ACADEMIA ROMÂNA
H

FUNDAŢIA NAŢIONALĂ PENTRU ŞTIINŢĂ ŞI ARTĂ

Colecţia „OPERE FUNDAMENTALE"
Coordonatorul colecţiei: acad. EUGEN SIMION

OCTAVIAN GOGA

OPERE

I. Poezii • Teatru
Mărturii. însemnări. Jurnale

Ediţie, note, variante şi comentarii de
ION DODU BĂLAN
Introducere de
EUGEN SIMION

univers enciclopedic
Bucureşti, 2001

Redactor: Elisabeta Simion
Coperta: PODALV
Tehnoredactor: Ofelia Coşman

Cartea a apărut cu sprijinul
Ministerului Culturii şi Cultelor

Mulţumim Regiei Autonome „Monitorul Oficial",
îndeosebi Doamnei Director General,
ing. Eugenia Ciubâncan, pentru sprijinul
acordat tipăririi acestei lucrări

ISBN: 973-8240-32-8

Tiparul executat la Regia Autonomă „Monitorul Oficial"

INTRODUCERE

Sentimentul stăruitor pe care îl ai, când vrei să comentezi, după o nouă lectură, poemele lui Goga este că propoziţiile fundamentale au fost deja spuse. E. Lovinescu a observat, de la început, ceea ce trebuie şi a definit corect „amestecul de bărbăţie şi de văicăreală şi, mai ales, de vaticinaţie, vrednică de vechii profeţi", alţi critici i-au urmărit evoluţia lirismului, în fine, G. Călinescu a pus degetul pe rană şi, în splendidul capitol din *Istoria...* sa, a dovedit că lângă profetismul poeziei se află şi „un inefabil de origine metafizică, o jale de popor străvechi [...] ajuns la bocetul ritual, transmis fără explicarea sensului". Această remarcă deschide lirismul lui Goga dincolo de graniţele sămănătorismului şi obligă critica literară să găsească alte justificări estetice.

S-a discutat mult, după cel de al doilea război mondial, despre destinul poetului Goga, amestecat în politică, nu totdeauna în combinaţiile cele mai fericite. Jurnalul politic îl arată *otrăvit* politică, nemulţumit de el, dar mai ales de alţii, în fine, confesiunile intime relevă spiritul său acut polemic. N-a fost, în orice caz, un om comod. Ideologii de diverse nuanţe i-au contestat şi-i contestă încă ideile şi atitudinile politice, criticii modernişti acuză retorismul poeziei, iar postmodernii nu-1 bagă deloc în seamă. Maiorescu, ostil poeziei patriotarde, cedează, totuşi, ceva din opiniile sale atunci când citeşte, în

1905, volumul *Poezii,* acceptând că poate exista o alianţă între poezia autentică şi ideea patriotică. Neaşteptat de favorabilă este, apoi, atitudinea lui E. Lovinescu, adversar, cum se cunoaşte, al sămănătorismului şi, în genere, al noului romantism rural. El recunoaşte însă, de la început, valoarea poeziei lui Goga şi, trecând peste părerile sale ideologice, îi află justificări estetice valabile, în fond, şi azi. Un caz de resemnare estetică în faţa evidenţei. Nu va fi singurul. în 1920 primeşte favorabil romanul *Ion,* deşi, în plan teoretic, criticul susţine evoluţia epicii de la rural la urban...

Critica postbelică, voind să-1 reabiliteze pe Goga a pus accentul pe caracterul *realist* al poeziei sale şi a văzut în ea *o monografie lirică a satului ardelenesc.* Poezia nu este însă realistă pentru că ea nu poate copia realul şi nici reconstitui configuraţia a unui spaţiu social pentru că nu acesta este rostul ei pe lume şi nici nu are mijloacele necesare. Elementele sociale şi ţărăneşti intră, într-adevăr, în ecuaţia poeziei lui Goga, dar ele nu constituie decât puncte de plecare pentru un lirism care tinde spre mituri, nu spre reconstituirea realului. La fel trebuie, cred, înţeleasă şi relaţia poeziei cu istoria. Este limpede pentru toată lumea că *Poeziile* din 1905, *Ne cheamă pământul* (1909), *Din umbra zidurilor* (1913), *Cântece fără ţară* (1916) şi celelalte culegeri de versuri sunt legate de circumstanţe şi au avut răsunetul (enorm) pe care l-au avut în epocă pentru că răspundeau unei aşteptări generale. Românii voiau să trăiască împreună între aceleaşi graniţe, şi Goga era, la începutul secolului al XX-lea, vocea lirică cea mai pregnantă care exprima acest ideal. Venea din Transilvania şi vorbea în numele acestui spaţiu românesc înstrăinat. L-au adoptat numaidecât şi alţii (basarabeanul Stere, de pildă), văzând în el pe cântăreţul *pătimirii naţionale.* Ceea ce, în fapt, Goga şi este. Dacă ar fi rămas însă numai atât, poetul mesianic ar fi fost, azi, probabil uitat, oricum poezia lui ar fi trecut greu prin procesul mutaţiei estetice de care vorbeşte E. Ixivinescu. Proces, până la un punct, real, dovadă că multe creaţii admirate într-o epocă nu mai spun mare lucru generaţiilor ulterioare...

în ce măsură a rezistat poezia lui Goga acestor înnoiri succesive ale sensibilităţii estetice? Ce spun poemele lui profetice, *vaticinare,* dominate de sentimentul înstrăinării de sat şi de mitologia lumii crepusculare? Cititorul de azi al lui Goga este format, estetic, de poezia modernă şi postmodernă şi, chiar dacă nu-şi manifestă entuziasmul pentru un postmodernism care dă semne de oboseală înainte de a-şi impune stilul, a receptat fantasmele, rupturile, jocurile prozodice şi dezinteresul pentru solemnităţile retoricii tradiţionale. Cum primeşte el, în aceste condiţii, o poezie care merge paralel cu simbolismul şi cultivă cu obstinaţie tema naţională şi mitologia satului românesc cu mijloacele poetice ale unui romantism ţărănesc târziu, în prelungirea lui Eminescu? Interogaţii, trebuie să mărturisesc, pur retorice. Nu putem şti niciodată ce gândeşte cititorul şi cum reacţionează el în astfel de situaţii pentru că, în fapt, nu există un unic cititor sau, mai bine zis, un cititor-exponent, există, din fericire, mai mulţi şi nu putem face în chip serios suma gusturilor lor estetice. Există, adevărat, o sensibilitate estetică a epocii, dar în vremuri postmoderne sensibilitatea nu mai este unitară... Domină, de pildă, azi *cultura divertismentului* (semnul distinctiv al postmodernultii), ostilă programatic lirismului tradiţional, miturilor fondatoare, stilurilor constituite ale literaturii. Ce şanse au marii poeţi în această competiţie? Aparent nu prea mari. Eminescu a fosr pus, cum se cunoaşte, în discuţie, şi n-a ieşit bine. Câţiva fundamentalişti ai postmodernităţii i-au contestat actualitatea lirismului, valoarea prozei literare şi, în genere, importanţa lui ca scriitor naţional. Despre poezia lui Goga n-a venit încă vorba. Ne putem însă uşor imagina ce soartă poate avea ea în această judecată iacobină. Partea bună a acestor revizuiri *à outrance* este

că ne sileşte să revenim la texte şi să ne confruntăm, încă o dată, gusturile, intuiţiile, opiniile acceptate. Partea rea (deloc neglijabilă) este că ne pierdem vremea încercând să reparăm ceea ce o generaţie a dărâmat şi dărâmând ceea ce predecesorii au construit. O veşnică aflare în treabă...

Ceea ce se vede întâi, şi azi, în poezia lui Goga este mesianismul ei, caracterul jălalnic - incendiar, nota, într-adevăr, *vaticinară,* amestecul ingenios de rugăciune şi mânie... In jurul acestui profetism original în care pătrund, cum vom vedea, şi câteva accente moderne, poetul construieşte o veritabilă mitologie. El nu se cântă pe sine, el este cântăreţul unui neam urgisit, în poemele lui răsună „jalea unei lumi" şi gem, ca mai târziu în *Testamentul* lui Arghezi, „robiile de veacuri", „umiliţii-n umbră", cei loviţi de nenoroc. Cuvintele-cheie, cuvintele care se repetă în acest prohod din care ies scântei de mânie sunt *jale, fire, pribegie, dor, vaier, dureri,* iar verbul cu cea mai mare pregnanţă este *a picura.* Jalea picură lin în suflet, liniştea picură, tot lin, din văzduh, dorul picură şi el în inima omului lovit de soartă şi mângâiat de doine etc. Poemul este o rugă care acumulează, într-o retorică impecabilă, aceste suferinţe înfricoşate şi înfricoşătoare. O rugă, întâi, către Dumnezeu, o rugă, apoi, către plugari, către codru, către Şrefan cel Mare... şi în ea poetul îşi încearcă tăria iubirii şi a urii, într-o curioasă împletire. Poemul liminar din volumul *Poezii* (1905), intitulat *Rugăciune,* dă modelul acestui oximoron reluat, dezvoltat, nuanţat, aproape în toată lirica lui Goga. Este, repet, o acumulare de taine, doruri şi suferinţe vechi, un plâns general, exploziv. Modelul liric propriu-zis este Eminescu. Regăsim muzica versului său şi reîntâlnim aceeaşi jale care vine de departe, în timp, şi acoperă tot universul. Goga aduce nuanţa *durerii — cutremurătoare,* a *durerii — înfricoşate* şi, prin aceste

jeluiri repetate, el dă poemului o notă oraculară. Primele trei strofe din *Rugăciune* pregătesc acest cântec profetic. Rătăcitor prin neguri şi prăpăstii, zbuciumat de ispite, poetul cere de la Dumnezeu povaţă-nţeleaptă şi iniţiere în „legea farmecelor firii". El este exponentul unei grele pătimiri colective:

„Alungă patimile mele,
Pe veci strigarea lor o frânge,
Şi de durerea altor inimi
Invaţă-mă pe mine-a plânge.
Nu rostul meu, de-a pururi pradă
Ursitei maştere şi rele,
Ci jalea unei lumi, părinte,
Să plângă-n lacrimile mele.

Dă-mi tot amarul, toată truda
Atâtor doruri fără leacuri,
Dă-mi viforul în care urlă
Şi gem robiile de veacuri.
De mult gem umiliţii-n umbră,
Cu umeri gârbovi de povară...
Durerea lor înfricoşată
In inimă tu mi-o coboară.

în suflet seamănă-mi furtună,
Să-1 simt în matca-i cum se zbate,
Cum tot amarul se revarsă
Pe strunele înfiorate;
Şi cum sub bolta lui aprinsă,
în smalţ de fulgere albastre,
Incheagă-şi glasul de aramă:
Cântarea pătimirii noastre".

Această *cântare* gravă, acompaniată de fulgere şi de glasuri de aramă, ca într-un cor antic, inventează, cum am precizat, o mitologie, cu eroii, fantasmele şi peisajele ei. Acestea au ca

punct de reper satul din „înstrăinatul Ardeal". Un sat, trebuie precizat, mitic, cu câmpuri mănoase, codri verzi de brad şi ape jeluitoare. Un paradis devastat de *o ursită maşteră.* Cei care îl locuiesc {*Plugarii)* sunt urziţi „din lacrimi şi sudoare", ei cunosc glasul frunzelor din codru şi comunică tainic cu *firea.* Sunt sfinţiţi „cu roua suferinţii" şi Dumnezeu le trimite, de sus, un semn de mângâiere. Poezia se întrupează din această jale profundă şi anunţă o izbăvire răzbunătoare:

„A mea e lacrima ce-n tremur
Prin sita genelor se frânge,
Al meu e cântul ce-n pustie
Neputincioasa jale-şi plânge.
Ci-n pacea obidirii voastre,
Ca-ntr-un întins adânc de mare,
Trăieşte-nfricoşatul vifor
Al vremilor răzbunătoare".

Poemul *Noi* este tipic pentru această reverie tristă şi mânioasă. Satul lui Goga devine o ţară imaginară în care vieţuitoarele şi lumea sunt alcătuite din măreţie şi durere. Un paradis, repet, care se răsfrânge într-un râu de jale, un tărâm mirific prin care se plimbă umbrele unei suferinţe de origine necunoscută:

„La noi sunt codri verzi de brad
Şi câmpuri de mătasă;
La noi atâţia fluturi sunt,
Şi-atâta jale-n casă.
Privighetori din alte ţări
Vin doina să ne-asculte;
La noi sunt cântece şi flori
Şi lacrimi multe, multe...

Pe boltă, sus, e mai aprins
La noi, bătrânul soare,

De când pe plaiurile noastre
Nu pentru noi răsare...
La noi de jale povestesc
A codrilor desişuri,
Şi jale duce Murăşul,
Şi duc trustele Crişuri.

La noi nevestele plângând
Sporesc pe fus fuiorul,
Şi-mbrăţişându-şi jalea plâng
Şi tata, şi feciorul.
Sub cerul nostru-nduioşat
E mai domoală hora,
Căci cântecele noastre plâng
In ochii tuturora.

Şi fluturii sunt mai sfioşi
Când zboară-n zări albastre,
Doar roua de pe trandafiri
E lacrimi de-ale noastte.
Iar codrii ce-nfrăţiţi cu noi
îşi înfioară sânul
Spun că din lacrimi e-mpletit
Şi Oltul, biet, bătrânul...

Avem un vis neîmplinit,
Copil al suferinţii,
De jalea lui ne-au răposar
Şi moşii, şi părinţii...
Din vremi uitate, de demult,
Gemând de grele patimi,
Deşertăciunea unui vis
Noi o stropim cu lacrimi..."

Această poezie care a făcut să plângă câteva generaţii de cititori este construită, cum se poate observa, cu ajutorul unei

retorici, îi putem spune, a contrastului. Sunt două rânduri de noţiuni, fantasme, reverii: mai întâi *câmpurile de mătasă, codrii de brad, fluturii sfioşi, soarele maiestos, cerul înduioşat, hora domoală, Mureşul şi tustrele Crişuri, privighetori* care vin din alte ţări să asculte doina, apoi, în alt plan de percepţie: *jalea* din casă, *lacrimi multe, multe,* din nou jalea dusă de apele Mureşului şi Crişurilor, *nevestele care plâng, cântecele care plâng şi ele, roua de pe trandafiri* care nu-i, în fapt, decât lacrimile acestor *copii ai suferinţei...* O retorică veche, folosită şi de Eminescu şi, în genere, folosită de cei care tratează *temele tribului,* cum le zice Albert Beguin. Originalitatea lui Goga constă, între altele, în a asocia această retorică întârziat şi ceremonios romantică *(o retorică a măreţiei şi a vagului)* cu o muzică gravă de bocet şi de a construi o veritabilă *reverie a lacrimilor.* Plâng oamenii, plâng izvoarele, plânge cerul, pământul geme de patimi grele, universul întreg varsă lacrimi în acest, repet, rai devastat, pângărit...

Retorica de aici este repetată în mai toate poemele cu această temă. *Oltul,* altă piesă de rezistenţă în mitologia jalei şi a înstrăinării, aduce alte valuri de miracole naturale şi de visuri sfărâmate. Imaginile stau, faţă în faţă, ca două armate vrăjmaşe şi, la urmă, murmură acelaşi bocet. Blaga a inventat, în ultimele cicluri poetice, o ţară de brume şi codrii crepusculari străbătută, de îmi amintesc bine, de *râuljaleş.* Acest râu care adună miracolele unei naturi fabuloase este anticipat de *Oltul* lui Goga. Apele lui ascund simbolurile suferinţei colective. Aici „fierbe tăinuita jale" a naţiei oprimate, se împletesc curcubeie de lacrimi, la „măreţul grumaz de unde" vin să se închine şi să-şi îngâne cântecele lor triste „fetele-fecioare", „păstorii cu gluga albă", nevestele harnice şi mâhnite... E prima pagină (expozitivă) a poemului. O pagină în care se îngrămădesc imaginile suferinţei prezente. A doua se deschide spre trecut şi glorifică, prin acelaşi procedeu, vitejia din „vremi mai mari la suflet". O ploaie de metafore-eroice, *metafore-mit* cade peste acest tărâm

de legi sfărâmate şi miracole înlănţuite {*oştiri cu coifuri de aramă, roibi cu aurpe căpestre, feciorii mândrei Cosânzene* etc). După paranteza evocativ-eroică, poemul revine la starea actuală din această ţară imaginară (Transilvania sub dominaţia străină, desigur!) şi ceea ce urmează se poate bănui: alte acorduri din acelaşi bocet înfricoşător. Oltul este martorul şi, totodată, simbolul căderii şi înălţării neamului plămădit din doine şi lacrimi. Ruga poetului capătă din nou accente biblice:

„Slăvite fărmituri a vremii,
De mult v-am îngropat văleatul...
Neputincios pari şi tu astăzi —
Te-a-ncins cu lanţuri împăratul.
Ca unda ta strivită, gemem
Şi noi, tovarăşii tăi buni,
Dar de ne-om prăpădi cu toţii,
Tu, Oltule, să ne răzbuni!

Să verşi păgân potop de apă
Pe şesul holdelor de aur;
Să piară glia care poartă
înstrăinatul nost' tezaur;
Ţărâna trupurilor noastre
S-o scurmi de unde ne-ngropară
Şi să-ţi aduni apele toate —
Să ne mutăm în altă ţară!"

Un punct de referinţă pentru aceste versuri în care plânsul se amestecă cu blestemul poate fi *Rugăciunea unui dac,* poemul eminescian care-i plăcea şi lui Cioran. Deosebirea este că Octavian Goga nu cere distrugerea neamului său pentru ca, odată cu el, să piară şi răul care-1 stăpâneşte, cere doar convertirea suferinţei în revoltă, retragerea mândră din calea răului fatal. Numai câteva note din finalul poemului citat mai sus („Să piară glia care poartă/ înstrăinatul nost' tezaur;/ Ţărâna

trupurilor noastre/ S-o scurmi de unde ne-ngropară" etc.) trimit mai direct, prin asprimea şi caracterul lor apocaliptic, la blestemul eminescian... Goga preconizează un sacrificiu cu mult mai mare: ieşirea voluntară din paradisul umilit, fuga biblică în altă ţară. Soluţie extremă, soluţie imposibilă, mai rea decât neantul...

Poemele acestea vizionare alternează cu altele {*Casa noastră, Dascălul, Dăscăliţa, Apostolul, Bătrâni, Dorinţa* etc.) în care tema predilectă este înstrăinarea de sat, pribegia, ruinarea satului mitic. Este, cum s-ar spune, o temă individuală. Crainicul *pătimirii noastre* îşi priveşte, în faţă, propriul destin şi începe să vorbească la persoana întâi singular. Schimbarea este numai la suprafaţa poemului, în realitate Goga amestecă tot timpul cele două planuri. In jalea poetului pribeag răzbate, în continuare, jalea lumii ţărăneşti. El creează o mitologie a satului ardelean cu apostolii, magii, lăutarii, preoţii, dascălii şi dăscăliţele sale, toţi firi cucernice, povâţuitoare, simboluri ale unei lumi crepusculare. Unele dintre aceste poeme au fost puse pe muzică şi au avut şi, în parte, au şi azi răspândire în lumea satului şi în cercurile intelectualilor de extracţie rurală. Plac şi altora prin nota sentimentală şi muzica lor melancolizantă, chiar dacă, liric vorbind, retorica poemelor pare obosită. In epocă, efectul lor a fost mare şi au devenit modele penttu ceea ce se cheamă poezia sămănătoristă.

Adevărul este că, dincolo de ceea ce le reproşează adversarii ţărănismului în literatură (o viziune simplificatoare a satului, o poezie elementară, *leneşă,* fără idei, lipsită de mister şi, în cele din urmă, de complexitate lirică), aceste versuri tărăgănate trăiesc, liric, dincolo de scenariul lor sămănătorist, prin sugestia mai generală de stingere, de moarte lentă a unei lumi. Nu este o moarte cosmică, aşa cum e la Eminescu, ci o agonie progresivă a lucrurilor, o îmbătrânire şi, prin aceasta, o degtadare ireversibilă a *firii.* Se ruinează casa părintească, putrezeşte

stejarul, mor cântecele şi se pregătesc să dispară în neant semnele rămase de la generaţiile anterioare... O boală subtilă intră în lucruri, o pânză de jale se aşterne peste tot sub puterea unui blestem cu origini, cum s-a spus, necunoscute. Oricât de simple ar fi versurile ce urmează şi oricât de veche, previzibilă este retorica lor sentimentală, ele produc şi acum emoţie pentru că înfrăgezesc, melancolizează spiritul nostru, bântuit de lamasmele modernităţii:

„Trei pruni frăţini, ce stau să moară
îşi tremur' creasta lor bolnavă,
Un vânt le-a spânzurat de vârfuri
Un pumn de fire de otavă.
Cucuta creşte prin ogradă,
Şi polomida-i leagă snopii...
- Ce s-a ales din casa asta,
Vecine Neculai al popii!...

De pe pâreţii-ngălbeniţi
Se dezlipeşte-n pături varul,
Şi pragului îmbătrânit
Incepe-a-i putrezi stejarul;
Iar dacă razele de soare
Printre şindile facu-şi cale,
Văd sporul pânzei de păianjen
Şi-nfiorate mor de jale.

Şi uite-mi trec pe dinainte
In rânduri-rânduri toate cele:
Oraşul înnegrit de fumuri
Şi toate planşetele mele.
Cum m-am făcut apoi cuminte
Cu vremea ce înainta,

Şi m-am trezit pe nesimţite
Că-mi zice satul: «Dumneata...»

Cu valul vremilor ce curg
Atâtea cântece s-au dus,
Şi valul vremilor ce curg
Atâtea cântece-a răpus...
Eu vă sărut, păreţi străbuni,
Pe varul alb, scobit de ploaie...

De ce-ţi ştergi ochii cu cămaşa -
Ori plângi, vecine Niculaie?..."

Această lume părăsită, logodită cu duterea, are încă apostolii şi titlurile ei de nobleţe. Bătrânul preot al satului, de pildă, care, îmbrăcat cu pieptărelul de lână şi sprijinit în toiag, spune seara la portiţă, „jalnica poveste" a vremurilor uitate... El poartă în mâini un ban de la împăratul şi prevesteşte o vreme „ce va să vie" {*Apostolul).* Alt personaj emblematic este *dascălul,* cel care desluşeşte înţelesul cărţilor vechi de cult, ascunse sub gtindă. El reprezintă „duhul altei lumi" şi este mesagerul unei morale colective pe cale de a se pierde: „sfinţenia cântării preacurate" {*Dascălul).* O păstrătoare a tradiţiei şi un oracol înţelept şi blând este şi *dăscăliţa,* o „dreaptă muceniţă" care vorbeşte cu glas de sfială şi jale. Goga are deja un mic scenariu epic pe care îl mută de la un poem la altul: o prezentare, întâi, a personajului-simbol, un tablou general al satului care aşteaptă cu înfrigurare un semn de schimbare, în fine, sugestia unei naturi complice. Atmosferă de taină bisericească, fum de tămâie, mişcare lentă şi solemnă de odoare sfinte într-o ceremonie religioasă desfăşurată într-o bisericuţă de lemn:

„Sfios, amurgul toamnei mohorâte
îşi mişcă-ncet podoaba lui bolnavă,

Ca din cădelniţi fumul de tămâie,
Prelung se zbate frunza din dumbravă.
Tu stai în prag, şi din frăgar o frunză
La sânul tău s-a coborât să moară,
Iar vântul spune crengilor plecate
Povestea ta, frumoasă domnişoară..."

Apare în acest cadru mistic şi un „tânăr crai coborâtor din legea românească" {*Dorinţa),* mântuitor al Ardealului înstrăinat. El cunoaşte *rosturile firii* şi ştie *povestea* acestui neam împărătesc. O temă veche în cultura noastră. Goga o dezvoltă în stilul lui profetic, asociind nota vizionară cu ideea deşertăciunii lumii. O combinaţie neobişnuită. Poemul devine în acest caz un cântec de îngropare, „un cântec de pierzare" (o formulă pe care a preluat-o, în 1938, Mihai Beniuc!), un prohod - cum am spus - care îşi adună jalea şi o revarsă, ca tm potop, peste lume. „Craiul tânăr, craiul mândru" apare şi în ah pocni, dedicat lui Ştefan cel Mare; la fel se repetă, în forme halucinante, tema părăsirii, pribegiei, a destfămării legilor firii.

Capodopera acestui lirism, cu vizibile implicaţii politice, este poemul *Clăcaşii,* reprodus şi banalizat de manualele şcolare. Poemul este însă puternic şi, în genul lui, rezistă contestaţiei venite din partea spiritelor, iritate de această retorică psalmică, desfăşurată pe o pânză imensă de imagini. Tabloul în care se tAi'ăşte, ameninţător şi sumbru, „poporul mut de umbre", „neputincioasa ceată de-ngropare" este emoţionant, de o măreţie biblică:

„Erau clăcaşi: oştenii fără nume
Ce duc războiul mare-al tuturora,
Ei ce se sting în neguri şi uitare
Şi cad şi mor de cruda-mpovărare
A tuturor durerilor din lume...

Erau aţâţi în slujba lor de clacă
Cei osândiţi să plângă şi să tacă:

Moşnegi slăbiţi, ce scris-aveau pe frunte
Zădărnicia pletelor cărunte;
Bătbaţi sfârşiţi, cu sufletele moarte,
Cu tot amatul unei vieţi deşarte.
Şi-n lung şirag, femeile trudite,
Cu ochii stinşi, cu sânul supt de trudă,
înaintau în cale, gârbovite
De munca lungă, vitregă şi crudă.
Cum se târa poporul mut de umbre
Părea o ceată tristă de-ngropare,
Şi arşiţa cădea ucigătoare
Pe-a secerii sclipire nendurată.

Şi se târa poporul mut de umbre,
Neputincioasă ceată de-ngropare.

Iar când a fost în ceasul de amiază,
Şi le-au adus merindea lor amară,
Din pâne de neghină şi săcară,
Ei stau sfârşiţi, cu ochii duşi departe,
în adâncimea zărilor deşarte.

Eu le vedeam înşiruirea lungă
De mucenici nerăsplătiţi ai panii,
Cei logodiţi de veacuri cu durerea,
Şi două lacrimi mi-au curmat vederea,
Căzând încet în bulgării ţăranii...

Cutremurat de clipa asta sfântă,
Un gând simţeam cum sufletu-mi frământă,
Cum mă supune gândul şi mă-ndeamnă,
Poruncitor cum drumul mi-1 arată:

Ca un proroc, cu faţa-mbujorată,
Să cad la poala mamei din ţărână
Şi, sărutându-i înăsprită mână
Şi haina ei de sfântă preacurată,
Genunchii mei să-i plec de închinare!
Şi pe copilul ce zâmbeşte-n pace,
înfăşurat în scutece sătace,
Eu să-1 ridic cu braţele-amândouă
în strălucirea arşiţei din slavă,
In razele ce cad dogoritoare,
Să-1 înfrăţesc cu vulturul din zare
Şi să-1 cunun cu doina din dumbravă!"

în mijlocul acestei dezolări cosmice se află *pruncul* înfăşurat în scutece sărace, ca un nou Mesia, cel care va fi izbăvitorul şi judecătorul neîndurător de mâine. Goga pune în realizarea acestui tablou toată tehnica lui poetică: formule memorabile, inelalore împodobite, repetiţii întăritoare etc. Zice: „biserica nădăjduirii noastre", „străjerii amarului, şi-ai morţii, şi-ai durerii", „tainice altare" în care se adăposteşte cuvântul sfânt, convoacă universul, vulturul din zare, „arşiţa din slavă", „doina din dumbravă" şi toate farmecele *firii* pentru a celebra pe acest „nou întrupând suflet de Mesia" român. Este modul poetului de a pune un reazim (sau un *martor)* concret noţiunilor vagi: „izvorul nădejdilor mele de mai bine", „itejarul nădejdilor multe", „tortul galben al razelor de lună" MU „argintatul tort al lunii pline". Acest mod ceremonios de U construi metafora pare azi învechit şi, în parte, chiar şi este. Rftmâne patosul suferinţei, muzica de orgă a versurilor, «lizaţia de lavă gâlgâitoare care se revarsă implacabil...

Goga a devenit expert în aceste combinaţii şi construieşte un număr de poeme care, luate împreună, dau acel sentiment Inefabil de jale metafizică de care vorbea G. Călinescu: amurgul „cade-nlăcrămat", vântul plânge, frăgarul din ogradă

plânge şi el, mor visele şi, în această atmosferă de apocalips, „îşi curmă înţelesul întreagă vraja firii" {*Despărţire).* Pe acest fundal de jale cosmică se ridică, a câta oară?, o rugăciune aspră în care durerea acumulată se transformă într-o furtună devastatoare:

„Eu port în mine noaptea, şi-n bezna ei adâncă
Mi-e sufletul un vultur înlănţuit de-o stâncă;
Ar vrea adâncul bolţii cu zboru-i să-ntretaie,
Prin câmpuri de lumină, prin drumuri de văpaie,
Să-şi scalde ochii tulburi în râuri largi de stele...
Dar aspra ţintuire a lanţurilor grele
Cu praful sur al pietrii îi înfrăţeşte rostul...
Zadarnic vrea să-şi cate în certiri adăpostul:
Cu glas nebun el urlă, şi blestemă, şi ţipă,
Şi sânge cald stropeşte trudită lui aripă,
Şi veşnic o să lupte, în patima-i păgână,
Cu bulgării de piatră, cu lumea de ţărână..."

Al doilea volum {*Ne cheamă pământul)* nu schimbă nici stilul, nici temele poeziei. Pribegia, sentimentul inadaptării celui plecat din sat ca să înveţe carte, sentimentul vinovăţiei, jalea colectivă, duhul altor vremi, miturile lumii ţărăneşti, în fine, apostolii satului înstrăinat continuă să-1 neliniştească pe poetul instalat la oraş. Tema oraşului ca atare apare acum, dar ea va fi dezvoltată şi individualizată liric mai bine în cărţile următoare (cu precădere în volumul *Din umbra zidurilor,* 1913). Deocamdată poetul inadaptat în oraşul „cu huietul fără popasuri" primeşte semne prevestitoare. Un bătrân ţăran îi intră în casă şi în vorba lui domoală plânge „atâtea jalnice-nţelesuri". E jalea satului părăsit. Poetul poartă acum o prăpastie în suflet şi se simte fără rădăcini:

„Biet călător, în lumea asta, tu nu mai eşti al nimănui!"

Un subiect şi o mitologie lirică pe care poezia sămănătoristă le-a epuizat. Goga duce mai departe seria acestor „plânsuri", cum le zice el, şi unele sunt foarte reuşite, chiar dacă el repetă subiecte deja tratate. Apare, acum, o nuanţă nouă în acest bocet pătimaş: sentimentul culpei faţă de cei părăsiţi. Conştiinţa îl mustră şi „duhul răzvrătirii negre" a intrat până şi în pâinea pe care o mănâncă zilnic {*Graiulpanii).* Coardele violoncelul se rup şi cântarea se frânge:

„Aţi împletit atâta jale
In doina voastră care plânge,
Doar holdele cu spice grele
Răsar din lacrâmi şi din sânge.
Dureri aţi zăvorât sub glie,
Şi patimi nemblânzite încă,
Eu le-nţeleg şi mă-nfioară
Cum fierb în matca lor adâncă.

Mustrarea minrea mea o sapă
Şi groaza sufleru-mi apasă,
Căci umbra voastră-ndurerată
Pe veci îmi străjuie la masă.
Simt duhul răzvrătirii negre,
Înfricoşata zi de mâne
Cum şi-au dospit amărăciunea
In bucătura mea de pâne."

Revine în poemele din ce în ce mai mult dominate de ideea înstrăinării de rosturile unei lumi drepte imaginea poetului blestemat să-şi asume destinul celor fără nume (al ţăranilor părăsiţi). Uneori (O *rază)* versurile înfrâng monotonia unei retorici bine strunite şi, chiar dacă ideile se repetă, un accent nou, o fantasmă inedită, în fine, o nouă logodire a vorbelor însufleţesc acest inepuizabil mesianism liric:

„Eu sunt supusul firii înţelepte,
închinător la glie şi la soare;
M-au învăţat poruncile ei drepte,
îndemnul lor cuvântul meu îl spune.
Sunt cântăreţul celot fără nume,
Un strigăt smuls de-a vremilor vâltoare
Din viforul durerilor din lume.
Mult tăinuita firii îndrumare
M-a plămădit din ură şi iubire,
Mi-a dat durerea lumii moştenire,
Amarul ei să-1 ocrotesc pe strune."

Surprinde în poezia lui Goga absenţa aproape totală a erosului. Puţinele trimiteri în această direcţie *(Rapsodie)* sunt înghiţite repede de cealaltă retorică mult mai puternică, a datoriei sacre faţă de cei fără de nume. Prin „valul firii fără de repaus" poetul continuă să treacă fascinat de visul lui de jertfă şi răzbunare. Preferă, de aceea, să asculte „vaierul" ce se aude de sub glie decât să primească şoaptele iubirii... O opţiune pe care, în genere, *poetul pătimirii noastre* a respectat-o. Acelaşi lucru se poate spune şi despre sentimentul religios. Deşi poemele sunt pline de biserici, strane, odăjdii, preoţi înţelepţi, bucoavne, candele etc, un poet religios, în adevăratul înţeles al termenului, Goga nu pare a fi. Mistica lui se topeşte în poemele vizionare şi, în genere, în reveria suferinţei colective. într-un loc *(Mama)* este invocat Cristos pe ctuce, prilej pentru Goga de a reveni la eterna lui problemă: „rostul nepătrunsei firi"...

*

Oraşul este văzut de Goga ca un Babilon înfricoşător, o Gomora în care toate visele mor sugrumate. Parisul este o cetate năpraznică prin care poetul cu satu-n gând îşi plimbă *umila sfială*. Noaptea el se visează la el în sat *(Paris)*, ziua deplânge forfota imposibilă... Pe străzi umblă nestingherit păcatul, duterile amuţesc şi drumeţul străin, venit de departe, se strecoară sfios şi speriat prin cetatea putredă, în timp ce turnurile catedralei *Notre Dame* blestemă Gomora modernă:

„Parisu-şi urlă vasta nehodină
Şi fără somn se zbate vinovatul...
E noapte-n jur, de-a lungul şi de-a latul,
De vin, de glume şi de-amoruri plină.

Durerile şi-au amuţit oftatul,
Mot visurile sugrumate-n tină,
Scăldat în râs, în aur şi-n lumină,
Pe uliţi trece hohotind păcatul...

Drumeţ străin din ţări îndepărtate,
Eu mă strecor prin putreda cetate
Când după nori mijeşte aurora...

Prin boltituri de arcuri triumfale,
Văd turnurile vechei catedrale,
Ca două braţe blestemând Gomora.

Nu-i o poezie memorabilă. Ea a făcut însă carieră în lirica sămănătoristă, ostilă oraşului corupător. în jurul acestei idei s-a creat o întreagă mitologie, minoră sub raport estetic, jeluitoare şi de cele mai multe oti falsă. Goga a deschis sau, poate, a încurajat prin talentul lui excepţional acest tardiv romantism rural, justificat ideologic de Nicolae Iorga. E. Lovinescu i s-a opus şi, în timp, poziţia lui estetică a câştigat. Ceea ce nu înseamnă că tema desrădăcinării, tema morţii satului tradiţional şi chiar tema ostilităţii spiritului rural faţă de civilizaţia urbană nu pot fi asumate de poezia autentică. Dovadă că există mari poeţi (Esenin, Blaga, Francis Jammes ş.a.) care nu le-au ocolit. Şi apoi, temele citate există, ca să spunem astfel, ca teme existenţiale. Şi, dacă există, poezia nu are de ce să le excludă. Să mai spun ceea ce toată lumea ştie,

şi anume, că poezia nu este a obiectului reflectat în poem, ci a celui care observă, reflectează, fantazează în jurul obiectului ce-i stă în faţă?!... Unele adevăruri trebuie repetate pentru a putea face concurenţă neadevărurile care, ele, sunt foarte des enunţate. Să luăm cazul poeziei sămănătoriste. Cu excepţiile ce se cunosc (între care, cea mai importantă este chiar poezia lui Octavian Goga), ea este estetic neglijabilă, chiar primejdioasă prin lipsa ei dc talent. Mai primejdioasă este însă ideologia din spatele ei: aceea, de pildă, care exclude oraşul ca sursă de inspiraţie pentru literatura română pe motiv că oraşul este străin de specificul naţional. încă o dată, E. Lovinescu şi alţi critici din epocă au avut destule argumente pentru a se opune acestei teze reducţioniste. Tot atât de reducţionistă, absurdă şi infcrtilă estetic ca şi teza (ideologia) care vrea să excludă mitologia lumii rurale din literatura modernă...

Revenind la Goga: el poartă, pretutindeni, fantasma satului românesc şi nu-i putem reproşa acest fapt. Singurul reproş, îndreptăţit, poate fi de ordin estetic. Şi, în cazul citat mai sus, avem ce să-i reproşăm. Uneori reprezentările sale lirice sunt mai bune. Intră într-un muzeu şi, acolo, are revelaţia zădărniciei omeneşti şi a morţii universale. Este o temă predilect eminesciană. Goga foloseşte acelaşi stil vizionar şi acelaşi decor de sfârşit de lume:

„De undeva, de dincolo de moarte,
Eu simt un duh întunecat cum vine,
Cum îşi desface aripile negre,
Cu zbor încet din haos se desprinde,
Şi toate pier pe câte-n drum s-abate
Şi le-a atins răsufletu-i de gheaţă...
Mor florile şi zâmbetele mor,
Se frânge visul, dragostea apune,
Se sting zdrobite clocotele urii,
S-aştern în praf şi dumnezei şi îngeri,

Trosnesc şi cad arcadele măiestre,
C-un geamăt lung se surpă Partenonul,
Iar duhul rău purcede mai departe,
Şi râsul lui se plimbă pe ruine.

cu precizarea că, în final, autorul cărţii *Din umbra zidurilor* declamă triumful vieţii. Vrea o îngropare generală, o sacrificare a moaştelor „jalnice şi sfinte" pentru ca, deasupra lor, să crească iarba... Este un îndemn serios sau este vorba în versurile ce urmează de râsul filosoficesc, de ironia amară a romanticilor? :

„Veniţi, veniţi să facem îngropare!
Drumeţi de-acum ai vremii stătătoare,
Veniţi o groapă nouă să săpăm!
Să le-aşezăm în tristă înfrăţire
Aceste moaşte jalnice şi sfinte,
Deasupra lor să crească iarba verde,
Să-şi cânte viaţa imnul ei de slavă,
Iar din amarul plâns al veşniciei
Să prindem vraja clipei trecătoare.

Continuă să-1 urmărească pe Goga, acum şi până la sfârşit, tema rădăcinilor şi a datoriei sale morale faţă de cei care nu mai sunt. Sunt zeci de reluări, notabile poetic, ale acestui jurământ de credinţă faţă de strămoşi. E, totodată, un mod de a defini opţiunea lui pentru ceea ce s-a numit mai târziu poezie civică. Poemul *Strămoşii* e un răspuns dat lui Duiliu Zamfirescu care într-un articol se referise arogant la ascendenţa sa aristocratică. Vexat, Goga îi răspunde într-un poem memorabil, din care desprindem aceste versuri de o vehemenţă argheziană:

„Ei vin cu suflete-nnoptate,
De-aceea sfarmă lanţuri grele,
De-aceea urlă şi se zbate
Durerea-n cântecele mele.
Doar din al veacurilor caier

Mi-am împletit eu biciul urii,
Nestinsul vremurilor vaier
Mi-a scris blestemu-n ceriul gurii!..."

Goga încearcă, din când în când, să iasă din proiectul lui liric (ilustrat şi de versurile citate mai sus) şi *să intimizeze,* de putem spune astfel, poemul. Să scrie, cu alte cuvinte, şi despre sine, nu numai despre cei pe care îi reprezintă. Nu prea reuşeşte, începe să noteze, de pildă, ceva despre singurătatea spiritului şi singurătatea destinului său şi, după câteva propoziţii, observăm că poezia se duce din nou spre tema prioritară. Glasul devine invariabil profetic. De vină poate să fie şi mecanismul retoricii lirice care, odată perfecţionat, începe să funcţioneze în toate împrejurările. Meditaţia asupra solitudinii devine fatal o meditaţie nu prea profundă despre pribegia sufletului şi vâltorile de-afară:

„Singurătate, tainică gfădină,
Cu freamăt lin, cu dulce adăpost,
Pribeagul suflet fără de hodină
De-atâta vreme-n ţara ta n-a fost...

M-au alungat vâltorile pe-afară
Şi-n goana lor eu n-am avut răgaz
Să văd cum noaprea-n giulgiu-i mă-nfăşoară
Şi-mi scrie moartea umbre pe obraz...

Din vremi uitate mintea azi coboară
Şi-ţi cer umil acuma, când te-ascult:
Ori râsul meu curat de-odinioară,
Ori lacrimile mele de demult..."

*

Poemele publicate în 1916 *[Cântece fără ţară)* nu aduc înnoiri, nici tematice, nici stilistice, în lirismul lui Goga. Tot ceea ce a avut de spus, el a spus în primele două cărţi, dacă nu chiar în prima. Nu-i un poet care evoluează, ci un poet care

acumulează. Lirismul lui este, dacă acceptăm această analogie obosită, un bulgăt de zăpadă care, rostogolindu-se, se amplifică... Goga încearcă în câteva rânduri să schimbe subiectele de reflecţie (să scrie, de pildă, despre poezia mării şi a *depărtatului)* şi eşuează. Sau, dacă nu eşuează, nu face decât să-şi caute alt decor pentru tema lui esenţială şi unică... Asta ar putea da senzaţie de monotonie, de lipsă de imaginaţie. Există de multe ori, mai ales în ultimele poeme, şi această impresie. Satisfacţia vine atunci când, reluând o fantasmă, poetul îi găseşte o mai bună traducere lirică. Poemul *Fără ţară* din 1916 cade pe un sol prielnic (durerea şi fervoarea Transilvaniei, speranţa unirii!) şi sună bine, ca o rugăciune cu voce tare într-o biserică părăsită:

„Eu sunt un om fără de ţară,
Un strop de foc purtat de vânt,
Un rob răzleţ scăpat din fiară,
Cel mai sărac de pe pământ.
Eu sunt un mag de legea nouă,
Un biet nebun, orbit de-o stea,
Ce-am rătăcit să v-aduc vouă
Poveştile din ţara mea.

Eu sunt oftatul care plânge
Acolo-n satul meu din deal,
Sunt ţipătul muiat în sânge
Al văduvelor din Ardeal.
Sunt solul dragostei şi-al urii,
Un visător de biruinţi,
Ce port blesteme-n cerul gurii,
Drept moştenire din părinţi.

Eu m-am desprins dintre morminte,
Din cripte umede şi reci,
De unde-aducerile-aminte
Ţin straje unui gând de veci.

Şi cu fiorul care poartă
Pe cei încrezători în fraţi,
V-am plâns la fiecare poartă
Durerea motţilor uitaţi.

Azi simt cum noaptea se coboată
Pe dimineaţa mea de ieri,
Cum cântul meu se înfăşoară
în giulgiul veşnicei tăceri...
Şi printre voi îmi duc povara
Stropit de râs şi de noroi,
Căci vai de cine-şi pierde ţara
Ca să şi-o ceară de la voi.

Versurile sunt memorabile, în ele intră şi o notă de disperare metafizică, o exasperare în suferinţă. Goga continuă să-şi înfăşoare versurile în marame de jale şi speranţă. O jale care trece, repetăm, dincolo de lucruri şi dă o impresie de sfârşit de lume. O speranţă, un vis de împlinire şi răzbunare care capătă, ori de câte ori poetul atinge această coardă a violoncelui său liric, o rezonanţă remarcabilă. Cititorul sfârşeşte prin a accepta şi această nouă variantă cu sentimentul că ascultă, într-o interpretare nouă, o veche bucată muzicală...

S-a pus de mai multe ori problema dacă poezia lui Goga stă sau nu departe, prin substanţa şi stilul ei, de simbolismul care, în aceeaşi epocă, se afirma destul de puternic în literatura română. G. Călinescu remarcă un număr de motive comune, cum at fi anxietatea, convoaiele mortuare, florile bolnave, ca şi sentimentul, răspândit printre moderni, de *om fără de ţară,* de pribegie, solitudine cosmică... Pe unele le regăsim, într-adevăr, în poemele lui Goga, pe altele nu. Sau, mai corect, dacă se află, ele au altă încărcătură lirică şi altă destinaţie. Nostalgia de migraţie, de pildă, nu are nici o conotaţie simbolistă în versurile lui Goga. Poetul călătoreşte cu o umbră în suflet, însoţit de *jalea*

lui care are, aici, o cauzalitate foarte precisă. De altminteri, sentimentul pe care-1 am este că lui Goga nu-i place să călătorească. *Migraţia* lui este o desrădăcinare dureroasă şi, când se află într-un mare oraş european, îl prinde dorul de întoarcere... Câteva acorduri simboliste aflăm, în mod cert, în alte versuri. Iată, de pildă, tăcerea care se prăbuşeşte peste oraş şi disperarea pomilor care îşi ridică braţele spre cer:

„Părăsiţi rămân în urmă,
Şi cu trupul gol castanii,
în tăcerea care cade
Braţele-şi întind spre cer.

Liniştea se-ntoarce iarăşi
1)c pe câmpuri în alee,
I)e departe-abia se-ngână
Lenea dulce-a unui vals.

sau licierea convoiului mortuar (motiv tipic bacovian):

„Trecea azi pe la colţ de stradă,
Cu pasul cadenţat şi tar,
Cântând a morţii serenadă,
Trecea convoiul mortuar."

ori „posomorâtele urne", „ţintirimele cu umbre taciturne", harfele spânzurate, umbrele amurgului de vară care „miroase toate-a moarte şi-a otravă", sentimentul de golire a cerului, de solitudine cosmică, retragerea cetei de îngeri şi prăbuşirea unui mit:

„Rănit văzduhul tremura-n răsfrângeri,
Se duc din el popoarele de îngeri,
Şi-n mintea mea un basm frumos se frânge!"

în fine, senzaţia de pustiu interior, de gol ce se lărgeşte, de abandon:

„Eu când mă uit în miue-arare,
Sărmanul suflet mă-nspăimântă,
O casă goală mi se pare,
O casă care nu cuvântă..."

sau sentimentul de disperare metafizică din aceste versuri în muzica şi melancolia cărora se întâlnesc Eminescu şi simboliştii *decadenţi:*

„Acuma când, în noapte, la tine gându-mi port,
Mi-e sufletul o casă din care-ai dus un mort.
Tot mai pluteşte încă fiorul stinsei vieţi,
Sunt urme de răsuflet ce-s scrise pe păreţi...
Dar e atâta umbră în golul ce-a rămas
Şi-atâta întunerec se lasă ceas cu ceas,
Că, dornic să se spargă pustiul mut şi sec,
Aş vrea să-mi nărui casa - s-o nărui şi să plec.

Un poem publicat postum este dedicat tristeţii inefabile *(Tristia),* un altul vorbeşte de mortul frumos din suflet şi de florile crescute pe ruine *(Brevesognd),* iar un sonet datat 1921 *(Apus)* reia, în mod mai direct, câteva din stările, pozele specifice imaginarului simbolist. *Pacea vesperală,* de exemplu, apoi *parcul, crucea sepukrală,* tristeţea aleelot goale şi muzica tăcerii...

„Duminecă. Nu-i nimeni pe alee,
Şi-n împietrită pace vesperală,
Străvechiul parc îmi pare-o catedrală,
Altarul ei, un strat de orhidee.

Muiat în blânda florilor sfială,
Jos, soarele s-a mai oprir să steie,
Cele din urmă roşii curcubeie
Se frâng pe-o albă cruce sepulcrală.

Apune-apoi... Lin, una câte una,
Vin umbrele peste copaci să cadă,
Pân' ce, târziu, din lac răsare luna.

Lumina-i rece scaldă palmierii,
Când noi, ca doi eroi dintr-o baladă,
Sorbim imensul cântec al tăcerii..."

De la tristeţea duminicală din poemele lui Bacovia, Goga ajunge la *speenullui* Baudelaire, la nevroză, la beţiile şi la nopţile otrăvite. *Cetind pe Baudelaire* este un comentariu liric (i-am putea zice: un poem de substituţie) în marginea poemelor din *Florile răului.* Poetul profetic contemplă, acum, alt fel de nelinişte şi primeşte alt fel de cuminecătură:

„Mai recetesc o pagină bolnavă
Din *spleen-ul* tău încarcerat în rime,
în noaptea asta plină de otravă,
Când nu mai râd, căci nu mă vede nime...

Simt sufletul învins cum ţi se frânge,
Un Crist cu pieptul zdrenţuit de suliţi,
Pare-că văd cum ai stropit cu sânge,
Pe unde-ai fost, noroiul de pe uliţi...

Cum, stând aşa, cu coatele pe masă,
Urâtu-ncinge fruntea mea de ceară,
Iar noaptea grea asupra mea îl lasă:
O lespede pe-o pace funerară..."

Goga introduce şi motivul muzical în poem *(Ascultând „Messias"de Händel),* zidurile sure, cavoul, „vedenia burgheză", pe scurt, *urâtul şi vagul simbolist* în acordurile unui vals de Strauss:

„Par un cavou arcadele boltite
Subt ziduri sure, reci, indiferente,
Când dintr-un colţ răsună-n vagi accente
Un vals de Strauss cu note gâlgâite..."

*

Astfel de deschideri nu schimbă prea mult substanţa lirismului. Goga rămâne, până la urmă, ceea ce a apucat să fie şi ceea ce talentul lui, excepţional, i-a îngăduit să fie: un poet potrivit sosit în momentul potrivit şi la timpul potrivit. Spiritul

în stele etern numele lui", şi inegalabila caracterizare din eseul închinat Craiului Munţilor reprodus în volumele *Mustul care fierbe* şi *Precursori*.

1851

martie, 28. S-a născut losif Goga, tatăl poetului, în comuna Crăciunel de pe Târnave, sat de oameni sărmani, unde elevul Goga îşi va petrece multe vacanţe, cunoscând nemijlocit viaţa celor obidiţi care i-a inspirat poeziile cu temă socială.

1856

octombrie, 2. S-a născut Aurelia Bratu, mama poetului, învăţătoare la Răşinari, va publica poezii în revisra *Familia* lui losif Vulcan, fiind o neînfricată luptătoare pentru ideea naţională.

1867

martie, 1. Apare la Iaşi revista *Convorbiri literare,* foarte citită şi preţuită mai târziu în familia Goga.

1868

Protopopul Ion Bratu îl întâlneşte pe tânărul Eminescu, aflat la Blaj, îl ajută material şi-i înlesneşte trecerea în Ţara Românească, „pe la Vama Cucului".

1877- 1878

Se desfăşoară Războiul de Independenţă, la care participă şi voluntari ardeleni.

1878

ianuarie, 10. Moare Ion Bratu, bunicul poetului.

1878- 1879

losif Goga e învăţător în comuna Răşinari, unde va deveni preot, începând să colaboteze la *Telegraful român,* fondat de Mitropolitul Andrei Şaguna, la Sibiu.

1880

ianuarie, 27. losif Goga se căsătoreşte cu învăţătoarea Aurelia Bratu, cu care va avea cinci copii, trei băieţi, Octavian, Victor şi Eugen, şi două fete Victoria şi Claudia.

1881

martie, 20/aprilie, 1. Se naşte Octavian Goga la Răşinari, jud. Sibiu.

1882

Se naşte fratele său Victor, mort însă după un an.

1883

septembrie, 15- Se naşte Victoria, sora poetului, prototipul poeziei *Dăscăliţa.* A colaborat cu proză la revista *Familia,* a fost învăţătoare şi s-a stins din viaţă la numai 20 de ani (1903), răpusă de tuberculoză.

- Apare volumul *Poezii* de M. Eminescu, ediţia Titu Maiorescu, care va ajunge şi în casa familiei Goga, fiind citite cu ardoare de toţi membrii ei.

1884

aprilie, 26. La Sibiu apare *Tribuna* lui Ioan Slavici, publicaţie politică şi culturală cu importante implicaţii în mişcarea naţională a românilor din Transilvania.

1886

octombrie, 18. Se naşte Claudia (Măria) a doua soră a poetului, ea însăşi poetă, publicând versuri în *Luceafărul,* sub pseudonimele Măria Bratu şi Simina Bran.

1888

decembrie, 11. Se naşte Eugen losif Goga (t 1935), careva scrie volumul de proză cu note autobiografice: *Două Siberii* (1918) şi romanul *Cartea Facerii* (1936); va publica articole în ziarele şi revistele *Ţara Noastră, Renaşterea română, Epoca, Românul* (Arad), pe care le-am reprodus în

ediţia noastră din *Două Siberii,* republicată la Editura Viitorul Românesc în 1995.

1889

iunie, 15- Moare la Bucureşti Mihai Eminescu.

1890

iunie, 14. Octavian Goga absolvă clasa a V-a a şcolii din Răşinari, clasificându-se al treilea din 21 de elevi. Aci 1-a avut dascăl pe Moise Frăţilâ, intelectual patriot şi inimos, închis în temniţele ungureşti şi condamnat la moarte, scăpând „ca prin minune". Se pare că el e prototipul *Dascălului* din poezia omonimă.

1890

Octavian Goga se înscrie la liceul unguresc din Sibiu, iar în 1892 intră şi la internatul acestui liceu. în clasa a VlI-a este eliminat din liceu, în urma conflictului cu profesorul de istorie Tompa Arpad, care jignea neamul românesc în lecţiile sale şovine şi se străduia să-i deznaţionalizeze pe tinerii români.

1893

mai, 14. Octavian Goga scrie prima poezie dedicată românului care „de dimineaţa până seara tot lucră necontenit/ Dar cu toată osteneala/ Tot este nepreţuit".

1894

mai, 7-25- Are loc la Cluj *Procesul Memorandumului* care zguduie profund conştiinţa tânărului poet.
— Apare la Bucureşti revista *Vatra,* condusă de G. Coşbuc, I.L. Caragiale şi I. Slavici.

1897

decembrie, 12124. Debutul poetului în presă cu poezia *Atunci şi acum,* publicată în *Tribuna,* an. XIV, nr. 275.

1897-1902

Goga publică 36 de poezii în *Tribuna* şi *Tribuna literară,* pe care Ie semnează Octavian sau Tavi.

1899

Goga se transferă, împreună cu colegul său Ion Lupaş, ilustrul istoric al Transilvaniei mai ales, de mai târziu, la Liceul românesc din Braşov, la care învaţă şi St. O. losif, Axon Cotruş, Lucian Blaga şi alţi scriitori ardeleni, la vremea lor.

1900

vara. Octavian Goga îşi ia bacalaureatul.
- Vizitează prima dată Bucureştiul.

septembrie, 11. Se înscrie ca student la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Budapesta.

1901

decembrie, 2. Apare, la Bucureşti, revista literară *Sămănătorul* până la 27 iunie 1910.

1902

iulie, 1. Apare la Budapesta revista *Luceafărul,* din iniţiativa şi sub conducerea studenţilor români, printre care şi Octavian Goga.

Eminescu era patronul spiritual al tinerilor de la *Luceafănd.* în 1906 revista se mută la Sibiu, unde Goga va lucra la *Astra.*

decembrie, 1. în nr. 11 apare în revistă poezia *Bătrâni,* devenită aproape o romanţă populară.

1903

aprilie. Susţine cu succes examenul fundamental de profesor secundar de istorie, latină şi filologie.

vara. La Răşinari, Goga începe să traducă şi să publice în revista *Luceafărul* poemul dramatic al lui Madăch Imre, *Tragedia Omului.*

august, 1. Apare poezia *Casa noastră,* semnată Nic. Otavă, în *Luceafărul,* an. II, nr. 14-15.

1904

februarie, 15- Poezia *Oltul,* semnată Nic. Otavă, apate în *Luceafărul,* an. III, nr. 4, p. 91-92.

Despre geneza acestei poezii Goga telatează în *Fragmente autobiografice.*

Poezia i-a făcut lui Caragiale o impresie excepţională. Iată cum e descris acest moment, pettecut în Restaurantul „Gambrinus" din Bucureşti, în caftea lui O. C. Tăslăuanu: *O. Goga (Amintiri),* p. 170-171: *„La o masă din fund juca şah Ion Gorun cu George Coşbuc, iar Caragiale chibiţa. Pe canapea, lângă Gorun, era un volum nou de poezii, cu foile netăiate, adus de Nerva Hodoş, care se aşezase şi el să chibiţeze. Nenea lancu s-a chiorât de câteva ori la volum, pe urmă l-a luat în mână, deschizându-l aşa, la întâmplare. A cetit câteva strofe. Şi-a dres ochelarii, s-a uitat la coperta volumului; autorul, un anume necunoscut. A tăiat câteva foi şi, cu vădită curiozitate, a cetit o poezie întreagă. A deschis volumul în altă parte şi a dat peste* Oltul. *Când l-a terminat, a mormăit: «Mă, al dracului!» A oprit pe jucători şi i-a silit să asculte poezia întreagă. «Da' cine-i ăsta, bre?» întreabă maestrul Caragiale. «Unpoet de la noi din Ardeal», îl lămuri Gorun. «Mă, da' ştii că are talent!» «Ia să-l luăm de la început», şi Caragiale a cetit cu glas tare, poezie după poezie, aşa cum numai el ştia să citească, subliniind frumuseţile şi comentând fiecare bucată. Se făcuse miezul nopţii când maestrul a închis volumul, entuziasmat de noul ucenic al strunei. «Să bem câte o halbă în sănătatea lui», propuse badea George. «Să bem, că-i vrednic», întăriră ceilalţi. Şi cei trei maeştri ai scrisului, împreună cu instruitul şi scăpărătorul Nerva Hodoş, au întârziat până în zorii zilei, reluând lectura volumului şi cântărind fiecare strofă. A fost cea mai strălucită consacrare a poetului Goga, pe care o povestea cu mult haz maestrul Caragiale, aducându-şi aminte de «chiulul» pe care i l-a tras Goga la Berlin recomandându-se «arhitect».* "

aprilie, 10. Apare poezia *Dăscăliţa,* semnată Nic. Otavă, în *Luceafărul,* an. III, nr. 7, p. 151.

iunie, 8. I se eliberează *Absolutorium-u* de către Facultatea de Litere şi Filosofie, Univetsitatea din Budapesta.

octombrie, 1. O. Goga primeşte „un stipendiu pe doi ani" (până în octombrie 1906) de la Societatea „Transilvania" pentru studii la Universităţile din Berlin şi Paris.

toamna. Octavian Goga pleacă la Universitatea din Berlin, cu o bursă de la Societatea „Transilvania", pentru un doctorat pe care nu-1 va lua, dar îşi va lărgi foarte mult orizontul de cultură cu profesori şi istorici celebri.

1905

ianuarie. începe apariţia, în *Luceafărul,* a antologicelor poezii: *Plugarii* (15 ianuarie), *Lăutarul{* ianuarie), *Dascălul* (15 august), *Rugăciune* (1 septembrie), *Clăcaşii* (1 octombrie). *„Geneza Clăcaşilor,* scrie Horia Teculescu, într-un extras din revista *Ţara Bârsei,* Braşov, 1938, p. 4, *trebuie căutată aici, pe delniţele din marginea Crăciunelului* (satul natal al tatălui lui Goga, unde poetul şi-a petrecut vacanţele - *n.n), după mărturisirea făcută mie când am străbătut împreună Crăciunelul. Era amintirea unei femei bătrâne, care, la clacă, topită de arşiţă, trecând pe lângă un izvor, a încercat să-şi potolească setea, iar «samtartăul» a lovit-o cu biciul.* "Despre originile îndepărtate în copilărie ale ideii din această poezie vorbeşte Goga însuşi în *Fragmente autobiografice.*

vara. O. Goga este ales secretar II al *Astrei* din Sibiu.

- Apare volumul *Poezii,* Budapesta, Institutul tipografic şi de editură *Luceafărul.* Volumul cuprinde 48 de poezii; pe copertă poartă însă anul 1906.

decembrie, 24. Moare losif Goga, tatăl poetului, care a fost probabil prototipul preotului din poezia *Apostolul (Luceafărul,* 15 ianuarie 1904).

1906

martie, 21. Academia Română îi acordă Premiul „Herescu-Năsturel" pentru volumul de *Poezii* (1905), raportor fiind Titu Maiorescu.

iunie, 16. Are loc logodna lui Octavian Goga cu Hortensia Cosma, fiica lui Partenie Cosma, directorul Băncii „Albina", unul dintre românii ardeleni cei mai înstăriţi.

august, 14—15- O. Goga demisionează din postul de secretar II al *Astrei* de la Sibiu.

septembrie, 21. Este ales secretar literar al *Astrei,* funcţie din care va demisiona la 1 noiembrie 1914.

octombrie, 16. Poetul se căsătoreşte cu Hortensia Cosma.

1907

ianuarie, 1. Apare la Sibiu, sub redacţia lui Octavian Goga, revista *Ţara Noastră* (prima serie 1907-1909).

februarie—martie. Au loc răscoalele ţărăneşti, care-i vor inspira lui Goga mai multe poezii, precum: *Cain, O ţară ştiu, Cosaşul* şi se vor resimţi în întreaga atmosferă a volumului *Ne cheamă pământul,* publicat în 1909.

martie, 1. Publică în *Viaţa românească,* an. II, nr. 3, 1907, p. 460-463, poezia *Un om,* semnată Octavian Goga.

octombrie. Proces de presă pentra articolul *Poveste de jale* din revista *Ţara Noastră,* nr. 4. Este achitat.

1908

Apare volumul de publicistică *O seamă de cuvinte.*

1909

iulie. Poetul se retrage de la conducerea revistei *Luceafărul.*

— Apare volumul de versuri *Ne cheamă pământul,* Editura „Minerva". A fost retipărit în volumul antologic de *Poezii* din 1924, ptecum şi în toate ediţiile ce au urmat.

decembrie. Arestat şi depus 8 zile în închisoare la Budapesta, fiind acuzat că vrea să plece din ţară, în condiţiile în care avea 6 procese de presă.

1910

iunie. Candidează - fără succes - la alegerile de deputaţi pentru Parlamentul de la Budapesta.

1911

februarie, 9/22. Procesul de la Cluj, în urma căruia poetul este condamnat la o lună închisoare şi 600 coroane amendă. Detenţia o execută la Seghedin.

— Apare broşura *Ce e „Tribuna" zilelor noastre?.* Răspuns la broşura *Mangra, Tiszsa şi „Tribuna".*

— Apare volumul de publicistică *Însemnările unui trecător. Crâmpeie din zbuciumările de la noi.*

octombrie. În *Viaţa românească* se publică poezia lui St. O. losif: *Scrisoare lui Goga,* în care exprimă în tonuri suave regrete târzii şi melancolii, deodată cu admiraţia pentru poetul luptător.

1912

ianuarie. O. Goga revine la conducerea revistei *Luceafărul* (până la 16 noiembrie acelaşi an).

februarie. Goga e închis în temniţa din Seghedin pentru articolele sale patriotice. Acolo scrie poeziile *Eu ştiu un basm (Luceafărul,* 19 februarie 1912) şi *Poetul (Luceafărul,* 4 martie 1912).

Semnată Octavian Goga, cu indicaţia Seghedin, poezia *Poetul* a apărut în *Luceafărul,* an. XI, nr. 10, 4 martie 1912,

p. 196, şi a fost reprodusă în volumul *Din umbra zidurilor* (1913). Nu numai indicaţia Seghedin, care o însoţeşte, ne indică faptul că a fost scrisă în temniţă, ci şi următoarea însemnare, cu titlul *Goga în temniţă,* publicată în *Luceafărul,* nr. 7, 12 februarie 1912: *„In sfârşit, după multe amânări din cauza hărţuielilor cu d-l Vaida, poetul Goga a intrat în temniţa Seghedinului, pentru a-şi împlini pedeapsa de o lună. A plecat în tăcere, fără alai şi fără să-l însoţească strigătele de durere şi de indignare ale poporului a cărui pătimire a înveşnicit-o în poeziile lui.* "O. Goga a fost închis pentru un articol publicat în revista *Ţara Noastră,* în care *„scria răspicat,* se spune în însemnarea respectivă, *despre mizeriile noastre interne şi despre asupririle clasei feudale din Ungaria".*

- I. L. Caragiale vine de la Berlin şi-l vizitează la închisoare. Goga evocă momentul în tulbutătorul articol *A murit Caragiale.*

1913

ianuarie, 14—februarie, 13. O. Goga face parte din delegaţia P.N.R. pentru tratative cu guvernul ungar privind drepturile naţionale ale românilor din Transilvania. Eşuează, dar se accentuează şi disensiunile dintre poet şi vechi conducători naţionali.

- Apare volumul de versuri *Din umbra zidurilor* în Editura Minerva, Bucureşti. A fost introdus în volumul de *Poezii,* 1924 şi în toate ediţiile ce au urmat.

1914

februarie, 14. Premiera piesei *Domnul Notar* pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti.

- Se publică în volum piesa *Domnul Notar,* care a cunoscut patru ediţii în acest an.

mai, 29. Octavian Goga este ales membru corespondent al Academiei Române.

— Din cauza represiunilor îndurate din partea autorităţilor ungureşti, dar şi datorită neînţelegerilor cu vechea conducere a P.N.R., Octavian Goga trece în România, rămânând şi activând în Bucureşti pe toată perioada neutralităţii României.

decembrie, 14127. O. Goga este ales în comitetul de conducere al Ligii culturale pentru unitatea politică a tuturot românilor.

1915

februarie. S-a constituit la Bucureşti „Legiunea ardeleană", condusă de Octavian Goga, care în octombrie, acelaşi an, scoate ziarul *Ardealul.*

septembrie, 18. S-a creat la Bucureşti „Federaţia Unionistă", în conducerea căreia se afla şi O. Goga.

- Se editează volumul de publicistică *Strigăte în pustiu. Cuvinte din Ardeal într-o ţară neutrală.*

1916

ianuarie, 6119. Procurorul regal din Cluj ordonă urmărirea lui Octavian Goga, acuzat de „crima de complot" pentru aderarea la Federaţia Unionistă.

august, 17. La intrarea României în război, poetul publică un articol în *Epoca,* exclamând: „Nu mai sunt Carpaţii!"

- Apare volumul *Cântece fără ţară,* în Editura „C. Sfetea", Bucureşti. A fost retipărit în volumul de *Poezii,* 1924 şi în toate ediţiile ce au urmat.

noiembrie—decembrie. Octavian Goga se refugiază la Iaşi, după ocuparea Capitalei de trupele germane.

Scrie un jurnal, *Fărâmituri dintr-o prăbuşire,* publicat integral, pentru prima dată, în această ediţie.

1917

ianuarie, 7. Formarea la Iaşi a „Comitetului Naţional al Românilor emigraţi din Austro-Ungaria" (12 membri:

Octavian Goga, V. Lucaciu, I. Nistor, Z. Bârsan, Sever Bocu ş.a.), care semnează „declaraţia de război" monarhiei austro-ungare.

- Mobilizat la Biroul de propagandă al Armatei Române.

februarie, 2/15- Prin activitatea acestui Birou, începe să apară ziarul *România,* organ al apărării naţionale, susţinut de Marele Cartier General al Armatei Române. Apare până la 23 martie 1918. Printre colaboratori: Mihail Sadoveanu, Barbu Ştefănescu Delavrancea, Ion Simionescu, I. U. Soricu, Mircea Dem Rădulescu, G. Gregorian, Vasile Militarii, G. Rotică, Eugen Goga, Al. T. Stamatiad, Ion Minulescu, Zaharia Bârsan şi alţii. Aici, Goga publică 46 de articole şi mai multe poezii, dintre care *Ciorile* n-a fost reprodusă în nici o ediţie, până la cea realizată de noi în 1967.

- In refugiu la Iaşi scrie poezia *Poveste veche,*

octombrie-decembrie. După izbucnirea revoluţiei în Rusia, armatele ţariste, anarhizate, se retrag în debandadă de pe front. Sovietele încheie pacea de la Btest-Litovsk. Rămasă aproape singură şi înconjurată de inamici, România încetează operaţiunile militare, semnând, în final, Pacea de la Buftea-Bucureşti (mai 1918) cu Puterile Centrale.

1918

După semnarea păcii de la Bucureşti, Octavian Goga consideră că prezenţa sa în Apus, la Londra şi Paris, este mai folositoare decât în Moldova.

iunie. Pleacă spre Paris „trenul Take lonescu", cu 200 de persoane indezirabile pentru ocupanţi. Pentru a nu fi arestat de austrieci, Octavian Goga pleacă prin Rusia. După pregătirile de rigoare, îşi lasă barbă, îşi pune ochelari â la Cehov, se îmbracă ruseşte, îşi pregăteşte un paşaport pe numele Gheorghe Oprescu şi, întovărăşit de Sever Bocu şi călăuzit de voluntarul ardelean Guin, poetul trece Nistrul.

Guin ştia ruseşte şi - după mărturisirea lui Goga - se bucura de încrederea unora dintre conducătorii Sovietelor. Drumul până la Moscova îl fac în vagonul special al unui comisar al guvernului, căruia i-1 prezentase pe Goga drept unul dintre reprezentanţii marxismului din România. După câteva zile pettecute la Moscova, Goga şi Bocu pleacă la Petrograd, unde găsesc Legaţia României pustie, păzită de un singur soldat ardelean. Descoperind hârtie cu antet şi ştampilele necesare, Goga îşi pregăteşte acte de liberă trecere, cu ajutorul cărora ajunge în Finlanda, ocupată de germani. De acolo trece în Suedia. Aici îşi rade barba şi revine la numele său adevărat. Continuă apoi drumul prin Stockhom, Kristian şi Bergen, traversează Marea Nordului, plină de submarine germane, şi ajunge la Londra, iar de acolo la Paris. Călătoria a durat peste o lună de zile, în cursul căreia Goga a trecut prin nenumărate primejdii. La Paris, se alătură grupului de români care, în condiţiile date, iniţiază o mişcare propagandistică în favoarea intereselor României.

august, 24/septembrie, 6. Se creează la Paris, sub preşedinţia lui Take lonescu, *Consiliul Naţional pentru Unitatea Românilor.* Octavian Goga este ales vicepreşedinte al Consiliului, alături de V. Lucaciu, dr. C. Angelescu şi Jean Th. Florescu. Felurile acestui consiliu erau de a propaga în opinia publică mondială ideea necesităţii desăvârşirii unităţii noastre naţionale şi de a demonstta legitimitatea ei. Numai la câteva săptămâni de la înfiinţarea lui, Consiliul a fost recunoscut de guvernele Franţei, Angliei, Italiei, Statelor Unite ale Americii.

Decembrie, 1. Marea Adunare Naţională de la Alba lulia hotărăşte Unitea Ttansilvaniei cu România.

decembrie, 2. Octavian Goga, aflat la Paris, este ales în Consiliul Dirigent al Transilvaniei.

1919

iunie, 4. Poetul este ales membru al Academiei Române.

decembrie, 5- Octavian Goga devine ministtu al Instrucţiunii şi Cultelor (până la 15 martie 1920) în guvernul Alex. Vaida-Voievod.

1920

martie. Părăseşte P.N.R. şi intră în Partidul Poporului (Averescu).

iunie, 13. Devine ministru al Cultelor şi Artelor în guvernul A1. Averescu (până la 17 decembrie 1921).

1920-1921

Divorţează de Hortensia Cosma, căsătorindu-se, ulterior, cu Vetutia Triteanu.

1922

octombrie, 15- Reapare la Cluj revista *Ţara Noastră* (până în 1931, când se mută la Bucureşti).

— Se înfiinţează la Bucureşti „Societatea autorilor dramatici", Octavian Goga numărându-se printre fondatori.

1923

mai, 30. Rosteşte discursul de recepţie la Academia Română, despre *George Coşbuc,* căruia îi succede, pe care îl publică în broşură în acelaşi an.

- Publică broşura *Ideea naţională.*

1924

— Apare volumul antologic *Poezii* de Octavian Goga, Editura „Cultura Naţională", Bucureşti, „Scriitori români".

- Poetul este distins cu Premiul Naţional pentru poezie, creat chiar în acel an.

1926

martie, 30. Octavian Goga devine ministru de interne în guvernul Alexandru Averescu (până la 4 iunie 1927).

1927

- Reprezentarea pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti a piesei *Meşterul Manole.* Piesa se menţine în repertoriul Teatrului Naţional în stagiunile din 1927-1929.

- Apare volumul de publicistică: *Mustul care fierbe,* la Imprimeriile Statului, care nu a mai fost reeditat, până în 1992, când îl republică istoricul literar Teodor Vârgolici la Editura Scripca.

Toate articolele şi discursurile din acest volum au fost publicate de Goga în revista *Ţara Noastră* în anii 1922-1926.

1928

- Octavian Goga este ales vicepreşedinte al Partidului Poporului.

- Apare în volum piesa *Meşterul Manole.*

1930

- Publică două volume de articole, cuvântări şi evocări: .. *Aceeaşi luptă: Budapesta—Bucureşti,* Editura „Universul", Bucureşti, 386 pagini, şi *Precursori.* Cu un portret inedit de Camil Ressu, Bucureşti, „Cultura Naţională", 309 pagini.

- Se implică în mişcarea carlistă pentru înlăturarea Regenţei şi aducerea lui Carol al Il-lea pe tron.

1931

aprilie, 1. Octavian Goga împlineşte 50 de ani. Evenimentul capătă proporţiile unei sărbători naţionale. II sărbătoresc toate marile instituţii: Academia Română, Societatea Scriitorilor, Senatul, Universităţile.

1932

februarie, 16. Facultatea de Filosofie şi Litere a Universităţii din Cluj îi decernează titlul de *doctor honoris causa.*

Municipalitatea îl proclamă cetăţean de onoate al Clujului, dotându-1 cu un teren pentru consttuirea unei case.

- Peste puţin timp, Ministerul învăţământului îl numeşte profesor la aceeaşi Universitate. Problema chemării lui Goga la Universitatea din Cluj s-a pus încă din 1919 şi s-a mai reluat de câteva ori, de către profesorul Onisifor Ghibu, dar n-a atins niciodată unanimitatea din 1932.

martie, 6. Intr-un comunicat al conducerii Partidului Poporului se preciza: „Octavian Goga, printr-un act de răzvrătire, a încetat de a mai face parte din Partidul Poporului", că „toţi membrii care aderă la acţiunea d-lui Goga vor fi consideraţi excluşi din partid pentru răzvrătire".

aprilie, 10. Cu aderenţii săi, Octavian Goga creează Partidul Naţional-Agrar al cărui preşedinte devine.

- Apare la Bucureşti seria a III-a din revista *Ţara Noastră* (până la 10 iulie 1938). Subtitlul revistei: „Foaie pentru săteni"; director: Al. Hodoş.

1934

Apare *Tragedia omului* de Emeric Madâch, în traducerea lui Octavian Goga, Editura Fundaţiei pentru Literatură şi Artă „Regele Carol al Il-lea"; traducere socotită de valoarea originalului.

1934-1937

- Deputat în Cameră, rosteşte mai multe discursuri în sensul ideii naţional—creştine, aşa cum era exprimată programatic de Partidul Naţional-Creştin.

1935

iulie, 14. Prin fuzionarea Partidului Naţional-Agrar cu Liga Apărării Naţional-Creştine (L.A.N.C.) a lui A.C. Cuza, s-a format Partidul Naţional-Creştin, sub conducerea lui Octavian Goga şi A. C. Cuza

decembrie, 5 şi 9. Rosteşte un discurs în Adunarea Deputaţilor, publicat de organizaţia P.N.-C. din Sibiu sub titlul: *România a românilor,* 1936, 40 pagini.

decembrie 6 şi 11. Discurs în Cameră: *Ideea naţional-creştină,* apărut în broşură în 1936, Bucureşti, 62 pagini.

1936

februarie, 27 şi martie, 3- Discurs în şedinţele Adunării Deputaţilor, publicat în broşură sub tixlub*Afirmarea ideii naţional-creştine,* Bucureşti, 1936, 65 pagini.

mai, 8. Poetul îşi întocmeşte testamentul, în care face şi această mărturisire de crez politic: „îmi pare rău că n-am putut sluji Ţara cum aş fi vrut şi cred că aş fi putut - cu credinţă şi hotărâre. Am trăit în vremea proştilor - a stăpânit medioctaţia sub un Rege tranzacţionist în chestiuni de morală, timid şi fără orizont în probleme de Stat. Ce va fi de Ţară în vâltoarea care vine, nu ştiu — dar cred în puterile sufleteşti ale neamului".

1937

La politique etrangere de la Roumanie. Discours en Parlemenr Roumain, Bucarest, 1937, 62 pages.

decembrie, 28. Formarea guvernului prezidat de Octavian Goga, cunoscut şi sub sintagma guvernul Goga-Cuza.

1938

februarie, 10. Regele Carol al Il-lea înlătură guvernul O. Goga—A.C. Cuza, deschizând calea spre un alt regim politic în România.

februarie. Goga se simte tot mai singur, mai fără sens în acţiunile sale. Urmează nopţi de zbucium, de agitaţie zadarnică, peste care se lasă, apăsătoare, o imensă decepţie, considerându-se un sacrificat. — Vechea boală cardiacă a poetului se accentuează. In curând, poetul va pleca la Viena.

mai. La începutul lunii se întoarce la Cluj. Părea că se liniştise. Face vizite prietenilor, se plimbă prin bătrâna cetate a culturii, ia masa la prietenul său, Laurian Gabor, fost primar al oraşului, şi după prânz se întoarce cu

automobilul la Ciucea. Aici stă de vorbă cu sătenii, cu oamenii de casă. Era vesel. Nimic din întâmplările imediate nu prevestea o catastrofă.

mai, 5. Face congestie cerebrală în seara zilei de 5 mai 1938. După atac, revenindu-şi pentru o clipă, cere o coală de hârtie să-i scrie soţiei sale Veturia, aflată la Bucureşti, nereuşind să scrie decât primele două litere din cuvântul „Dragă". Este ultimul manuscris a lui Octavian Goga, care se păstrează la Muzeul de la Ciucea.

mai, 6. în amurgul zilei de vineri, 6 mai, vechea boală a lui Goga se complică cu o bronhopneumonie. Bolnavul nu mai cunoaşte pe nimeni. Temperatura se menţine la 40°. Până a închide ochii pentru totdeauna, degetele mâinii stângi făceau gestul reflex al răsfoirii unui volum. I s-a pus chiar o carte lângă mână, iar poetul o mângâia şi o răsfoia.

mai, 7. La orele 14 şi 6', Octavian Goga trece în nefiinţă, la puţin timp după ce împlinise 57 de ani.

Pentru a i se face funeralii naţionale marele defunct este adus cu un tren special de la Ciucea la Bucureşti şi depus la Ateneu. Trenul se opreşte în gări, unde se află mulţime de oameni.

Este înmormântat la Cimitirul Bellu, dar mai târziu, peste vreo opt luni, pentru odihna de veci, a fost reînhumat în cripta Mausoleului de la Ciucea în inima Ardealului pentru care s-a jertfit.

1939

Apare volumul de versuri *Din larg. Poeme postume,* Fundaţia pentru Literatută şi Artă „Regele Carol II". Cuprinde 6 cicluri: *Din larg, Război, Noi, Astăzi, In sat, Traduceri.*

— Octavian C. Tăslăuanu publică *Amintiri şi contribuţii la istoricul revistei „Luceafărul".*

1940

Apare volumul *Poezii alese* de Octavian Goga, Ediţia Ion Pillat, Bucureşti.

1941

Apate volumul *Poezii,* Bucureşti, Cugetarea (Colecţia Darul soldatului).

1942

Apare volumul *Discursuri,* Editura Cartea Românească, Bucureşti.

1943

Apare volumul *Poezii alese,* Bucureşti, 109 pagini.

1944

Apare volumul *Poezii,* Bucureşti, Cugetarea, 382 pagini.

1948-1957

Octavian Goga este interzis , opera lui nu se mai reeditează şi este scoasă din manualele şcolare, timp de un deceniu.

1957

ianuarie—februarie. D. Brumam [D. Vatamaniuc] publică articolul *Poezia lui Octavian Goga,* în *Steaua,* an. VIII, nr. 1, ianuarie şi nr. 2, februarie.

- Apare voi. *Versuri,* E.S.P.L.A., Bucureşti. Prefaţă de Mihai Beniuc.

1963

Apare voi. *Poezii,* E.S.P.L.A., Bucureşti, sub îngrijirea lui Ion Dodu Bălan.

1965

Se realizează de Ion Dodu Bălan o nouă ediţie în două volume: I. *Ne cheamă pământul* şi II. *Cântece fără ţară,* E.P.L., Colecţia „Biblioteca pentru toţi".

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

Realizarea unei ediţii academice, cuprinzând scrierile, pe cât posibil complete, ale lui Octavian Goga, s-a dovedit a fi - pe parcursul a peste patru decenii, de când am făcut prima încercare - deosebit de anevoioasă. Motivele ţin, pe de o parte, de destinul zbuciumat al scriitorului care l-a făcut să peregrineze de la Răşinari la liceele din Sibiu, Braşov şi, apoi, la Universitatea din Budapesta unde a scos revista *Luceafărul,* mutată la Sibiu, şi *Ţara Noastră* (1907-1909), prima serie, în care a publicat foarte multe articole, unele reproduse în volumele sale de publicistică. Nestatornicia vieţii l-a dus prin închisoarea din Seghedin, pentru delicte de presă, la Universitatea din Berlin, în 1904, în vedetea unui doctorat, apoi la Bucureşti, publicând *m Adevărul* {\9\4) şi în *Epoca (1915).* Unele articole publicate aici sunt inedite, altele republicate din ziarele *Românul, Tribuna* din Arad sau *Ţara Noastră* (Sibiu).

Primind sarcina de la generalul Prezan să coordoneze (1917) gazeta „de front"*România,* tipăreşte în ea circa 46 de articole şi câteva poezii, pe care le-am introdus pentru prima dată în ediţia noastră de *Opere,* Octavian Goga din 1967. în monografia *Viaţa şi opera* lui Octavian Goga le-am comentat pentru prima dată indicându-le pe fiecare în bibliografia de la sfârşitul ediţiei. Poeziile şi textele din aceste publicaţii le-am confruntat cu forma definitivă din volumele îngrijite de

autor pe care am păstrat-o pentru ediţia de faţă. în cazurile foarte rare în care am găsit manuscrisele am pornit de la ele spre reviste şi ziare şi apoi la volumele: *Poezii* (1905), *O seamă de cuvinte. Articole pentru ţărani* (1908), *Însemnările unui trecător. Crâmpeie din frământările de la noi* (f.a.), *Ne cheamă pământul.* Poezii (1909), *Cee„Tribuna"'zilelor noastre:'*(1911), *Din umbra zidurilor.* Poezii (1913), *Domnul Notar.* Teatru (1914), *Strigăte-n pustiu* (1915), *Cântece fără ţară.* Poezii (1916), *Poezii* (1924), *Pagini din luptele ardelenilor pentru unire* (1927), *Mustul care fierbe* (1927), *Precursori* (1930), *...Aceeaşi luptă: Bucureşti-Budapesta* (1930).

Nu am reprodus articolele mai extinse după broşurile în care au apărut prima dată, de pildă: *Două morminte,* Bucureşti, 1916, *G. Coşbuc. Discurs de recepţie, cu răspuns* de G. Bogdan-Duică, Bucureşti, 1923. Le-am preluat din volumele: *Mustul care fierbe, Precursori.*

Notele zilnice intitulate *Fărămituri dintr-o prăbuşire,* Iaşi 1916, cuprinzând perioada 17 noiembrie-26 decembrie, le-am reprodus după manuscrisul aflat în posesia mea care vede acum pentru prima oară *integral* lumina tiparului. Manuscrisul este redactat într-un carnet, blocnotes de buzunar, format 9/16 cm, de 47 file cu pătrăţele, dintre care 39 cu creionul şi 8 cu cerneală neagră.

Jurnalul politic (1931), pe care l-am citit în 1968 în Muzeul Octavian Goga de la Ciucea extrăgând din el citate publicate prima dată în monografia pe care i-am consacrat-o poetului pătimirii noastre, a fost preluat după textul stabilit şi publicat de loan Şerb în *Revista de istorie şi teorie literară,* nr. 2-3-4/ 1985; 1, 2, 3, 4/1986.

Un alt motiv, şi cel mai grav, l-a constituit regimul barbar la care au fost supuse personalitatea şi opeta lui Octavian Goga după 1944. în 1945 şi 1946 au fost interzise 2000 de cărţi, printre care şi cele ale lui O. Goga. în 1948 se tipărea volumul *Publicaţii interzise,* scos de *Ministerul Artelor şi Informaţiilor,* în care se indicau lucrările ce nu puteau circula deloc sau fără aprobare specială, cei ce le vehiculau, totuşi, fiind pasibili de pedeapsă, inclusiv ani grei de temniţă.

Prin articolele din *Ţara Noastră,* Goga condamna vehement comunismul şi pe agenţii Kominternului, ca şi tentativele de dezmembrare a statului naţional român. Asemenea atitudini, ca şi acuzele de naţionalist, antimaghiar, antisemit, simpatizant legionar şi fascist etc, etc. i-au trecut numele pe toate listele negre de interdicţie a lucrărilor sale. Cărţile lui Goga, revisrele şi ziarele la care a colaborat au dispărut din bibliotecile publice şi chiar din cele particulare, sau au fost trecute la „fondul special", foarte greu accesibil. în multe locuri, din bibliotecile şcolilor au fost arse în gropile de gunoi. Atitudinile opace şi ostile au dăinuit până azi. Goga a fost mulţi ani scos din programele analitice şi din manualele şcolare, în vasta campanie de distrugere a valorilor româneşti, din interese pur politice. Iată de ce, abia acum, la solicitarea acad. Eugen Simion, opera lui Goga, cu toate contradicţiile, umbrele şi luminile ei, poate vedea în totalitate lumina tiparului. N-au fost ignorate decât câteva articole a căror substanţă s-a reluat în altele mai ample şi mai bine scrise sau republicate cu alt titlu.

în prezenta ediţie, am structurat opera lui Goga pe specii şi genuri literare (poezie, teatru, publicistică, memorialistică (scrieri cu elemente autobiografice, jurnale), corespondenţă trimisă de el. Volumul I (Poezii. Teatru. Mărturisiri. însemnări. Jurnale) cuprinde *Note şi comentarii,* O. Goga în viziunea criticii literare, bibliografia scrierilor sale.

Pentru lirica poetului, s-au reprodus, în ordine cronologică, volumele de poezii apărute în timpul vieţii autorului, urmate de poeziile neincluse de poet în volume, publicate în periodice sau rămase în manuscris.

Am introdus în volumul I şi poeziile publicate de Dan Smântânescu în 1973, la sfârşitul poeziilor din ediţia noastră din 1977, în pofida rezervelor pe care le avem faţă de valoarea lor literar-artistică scăzută, comparativ cu lirica cuprinsă în toate ediţiile de versuri ale poetului.

Ediţia de faţă în trei volume însumează aproape întreaga operă a lui Octavian Goga: poezie, dramaturgie, publicistică, memorialistică şi corespondenţă. Penttu versuri s-a luat ca text de bază cel din ediţia *Opere,* voi. I şi II, Bucureşti, Editura Minerva, 1977, text ales şi stabilit de Ion Dodu Bălan. Punctul de pornire a fost ediţia de *Poezii ului* Goga , Editura „Cultura Naţională", Bucureşti, 1924. Am preferat această ediţie deoarece, comparând-o cu cele ulterioare, ne-am dat seama că exprima mai bine ultima formă a poetului. Ulterior, poetul e copleşit de omul politic şi de gazetar şi se preocupă tot mai puţin de poezie, astfel încât, după 1924, apar ediţii pe care autorul, în general, nu le mai controlează cu rigurozitate. Poeziile apărute numai în periodice în timpul vieţii poetului şi introduse în volumul postum *Din larg,* au fost transcrise după textul acestui volum apărut în 1939 la Fundaţia pentru I iteratură şi Artă. Textul poeziilor neincluse de Goga în volum (secţiunea *Din periodice)* este reprodus după revistele *Tribuna, Tribuna literară, Revista ilustrată, Familia, Luceafărul, Ţara Noastră, Cultura, România.* Trei poezii apărute postum au fost reproduse după revistele *Argeş* şi *Steaua.*

Poezia inedită *Lui Dundel* am reprodus-o, prima dată (1967), după manuscrisul aflat la Muzeul „Octavian Goga" de la Ciucea, pus la dispoziţie de doamna Veturia Goga, iar

traducerea poeziei *Tragedie* de Richard Dehmel a fost extrasă din articolul lui Goga: *Scrisoare deschisă către d. Alexandru Vaida,* unde apărea sub formă de citat {*Tribuna,* Arad). Poeziile *Cărbuni* şi *Ciorile* le-am publicat după manuscrisele din carnetul cu *Fărămituri dintr-oprăbuşire* (1916).

în ttanscrierea textului, s-a ţinut seama de particularităţile de limbă ale lui Octavian Goga şi de normele ortografiei în vigoare. Astfel, am conservat în poezii alternanţele *sub* şi *subt* (considerând *supt* o simplă formă de grafie, l-am transformat *în subt), jale şi jele, lacrimi* şi *lacrămi, mâini şi mâni, veşnic şi vecinie, mâine* şi *mâne, sară* şi *seară* etc. Am ttanscris întocmai formulele de fonetism regional: *perină, peana, roşă* (pentru roşie), *păreţi, Murăş, atunce, alvie, blândeţă, cetit, cari, pârete, politiciani, cutropitor* ele. De asemenea, am păstrat formele de grafie: *<i}>ia\a, chiamă-cheamă, perdută-pierdută, deslipeşte-dedipeşte* alunei când erau solicitate de necesităţi de rimă. Am modificat, conform normelor ortografiei actuale, numai formele de grafie care nu afectează şi ortoepia: cratimă în loc de apostrof, *de la* în loc de *dela, ceea ce* în loc de *ceeace, de-a lungul* în loc de *dealungul, nemaipomenit in* loc de *ne mai pomenit ac.* Am eliminat pe *u* final, care nu are nici o valoare fonetică în cuvinte ca *răbzoiu, vechiu.* Am transcris *aer* în loc de *aier, dezrobit* în loc de *desrobit,* potrivit pronunţiei lor reale.

Pentru *versuri,* în note, dăm variante, informaţii referitoare la geneza poeziilor, la prima apariţie în periodice sau în volum, mărturii şi aprecieri critice, stabilim filiaţii cu lirica românească şi universală, precizăm pseudonimele poetului şi, în unele cazuri, reproducem versiunea sau versiunile în limbi străine. Notele sunt făcute selectiv, numai pentru acele poezii care necesitau explicaţii şi precizări speciale sau au cunoscut variante şi intervenţii stilistice semnificative.

De asemenea, s-a întocmit un indice alfabetic al poeziilor, după titlu şi după primul vers.

Articolele, evocările, conferinţele sau interviurile, grupate în volumul II al ediţiei sub geneticul *Publicistică,* sunt pteluate după volumele apărute în timpul vieţii scriitorului. In cazul reluării unor articole în mai multe volume, am adoptat principiul cronologic al primei apariţii, cu excepţia evocărilor din volumul *Mustul care fierbe* (1927), care structural-ideatic formau un tot cu cele din *Precursori* (1930), motiv pentru care le-am lăsat în volumul din urmă.

Volumul III va cuprinde articole nepublicate în volume, discursuri şi cuvântări din broşuri şi din ediţia *Discursuri* (1942).

Transcrierea s-a făcut conform normelor actuale, fără însă a proceda la o uniformizare a lexicului scrierilor publicistice, fapt ce ar contraveni evoluţiei fireşti a limbii române, dar, în acelaşi timp, ar dăuna specificului de scriere şi exprimare, diferenţiat sau contradictoriu, al scriitorului, publicistului sau oratorului Octavian Goga.

întrucât în aceste compartimente ale scrierilor lui Octavian Goga - Corespondenţă-Memorialistică-Publicistică - apar foarte multe personalităţi, reluate pe parcurs, pentru a nu încărca prea mult volumul la rubrica *Note,* prin repetare, vom alcătui un *Indice de nume* la sfârșitul volumului III, care va apărea anul viitor.

Temperamentul vulcanic, combativ al scriitorului şi omului politic l-a aruncat în câmpul confruntărilor politice, în care nu a fost ocolit de acuze şi aprecieri nedrepte, după cum, la rândul lui, nici Octavian Goga nu a cruţat de virulenţă multe personalităţi politice sau culturale din epocă - N. Iorga, luliu Maniu, I. Gri. Duca, Liviu Rebreanu, Ioan Slavici ş.a. -, ale căror merite şi inevitabile slăbiciuni omeneşti, în general, şi-au găsit o prezentare corespunzătoare într-o literatură de specialitate, în contemporaneitate sau ulterior, încât cititorul

are suficiente elemente de referinţă în măsura în care va simţi utilitatea acestora la lecturarea articolelor scriitorului. Şi de acest lucru trebuie să ţinem seama în dimensionarea corespunzătoare a notelor explicative privind astfel de caracterizări, ca şi a celor referitoare la concepţia politică de ansamblu a lui O. Goga - concepţie născută într-o provincie românească aflată sub dominaţie străină şi dezvoltată într-un stat după desăvârşirea unităţii sale naţionale .

De asemenea şi bibliografia volumelor II şi III va cuprinde aproape toate textele publicate de Octavian Goga în presă şi în volume sau rămase în manuscris.

ION DODU BĂIAN

* Vezi, pe larg: Ion Dodu Bălan, *Octavian Goga - Viața și opera,* Bucureşti, 1999.

I. POEZII

ÎN VOLUME

POEZII
(1905)

RUGĂCIUNE

Rătăcitor, cu ochii tulburi,
Cu trupul istovit de cale,
Eu cad neputincios, stăpâne,
In Inia strălucirii tale.
In drum mi se desfac prăpăstii,
Şi-n negură sc-mbracâ zarea,
Eu în genunchi spre tine caut:
Părinte,-orânduie-mi cărarea!

In pieptul zbuciumat de doruri
Eu simt ispitele cum sapă,
Cum vor să-mi tulbure izvorul
Din care sufletul s-adapă.
Din valul lumii lor mă smulge
Şi cu povaţa ra-nţeleaptă,
In veci spie cei rămaşi în urmă,
Tu, Doamne, văzul meu îndreaptă.

Dezleagă minţii mele taina
Şi legea farmecelor firii,
Sădeşte-n braţul meu de-a pururi
Tăria urii şi-a iubirii.
Dă-mi cântecul şi dă-mi lumina
Şi zvonul firii-ndrăgostite,

Dă-i raza soarelui de vară
Pleoapei mele ostenite.

Alungă patimile mele,
Pe veci strigarea lor o frânge,
Şi de durerea alror inimi
lnvaţă-mă pe mine-a plânge.
Nu rostul meu, de-a pururi pradă
Ursitei maştere si rele,
Ci jalea unei lumi, părinte,
Să plângă-n lacrimile mele.

Dă-mi tot amarul, toată truda
Atâtor doruri fără leacuri,
Dă-mi viforul în care urlă
Şi gem robiile de veacuri.
De mult gem umiliţii-n umbră,
Cu umerii gârbovi de povară...
Durerea lor înfricoşată
în inimă tu mi-o coboată.

în suflet seamănă-mi furtună,
Să-1 simt în matca-i cum se zbate,
Cum tot amarul se revarsă
Pe strunele înfiorate;
Şi cum sub bolta lui aprinsă,
în smalţ de fulgere albastre,
încheagă-şi glasul de aramă:
Căutarea pătimirii noastre.

PLUGARII

La voi aleargă totdeauna
Truditu-mi suflet să se-nchine;
Voi singuri străjuiţi altarul
Nădejdii noastre de mai bine.
Al vostru-i plânsul strunei mele,
Creştini ce n-aveţi sărbătoare,
Voi, cei mai buni copii ai firii,
Urziţi din lacrimi şi sudoare.

Cu mila-i nesfârşită, cerul
Clipirii voastre-nduioşate
I-a dat cea mai curată rază
Din sfânta lui seninătate.
El v-a dat suflet să tresară
Şi inimă să se-nfioare,
De glasul frunzelor din codru,
De şopot tainic de izvoate.

în coapsa grăitoarei mirişti
De vreme plugul vostru ară;
E primăvară pe câmpie,
Şi-n ochiul vostru-i primăvară.
Blând tainele vi le desface

Din sânu-i milostiva glie,
Căci toată floarea vă cunoaşte
Şi toată frunza ei vă ştie.

Purtaţi cu braţele-amândouă
A muncii rodnică povară
Subt strălucirea-nlăcrimată
A dimineţilor de vară.
Şi nimeni truda nu v-alină,
Doar bunul cerului părinte,
De sus, pe frunte vă aşază
Cununa razelor lui sfinte.

A voastră-i jalea cea mai mare,
A voastră-i truda cea mai sfântă,
Stăpânul vitreg vă loveşte,
Când cerul bine-vă-cuvântă.
Dar dacă-n schimbul panii voastre,
Piticul vă plăteşte fiere,
îndurător v-ascultă Domnul
Şi vă trimite mângâiere.

Când doarme plugul pe rotile,
In pacea serilor de toamnă,
La voi coboară Cosânzeana,
A visurilor noastre doamnă.
Vin crai cu argintate coifuri
Şi-n aur zânele bălaie:
Atâta strălucire-ncape
în bietul bordeiaş de paie.

Fraţi buni ai frunzelor din codru,
Copii ai mândrei bolţi albastre,

Sfinţiţi cu roua suferinţii
Ţărâna plaiurilor noastre!
Din casa voastră, unde-n umbră
Plâng doinele şi râde hora,
Va străluci odată vtemii
Norocul nostru,-al tuturora.

A mea e lacrima ce-n tremur
Prin sita genelor se frânge,
Al meu e cântul ce-n pustie
Neputincioasa jale-şi plânge.
Ci-n pacea obidirii voastre,
Ca-ntr-un întins adânc de mare,
Trăieşte-nfricoşatul vifor
Al vremilor răzbunătoare.

NOI

La noi sunt codri verzi de brad
Şi câmpuri de mătasă;
La noi atâţia fluturi sunt,
Şi-atâta jale-n casă.
Privighetori din alte ţări
Vin doina sa ne-asculte;
La noi sunt cântece şi flori
Şi lacrimi multe, multe...

Pe boltă, sus, e mai aprins,
La noi, bătrânul soare,
De când pe plaiurile noastre
Nu pentru noi răsare...
La noi de jale povestesc
A codrilor desişuri,
Şi jale duce Murăşul,
Şi duc tustrele Crişuri.

La noi nevestele plângând
Sporesc pe fus fuiorul,
Şi-mbrâţişându-şi jalea plâng
Şi tata, şi feciorul.
Sub cerul nostru-nduioşat
E mai domoală hora,

Căci cântecele noastre plâng
în ochii tuturora.

Şi fluturii sunt mai sfioşi
Când zboară-n zări albastre,
Doar roua de pe trandafiri
E lacrimi de-ale noastre.
Iar codrii ce-nfrăţiţi cu noi
Îşi înfioară sânul
Spun că din lacrimi e-mpletit
Şi Oltul, biet, bătrânul...

Avem un vis neîmplinit,
(lopil al suferinţii,
De jalea lui ne-att răposat
Şi moşii, şi părinţii...
Din vremi uitate, de demult,
(iernând de grele patimi,
Deşertăciunea unui vis
Noi o stropim cu lacrimi...

OLTUL

Mult iscusita vremii slovă
Nu spune clipa milostivă
Ce ne-a-nfrăţit pe veci necazul
Şi veselia deopotrivă...
Mărită fie dimineaţa
Ce-a săvârşit a noastră nuntă,
Bătrâne Olt! — cu buza arsă
îţi sărutăm unda căruntă.

în cetăţuia ta de apă
Dorm cântecele noastre toate
Şi fierbe tăinuita jale
A visurilor sfărâmate.
Tu împleteşti în curcubeie
Comoara lacrimilor noastre,
Şi cel mai scump nisip tu-1 duci
în valul Dunării albastre.

La sânul tău vin, în amurguri,
Sfioase, fetele fecioare,
Şi dimineaţa vin neveste
Cu şorţul prins în cingătoare —
Şi vin păstori cu gluga albă,

Din fluier povestindu-şi dorul -
Şi câte cântece şi lactimi
Nu duce valul, călătorul...

Drumeţ, bătut de gânduri multe,
Ne laşi atât de greu pe noi.
îmbrăţişându-ne câmpia,
Te uiţi adesea înapoi.
Aşa domol te poartă firea,
Căci duce unda-ţi gânditoare:
Durerea unui neam ce-aşteaptă
De mult o dteaptă sărbătoare.

Demult, în vremi mai mari la suflet.
Erai şi tu haiduc, moşnege,
Când domni vicleni jurau pe spadă
Să sfarme sfânta noastră lege;
Tu, frate planşetelor noastre
Şi răzvrătirii noastre frate,
Urlai ţăriilor amarul
Mâniei tale-nfricoşate.

Cum tresăreau încremenite,
In jocurile lor buiestre,
Oştiri cu coifuri de aramă
Şi roibi cu aur pe căpestre
Când la strigarea ta de tată
Grăbeau din codri la poiene,
Strângând săcuri a subţioară,
Feciorii mândrei Cosânzene.

Zdrobită-n praf, murea arama,
Şi codrul chiotea, viteazul;

Iar tu, fraţine, mare meşter,
Biruitor frângeai zăgazul
Şi,-mbujorându-te la faţă,
Treceai prin văile afunde,
încovoindu-ţi îndărătnic
Măreţul tău grumaz de unde.

Slăvite fărmituri a vremii,
De mult v-am îngropat văleatul..
Neputincios pari şi tu astăzi —
Te-a-ncins cu lanţuri împăratul.
Ca unda ta strivită, gemem
Şi noi, tovarăşii tăi buni,
Dar de ne-om prăpădi cu toţii,
Tu, Oltule, să ne răzbuni!

Să verşi păgân potop de apă
Pe şesul holdelor de aur;
Să piară glia care poartă
înstrăinatul nost' tezaur;
Ţărâna trupurilor noastre
S-o scurmi de unde ne-ngropară
Şi să-ţi aduni apele toate -
Să ne mutăm în altă ţară!

CASA NOASTRĂ

Trei pruni frăţini, ce stau să moară
Îşi tremur' creasta lor bolnavă,
Un vânt le-a spânzurat de vârfuri
Un pumn de fire de otavă.
Cucuta creşte prin ogradă,
Şi polomida-i leagă snopii...
— Ce s-a ales din casa asta,
Vecine Neculai al popii!...

De pe pâreţii-ngălbeniţi
Se dezlipeşte-n pături varul,
Şi pragului îmbătrânit
lncepe-a-i putrezi stejarul;
Iar dacă razele de soare
Printre şindile facu-şi cale,
Văd sporul pânzei de păianjen
Şi-nfiorate mor de jale.

Cum dorm acum de mult pierdute
Sub vreascurile stinse-a vetrii
Poveştile-nşirate seara
De-atâtea cuscre şi cumetri;
Cum tremură cenuşa aspră,

Cc-nfioraţi îmi par cărbunii;
De vraja care-o mai păstrară
Din câte povesteau străbunii...

înfipt în meştcr-grindă, iată-1,
Răvaşul turmelor de oi;
Şircagul lui de crestături
Se tiit-atât de trist la noi.
Îmi duce mintea-n alte vremi
Cu slova-i binecuvântată —
In pragul zilelor demult
Parcă te văd pe tine, tată.

Şi parc-aud pocnet de bici
Şi glas stăruitor de slugă —
Răsare mania-n colţul şurii,
Aşază-ncet merindea-n glugă...
înduioşată, mă sărută
Pe părul meu bălan, pe gură:
„Zi *Tatăl nostru* seara, dragă,
Şi să te porţi la-nvăţătură!"...

Şi uite-mi trec pe dinainte
în rânduri-rânduri toate cele:
Oraşul înnegrit de fumuri
Şi toate planşetele mele.
Cum m-am făcut apoi cuminte
Cu vremea ce înainta,
Şi m-am trezit pe nesimţite
Că-mi zice satul: „Dumneata..."

Şi câtor strigături la joc
Ţineam cu glasul meu ison,

De câte ori am spus povestea
Lui Alexandru Machidon.
Şi ca un cântec, cum s-a stins
Frumoasa mea copilărie -
Şi dragostea de două veri
Cu fata popii Irimie...

Cu valul vremilor ce curg
Atâtea cântece s-au dus,
Şi valul vremilor ce curg
Atâtea cântece-a răpus...
Eu vă sărut, păreţi străbuni,
Pe varul alb, scobit de ploaie...

1)c cc-ţi ştergi ochii cu cămaşa —
Ori plângi, vecine Niculaie?...

APOSTOLUL

Ca o vecernie domoală
Se stinge zvonul din dumbravă,
Pleoapa soarele-şi închide
Sus, pe-o căpiţă de otavă.
Norodul a cuprins podmolul
Lângă frăgarul din uliţă -
De cârjă sprijinit răsare
Bătrânul preot la portiţă.

Moşneag albit de zile negre,
Aşa îl pomenise satul,
Pe pieptărelul lui de lână
Purtând un ban de la-mpăratul.
Domol, în mijloc se aşază,
Şi sprijinind încet toiagul,
Clipind din genele cărunte,
lncepe-a povesti moşneagul.

întreg poporul ia aminte,
Ascultă jalnica poveste,
Şi fusul se opreşte-n mâna
înduioşatelor neveste.
Moşnegii toţi fărâmă lacrimi

Cu genele tremurătoare,
Aprinşi, feciorii strâng prăseaua
Cuţitului din cingătoare.

Atâtea patimi plâng în glasul
Cuvântătorului părinte,
Şi-atâta dor aprind în inimi
De clipa răzbunării sfinte.
Bătrânul mag înalţă fruntea,
Ce sfânt e graiul gurii sale:
Din el va lumina norocul
Acestui neam sfârşit de jale!

Acelaşi dor tiesare-n piepturi
(lânii glasul strigător răsună,
Şi gemăt înfioară firea
Prelung şi greu, ca o furtună,
frăgarul îşi îndoaie coapsa,
Iar de prin văi purcede vântul,
Prin largul albelor văzduhuri,
Să ducă cerului cuvântul.

Din ectăţuia strălucirii
Coboară razele de lună,
Pe-argintul frunţii lui boltite
Din aur împletesc cunună.
Cuvine-se hirotonirea
Cu harul cerurilor ţie,
Drept-vestitorule apostol
Al unei vremi ce va să vie!

DASCĂLUL

Moşneag senin, cu tâmpla ta curată
O cer pe veci nădejdii mele pază.
Din soarele copilăriei mele
Pe fruntea ta mai licăreşte-o rază.
In suflet simt cum negura se sfarmă
Şi se-mpleteşte albă dimineaţă
Când ochiul tău în inimă-mi coboară,
Topind încet cetatea ei de gheaţă.

Azi, ca un sfânt dintr-o icoană veche,
Blând îmi răsai cu faţa ta blajină,
Cu zâmbet bun, cu ochi cuminţi şi limpezi,
Strălucitori de lacrimi şi lumină.
Cu tine-aduci atâtea nestemate
Din îngropatul vremilor tezaur,
Şi amintirea-n ţara ei mă poartă,
Cu pas încet, în carul ei de aur...

Mă văd în pragul zilelor mai bune...
O casă-n deal, cu straşine plecate,
Unde-asculta de sfaturile tale
Atâta râs şi-atâta sănătate.

în frunte, tu păreai un mag din basme
Când soarele, trecând peste fântână,
Blând pătrundea prin straşina de paie
Şi lumina bucoavna ta bătrână.

A fost demult. - O rază care luptă
Zadarnic cu câmpiile de gheaţă.
Vezi, astăzi valul altei vieţi mă poartă
Şi-nţelepciunea altei lumi mă-nvaţâ.
1)ar sufletul şi-acum îşi are cuibul
Acolo sus, în satul de sub munte,
Unde şi azi zâmbeşte, împăcată,
Curata cinste-a pletelor cărunte.

BtlCOtlvna ta, subt pragul de pe grindă,
1(« hodincşle-nvăţătuta moartă,
1)nr glasul tău şi azi, la zi de praznic,
Toată povara greului o poartă.
Pierdut ascult troparul tău din sttană
Şi tainică şi sfântă-mi pare clipa,
Pare că duhul altei lumi m-atinge,
în zbor domol, pe frunte cu aripa.

Căci simt plutind prin fumul de tămâie
Sfinţenia cântării pteacutate,
Ce-a rumenit o lume cu senina
Cucernicie-a vremilor uitate.
Şi-n ochii tăi văd strălucind scânteia
Din focul mare-al dragostei de lege,
Ce prin potopul veacurilor negre
Ne-a luminat cărările pribege.

DĂSCĂLIŢA

Când, tremurându-şi jalea şi sfiala,
Un cânt pribeag îmbrăţişează firea,
Şi-un trandafir crescut în umbră moare,
Şi soare nu-i să-i plângă risipirea,
Eu plâng atunci, căci tu-mi răsai în zare,
A vremii noastre dreaptă muceniţâ,
Copil blajin, cuminte prea devreme,
Sfielnică, bălaie dăscăliţă.

Ca strălucirea ochilor tăi limpezi,
Poveste nu-i mai jalnic povestită,
Tu eşti din leagăn soră cu sfiala,
Pe buza ta n-a tremurat ispită.
Cununa ta de zile şi de visuri
Au împletit-o rele ursitoare,
Ca fruntea ta nu-i frunte de zăpadă,
Şi mâna nu-i atâtea ştiutoare.

Moşnegi, ceteţi ai cărţilor din strană,
Din graiul tău culeg învăţătură,
E scrisă parcă-n zâmbetele tale
Seninătatea slovei din scriptură.

în barba lor, căruntă ca amurgul,
Ei strâng prinosul lacrimilor sfinte,
Căci văd aievea întrupat ceaslovul
în vorba ta domoală şi cuminte.

La tine vin nevestele să-şi plângă
Feciorii duşi în slujbă la-mpăratul,
Şi tu ascunzi o lacrimâ-ntre slove,
în alte tari când le trimiţi oftatul...
Şi fete vin, să le-nfloreşti altiţa,
1 ,a pragul tău e plină ulicioara,
Şi fetele îşi şopotesc în taină:
„(le mâni frumoase are domnişoara!"

...Aşa, grijind copiii altor mame,
Te stingi zâmbind în calea ta, fecioară,
Iar căpătâiul somnului tău vitreg
1)e-un vis deşert zadarnic se-nfioară.
'Fu parc-auzi cum picură la geamuri
Un ciripit de pui de rândunică
Şi-un gând răzleţ îţi înfierbântă tâmpla,
Cu tine-adoarme-o dulce, sfântă frică.

Sfios, amurgul toamnei mohorâte
îşi mişcâ-ncet podoaba lui bolnavă,
Ca din cădelniţi fumul de tămâie,
Prelung se zbate frunza din dumbravă.
Tu stai în prag, şi din frăgar o frunză
La sânul tău s-a coborât să moară,
lat vântul spune crengilor plecate
Povestea ta, frumoasă domnişoară...

BĂTRÂNI

De ce m-aţi dus de lângă voi,
De ce m-ari dus de-acasă?
Să fi rămas fecior de plug,
Să fi rămas la coasă.

Atunci eu nu mai rătăceam
Pe-atâtea căi răzleţe,
Şi-aveaţi şi voi în curte-acum
Un stâlp la bătrâneţe.

M-aş fi-nsurat când isprăveam
Cu slujba la-mpăratul,
Mi-ar fi azi casa-n rând cu toţi...
Cum m-at cinsti azi satul...

Câţi ai avea azi dumneata
Nepoţi, să-ti zică: „Mosu..."
Le-ai spune spuza de poveşti...
Cu Impăratu Roşu...

Aşa... vă treceţi, bieţi bătrâni,
Cu rugi la Preacurata,
Şi plânge mama pe ceaslov,
Şi-n barbă plânge tata...

REÎNTORS

Stăpâne codru, crai bătrân:
Mai ţii-le tu minte, oate?...
La umbra unui fir de nalbă
Plângea o floare de cicoare,
Şi-un firicel de izmă-creaţă
Se săruta atunci cu Oltul...
Atunci m-am dus în lume eu,
Feciorul lui losif preotul!

Părinte-al meu din vremi demult,
Era şi-o casă la răscruci...
Era a noastră... Nu ştiu, tu
Aminte dacă-ţi mai aduci?...
Că matca Oltului bătea
La colţul casei într-un soc,
Şi-n Olt se oglindeau, din geam,
Trei rădăcini de busuioc...

Când mi-am luat într-un amurg
De frunza ta bunul rămas,
Era şi tata... Ştii-1 tu?...
Şi mama sta sfârşită-n glas...

Şi hâtrul dascălii 11ie,
Cel înţelept, glumeţ şi şchiop,
La vatră răzimat spunea
O pilduire din Isop...

Bătrâne codru! Eu m-am dus,
Răpus de-un gând nebun, pesemne,
Uitat-ani pilda lui Isop,
Vârtejului să nu mă-ndemne...
Dar ostenit odat' privind
La zarea cerului albastră,
Am plâns, şi gândul m-a bătut
Să mă întorc la casa noastră!...

.. .Şi m-am întors, stăpâne-al meu!...
Dar casa noastră nu mai este...
Azi, rogu-te, să-mi spui din frunză
îndurerata ei poveste!
Că dascălii llie-i mort...
Cum s-a schimbat de-atuncea satul...
Şi Oltului i-a mutat matca
Poruncă de la împăratul...

Cinstite crai! A fost demult
Că s-a schimbat atât de-atunci:
Seninul razelor de soare
Şi faţa florilor din lunci...
Şi-n valul vremilor s-a dus
A vieţii mele dimineaţă,
Cum s-o fi dus demult pe Olt
Cel firicel de izmă-creaţă...

Zadarnic cat stolul de visuri
Ce printre paltini se pierdură

m

Şi dorurile mele scrise
Pe faţa foilor de mură...
Şi toate râsetele mele
Din alunişu) din zăvoi,
Şi plânsul meu de-odinioară...
Ne-aveam atât de bine noi...

Azi, lasă-ţi freamătul să-mi pară
Un mulcom zvon de patrafire,
Ce blând asupra mea-şi pogoară
Duioasa lor hirotonire...
Şi spune-i vântului să tacă
Când va porni de-aici la plai:
Că răposatul n-a fost vrednic
De poala ta, bătrâne crai!

DEPARTE

Vezi luna-n cingătoarea
Aprinsei bolţi albastre,
Argintul ei tivește
Și pragul casei noastre.

Și uite,-n clipa asta
Eu nu ştiu ce mă-ndeamnă
Să simt întreg amarul
Acestei nopţi de toamnă.

Dar parcă plâng copacii
Din frunzele lor moarte,
Și parc-aud un cântec
Cum tremură departe.

Aievea simt în suflet
Cum jalea lui m-apasă —
Aş vrea să fiu acuma
In sat la noi, acasă.

S-ascult cântarea blândă
Cum picură domoală,
Și capul greu de gânduri
Să-1 culc la mama-n poală.

Ea, biata, să-mi sărute
Şuviţele pe frunte,
Norocul să mi-1 vadă
în firele cărunte.

încetişor la sânu-i
Obrajii să-mi îngroape,
Şi lacrima nădejdii
Sâ-i tremure-n pleoape.

Şi lacrima nădejdii
Pe fruntea mea să cadă:
Un picur de văpaie
IV-iiu bulgăr de zăpadă.

DORINȚA

Dcparte-aş vrea de-aici să vii,
In alte lumi senine,
în dimineaţa de Florii
Să mă cunun cu tine.

Să ne-aşezâm în sat la noi,
S-avem în deal o casă,
Să fiu cel mai cuminte-n sat,
Şi tu, cea mai frumoasă.

Să vie şi mama la noi,
Că-i necăjită tare,
Să aibă tihn-un an ori doi.
Ori cât pământ mai are.

Acolo să trăim în munţi
De cât trai avem parte,
Sătenii seara sâ-i adun
Şi să le spun din carte:

Că sunt din neam împărătesc,
Din ţară-ndepărtată,
Că tot pământul rotogol
Era al lor odată...

Şi că azi oamenii-nvăţaţi
Aşteaptă să se nască
Un tânăr crai coborâtor
Din legea românească.

Copiii noştri să-i învеţi
'Fu: *Crezul... Născătoarea...*
S-ajung să-i văd cântând pc toţi
în strană, sărbătoarea.

Atunce, împăcat cu rostul
Acestei lumi deşerte,
Să mor, să-mi zică satu-ntreg
Un: „Dumnezeu să-1 ierte!"

Iar popii nostru-ntâmplător
Vreun oaspe-atunci să-i vie:
„Pe cine-ngropi, părinte, azi?"
„Pe-un om de omenie!..."

ZADARNIC

Noroc, logofeţi de-acum zece ani!
Primiţi-mă, rogu-vă, iarăş,
Şi gândului vostru mă faceţi părtaş,
Şi glumelor voastre, tovarăş.

Departe-am fost eu, copii, la oraş,
Şi legea pe-acolo nu-i bună,
Cârciumarii te mint şi lăutarii nu ştiu
Aievea ce-i graiul din sttimă.

De-aceea mă-ntorc să mai joc înc-o dat'
Senina şi vesela horă,
Cumătră cu sufletul vostru curat,
Cu biata mea inimă, soră.

Aşa! Să le văd închegându-se-n lanţ
Vânjoasele braţe rotunde,
Şi tropotul vostru din greu apăsat
Tărâmul să stea să-1 scufunde.

Aşa! M-aşteptaţi, vin şi eu cu voi,
Cămaşa răsfrâng-o de mâneci,
Să-ncepem alaiul, vrăjmaşul alai,
De praznicul sfintei Dumineci.

Un pas înainte şi doi înapoi,
La dreapta, la stânga, -nainte...
...Un pas . . . .

Lăsaţi-mă! - Mă duc. Cetesc
In ochii voştri,-ai tuturora:
Nu e de rândul cetei noastre
Cine-a uitat să joace hora.

Voi să-i daţi lui popa Nai
Liturghii o lună-ntreagă,
Câ-i sărac şi popa Naie
Şi n-are bucate, dragă.

DE-O SĂ MOR

De-oi muri la primăvară,
Să mă plângeţi tu şi mama;
Amândouă să mă plângeţi
Şi să vă cerniţi năframa.

Nimeni altul nu jelească
Răposata voastră fală,
Şi vă rog, cu îngroparea
Nu vă faceţi cheltuiala...

Să-1 chemaţi pe popa Naie
Să-mi citească din scriptură,
Şi să spună cuvântare,
C-am fost om cu-nvăţătură.

Dar că m-am născut, pesemne,
Intr-o zodit ciudată,
De m-a bătut nenorocul
De pe lumea asta toată.

Are să-ntristcze satul
Rostul meu atât de jelnic,
l-or cădea şi popii Naie
Lacrimi multe-n molitfelnic.

ÎN CODRU

Când rătăcind, bătrâne codru,
Ajung la sânul tău de tată,
La poarta-mpărăţiei tale
Plec fruntea mea înfierbântată.
Eu simt că-n lung şirag de lacrimi
Se sfarm-al genei mele tremur,
Şi ca un făcător de rele
La poarta ta eu mă cutremur.

Curat e duhul lumii tale,
Căci Dumnezeu cel sfânt şi mare
Subt bolta ta înrourată
îşi ţine mândra sărbătoare.
Tu-1 prăznuiesti cu glas de clopot
Şi cu răsunet de chimvale
Pe cel ce-atâtea înţelesuri
Căttt-a strălucirii tale.

Amurgul învestmână-n umbre
Smerita frunzei frământare,
Şi pare tânguiosul freamăt
Un glas cucernic de tropare.

Nu-i jalea pătimirii tale
1 remurătoarea ta plânsoare,
Ci-i cântecul de-ngropâciune
Al doinei noastre, care moare.

Departe s-a aprins un fulger,
Lovind în creasta ta năprasnic,
Şi-n tot hotarul tău mânia
Şi-a început păgânul praznic.
E-al răzvrătirii noastte tunet,
Şi-n neagra ta cutremurare,
Atâtea veacuri umilite
îşi gem strivita răzbunare.

Iar dacă printre paltini luna
îşi frânge razele curate,
Vărsând sfiala ei gălbuie
Pe frunzele înfiorate,
în picătura de lumină,
Din geana zorilor albastre,
Eu văd cum tremură şi-nvie
Nădejdea visurilor noastre.

S-ar oţeli piticul suflet
Atunci când mila ta,-mpărate,
Mi-ar lumina o clipă taina
Măririi tale-nfricoşate...
Pe strunele neputincioase
S-ar zămisli cântarea sfântă,
Dând înţeles vieţii mele,
Şi morţii ferecându-i ţântă!

DIMINEAŢA

Cu grele răsuflete apele dorm,
Pe lanuri dorm spicele grele,
Asupra pădurii veghează de sus
Cetatea eternelor stele.
Luceafărul bolnav în lumea de-nghcţ
Clipeşte din gene molatic,
Când dorul pribeag, de pe-o creastă de ulm,
Şi-1 geme porumbul sălbatic...

în geamăt se-nalţă duterea la cer,
Câmpii de lumini să-nfioare,
Luceafărul simte văpaia arzând
Şi tremură, bietul, şi moate.
Cu ochii plânşi, stelele toate se duc
Pe patul de nori să se Culce;
Din dragostea stinsă în neguri de zări
Lin picură liniştea dulce.

în taina tăcerii porneşte-se vânt
Să mângâie trestia-n vale,
Pe-ascuns o sărută, dar dragostea lui
O văd licuricii din cale.

Şi-o spun licuricii la frunze de soc,
Şi socul pădurii o spune
Şi frunzele toate grăbite ttesar
Şi-ncepe pădurea să sune.

Se duce iar vântul, pribeagul drumeţ,
Sfios fâlfâind din aripă,
Din doru-i aprins şi în veci călător
O doină domol se-nfiripă.
Şi doina o cântă alunii din crâng
Şi-o ttemură-n murmur izvorul,
Şi doina trezeşte şi turma din deal,
Şi turma trezeşte păstorul.

Din funduri de peşteri vin umbre şirag
S-asculte amarul cântării,
De patima doinei şi umbrele mor,
Cu lacrimi plâng genele zării.
Şi doina se zbate, şi frunzele plâng,
Şi codrul prelung se-nfioară,
Când, iată, prin neguri cu sârg străbătând
O rază solie coboară:

Deschideţi larg poarta, cărunţilor brazi,
Să vie-mpăratul măririi,
Să mângâie jalea nestinsului dor,
Să-mpace durerile firii...

PE ÎNSERATE

Mireasa ceriului albastru
îşi împânzeşte-n ape chipul,
De vraja ei tresare unda
Şi-nfiorează-se nisipul.

S-aştern bobitele de rouă
Pe-ntinsul luncii patrafir:
Din mâna ceriului, părinte,
Se cerne preacuratul mir...

în mulcom zvon se-mbrăţişează
Cu apa trestia bolnavă —
Doi licurici şi-aprind sfiala
în adăpostul de otavă.

S-aude toaca cum, grăbită,
în fag o bate-o gheunoaie -
Se odihnesc pe iarbă mieii,
Şi zurgălăii de cioaie.

Domol purcede glas de schijă
De la clopotniţa din deal,
Să povestească lumii jalea
Înstrăinatului Ardeal.

n

DE LA NOI

Cu fruntea-n ţărână, plângând azi ne vezi,
Din slavă, cerescule soare;
Rugămu-ne ţie, azi sufletul nostru
Tu lasă-1 departe să zboare.
Trimite şi vântul, pribeagul drumeţ,
El, crainicul bolţii albastre,
Să ducă departe, pe aripa lui,
Cuvântul strigărilor noastre.

Acolo, departe, spre soare-răsare,
în freamăt de foi din dumbravă,
Pe veci cetluite în marmură rece,
Dorm clipele noastre de slavă.
Voi sunteţi acolo, viteji pârcălabi,
Şi voi, preacinstiţilor vornici,
Statornici în cinstea de lege şi ţară,
în focul credinţei statornici.

Acolo dormi şi tu, arhanghel bătrân,
Tu, Ştefane, sfânr voievoade,
Ce-ai scris strălucirea norodului tău
Cu sânge duşman de noroade.

De sfânta ta dreaptă, de spada ta sfânta
Spun toate poveştile slovei,
Să nu se înfioare de numele tău
Nu-i frunză în codrii Moldovei...

Azi maştetă-i vremea... Acum văduvite
Zac sfintele tale oţele,
Şi luna, când ttece, de milă tresare,
Căci vede rugina pe ele.
Amarnic ne poartă pe strâmbe cărări
Vicleana şi vitrega soarte,
Mărit voievoade, în ţara ta azi
Şi vise şi fulgere-s moarte...

Noi suntem drumeţii piticelor vremi,
Pitici în putinţă şi vrere,
Copii fără sprijin, ne scurgem viaţa
Din dor şi din nemângâiere.
A noastră moşie, frumoasă nespus,
Grumazul şi-a-ntins spre pierzare,
Căci braţele noastre azi spadă nu stfâng,
Şi steag ţara noastră nu are...

Măria-ta! Suntem bătuţi de nevoi,
La noi în zadar ară plugul,
Căci holdelor noastre cu spicul de aur
Străinul le fură belşugul.
Am vrea să purcedem cu jertfele laudei,
Dar n-avem nimica la casă...
Măria-ta! Toate străinii le duc,
Şi numai cu lacrimi ne lasă...

Dar spunem cu toţii nevestelor noastre
Să plângă cu lacrimi de jale,

Potopul sa tteacă şi plaiuri şi munte,
Să spele oţelele tale.
Atunci, când în soare din nou străluci-vor,
De sus, din a ta-mpărăţie,
Crai tânăr, crai mândru, crai nou să le-ncingă,
Trimite, rugămu-ne ţie!

CÂNTĂREŢILOR DE LA ORAŞ

Voi n-aveţi flori, nici cântece, nici fluturi,
Căci soarele în tata voastfă moare;
Voi în zadar cerşiţi acolo-n umbră
Din cerul sfânt o rază să coboare.
E frig la voi, şi-i moartă strălucirea
Cetăţilor cu turnul de aramă,
Bieţi cântăreţi cu aripele frânte,
In alte zări cuvântul meu vă cheamă...

Veniţi, veniţi să-ngenunchem cu toţii:
Pământul negru-i vechiul nostru tată;
La sânul lui să râdem şi să plângem,
Cu sufletul şi inima curată.
Să fim copiii iscusiţi ai firii,
Să învăţăm din sfânta ei cântare,
Să furişăm în mintea noastră picuri
Din înţeleaptă firii îndrumare.

Veniţi, veniţi în ceasul dimineţii,
Când, subt clipitea bolţii-mbujorate,
Sărbătoreşte-al învierii praznic
Biserica de frunze-nrourate.

Când umbre mor şi scapără lumina
Din negură zburând biruitoare,
Veniţi, veniţi, să cad-asupra noastră
Hirotonirea razelor de soare.

Să ne-nfrăţim cu zvonul şi viaţa
Ce saltă-n zori când se porneşte plugul,
S-adăpostim în suflete mândria
Livezilor ce-şi mlădie belşugul.
Iar când amurgu-n haina lui cernită
Cărunţii brazi începe să-nvestmânte,
Noi să privim luceafărul din zare,
Şi-atunci să zicem strunelor să cânte...

Din freamătul dumbrăvii-nlăcrimate,
Din argintatul tort al lunii pline,
Din şopotul izvoarelor de munte
Să împletim noi cântece senine.
Iar trăsnetul, ce înfioară bolta
Când fulgere potrivnice se-ncaier',
Şi mugetul înfricoşat al apei
Să ferece al strunei noastre vaier.

Să piară umbra zidurilor negre,
Ce-ntunecă o melodie sfântă,
Curatul chip al farmecelor firii
Să scânteie când glasul nost' cuvântă.
Căci dumnezeul neamurilor toate,
Sub strălucirea mândrei bolţi albastre,
în codrii verzi şi-n negrele ogoare
A semănat nădejdea vieţii noastre...

SARA

Bolta şi-a cernit năframa
Ca o mamă întristată,
Floarea-soarelui pe câmpuri
Pleacă fruntea-ngândurată.

Zarca-şi picură argintul
Pe ovezcle de aur,
Ostenit, din aripi bate,
Ca un vis pribeag, un graur.

Codrul cântăreţii-şi culcă,
Doarme trestia bolnavă,
Dorm doi pui de nevăstuică
Sub o brazdă de otavă.

S-a oprit trudită moară,
Doarme apa la irugă,
Răzimat pe coate-adoarme
Un cioban întins pe glugă.

Doarme cerul şi pământul
într-o dulce-mbrăţişare...
Doar izvorul mai tresaltă
Ca un sân de fată mare.

LĂUTARUL

Dezgroapă, moşnege, cu mâinile-n tremur,
Comoara ta veche de jale...
Tu porţi ferecate durerile noastre
în vaierul strunelor talc.
în ele-mpletit-au străbunii cucernici
Credinţa visării deşarte,
Şi-n graiul lot plânge şi n-are repaos
Amarul nădejdilor moarte.

Se-ndoaie, se-ntinde şi tremură arcul,
Şi lemnul prelung se-nfioară
Când două mărgele, ca mirul de limpezi,
Din gene se scurg pe vioară.
.. .Ne cântă bătrânul... - Cărunta pleoapă
O vezi cum povara-şi frământă...
Cum mâna lui cade... I-alunecă arcul...
- Mai cânră, lăutare, mai cântă!...

S-a stinge şi roua pleoapelor noastre,
Şi ochii lumina şi-or frânge,
Ci strâns cetluită de marmura vremii
Cântarea ta vecinie va plânge.

Pe aripi de vânturi trâi-va pribeagă
Oftarea ta sfântă, moşnege,
De jalea-i ră/.leată va plânge amurgul
Şi plânge-vor fraţii de-o lege.

Vor geme pe plaiuri izvoarele-n noapte
Şi-ncct, grăitoarele unde
Bătrânilor codri şi-or spune mustrarea,
Iar codrii cu glas vor răspunde...
Pe rând vor începe să freamăte brazii,
Gătindu-şi cetatea măiastră,
Şi focuri pe creste pe rând rumeni-vor
A bolţii năframă albastră...

Când soarele mândru din nori va purcede
Văzduhul senin să-ntretaie,
Aprinsă scânteia ascunselor doruri
Va arde cu munţi de văpaie.
Un vifor năprasnic, cu braţe de flăcări,
Topi-va în goana lui cruntă,
Din jalea pribeagă a strunelor tale
Măreaţă cântare de nuntă!

A MURIT...

De-o zi-ntreagă plâng alături biata Mura cu fecioru.
în bordei, pe masa-ntinsă, doarme astăzi Laie Chioru.

De-nvălire o vecină s-a-ndurat cu două straie,
Şi drept pernă, o desagă a umplut Mura cu paie.

I L-a legat pe sub bărbie cu năframă de mătasă,
0 scumpete pusă-n ladă de pe când era mireasă.

Busuioc şi izmă-creaţă a adus cumătră dar,
Iar pe buzele-nnegrite a pus Mura un creiţar.

într-un ciob zăcuse banul, în firidă, la o parte,
Ml Nu mai umblă azi, şi Mura de păcat se teme foarte...

între foi de nuc, alături, lângă fruntea lui de ceară,
Ostenit se-ntinde arcul pe grumazul de vioară.

Doi cărbuni sfiala-şi scapăr.', adormind sub pirostrii,
întunerecul coboară prin ferestrele pustii...

I\ Mura stă pe faţa vetrii şi-i cad lacrimi în cenuşe...
1 ,eneş scârţâie ţâţâna ruginită de la uşe.

Se iveşte-n prag copila judelui Zăbun, cea mare,
Şi din mâneca cămăşii scoate-ncet o lumânare.

Cruce-şi face - o aprinde... Tremurând, para gălbuie
Nu sc-ndeamnâ de sfială, cât pe-aci era s-apuie...

— Nu mai plânge, Mură, lcică, zice fata lăcrămând.
Mura stă cu (aţa stinsă şi răzleţ o paşte-un gând:

Ce viaţă fără milă... Lângă mort, la căpătâi,
I-a fost dat să ardă-n casă lumânarea cea dintâi...

LA GROAPA LUI LAIE

Am venit să-ţi spun o vorbă
Azi, când pleci în ţări mai bune
Niculaie, Laie Chioru,
Cântăreţ din patru strune;

1 Du-1 cu rine meşteşugul
Care ne-ntărea soboru:
Meştere a nouă sate,
Lâutare, Laie Chioru!

Unde norii-şi ţin popasul
1» In lăcaş de mărgărim,
Şade Domnul cu Sâmpetru
La o masă de argint.

Tu să-ţi pleci uşor genunchii
Şi uşor să-ţi pleci grumazul,
Şi pe umerii vioarei
Să-ţi apeşi domol obrazul.

Şi să cânţi un cântec, Laie,
Cum se cântă-n sat la noi,
Când se tânguie ciobanul
» După turma lui de oi.

Povesti-va atunci struna
înălţimilor albastre
Vremea lungă câtă jale
Scris-a-n sufletele noastre.

S-ar întuneca pământul,
C-ar veni, veni, ţigane,
Toate stelele s-asculte
Glasul strunei năzdrăvane.

Blând zâmbire-ar Milostivul...
Iar din geana lui de-argint
I ,acrim-ar câdea-n adâncul
Norilor de mărgărim.

Ni s-ar stinge-atunci necazul
Ce de mult ne petrecea:
între stelele de pază
Am avea şi noi o stea!

CÂNTECE

1

Sus la câteiumă-n Dealu-Mare
De trei zile ţin soboru...
De trei zile beau şi-mi zice
Din lăută Laie Chioru!

De trei zile, măi copile!
Doru-i greu şi jalea-i multă.
Si tot zice, să le-aline,
Laie Chioru din lăută.

Zi, măi Laie, înc-un cântec
De-o cămaşă cu altiţă
Şi de-un drac cu ochii vineţi,
De-o Aniţă-cârcimăriţă.

C-a trecut şi postul mare,
Şi moşia mi-e arată,
Şi crâşmaru-i dus la târguri...
Foaie verde, foaie lată!

Zi, măi Laie, de-o bălaie
Cu trupşor subţire, nalt...

Tu c-un ochi nu vezi, ţigane,
Să-1 închizi şi celălalt!...

11

Măi crâşmare Niculaie,
Ce mai zici de lumea asta?
Dumnezeu să-ţi ţie vinul,
Şi norocul, şi nevasta!

Cum mai umblă târgurile?
Băutura-i acră, vere,
Dar ţi-e harnică nevasta,
Arz-o focul de muiere!

Bea şi tu cu mine astăzi,
Că eu beau să-mi stâmpăr dorn,
Parcâ-i alta lumea asta
Când ne zice Laie Chioru.

Laie Chioru - bată-1 Domnii -
El nu vede toate cele;
Ştie două din lăută:
Una-i dor, şi una-i jele.

Când de dor ne zice Laie,
Tremură cupa pe masă;
Când de jale cântă Laie,
Zboară cupa pe fereastră.

Şi-aş aprinde-atuncea satul.
Să-1 văd pară, vâlvătaie...
Ochii vineţi foc să-i arză...
Mâi crâşmare Niculaie!

III

Bea şi dumneata, părinte,
Dumnezeu să-ţi ţie darul,
Să mai poţi ceti psaltirea
Şi să poţi goli paharul.

Că noi bem de patru zile
Cu crâşmarul, umfle-1 zmeii,
Bem, părinte, ca la nunta
De la Cana Galileii.

Ce-ar mai fi de lumea asta
- Zice-alaltăieri vecinul -
Ca la nunta de la Cana,
Dc-am găti din apă vinul?

N-ar fi bine, măi vecine!
N-ar fi crâşme-atunci deloc,
Şi crâşmarul Niculaie
Nu s-ar duce-n iarmaroc...

N-ar mai fi nici Laie Chioru,
Ţie-1 paza Maicii sfinte,
Nici Aniţa-cârcimăriţa,
Şi nc-am prăpădi, părinte!...

IV

Lună, lună, stea vicleană,
Neam de fire de vădană,
De ce dorurile mele
Spusu-le-ai la stele?

Stelele, sus, călătoare,
Fete mari, clevetitoare,
Mi-au dus vântului oftatul
Şi mă ştie satul.

V

Dorurile mele
N-au întruchipare,
Dorurile mele-s
Frunze pe cărare...
Spulberate şi strivite frunze pe cărare

In zadar le caut
Visurile mele,
Strălucită salbă,
Salbă de mărgele...
Minunată şi pierdută salbă de mărgele.

Tot ce-mi ţese noaptea,
Zorile-mi destramă,
Mi s-a dus norocul...
Nu-1 mai plânge, mamă...
La icoana Preacuratei, nu-1 mai plânge, mamă.

VI

Fată mare, fată mare,
Călătoare printre stele,
Vin la tine-n mie/, de noapte
Toate visurile mele.

La fereastra ta, şirete,
Bat din aripi de mătasă,

Fată mare, tată mare,
Lasă-le să vie-n casă.

Tremurând să treacă geamul
Să se-nşiruie mărunte
Pe şuviţa de pe tâmplă,
Pe şuviţa de pe frunte.

Fată mare,-n zorii zilei
Te-a vedea seninul soare
Strălucind cu o cunună
De albe mărgăritare.

PRIBEAG

Plânge-o mierlă-ntr-o răchită
La răscruci în Dealu-Mare...
Suie-n pas domol răzorul
Un voinic pe murg călare...

Jos, în smalţ de soare-apune,
Turla satului străluce;
Sapă murgul şi nechează
Şi-nspre vale vrea s-apuce...

Se înalţă-n şea voinicul,
Vede-o casă-ntre poiene,
Şi cu mâneca cămăşii
Zvânt-o lacrimă din gene...

Intr-o clipă strânge frâul
Şi-1 îndeamnă-n altă parte,
Dârz pleoapele-şi închide...
„Du-mă, murgule, departe!..."

Sfărmând zgheabul cu potcoava
Drumului s-aşterne murgul —
Peste plopi cu frunza rară
Cade-nlăcrimat amurgul...

PACE

Luna-şi picură argintul,
Tremurându-1 pe fereastră;
Vede-atâta împăcare
Străjuitul căsuţa noasttă.

Lângă pat, zâmbind, stă mama,
Adormindu-şi copilaşii,
Cămăşuţă cu mătasă
Le-a cusut mâna nănaşii.

Numai moşul povesteşte,
Aşezat pe faţa vetrii -
Dumiriţi de-o pildă veche,
II ascultă doi cumetri.

Dar auzi! Căţelul latră,
S-aud şopote-n ogradă
Şi s-aude, subt opincă,
Scârţâitul de zăpadă.

S-a ciumat deodat' povestea
Şi-i tăcete mută-n casă —
Osteniţi dorm ochelarii
Pe ceaslovul de pe masă.

Licărind o raz-atinge
Geamul uşii de la tindă,
De trei glasuri legănată,
Se-nfiripă o colindă...

De subt ţol tidică fruntea
Douâfeţe bucălaie...
Blând zâmbeşte din icoana
Cuviosul Niculaie...

CADE-O LACRIMĂ

După plopi cu frunza rară
îşi desface luna sânul,
Vede-arama numărându-şi
Barbă-Puttedă, jupanul.

în ajun de miez de noapte
Tremură de chiot hanul,
Din ungherul unei laviţi
Cântă Iepure, ţiganul.

O păreche râde-n umbra
Nucului de la portiţă:
Stă pe gât cu-o văduvioară
Pristâvelul Niculiţă.

Şi se bucură tot satul,
Vin feciori din cătănie,
Sprinten ţârlăie tilinca,
Şi-i atâta veselie...

Doar la geam stă singurică
Fata jidovului, Ida,
Cu ochi verzi ca leuşteanul,
Cu păt toş ca cătămida.

Cade-o lacrimă din ochi-i,
Leneş prelingând fereastra...
Suflet obidit şi singur,
Ce mai cauţi pe lumea asta?...

!

SINGUR

Bolnăvit de doruri multe,
Moare-n geam azi busuiocul.
Ni s-a dus în altă ţară
Amândurora norocul.

Şi grădina mi-e pustie,
Lăcrămând se stinge macul,
Văduvit de fluturi galbeni
Şi de mâna ta, săracul.

Purtători senini de grijă,
Unde sunteţi, ochi căprui?
Ncplivitâ-i buruiana
Celor patru cărărui.

PĂRĂSIŢI

Stinsă-i para lumânării
De pe lespedea de piatră,
Şi bătrânii, bieţi, alături
Tot mai stau, uitaţi, la vatră.

Luna trece şura popii,
Luminând în drum pridvorul -
Pipa moşului nu arde,
Baba şi-a uitat fuiorul.

Doar târziu, când prind mai aprig
în vecini să latre câinii,
bi tresar, se vad m raţa
Şi plâng amândoi bătrânii.

Câtă jale le-a fost scrisă!
Doi feciori aveau la casă...
Unu-i mort de astă-toamnâ,
Altul stă cu domni la masă.

RUGA MAMEI

- fragment -

Să-mi plec genunchii iată,
Să-ţi spun iar ce mă doare,
Preasfântă născătoare
Şi pururea fecioară!
Cu ochiul tău din ceruri,
Atoatevăzătorul,
Tu mi-ai văzut feciorul,
Şi mi-ai văzut necazul...

în doftori n-am credinţă...
Să-1 pui iar în picioare,
Să-i rumeneşti obrazul,
La tine-i cu putinţă,
Preasfântă născătoare.
Azi rogu-mă iar ţie,
Cum rogu-mă cle-a pururi
La sfânta liturghie...

Atâta bogăţie
Avem şi noi la casă!
Umblat-a mult băiatu
Şi ştie multă carte,

Adusă de departe.
Doar chiar de la-mpâraru!
Şi are-nvăţâtută,
Din carte şi din gură,

Mai multă şi ca popa,
Ca popa Irimie.
Şi cum aş vrea, preasfântă,
Norocul să mi-1 ţie,
Să-1 văd iar ca odată,
Cu faţa-mbujorată,
Cu ochi de fată mare.
Cum a plecat dc-acasâ...
Să-şi caute mireasă,
Subţire ca o floare,
Ca floarea de cicoare.
Să facem nuntă mare,
Să curgă râuri vinu,
Să joace şi vecinu,
Vecinu Niculaie.
Şi să-şi aruncc-n grindă
Căciula lui de oaie,
Şi să roiască-n tindă
Tot domni cu-nvâţăturâ,
Să cânte toţi din gură
Şi-n horă să se prindă.
Să-1 văd în hota mare
Pe el c-o domnişoară,
Preasfântă născătoare
Şi pururea fecioară!...
Umblat-a mult bâiatu
Şi ştie multă carte,
Adusă de departe.
Doar chiar de la-mpăratu!

ZADARNIC

Zadarnic plânge vântul şi nucii plâng, bătrânii,
Frăgarul din ogradă, şi cumpăna fântânii...
Şi plânge mama biata... şi cum ar vrea s-o-nşele
Povestitorii jalnici ai pribegirii mele.

! La mine vii cu carrea, cu gând să-mi dai canoane,
•% Si vrei să mă cumineci, părinte Solomoane,
Cucernic faci agheasmă, şi mâna ta, părinte,
Stropeşte casa tatii, ca bine-s-o-cuvinte.

Dar în zadar mă-nvălui încet cu patrafirul
Iu Şi fruntea mea fietbinte o răcoreşti cu mirul...
Zadarnic mamii-i cade o lacrimă pe iie,
Zadarnică e slujba lui sfântu Vasilte!...

LA STÂNĂ

Găinuşa-ncet răsare,
Luna-i după Dealu-Mare,
Plânge-un clopot de cioaie,
Vin ciobanii de la stână,
Strungăriţele, de mână,
Cântă cântec de cimpoaie
Şi le râde tuturora -*4
Faţă plină, bucălaie,
Cum încep sâ-nvârte hora...
Numai Sandu Copilandru
Nu se prinde-n hora mare.
Cântă jalnică cântare...
Cimpoieru-i ia de veste,
Stă o clipă, hodineşte,
Schimbă hora-n cânt de jale:
„Mândră fată, ochişorii,
Ochişorii, obrăjorii"...
Se opresc în joc feciorii,
Dumerindu-se deodată.
Parc-ar vrea să plângă-o fată,
Faţa-i arde vâlvătaie...
Strigă Sandu Copilandru:
„Zi, căprare Niculaie!

Zi, căprare Niculaie!"
Şi cum arde focu-n stână
Şi lumin-o buturugă,
Vede baciul că lui Sandu
îi cad lacrime pe glugă...

TOAMNA

Văl de brumă argintie
Mi-a împodobit grădina,
Firelor de lămâiţă
Li se usucă rădăcina.

Peste creştet de dumbravă
Norii suri îşi poartă plumbul,
Cu podoaba zdrenţuită
Tremură pe câmp porumbul.

Şi cum de la miazănoapte
Vine vântul fără milă,
De pe vârful şurii noastre
Smulge-n zbor câte-o şindrilă.

De viforniţa păgână
Se-ndoiesc nucii, bătrânii,
Plânge-un pui de ciocârlie
Sus pe cumpăna fântânii.

Il ascult şi simt subt gene
Cum o lacrimă-mi învie:
Ni s-aseamănă povestea,
Pui golaş de ciocârlie.

COPIILOR

1

Veniţi la sânul meu cu toţii,
Copii cu frunţile senine,
Veniţi să premeniţi izvorul
Nădejdii mele de mai bine!

Voi sunteţi roua dimineţii
Ce scânteie neştiutoare
Că poartă-n ea întreg argintul
Cutat al razelor de soare.

Din glasul vostr-un dulce clopot,
Ce mângâie-un amurg de seară,
învaţă sufletul meu, bietul,
Să creadă-n flori şi-n primăvară.

Şi parcă înţeleg mai bine
Privighetoarea care cântă...
Veniţi, veniţi! Mi-atât de dragă
Zburdălnicia voastră sfântă.

Căci râsul vostru plin, năvalnic,
Ca unda râului de munte,

Îmi amuţeşte-ndurerata
Poveste-a firelor cărunte.

Şi parcă-mi picură un cântec
La poarta minţii mele teci:
O dulce-ntârziată rază
Din raiul meu pierdut pe veci...

II

Copii, cu ochii mari şi limpezi
Ca raza nopţilor albastre,
De ce purtaţi şi voi osânda
Ce-a scris ursita firii noastre?

O jale sufletu-mi despică
Şi-mi frânge visurile-n două,
De glasul minţii mă cutremur:
...Si voi veti fi asemeni nouă!...

Când înţeleg c-aceleaşi patimi
Şi-aceleaşi năzuind deşatte,
Cum vor călăuzi în oarba
Prăpastie ce ne desparte,

Că ochii voştti-n cate arde
Azi vraja basmelor cu zmeii
Rătăcitori, în drumul vieţii
Cum au să mintă, fariseii,

Atunci o scârbă mă supune
Şi-un gând păgân mă înfioară,
Şi sufletul meu fierbe-asemeni
Acelui crai de-odinioară

Ce-a omorât în faşă pruncii...

Orânduiala ta-i amară,
Mărite domn al lumii noastre...
Eu nu mai cred în primăvară!...

PĂRĂSIT

Mor mute şiraguri de clipe,
Şi nimeni nu-mi bate la poartă
Când vremea-mi aşterne pe suflet
Cenuşa ei aspră şi moartă.

Vin neguri cu noaptea pe umeri,
Şi bezna mă-nghite, nătângă,
Şi viforul vine, păgânul,
A viselor aripi să-mi frângă.

Nu-i rază să-mi mângâie fruntea,
Încet coborându-mi din stele...
Mai străluci-va vreodată
Altaru-nchinărilor mele?

Stejarul nădejdilor multe
îşi scutură frunzele moarte...
Vai, tu eşti atât de frumoasă,
Şi tu-mi eşti atât de departe...

DESPĂRŢIRE

Azi moare-nfiorarea cetăţilor de stele
Şi înţelesul tainic al cântecelot mele.
Se rupe tortul galben al razelor de lună,
Mor visurile albe ce-mi tremură pe strună.
Luceafărul clipirea în negură şi-o frânge,
Lumina lui bolnavă se zbate şi se stânge,
Şi moare găinuşa în pragul nopţii sure,
Şi toată mângâierea din zvonul de pădure.
Mor fluturii din zare şi mor toţi trandafirii,
îşi curmă înţelesul întreagă vraja firii.
Cum se desfac prăpăstii şi-adâncul lor înghite
Strălucitoarea salbă a multelor ispite.
Comoara-nfăşurându-şi, nădejdea pleacă-n pripă,
De drum norocu-şi gată pribeagă lui aripă,
Din mintea-ntunecată fug grabnic, rânduri-rânduri,
Ducându-şi tot arginrul, popoarele de gânduri,
Şi se-mpleteşte noapte din neguri jucăuşe
Când sufletul meu calcă pe-a viselor cenuşe.
Drumeţ cu ochii tulburi se duce fără ţântă,
Amarul îl încinge şi noaptea-1 învestmânta,
Şi patima-1 sugrumă cu braţele-i de fier...
Sfârşit, el îngenunche şi zgribură de ger,
Cerşind din îngropata-i hlamidă de văpaie
Să-i mai trimiţi o rază, domnita mea bălaie.

ÎNVINS

l-am zis într-un amurg dc vară,
Robit de chipul unei stele:
Durează, suflete măiestre,
Altar nădăjduim mele!

I-am dat temuta mea comoară,
Temeiul sfânt al suferinţii,
Argintul visurilor toate,
Şi marmura curat-a minţii.

Şi el mi-a întruchipat altarul,
Lăcaş de mândră strălucire,
Zidindu-şi în catapeteasmă
întreagă setea de mărire.

Dar vifor s-a pornit prin noapte,
Şi-n goană vitregă şi crudă,
O clip-a sfărâmat nătângă
Prisosul lunilor de trudă...

E noapte-acum... Pe fata bolţii
Plâng ochii stelelor senine,
Când blestemă-nşelatul meşter
Şi strigă bietul din ruine...

SOLUS ERO

Tu, preacurată rază, ce-ai coborât din stele
Să luminezi în noaptea singutătăţii mele,
Ascultă-mi rugăciunea, ce-o gem cu buza arsă:
Din preajma vetrei mele, fă calea ta întoarsa,
f Păcătuieşte raza curată, viorie,
Când se opreşte-n drumu-i pe-o straşină pustie,
învestmântând cu picuri din sfânta ei văpaie
O scorbură, ce poartă un cuib de cucuvaie.
P- Vezi, zboar-atâţia fluturi în necuprinsul firii,
lt Şi strălucesc pe câmpuri, în floare, trandafirii,
în calea ta senină, spre ei îndreaptă-ţi zborul,
Căci lor te dete-n gându-i de-viaţă-dătătorul,
Tu, preacurată rază, ce-ai rătăcit din stele,
Să luminezi o clipă singurătăţii mele.

lî Eu port în mine noaptea, şi-n bezna ei adâncă
Mi-e sufletul un vultur înlănţuit de-o stâncă;
Ar vrea adâncul bolţii cu zboru-i să-ntretaie,
Prin câmpuri dc lumină, prin drumuri de văpaie,
Să-şi scalde ochii tulburi în râuri largi de stele...
B Dar aspra ţintuire a lanţurilor grele
Cu praful sur al pietrii îi înfrăţeşte rostul...
Zadarnic vrea să-şi cate în ceruri adăpostul:

Cu glas nebun el urlă, şi blestemă, şi tipă,
Şi sânge cald stropeşte trudită lui aripa,
Şi veşnic o să lupte, în patima-i păgână,
Cu bulgării de piatră, cu lumea de ţărână. . .

Zâmbind amar se-ntreabâ deci mintea gândilo
De ce-ar veni la mine făptura ta dc floare?
Tu, înger cu ochi limpezi, cu aripi de mătasă,
Je cc să te cutremuri de-o luptă nenţeleasă?
Jând zbor-atâţia fluturi în necuprinsul firii,
Si strălucesc pe câmpuri, în soare, trandafirii...

NOAPTE

Nemărginită bolt-a nopţii,
Deschide tainica ta carte
Şi-ascultă-mi glasul zbuciumării
Neputincioase şi deşarte.
Doar mila ta n-o să se stingă
Când două mâni tremurătoare
îşi împreun' nevolnicia
în chip de rugă şi iertare.

Azi, ţintele de nestemate
Culege-le din cingătoare,
Căci ochii stelelor mă mustră,
Şi plânsul stelelor mă doare.
Azi orice picur de lumină
Din faţa ta îmbujorată
în ţintirimul larg al minţii
O cruce proaspătă-mi arară.

Le văd şireag... şi mă cutremut,
Şi fiecare clipă-mi pare
O fărmitură ce se smulge
Ca dintr-un cântec de pierzare.

Simt mintea dezgropându-şi morţii,
Căzând la fiecare groapă,
Şi jalea trecerii eterne
Mi-apasă plumbul pe pleoapă.

Când tu mi-aprinzi în mii de facle
Senina dragostii dovadă,
111 fiorându-se-n adâncurt,
Plâng ochii osândiri să vadă.
Aducerea-aminte vine,
Şi din oglinda-i blestemată
învie rostul celor duse...
Iar eu ascult ce-a fost odată...

O lume-şi desfâcea-nainte-mi
Comoara tainelor bogată,
Zvâcnea eternul ei cutremur
Subt tâmpla mea înfierbântată.
O patimă-mi robise ochii
Cu strălucirea ei păgână
Şi mă smulgea cu braţ de vifor
Din valul lumii de ţărână.

Simţeam fiorii-ndrăgostirii,
Măreaţa-mbrăţişarc mută,
Când în amurg târziu de vară
Pământ şi boltă se sărută.
Şi-n smalţul pulberii de rouă,
Ce strălucea pe câmp, măruntă,
Părea că firea-i hărăzeşte
Nădejdii mele dar de nuntă.

Eu mi-am zidit în nori altarul,
Şi inima, smerita roabă,

îngenuncheată-n umilire,
Jertfea curata ei podoabă...
Azi nu mai este... Şi mă doare
Când vraja razelor senine
Aprinde-o candelă de veghe
într-o biserică-n ruine...

Azi fulgerele mele-s stinse
Şi moarte-s zâmbetele toate
Şi nu va mai rodi nisipul
Din biata mea pustietate,
în lanţ de neguri şi uitare
Aş vrea amarul meu să-1 ferec...
Nemărginită bolt-a nopţii,
îmbtacă-ţi haina de-ntunerec!

Aruncă vălul tău de umbră
Pe toate farmecele firii
Şi-ngroapă-n adâncimi de ape
Ispitele îndrăgostirii.
Pe scânteierile de rouă
Şi peste câmpul nins de floare,
O beznă grea, ca giulgiul morţii,
Să cearnă pace-adormitoare.

Când glasul tinereţii moarte
Şi-al viselot înfrigurate,
Rătâcitot, fără repaos,
La poarta sufletului bate,
Eu, învălit în întuneric,
Să-nchid zăvorul de la poartă,
Şi nici o stea să nu mai vadă
Singurătatea mea deşartă.

CLÂCASII

Era in miezul zilelor de vară,
Şi soarele, din drumul lui de pară,
îşi trimitea săgeţile aprinse.
Din brâul lui, din haina lui senină,
Descopciate ţinte dc lumină
Cădeau sfărmate-n pulbere de rază
Pe revărsarea ţarinei întinse
Şi ascuţeau ucigătoare suliţi...

Eu le vedeam înşiruirea lungă,
Cum, gârbovită,-ncet înaintează,
Cum, stăruind, prin holdă-şi taie uliţi,
Cerşitorind cu ochii stinşi o dungă
De nor pribeag în vânătul din zare,
Când secerea-n trudită ei cărare
Şir aşternea în snopii grei de aur
Prisosul sfânt de binecuvântare.

Erau clăcaşi: oştenii fără nume
Ce duc războiul mare-al tuturora,
Ei ce se sting în neguri şi uitate
Şi cad şi mor de cruda-mpovărare
A tuturor durerilor din lume...

4:

Erau aţâţi în slujba lor de clacă
Cei osândiţi să plângă şi să tacă;
Moşnegi slăbiţi, ce scris-aveau pe frunte
Zădărnicia pletelot cărunte;
Bărbaţi sfârşiţi, cu sufletele moattc,
Cu tot amarul unei vieţi deşatte.
Şi-n lung şirag, femeile trudite,
Cu ochii stinşi, cu sânul supt de trudă,
înaintau în cale, gârbovite
De munca lungă, vitregă şi crudă.
Cum se târa poporul mut de umbre
Părea o ceată tristă de-ngropare,
Şi arşiţa cădea ucigătoare
Pe-a secerii sclipire nendurată.

în urma lor, încet, fără zăbavă,
Ca un blestem din vremuri înnoptate,
Ca o pedeaps-a veacuri de păcate,
Venea stăpânul gliei odrăslite,
Cu zâmbetul nădejdii împlinite,
Cu pasul gteu dc-atâta sănătate.
Obrajii Ivii se aprindeau în pripă,
Şi-n ochii lui ardea mânia oarbă
Când vreun moşneag sta locului o clipă,
Tremurător, cu mâneca să-şi şteargă
Sudoarea grea ce-i picura din barbă.

Şi se târa poporul mut de umbre,
Neputincioasă ceată de-ngropare.

Iar când a fost în ceasul de amiază,
Si le-au adus merindea lor amară,

Din pâne de neghină şi săcară,
Ei stau sfârşiţi, cu ochii duşi departe,
in adâncimea zărilor deşarte.

lui le vedeam înşiruirea lungă
De mucenici nerăsplătiţi ai panii,
Cei logodiţi de veacuri cu durerea,
Şi două lacrimi mi-au curmat vederea,
Căzând încet în bulgării ţărânii...

Din ceata lor, grăbită, se desprinde,
Întreg lăsându-şi codrul tie merinde,
Cu chipul stins, o umbră de femeie,
l.âng-un răzor ea stă îngrijorată,
Priveşte-n jos şi sânul şi-1 descheie,
Mângâietor s-apleacă să ridice
Un făt bălan, ce, adumbrit de spice,
A adormit pe-un aşternut de glugă.
Ea blând ridică-1, stând îngenuncheată,
Şi-ncet îi dă copilului să sugă...

Cutremurat de clipa asta sfântă,
Un gând simţeam cum sufletu-mi frământă,
Cum mă supune gândul şi mă-ndeamnă,
Poruncitor cum drumul mi-1 arară:

Ca un proroc, cu faţa-mbujorată,
Să cad la poala mamei din ţărână
Şi, sărutându-i înăsptita mână
Şi haina ei de sfântă preacurată,
Genunchii mei să-i plec de închinare!
Şi pe copilul ce zâmbeşte-n pace,
înfăşurat în scutece sărace,

Eu să-1 ridic cu braţele-amândouă
In strălucirea arşiţei din slavă,
In razele ce cad dogoritoare,
Să-1 înfrăţesc cu vulturul din zare
Şi să-1 cunun cu doina din dumbravă!

Căci inima purcede să-mi dezgroape
Comoara ei de doruri nemplinite,
Şi simt amarul ţarinei robite,
Şi simt ruşinea neagră cum mă-neacă,
Simt cum lumină-ncepe să se facă,
Cum moare bezna vechilor păcate,
Şi sufletul înviorat îmi spune
Că fătul ăsta-al patimii amare
Şt-al dorului ce moare-n aşteptare
E solul sfânt... înfricoşatul crainic,
Izbăvitor durerilor străbune.

Azi ochii lui ascund în adâncime
Măreaţa taină nepătrunsă mie
A ceasului cel poruncit să vie,
Să sfarme jalea din viitorime.
El, cel frumos şi frate bun cu glia,
Nou-întrupatul suflet de Mesia,
Va fi judeţul ceasului de mâne,
Ce-ntr-un zorit aprins de dimineaţă,
Cu mâna lui vitează, îndrăzneaţă,
Zdrobi-va carrea legilor bătrâne.

El va-ntrupa în strigăt de chemare
Cuvântul sfânt ce azi adăposteşte,
în licătiri de tainice altare,
Biserica nădăjduirii noastre.

Şi strigătul întraripat va creşte,
Prin plaiuri largi, prin munţi purtând cuvântul,
Şi va trezi din somnul lui pământul,
Şi rumeni-va zările albastre.

Atunci, în ziua mare-a învierii,
Aceşti ostaşi cu feţe ofilite,
Cu zâmbet mort, cu suflete trudite,
Ca-ntineriţi de suflul primăverii
S-or ridica, ei, cari au tost străjerii
Amarului, şi-ai morţii, şi-ai durerii,
Cu braţul greu de greul răsplătirii.
Toată ţărâna gliei dezrobite
Şi munţii toţi şi-adâncurile firii
Vor prăznui din pacea lor urnite
înfricoşata clip-a premenirii,
Când suflet nou primeşte întrupare,
Şi-n strălucirea razelor de soare
El hărăzeşte vremii-mbătrânite:
Vestmântul nou, de nouă sărbătoare.

AŞTEPTARE

Sat din margine de codru,
Revărsat sfios în vale,
Tot mai jalnic cade-amurgul
Peste straşinile tale!
Frunza plopilor pe plaiuri,
Ochii stelelor pe creste,
Roua firelor de iarbă
Plâng duioasa ta poveste.

Ursitoare rele scris-au
Toţi voinicii să te lasă,
Şi-au orânduit să fie
Un pribeag din orice casă.
Azi, de cântece şi glume
Toată vatra ta-i orfană,
Şi-i atât prisos de jale
în îngusta ta poiană.

Unde-i astăzi cântăreţul
Glasul codrilor s-asculte,
Cetluind pe pattu strune
Taina zvonurilor multe?

Şi, pribegitori, azi, unde-s
Ochii văzători-a-toate,
Să îmbrăţişeze-ntreagă
Vraja firii fermecate?

In zadar de sus azi luna
Chipu-şi împleteşte-n apă,
Ale firii înţelesuri
Minte nu-i să le priceapă.
Şi-n zadar răsare soare,
Brâul bolţii să-ntretaie,
N-are suflet, azi, tovarăş
In cărarea-i de văpaie.

Mor azi cântecele-n pragul
Nopţilor la şezătoare,
Şi de feţi-frumoşi uitată,
Mândra Cosânzeană moare.
Azi voinici cu zmcii-n luptă
Zarea nu mai înspăimântă,
Şi pe pajiştea-nflorită
Nici un cântăreţ nu cântă.

Tot mai ostenită-i doina
Fluierului de la munte,
Tot mai părăsite-s astăzi
Bietele piscuri cărunte.
Doar arare, câteodată,
Vreun rătăcitor, departe,
Satului pierdut în umbră
Mai trimite-i câte-o carte.

Salba de căsuţe albe
Se-nsenin-atunci deodată,

La podmol, în fapt de seară,
Toată lumea-i adunată,
Şi, prin ochelarii umezi,
Spune popa din scrisoare,
Pân' ce luminează luna
Fruntea celor arşi de soare.

NE CHEAMĂ PĂMÂNTUL
(1909)

FECUNDITAS

Se-ndoaie coapsa plopului pe culme
Când frunzele de-o nevăzută mână
Atinse cad - şi una câte una,
Zburând domol, se spulberă-n ţărână.
Le văd în drum şiraguri aşternute,
Un val de vânt le-nvolbură-n risipă,
Viaţa mea, la tine-acum mi-e gândul,
Cum te fărâmi tu, clipă după clipă!...

Trec zilele în goana lor pripită,
Şi fiecare mai sărac mă lasă,
în orice clipă, minţii zbuciumate
Câte-un drumeţ îi pleacă de la casă.
Nu au popasuri gândurile mele,
Sămânţa lor se zbate veşnic nouă
Şi, călător pe drumuri nesfârşite,
Se risipeşte sufletul meu vouă!

în alergarea clipei călătoate
Atâtea-s date ochilor săvadă,
Şi câte-mi trec fugare pe la poartă
Le cheamă toate sufletu-n ogradă.
Cu cle-mpart eu darurile mele!
Las inima comoara să-şi desfacă

Şi, când pornesc în calea lor pribege,
Cu ele duc podoaba mea săracă...

Nu sus în cer! Vă biruie înaltul!
Curmati-vă cărările spre stele,
Rotind răzleţe-n praful de pe uliţi,
Vă vreau acolo, gândurile mele!
Cădeţi, cădeţi voi, frunze dezlipite,
Pe câmpul larg, în zbor, vă poartă vântul
Şi vă-nfrăţească rostul cu ţărâna:
Pe urma voastră va rodi pământul!

PRĂPASTIE

La geam mi se zbătea oraşul cu huietul fără popasuri,
Cu vrajba lui, războiul panii îl desluşeam în mii de glasuri,
Şi chiotul flămând al vieţii vuia la geamurile mele...
Eu ascultam pierdut la masă, şi toate zvonurile-acele
Smulgeau din inima-mi bolnavă şiragul slovelor trudite...
Şi cum pluteam aşa-n neştire, deodată,-ncet, pe nesimţite,
Nedumerit ttecându-mi pragul, un om s-a strecurat de-afară...
Un biet moşneag cu barba albă, frumos în portul de la ţară...
El s-a oprit în prag o clipă... Mi-a zis apoi sfios pe nume,
Când ochii-ntrebători, albaştri, mă cercetau în faţ-anume...
Juca un zâmbet de lumină pe ftuntea lui brăzdată-n creţe,
Şi când m-a cunoscut bătrânul, ca-ntinerit, mi-a dat bineţe.
Am îngropat atâta vreme de când eram noi împreună,
îmi învia o lume-ntreagă cu vorba-i limpede şi bună,
Atâtea farmece uitate zâmbeau din graiul lui cuminte,
Se fărâma o jale blândă în tremuratele cuvinte
Şi povestea încet moşneagul mişcându-şi pletele cărunte...
Spunea de-un sat cu case albe, pierdut pc coasta unui munte,
De oamenii uitaţi acolo, pe cari îi paşte nenorocul,
Cum li s-a stins nădejdea-n suflet şi li s-a stins în vatră focul,
Cum numai mărăcini pe câmpuri le-a mai lăsat arsura verii,
Cum slujbe dau pe câmp plugarii, şi cum se vaieră oierii.
Spunea de-o casă părăsită, fără stăpân de ani de zile,

Cum îşi îndoaie-ncheietura acoperişul de şindile,
Cum vântul a-ngropar fântâna, cutreierând ograda moartă,
Şi-n ziua Sfântului llie i-a frânt armindenul la poartă.
Şi multe povestea bătrânul... Vorbea de jalea bătăturii,
Cum si-a (acut o barză cuibul şi are pui în podul şurii;
Mi-a spus că-n ţintirim, la groapă, doar dânsul, biet, de se mai duce,
Că picăturile de ploaie au şters porecla de pe cruce...
Ii tremura încet cuvântul... Simţeam sfiala că-l apasă
Când m-a privit duios în faţă:
„Te mai gândeşti vreodat-acasă?.

In ochii-ntrebători, albaştri, priveam eu (ulgerat de clipă,
Simţeam cum duhul altor vremuri deasupră-mi bate din aripă,
Vedeam cuprinşi de-nfiorare cum stau în faţa mea părerii,
Când mi se desluşesc aievea din neguri tainele vieţii...
Supus, îmbrăţişam moşneagul atâta de străin în casă,
Şi chipurile din părete, şi lucrurile de pe masă;
Şi toate cărţile pe poliţi păreau c-ascultă şi se miră
Şi mă privesc cutremurate de câte se destăinuiră...

In urmă se zbătea oraşul cu zvonu-ntrecerilor multe,
Se zbuciumau alătuti plopii de câte le-a fost dat s-asculte.
Atâtea jalnice-nţelesuri plângeau în frunza lor bolnavă
Şi, pricepând atâtea taine, tânja livada de otavă.
Venea din cer pe câmp amurgul... De pe înaltul unui munte
Dura, din umbră şi lumină, în drum o minunată punte.
Simţeam cum bolta se-nfioară, cum sânu-i uriaş tresaltă,
Cum tremură înfrigurată sfioasa trestie de baltă,
Şi stam înmărmurit, în cale, cu braţele încrucişate.
Neştiutor, priveam departe, şi ochii-nchişi pe jumătate
S-au umezit de arătarea acestui asfinţit de sară:

.Vedeam pe şerpuirea albă în largul drumului de ţară
Un om bătrân ducând povata unei vieţi nemângâiete,
Şi soarele-mpletea cu aur argintul lui curat din plete.
Şi cum urca încet colina - schimbând cu mâinile toiagul,
Cu batba albă de zăpadă - un sfânt mi se părea moşneagul...

îl desluşeam tot mai departe. Simţeam, în clipele acele,
Cum orice pas sfarm-o verigă din lanţurile minţii mele
Si, ca un făcător de rele, am tresărit de-nfiorare
Când mi l-a înghiţit amurgul...
Un fulger şi-a deschis cărare,
Cutremurându-şi pieptul şubred. Sclipirea lui înfricoşată
Mi-a luminat abia o clipă, şi-am înţeles atunci, deodată,
Prăpastia ce port în mine.
Acolo-n piept, încătuşate,
Sunt două suflete duşmane... Străveche, ura lor se zbate,
Şi mintea s-a trudit zadarnic o viaţă-ntreagă să le lege...
Obezile lor ruginite tu mi le-ai sfărâmat, moşnege!
Atunci, scăpate din robie, s-au ridicat într-o clipită,
O luptă s-a încins grozavă din ura lor neadormită
Şi le vedeam cum vor cu pumnii să spatgă strâmta încăpere,
Le auzeam în piept strigarea... Cum glasul lor închis mă cere

„Mă du departe, mai departe! La munţi cu fruntea de zăpadă,
Să sorb din freamătul pădurii ş-al ierburilor din livadă!

Să mă-nfioare tainic brazii, când tremură din aripi vântul,
Dă-mi largul bolţii înstelate şi fă-mă frate cu pământul!
Mă du departe, mai departe! în satul semănat sub munte,
La casa cu fereşti înguste... la piscurile largi, cărunte.
Mă du acolo-n ţintirimu) unde,-n poleiul alb al lunii,
Sub cruci de lemn slăbit de vremuri, îşi dorm odihna lor străbunii!

„Nu simţi oraşul cum tresare sub turnurile de aramă?
N-au/.i vârtejul lui năprasnic... nu-1 simţi pe nume cum te cheamă?
Nu-1 vezi în haina lui de flăcări cu veşnica neadormite.
Cu zbuciumul atâtor parimi... atâta sete dc mărire?
Suflarea lui de foc mă arde, iar glasu-i mă opreste-n cale:
în umbra zidurilor negre ai tors tu gândurile tale!..."

Aşa se frământa în mine strigarea lor neîntreruptă,
Mi-au pustiit întreg avutul cei doi potrivnici prinşi în luptă,
Şi stam sărac în bezna nopţii, cu ochii aţintiţi în zare,
Când vântul, demon fără milă, părea că-mi râdc-n alergare:

„împins de visele deşerte, zadarnic drumul tău îl sui,
Biet călător, în lumea asta, tu nu mai eşti al nimănui!"

CÂNTECELE MELE

Eu vă chem din visuri,
Vă cobor din stele,
Vă alint în taină,
Cântecele mele -
Ca-ntr-un cuib, v-adorm în suflet,
cântecele mele!

Ciripiţi acolo,
Păsăruici golaşe,
Ciripiţi şi creşteţi
Cu un prunc în faşe —
Plângeţi şi zâmbiţi la sânu-mi,
ca un prunc în faşe.

Pe deasupra voastră
împletesc cunună
Razele de soare,
Razele de lună -
Câte nu vă spun, şirete, razele de lună?

într-o zi vă-nşală
Zările albastre,
Vă despart de mine

Aripile voastre —
Cine-mi poate spune drumul aripilor
voastre?

Rătăciri departe,
Paseri călătoare,
Nu vă ştie cuibul -
11 mai ştiţi voi oare?
Pribegind în lumea largă, mă mai ştiţi
voi oare?

Rate-n streşini ploaia,
Cuibul vechi vă cheamă,
Părăsit şi singur,
Cuibul se destramă —
Fără ciripitul vostru, cuibul se destramă!

ÎNVIERE

E-n cuib la noi visatul sol de pace,
E îngerul chemat în nopţi sihastre
Să-mbine două suflete sărace...
II simt deasupra capetelor noastre
Cum, tremurând, aripile-şi desface...

Vezi, suntem singuri... Fruntea mea fierbinte
O sprijini tu cu mânile-amândouă,
O sprijini tu, şi mâna ta nu minte,
Nevasta mea... Ca faţa unei sfinte,
Ai chipul blând şi-n ochi sclipiri de rouă.
Ei se deschid, ca bine-să-cuvinte
Tăcerea ast-atât de dulce nouă...
.. .Şi stăm uitaţi... E-atâta pace-n casă,
Doar în cămin jăratecul tresare
Şi mor cărbunii arşi de-nfiorare
Când cade-o dulce-adormitoate lene,
Şi-n noapte,-ncet, pe creştet ni se lasă,
Coboară lin, ne-alunecă pe gene,
Ca o broboadă albă de mătasă...

în pacea caldă visurile toate
Pe acelaşi drum se duc îngemănate

Când ochii mei în noapte-şi fac cărare,
Neştiutori călătoresc în zare,
îmbrăţişând câmpiile de ghiată...

Zadarnic cer un picur de viaţă...
Dorm zâvorâte-ndcmnurile firii,
Şi luna trece, galbenă la faţă,
Nemilosrivă-n drumul strălucirii...
Eu stau pierdut, înlănţuit de frică,
Când, înrr-o clipă, câmpul sc-nfioară.
Din adâncimi un urlet se ridică:
Simt tot mai dârz cum bolta o despică,
în drum năvalnic suie şi coboară
Pustietatea albă de zăpadă.

Frământă creasta plopilor din vale
îngrozitorul chiot de osândă.
Şi tremură omătul pe livadă —
Când de departe-un lup îşi taie cale
Şi-şi strigă nopţii patima flămândă.

In ochii verzi văd fulgere de ură,
Văd neînfrânta sete de viaţă,
Mă biruie păgâna lor arsură...
Ei nu cunosc a jugului povaţă!

Te înţeleg, neîmblânzită fiară,
Tu, frate bun al visurilor moarte,
Mustrarea ta, ce-mi vine de departe,
Loveşte-adânc şi-ncepe să mă doară...
Te-ascult, te-ascult, ostaş fără hodină,
Tu, sol răzleţ al patimilor mele,
îmi tulburi pacea cerului cu stele,

Şi mă cobori din lumea lor senină.
De glasul tău, ce strigă-n întunerec,
Se frâng şi cad zăvoare ferecate,
Se frâng şi cad, şi lanţuri n-am să ferec
Adânca cript-a vremilor uitate.
Simt sufletul cum calcă pe ruine,
Biruitor îi fulgeră armura:
Un mândru mort s-a deşteptat în mine,
Şi chipul lui cutremură-mi făptura...

Mărită fii, tu, clipă-nfricoşată!
L-ai înviat pe cel de-odinioară
Şi i-ai trezit durerea îngropată
Cu glasul tău, neîmblânzită fiată!
Eşti tot cel vechi, cum te ştiam odată,
Când, în tăcerea umedei mansarde,
îţi împleteai din fulgere cunună,
Şi-n tremurarea razelor de lună
întretăiai tăriile cu zborul!...
Pe-acelaşi drum treci vămile vieţii,
Şi fruntea ta şi sufletul tău arde,
Neînfrânate sol al dimineţii!

Dă-mi mâna ta, frumoasa mea copilă,
Să prăznuim măreaţa înviere!
N-auzi eterna lumilor durere?
Din mii de guri s-a deşteptat la poartă
Fiotul vechi de dragoste şi milă
Mi-a înviat amărăciunea moartă,
Şi glasul ei din cuibul tău mă cete.
Dă-mi mâna ta, frumoasa mea copilă!

COSAŞUL

S-a fost pornit un vânt molatec
Să mişte papura din baltă,
într-un oftat prelung şi sâlnic
Gemea tulpina ei înaltă.
Călătorea de-atâta vreme
Bolnavul vânt, mergea departe,
Şi semăna atâta jale
De-a lungul miriştilor moarte.

Mureau ovezele pe dealuri
Sub răsuflarea de otravă,
Şi se uscau în rădăcină
Livezi întinse de otavă.
Alături tremura porumbul,
Cu trupul chinuit de sete,
Şi se frângea trosnind în noapre
Ca o oştire de schelete...

Mai sus, în deal, înspre dumbravă,
In colţ, la marginea poienii,
Era un car cu oiştea-ntoatsâ,
Şi-n jug, alături, boulenii:

Sărmane, blânde dobitoace!
In căutătura lor amară
Se răsfrângea întreagă jalea
Acestui trist amurg de vară...

în faţa lor stătea pe gânduri
Tovarăşul zdrobit de luptă,
Înfiorat de truda stearpă,
Un biet cosaş cu faţa suptă.
Şi cum şedea bâtându-şi coasa,
întins pe zdrenţuita zeche,
Cu ochii stinşi, părea ţăranul
Un mucenic de legea veche.

Eu mă uitam, cu milă-n suflet,
La mâna lui de soare arsă;
Vedeam cum din apus o rază
Pe frunte-ncet i se revarsă.
Şi, cum treceam tăcut în cale,
Din glasul coasei chinuite
Se-nfiripa povestea mare
A manilor nerăsplărite.

Ţipa pe urma mea oţelul,
Simţeam cum blastămă şi plan
Şi ceriu-mbujorat departe
Părea tivit cu foc şi sânge,
în suflctu-mi strivit de groază
Păgâne patimi prind să fiarbă:
„Trudită, chinuită coasă,
Vei mai cosi tu numai iarbă?..

PORTRET

.. .Şi cum te văd întins pe perne, în faetonul tău de gală,
Şi văd cum toate-s largi pe tine, şi numai fruntea ţi-e îngustă,
Să nu te miri că nu mă mişcă o clipă lenea ta augustă,
Şi că înfrunt cu-atâta milă căutătura-ţi triumfală.

Ca într-o criptă doarme-n carne pitica inimă-ngropată,
Nimic din vaierul de-afară nu izbuteşte să audă,
Dar, uite, sufletul meu meşter c-o linişte atât de crudă
Ridică lespedea şi vede în groapa ta întunecată.

Şi te-nţeleg, drumeţ statornic al lumii veşnic neschimbate,
Ţi-i ştiu şacalii care ţipă în biata inimă bolnavă,
Ei nu vor înceta să urle, căci foamea, foamea ta grozavă
E-nfiripată din fiorul atâtor guri nesăturate.

Aţâţi zileri ce răsturnară în noaptea veacurilor mute
Cu sapa lor neostenită bogata ţarină bătrână
Ţi-au răsădit, drept moştenire, în suflet foamea lor păgână,
Si cum te-ai sătura când trebui să potoleşti atâtea sute?...

Străbunii tăi cu palme aspte, răpuşi de robota haină,
Şi-au risipit în trudă vlaga atâtor braţe chinuite,
Atâtea zile fără tihnă şi nopţi atâtea nedormite...
Ei dorm în somnul tău acuma şi cer în lenea ta hodină.

De-aceea, când te văd pe perne, în faetonul tău de gală,
Şi văd cum toate-s largi pe tine, şi numai fruntea ţi-e îngustă,
îţi iert şi inima flămândă, îti iert şi lenea ta augustă
Si - vezi - înfrunt cu-atâta milă căutâtura-ţi triumfală!...

DE DEMULT...

Tot mai rar s-aud în noapte clopotele de la strungă...
Patru inşi la popa-n casă ţin azi sfat de vreme lungă.

într-un sfeşnic ard pe masă două lumânări de ceară,
Plin de grije, peana nouă moaie popa-n călimară:

„Patru juzi din patru sate, de la Murăş mai la vale,
Cu supunere se-nchină astăzi înălţimii-tale,

Luminate împărate! Scriem carte cu-ntristare,
Ne-au luat păşunea domnii, fără lege şi-ntrebare...

Semne-avcm, şi-n miezuine le-au fost pus de mult bătrânii,
De pe când în ţara asta numai noi eram stăpânii...

Nu mai sunt acum pe câmpuri, toate le-a sfărmat duşmanul,
Şi pe Ionuţ al Floarii ni l-au prăpădit, sărmanul.

Ne mor vitele-n ogradă şi ni-e jale nouă foarte
Şi,-nălţate împărate, noi n-am vtea să facem moarte!

Dar ne vrem moşia noastră, vrem şi pentru mort dreptate!
Ale înălţimii-tale slugi supuse şi plecate,

Am trimis această carte şi, precum ca să se ştie,
Scris-am eu, popa Istrate, în ziua de Sfânt' Ilie.

Iar noi patru juzi cu toţii nu ştim slova şi scrisoarea,
Punem degetul pe cruce şi-ntărim şi noi plânsoarea."

La fereastră-s zori de ziuă şi pătrund încet în casă,
luzii, treji de gânduri grele, stau cu coatele pe masă.

O nădejde luminează feţele nemângâiete;
A-ntărit scrisoarea popa; la tot colţul o pecete.

Moş Istrate se ridică şi, cu mâna ttemurată,
Pune cartea în năframă, de trei ori împăturată...

înţolit de drum, jitarul Radu Roată se iveşte,
Vechi căprar din cătănie, ştie carte pe nemţeşte.

El aşază-n sân răvaşul şi sărută mâna popii,
Juzii-i strâng o dată mâna, le mijesc în gene stropii.

Stau cu popa-n pragul porţii, ochii lor spre drum se-ndreaptă,
Când, cu traista subsuoară şi toiagu-n mâna dreaptă,

în sclipirea dimineţii, care rumeneşre satul,
Radu Roată pleacă-n lume, cu scrisoare la-mpăratul.

Moş Crăciun, Moş Crăciun
Pe toate cărările
îţi cântăm cântările,
Ardem lumânările...
Moş Crăciun!

COLINDĂ

Moş Crăciun, Moş Crăciun!
La casa de om sărac
S-a gătat făina-n sac
Si n-avem să-ţi dăm colac...
Moş Crăciun!

Moş Crăciun, Moş Crăciun!
Pe toate râzoarele,
Pe toate ogoarele
Ne-am trudit picioarele...
Moş Crăciun!

Moş Crăciun, Moş Crăciun!
Toate săptămânile
Ne-am ostenit manile
Şi-am adunat grânele...
Moş Crăciun!

Moş Crăciun, Moş Crăciun!
Slujim slujba satului,
Ţarina bogatului,
Pajura-mpăratului...
Moş Crăciun!

UN OM

Rămas bun, biete mâni de trudă,
Atâta vreme-mpovărate,
Ce staţi pe pieptul slab acuma
Întâia dată-ncrucişate.
Ostaş al sfintei munci depline,
De-acum pământul te aşteaptă,
La judecata cea din urmă
Tu vei găsi socoată dreaptă!

Cinstită slugă credincioasă,
Vor odihni a tale moaşte,
Doar glia neagră şi mănoasă
Atât de bine te cunoaşte...
închişii ochi n-or să mai ştie,
Şi nu s-or tulbura dc jale
Când cai străini vor paşte iarba
De pe movila gropii tale.

Azi nu mai e îngust bordeiul
Să-ncapă jalea ta amară,
Din iconiţa ei, Preasfânta
Te vede cea din urmă sară...

La cap un muc de lumânare
Invie-ncet şi dă să moară,
Asemeni visurilor tale
în sufletul de-odinioară!

Numai o babă milostivă
îţi străjuie la căpătâie,
Şi pe cărbunii din jertfelnic
Asază boabe de tămâie.
De pe blidar un biet opaiţ
îşi joacă para tulburată
Pe faţa strânsă subt bărbie
C-o 1egătură-m pru mu ta tă.

încet s-apropie de tine
Şi-ti pune-un ban în mâna slabă,
Ii tremură durerea-n gene
Şi-ncepe-a plânge, biata babă...
îi fură tânguirea vântul
Ce bate-n drumul lui fereasta:
„Vai de norocul tău, vecine,
De ce-ai mai fost pe lumea asta?..

S-abat în mintea ei bătrână
Frânturi din rostul tău pe lume,
Cum doi băieţi ţi-s slugi, departe,
Şi nu le-ai mai ştiut de nume.
Din trei feciori ce-aveai, războiul
Ţi 1-a-ngropat pe cel mai mare,
O fată-i moartă de ruşine,
Nevasta ta — de supărare.

Se zbate-n sfeşnic lumânarea
Şi moare-n stingere domoală,

A adormit în lacrimi baba,
Şi capul i-a căzut în poală...
Prin geamul spart clipeşte luna,
O clipă numai se arată,
Şi-n perna ei dc nori ş-ascunde
In pripă faţa ruşinată...

Un popă-n grabnice tropare
Te va petrece dimineaţă,
Şi poate nimeni nu va plânge
Plecarea asta din viaţă...
De lângă şură, răzimată,
Te va privi muncita sapă,
De-ar şti vorbi surata bună,
Amar te-ar prohodi la groapă:

„O viaţâ-ntreagă-am fosr rovarăşi,
In ploi şi-n arşiţă de soare,
De truda palmei tale aspre
Eu m-am făcut strălucitoare.
Sclipirea mea spune ruşinea
Şi jalea care mă purta:
M-ai frânt de glia tuturora,
Dar n-am săpat moşia ta!

ZILE RELE

Crâşmă bună, crâşmă veche, lângă crucea de la moară
în zadar îţi caut rosrul zilelor de-odinioară...

Te-a schimbat potunca vremii, ca o prevestire-a morţii
îţi mai spânzură clondirul atârnat de stâlpul porţii.

în ograda unde hora îşi sălta năvalnic chiul,
Brotăcei cu guşa verde îşi orăcăie pustiul.

A crescut cucuta deasă,-naltă până-n brâu de mare,
Peste vatra unde-odată frigeau mieii în frigare.

La fântâna cu găleată roibii câţi îşi adăpară,
Câţi voinici fără de teamă, câţi boieri fără de tară!

Toti s-au dus!... Azi fierb în suflet mute roadele durerii,
Dorm sub glie azi voinicii şi-au ajuns în sfat boierii.

Nu-s haiduci acum, nici codru, nu-i nici măciniş la moară,
Nici pe laviţa ta veche nu-i azi cântec de vioară...

Pentru tine nu mai are zile bune calendarul,
Ţi s-au răzleţit ortacii, ţi s-a prăpădit crâşmarul.

Ca un moş slăbit de vreme anii tăi tu poţi să-i numeri.
Prea te-ai gârbovit din spete, prea te-ai subţiat din umeri.

Domnii ţi-au golit celarul, ţi-au rupt gardurile cânii
Şi-ntr-o noaptc-un vifor maşter ţi-a smuls cumpăna fântâr

Ai rămas aşa orfană, despoiată şi nătângă:
Sufletul să te jelească, glasul strunii să te plângă...

Sub fereastra ta un jidov numără viclean din gură,
Tremurând de-o sete neagră uricioasa barbă sură.

într-un chip uitat sub grindă şede-un biet Sfânt Niculaie
C-un obraz brăzdat de drumul picăturilor de ploaie.

Mustrător ridic' un deget, parc-ar vrea să zică sfântul:
„Doamne, câte lifte rabdă pe spinarea lui pământul"...

GRAIUL PANII

Povestc-ntunccat-a panii,
Nu-i strună să te ştie plânge,
Căci de durerea ta străveche
în suflet cântecul se frânge.
Când de strigarea strunei mele
Aş vrea plânsoarea ta s-o ferec,
Se sfarmă coardele strivite
De-atâta jale şi-ntunerec.

Din umbra nopţii care-ngroapă
Al vostru neam din vremi bătrâne,
Vă desluşiţi în negre rânduri,
Voi, dădătorilor de pâne.
Cinstite mâni, de soare arse
Şi înăsprite de sudoare:
Din truda săptămânii voastre
Trăieşte-a lumii sărbătoare.

Eu vă-ntâlnesc în drumul minţii
Şi-n calea visurilor mele,
Căci nu vor ochii să mă mintă,
Nu vrea urechea să mă-nşele.
Simt câte doruri nenţelese

Şi gemăte nepricepute
Acopere cu voi alături
Cenuşa veacurilor mute.

Aţi împletit atâta jale
în doina voastră care plânge,
Doar holdele cu spice grele
Răsar din lacrâmi şi din sânge.
Dureri aţi zăvorât sub glie,
Şi patimi nemblânzite încă,
Eu le-nţeleg şi mă-nfioară
Cum fierb în matca lor adâncă.

Mustrarea mintea mea o sapă
Şi groaza sufietu-mi apasă,
Căci umbra voastră-ndurerată
Pe veci îmi străjuie la masă.
Simt duhul răzvrătirii negre,
înfricoşata zi de mâne
Cum şi-au dospit amărăciunea
în bucătura mea de pâne.

CAIN
-1907-

I

în vremi demult s-a aşternut sub glie
Şi trupul tău şi mâna vinovată,
Dar Cain, tu, păcătuirii tată,
Tot mai răsai şi-n vremea mea târzie.

Azi creşte iarba proaspătă, cutată,
Pe groapa ta de veşnică urgie,
Păcatul însă pururi reînvie,
Nu l-a primit ţărâna-nfiorară...

El s-a-mpărţit în largul lumii noastre,
Se zbuciumă neadormit în fite
Pe plaiuri verzi, pe stâncile sihastre.

Noi îi simţim ispita-nfrigurată -
Nepoţi ai tăi, părtaşi în moştenire,
Purtăm în suflet zestrea blestemată!

II

Simţeam de mult suflarea de otravă
Cum doarme-n pieptul fraţilor de-o mamă,

Cum din cetăţi cu turnul de aramă
Purcede-n lunci şi-n creştet de dumbravă.

Vedeam cum duhul negru se destramă,
Mă îneca funinginea grozavă
Şi desluşeam clocotitoarea lavă
Cum se-nfiripă ncbăgaiă-n scamă.

Tu, Irate rău, cu inima flămândă!
Când Aveli mii cerşetoteau iertare,
Nu te-ai oprit în drumul de osândă!

Păcatul tău şi-a înteţit avântul
Şi n-ai avut nici milă, nici mustrare.
Când otrăveai în urma ta pământul!

III

Azi s-a aprins oceanul tău de ură,
Azi limbi de foc despică aurora
Pierzarea astăzi îşi întinde hora
Şi despletiră urlă-n bătătură.

S-a început războiul tuturora,
Azi strig-acei ce mii de ani tăcură,
Dezlănţuita patimii arsură
Azi prăpădeşte-n trăsnete Gomora.

Bieţi munţi bătrâni! Voi gemeţi azi de jale.
De-atâtea ori v-aş fi mutat din cale,
Voi, stavila atâtor visuri moarte!

V-aş prăvăli azi munre peste munte,
Intre pământ şi cer v-aş face punte,
Să n-aud plânsul fraţilor departe!

O TARĂ ŞTIU
-1907-

Părinte bun al neamurilor toate,
bă geana ta de milă să ttesară...
Ascultă-mă!... O ţară ştiu, - acolo
Vor fi mai grele spicele la vară,
Mai cu belşug va fi rodirea gliei
în ţara unde-s lacrimi şi osânde...
Şi sânge, Doamne, — sângele îngraşă
Şi spor aduce miriştii flămânde.

Curând veni-vor pluguri în ogoare
Şi-or rupe brazde negre de ruşine,
Sfios cădea-va bobul de sămânţă
Şi sub pământ s-a furişa mai bine!
Mai rodnică va fi îmbrăţişarea
Grăuntelui cu firul de ţărână,
Mai des vor curge lacrimile tale
Pe nou sfinţita ţarină bătrână.

Va creşte, Doamne, grâu bogat la vară,
încovoiat de roadele durerii,
Şi va veni cernită oastea mută
Pe câmpul larg să strângă sporul verii..

Aprins kici-va soarele-n văzduhuri
Şi n-a fi cânt să-i mângâie arsura,
în pas domo! oştirile de seceri
Irî vor culege cuminecătura...

Ascultă, Doamne, glasul rugii mele:
Când trupul tău lângă altar s-a frânge
Adu aminte celor ce-ngenunche
Ca trupul tău e plămădit din sânge...
De gândul ăst' cutremură-le firea
Şi-n sufletele grele de păcate
Coboară, Doamne, pentru totdeauna,
Fiorul sfânt al dragostii de frate...

ÎN MUNŢI

Voi, munţilor mândri, moşnegi cununaţi
Cu stelele bolţii albastre,
în leagănul vostru de codri şi stânci
Dorm toate poveştile noastre.
Alături de şoimii cu ochii aprinşi,
Din tainica voastră dumbravă,
Se-nalţă-ndrăzneţe-n lumina din cer
Şi visele noastre de slavă.

în voi îşi deşteaptă plânsorile ei
Frumoasa mea ţară săracă,
Cu braţe lipsite de-al luptei fior
Şi buze ursite să tacă.
La voi vine jalea-i când vifor păgân
Purcede strigarea să-i frângă,
în cântec o schimbă pădurea de brazi
Şi-n lume-o trimite să plângă.

La voi mă îndrumă-n cărările ei
Şi biata mea soartă pribeagă,
Pădurea cea veşnic lipsită de somn
Mi-e sfântă şi-atâta de dragă.

Cântarea măiastră din codrii cărunţi
Dă strunelor mele povaţă,
Şi-o mândră poveste strivită de vremi
Trudim! meu suflet învaţă.

Din culmea pleşuvă cu creştetul alb
Privirile-mi zboară departe,
Şi-n mintea supusă tresare aprins
fiorul măririlor moarte.
Un vaier amarnic se zbate-n amurg
Şi stăruie-n zvonuri de ape,
Al munţilor vaier mă zbuciumă-n piept
Şi-mi tremură plânsu-n pleoape.

O vitregă soartă, cu patima ei,
Pe-ntinsele culmi şi poiene,
în vremi pitice, iubirii de fraţi
Ziditu-i-a graniţi viclene...
A pus miezuine şi stavil-a pus,
Rupându-vă creştetu-n două,
Când Domnul, stăpân pe pământ şi pe cer,
Pe voi v-a dar, munţilor, nouă!

Vă arde ruşinea din creştet, ades'
Voi aspră porniţi vijelie —
Şi sufletu-mi lacom vă soarbe atunci
Năprasnica voastră mânie!
Din urletul vostru sub ceriul aprins,
Din ploaia de trăsnete grele
S-a naşte odată, plutind peste vremi,
Cântarea cântărilor mele!

PRIMA LUX

într-o duminecă de toamnă... Vezi, ca prin vis mi-aduc aminte...
M-a sărutat cu lacrimi mama când mi-a-ncheiat la gât cămaşa,
Zâmbind m-a mângâiat pe frunte şi nuci mi-a dat din sân nănaşa,
Şi tata m-a bătut pe umăr şi m-a-ndemnar să fiu cuminte...

Şi parc-o văd cum sta bunica, plângând în colţu-i de năframă,
Când dascălul din sat şi popa deodată ne-au venit în casă,
Şi cum roşisem de ruşine când popa m-a chemat la masă
Şi mi-a vorbit de-nvăţătură şi m-a cinstit c-un ban de-aramă!

M-am furişat sfios în tindă... Simţeam cum mă supune frica,
îi ascultam de lângă vatră, dar nu le-nţelegeam cuvântul...
Vorbeau de bani... vorbeau de-o carre... de rodul slab ce-a dat pământul...
Şi nu mai ştiu... Cu capu-n poală, am adormir lângă bunica.

Şi vezi, atunci, în troaptea-aceea, m-a chinuit o arătare...
Părea că s-a deschis, departe, o gură roşă de balaur,
S-apropia în drum o fiară cu solzi strălucitori de aur...
O desluşeam cum vine-n goană şi creşte mare, tot mai mare.

Eu îti zadar fugeam pe câmpuri... în urma mea urla, spurcata,
Răsufletul grozav şi negru puternic i-1 simţeam în urmă...
Simţeam cum vrea să mă înghită, simţeam cum glasul mi se curmă,
Cu manile încrucişate sta fără de putere tata!

O mână m-a trezit din groază... Venise mama să mă vadă.
Cu braţe moi şi tremurate mi-a-ncolăcit atunci grumazul,
M-a îmbrăcat în haine albe, mi-a sărutat pripit obrazul,
Plângea când m-a urcat bunica sus, în căruţa din ogradă...

Şi s-a pornit căruţa-n noapte. în pietre scânteia potcoava,
Şi tata sta tăcut alături... Mi se părea o-nchipuire...
Şi somnul mă fura arare... Cu ochii grei de nedormite
Zăream în cale licuricii, cum luminau în şanţ otava.

Dar sus, la marginea pădurii, am tresărit din somn deodată...
Vedeam cu ochii mei aievea vedenia îngrozitoare.
O gură roşă de balaur mi se părea aprinsul soare,
Şi-n fum îi clocotea întreagă spinarea largă, revărsată.

Strivit atunci de-nfiorare, m-am ghemuit la tata-n poală:
„întoarce caii mai degrabă!... Nu vezi, balaurul mă-nghite?!"
Îmi tremura de groază trupul, ca pieptul paserei rănite,
Când tata mi-a răspuns pe gânduri:
„Ne ducem în oraş, la scoală!"

CANTORUL CIMPOI

Cântăreţ de lege veche,
Cântăreţ şi om de treabă,
Biată mintea mea zadarnic
De păcatul lui se-ntreabă...

Cantorul Cimpoi, bătrânul,
Cu făptura iui vitează,
Cum cânta demult în strană
Cântecul de Bobotează!...

De troparele-i măiestre
Se-nchina adânc poporul
Şi se lumina icoana
Lui Isus mântuitorul...

Povesteau pe-atunci nănaşii
Că-i mai s^ântA cununia
Dacă glasul lui măreşte
Pe prorocul Isaiia.

Si la orice zi de praznic
îl poftea un colţ de ţară -
Câre cântece de lume
N-a cântat odinioară!...

Dar, vezi, vremea fără suflet
Duce cântecul şi gluma,
Azi e rău de satul nostru,
Şi-i de cantor rău acuma.

Cum 1-a-mhătrânit necazul
De când i-a murit muierea,
Dumnezeu i-a luat glasul.
Domnii i-au vândut averea.

Astăzi doarme unde poate,
N-are casă, n-are şură:
I le-a dus pe toate darea
Şi-un fecior la-nvâţăturâ...

STRĂINUL

Era duminecă-ntr-amiază,
Noi stam pe prispă strânşi la sfat,
Când s-a ivit pe drumul ţării
Un om la marginea de sat.
Din pulberea învolburată
Abia puteai să-1 desluşeşti -
CAI paşii largi grăbindu-şi mersul,
Veneaîn hainele-i nemţeşti...

La cruce,-n deal, noi îl văzurăm
Cum s-a oprit deodată-n pas
Şi s-a-nchinat adânc drumeţul
Când a făcut în drum popas.
Privea-ndelung, ca dus pe gânduri,
La zidul zugrăvit cu sfinţi.
Şi sta cu capul gol străinul
In ploaia razelor fierbinţi.

Când s-a pornit încet la vale,
Noi ne uitam de la zaplaz,
Şi nu ştiu, ni s-a părut nouă,
Dar avea lacrimi pe obraz.

Când ne-a ajuns, a dat bineţe,
Cu glas domol, şi-apoi a stat
Și ne-a-ntrebat de sănătate
Și de nevoile din sat.

Ne-a zis c-ar vtea la sfânta slujbă
Să vie-alăturea cu noi,
Și s-a uitat cu-atâta jale
Când a trecut un car cu boi.
Iar la vecernie drumeţul
Stătea cucernic şi supus,
Și-a sărutat duios icoana
Cu răsrignirea lui Isus.

Când a plecat, ne-a spus poveţe
Cu grai înduioşat şi blând,
Și ne-ncălzea atâta-n suflet,
Că lăcrimam toţi ascultând.
Spunea că nu-i păcat mai mare
Decât să-ţi lapezi legea ta
Și, vezi, îi tremura cuvântul
Pe buze, când ne cuvânta!

Apoi s-a dus... Nc era jale
Când s-a pornit la drum, pe grtti..
Dar uite,-n ţintirim, pe noapre,
Spun că văzură umbra lui.
De-atunci tot despre cl ni-e vorba,
Și-atât am vrea cu toţi să ştim:
Anume lângă care cruce
A-ngenuncheat în ţintirim...

MI-A BĂTUT UN MOŞ LA POARTĂ.

Mi-a bătut un moş la poarră,
Biet ţăran cu tundra sură,
11 lătrau departe câinii
Când să-mi vie-n bătătură.

Cu sfiala lui senină
Mi-a trecut cucernic pragul,
Ca un sol din altă lume
Zâmbitor păşea moşneagul.

Câte nu ne povestitâm
Stând alăturea la masă?...
Sfânta mea copilărie
Mi-a venit cu el în casă.

Rând pe rând îmi inviară
Năzuinţe frânte-n două,
De la satul de sub munte
Până-n lumea asta nouă.

Murmura încet în barbă,
Se trudea să mâ-nţeleagă,
Sta pe gânduri dus bătrânul
Când i-am spus povestea-ntreagâ.

Mi-a plecat cu ochii umezi
De amara-nvăţătură:
- N-o mai spune nimănuia
Biet moşneag cu tundra sura!...

SCRISOARE

Vezi, cum trece vremea,
Şi tu, tot departe,
M-am gândit acuma
Să-ţi trimit o carte.

A-nflorit muşcata
Din grădina noastră,
Şi-i atât de roşu
Macul din fereastră...

Straturile-n luncă
Toare-s semănate —
Şi-ti spune nănaşa
Multă sănătate.

Şi mai este-o veste.
- Ştii tu, nene, oare? -
Peste-o săptămână
Măritām pe Floare.

Tata-i dus la târguri,
Mama stă şi coasă
Şi tot plânge, biata,
Că nu esti acasă.

Lu, pe gânduri dusă,
Trec seara-n ogradă,
Plâng acolo-n taină,
Plâng să nu mă vadă.

Hată-le pustia
Cele ţări străine...
Ne gătim de nuntă
Şi gândim la tine.

LĂCAŞ STRĂBUN

O lume-ntreagă mi-a rămas în urmă
Cu goana ei pripită după viaţă...
Tu iar mă chemi, împărăţie-a firii,
Tu,-nlăcrimată, sfântă dimineaţă!
Când demonul celor pribegi în lume
Mi-a-ngenuncheat şi dragostea şi ura,
Vin din potirul bunurilor tale
întârziat să-mi cer fărămitura.

Subt adumbriri de sălcii desplerite
Mă-ndrumă azi cea mai din urmă vrere,
Sfiala lor îmi freamătă un cântec
Şi-aieve-aud ţărâna cum mă cere.
Eu, ostenitul călător al nopţii,
Neputincios, azi, poposesc în cale.
Lăcaş străbun, cu turnul subţiratec,
Mă mai primeşti subt zidurile tale?...

Atâtea legi şi-au picurat otrava
în inima rătăcitoare-n lume,
Ş-atâtea duhuri privegheau în umbră,
Toţi mugurii nădejdii să-mi sugrume.

Pentru atâtea poticniri în cale
Şi ispitiri de-nvăţături deşerte
Ş-atâta suflet risipit pc drumuri
Putea-va-oare ceriul să mă ierte?...

Când urc acum cărarea de pe culme
In dulcea pace-atoateiertâtoare,
Eu luptă simt cum sufletu-mi încinge,
Cum pieptul meu se zbate şi mă cioate
în inimă obezile se sfarmă,
Se dezrobesc aducerile-aminte,
Şi uşurat — biserică bătrână —
Mă-nchin la pragul porţii talc sfinte.

îmi răsăriţi, din tremurări de timbre,
Voi, firi cuminţi cu zâmbete-mpăcate,
Voi, preoţii nădejdii fără moarte,
Voi, cei zidiţi din vechea sănătate.
Văd luminat obrazul vostru rumen
De înţelesul altor lumi, senine,
Eu, rob supus al patimilor mele,
Atât de mult m-am îngropat în mine!..

Adormitor m-alină busuiocul
îngălbenit subt candela de pază,
Prin liniştea feresttelor boltire
înfiorată a trecut o rază.
Lumină blând un chip de muceniţă
încremenită-n visu-i de fecioară,
Şi-n suflet îmi pătrunde-o picătură
Din flacăra ce-ardea odinioară.

Stau biruit la colţul vechi de strană,
Şi mintea mea cutremurată-mi spune

I #

Că-n drumul ei a răsărit un picur
Din mult ascunsa vieţii-nţelepciune...
Aici, în umbra potolită doarme
Măreaţa tain-a morţii şi-a vieţii,
Tu, suflete întunecat de gânduri.
Tu simţi prelung fiorul dimineţii...

Un nou botez, de premenire nouă,
Dă minţii mele altă-nfiripare,
Când din înaltul zidurilor negre
Coboară glas de binecuvântare.
Clopotniţa se-ndoaie şi se frânge
Din bietele încheieturi uscate,
Un suflet e ce-i înfioată lemnul,
Şi din adâncul altor vremi străbate.

E clopotul... Copilăria-şi plânge
("omoară ei pierdută-n pribegie,
Cu limba lui de rugă şi chemare
Strămoşii roţi îşi spun mustrarea mie.
Azi îmi trimit nădejdile de veacuri
Strigarea lor ce vine de departe.
Eu o ascult şi-n suflet îmi învie
Sămânţa bun-a vremurilor moarte.

ION CRÂŞMARUL

Vezi, multe păcate
Sunt pe lumea asta,
Lui Ion crâşmarul
I-a fugit nevasta;
Mi se pare cu vătavul i-a fugit nevasta.

Ttei zile-mplinite
Şi-a grijit amarul,
Cu obrajii-n palme
A vegheat crâşmarul;
Fără pâne, fără apă, a vegheat crâşmarul.

Când a fost de-a patra,
Şi-a chemat ortacii,
Gloată voinicească
Mi-au venit săracii;
Lorri mari din două sate, mi-au venit săracii.

„Beţi, copii, de-acuma
Rău să nu vă pară;
Să bem crâşma toată
Până de cu sată;
Praf din toate să s-aleagă până de cu sară!"

S-au sumes voinicii
Şi mi-au prins paharul,
De buţi şi butoaie
Mi-au golit celarul;
De cuprinsurile toate, mi-au golit celarul...

Zice-un baci năstruşnic
Vorbe legănate:
„Bea şi tu, Ioane,
Bea şi tu, fârtate;
Cine ştie câtă vreme mai trăim, fârtate!"

Dar Ion crâşmarul
Bea şi nu prea foarte
Şi-i părea obrazul
Galben ca de moarte;
Era răzimat pe coate, galben ca de moarte.

Colo, către sară,
Straşina de paie
A-nceput să ardă
Foc cu vâlvătaie;
De trei părţi vărsa din crâşmă foc cu vâlvătaie!

Lui Ion crâşmarul
Nu-i mai ştiu de nume.
Spun că peste muche
A plecat în lume;
Cu căciula pe sprâncene, a plecat în lume...

ACASĂ

...Dar nici că vreai să pleci atunci,
Ştii că de groaza-nvăţăturii
Ai plâns vreo două nopţi întregi
Şi te-ai ascuns în podul şurii...

Câţi ani vor fi de când te-ai dus?...
Mai spune-ne cum ai umblat?...
Fără astâmpăr îmi erai,
Şi cât eşti azi de aşezat!...

Nu m-asculta-i... Ştii ce-ai păţit
Atunci în seara de ajun?...
Acum şi gândul mi-1 ceteşti,
Cât de cuminte eşti şi bun...

Nu te-ar cunoaşte nicidecum
Să te-ntâlnească-n drum vecinii,
Vezi, ieşi în poartă şi le zi:
„Mai şriţi, eu sunt feciorul Linii?!"

Te-ar râde fără crezământ,
Necum în drum să te oprească -
Şi-ar zice: „Uite-un domn aici,
Dar nu-i de legea românească!"

Şi mă sărută împăcată:
„Fecior cuminte are mama!..
FAI îmi întorc o clipă faţa
Ş-o lacrimă-mi udă năframa

NEPOTRIVIRE

Am întâlnit-o ieri în cale,
Sus, la răscruci, lângă alun,
Nu ne-am văzut de ani de zile
Cu fata judelui Zăbun.

Drăguţa mea de la podmol,
Din nopţile cu şezători,
Şi-a pironit ochii-n pământ,
Posomorâţi şi visători.

I-am prins mânuţa s-o alint,
Nedumerită se uita,
Drăguţa mea de la podmol
Mi-a zis sfioasă „dumneata".

Iar când am prins-o de mijloc
Şi-am sărutat-o lung pe gută,
Mi s-a ascuns la piept şi-a plâns:
„De ai dus la-nvatatura:

ASFINŢIT

Crai bătrân, pornit spre rugă,
Vine-Amurgul de pe munte,
împărţind cernite-odăjdii
Brazilor cu bărbi cărunte.
Umiliţi se-ndoaie btazii,
1 sc-nchină, i s-apleacă,
Şi cu zvon de surlc-1 lasă
Pe măria-sa să treacă.

Stăruie domol moşneagul,
Mai coboară, mai se suie,
Şi-uspre marginea pădurii
Stă la colt de cărăruie.
Ostenit, pe-un zgheab s-aşază
Şi clipind tremurătoare
Genele lui argintate,
Ce mi-şi vede, ce mi-1 ***doAie?***

Măre, colo, mai departe,
Se îmbină două creste,
Şi-n poiană ce s-arată
E aievea, nu-i poveste.

Părul galben răsfirându-şi
Răsturnat peste răzoare,
- De huzur i-s roşi obrajii
Doarme leneş craiul Soare.

Se încruntă greu bătrânul,
Murmurând încet în barbă,
De sfială se cutremur'
Firicelele de iarbă,
îşi spun taina la ureche;
„Crai de glume, stai ş-adastă,
Moş Amurg aleanu-ţi poartă,
Nu-ţi dă fata de nevastă".

Craiul tânăr sus pe creste
Simte-a ierbilor povaţă,
Şi de jale, biet voinicul
Se întunecă la faţă.
Către casa lui din peşteri
Necăjit moşneagul pleacă.
Brazii-nfioraţi îl lasă
Pe măria-sa să treacă.

în oftat se-ndoaie fagii,
Tremură în crâng alunii
Şi deodat' pădurea-ntreagâ
A-nţeles durerea Lunii...
Biată Lună tremurată,
în zadar te-arâţi în cale,
Toate florile surate
Plâng de dorurile tale.

CARMEN

Mireasa mea albă, cu chipul bălai,
Ascultă a nopţii povaţă,
Minuni spune glia-n poveştile ei
Şi tainele vieţii ne-nvaţâ.
Nu simţi tu fiorul ce-n tremur prelunj
Tresarc-n adâncuri de ape,
Răsufletul verii cum vine şi-n drum
Purcede vieţi să dezgroape?

E dragostea mare - ascunsa pornire
Ce sânul pământului poartă;
R ceasul când glia în truda ei mută
învie-şi ţărâna sa moartă;
E clipa când vechiul prisos de viaţă
în straturi de flori se adună,
Când bobul sfielnic din spice răsare,
Zâmbind în poleiul de lună.

Lumina şi cântul nuntesc peste fire
în zvon de evlavie sfântă,
Cu brâne de aur e bolta încinsă,
Si iarba livezilor cântă.

OCTAVIAN GOGA

Azi lunca-i o mândră biserică largă,
Iar plopii străjeri la irugă
Par preoţi cărunţi în odăjdii dc praznic,
Cu braţe nălţate spre rugă...

Mireasa mea albă, cu chipul bălai,
In raţa lor blândă şi dragă,
Smerită să-şi plece genunchii trudiţi
Şi dragostea noastră pribeagă;
Şi ceriul şi glia nc-ascultă pe noi,
Iar marginea zării albastre
Aprinde-o sfioasă făclie de veghe
Şi-n drumul nădejdilor noastre.

Noi suntem copiii pământului bun,
Drumeţi ai poruncilor firii,
Şi-n sufletul nostru-i acelaşi îndemn
Ce-nvie pe câmp trandafirii.
Stăpână e firea ce bolta aprinde
Şi seamănă flori în dumbravă,
Iar dragostea noastră-i picur senin
Din veşnicu-i cântec de slavă!

O RAZA

Te-apropie, te-apropie de mine,
Şi-ascultă-mă, frumoasa mea minune:

Eu sunt supusul firii înţelepte,
închinător la glie şi la soare;
M-au învăţat poruncile ei drepte,
îndemnul lor cuvântul meu îl spune.
Sunt cântăreţul celor fără nume,
Un strigăt smuls de-a vremilor vâltoare
Din viforul durerilor din lume.
Mult tăinuita firii îndrumare
M-a plămădit din ură şi iubire,
Mi-a dat durerea lumii moştenire,
Amarul ei să-I ocrotesc pe strune.

Te-apropie, te-apropie de mine,
Vreau mâna ta, minunea mea bălaie:
Azi, sub aprinsa ceriului văpaie,
în strălucirea mândrei bolţi albastre,
Să se-nfrăţească sufletele noastre,
Să se topească-n firea-ndrăgostită
Atât prisos de viaţă netrăită,
Ce răzvrătir îmi fulgeră prin vine.

Azi, sufletul, trudit ceteţ de stele,
Străjerii) treaz al visurilor mele,

întraripat străbate bolta-ntreagă;
Pătrunde sus şi-n drumu-i se-nvcşmântă
Cu revărsarea ceriului senină,
Cu cingătoare albă dc lumină,
Cu tot argintul pulberii mărunte.
In calea lui din stele-şi face punte:
Pătrunde sus, în bolta care cântă,
Şi-atâtea taine-acolo sus dezleagă.
Azi, mintea, simt, purcede să-nţeleagă
Al vieţii mele rost ascuns în stele.
Căci stelele îmi spun cuvânt anume:
Că-n patima îmbrăţişării mele
Şi-a ferecat iubirea ei o lume.

Toţi cei lipsiţi de-a dragostei povaţă,
Rătăcitori prin negură şi ceaţă,
Toţi cei feriţi de-a soarelui căldură,
îngenuncheaţi de rele şi de ură,
înfrigurate suflete muncite
De-o veşnică, zadarnică arsură,
Ce n-au primit iubire în viaţă,
Cu patima durerii lor unire
îşi înfrăţesc aprinsa mea pornire,
îi dau avânt şi nouă întărire -
Şi glasuri nouă struna mea învaţă.

Mă cheamă ţara celor fără soare,
Durerea lor şi azi mă înfioară.

Priveşte-o rază blândă cum coboară
De sus din cer şi fruntea ne sărută:

Solie sfântă, tainică şi mută,
A pribegit din lumea ei de gheaţă
Spre lamura văpăii noastre sfinte,
Dorind iubire strălucirii sale.
Frumoasa mea, ea se va duce-n cale,
Rătăcitoare, undeva departe,
Lâng-un bordei părăginit de soarte,
Undc-o fecioară harnică, trudită,
Ce moarte-au scris pe fruntea ei bolnavă,
Cu chipul stins de-a lipselor otravă,
Cu acu-n mâna albă, ostenită,
A adormir pe pânza chinuită;
Tremurător va trece prin fereastră
în chiliuţa umedă de lacrimi,
Lăsând un strop din fericirea noastră.

în clipa asta tainică şi mare,
Când noi, topiţi în dulce-mbrăţişare,
Jertfim iubirii sufletele noastre,
Tremurătoarea rază călătoare
Alintă somnul trudnicei fecioare
Şi-i luminează faţa ostenită,
Cu vraja ei întruchipând un zâmbet
Fericitor pe buza ofilită.

IUBIREA MEA

In munţi cu creştetele sure, din albă inimă de stâncă,
S-a plămădit în taină lacul, şi din prăpastia adâncă
A biruit în drum pământul. Pe veci în matcă nestatornic,
LI creşte azi şi creşte mâne, de cer şi de lumină dornic.

Căci are dragoste cu cerul de-a pururi mişcătoarea apă
Şi-n frământarea ei păgână ea coasta zgheaburilor sapă,
Cu pumnii sfarmă-n jur tărâmul şi urlă de amar ce-o doare.
Spre ceriuri braţele-şi întinde sâ-i vie dragul mire: Soare!

Când razele nepotolite sărută faţa undei clare,
Înfiorată, spuma albă prelung şi pătimaş tresare,
Atâtea curcubeie tremur în valvârtejul ei de picuri,
Când în adânc se prind în horă strălucitoarele nisipuri...

Aşa-i iubirea mea, asemeni acestei largi cetăţi de unde,
Adâncul ei se piercle-n taina nemărginirilor profunde,
Cu vifore şi curcubeie, cu valuri lung clocotitoare,
Cu picuri ce se înfioarâ de chipul unui veşnic soare!

FIOR

Mesteacănul ne zgribură la poartă,
Biet cerşitor ce-i despoiat de fire,
Şi picuri grei, ca lacrimi de durere,
Se scurg pe coaja albă şi subţire.

Bolnav, amurgul tremură pe dealuri...
Ostrov de flori e odăiţa noastră,
Şi stăm pierduţi... când vântul vine-n pripă,
Drumeţ trudit, să geamă la fereastră.

Tot mai aproape vaierul lui moare,
Tot mai pripit cu degetul Iui bate.
Noi ascultăm. - Visarea noastră mută
Pe-acelaşi drum cărările-şi abate:

Pesemne-acuma, undeva departe,
Vreun călător în taina sârei plânge,
Ori, înşelat în visu-i de-o viaţă,
LI blestemă şi manile le frânge...

Noi tresârim! Acelaşi gând năprasnic
Ne fulgeră fiorul lui de gheaţă,
Şi, îndemnaţi de-o clipă de cutremur,
Cercetător noi ne privim în faţă.

NOI NE-NTÂLNIM

Murea cucernic busuiocul în păhărelul din fereastră,
Sărmana floare-ngălbenită ne cunoştea povestea-ntreagă,
Ştia pesemne câră jale ne-ascunde zodia pribeagă
Şi lăcrima când fără milă înmormântam iubirea noastră.

Amurgul toamnei mohorâte ne-a despărţit atunci cărarea
Şi, vezi, cum ne-a supus mândria neînfrânată şi păgână:
Când pe frumoasa noastră moarră am coborât-o în ţărână,
Noi amândoi cu sloi de gheaţă ne-am scris în suflete uitarea.

Ne-a înghiţir vâltoarea largă... Nebuni ne-am aruncat în spume,
Pe-atâtea unde mincinoase ne-a legănat de-atunci viaţa,
Când ne vedeam pe la răspântii, ne întorceam în pripă faţa,
Căci ne-am trudit a noastre drumuri să nu se-ncrucişeze-n lume.

Dar salba viselor măiestre ne-a risipit-o nenorocul,
Şi câte ne-a furat ursita în goana ei neîntreruptă!...
Azi ne-ntâlnim sătaci şi singuri... doi bieţi oşteni striviţi în luptă..
Avea atâta drept să plângă odinioară busuiocul...

Cum ne privim acum în faţă, pe noi acelaşi gând ne paşte,
în umbra vorbei care minte noi tăinuim aceeaşi jale...
Şi eu cu gândurile mele şi tu cu visurile tale
Din morţii toţi câţi îngroparăm cinstim aceleaşi sfinte moaşte.

Ni-c tintirimul plin acuma... Movile nu mai pot sâ-ncapâ,
Dar una singură ne cheamă cu toate-aducerile-aminte:
Ca făcători de rele-n noapte, noi ne-ntâlnim printre morminte,
îi ducem flori frumoasei moarte şi-i plângem amândoi la groapă...

RAPSODIE

Iar gândii! ăst păgân îmi paşte mintea,
Ascultă-1 tu cu degetul pe buză:

Când ochii răi stau aţintiţi asupră-mi
Şi-şi tremură ispita lor aprinsă
Cu dor prelung, cu dulcea lor sfială,
Frumoaso!

Pe buza ta păcatul când zâmbeşte,
Un ucigaş al minţii înţelepte,
Stăpân tiran al patimelor mele,
Femeie!

Şi braţul tău molatec când cuprinde
O undă doar din valurile negre,
Atunci

Sâ-ncremeneşti în marmură cioplită.
De pe îngustul lumilor tărâm
Câlătorire-ar pestriţe popoare,
De piedestalul chipului de piatră
în nopţi de mai să-şi razime genunchii.
Ar pribegi pe negrele-i corăbii
Apusu-ntreg şi-nrreaga Miazănoapte,
Şi-ar preamări în templu sfânt de fildeş
Minciuna,

Cea mai frumoasă-a vremii călătoare,
înmărmurită-n marmură curată
Un împărat cu pletele cărunte,
înnebunind, cântare-ar pe ghitară:
„Un serafim cu ochii mari şi limpezi,
Robit de clipa dulcelui păcat,
Din tronul sfânt al Domnului din ceriuri,
în miez dc noapte-un bulgăr a furat
Şi te-a-ntrupat cu daltă de argint
Pe tine!..."
L-ar asculta pe gânduri dus norodul,
L-ar săruta pe tâmpla lui căruntă.

învăluit în ceaţa nopţii sure,
Eu, răzvrătitul călător al nopţii,
M-aş furişa în templul tuturor,
Şi sărutându-ţi ochii reci de marmur',
Şi braţul tău, şi buza ta, şi fruntea,
Te-aş sfărâma cu pumnul încleştat
Şi-aş râde
Prelung
Văzând zdrobit odorul *tuturora!*

în zori de zi ar omorî norodul
Un biet nebun, ce blastămă şi plânge,
Şi-apoi râzând îşi istoveşte braţul:
Din bulgării nătângi ai pietrei moarte
Zdrobitul chip ar vrea să-1 reînvie
Nebunul...

I

TRANDAFIRI

Nemângâiete flori bolnave,
Voi, albi şi galbeni trandafiri,
V-a scris o jalnică poveste
Ursita nenduratei firi.

Cum tresăriţi voi când vă paşte,
Cu ochi flămânzi, păgânul gând,
Şi câte patimi vă-nfioară
Nevinovatul trup plăpând.

Păcate negre dorm în pieptul
Pe carc-o mână rea v-a pus,
Şi să roşiţi voi de sfială
Nu v-a dat dreptul Cel-de-sus.

V *10*

ESTI SINGURĂ

Eşti singură astăzi, tu, inima mea,
Biserică veche-n ruină,
Sub bolta ta sfântă,-nnegrită de vtemi,
Azi nici un drumeţ nu se-nchină.

Eşti singură astăzi... Păreţii-s bătrâni,
Nu-i cântec în stranele mute,
Icoanele-s şterse, şi nimenea nu-i
Altarul uitat să-1 sătute.

Prin neguri arare s-abat amintiri
Lăcaşul pierdut să şi-1 vadă,
Şi fâlfâie tainic din aripa lor
Ca groaznice paseri de pradă.

Ducându-şi pierzarea, trec vifore-n drum,
Te zbuciumâ-n goană păgână...
Şi tu ceri zadarnic un fulger răzleţ
Să-ti năruie bolta bătrână!

Nisipul krimSneuscai Si «ctp"

Batjocorind, paganc,

SUFLETUL

Pustietate largă şi-atâta de săracă,
Lumina ta mă arde şi bezna ta mă-neacă.

De mult, în vremi uitate, când mintea nu mai ştie,
Ţi-ai stors întreg belşugul din chinuita glie.

Atunci ţi-ai stins şi zvonul de mirişti roditoare,
Şi cântecul livezii, şi cea din urmă floare...

Azi ţara ra-i supusă de jale şi osândă —
Şi-atâţia tigri-şi urlă strigarea lor flămândă.

în noapte vin şacalii cu ochii de otravă
Şi sapă tainic groapa atâtor morţi în slavă...

Pustiul se întinde cât ochii pot să vadă,
Sub soarele tău vitreg, nisipul nu dă roadă.

Arare, câteodată, când vântul de departe
Un fir de lut aduce ţărânii tale moarte,

Când c-o sămânţă-n taină se înfrăţeşte lutul
Şi-un mugur îşi iveşte sfielnic începutul,

A FOST ODAT'...

S-abat în vis vedenii de-altădată:
Ţii minte tu, erau salcâmii-n floare
Şi satu-ntreg în port de sărbătoare
Când tu te-ai dus, cea mai frumoasă fată.

Cum fe-a-nghiţit năprasnica vâltoarc,
Câte-ai pierdut în unda-i vinovată!...
Azi, când te văd de-o lume adorată,
Mi-e milă azi, şi-atât de mult mă doare.

Visez acum şi-ţi văd viaţa scoasă
Din al uitării-ntunecat noian:
A fost odat' o fată sănătoasă,

Cu gând senin, curat ca de mărgean,
Ce-a adormit cu coatele pe masă
După cetirea primului roman...

REVEDERE

Un cântec legănat odată
De sfânta-ntindere albastră
în noaptea mută,-nfiorată -
Aşa a fost iubirea noastră...

Noi ne duceam pierduţi de mână
Şi ne-mpleteam din visuri salbă,
Şi noaptea ne era stăpână,
Şi mărturie - luna albă.

Din ale inimilor şoapte
A prins un cânt înfiripare,
Şi l-am cântat atunci în noapte,
Păşind alături de cărare...

Dar, vezi, zoritul dimineţii
Ne-a duşmănit pe noi, sărmanii,
S-au dus în lume cântăreţii,
Şi nu s-au mai văzut cu anii...

Drumeţe firi nemângâiete,
Străbatem azi aceleaşi lunci —
Ne-ntreabă florile şirete:
„Mai ştiţi voi cântecul de-atunci?.

Pe no, un dor ascuns ne sapă
^-nfioraţinoinegând,,,,
porţii care /«din groapă
^'rătăcesc prin ţintirim...

" " ı

RĂSUNĂ TOACA...

Răsună toaca de utrină
în pacea unei nopţi târzii
Şi, rând pe rând, câte-un opaiţ
S-aprinde-n mutele chilii...

De glasul ei tresai pe pernă,
Măicuţă, tu, cu chip frumos,
Ş-alergi în grabă la altarul
Mântuitorului Hristos...

Te văd în colţul vechi de strană
Cum stai supusă de răstrişti,
Şi-atâta jale pare scrisă
în ochii tăi curaţi si trişti...

Şi cum te-nchini în rugăciune,
Eu mă gândesc înduioşat:
Ncmilostiva toacă-a nopţii
Ce vis frumos ti-a tulburat?...

CÂNTECE

I

" n-a, la lI?araz-yoj. f
NICI lacăt n-ai iatindă ?
"-ai la uşa ta zăvor 1
Când eu, ca hoţii, tnă strecor,
J" bietul suflet călător
'- Pragul tău colindă.

} umâauzi mâ-nteWi /
VaceIasivi snepoartă ?
" mă auzi şi mă-ntelcgi
^«•Popi, cu cartea lor de legi
^Pravdelelutnii-ntrep;
Uistrăjuie la poartă

ii

Morazizâmbetelemele,
Moare-nrreaga vraja firii,
In paharul din fereastră
Mor la noapte trandafirii.

Nici de cântec din tilincă
Nu mai tremură brădetul,

Jos la marginea dumbrăvii
Se usucă zmeuretul...

Mor poveştile în pragul
Nopţilor la şezătoare,
Moare-o stea-n adâncul mării,
Şi iubirea noastră moare.

Eu rămân să ţes statornic
Cântecul de îngropare:
Zilelor de săptămână,
Zilelor de sărbătoare.

III

E îngropare azi la mine,
Din ochii veşnicelor stele
Cad razele tremurătoare
La groapa visurilor mele.

Se zbuciumă înfiorată
De-un tremur geana lor de aur,
Atât de jalnică-i povestea
înmormântatului tezaur.

Truditul suflet se întreabă:
De ce chiar cea mai dragă mână
Ursiră-i pe sicriu s-arunce
întâiul bulgăr de ţărână?

IV

De va veni la tine vântul,
Purtând povestea mea amară,

Jelitul lui sâ nu tc-nlrângâ,
Mustrarea lui să nu te doară.

Nu-i vina ta... Aşa e scrisă
Neniilostiva lege-a firii:
Sărutul otrăvit al brumii
Omoară toamna trandafirii...

Şi cine s-ar opri să plângă
O frunză veştedă-n cărare,
Când codrii freamătă alături
Şi râd în răsărit de soare?...

V

Atât de veche-i îngroparea,
Nici sufletele nu ne dor,
Şi tot îmi mai rasat din neguri...
îşi au şi morţii dreptul lor...

în nopţile de primăvară
Revin aducerile-aminte,
Şi mintea, pasăre răzleaţă,
S-abate-n drum peste morminte.

De ni se-ncrucişează drumul,
îndureraţi noi ne zâmbim...
Nu-ţi par şi zâmbetele noastre
Ca două flori din ţintirim?

VI

Primăvară, primăvară.
Zâmbetul întregei firi,

Dragoste de fluturi galbeni
Şi de galbeni trandafiri.

Primăvară, primăvară...
Tremură luna bălaie,
Dorm doi pui de rândunică
Sub o stntşină de paie.

în ungher, părăginită,
Doarme hârbul de ghitară -
Va mai fi şi pentru tine
Primăvară?...

MOŞ CRĂCIUN

Dragi copii din ţara asta,
Vă miraţi voi cum se poate,
Moş Crăciun, din cer de-acolo,
De le ştie toate-toate...

Uite cum, — vă spune badea:
Iarna-n noaptea pe zăpadă,
El trimite câte-un înger
La fereastră să vă vadă.

îngerii se uită-n casă,
Vad şi spun - iar Moşul are,
Colo-n cer, la el în tindă,
Pe genunchi o carte mare.

Cu condei de-argint el scrie
Ce copil şi ce purtare:
Şi de-acolo ştie Moşul,
Că-i şiret el lucru mare.

SONET

Cuprinde-mă din nou, singurărate,
Căci ţara ta de-atâtea ori mă cere;
La sânul tău vor prinde-n veci putere
Avânturile inimii curate.

Nemilostiva lumilor durere
Departe-şi strigă multele păcate:
Ca-ntr-o vrăjiră, tainică cetate,
Eu mă închid în sfânta ta tăcere.

Grădina ta atât de mult mi-e dragă,
Sunt flori acolo visurile mele,
Şi sufletului dat e să culeagă.

Rătăcitor el florile-şi adună
Şi, în odihna nopţilor cu stele,
îşi împleteşte trainică cunună.

r

SONET

Tu, tainică, curată Poezie,
Biserică cu porţi neîncuiate,
Tu neamurile gândurilor toate
Cu drag le laşi la pragul tău să vie.

Tot sufletul la poarta ta când bate,
Drumeţ slăbit, puterile-şi învie,
îşi spovedeşte patimile ţie,
Şi ele-adorm de tine alinate.

Păcate vin sub bolta-ţi milostivă,
Tu le asculţi pe toate deopotrivă
Şi le opreşti neghina şi amarul.

Dar tu rămâi de-a pururea senină,
Căci nu-i pribeag ce-n faţa ta se-nchină
C-o lacrimă să nu-ţi spele altarul.

E SĂRBĂTOARE

E sărbătoare pe câmpie, şi-n suflete e sărbătoare,
învie firele de iarbă sub ploaia razelor de soare.

Sunt **Pastile** cele frumoase, şi-n fire zvonul lor străbate,
Clopotniţa-şi îndoaie trudnic încheieturile uscate.

Arama strigă când se zbate măiastră clopotului limbă,
Eu simt strigarea ei aprinsă, şi-n vorbe suflerul o schimbă:

Voi toţi cari suferiţi şi plângeţi sub larga-ntindere albastră,
Veniţi, veniţi, căci va să fie curând împărăţia voastră!

Veniţi voi, obidiţii lumii, cu buzele înfrigurate,
Voi, chinuiţii de arsura unei tăceri îndelungate;

Voi, osteniţi fără nădejde, voi, slujitori fără plată,
Voi, căror vremea v-a dat veşnic numai porunca blăstămată;

Voi, ce munciräţi pentru alţii, trudind cu mânile-amândouă,
Veniţi, căci zvonul meu acuma vesteşte învierea, vouă!

Voi, cei cu fruntea de sudoare, cu genele de lacrimi ude,
Eu cerului vă srrig durerea, şi Dumnezeu din cer aude!

ᵘᶜ lumina care.

Eu celor orbi' dezleg vi ,v -

' mvierea mea!

Ascnl tă mintea mea supusă
Şi-acl

TEMPORA...

.. .Iar din tăriile albastre
încet s-a fost desprins o stea,
Ca tremurarea unui zâmbet,
Uşoară, blândă strălucea.

Şi s-au pornit drumeţi degrabă
Trei oameni buni ai lumii rele,
Legând u-şi viaţa şi norocul
De razele acestei stele.

Şirag de nopţi purces-au cale
Pân' steaua s-a oprit în nori,
Deasupra unei strungi în vale
Lâng-o colibă de păstori.

Ei au deschis şi pe oravă
Văzând un copilaş blajin,
în revărsare de lumină
Si-n albe scutece de in,

Bătrânii crai, srăpâni cu steme,
în oaste şi-n războaie tari,
îngenunchind sfioşi grăit-au
Copilului cu ochii mari:

„ I n eşti plinirea hărăzită
De visul tinereţii noastre,
Noi suntem umbra ce se sfarmă,
I u, - domnul zărilor albastre!"

Era atunci mai mică lumea,
Dar, uite, trei oameni au fost,
Să-i înţeleagă unei stele
Neînţelesul tainic rost.

Azi de s-ar naşte alt Mesia
Şi-o altă stea s-arate locul,
N-ar fi un singur om să-şi lege
De licărirea ei norocul.

Căci alte vremi umblau odată,
Când se-ndrăgeau de stele unii,
Şi alte azi, când cred în stele
Numai poeţii şi nebunii.

FRUMOASA CEA DIN URMA

Pe perina cu foi de rosmarin
Alunecase capul ei la vale,
Pe fruntea albă, ca zăpada nopţii,
Ningeau podoabă-nduioşaţi cireşii:
Murea fecioara...

Şi ochilor senini, ca dimineaţa,
Le adormea azi cea din urmă rază
în adumbrirea pletelor de aur.
Iar buzele curate, ca un cântec,
Mureau zâmbind azi cel din urmă zâmbet:
Murea fecioara...

Sus soarele, cocon de-a pururi tânăr,
A poposit în drumul lui pribelnic
Şi,-nfricoşat de vestea unei raze,
S-a-nrunecat, şi-n adâncimi de mare
El şi-a muiat pleoapa tremurând...
Şi zvon pe largi pustietăţi de ape
Şi geamăt lung pornitu-s-a prin codri,
înfiorate frunzele mureau,
Iar chipul clar al lacului oglindă
în clocote cernitu-şi-a seninul

Când vântul, crainic vestitor dc groază,
Urla nebun din tulnice de-aramă,
Vestind: „Jeliţi! Frumoasa cea din urmă
E moartă!"
Şi mările şi codrii răsunat-au:
„E moartă!..."

Prelung gemut-a îngrozita fire;
Cutremuraţi, cei patru stâlpi ai lumii
l.ăsat-au pacea stării lor pe loc,
Când iat' deodat' se zguduie şi bolta:
Din cingătoarea cerului albastru
Descopciată, cade steaua Venus,
Şi prin văzduhuri negre călătoare
îşi taie drum, - iar ajungând seninul,
Purcede-n zbor spre-mbărrânitul Hellas,
Şi-nfiorată sânul ei de flăcări
Şi-1 freamătă, când calea-i se opreşte
Pe vârful mort al muntelui Olimp,
Şi-n geamăt lung ea loc aprinde, mare!
Şi cum lumină flacăra curată,
Din negură şi din vestmântul cetii
Răsar, tronând în liniştea lor sfântă,
Toţi dumnezeii zilelor de mult,
Drumeţii mari ai vremii stătătoare.
E împăcată vrajba lor străveche:
Stăpânii morţi ai fulgerelor stinse,
Ocrotitorii dimineţii albe
Si-ai nopţii negre purtători de frâne,
Ce semănau cu mâna lor amurgul,
Stau muţi...
Măreţii meşteri ziditori,
încremeniţi în marmură şi fildeş,

Plecându-şi greul frunţii lor boltite,
încrucişându-şi braţele lor albe,
Privesc la foc cu ochii stinşi şi reci
Şi-i jale scrisă-n zâmbetele lor,
Neputincioase zâmbete de piatră!

Gălbuie pară învelise-Olimpul,
Când iat' deodat', din ploaie de lumină,
Zburând prelung prin albul din văzduhuri,
Vin călători pe aripe de vânt
Şi, coborând pe razele de lună,
Toţi cântăreţii
Zidiţi de vremea fărâmată-n clipe,
In Răsărit şi-n neagra Miazănoapte,
Vin sfâşiindu-şi toga lor de purpur,
Cu pletele pe umeri undulate,
Cununile le strălucesc de raze
Şi genele le strălucesc de lacrimi,
Amar nespus răzbate-le făptura,
Cu hohot plâng poeţii-dumnezei,
Când harfa lor în flăcări îşi aruncă...
Cuttemurat,
Olimpu-şi mişcă iarba şi nisipul.
Biruitor văpaia se ridică,
Şi flacăra la poarta bolţii bate,
Iar din fiorul harfelor aprinse
Se înfirip-un cântec fără seamăn
Şi firea-ntreagă cântă imnul morţii,
Şi zeii-şi pleacă fruntea lor boltită,
Poeţii-n palme faţa şi-o ascund;
Iar plopii cântă, frunza tremurându-şi,
Şi coapsa lor se-ndoaie şi se frânge;
Şi trestia în ape se cufundă,

Şi-nfioraţii trandafiri sălbatici
Podoaba lor şi-o scutură şi cântă...
Se smulg din coaje muguri feciorelnici
Şi, înfrăţiţi cu cântul şi lumina,
îşi veştejesc petalele şi - cântă...

Pe creştetul Olimpului aprins
îşi taie drum prin spini şi printre zgheaburi,
Rănindu-şi braţul, fluierul şi fruntea,
Un făt pribeag, cu ochi senini, albaşrri:
E cel din urmă ucenic al strunii.
La piept îşi strânge lira văduvită,
Ce tremură, de crengi când se loveşte,
într-un suspin domol, nespus de jalnic...
în vârf zăreşte focul ce se-nalţă,
Şi-atunci nebun îşi opinteşte pieptul!...
Ajunge...

Strălucitor văpaia viorie
Se-nalţă iar. în orişice scânteie
Tresare-un gând şi moare-o simfonie
Din cântecul cel zămislit demult,
De dragostea din începutul vremii,
De trandafirul cel dintâi al firii...

Cu ochi aprinşi poertd îngenunche
Şi,-ncet plecându-şi fruntea lui rănită,
Zdrobind sfiala celor patru strune,
întruchipează jalea lui în cântec...
Şi lacrimi cad pe lemnu-nfiorat
Ce-i ferecă cu glas nebun amarul:
E cea din urmă încordare-a strunii,
E-al frumuseţii imn de îngropare!...

Pribeagul făt cu ochi senini, albaştri,
Şi el şi-aruncă lira-n toc. Şi-atunci
Ridică-şi ochii tulburaţi de clipă:
Vede zdrobiţi în bulgării nătângi
Curatul chip al zeilor de marmur';
Iar cântăreţii călători se duc,
Suindu-se pe razele dc lună,
Stiindu-se pe aripe de vânt,
în alte lumi.
înalţă-şi ochii cătte foc, să vadă,
Şi vede para leneş cum se stinge
Şi cum rămân din lamura văpăii
Cărbunii morţi ai sfintei stele Venus.
Cu fumul cald al jertfei uriaşe,
Se-nalţă ea pe patu-i de mătasă,
înfăşurată-n pulbere de slavă,
Cu picurii celui din urmă cântec,
Domol, domol...
Frumoasa cea din urmă...

E cântul mort. Poetul fără liră,
Lipsit pe veci de-a ochilor văpăi,
A pribegit la malurile mării...
Dar nemişcată, mută era marea.
Un val răzleţ din sânul ei recit,
Ce tresărea prin cearcăne de gheaţă,
A întrebat poetul orb:
„Răspunde,
El unde-i?
Soarele, căci raza lui n-o simt?..."
Şi-n vreme ce încremenea în gheaţă,
Răspuns-a valul:
„E mort".

POEZIE

Tu, Doamne, tu, stăpânul peste fire,
Ce din curata stelelor lumină
Dai lumilor de veci orânduire;
Tu, într-o clip-a milei tale sfinte,
Şi sorţii mele scris-ai o menire:
Ce-nfricoşat e darul tău, părinte!

Pleoapelor tu nu le-ai dat hodină,
Nici sufletului mută-mpăciuire,
Nici minţii mele somnul fără vină!

în noaptea grea, când bolta-nfiorată
Cu junghi de aur îşi străpunge sânul,
Când codru-şi vede fala-ngenuncheată
Şi umilit se zbuciumă bătrânul,
Când trăsnete potrivnice sc-ncaier'
Şi creştetele brazilor despică,
Eu în văzduhuri desluşesc un vaier,
Cum din adânc spre mine se ridică,
Gemând prelung la poarta mea, stăpâne!
Simt fărâmată-n urlete păgâne
Nemărginita lumilor durere,
Cum vine-n zborul aripilor grele

De-mi zguduie zăvorul şi mă cere!
Strivită simt în matca ei, părinte,
Cum se frământă chinuita minte,
Cum gânduri vin în clipele acele
Şi se prăval' în pacea nopţii mele
Ca bulgări grei în groapa-ntunecată!...

în zori de zi, în umeda răcoare,
Când faţa plânsă florile-şi înclină
în alintarea razelor de soare,
Robit de-ntâia zare de lumină,
Drumeţ grăbit şi fără de hodină,
Simt sufletul de drumu-i cum se gată.
Descătuşat din pacea lui aleargă,
Ca vulturul în goană-nviforată,
Pământu-ntteg cu-ntinderea lui largă
El a purces sălbatic să-1 străbată,
Cătând în drum săminţele durerii...

Prin valul firii fără de repaos
Ca un vâslaş aprins îşi taie cale,
îşi scaldă ochii-n râul larg de jale,
El totul vede, toate le ascultă...
Unde-i plânsoarea zărilor mai multă
El îşi roteşte aripile sale.

Târziu, când geana zărilor senine
Se-nchide lin, şi soarele pe munte
îşi culcă chipul roşu de tuşine,
Pe-a stelelot strălucitoare punte,
Drumeţ înfrânt, cobori şi tu la mine,
Povara grea abia mi te mai ţine.

Din praful sur al zilei chinuite,
Cules în prada zborului sălbatic,

Din al durerii chior furtunatic,
Din zâmbete de buze ofilite,
Din tulburări de patimi şi ispite:
In trudă grea, când
tâmpla-nfierbântată
Se zbuciumă zăgazul să şi-1 frângă,
în biata minte greu cutremurată
Sămânţa ta tresare-atunci, stăpâne,
Şi tu-mi răsai, senină şi curată,
Strălucitor, un sttop de apă vie,
Ce-mi luminează-n negura nătângă,
Tu, tainică şi sfântă *Poezie!*

f

î

î T

DIN UMBRA ZIDURILOR (1913)

REVEDERE

Tu, minunată poezie,
Uitatul meu ostrov de flori,
îmi mai deschizi azi poarta mie,
Când mă întorc din pribegie,
Străin cu paşi rărăcitori?

îmi tremură durerea-n gene
Cum calc pe vechiul drum bărut;
Sărmane crânguri şi poiene,
Vă năpădiră buruiene
De când noi nu ne-am mai văzut.

Ca un drumeţ din altă ţară
în cale mă opresc ş-ascult:
Aş vrea-n grădina solitară
Un glas să-mi reînvie iară
Din praznicele de demult.

Dar val de neguri mă-mpresoară,
Furtuni au bântuit pe-aici,
Nu-s stelele de-odinioară,
Pe urma lor abia mai zboară
Un roi olăDând de licurici...

Printre cărări dărăpănate
Cresc spini, iar flori de-mi mai răsar,
Se-nclină toate-nrourate
Cu lacrimile adunate
In drum de bietul grădinar.

DIN UMBRA ZIDURILOR

OASPE VECHI

Când zilele-mi mureau în umbră, sărace toate deopotrivă,
Tu, sfântă, minunată noapte, mi-ai fost de-a pururi milostivă.

Când te iveai, din pragul bolţii, cu albă pulbere de stele,
Durai o punte argintată la ferestruia casei mele.

Tu mă vedeai în braţe slabe îmbrăţişând trudită pernă,
Când visuri îmi goneau odihna cu-nfrigurarea lor eternă;

Tu mă găseai uitat şi singur şi - darnică ca totdeauna -
Intre păreţii morţi şi umezi îmi trimiteai, podoabă, luna.

Cum cobora stăpâna blândă, făclie-n casă să-mi aprindă,
Se desluşea o lume-ntreagă închisâ-n ciobul de oglindă...

Se-nfiripau lumini şi visuri, că te mirai chilia scundă
Cum poate-atât prisos de vraje în îngustimea ei s-ascundă...

Atunci, în pacea-nfiorată de năzuinţe fără nume,
Un copilaş cu ochii vineţi, senini ca rostul unei glume,

Se furişa încet pe-o rază la patul meu, să mă alinte
Cu neastâmpărul albastru din căutătura lui cuminte.

Cu degetele moi şi albe pe ochi mă mângâia... pe frunte...
Râdea cu glasul lui de clopot când da de firele cărunte...

îmi dezgropa poveşti uitate, şi cu făptura lui sprinţară
îmi deşrepta im zvon de frunze, un glas de cântec de la ţară.

Venea la mine busuiocul, veneau şi flori de sânziene,
Dc mână mă ducea copilul în ţări cu feţi şi cosânzene...

Cum trece vremea nendurată şi pururi cumpăna şi-o saltă...
M-a dăruit c-o mână soarta, dar m-a furat cu ceealaltă...

Azi încăperea mea e largă, clar noaptea-i mută şi săracă,
Stau singur şi aud aievea cum toate-n juru-mi prind să tacă...

Nu mă mai ştie vechiul oaspe... odată mi-a deschis pe-o clipă...
Şi nu m-a cunoscut, sărmanul... Cutremurat, s-a dus în pripă...

Pesemne c-a murit acuma, ori ursitoarea nu-1 mai lasă...
Copilăria mea senină, tu nu mai vii la mine-n casă...

AGONIE

în mine se petrece-o agonie,
Ca într-o tristă casă solitară,
în sufletu-mi bătut de vijelie
Eu văd un om ce-a început să moară...
Un cântăreţ cu rostul de la ţară
Se duce-acum şi n-o să mai învie
Cu chipul lui senin de-odinioară...

Demult... Demult... Din cea dintâi clipită,
De când te-au smuls de la bătrâna vatră,
Din casa cu şindile-acoperită,
De-atunci începe moartea-ţi nesfârşită,
De-atunci te fură fiecare piatră...
Te-au biruit în stingerea domoală
Sttăine legi din guri necunoscute;
S-a poticnit curata ta sfială,
I.a orice pas, de pravili neştiute;
Prin praf, prin fum, prin vorbe de ocară
Te-ai dus, sărmane suflet de la ţară.
Din orice colţ mi te pândea o sârmă
Şi te-alunga un şuier de maşină...
Avutul tău s-a risipit pe cale,
Te-au părăsit şi zmei şi cosânzene,

Ţi s-a uscat şi lacrima din gene,
Au amuţit şi sfaturile tale...

Aşa, pe rând, ţi-a tot trimis viaţa
Un nou tâlhar, în orice clipă nouă,
Şi fără milă-n toată dimineaţa
Te-a despoiat cu manile-amândouă!...

Acuma simt: drumeţul dă să moară...
Un oaspe nou îi stă la căpătâie,
încetişor în casă se strecoară,
Cu albe mâni, cu inima bolnavă,
Cu ochii arşi de friguri şi otravă...
Stăpân de-acuma el o să rămâie.

Privindu-şi lung ograda în ruine,
El trist îşi spune gândul ce-1 apasă:
„Tu mori acum... dar umbra ta revine,
Şi pururi simt că singur nu mă lasă,
în nopţi târzii s-a furişa la mine
Si-o să mă stiu străin la tine-n casă..."

PARIS

La geam îmi cântă-n ritmuri cadenţate
Haotica Parisului năvală,
Când o ascult în goana-i triumfală,
Simt inima pământului cum bate.

Ca pe-un ostaş înfrânt de oboseală
M-a biruit năprasnica cetate,
Dmmet orbit de flăcări nevisate,
îmi plimb prin ea umila mea sfială.

De-acum sunt robul mândrei metropole,
în suflcr simr cum creşte-ntruna zvonul
Din preajma auritelor cupole.

Dar nopţile, când umbre moi se lasă
Şi-n jur de mine urlă Babilonul,
Eu mă visez în sat la noi, acasă...

ZIUA

II

în zorii albi, senină dimineaţă,
Tu-mi pari o fată mândră dc la ţară,
Venită la oraş întâia oară,
Cu gând curat şi rumenă la faţă.

Te prinde însă-n blestemata-i gheară,
Te zbuciumă vârtejul de viaţă,
Din mii de guri minciuna lui te-nvaţă,
Stropindu-te cu tină şi ocară...

Insulte cad, batjocura te atde,
La orice pas culegi o nouă vină
în rătăcirea ta pe bulevarde.

Aşa pe rând te-ntuneci şi, spre sară,
De praf, de fum şi de păcate plină,
Tu te prăvăli sfârşită şi... murdară...

NOTRE DAME

III

Parisu-şi urlă vasta nehodină
Şi fără somn se zbate vinovatul...
E noapte-n jur, de-a lungul şi de-a latul,
De vin, de glume şi de-amoruri plină.

Durerile şi-au amuţit oftatul,
Mor visurile sugrumate-n tină,
Scăldat în râs, în aur şi-n lumină,
Pe uliţi trece hohotind păcatul...

Drumeţ străin din ţări îndepărtate,
Eu mă strecor prin putreda cetate
Când după nori mijeşte aurora...

Prin bobituri de arcuri triumfale,
Văd turnurile vechei catedrale,
Ca două braţe blestemând Gomora...

FELINARUL

IV

Neadormit veghează felinarul,
In taina nopţii osândit să vadă,
Tovarăş are colţul vechi de stradă,
Singurătăţii sfetnic - trotuarul.

El vede-a vieţii nesfârşită pradă,
Asfaltu-i spune patima ş-amarul,
în faţa lui îşi plimbă-ntreg calvarul
întunecata veacului baladă...

în tremur lin lumina i se frânge,
Clipind încet cu licărire rară,
îţi pare-un ochi îndurerat ce plânge.

Şi pare-aud oftarea lui sihastră:
„De ce m-aprindeţi fiecare sară,
Să luminez nenorocirea voastră?"

ÎN MUZEU

Lăcaş cernit al trecerii eterne,
Trist sarcofag al vremii adormite,
Tu, jalnică, posomorâtă urnă,
Ce-aduni cenuşa gloriilor stinse —
Sub bolta ta mi-e frig şi mă cutremur.

De undeva, de dincolo de moarte,
Eu simr un duh întunecat cum vine,
Cum îşi desface aripile negre,
Cu zbor încet din haos se desprinde,
Şi toate pier pe câte-n drum s-abate
Şi le-a atins răsufletu-i de gheaţă...
Mor florile şi zâmbetele mor,
Se frânge visul, dragostea apune,
Se sting zdrobite clocotele urii,
S-aştern în praf şi dumnezei şi îngeri,
Trosnesc şi cad arcadele măiestre,
C-un geamăt lung se surpă Partenonul,
Iar duhul rău purcede mai departe,
Şi râsul lui se plimbă pe ruine...

Zadarnic, tu, ctăiasă-ndurerată,
Cu ochii stinşi l-ai plâns pe Mausolos,

Şi jalea ta a-ntruchipat minunea
Cc-mpodobea demult Halicarnasul...
Şi tu-n zadar ţi-ai scris, Sardanapale,
In marmură cântarea biruinţii...
Sunt toate praf... - Un bulgăre nătâng,
Un strop răzleţ şi fără strălucire
A mai rămas din visele lui Ramses,
Ce-a ferecat eternitatea-n piatră.

Bieţi biruiţi, azi sunteţi toţi alături,
Ostaşi căzuţi ai luptei nesfârşite,
E moartă azi şi vechea voastră vrajbă.
Neputincios, la poalele Astartei,
Cu arcul frânt, stă trist săgetătorul,
Privind obrazul spart al unui sfinx...

Cum staţi aşa, sărăcăcioase moaşte
Ce-aţi mai rămas, sărmane mărturii
Din strălucirea moart-a unui vis,
Satiri, himere, nimfe şi centauri,
Cu trupul frânt, cu braţele pierdute;
Şi cum amurgu-nlăcrimat trimite
De sus, din cer, un giulgiu mortuar
De la fereastra criptei voastre reci;
în liniştea arcadelor boltite,
Eu singur viu pe câmpul de bătaie,
Stau îngrozit de suspinarea voastră,
De geamătul ce tremurâ-n văzduh,
Şi mintea mea aude cum pământul
îşi cere astăzi morţii înapoi...

Veniţi, veniţi să facem îngropare!
Drumeţi de-acum ai vremii stătătoare,

{: |§jî

Veniţi o groapă nouă să săpăm!
Să le-asezâm în tristă înfrăţire
Aceste moaşte jalnice şi sfinte,
Deasupra lor să crească iarba verde,
Sâ-si cânte viaţa imnul ei de slava,

iar din amarul plâns al veşniciei
Să prindem vraja clipei trecătoare..

CINQUECENTO

Clocot de măriri apuse,
A lui Leonardo vreme,
Glasul farmecelor duse
Vine pururi să mă cheme.

Mintea, pasăre răzleaţă,
La sicriul tău mă poartă,
Tu-mi dai dragoste de viaţă,
Minunată lume moattă.

Ţi-au fost barbari *cittadinii,*
Aspru neam de harţă dornic,
Pe pumnalul lui Cellini
Era sângele statornic.

Cardinali purrau coroana
C-un surâs machiavelic,
Şi venea din iad Satana
La sinodul ecumenic.

Ars de frigurile vieţii,
Cu satiri şi cu bacante,
Tatăl palidei Lucreţii
Sta de gât cu trei aman te.

Era-n chiot Vaticanul,
Plin de patimi şi pierzare,
Se urzea din crime planul
Groaznicului Don Cezare.

Cinstea greu suia calvarul
Când minciuna sta-n domnie;
Aretino, pamfletarul,
N-avea strop de omenie.

.. .Dar lumini strălucitoare
S-aprindeau printre păcate:
Erau flori, sonete, soaie...
Era râs şi sănătate.

Şi de-aceea-fi cer eu sfatul,
Căci din mândra ta poveste
Nouă ne-a rămas păcatul,
Poezia nu mai este...

MAMA

E plin în jur de noi muzeul,
Şi pare-un templu minunat,
In care mii de robi ai vieţii
Vin să se spele de păcat.
Sunt călători din largul lumii,
Ce-au pribegit pe ocean,
Să-si scalde ochii în lumina
Din pânzele lui Tizian.

Stau toti cu mintea-neenuncheată
Şi-i mur cucernicul popor,
Eternitatea prinsă-n cadre
îşi poartă sfântul ei fior.
învins de taina mare-a clipei,
Se-nchină sufletul supus
în faţa veşnicei icoane
Cu răstignirea lui Isus.

Ce blând se uită chinuitul
De sub cununa lui de spini,
Lumina resemnării mure
E scrisă-n ochii lui senini.

Nu-1 dor piroanele din carne,
Zâmbeşte paşnic, iertătot,
El ştie că de veci învie
Acei ce pentru alţii mor.

La poala crucii e Măria,
Şi-n chipul ei, nespus de trist,
A zugrăvit un chin sălbatic
Penelul meşter de artist.
Ea-şi frânge mâinile şi geme,
în gândul ei a-ncremenit:
Nu dumnezeul care-nvie,
Copilul ei, care-a murit.

O văd şi mă întreb, pe gânduri,
De rostul nepătrunsei firi:
De ce şi chinul unei mame
E-n preţul unei mântuiri?
O văd şi simt în suflet patimi
Din traiul nostru măsurat,
Toţi răstigniţii mici ai sorţii
Pe rând, în minte, mi s-abat...

Şi stau pierdut... în jur de mine
Se schimb-al oamenilor val...

Ce-o fi făcând acum o mamă
Acolo-n satul din Ardeal?...

MĂSUŢA MEA

Şi-a dus o-ntreagâ veşnicie
Trudită anilor povară
De când legarăm prietenie,
Măsuţa mea de-odinioară.

In umbra vechei cafenele,
In cel mai tăinuit ungher,
Ne luminau aceleaşi stele,
Acelaşi colţ senin de cer.

Aici, în nopţile de iarnă,
Singurătatea mea amară
Putea visările să-şi cearnă
Prin fumul leneş de ţigară...

Măsuţa mea, ţi-aduci aminte
De-atâtea zile fără soare,
Când fruntea mea cădea fierbinte
în palmele tremurătoare?...

Pe bolta ei trandafirie
N-avea credinţa mea înfrângeri,
Şi-n mândra noastră sărăcie
Ea ne vrăjea un cor de îngeri.

Cum m-a furat de-atunci viaţa
In goana ei fără repaos...
S-a stins în neguri dimineaţa
Rătăcitorului în haos...

Azi, după vremi de patimi pline,
Măsuţa mea, iar ne-ntâlnim,
Duceam şirag de vieţi în mine,
Azi mă întorc c-un ţintirim.

Mi-am risipit de mult în lume
Senina visurilor salbă;
Măsuţa mea, îţi spun un nume,
Şi-l scriu pe marmura ta albă...

OAMENI

Sunt oameni toţi, şi-i plin în lume
De vameşi şi de farisei,
îi văd şi nu-nţeleg anume
Ce mă mai poartă printre ei.

Le ard blesteme ceriul gurii
Când ţi se par duioşi şi trişti,
Aştern peste pornirea urii
Blândeţe de evanghelişti...

Prin valul care nu se curmă
Arare când mă mai strecor,
Eu simt minciuna cea din urmă
Ce-a umezit buzele lor...

Şi-n minte-atunci mi se desface
Misterul proniei ce-a pus,
Ca-n staul, între dobitoace,
Să vie pe pământ Isus...

LA MAL

Mândra apelor crăiasă,
Ne-ntâlnirăm azi în cale.
Eu, cu gândurile mele,
Tu, cu valurile tale.

Prinşi de-o tainică chemare,
Ne privim acum în faţă,
Tu, eterna vremii doamnă,
Eu, un strop răzleţ de viaţă.

Cum te văd, din clipă-n clipă,
Mintea-mi zgribură şi cade,
Simt moşia ta cum creşte
Şi hotarul meu cum scade.

Ţi-ai pornit nemărginirea
Să mâ-nfrunte, să mă frângă..
Râd talazurile tale
De luntrită mea nătângă.

Tu mă birui fără luptă,
Puţuri neînvinsă mare,
Ochii călători pe ape
Tremură şi-ţi cer iertare...

Spre adâncurile albe
îmi îndrept umila rugă:
Mă primește-ntotdeauna
Ucenic să-ţi fiu, şi slugă.

Lasă-mă uitat la malu-ţi..
Să mă uit aşa departe:
Din întinderea albastră
Voi citi ca dintr-o carte..

AETERNITAS

Pe boltă stele tremurate purced sfiala să-şi aprindă,
Şi ca o pasăre rănită se zbate biruitul soare;
Noi stăm la mal uitaţi alături, când veşnica povestitoare
Nemărginirea ei şi-o frânge în ochii tăi, ca-ntr-o oglindă.

Amurgu-şi flutură-n albastru năframa cu argint ţesută,
Şi tot mai rar îşi bate marea răsufletul domol de pace;
Noi ocrotim atâta cântec acum, când buza noastră tace,
Când manile îngemănate se strâng şi-şi spun povestea mută.

Pribeag ni-e sufletul pe ape, şi marea ni-e acum stăpână,
Căci ne-am topit de mult visarea în uriaşul piept de unde,
Ea ne-a-mpletit iubirca-n valuri, în depărtările afunde...
De-acuma, prinsă-n taina apei, nemuritoare-o să rămână.

ie vom stinge-ncet, femeie, ni-e scrisă moartea sub pleoape,
Dar va zâmbi întotdeauna senina veşniciei soră,
Va răsuna iubirea noastră în mândra valurilor horă,
S-a legăna pe-aceleaşi unde, va plânge în aceleaşi ape.

Ş' poate-odată, într-o sară, tot ca acuma de albastră,
Când noi vom fi de mult ţărână, vor poposi doi inşi la mare.

Neştiutori s-or prinde-n braţe, se vor strivi-n îmbrăţişare
« S, nu vor mţelege, bieţii, eă strâng la piept iubirea noastră.

FURTUNA

Deschide-ţi fereastra spre mare,
Frumoaso cu sânul de gheaţă,
Deschide şi uitâ-te-n zare,
Ascultâ-i aprinsa cântare
Şi fură-i un strop de povaţă.

Le vezi, rotitoarele unde
Se-ndoaie supuse de frică,
N-auzi cum din neguri afunde
Năprasnic un strigăt pătrunde,
Cu zboru-i amurgul despică.

E ceasul de horă păgână,
Când vifor purcede din haos,
11 cheamă eterna stăpână,
Nenfrânta lui patimă-1 mână,
Şi viforul n-are repaos.

Priveşte-o cum sânu-i tresare,
Fiorul de dragoste-o sapă,
Se zbuciumă dornica mare,
Şi geme, şi ţipă, şi sare
Albastra mânie de apă.

Sălbaticul mire coboară,
Din rrâsnere-i cântă chimvale,
Cu glasul lui bolta-nftoară
Şi tremură unda fecioară
Când, mândru, el stăruie-n cale.

Din fulgere are cunună,
Răsufletu-i cerul aprinde,
Un chiot de nuntă răsună,
Cu marea acum se cunună,
Te uită, în braţe-o cuprinde.

O sete nebună de viaţă
Departe-n văzduhuri s-aşterne;
Indemnu-i o lume-1 învaţă...
Frumoaso cu sânul de gheaţă
De ce plângi, cu faţa-ntre perne?..

MARE MOARTĂ

Spun corăbierii că în Marea Moartă
Văduvă-i de viaţă apa, din vechime.
Nici un strop de suflet undele nu poartă,
Şi pe Marea Moartă nu vâsleşte nime.

Ceriul Palestinei, spun corăbierii,
Baldachin de ceaţă flutură pe maluri,
Neştiind nisipul rostul primăverii,
Doarme apa mută în tăcute valuri.

Ocolind-o pururi paseri călătoare,
N-o ating în cale pribegiri nomade,
Peste Marea Moartă dac-a prins să zboare,
Sugrumat de neguri, albatrosul cade.

Cântec nu răsună, nu s-aud nici şoapte,
Ţintirim de apâ-i unda ei sălcie,
11 Să fi plâns vreodată, ori să strige-n noapte,
Despre Marea Moartă nimenea nu ştie.

Ce poveste tristă spun corăbierii,
Nici n-aş crede, poate, vorbele acestea,
Dar, cu biata minte-n patima durerii,
IU Mă gândesc la tine şi-nţeleg povestea...

Împins de-o nepătrunsă lege
Se cere lutul în pământ:
Sărmane suflete pribege
Îşi cer o cruce ş-un mormânt.

DE PROFUNDIS

Plâng apele în noaptea asta
Şi, într-un vaier îndelung,
Oftări mi-ating în zbor fereasta,
Şi-n zbor la patul meu ajung.

O groază sufletu-mi supune
Şi-n aşternut eu mă cufund
Când stihuri de îngropăciune
Vin din prăpăstii fără fund.

Plânsori şi gemâte şi şoapte
De-a lungul apelor s-aştern,
Şi-n pacea miezului de noapte
Par smulse dintr-un plâns etern.

Pesemne-acu-i grozava clipă
Când moartea s-a pornit la drum,
Şi bate tainic din atipă
Deasupra mărilor acum.

Toţi robii zăvorâţi sub apă
Îşi simt stăpâna şi tresar,
Ei sparg a valurilor groapă
Şi plâng cu plânsul lor amar.

LACUL

La geamul meu de lângă lac
Se bate apa-n scânduri,
La geamul meu de lângă lac
Se fac încet şi se desfac
în mine-atâtea gânduri...

Pe rând vin undele de mor
Şi-n murmur se destramă,
Pe rând vin undele de mor
Şi parc-aleg din gura lor
Pe nume cum mă cheamă...

Eu m-am gândit de-atâtea oti
Şi mintea mea se-ntreabă,
Eu m-am gândit de-atâtea ori:
Ce tainici, nepătrunşi fiori
De-ntinsul lac mă leagă?...

Pesemne tu, care te-ai dus,
I-ai rătăcit pe maluri,
Pesemne ru, care te-ai dus,
într-un târziu şi trist apus,
Te-ai oglindit în valuri...

De-atunci îl zbuciumă mustrări
Si-n noapte plânge lacul,
De-atunci îl zbuciumă mustrări
Şi simte-aceleaşi frământări
Ca clorul meu, săracul...

MAMA VENERII ETERNE

.. .Şi când tc văd, întinsă mare, nehodinită totdeauna,
Cum eşti tu pururea aceeaşi şi totuşi alta-n orice clipă,
Eu simt că-n sânul tău trăieşte şi frumuseţea şi minciuna,
Că-n faţa apei amândouă deopotrivă se-nftripă.

"> Nepotolitul suflet veşnic de-o nouă dragosre ţi-e dornic,
Tu frângi în unda-ţi jucăuşe de-a pururi alte curcubeie,
Te-i zbuciuma şi azi şi mâne de neastâmpărul statornic,
Tu, mama Venerii eterne, între femei cea mai femeie.

De-aceea, când te văd frumoasă ş-atâtor năzuind stăpână,
in în mine-un vifor se ridică, şi mintea mea îl înţelege
Pe bietul crai de-odinioară, ce-n răzvrărirca lui păgână,
A pus cu biciul să te bară, şi-a pus în lanţuri să te lege.

EU STAU LA MAL.

Corabia din lanţuri desfăcută
îşi mişcâ-ncet scheletele trudite,
Cu ea te duci spre lumi nebănuite,
Femeie, tu, pe veci necunoscută.

Abia în zborul ultimei clipite
Te văd — de-acuma pururi nevăzută —
Şi totuşi simt o jale neştiută
Când zarea albă-n purpură te-nghite.

Eu stau la mal, şi golul ne desparte...
Mă uit în larg cât ochii pot să vadă
Cum mi te pierzi departe... mai departe.

O taină simt că m-a legat de locul
Unde-am rămas nedumeririi pradă...
Pesemne-acuma mi-a murit norocul...

SCRISOAREA TA...

Scrisoarea ta mi-a destrămat
A visului beteală,
Ce viperă ţi-a-mprumutat
Veninul drept cerneală?...

Cu slova ta vin anii toţi,
Şi-n vraja lor mă fură...
în rostul ei mărunt cum poti
Să-nchizi atâta ură?...

Cetind-o azi, ca alte daţi,
în mine-un gând tresare:
Ce-ar fi s-o sfârtec în bucăţi
Şi s-o arunc în mare?
Din ale scrisului tău veşti
Otrava s-ar desprinde,
Ca mâine-atât amar de peşti
Pescarii n-ar mai prinde...

GÂNDEŞTE-TE...

Lin picură azi milostivă pace,
Şi prin văzduh o şoaptă nu colindă,
Peste întinsa lacului oglindă
Amurgul umed umbre moi desface.

Pe cer pornesc făclii să se aprindă,
începe bolta-n aur să se-mbrace,
Stejarul mut deasupra noasttâ tace,
Abia arare cade câte-o ghindă...

Cum stăm aşa, cu ochii duşi în stele,
în inimă simţindu-ne veninul,
Părem doi tainici făcători de rele.

Mă înfioară zările albastre:
Gândeşte-te, ce clar le-ar fi seninul,
De n-am fi noi, cu sufletele noastre...

SCIROCCO

S-alungă clocotul de ape,
Şi-n goană braţul unui val,
Ca un stăpân fără de milă,
Azvârle-o scândură la mal.

Biruitoare urlă marea
Şi mi te lasă pe pământ,
Solie jalnică şi mută
A aşteptării ce s-a frânt.

Ce tainică apropiere
Şi ce îndemn ascuns din cei-
Mi te-a trimis să-mi spui povestea
Pierdutului corăbier?

Ori poate ştie uraganul...
Şi vrea să-i vadă la un loc
Pe bieţii călători pe valuri,
Bătuţi de-acelaşi nenoroc?...

POET

Când l-au închis după zăbrele
Şi paznicii l-au petrecut,
L-au despoiat de toate cele,
De tot sătmanul lui avut...

L-au dus aşa-ntre răzvrătiţii
De după zidul fără glas,
Dar şi-au uitat nenorociţii
Că gândurile i-au rămas.

Nebăntiitul lor tezaur
Nebunii-ntreg i l-au lăsat,
Şi-n giulgiul lot, tivit cu aur,
El sufletul şi-a-mptesutat.

Zadarnic bate din aripă
Şi-n goană moartea-i dă fiori,
Zadarnic huhurezii ţipă
Din turla negrei închisori.

în mândră vraje se desfată
Ungheru-ngust şi nevoiaş
Şi-i o grădină fermecată
Chilia de puşcăriaş...

Iar dacă, tainic, câte-o rază
Coboară tremurând pe pat,
Ea-nfiorată luminează
In visul unui împărat...

DOINA

O doină plânge sus pe culme,
Din fluier unde limpezi cad,
Şi legănate lin s-afundă
în pacea codrilor dc brad...

Cântare, meşteră cântare,
Te stingi acum încet-încet,
Şi-adormi pierdută-n tremurarea
Oftării blânde din brădet...

Mi-ai picurat un strop în suflet
Din taina vtemii de demult,
Şi plânsul veacurilor duse
Mă înfioară când te-ascult...

Cum te-ai topit acum în noapte,
Eu stau cu inima la sfat:
în care brad, de care creangă
Plânsoarea ra s-a aninat?...

Şi cât vei mai trăi acolo,
Tu, soră pururea cu noi,
Când va fi mort de mult ciobanul,
Si moaftă turma lui de oi?...

1 ârziu odată - cine ştie? -
Trecând pe-aic, un călător,
le va culege dintr-o floare,
De după-o aripă de nor...

Te-a coborî în largul văii,
Şi-o culme te va asculta,
Şi-o lume-ntreagă v. începe
Să plângă cu durerea ta...

VOI VENIŢI CU MINE...

Voi veniţi cu mine, oaste nevăzută,
Moşii şi strămoşii mei din zile moarte,
Grăitoarea voasttă îndrumare mută
în vârtejul lumii căile-mi împarte.
De demult, din ceaţa vremii înnoptate,
Eu aud un cântec călător cum vine,
Ca un clopot tainic inima mea bate,
Din adânc vă cheamă să veniţi cu mine.

Eu vă port în suflet, plămădiţi în sânge,
Şi din vina voastră mi-e zidir păcatul,
Glasul vostru geme jalea mea când plânge..
Eu din plâns de veacuri mi-am topit oftatul
întărită-n drumu-i, de la voi învaţă
Ura mea să ardă, mâna să se-nchine,
Aţi murit cu toţii ca să-mi daţi viaţă,
Morţi fără de moarte, voi veniţi cu mine.

Din amurgul umed când se face sară,
Sufletul vă simte cum îi treceţi pragul,
Ca-ntr-o casă mică, albă, de la ţară,
Eu vă văd alături, mi-e mai mare dragul...

Sunteţi fără număr, popi cu bărbi cărunte,
Cu lumina scrisă-n frunţile senine,
Cercetaşi de codri şi păstori de munte,
Ceată nesfârşită, voi veniţi cu mine.

La soborul vostru mintea mea culege
Taine din zapîse, rosturi din hrisoave,
Mi se plâng ciobanii de călcări de lege,
Şi-mi suspină-n noapte rugă de ceasloave.
Ca o cenuşotcă mintea mea ascultă
Cum frânturi de veacuri strigă din ruine,
Prinde-abia un picur din vâltoarea multă
Si se-nchină vouă, că veniri cu mine.

Eu din oastea mare nu-s decât solia,
Ucenic cucernic vă vestesc cuvântul,
Nu-s decât un fulger smuls din vijelia
Ce-a închis în sânu-i milostiv pământul.
Rămâneţi la mine voi întotdeauna,
înfrăţiţi cu focul sângelui din vine,
Căci se stinge glasul şi se frânge struna
Când în goana vieţii nu-ţi mai fi cu mine...

INIMA

Biată inimă bolnavă,
Făgădău la drum de ţară,
Cine-şi mai aduce-aminre
Câţi drumeţi te cercetară?

Tu n-aveai zăvor la tindă,
Nici scumpete la măsuţă,
Şi-ai cinstit pe fiecare
C-un pahar de băutură.

Cum veneau în miez de noapte
Călători pribegi în lume,
Toţi stăpâni la tine-acasă,
Răi de plată, buni de glume...

Tu la toţi le-ai dat hodină,
Şi le-ai dat popas în cale,
Pân' s-a risipit pe drumuri
Plinul pivniţelor tale.

Azi eşti goală şi săracă,
Şi crâşmaru-ţi dă să moară,
Cine să-ţi mai treacă pragul,
Făgădău la drum de ţară?...

STRĂMOŞII...

...Nu suntem la acelaşi nivel... La 1759, adecă pe vremea când strămoşii autorului de la** Ţara noastră **nu se coborâse încă din maimuţă, egumenul Ijukaris scria cufiliaţi-unea familiilor Dukas, Vrana şi iMskaris"...

DUII.IU ZAMFIRESCU
în *Convorbiri literare*

Nu mor strămoşii niciodată,
Războiul lor în noi şi-1 poartă,
Căci li-e ţărâna spulberară,
Dar nu li-e duşmănia moartă.
Străveche, ura lor se-mparte
Din moş în moş, din tată-n tată,
Şi azi, de dincolo de moarte.
Fi ne mai cer o judecată.

Cum ne privim acum în faţă,
Potrivnici însetaţi de luptă,
Neiscusinţa noastră-nvaţă
Din ura lor neîntreruptă.
Noi suntem flacăta pribeagă
Din nernblânzita lor văpaie,
Cu moştenirea noastră-ntreagă
Venim pe câmpul de bătaie.

Cu mine vin, roiesc întruna
Cei fără neam şi fără număr,
Ce-au sprijinit întotdeauna
Eternitatea pe-al lor umăr.
Vin cei de-o lege cu pământul,
Copiii soarelui de vară,
Eu, solul lor, le port cuvântul,
Şi-n suflet, sfânta lor povară.

Vin rânduri, cete se-nfiripă
Din vechea veacurilot lavă,
Din ceas în ceas, din clipă-n clipă,
Tot creşte oastea mea grozavă.
Le văd în orice parte roiul,
îşi cer dreptatea lot târzie,
Şi fiecare-şi vrea ciocoiul
în judecată să şi-1 ţie.

Ei tot mai mulţi răsar din groapă,
Răsar, şi-n mintea mea s-alungă,
Vin bieţi ţărani munciţi dc sapă,
Şi vin haiduci cu flinta lungă.
Sosesc cu dorurile toate,
Sărmanii nu mai pot s-adaste:
„Venit-am, măre, strănepoate,
Să ne primeşti la tine-n oaste!"

Le zic supus: „Veniţi de-acuma,
Străbuni din lunga vremii cale,
Şi daţi-mi cântecul şi gluma
Şi nesfârşita voastră jale.
Veniţi, căci glasul vostru-nvie
Un nou zorit de dimineaţă,

Voi ce-aţi murit o veşnicie
Sunteţi flămânzi azi de viaţă!"

Ei vin cu suflete-nnoptate,
De-aceea sfarmă lanţuri grele,
De-accea urlă şi se zbate
Durerea-n cântecele mele.
Doar din al veacurilor caier
Mi-atn împletit cu biciul urii,
Nestinsul vremurilor vaier
Mi-a scris blestemu-n ceriul gurii!...

De luptă-s gata deci... Prin mine
Un iad întreg cere răsplată.
Mi-escte-acum...Te-aştept, vecine,
Şi ochii mei păgâni te cată!
îţi vreau sclipirea de oţele,
Şi vreau oştirea ta măiastră,
întregul cer cu ochi de stele
Să lumineze lupta noastră.

Te-aştept... te-aştept... Dar n-aud bucium,
Nici zumzet ascuţit de zale,
Mă-ndoaie patima, mă zbucium:
Arată-mi rândurile tale!...
Şi cum te chem, ş-un colţ de ţară
Mi te-au cătat zadarnic solii,
Te-apropii tu de subsuoată
C-un slab egumen ros de molii...

Vă văd... Mi-e milă peste fire
De bietul grec cu haina ruptă:

t

Ai spart o criptă-n mănăstire
Ca să-ţi câştigi un soţ de luptă...
Vă văd, şi oastea mea pe-acasă
Mi-o-ndemn încet să se strecoare-.
Vai - toată ura mea mă lasă,
Căci sărăcia ta mă doare...

CARMEN LABORIS

Veniţi în horă de frăţie
Străvechii câmpului străjeri,
Ce ocroriţi de-o veşnicie
A muncii rodnice dureri.
Veniţi, plugari, veniţi oştenii
Celui mai vechi şi sfânt război,
Tovarăşi buni ai Cosânzenii,
Veniţi cu noi!

în goana vieţii-nviforată
Strigaţi: Plugarii-n veci nu pier,
Căci lor pământul sfânt li-e tată,
Şi frate soarele din cer.

în casele cu grinzi bătrâne
Voi rostul lumii aşezaţi.
Sus, dătătorilor de pâne,
în patimi şi credinţe fraţi,
Voi, plarnici de sudori şi sânge,
Voi, cei bogaţi şi totuşi goi,
Veniţi să ne-nvăţaţi a plânge,
Veniţi cu noi!

Veniţi, stăruitoare gloată,
Strigaţi s-auză mici şi mari:
E răzimată lumea toată
Pe palme aspre de plugari!

Năprasnic vifor dc dreptate
Vă doarme-n sufletu-nnoptar,
Şi spală lumea de păcate
Când rele mâni l-au deşteptat.
De grele vremi de mai-nainte,
De-al răsplătirii greu şuvoi,
Veniţi, aducători aminte,
Veniţi cu noi!

Strigaţi să ştie largul zării,
S-auză toţi câţi trag în jug:
Că focul roş al răzbunării
Topeşte fierele de plug!

SCRISOARE

CONTESEI DE NOAI1 I ES

NASC. PRINCIPESA BRÂNCOVEANU

Brâncoveanu Constantin,
Boier vechi şi domn creştin.

Cântec din bătrâni

îţi reciresc răvaşu-n franţuzeşte
Cu slova lui muiată-n ironie
Şi, nu ştiu cum, un gând mă ispiteşte..
Mă iartă, doamnă, că ţi-1 spun şi ţie...

Tu ne-ai uitat, tu din strigarea noastră
Nu ştii nimic, nimica nu te doare;
Nici Dunărea nu-ţi plânge la fereastră,
Nici munţii mei nu pot să te-nfioare...

Nu ne-nţelegi nici visul, nici cuvântul,
Nici cântecul tu nu ni-1 poţi cunoaşte...
Din ţara ta ţi-a mai rămas pământul,
Ai grâu în el, dar ţi-ai uitat de moaşte...

Abia o dat', când te chema Bizanţul,
Ai poposit la noi o clipă, două:
Verigă mândră ce te-ai rupt din lanţul
Unor vieţi atât de scumpe nouă...

De-aceea azi te miri ca de-o poveste
Când cineva de rostul tău te-ntrcabă,
O glumă-ţi par cuvintele aceste
Şi râzi de noi, odraslă basarabă...

Râzi în zadar! Trecutul ne-nfăşoară
Oricât de mult l-am surghiuni din minte...
Străbunii-n noi de veci nu vor să moară
Şi noi minţim, dar sângele nu minte!

Ei vin la noi... — Ş-acolo-n metropola,
Pe malul Senei, umbra lor străbate,
Suflarea lor pătrunde sub cupola
Palatelor cu creştete bronzate...

Câţi logofeţi şi vornici nu se schimbă
în noaptea ta cu visuri zbuciumate...
Cu noi în drum doar pururea se plimbă
Un ţintirim de suflete uitate...

Când vei simţi o jale vag-adese
Şi-n liniştea amurgului de toamnă
Te vor fura îndemnuri nenţelese,
Nu te mira: Sunt Brâncovenii, doamnă!

MOS CRĂCIUN

Moş Crăciun cu barba albă, Moş Crăciun cu traista plină,
Vechi stăpân atât de darnic al copilăriei mele,
Azi la noi în sat tc-aştcaptă toată casa cu lumină,
Cu colinde si cu cântec si cu crai ceteti de stele.

Tu te furişezi în taină pe la fiecare poartă,
Cu păşirea ta tiptilă nu laşi utme pe zăpadă,
Dar te simte-ntreg cuprinsul oropsiţilor de soartă,
Când laşi binecuvântarea peste capul lor să cadă.

Tu cobori şi-n sara asta, tu cobori ca totdeauna,
Pe pământul greu de rele, sol bătrân de gânduri bune,
Şi-nveşmânţi c-un văl de pace răzvrătirea-nviforată...
Cum te-aştcaptă-n sat la mine!... Du-te, du-te,
Moş Crăciune.

De nu ţi-o fi peste mână treci şi pe la casa noasttă,
Biată mama-ngândurată azi e singură la masă,
Tu măcar o rază-n suflet îi trimite pe fereastră,
Când vezi neatins şi vinul şi colacul de pe masă.

Apoi pleacă, Moş Crăciune... pe oriunde-şi duce darul
Bătrâneasca şi cinstita şi curara noastră lege;

Numa-n lumea mea străină nu-ncerca să treci hotarul,
Căci şi inima şi casa ţi-s închise-aici, moşnege!...

EU STIU UN BASM...

Eu ştiu un basm de mult uitat
C-un cântăreţ rătăcitor,
Ce strunele şi-a încordat
Pe rând, la poarta tuturor,
Şi-n cântccu-i înviforat
A plâns de lacrimile lor.

Din goana lui s-au ridicat
Văpăi şi valuri de scântei,
Bărbaţii s-au oprit în sfat
Şi s-au oprit în drum femei,
O lume-ntreagă şi-a legat
De glasul lui plânsoarea ei...

Cântând prin codri de brădet,
Drumeţ pe larguri de pământ,
Aşa s-a risipit încet,
Ca frunza spulberată-n vânt:
Nu visul lui nemângâiet,
Amarul altora l-a frânt.

Pe urma lui creştea popor
Şi se ruga cu chip duios:

- Mai spune-ne câte ne dot
Şi câte sufletul ne-au ros,
Pribeagule stihuitor,
Le plângi atâta de frumos!...

El, ascultând al lor cuvânt,
A chibzuit şi-a priceput
Că pururi fără crczâmânt
Durerea lui l-a petrecut
Şi că-n sălbaticu-i avânt
Străine doruri l-au durut...

Atunci o clipă s-a-ntâmplat
- Mai vreţi voi basmul să vi-1 spui?
Că jalea lui a lăcrimat,
Dar a-nţeles că nime nu-i,
In tot norodul adunat,
Să vază lacrimile lui...

TRAGE-ŢI OBLONUL..

Ascultă, copile, ce-mi spune viaţa:
De-a pururi în umbră să torci al tău gând,
Când simţi în pleoapă o lacrim-arzând,
Ia seama la vreme şi acoperă-ţi faţa,
Să nu fie ochi să te vadă plângând.

Alături cu alţii te-nşiruie-n horă
Şi lumii plăteşte-i cu ce-i eşti dator,
Lă-i patimei tale din zâmbet zăvor,
Tăcerea să-ţi fie statornica soră,
Să nu ştie nimeni ce rane te dor.

Iar noaptea când cade şi ceaţa se lasă,
Tu trage-ţi oblonul, să n-ai mărturii.
Şi-atunci, sub tavanul ascunsei chilii,
Dcspătură-ţi taina ce-n suflet te-apasă,
Stropind-o cu lacrimi de ceasuri târzii...

CÂNTECELE MELE

Cobor din lumea mea de stele
Şi vă petrec filă de filă,
Sărmane cântecele melc,
îmi vine să vă plâng de milă.

Atâtea strigăte-mblânzite,
De legea ritmului sonoră,
Vă frângeţi glasul cuminţite,
Ca să-ncăpeţi şi voi în horă.

Mi-e jale-acum, ca primăvara
De paseri prinse-n colivie,
De lei ce dorm visând Sahara
în cuşca din menagerie...

Vă las cu mintea-ndurerată
Şi ochii-nchişi pe jumătate,
Mă duc în ţara fermecată
A cântecelor necântate...

POETUL

Un cavaler cu ochi de vultur, cu inima de fată mare,
Cu braţ de fier, cu mâna albă, de zbucium şi de luptă dornic,
Pe-un piept de stâncă solitară şi-a-ntemeiat un cuib statornic,
O singuratecă cetate cu turn strălucitor în zare.

Când raza zorilor dintâie zâmbeşte-n prag de cetăţuie,
Pe năzdrăvanu-i cal sălbatic răsare-n noapte cavalerul,
în soare-i fulgeră armura şi zboru-i întretaie cerul,
Cu aripi meştere în albul nemărginirilor se suie.

în furrunateca-i năvală se duce-aşa fără hodină,
O lume se resfrânge-n ochii adânci ca nopţile de vară,
Din mii de tulnice răsună a vieţii veşnică fanfară,
Când zburătoru-i prinde taina de sus, din unde de lumină.

Avântul lui n-are popasuri, în drum el suie şi coboară,
Şi nestimate fără număr culege mâna fermecată:
El rupe-o floare, prinde-un zâmbet, o lacrimă-n ascuns vărsată,
El fur-un vis dormit azi-noapte pe căpătâiul de fecioară...

A străbătut atâta cale, cât ochii nu cuprind să vadă,
Şi când amurgu-ncinge bolta în brâul lui tivit cu aur,
în goană el îşi smulge-o salbă din sfântul ceriului tezaur,
Şi vine-acasă călăreţul cu braţul încărcat de pradă.

Abia mai poate duce greul, se-ndoaie trupul sub povară,
îşi scutură în faţa porţii vestmântul împletit din zale,
O clipă mai priveşte-n urmă spre ceaţa risipită-n vale,
Şi-apoi în pripă trece pragul.. - - dar praful a rămas afară!.

Pe-un pat de marmură curată dinrr-o cămară neştiută,
Li migălind în pacea nopţii aşază scumpa lui podoabă,
îşi frânge de zăgazuri mintea — de veci neadormită roabă -
Şi taine pururi vorbitoare s-aleg atunci din mâna mută...

...Şi ştie bine urzitorul că-n vremea trudei lui amare,
Acolo, jos, în umbra neagră, ţin sfat atâtea duhuri rele,
Să-i fure marmura măiastră, argintul coborât din stele...
Dar manile nu-i dau odihnă, căci vor altar de închinare.

MI-AM FĂCUT UN CÂNTEC

Mi-am făcut un cântec de demult, odată,
Mi-am făcut un cântec nenţeles şi dulce,
Leagăn pentr-o veche taină vinovată,
Ziua să m-alinte, sară să mă culce.

Mi-am făcut un cântec şi l-am dus cu mine,
Printre anii tulburi singura mea zestre,
Floare-ntârziată prinsă pe ruine,
La o casă mută pusă-ntre ferestre.

Cântec de ispită, cântec de otravă,
Smuls din nedormirea viselor fugare,
Mi-ai crescut cu vremea ca un râu de lavă,
Mi-ai crescut ca noaptea viforul pe mare.

Cum te-a-nchis zăvorul tăinuirii mele,
N-ai căzut în mreaja gureşelor rime,
împletit din patimi, coborât din stele,
Cântec de-o viaţă, nu te ştie nime...

Totuşi mintea astăzi vine să mă-ndemne,
Să-ţi deschid fereastra, să te-alung din casă,
Când ţi-e mort copilul, ce să mai însemne,
în odaia goală, leagăn de mătasă?...

UN TRANDAFIR SE STINGE

Cu trupul biruit de jale
Un ttandafir se stinge-n glastră,
Stropindu-şi plânsul de petale
Pe periniţa din fereastră...

Se zbuciumă sărmana floare
Şi moare-n patima ei mută,
Ca-n inima de fată mare
O dragoste nepricepută.

Se zbuciumă şi până mâne
îşi scutură podoaba-ntreagă,
Iar mâna gingaşei stăpâne
Alt trandafir o să-şi culeagă.

Şi rând pe rând au să mai vie
Tot alte flori în vechea glastră,
Asemeni viselor ce-nvie
Şi mor zâmbind în calea noastră.

PĂCAT

Amurgul m-a găsit şi astăzi la poala ta cerşind hodină,
Biet călător, oprit în cale de vraja viselor ce mint,
Cum aş putea să plec acuma când ochii tăi senini lumină
Şi ard în purptira-nserării ca două suliţi de argint?...

Le doarme-n adâncimi păcatul şi ocrotit de-o caldă lene
Din clipâ-n clipă îmi trimite sclipirea fulgerelor lui,
Un picur din pierzarea lumii îţi străluceşte-acum sub gene
Şi mă-nfior din ochii limpezi tu câte taine poţi să spui.

Mă pierd în lumea lor albastră şi simt fiori din vremun moarte,
Văd crai pribegi, ce pentr-un zâmbet jertfiră fala unui tron.
Şt parc-aud în pacea nopţii cum vântul şuieră departe
Prin dărmâturile de piatră din prăbuşitul Ilion...

TAINA

Iubirea mea-nchisă cu tainic zăvor,
Te port printr-al anilor şir,
Te port şi cu tine pe drum mă strecor,
Păzindu-ţi în suflet temutul fior
Ca floarea polenu-n potir.

In jurul meu urlă al lumii război
Cu vifor flămând şi păgân,
In jurul meu cade şi praf şi noroi,
Şi nimeni nu ştie din tristul convoi
Ce strâng eu statornic la sân.

Tu, chiot sălbatic din sute de guri,
Zadarnic îmi strigi în urechi,
Prin vămile vieţii şi prin cotituri,
Ea vine cu mine şi nu poţi s-o furi,
O taină din zilele vechi.

Când noaptea-mi coboară la geamul încl
Şi-n casa mea nimenea nu-i,
Ca de pe alte tărâmuri trimis,
In zboru-i molatic, plăpândul meu vis
M-atinge cu aripa lui.

Atunci se desfac ale tale comori
Şi raiu-mi aduc pe pământ,
Atunci la fereastră-mi vin privighetori
Şi toate te cântă... le-ascult până-n zori.
Iubirea mea - şi eu te cânt.

TOAMNĂ NOUĂ

Atât de tristă-i dimineaţa
Acum când plânge-o toamnă nouă,
Când cade din copaci viaţa
Şi frunze galbene mă plouă.

O lume-ntreagă simţi cum moare
într-o tulpină ce se-ndoaie,
In orice zvon o aşteptare
Şi-un vis în fiecare foaie.

Abia o brumă fără milă
Şi vara mi-a fugit departe,
Răsar, movilă de movilă,
în jur de mine frunze moarte.

Ce taină le-a desprins în şoapte
Mai multe azi ca altădată,
Ce visuri au murit azi-noapte
Cu-atâta frunză spulberată?

Icoane negre mi s-arată,
Şi nu ştiu cum, dar mi se pare
Că-n noaprea asta-ntunecată
S-a prăpădit o fată mare.

MA-NTORC DIN NOU...

Ain rătăcit departe-n lumi străine,
Crezând că scap de-a patimii prigoană,
Că-n sufletul meu însetat de goană
Mai poate creşte-o floare pe ruine.

Dar un blestem din orişice icoană
Mă urmărea, căci te vedeam pe tine...
Şi te visam ca,-n nopţile senine,
Un crai pribeag pierduta lui coroană...

Nu te mira că azi înfrânt de cale,
Robit de-un chin care-n curând se curmă,
Mă-ntorc din nou la pragul casei tale.

Gândeşte-te că-n cruda lor arsură,
Când simt aproape clipa de pe urmă,
Bolnavii tod cer cuminecătură...

ţi

LACRIMI

Copilăria mea pierdută
Demult, prin rariştea de tei,
Şi-a dus, cu râsul ei năvalnic,
Şi-a dus şi lacrimile ei.

De-atuncea nu mi-s umezi ochii,
Oricâte vifore mă frâng,
Vai, mă-nfior când mintea-mi spune
De câtă vreme nu mai plâng.

Pesemne lacrimile mele
Acuma-n suflet se cobor,
Şi-mpotmolindu-se-n adâncuri
îşi sap-acolo taina lor...

încet s-aşază rânduri-rânduri
Sub vălul jalnicei uitări,
Ca bobii de mărgăritare
în fundul nepătrunsei mări.

Acolo dorm pân' câteodată
Mi le urneşte-al vremii mers,
Ţesându-le strălucitoare
în haina alb-a unui vers...

CÂNTECE

I

Iubirea mea-i fărădelege,
Cu greu canon în pravilă,
Cine-ar putea să mi-o dezlege,
Cu cât mai mult mi-o înţelege,
Cu-atât îi pune stavilă...

Iubirea mea-i scumpă comoară,
Păzită-n fund de peşteră,
Mi-o ţine inima-n zăvoară,
Cu văl de taine o împresoară,
Că-i veche gazdă meşteră...

Eu sunt tâlharul în prigoană,
Străpuns de-a legii suliţă,
Ce înfruntând a lumii goană,
Strângând la pieptu-i o icoană,
Se strecură pe uliţă...

II

Dragoste cu vină,
Dragoste bolnavă.

Cupă de lumină,
Cupă de otravă,
Cine mi te-a dus la buze, cupă de otravă?

Nopţi îmi împletiră
Din credinţi o salbă,
Toată mi-o răsfiră
Azi o mână albă,
Mi-o răsfiră-n praf pe uliţi, azi, o mână albă..

Sunt sărac de-acuma,
Visele mă lasă,
Cântecul şi gluma
Mi s-au dus de-acasă,

Mână albă, mână albă, mi le-ai dus de-acasă.

III

Vin' sub plopul mărturie
Viselor de asră-vară,
Să-1 vezi frânt de vijelie
Cum îşi cerne frunza rară.
în tulpina lui închise
Dorm iluzii şi regrete,
Dorurile noastre-s scrise
Pe-aste foi nemângâiete.

Vin' din loile uscate
Să ne facem două perne,
Căpătâie-ndurerate
Unei despărţiri eterne...

IV

Din înaltul bolţii sfinte
Picuri ele argint se smulg,
Şi pe mâna mea fierbinte
A căzut în zbor un fulg.

Drag drumeţ din lumi străine,
Ce neînţeles mister
L-o fi îndrumat spre mine
Minunatul strop de cer?...

Strălucind o clipă doară,
S-a topit ş-acuma nu-i...
Vis răzleţ de-odinioară,
Unde sunteţi, ochi căprui?

V

Acum uitarea mi-e pe drum
Şi-o lume ne desparte,
Ce gând te mai îndeamn-acum
Să-mi mai trimiţi o carte?...

De ce azi grija să-mi mai porţi,
Când dragostea ta tace:
De nu-ţi cer lacrimi bieţii morţi,
Au drept să-ţi ceară pace...

VI

Ursita unei zodii rele
Din nou în cale mi te poarră,
Tu, moarta visurilor mele,
Frumoasa mea iubire moartă.

Te du cu soarele ce-apune
Ş-adormi în veşnică tăcere...
Tu, ce m-ai frânt la-ngropâciune,
M-ai omorî la înviere...

Vil

Ascultâ-1 tainic cum se stinge,
Şi moare-acordul de pe urmă,
Cum tremurarea lui se frânge
Şi cum încetişor se curmă...

...Şi spune-mi tu, nu ţi se pare
Că, cu pierduta melodie,
în noaptea fără de hotare,
Ţi s-a pierdut ceva şi ţie?...

TĂCEREA TA.

Mai ţii tu minte noaptea-ntâie,
O noapte umedă, albastră...
în pacea ei înfiorată
Vorbea numai tăcerea noastră..

De-atunci atâtea nopţi trecură,
Tot nopţi cu şoapte şi cuvinte..
Din câte-alături povestirăm
Nimic nu-mi mai aduc aminte.

Dar până-n clipa dc pe urmă
Fermecătoare-o să-mi râmâie
Şi-o să-mi vorbească totdeauna
Tăcerea ta din noaptea-ntâie...

SINGURĂTATE

Singurătate, tainică grădină,
Cu freamăt lin, cu dulce adăpost,
Pribeagul suflet fără de hodină
De-atâta vreme-n ţara ta n-a fost...

M-au alungat vâltorile pe-afară
Şi-n goana lor eu n-am avut răgaz
Să văd cum noaptea-n giulgiu-i mă-nfăşoară
Şi-mi scrie moartea umbre pe obraz...

Din vremi uitate mintea azi coboară
Şi-ţi cer umil acuma, când te-ascult:
Ori râsul meu curat de-odinioară,
Ori lacrimile mele de demult...

COBOARĂ TOAMNA...

Coboară toamna-ncet din slavă,
Năframa galbenă-i răsare
Şi peste vârfuri de dumbravă
îi flutură departe-n zare.

Atât de jalnic geme vântul,
Cum s-a pornit acum să zboare,
Pare c-a prins în drum cuvântul
Unei neveste care moare.

Pe urma lui un plâns se-mparte
Şi-n taina codrului străbate,
Ca nişte fluturi — soli de moarte -
S-alungă foile uscate.

Lumina soarele şi-o frânge,
De somn pleoapele i-s grele,
în jur de patul alb îşi strânge,
Mai des, cernitele perdele.

Din geana lui abia o rază
îmi mai alunecă pe frunte
Şi tremurând îmi luminează
Argintul firelor cărunte...

SINGUR

Pustietate arsă mi-e sufletul acuma,
Se plimbă râsul morţii şi-mi strigă din ţărână,
Nici nu-mi mai vine-a crede c-abia-i o săptămână
De când *dormea* cu mine şi cântecul şi gluma.

De-atunci s-a stins în neguri puzderie de stele
Ş-un roi de vise albe ce-mi adumbrea păcatul,
Azi trupul mi se frânge în friguri, vinovatul,
Şi bântuie Samumui singurătăţii mele.

Vei mai veni vreodată, minune călătoare,
Să-mi lumineze-n noapte din ochiul tău o rază,
Să-mi schimbi pustieratea din nou *într-o oază,*
Să-nvii pe beduinul ce blestemă şi moare?...

SONET

Acum din nou îmi treci pe sub fereastră,
Tu, toamnă, tu, frumoasă cerşitoare,
Pe urma ta cântări tânguitoare
Lin flutură-n întinderea albastră.

Durerea ta în zare călătoare
Atinge-n drum căsuţa mea sihastră
Şi-nfrigurate florile din glasrră
Suspină-n zvonul frunzei care moare.

Rămân, aşa, pierdut în reverie,
Şi, dus încet de luntrea amintirii,
Ascult duioasa morţii psalmodie.

Ascult şi simt că genele mi-s grele:
Pare câ-n vasta îngropare-a firii
Aud şi plânsu-ngropăciunii mele...

AMURG

Din mesteacănul de-afară
Foi îngălbenite cutg,
Când cernindu-şi pânza rară
Cade vânătul amurg.

Frate bun mi-a fost copacul
Cu podoaba lui de ieri.
El mi-a adumbrit, săracul,
Un noroc de două veri.

Zgriburind din trup se-ndoaie
Peste geamul meu deschis —
S-a mai dezlipit o foaie,
Mi s-a mai fărmat un vis...

Unde eşti tu, să ne plouă
Plânsul frunzelor ce mor,
Şi cu braţele-amândouă
Să oprim căderea lor?...

Mâna ta să le culeagă
Şi să ni le-mpartă-n doi.
E povestea noastră-ntreagă
Scrisă-n veştedele foi...

ÎN BRAZI

în tăinuita brazilor răcoare
Ne-a surghiunit iubirea vinovată,
Cum stăm aşa sub bolta înstelată,
Pădurea neagr-o catedrală pare.

Singurătatea ei înfricoşată
Trezeşte-n noi o lungă-nfiorare,
Din orice brad ne tulbur-o mustrare
Şi tot mai greu păcatul ni-1 arată.

Pe rând, pe rând, o teamă ne supune,
Trecutu-ntreg în inimă ne-apasâ,
Pierdută tu oftezi o rugăciune...

îmi spui apoi cu glas sfârşit de trudă:
- E Dumnezeu aici la el acasă,
Vorbeşte-ncet, că poate să ne-audă!...

BLESTEM

Noi nu ne-am îngropat iubirea
într-un întins adânc de apă,
Nici în pământ n-am coborât-o...
Iubirea noastră n-are groapă...

Prea ne-a-nfrăţit cu nenorocul
Şi prea ne-a fost nemilostivă,
Ca doi tâlhari în miez de noapte
Ne-o schingiuirăm deopotrivă.

Păţea că printre nouri negri
Spre iad s-a fost deschis o poartă,
Când braţe roşii de văpaie
Ne-ncolăccau frumoasa moartă.

Pe rug ni s-a topit în flăcări
Şi ca să nu învie iară,
I-am spulberat în vânt cenuşa
în largul drumului de ţară...

De-atunci blestemul ei ne paşte,
Veninul nu mai vrea să-i moară:
Pe veci din praful de pe uliţi
Ne otrăveşte-a doua oară...

O LACRIMĂ

De-ar fi să-ţi împârţeşti odată
Tu bogăţiile ce ai,
Din toate daturile tale,
Ţi-aş cere-o lacrimă să-mi dai.

Mi-ai da atunci un strop de sufler,
Ce din adâncuri îmi răsare,
Căci numai din adâncul mării
Se pescuiesc mărgăritare...

LA MOARTE

La moarte nu-mi aduceţi mie
Odoarele maicei biserici,
Nu vreau nici blânda armonie
Din tfăgănatu! cânt de clerici.

Nici ostenitele tropare
Cu rostul lor cel tânguielnic,
Nici potrivita cuvântare
Din cuviosul molitfelnic.

Un foc aprindeţi nebunatic,
Spre ceruri flacăra să-şi suie,
El mi-a ars sufletul sălbatic,
Şi lutul el să mi-1 răpuie.

într-o păgână-mbrăţişare
M-a prinde flacăra flămândă
Şi într-o clip-a creşte mare
De-atâta patimă ş-osândă.

Va fi o mândră noaptc-albastră,
Va străluci sus găinuşa,
Când voi, tovarăşi, într-o glastră
Mi-ţi aşeza încet cenuşa.

Atunci, sub bolta înstelată,
Să semănaţi trei firicele
De mirt — din floarea preacurată
In urna patimilot mele.

O rată mare-mpresurată
De mila 7,ânelor măiestre,
Cu mâna moale, tremurată,
Să-şi puie floarea-ntre ferestre.

Schimba-va zile călindarul
Şi zi urma-va mersul zilei,
Se va umplea de mirt răvarul,
Zori-va dragostea copilei.

Iar într-o dimineaţă dalbă,
Ea, zâmbitoare şi zglobie,
îşi va-mpleti din floarea albă
Cununa cea de cununie.

i Jt

CUM ZBORI CU TRENUL

Cum zbori cu ttenul pe câmpii,
Tu stai la geamuri visătoare,
Cum zbori cu trenul pe câmpii,
Tu stai la geam şi nici nu ştii
De unde vin la tine oare
Atâtea mândre melodii...

Sunt cântece şi sunt poveşti
Şi curg adormitoate unde,
Sunt cântece şi sunt poveşti
Cu dulce zvon, cu tainici veşti,
Venind din depărtări afunde,
Tu tot mai multe desluşeşti...

Le-auzi aievea, le-nţelegi,
Cum cad din murmurul de-oţele,
Le-auzi aievea, le-nţelegi,
De ele sufletul ţi-1 legi,
Te miri că-n doinele acele
E parcă vraja firii-ntregi...

Nu te mira, copil blajin,
Şi-ascultă-le cum cântă-n cale,

Nu te mira, copil blajin,
Nu le-ntreba de unde vin,
Căci astea-s visurile tale
Ce cad senine din senin...

ÎN DRUM

Arare-n pribegia noastră,
Când calea ni se-ncrucişează,
Din lamura văpăii moarte,
Eu simt cum reînvie-o rază...

Nc rumeneşte-n drum obrazul
Şi licărirea ei ne minte,
Când fulgerul unei clipite
Despic-aducerile-aminte...

Vai, mintea, văduvă bătrână,
Vrea morţii iar să şi-i dezgroape...
.. .Şi tu-ţi întorci grăbită faţa,
Să nu-ţi văd plânsul din pleoape...

Rămân învins... - Aud viaţa
Cum mi te fură... mi te cere...
De ce n-am dreptul de-a te plânge,
Când să te blestem n-am putere?...

MOŞTENIRE

Intr-un amurg primăvăratec,
într-un amurg cu flori de tei,
Tu mi-ai trimis întâia rază
Din ochii mari şi farisei...

Eu nu ştiam unde ţi-e calea
Şi nu ştiam de unde vii,
Solie mândră rătăcită
La pragul unei curţi pustii.

O clipă te-am simţit aproape
Ca strălucirea unui fulg.
Te-ai dus apoi — şi eu zadarnic
Aş vrea din minte să te smulg.

Dar cu fiorul clipei mute,
De-atunci eu sufletu-mt alint,
Ea-mi ţese zbuciumul de-aievea
Şi-mi ţese visele ce mint.

Mă-ntteb ce soattă rea mă face
Lin rob de-a pururi să-ţi rămân,
Să-şi ard-o veşnicie-n mine
Făclia dorului păgân?

Pesemne noi odinioară
în alte lumi ne-am cunoscut
Şi-n noua întrupare-aducem
Un strop din vechiul nostru lut.

Tu vii cu vechea stăpânire
în fulgerul unei priviri,
Pe când pe mine mă supune
Blestemul tristei moşteniri.

O CLIPĂ

Abia ne-am revăzut o clipă
Şi iar ne-a despărţit talazul,
Pândea din umbră nenorocul
Când tu-mi încolăceai grumazul

Dar revederea noasrră mută
A fost de-ajuns ca să-nfiripe
Un înţeles de-o viaţă-ntreagă,
în fâlfâirea unei clipe.

Mi s-a părut că-n largul mării,
în noaptea neagră şi afundă,
Văd la lumina unui fulger
O luntre care se cufundă.

AŞTEPTARE

- fragment -

- Nu vine!...
S-au deşteptat toţi demonii din mine...
S-au deşteptat în volbură nebună,
Un negru stol în suflet mi s-adună;
Cu râs prelung ei dănţuiesc în goană,
îmi sfarmă-n drum icoană de icoană;
Răzbat păgân în templul sfânt al vieţii,
De chipuri dragi îmi văduvesc părerii;
îmi seamănă pierzarea din aripă
Şi mă despoaie clipă după clipă!...
Vin tot mai mulţi întunecând pământul
Şi vântul
Desfrâului cu flăcări de ottavă
Mă arde-n zbor pe fruntea mea bolnavă
Când patima, o nemblânzită fiară,
în inimă mă sap-adânc din ghiară,
Şi blestemând îmi strigă din ruine:
- Nu vine!...

NOAPTE

Tu unde eşti în noaptea asta,
Când plouă sărutări din cer,
Şi zborul lor trecând fereastra
S-abate-n sufletu-mi stingher?

De-ai fi acum, plăpândă fată,
Măcar o clipă lângă mine,
Neştiutoare şi curată,
O floare albă pe ruine,

Atunci din brâul de văpaie,
Ce mi-a încins un vechi noroc,
Ar prinde-acuma să tresaie
întârziat un proaspăt Ioc...

Şi-n taina inimii-ngheţate
Ar licări un nou avânt,
Ca un opaiţ ce se zbate
Aprins în treacăt pe-un mormânt

APUS

Iubirea mea-i o blândă rază
Dintr-un târziu şi trist apus,
Ce-ndurerată luminează
în umbra zilei ce s-a dus...

Frumoasa mea rătăcitoare,
Cu ochii-n veci spre răsărit,
Priveşte-o tază care moare
Şi se cufundă-n asfinţit...

Priveşte-o şi te uit-arară
Cum cade noaptea la fereşti:
Cu biata rază solitară
Apune-o mie de poveşti...

[

PE-UN ALBUM

Petrec cu ochii-ntreaga carte
Şi cu privirea mea umilă
Comorile eternei arte
Le văd pe fiecare filă...

Cum se strecor atâtea rânduri
Cu-nţelepciune de viaţă,
Le recitesc şi-mi zic pe gânduri:
„Tu nu poţi da nici o povaţă!...

LJn cântec doar de s-a alege
Din toată lunga ta corvadă,
Copac bătut de-a firii lege,
P. floarea singura ta roadă...

MORS MAGNA

Stăpâna nopţii fără stele,
Te-aştept să-mi vii din clipă-n clipă,
Deasupra gândurilor mele
îţi simt bătaia din aripă.

Eu ştiu că visu-mi furtunatic
S-a stinge biruit odată,
Ca o suflare de jăratic
într-o cădelniţă uitată.

Şi ştiu că n-au să-mi mai asculte
în noapte plopii rari cuvântul,
Că patimile mele multe
S-or face una cu pământul.

Dar dintr-un suflet ce se frânge
Rămân aceste versuri rupte,
Ca nişte picuri grei de sânge
Stropiţi pe câmpul unei lupte...

CÂNTECE FĂRĂ ŢARĂ
(1916)

FĂRĂ ŢARĂ

Factorilor răspunzători

Eu sunt un om fără de ţară,
Un strop de foc purtat de vânt,
Un rob răzleţ scăpat din fiară,
Cel mai sărac de pe pământ.
Eu sunt un mag de legea nouă,
Un biet nebun, orbit de-o stea,
Ce-am rătăcit să v-aduc vouă
Poveştile din ţara mea.

Eu sunt o lacrimă târzie
Din plânsul unei mii de ani,
Sunt visul care reînvie
La vetrele celor orfani.
Sunt o mustrare călătoare
De pe tărâmuri fără glas,
Şi dintr-o lume care moare
Sunt strigătul ce-a mai rămas.

Eu sunt oftatul cate plânge
Acolo-n satul meu din deal,
Sunt ţipătul muiat în sânge
Al văduvelor din Ardeal.
Sunt solul dragostei şi-al urii,
Un visătot de biruinţi,

Ce port blesteme-n cerul gurii,
Drept moştenire din părinţi.

Eu m-am desprins dintre morminte,
Din cripte umede şi reci,
Dc unde-aducerile-aminte
Ţin straje unui gând de veci.
Şi cu fiorul care poartă
Pe cei încrezători în fraţi,
V-am plâns la fiecare poarră
Durerea morţilor uitaţi.

Azi simt cum noaptea se coboară
Pe dimineaţa mea de ieri,
Cum cântul meu sc înfăşoară
In giulgiul veşnicei tăceri...
Şi printre voi îmi duc povara
Stropit de râs şi de noroi,
Căci vai de cine-şi pierde ţara
Ca să şi-o ceară de la voi...

AŞTEPTARE

Mor clipe mute numărate,
Acolo-n satul vostru gol,
Mor clipe mute numărate,
Şi-n pacea nopţii-nfiorate
Acelaşi vis vă dă ocol.

Vi-1 murmură şi vi-1 frământă
Pe-ascuns izvoarele de-argint,
Vi-1 murmură şi vi-1 frământă,
Din streşini ploile vi-1 cântă,
Din streşini ploile vă mint...

Voi tresăriţi întotdeauna,
Robiţi de aşteptarea lui,
Voi tresăriţi întotdeauna,
Vă-nşală soarele şi luna,
Sărmani copii ai nimănui.

De-un an vegheaţi în pragul porţii
încremeniţi de-un tainic lanţ,
De-un an vegheaţi în pragul porţii
Bolnavi, ce-n frigurile morţii
Vedeţi un chip de dorobanţ...

PAJUREI CU DOUĂ CAPETE

Din grele vremi de grea corvadă,
De când urnită din noroi,
Spurcată pajură de pradă,
Te-ai pus stăpână peste noi,
Din grele vremi demult s-alege
Pe urma ta acelaşi sfat:
Câ-n cuibul tău fără de lege
Miroase-a moarte ş-a păcat.

Ca un blestem de cununie
Ne stă pierzarea ta-n pervaz
Şi gheara ta de veci ne scrie
Ruşinea vieţii pe obraz;
Căci n-are iadul vreun balaur
Mai rău şi mai înfometat,
Să ceară sânge-atât şi aur,
Cât bietul meu pământ ţi-a dat.

Cu două ciocuri nesătule
In inimă tu ne-ai străpuns,
Nici lacrimi n-ai avut destule,
Nici carne nu ţi-a îost de-ajuns.

Ţi-am dat feciorii şi bărbaţii
Şi ti-am dat plânset de femei,
Ţi-am dat sudoarea unei naţii,
Tu, pajură, tu tot mai vrei...

în negru-galben ochiul sorţii
Ţi-a prins stindardul fără spor,
Căci galbeni ni-s la tată morţii —
Şi neagră-i jalea-n urma lor.
Din ei e casa ta zidită,
Şi-n putredele-i temelii
Se macină îmbătrânită
Subt strigătele celor vii...

Azi gemi strivită şi bolnavă
Când vulturii gonaci te rup,
Văd din răsufletul de-otravă
Arsura stinsului tău trup.
Din munţi, din văi şi pan' la mare,
Te smulg, te muşcă şi te-alung,
Cu bocete de îngropare
Răsună vaieru-ţi prelung...

Nu ne-au scris zodiile nouă
Ce-ţi blestemam la căpătâi,
Cu vlaga noastră frântă-n două
Să-ţi fim la groapă cei dintâi.
Dar când potopul tuturora
Va-nchide praznicul grozav,
Vom fi şi noi să-ntindem hora
Pe stârvul tău căzut în prav.

Atunci, în milostiva clipă
Când cufundându-se-n amurg,

Pe sfâşiata ta aripă
^ plânge schilavul Habsbum
Atunci, privind din nou **cărarea**
De am ₒ mie, robi ai tăi,

Vom sta învinşi simţind mustrarea
«ngun nu ţi-am fost **cala;**

TARA MEA DE SUFLET

Ţara mea de sufler, tu ce-nchizi subt glie
Moaşte-nfăşurate în străvechea fală,
Flacără aprinsă noaptea-ntr-o pustie,
Te-am slăvit de veacuri, ne rugăm azi ţie,
Ne rugăm zadarnic, ţară neutrală!...

Ni te dăruiră din străbuni părinţii,
Drag liman al vieţii pline de-ndoială,
Şi când patimi negre ne rodeau cu dinţii,
Noi visam de tine, visul biruinţii,
Tară fără visuri, tară neutrală!...

Azi eşti Canaânul unde nu se plânge,
Platnică cu glume, veselă-n găteală,
Subt belşugul verii spicul tău se frânge,
Darnică la toate, te zgârceşti la sânge,
Fără fără lacrimi, ţară neutrală!...

Unghiurile lumii urcă azi calvarul,
Primenir în flăcări sufletul şi-1 spală,
Vaierile morţii îţi lovesc hotarul,
Unde ţi-e credinţa, unde ţi-e altarul,
Ţară fără jerrfă, ţară neutrală!...

^ va stinge-odată focul dc Gomora
vVntr-a păcii mândră clipă triumfală,
Cand întreg pământul se va prinde-n horă,
Gme ţi-a fi frate, cine ţi-a fi soră,
I ară fără prieteni, ţară neutrală?.

SÂNGELE

Tu, răzvrătit potop de sânge,
Ce-mi fulgeri tulbure prin vine,
Şi-n flacăra-ţi ce nu se stinge
Eşti pururea stăpân pe mine;
Tu, blestem fără dezlegare,
Poruncă din uitate vremuri,
In goana mea fără-ncetare
Cu taina ta tu mă cutremuri...

Ce vifore înfricoşate,
Ce patimi fără de măsură,
Şi din vechime ce păcate
închizi în orice picătură?
Din care strigăt de chemate,
Din ce fior aprins de luptă,
Din ce adâncuri îmi tresare
Zvâcnirea ta neîntreruptă?

Pesemne veacuri îşi topiră
Al urii uragan de lavă,
Şi-n sttopii tăi îmi plămădiră
O veche, trainică otravă...

Ori, poate, lacrima ce-o zvântă
De mult o biată casă mută,
Ţi-a dat drept moştenire sfântă
Durerea ei nepricepută...

De-aceea fără dc repaos
îţi port cântările pribege,
Şi sufletu-mi pierdut în haos
Acelaşi vaier înţelege.
Tu, veşnic însetat şi dornic,
îmi ceri aceeaşi sărbătoare,
Eu, ucenic al tău statornic,
Eu strig în lume ce te doare...

Azi călător fără de ţară,
Visând o nouă dimineaţă,
Ca un drumeţ într-o Sahară
Ascult eterna ta povaţă...
Povara zbuciumelor grele,
Ce mă apasă azi în cale,
Nu-i valul gândurilor mele,
E legea drumurilor tale...

ÎN PACEA MUTĂ

în pacea mută, solitară,
Cum stau cu somnul de mă-nşel,
Azi pare-o urnă funerară
Mansarda vechiului hotel...

în bezna nopţii fără stele,
Eu simt cum prinsă-n umbre reci
Cenuşa visurilor mele
îşi doarme somnul ei de veci...

Nimic alături nu tresare
Şi nu s-aude nici un zvon,
Abia din când în când, arare,
S-abate-un vaier monoton.

Pesemne undeva departe
Se roagă vreun nenorocit,
Şi rugăciunea lui se-mparte
Peste oraşul adormit...

Ori, vrând ca să mă pedepsească,
Vreun vânt aducător de veşti,
A smuls o doină românească
De prin tranşeele nemţeşti...

10 MAI 1915

Şi azi mi-aduc aminte... şi astăzi mă-nfioară
O veche arătare ca smulsă din poveşti,
Clipita de cutremur, când ochii-ntâia oară
Mi-au fluturat deasupra oştirii româneşti.
Părea c-un râu de flăcări m-a năvălit prin vine,
Că undeva departe s-a sfărâmat un lanţ,
Tăcerile de veacuri cereau cuvânt în mine
Când s-a ivit din neguri înrăiul dorobanţ.

Sub flamura visată, dar nevăzută mie,
Treceaţi umbrind pământul în soarele de mai,
Treceaţi o înfricoşată şi mută vijelie
Cu tropotul de oameni, cu tropotul de căi.
Treceaţi ostaşi ai ţării... şi zările albastre
Păreau mai largi aruncea când eu înţelegeam
Că-n fulgerul ce joacă pe suliţele voastre
Se oglindeşte visul măririi unui neam.

De-atunci muriră anii la pragul porţii mele,
Şi farmece şi doruri s-au dus cu-al vremii val,
Dar n-au putut să-mi frângă lucirea de oţele,
Ce-mi lumina în noaptea tăcutului Ardeal.

Voi mi-aţi rămas tovarăşi de zbucium şi prigoane
Şi când din carnea noastră dospită de nevoi,
O pajură duşmană fura batalioane,
Cu mintea-nfrigurată eu mă gândeam la voi.

Azi hora morţii negre cu braţe de văpaie,
In orice bătătură ne sap-un ţintirim.
Se clatin-ale lumii aprinse măruntaie,
De clocotul de ură cu care noi murim.
Un neam întreg se culcă în fiecare seară
Visând la arătarea acelei zi de mai,
Ce-a-nfiorat odată un suflet fără ţară,
Cu tropote de oameni, cu tropote de cai.

De-atâtea ori amurgul v-a zugrăvit în zare,
Au fost atâtea unde de ispitiţi şi veşti,
Că-s biruiţi acuma de atâta aşteptare
Vitejii fără nume ai taberei nemţeşti.
Acum când primăvara din nou pe văi se lasă
Şi visul lor zadarnic e tot atât de gol,
Să ştiţi că lungi şiraguri vin morţii mei de-acasă
Şi fiecare groapă trimete câte-un sol.

Cum treceţi azi în jocul luminii diafane,
Şi sugrumaţi în praznic avântul de eroi,
Văd oastea de schelete a bietelor cătane,
Cu piepturi ciuruite cum vine după voi.
în umbra fiecărui, mort după mort s-aşează,
Păşesc cti voi alături, întunecaţi şi crunţi,
în marşul de paradă ei dârz înaintează
Cu mâinile întinse arată peste munţi...

ATUNCI

Un gând răzleţ îmi spune mie
Că-n umbră mai aşteapt-un val,
O mare volbură târzie,
Cu chiote de vijelie
Să-şi ducă clocotu-n Ardeal...

Atunci, în ziua dezlegării,
Pământul nostru abătut
11 veţi găsi în largul zării
Şi-n toate unghiurile ţării
Atât de gol ş-atât de mut...

Dar morţii s-or porni să vie,
Şi-n vesel, zâmbitor convoi,
Vă vor iubi cu frenezie,
C-aţi împlinit o datorie,
Nu pentru ei, ci pentru voi...

PORTRETUL

Ţin minte clipa... Soarele de vară
Aluneca în tinda casei noastre,
Şi luminându-i pacea solitară,
în fâlfâirea umbrelor de seară,
Se alinta cu florile din glastre...

Era o jale blândă, o sfială
Trecea din pomi prin iarba din grădină,
O tremurată plângere-n surdină,
Un stins fior de dulce moleşalâ,
Când cu privind spre munţii de departe
Stăteam în prag cu gând de pribegie...

în trista mea tăcere abătută
Se fărâma o lacrimă tâtzie
Şi pricepeam că seara asta mută
Pe-o veşnicie, poate, ne desparte.

Atunci a fost... Un fulger... O-ntâmplare...
Că mai privind din nou o dat' spre tindă,
Eu te-am zărit sub înnegrită grindă,
încremenit în vechea nemişcare,

Portret bătrân al celui de sub glie...
Curatele clipiri nemângâiate,
Primind o nouă-nfăţişare vie,
Mă urmăreau din cadrul din părete...

Era atâta zâmbet şi lumină
în faţa ta de popă de la ţară,
Că ochii tăi adânci mă-nfiorară,
Cu raza lor de înţelesuri plină.
Tu desluşeai, în mintea ta bătrână,
Ce flacără mă arde şi mă mână
Spre visul tău ce mi l-ai prins în sânge.
Tu-ntrevedeai altarul ce mă cheamă,
Cu glas vrăjit, poruncitor, de mamă,
în ţara sfânt-a dorurilor tale...

Şi biruit de-o nesfârşită jale
Părea că chipul s-a pornit a plânge,
Că buzcle-ţi frământ-o rugăminte,
Că-mi profeţesc potopul care vine,
Şi-n graiul lor, strigar fără cuvinte,
Mă roagă tainic să te iau cu mine...

Te-am ascultat... In aşteptarea crudă,
Tu eşti tovarăş zbuciumelor mele,
în zile lungi şi-n negre nopţi de trudă,
în ceasurile viforelor grele,
Neîncetat tu mă priveşti în faţă
Şi înţelegi că-n cântece rebele
Eu risipesc curata ta povaţă...

în jur de tine-alearg-o lume nouă
Şi trec şi vin şi se abat în pripă

Străine glasuri, gânduri neştiute,
Seninătatea feţii tale mute,
Furând din plin cu mâinile-amândouă,
F'le-o despoaie-n fiecare clipă...

Azi îmi apari ca o străveche moaşte,
Privirea mea abia te mai cunoaşte,
îmbătrânit tu mă masori din ramă,
O umbră neagră-ţi flutură pe frunte,
Şi bine văd şi bine-mi pot da seamă,
Că pletcle-s mai albe, mai cărunte...

Ca un drumeţ cu răsuflarea frântă,
Abia văzând o licărire-n zare,
Cum stau acum cu coatele pe masă,
Din ochii tăi mă fulger-o mustrare,
O rază nouă astăzi mă-nspăimântă:
Simt cum te ceri în sat la tine-acasă...

TRENURILE

în colţul vechi de înnegrită gară
Se uită-n gol un moş cu barba sură,
Se uită-n gol din zori şi până-n seară.
Cum trenuri vin şi trenuri pleacă iară,
Ţipând prelung dintr-o spurcată gură.

Sunt trenuri mute, care mortuare,
Sunt ciocli tainici negrele vagoane,
în ele poartă lacrimi şi mustrare
Şi bocete şi plângeri funerare
Din tragedia bietelor cătane...

Şi cum se uită moşul fără veste
Şi-n juru-i noaptea a-nceput să crească,
Deodată ceriul înroşit pe creste
I-arat-un zmeu, un zmeu ca din poveste,
Un zmeu flămând de carne românească.

APOSTOLUL

Văzduhul îl despică iarăşi sinistrul ţipăt de aramă,
Pe câmpul blestematei Pajuri un proaspăt regiment
se cheamă.
Din oceanul plin de lacrimi şi din pădurea de blesteme,
Din patima întunecată ce tiflă, chiote şi geme,
Din plânsul românesc ce-aude nemilostivul cer de vară,
Se smulge mândră şi-ngheţată cântarea aspră de fanfară,
Poruncitoare şi semeţe străine goarne prind să sune:
Spre dumnezeul rece-al morţii trimit sttăină rugăciune...

Se toarce tainic umbra morţii din joc de raze diafane:
Cu frunţile încovoiate ascultă trisrele cătane.
Prin rânduri a trecut fiorul şi peste capete se'duce,
Cutremurată şi învinsă întreagă oastea-şi face cruce.

Doar unul singur stă la colţu-i cu cuget îndrăzneţ spre soare,
Pe faţă are scrisă toată durerea lui fulgerătoare,
îl arde flacăra aprinsă din visul nopţilor de trudă,
Şi-nţelegând că-n clipa asta s-a isprăvit povestea crudă,
El nemişcat străpunge cerul cu ochiul lui de Prometeu
Şi murmură încet în barbă:
„Ardealul n-are Dumnezeu'.

FLAMMA MUNDI

Furtună care dormi în haos,
Dospindu-te sub vremea mută,
Şi frângi al anilor repaos
O dată-n fiecare sută:

Măreaţă, veşnică arsură
Ce-n valuri roşii de văpaie,
Şi-n lacrimi fără de măsură
Fierbi ale lumii măruntaie..

Tu, care-aprinzi pe culme focuri
Şi semeni moartea pe răzoare,
Tu, schimbătoare de norocuri
Si de hotare schimbătoare;

Furtună sfântă şi grozavă,
îţi simt suflarea la fereastră,
Şi-ţi cer oştirile de lavă
Să treacă pe la casa noastră...

La cer să-mi spulbere amarul
înfricoşarelor blesteme,
Cu cari mi-am luminat altarul
întunecat atâta vreme...

Ca-n ziua când senin pământul,
Cu trupul nepătat de ură,
Şi-a premeni din nou vestmântul,
Curat de-a patimilor zgură,

Să pot şi eu la sărbătoare
Să-nalţ o rugăciune nouă,
Rostind cu sufletul spre soare
Cuvântul tainic: *Pace vouă!*

IN MORMÂNT LA ARGEŞ

S-a urnit din pacea morţilor stăpână,
Neagoie-nţeleptul, Neagoie voievod,
Şi-a sfărmat azi-noapte, cu domneasca-i mână,
Lespedea de piatră, lespedea bătrână,
Unde-1 îngropase cuvios norod...

în mormânt la Argeş pătrunsese dorul
Care plânge-acuma, sus la Făgăraş.
Fremătând din valuri Oltul, călătorul,
L-a trezit din somnu-i greu pe domnitorul
Adotmit în vechiul creştinesc lăcaş...

L-a trezit - şi dornic să-i cunoască sfatul
Mortului de-alături, mortului mai nou,
Neagoie bătfânul părăsindu-şi patul,
Căutându-1 unde-i proaspăt îngropatul,
S-a-ndreptat spre scara marelui cavou...

Se-ntâlnită morţii amândoi în faţă,
Osebiţi la vorbă, osebiţi la port,
Şi încrucişându-şi suflul lor de gheaţă,
Au văzut deodată că din altă viaţă
S-a desprins aicea fiecare mort...

Doar-abia o clipă le-a ţinut divanul,
N-a fost grai de cronici, grai de pârcălab.
Cu mândria-i rece mut sta suveranul.
Şi-a-nţeles degrabă Neagoie, sărmanul,
C-a pierdut domnia neamul Basarab...

BAL LA PALAT

Romanţă neutrală

Subt albastrul cer de toamnă,
Miezul nopţii de noiemvrie
Tinde-o mantie de aut
Peste veselul oraş...

Pretutindenea văzduhul
Freamătă străpuns de patimi,
Şi-ntt-al vieţii neastâmpăr
Doar copacii mai sunt trişti.

Trec pe tainica alee
Faetoanele de gală,
Trec parfumuri şi surâsuri
Şi păcate multe trec.

Spre palatul ce-şi lumină
Sărbătoarea lui regală,
Ca un convoi de glume
Fericiţi se srrecor...

Părăsiţi rămân în urmă,
Şi cu trupul gol castanii,

f î, ^
* *

în tăcetea care cade
Braţele-şi întind spre cer.

Liniştea se-ntoarce iarăşi
De pe câmpuri în alee,
De departe-abia se-ngână
1 .enea dulce-a unui vals...

Călător uitat cu gândul,
îmi răresc în cale pasul
Şi din plâns de frunze moarte
Vreau un cântec să desprind.

Dar deodat' apare-n goană
O trăsură-ntârziată,
O vedenie grozavă,
Un neaşteptat drumeţ.

în poleiul alb al lunii
îi văd patruzeci de rane -
Şi se mişcă plin de sânge
Fiorosul cap de mort.

El îmi zice: - Sunt Ardealul,
Cu credinţa-i de-un mileniu,
Şi din tabăra nemţească
Am venit şi eu la bal...

PRIBEAG STRĂIN

Fratres summus

Mi-aduc aminte - într-o zi de vară,
Oraşul prins în vechea-i alergare,
Ca scormonit de-o nevăzută gheară,
Vuia-mprejur, şi-n clocotul din zare
îşi prăvălea statornica strigare
Lung chiotind plămâna lui murdară.

Atunci sub ploaia arşiţei de soare,
Ce trimetea ucigătoare suliţi,
în zgomotul de guri asurzitoare,
Eu te-am văzut la colţul unei uliţi,
Vâslaş trudit prin goana nentreruptă,
Răzleţ purtându-ţi jalba călătoare,
Rătăcitor ţăran cu faţa suptă.

în strălucirea razelor de-amiază,
Ce luminau sfiala ta stângace,
Prin strigătul agenţilor de pază,
Tu, strecuindu-ţi teama şi amarul,
Cu cele două blânde dobitoace
Neştiutor înaintai în cale...
în drumul greu părea că plânge carul

i .
f

Din bierele încheieturi uscate,
Părea că boii prinşi de-aceeaşi jale,
în ochii umezi, dătători de pace,
Sub arcuirea frunţilor plecate
Răsfrâng icoana sărăciei talc.

Atât de singur, fără de povaţă,
Erai, sărmane suflet de la ţară,
în nenţelesul haos de viaţă,
Că-n ziua asta jalnică de vară,
Durerea mea te-a priceput mai bine,
A priceput că-n veşnică frăţie
Noi aşteptăm aceeaşi vijelie,
Străin pribeag şi frate bun cu mine.

LATINITATEA STRIGĂ DIN TRANŞEE

Din zborul larg ce-mprcjmuie pământul
Cobor la malul Dunării albastre,
Eu ce vă ştiu şi visul şi cuvântul
Şi-s frate bun cu plângerile voastre.
La mine-aveaţi scăparea şi limanul
De-a pururea pe-a vremilor cărare,
Prin rostul meu vorbeaţi cu oceanul,
Voi, tulburare picături din mare...

Azi duhul meu fără popas vă cheamă,
Vă cere-a lumii nouă epopee,
Din mii de guri cu chiot dc aramă
Latinitatea strigă din tranşee.
Voi unde sunteţi, râu cumplit de patimi!
Urniţi-vă, nu-i vremea de-a mai plânge;
Nevolnicii răscumpără cu lacrimi
Durerile cari se plătesc cu sânge!...

Acolo-n hora vijeliei crunte
E clocotul visării noastre sfinte!
Veniţi, români! Porniţi-vă spre munte!
V-arată drumul morţii din morminte.

Să nu uitaţi a veacurilor carte,
Veniţi, veniţi!... Căci adevăr ztcvoua:
Ori vă mutaţi hotarul mai departe,
Ori veri muri cu trupul frânt m doua.

NEUTRALUL

Lui Alexandru Marghiloman

De câte ori drumeţ în noapte mă duce-a gândului arsură
Ori pe cărări necunoscute îmi port a zilelor sfială,
Tu pururi mi te-arăţi în cale la fiecare cotitură,
Vecin nenorocirii mele, ce fără dragoste şi ură
Iţi plimbi netulburat pe uliţi seninătatea neutrală.

Zadarnic undeva departe se zămisleşte-o viaţă nouă
Şi ceriul pare plin deasupra de păsări groaznice de pradă,
Zadarnic se prăvale-a lumii catapeteasmă frântă-n două,
Când împrejur de noi pierzarea întinde braţele-amândouă,
Tu plin de tihnă-i treci alături, căci ochii tăi nu pot să vadă.

Pc buza ta fără dc tremur acelaşi zâmbet se răsfaţă
Ca un opaiţ trist de veghe de lâng-o criptă fără nume.
Din viforul ce strig-afară tu nu desprinzi nici o povaţă,
Sărmane orb cu ochii limpezi, pesemne firea îndrăzneaţă
Prin rostul tău a vrut în carne să-şi prindă jocul unei glume.

îmi pare sufletul tău, bietul, o goală, jalnică chilie,
O casă nouă fără oaspeţi, fără cuvânt şi fără vise,
Acolo nici un gând nu moare şi nici o patimă nu-nvie,
N-a fost în ea nici râs pe vremuri, nici nu s-a plâns vro tragedie,
Căci n-a fost rază să pătrundă după ferestrele închise...

De-aceea n-arc să te cheme a vieţii veşnică fanfară,
Când vede fruntea ta îngustă de-aceeaşi pace-nfăşurată,
Nu vin nici frigurile morţii, ca lilieci târzii de seară,
Să-şi bată aripile negre şi-n jur de tine să tresară,
Caci nu călătoreşte moartea la cei ce n-au *fost* vii vreodată.

De-aceea nici o clipă barem acolo-n liniştea ta mută,
N-auzi profetul ce-n pustie îşi strigă vorba solitară,
N-auzi şi n-are să te mustre vreodată mintea abătută,
Când călători făr-adăposturi îşi plâng ţărâna lor pierdută,
Căci, neutral al ţării mele, tu ai fost pururi fără ţară.

UNUI ORB

- Cu prilejul bătăilor de flori de la Bucureşti

Când te vedeam demult, odinioară,
Cum dibuiai în trista-ţi promenadă,
Sărmane orb, cumplita ta corvadă
Simţeam că-n ochi o lacrimă-mi coboară...

Pupilele ursite să nu vadă
Pământul vechi cu vechea lui comoară
Făceau atunci amarnic să mă doară
întunecata orbilor baladă.

Azi când apari rătăcitor în lume,
Prin praf, prin râs, prin chiot şi prin glume,
Printr-echipaje vesele de gală...

Azi nu te plâng, căci nu ţi-e dat, ca mie,
Să vezi în drum sălbatica orgie,
Din biata noastră ţară neutrală...

LUPUL

Te-am auzit cum hăuleai departe,
înfiorând pădurea-nzăpezită,
Bătrâne lup, cu gura istovită,
Etern pribeag al câmpurilor moarte,
Te-am auzit cum hăuleai departe.

Te-am auzit, şi-n ceasurile grele
Ce mă gonesc cu vifore turbate,
Am priceput chemarea ra de frate,
Şi-am priceput câ-n noaptea fără stele
Tu eşti tovarăş visurilor mele...

Tu, numai tu, neîmblânzită fiară,
Ce-ţi strigi pusriei patima flămândă,
Şi-n prigonirea câinilor la pândă,
îţi plimbi prin codri ura solitară-
Tu înţelegi un suflet fără ţară...

BOBOTEAZĂ

Ieri un popă rumen mi-a venit în casă
(Lege nu-i pe lume să şi-1 vrea proroc),
Şi din căldăruşe mi-a uitat pe masă
Un sfios şi galben fir de busuioc...

Busuioc cucernic, busuioc de-acasă,
Frate cu muşcata prinsă-ntre fereşti,
Floare de la ţară, floare cuvioasă,
Cum să-ti spun eu tie cât de drag îmi esti?

Mi-ai adus cu tine farmecul livezii,
Mi-ai vrăjit o clipă satul meu din deal,
Taina ce-nfioară noaptea Bobotezii,
In întunecimea bietului Ardeal...

îmi răsar acuma cântece uitate,
Şi-ntr-o pribegie fără de noroc,
Eu te simt că tu eşti singurul meu frate,
Rătăcit şi galben fir de busuioc...

în străinul chiot care strig-afară,
Lângă mine-alături mi te iroseşti,
Floare cuvioasă, floare de la rară,
Ce câtarăm, oare, noi la Bucureşti?...

TRECEA CONVOIUL MORTUAR

Trecea azi pe la colţ de stradă,
Cu pasul cadenţat şi rar,
Cântând a morţii serenadă,
Trecea convoiul mortuar.

în soarele de primăvară,
Ce-mpurpura un blând apus,
Cântarea asta funerară
Era de-o jale de nespus.

în zvonul mulcom de tropare
Toţi - robi eternului nimic -
Priveau cu-atâta-nduioşare
La văduva de după dric.

C-un văl cernit pe faţa suptă
Plecându-şi fruntea ei de var,
Părea o arătare ruptă
Dintr-o icoană c-un calvar.

Avea atâta gol subt gene,
Şi-atâta sete de-adăpost,
Că plânsul sfintei Magdalene
Mai trist nu poate să fi fost.

Ş', totuşi, palida femeie
N-a smuls un strop din oehii mei,
Gândeam la morţii din tranşee,
Şi n-am putut să-1 plâng pe-al ei

ADUCERILE-AMINTE

Aducerile-aminte, posomorâte urne
Ce-nchid cenuşa clipei murite pe vecie,
Uitate ţintirimuri cu umbre taciturne,
Ce-s mute ziua-ntreagă şi noaptea reînvie...

Aducerile-aminte sunt harfe spânzurate
De ramura dintâie ce-atinge casa noastră,
Amurgul când adie tresar înfiorate,
Şi până-n zorii zilei ne cântă la fereastră.

Aducerile-aminte, copii bastarzi ai vieţii,
Ce rătăcesc pe câmpuri şi dorm printre ruine,
Dragi licurici de-o clipă din drumul tinereţii,
Aducerile-aminte de ce mai vin la mine?!

ÎN SUFLET SIMT O TEAMĂ CUM S-AŞTERNE

- Traducere din Al. Petofi -

în suflet simt o teamă cum s-aşterne:
Să mor în pat, cu capul între perne!
Să mă usuc ca floarea din grădină,
De-un tainic vierme roasâ-n rădăcină;
Să scad încet, ca lumânarea mută,
în chilioara-ngustă şi tăcută...
Mărite Dumnezeu din cer,
Eu ţie altă moarte-ţi cer!

Eu brad să fiu şi fulger să mă-ncingă,
Turbatul vifor mijlocul să-mi frângă.
Să mă prăval, o uriaşă stâncă,
Să înfior prăpastia adâncă...

Când neamurile lumii toate,
Cu braţele descătuşate,
Sub steagul roş porni-se-vor ca vântul,
Pe flamură pecetluind cuvântul:
Libertate —
Şi vor străbate
Din răsărit spre apus răzbunătorii,

Şi-n calea lor vor sta asupritorii,
Acolo să cad eu,
Pc câmp de bătaie[1]
Să-mi curgă din vine
Tot sângele tânăr ce-mi arde-n văpaie...

Strigarea din urmă a buzelor mele
Să moară-n vuitul păgân de oţele,
în glasul de tulnic, în huiet de arme,
Şi trupul să-mi sfarme
Copitele aspre de roibi furtunatici,
Ce-or trece pe câmpuri în goană, sălbatici,
Vestind biruinţa cea sfântă şi mare!

De-acolo să-mi strângă şi moaştele frânre
în ziua măreaţă de-obştească-ngtopare,
Când surle duioase domol au să cânte
Şi steaguri cernite veni-vor în soare
Jelind, libertate, pe morţii tăi fii,
închişi subt zăvorul aceleiaşi glii.

[1] Dorinţa cântăreţului maghiar s-a împlinit: a căzut pe câmpul de luptă de la Sighişoara, în anul 1849 ***(n.a.).***

LUI PETOFI

Pe tine te-ascultară zeii, duşmanul meu de totdeauna,
Profet al prăbuşirii mele, pe tine zeii te-ascultară,
Şi ca să-i deie veşnicia cântării tale de fanfară,
In mila lor nemăsurată cu sânge ţi-au stropit cununa.

Acolo, dincolo de moarte, în rătăcirea ta de-acolo,
Tu vezi cum vifore de patimi lovind pe struna mea coboară,
Şi astăzi zâmbetul tău rece din înălţime mă măsoară
Crezând că poate lacrimi numai mi-a dat din darul lui Apollo.

Aşteaptă, mai aşteapt-o clipă, se joacă hora morţii încă,
Şi uraganul care-n goană azi pacea zărilor o frânge
Mai poate trece pe la mine să-mi schimbe lacrimile-n sânge,
Cu braţ de flăcări să mă smulgă dintr-o prăpastie adâncă.

Atunci în ziua milostivă când şi suflarea mea de viaţă
Se va zidi în temelia ce şi-a dura o lume nouă,
Când mă vor îngropa-n ţărâna moşiei tale rupte-n două,
Atunci, în ziua judecăţii, eu blând te voi privi în faţă.

Cu ura mea n-am să mai tulbur atunci tăriile albastte,
Şi-om pribegi senini alături în undele nemărginirii,
Ca nişte fulgere uitate, dormi-vor cântecele noastte.

UNUJ SCRIITOR VÂNDUT

Lui 1. Slavici

Nu-i simţi, în noaptea ta de jale,
Cum vin, cotivoi întunecat,
Eroii scrisurilor tale
Şi ţi s-apropie de pat?

Vin popi bătrâni cu barba sură,
Ţărani cu chip însângerat,
Vin să te blesteme din gură,
Vin să te-ntrebe de păcat...

Șt, spune-mi, nu te-ncearca oare
Un vis cumplit, un vis urât:
Că mâna lor răzbunătoare
Te-a sttânge într-o zi de gât?

NOAPTE

I

Tu, noapte tainică de vară,
Atât de dulce,-atât de grea,
Atât de plină de povară,
Din care lumi, din care ţară,
Cobori azi la fereastra mea?

Pe unde te-ai oprit în cale,
La care geam ai stat în drum,
Din ce grădini, din ce petale,
Se-mbină farmecele tale,
Când vii la pragul meu acum?

Atâtea doruri călătoare
Cuprinzi la sân şi le alinţi,
Pare c-o dragoste ce moare
Ţi-a dat întreaga ei vâltoare
De patimi şi de năzuinţi...

Ca o broboadă de mătasă
Simt zvonul tău adormitor,
Ce blând pe frunte mi se lasă...
Pesemne-ai fost la mine-acasă
Şi-aduci de-acolo vreun fior...

Cum treci azi, umedă de rouă,
în trena ta de catifea.
Aş vrea cu mâinile-amândouă
Să-ţi sfâşiu haina asta nouă,
Sa-mi fac o perină din ea...

11

O, noapte, punte blestemată,
Durată-ntre pământ şi cer,
De-atâtea ori îmbrăţişată
In setea noastră de mister...

Pe drumul tău, întotdeauna,
Din preajma tâmplelor fierbinţi,
De-o veşnicie-mi vede luna
Urcând aceleaşi năzuind...

Dar fiecare dimineaţă
Se frânge puntea ta de-argint,
Şi de pe ea îmi cad în ceaţă,
Cad visurile şi mă mint...

III

De ce, nepricepută noapte,
Ţi-ai stins luminile din cer,
De ce n-ai basme azi, nici şoapte,
Şi fâlfâi plină de mister?

De ce tresai înfiorată,
Când pe deasupra noastră zbori,
Şi-n calea ta întunecată
Azi semeni groază şi fiori?

Pesemne undeva, departe,
Pierzarea s-a gătit de drum,
Ş-unbraţ aducător de moarte
Aşteaptă să lovească-acum...

DOI FRAŢI

La curtea veche-a unui popă de lângă Murăş mai la vale,
Doi fraţi robiţi de-aceeaşi rază s-au fost pornit pe-aceeaşi cale,

La curtea veche-a unui popă din sufletele amândouă
Aceeaşi veche rugăciune se îndrepta spre-o lume nouă...

La curtea veche-a unui popă e azi o temniţă pustie,
S-au răzleţit departe fraţii mânaţi de-aceeaşi vijelie...

Aceeaşi zodie amară le-a dat aceeaşi ursitoare,
îi paşte tot aceeaşi soartă pe alte drumuri călătoare.

Pe unul l-a trimis să scrie cu sânge roşu pe zăpadă,
Părăginirea ce şi-o strigă Ardealul blestemat să cadă,

Iar altul scrie tot cu sânge în colţul unei mahalale
Povestea fără strălucire a României neutrale...

PRIBEAG

Pe drumul meu de pribegie
Nu licăresc în noapte stele,
Şi, singură tovărăşie,
Port numai gândurile mele.

Cum s-au legat de mine-n largul
Vâltorilor să mă petreacă,
Par corbi cari ţipă pe catargul
Unei corăbii ce se-neacă...

HORA VALURILOR

I

Vechea mea otravă, jale călătoare,
Azi la malul mării te-am adus pribeagă,
Când povestea noastră pe pământ nu-1 doare,
Să mi-o ştie valul, valul s-o-nţeleagă.

într-o clip-amurgul mi-a furat amarul,
S-a pornit o undă alteia să-1 spuie,
Cântecul meu tainic şi-a pierdut hotarul,
Cu talazul cade, cu talazul suie.

Simt cum ondularea stropilor de apă
Fremătând departe glasul mi-1 răsfrânge,
Cum se sparge larga valurilor groapă,
Când pământul tace, simt cum matea plânge.

Viforul din mine prinde să pătrundă
Până-n adâncimea apelor rebele,
Şi se otrăveşte fiecate undă
De înfrigurarea patimilor mele...

Cresc în pacea sării magice orchestre
Din nepotolita volbură albastră,

Şi-mi azvârl în goană noaptea la ferestre
Fulgere răzleţe din vâltoarea noastră.

S-a-mpletit un cântec mare, fără seamă,
Oceanu-mi cântă hora ta grozavă,
Undele te strigă, apele te cheamă,
Jale călătoare, vechea mea otravă...

II

în noaptea asta mă apasă
Al apei greu răsuflet cald,
Vin neguri negre de se lasă
Ca din povestea unui scald.

Oceanul cu acorduri grave
Nu-şi mişcă creţele verzui,
Toţii zeii mării scandinave
Veghează-n adâncimea lui.

în ritmul stropilor de apă
învie basme de demult,
Un vaier dc departe scapă
Şi vine-aproape, să-1 ascult.

Adoarme-apoi cu firea-ntreagă
Şi-abia mai rătăceşte-n gol,
O jale tainică, pribeagă,
Ca dintr-o harfă-a lui Eol.

Atunci, o clipă mi se pare,
Cum stau şi-n noapte mă frământ,
Că s-a oprit eteina mare
S-asculte moartea pe pământ...

POVESTE
-1914-

Cum stau acum şi-mi număr a vremurilor salbă,
Parcă-mi revăd, în casa din satul de subt deal,
Pe-un biet bunic din ceata de moşi cu barba albă,
Prin cari vorbeşte gura tăcutului Ardeal.

îl văd aşa de bine... îi flutura oftatul
Subt bolta înfrunzită a nucului înalt,
Când începea povestea: - Doi ochi avea împăratul..
Dar, de râdea cu unul, plângea cu celălalt...

Poveste minunată şi tainică poveste,
Şoptită în amurgul atât de stins şi mut,
Subt soarele de toamnă care murea pe creste,
Când mi te-a spus moşneagul, eu nu te-am priceput.

Dar printre anii tulburi, care-şi sporiră-n cale
Comoara lor de lacrimi în fiecare ceas,
Nelămurită, taina înţelepciunii tale,
Poveste bătrânească, în minte mi-a rămas.

Şi-abia târziu, odată, ţi-am înţeles fiorul
Şi te-am văzut cum stărui şi-nfricoşată creşti,
în clipa cea dintâie când mi-a atins piciorul
Ţătâna fermecată a ţării româneşti.

Atunci, în cutropirea furtunii fără nume,
Când râuri de văpaie îmi clocoteau prin sânge,
Te-a luminat întreagă un glas din altă lume:
Ei, ochiul care râde, noi, ochiul care plânge...

în volbura grozavă ce-mi strigă la fereastră,
Cum stau acum în noapte şi-n golul ei mă zbat,
Pare c-aud cum geme cumplit povestea noasttă
Şi-1 văd pe cel din basme, pe bietul împărat...

îl văd şi-mi muşcă-n suflet durerile păgâne,
Şi patimi şi ispite şi vifore mă frâng;
Căci, cine-mi spune mie ce vom avea noi mâne:
Doi ochi ce râd în soare, ori doi ochi care plâng?..

SUFLETUL

- după Ada Negri -

Era puternic. - Dumnezeu din ceruri
A revărsat pe fruntea lui lumină.
Un cântăreţ al dorurilor multe,
Poet supus visării fără nume,
Era frumos, în pacea Iui senină,
Şi vieţuia neînţeles de lume.

Lui îi spuneau întraripate şoapte,
Şi stelele şi lucrurile toate,
Cu glas vrăjit de mută armonie,
Cu-atâta slavă cerul i-a fost darnic;
Dar pentr-un vis din zări îndepărtate
O biruinţă el cerşea zadarnic.

Aşa s-a stins cel mare-n întunerec...
Singurătatea-i străjuie mormântul,
Şi pe movilă soarele-i coboară,
Peste podoaba teilor în floare.
Tremurător, un cântec poartă vântul
Asemeni unei pasări călătoare.

Azi, lutul mort în groapă se desface,
La sânu-i rodnic îl primeşte glia
Şi se-nfrăţeşte cu pământul-tată...

Eu te întreb, drumeţ oprit în cale,
Ce-ai ocrotit pe strune poezia:
Ce-a mai rămas din cânrecele tale?

Tu, numai tu, cel îmbătat de soare
Şi de lumina sfânt-a dimineţii,
Tu, chinuit de ne-mplinite doruri,
Ce ţi-au zdrobit şi inima şi struna,
Tu,-nsângerat, dar neînvins al vieţii,
Tu, suflete, trăi-vei totdeauna!

Când pacea dulce-mbrăţişează bolta
Şi florile cu roua se sărută,
Şi când extazul dragosrei curate
Va tremura în adâncuri de zare,
Se va-mpleti în el, nepricepută,
Viaţa ta şi sfânta ta visare.

Fumurile când zbuciumă văzduhul
Şi vifore-n păgână răzvrătire
Aprind temutul fulgerelor caier,
Când îngenunche pocăita minte,
Tu gemi atunci, cu îngroziră fire,
Cutremurat de-aducerile-aminte.

Când limpede va legăna amurgul
în lumi de stele-un cântec de fecioare,
Un cântec care-şi flutură sfiala,
Şi-aprins, văpaia patimii răsfrânge,
Atunci, topit în ruga-i arzătoare,
Tu, suflete, cu jalea lui vei plânge...

Doar câtă vreme lunci vor fi în floare
Şi-un trandafir va mai trăi în fire,
Cât buzele vor cere sărutare
Şi florile vor cere stropi de rouă,
Şi câtă vreme, tainică iubire,
Scânteia ta vei mai aprinde, nouă;

Când crini nuntesc în razele de soare
Şi mândri ţin alaiul strălucirii,
în vifore şi în adânc de mare,
în stelele ce râd în împrejururi,
Pierzându-te în taina sfânt-a firii,
Vei dăinui tu, suflete, de-a pururi...

DIESILLA

D-lui 1. Al. Brătescu- Voineşti

Eu tot nu cred în ziua de-ngropare,
Dragi cântăreţi, eu adevăr zic vouă,
Eu tot n-aştept potopul de pierzare,
Când clopotul bisericuţii noastre,
Din turnul tainic, despicat în două,
S-ar ptăbuşi în lacrimi şi dezastre...

Dac-ar veni clipita-nfricoşată,
Atunci, strivit, fiorul din vechime
Ar părăsi cetatea dărâmată,
Iar noi, învinşi, cu aripile frânte,
Am împleti neputincioase rime,
Căci strunele n-ar mai putea să cânte...

Atunci, în ziua neagră şi grozavă,
Toţi, într-un foc care-ar uimi pământul,
Ne-am azvârli cântările de slavă,
Şi cărţile de visuri triumfale...
Cenuşa lor s-o risipească vântul
în largul ţării noastre neutrale...

DIN LARG

Poeme postume

(1939)

DIN LARG

Eu urc spre culme... Mi-a rămas în urmă
Noroiul prins în putreda-i osândă,
înfrigurata patimilor turmă,
Cu chiot lung de-ntrecere flămândă...

Eu urc... Acolo jos, în adâncime,
Aud viaţa ce-şi întinde hora;
E necurmatul cântec din vechime.
îl ştiu... Mai bine n-o să-1 ştie nime,
Căci am băut din cupa tuturora
Şi l-am plătit cu lacrimi şi cu rime...

Acum, în drum când mă opresc vreodată
Şi fac popas la nouă cotitură,
Priveliştea din înălţimi s-arată
Atât de-ngustă, strâmbă şi ciudată,
Cu valul ei de dragoste şi ură,
Că orice pas de mergere-nainte
îmi năruie-o aducere-aminte,
îmi frânge-un glas, un zâmbet, o icoană...
Din câte jos m-au urmărit în goană...

Şi tot aşa... de-acum o să-mi rămână
Aceeaşi ţintă fără de zăbavă,

Să-mi uşurez povara de ţărână
Să-mi cer de sus paharul de otravă!

Jur-împrejur e largul care cântă,
E soare-n cer, e sărbătoare sfântă,
Şi-n vreme ce mi-a amuţit pământul
Fiorul păcii-n suflet mi se lasă,
Eternităţi îmi flutură vestmântul;
Simt Dumnezeu cum mă primeşte-n casă.

Mai sus!... Mai sus!... Cetăţile de stele
Cuprind rotirea gândurilor mele,
Şi, ca un sân ocrotitor de mamă,
O năzuinţă proaspătă mă cheamă:

Neprihănită, mândră poezie,
Lumină albă, pururi adorată,
Ascultă-mâ cu ruga mea târzie,
Şi fă pe veci în minte să-mi tresalte,
Strălucitoare, rece şi curată,
Singurăratea culmilor înalte...

PROFETUL

Am fost proroc, pe drumul din pustie,
Când zilele mureau, nemângăiete...
Am fost proroc, izvor de apă vie,
Toţi m-aţi băut, de friguri şi de sete.

Un vaier surd din veacuri depărtate
Venea la mine-n noapte să mă cheme,
Şi mă găsea cu buze-nfrigurate
Din plânsul vostru împletind blesteme.

Hoţi flămânzi de pâine şi de soare,
In carnea mea eu v-am dospit fiorul,
Şi despicând a vremilor vâltoate,
Prin graiul meu vorbea Mântuitorul.

însângerat v-am răscolit cărare
Cu inima, cu pumnul şi cu dinţii,
M-am îmbrăcat în neguri şi pierzare,
Ca să vă dau limanul biruintii...

Când valul meu s-a revărsat pe uliţi
O clip-abia, din larga lui năvală,
Din mii de guri, din strigăte şi suliţi,
I-am auzit cântarea triumfală.

O zgură neagră i-a rămas în urmă.
Ce mic e azi alaiul tuturora!
Străină mi-e biruitoarea turmă
Cu tot notoiul unde-şi joacă hora.

Un chiot strâmb îmi urlă la fereastră,
Norocul lui mă mustră şt mă doare.
Nu-i visul meu în fericirea voastră,
Eu am vestit o altă sărbătoare.

Mă-ntorc din nou spre culmi de-odinioară,
Ca să nu-mi sfarm o sfântă profeţie,
Cu ce mai am din vechea mea comoară,
Lăsaţi-mă să plec iar în pustie...

ISUS PE VALURI

în noaptea-aceea neagră şi târzie
Călătorea departe uraganul,
Cu repezi paşi împinşi de vijelie,
Cu repezi paşi de repede pierzare,
Când peste-albastra apelor mânie
S-a desluşit Isus Nazarineanul,
Cu braţu-ntins spre binecuvântare.

Apostolii, cu teamă şi mirare,
Şi-n preajma lor îngenuncheat poporul,
înfioraţi de mândra arătare,
Stăteau Ia mal, privind pe-nvăţătorul
Ce-alunecând pe-a undelor cărare
înainta prin trăsnet şi genune...

Pe urma lui, supuse de minune,
Pe rând primind cereasca lui mustrare,
Se potoleau furtunile nebune,
Şi firea-ntreagă-i resimţea fiorul...
Scăpau corăbii prinse de vâltoare,
Din nou viaţa se-ntorcea pe valuri,
Când păsări albe, reluându-şi zborul,
Pescarii veseli năzuiau spre maluri...

Şi-n vreme ce fiinţa-i zâmbitoare
împurpurată-n sfânt-aureolă
Se prelungea topită-n depărtare,
Strălucitoarea cerului cupolă,
Cu praf de stele luminând decorul,
Se aprindea mai tare, tot mai tare,
Ca să apară-n drum Mântuitorul,
Semănător de linişre pe mare!

Legendă veche, plină de-nţelesuri,
Ce-ai luminat prin veacuri de rugină,
Şi-n rătăcirea negrelor eresuri
Ai mângâiat singurătăţi sihastre,
Legendă veche, floare de lumină,
Azi tot mai mult cu taina ta mă-mpresuri.

Corăbier bolnav al vremii noastre,
Mi-e prora frântă şi zdrobit catargul
De-atât potop de vifor şi dezastre,
Dar ochii mei tot mai visează largul...
Te chem, deci, blând îmblânzitor de fiare,
Tu care împaci hotare cu hotare
Şi picuri dulce liniştea uitării
In bietul suflet văduvit de mamă;

Oriunde eşti, şi orişicum te cheamă,
Tămâia mea de ucenic te-aşteaptă,
Stăpân măteţ al valurilor mării,
Tu care-nfrâni în adâncimi vulcanul,
Preamilostive Crist de legea nouă,
Spre tine-n noapte ruga mi se-ndreaptă...
Şi mi te-arată iarăşi oceanul

Cum, întinzându-ţi mâinile-amândouă,
Spui lumilor cuvântul: Pace voua.

POETUL

El nu-i canar de colivie,
Nici câine paznic de ogradă,
Nici cal de ham, bun de corvadă,
Nici vultur de menajerie...

Demult, în noaptea cea dintâie,
Când ochii lui au prins să vadă,
Era o noapte de baladă
Cu cer rănit de vijelie.
Superba motţii serenadă
Cânta pe-a mărilor pustie,
Şi-n zatea neagră-plumburie
Urla un lup flămând de pradă,
Iar dintr-a norilor grămadă,
Un fulger groaznic de mânie
Se ascuţea în drum să cadă
Pe nişte lanţuri de robie.
Atunci, ursita care scrie
Cărarea din copilărie,
Simţind a cerului dovadă,
Şi-a zis, zâmbind cu ironie:
- Nu-1 fac canar de colivie,
Nici câine paznic de ogradă,

Nici cal de ham, bun de corvadă,
Nici vultur de menajerie...

Si-a scris în carte:
Poezie!

STEJARUL

Pe vârf de deal, în largul de zăpadă,
Bătrân stingher, stejatul e de pază,
Subt bolta lui vin corbii de s-aşază
Când umbrele-nserării prind să cadă.

Jur împrejur e gol, e frig, e groază...
Ş-a lupilor flămândă serenadă,
Din când în când, în noapte-i dă dovadă
Că-n depărtare ura mai veghează.

El, mut şi blând, stă fără să se-ncline,
Acolo unde-n vifor şi urgie
Blestemul rădăcinilor îl ţine...

Cu împăcare înfruntând povara,
înfăşurat în vechea lui mândrie,
E neclintit: visează primăvara...

PACE

Eu port adese-n mine-o închisoare
în care strigă făcători de rele.
Din negura adâncurilor mele
Ei vin flămânzi de aer şi de soare...

De câte ori îmi bat după zăbrele
Şi-ar vrea să frângă vechile zăvoare...
I-aud cum cer în depărtări să zboare
Cu glas dogit, cu utlete rebele...

Dar totdeauna, pocăita minte,
Temutul paznic, fără de iertare,
Nemilostiv le iese înainte.

închide porţi, cu mâna-i pricepută,
Şi-n urma ei în suflet reapare
Aceeaşi pace veştedă şi mută.

REGINA ELISABETA LA 70 DE ANI

E sărbătoarea bătrâneţii în care-un zâmbet de Regină
Ne spune azi cea mai curată poveste-a firelor cărunte,
E-a tinereţii sărbătoare la care-o lume azi se-nchină,
Căci niciodat' zăpada vremii n-a nins o mai senină frunte.

O ploaie de lumină albă în larguri de pământ se-mparte,
Magia versului coboară din preajma unui tron de aur,
Şi ne-ntrebăm în clipa asta ce-ţi străluceşte mai departe:
E oare steaua ta regală, ori e cununa ta de laur?

De lângă Rinul care-odată urzea visarea ta bălaie
Şi pân' la marea ce răsfrânge acum argintul tău din plete
În case cu tavanuri scunde te simte-a inimii bătaie,
Pe tine care-ai fost crăiasa durerilor nemângâiete..

De-aceea vin din munţii vineţi cu creştetul înfipt în stele,
Din câmpuri cu sclipiri de seceri, de grâu şi de oftaturi pline,
De-aceea vin să ţie praznic aţâţi bătuţi de zodii rele...
- Nu te mita că-n ziua asta ne îndreptăm şi noi spre tine...
Din ţara unde numai basmul ne spune că mai sunt crăiese,
De unde buzele-ar fi mute, de n-ar fi cântece de jale,
Din ţara unde-un tort de moarre încet de-atâţia ani se ţese,
Azi zboat-un vis muiat în lacrimi la pragul bătrâneţii tale.

!,, care-ai plâns amarul lumii, 1-auzi cum bate la fereas ta,
Secate doruri nerostite din glasul năbuşit te cheamă,
T" i că ptavili nu ne lasă sa-ţi zicem azi regma noastră,
Poetă ce-ocroteşti orfanii, primeste-ne să-ţ, «cern mama.

1913

DE PROFUNDIS

Nu mai sunt şesuri netede în ţară,
Câmpii de grâu ca marea-nşelătoare,
întinse mirişti fără de răzoare,
Ce-n strălucirea razelor de soare,
îşi legănau, în pragul altor zile,
Cu leneş ritm, podoaba legendară...

Nu mai sunt şesuri netede în ţară,
Căci pretutindeni au crescut movile,
Să-nsemne drumul morţii călătoare..

Movile, tristă zestre funerară,
Biserici noi, turnuri de schelete,
Morminte multe şi nemângâiete,
Tăcute urne, tainice coline,
Grozave peşteri, ce-ngropaţi ruine,
Voi răsăriţi pe lanul plin de spice,
în umbrele amurgului de vară,
Ca nişte pumni ce vor să se ridice,
Să spargă bolta zătilor albastre...

înfricoşate-s pivniţele voastre,
Vulcani aprinşi le dorm în măruntaie,
Credinţi şi doruri, râuri de văpaie

Din uri de patimi prinse-n jurăminte:
E toată goana sângelui fierbinte,
E ţintirimul plin de oseminte,
Ce s-a umplut din câmpul de bătaie...

O iarbă moale, proaspătă şi grasă,
A îmbrăcat c-un vetde de mătasă
Aceste culmi ivite pe câmpie.
Din haina lor râd flori de păpădie,
Dar jos, subt stratul ţarinei mănoase,
Ele închid o vastă-mpărăţie
De năzuinţi, de carne şi de oase...

Sunt morţii noştri încleştaţi sub glie,
Nenumărate trupuri zdrenţuite
De fier şi plumb, de-a cailor copite,
în furtunoasa luptelor năvală.
Sunt cei căzuţi în clipa triumfală,
Biruitorii câmpului de plângeri,
Care, murind, zâmbeau în agonie;
Sunt măcinişul negrelor înfrângeri,
Bieţi mucenici, ce-n hora de obuze,
Cu pieptul gol au vtut să-nftunte valul,
Şi-au fost striviţi cu blestemul pe buze;
Sunt umbrele ce-a azvârlit spitalul
Din patul lui subt huma milostivă,
Ologi şi ciungi muşcaţi de mitraliere,
Cu chipuri reci şi strâmbe de durere;
Sunt gloata tristă, morţii fără lupte,
Cei îngheţaţi de frig în straie rupte,
Cei oropsiţi de foame şi de boală...

Toţi înfrăţiţi în neorânduială,
I-acopere pământul, deopotrivă.

Străine, tu, culegător de grâne,
Tu, ce-mi cutreieri ţara după pine,
Şi-nfăşurat în nepăsare crudă
îţi porţi în larg privirea fără milă,
Nu te opri întrebător în cale,
Când treci pe lângă tragica movilă,
Vorbeşte-ncet, să nu mi te audă,
Nici să priceapă umbletele tale,
Ce-ar răscoli în adâncimi vulcanul...
Ia tot belşugul holdelor cu tine,
Nici nu gândi că-n snopii ce vei strânge,
în orice bob avem un strop de sânge;
Tu satură-ţi cohortele păgâne...
Dar fugi grăbit în dtum, printre coline,
Căci n-are iadul draci să-1 mai înfrâne
Când s-a porni de-acolo uraganul!...

Iaşi, 1918

POVESTE VECHE

De câte ori vremea cu sânge ne-adapă
Obida din cronica ţării,
Aceeaşi poveste de veci se dezgroapă
Şi strigă în noaptea uitării.
Ea spune de oameni, de câmp şi de munte,
De tine, prostime săracă,
Ursită să fereci din trupuri o punte
Ce nu pot duşmanii s-o treacă.

De voi scriu moşnegii pe foi de ceasloave,
La fel îşi înşiruie slova
Neculce la carte, şi vodă-n hrisoave.
în Ţara de jos şi-n Moldova,
E lege bătrână, şi legea-i păstrată,
Să daţi voi pământului moaşte,
Căci multe potopuri hotarul ne-arară,
Dar zid, numai unul cunoaşte.

Aşa ne păzirăţi străvechea moşie
Cu braţe de plug şi de sapă,
De-atâtea ori moartă, dar pururea vie,
Tot viforul nostru ne-o scapă.

Şi astăzi, când moartea o simt la fereastră
1 ovestea aceeaşi rămâne:
- Luaţi aminte, boieri dumneavoastră,
Sa ştiţ. să ne-o spuneţi şi mâine!...

Iaşi, ÎS) ***17***

PĂMÂNT ŞI CER

I

Pământ, pământ... Ogradă vinovată
C-un furnicar la orice cotitură,
Cu măruntaie putrede de ură,
Povestea ta o ştiu... e neschimbată...

Aşa, muncit de-o tainică arsură,
Râvnind o nouă jertfă-nsângerată,
Flămând şi rău, aşa mi te arată
Din moşi-strămoşi a veacurilor gură.

De-aceea,-nvins şi obosit de tine,
Cu sufletul chemat de zări senine
De câte ori mă cerceta misterul,

Eu, însetat de-o nevăzută ţară,
Smulgându-mă din haina ta murdară,
Priveam în sus, mă mângâiam cu cerul..

II

Acolo-n slavă, binecuvântate,
Ardeau lumini sfinţite din vechime,

Era un templu unde n-a fost nime
Din lumea asta plină de păcate...

Altar aveam acolo-nînălţime,
Căci, după poarta bolţii înstelate,
Homer mi-a dat a zeilor cetate,
Isus mi-a dat cutată lui treime...

Putea oricât să stăruie minciuna
Aici în praf... căci ochii totdeauna,
Scăldându-se-n tăriile albastte,

Mă învăţau în nopţi de reverie
Că este sus, în cet, o armonie
Ce-i dincolo de patimile noastre...

III

Azi în zadar vrea inima bolnavă
Să-mi prind-un vis din norii moi de seară,
Azi umbrele amurgului de vară
Miroase toate-a moarte şi-a otravă...

Zbărându-se în goana lui de fiară,
Pământul simt cum s-a urcat în slavă;
Maşina lui îmi uruie grozavă
Spărgând a bolţii pace legendară...

Rănit văzduhul tremura-n răsfrângeri,
Se duc din el popoarele de îngeri,
Şi-n mintea mea un basm frumos se frânge!
Nu mai eşti sfântă rază diafană,
Căci cerul alb şi fără de prihană
Azi e stropit cu pete mari de sânge...

Iaşi, 1917

CEAHLĂUL

Va fi-ntr-o zi de primăvară,
Cu molcom zvon în zări albastre,
Când poate nimerii n-a mai plânge
Fărâmiţarea ţării noastre.

în negură de ani de zile
Se va fi cufundat Calvarul
Şi doar bătrânii de-or mai spune
Pe unde-a fost demult hotarul...

Atunci se va urni deodată
într-un cutremur toată fitea
Şi-un chiot surd din depărtare
Va despica nemărginirea...

De peste graniţa cea nouă,
Ca o sălbatică urgie,
Strigând spre ţarina Moldovei,
Un munte s-a pornit să vie...

Şi va să-nsemne cronicarul
Atunci o zi vijelioasă,
Ceahlăul n-a rămas la duşmani,
Ceahlăul s-a întots acasă.

Chişinău, 1918

AFARĂ TRECE MOARTEA

Afară trece moartea în goană peste ţară,
I-atâta plâns şi vaiet ş-atât blestem afară,
Că braţul meu tresare şi mă-nfior, femeie,
Ca mâna ta plăpândă în mâna mea să steie,
Acum când trece moartea în goană peste ţară...

N-auzi ce munţi de patimi ne strigă la fereastră,
Să ne topim într-înşii şi noi văpaia noastră,
Un picur în pierzarea care-şi întinde hora.
Al tău nu pot fi astăzi, căci sunt al tuturora,
Acum când munţi de patimi ne strigă la fereastră.

Ridica-ţi ochii tulburi şi roagă-te, femeie,
Ca zvon de biruinţă să vie din tranşeie,
Să-mi scuture din suflet funinginea şi ura,
Să pot să-ţi dau iar ţie şi inima, şi gura,
Ridică-ţi ochii tulburi şi roagă-te, femeie...

VORBESC TĂCERILE

Vae s

Acum când tunul nu mai bate
Pe culme, sus, la Mărăşeşti,
Vorbesc tăceri înfricoşate
în largul ţării româneşti.

întunecate valuri mute,
Fără de glas, fără auz,
Sunt mai grozave, mai temute,
Ca viforul de la Oituz.

Le poartă vântul primăverii
Şi cresc, şi tulburate vin,
Sporind furtunile tăcerii,
Din Dorohoi la Severin.

Pe urma lor bolnav pământul
Resimte taină şi fior,
Otravă n-a avut cuvântul,
Mai tare ca otrava lor!

Căci nu sunt vorbe-ntraripate
Să-l spuie-al inimii îndemn,

Cum strigă braţele trunchiate,
Cum plâng picioarele de lemn.

ÎN BIVUAC, LA AKERMAN

Adie-n soarele de-amiază
Un vânt de secetă duşman,
Batalionul cantonează
Pe-un vârf de deal, la Akerman.

Printre scaieţi şi polomidă,
Jos pe nisip lângă răzor
Sunt puştile în piramidă
Si sunt soldaţi în umbra lor.

în largul zărilor senine
Luceşte lacul solitar,
Şi golul srepei ucraine
în depărtări peste hotar.

Flăcăii zac întinşi pe spate,
Olteni, de fel din Mehedinţi,
Cu ochii-nchişi pe jumătate
în ploaia razelor fierbinţi.

Ce amintiri, ce griji, ce gânduri
Le-or fi umbrind acest popas?
Că s-a făcut tâcere-n rânduri
Şi nu s-aude nici un glas...

Târziu, un fluier prinde-a zice
O doină veche de pe Jiu,
Din ochi dau lacrimi să le pice
De-atâta jale şi pustiu...

O faţă doar se luminează
în somn... e domnul caporal.
Nenorocitul, se visează
La Alba-Iulia-n Ardeal...
Vinerea Patimilor, 1918

HORA MORŢII

Sus, copii, în hora mare,
Hora morţii cea cu spor,
De la Tisa pân' la Mare,
Bateţi straşnic din piciot!

Sus, copii, lăsaţi hodina,
Cântă tunul din vecini,
Buruiana şi neghina
S-o stârpim din rădăcini!

Sus, copii, deschideţi focul
Şi-I urniţi ca un şuvoi,
Că nevasta şi norocul
Prea ne-aşteaptă-n sat la noi.

Sus, copii, întindeţi pasul,
Daţi năvală tând pe rând
Şi grăbiţi să vie ceasul
Biruintii mai curând.

NOI

i

ÎNVIERE

A fost o lungă, jalnic-agonie,
Cu stingere de fiecare clipă,
Mi-a fâlfâit pierzarea din aripă
Peste întinsa nopţii-mpătăţie.

Drumeţ înfrânt de-a patimii risipă,
Vâslaş bolnav, purtat de vijelie,
Mi-a doborât a valului mânie,
Gonind un vis ce nu mi se-nfiripă.

Erau să vie cioclii să mă-ngroape,
Când, stând închis în casa mortuară,
Tu te-ai ivit la patul meu, aproape.

Atunci, cu sfânta vieţii frenezie,
M-am ridicat din morţi a doua oară
Şi mi-am făcut din moarte-o cununie.

i r

VITA NUOVA

Te-am dărâmat, hotar de-odintoară,
Brâu împletit din lacrimi şi din sânge,
Veriga ta de foc nu mă mai strânge
Şi lanţul tău a încetat să doară.

Trecutul însă tot se mai răsfrânge,
Ca un păiangen tainic mă-mpresoară
Şi-n inima mea fulgere coboară
Din zilele ce mă-nvăţau a plânge...

E în zadar! Din munţii vechi de ură
Eu nu mai simt nici o fărâmitură.
Pe veci în mine fiara a murit!...

Iar unde-a fost nenorocirea noastră,
Eu pretutindeni am câte-o fereastră,
Ce stă deschisă larg spre infinit...

TOVARĂŞI

îi vezi tovarăşi... Liniştea de seară
I-a împăcat... Cei doi copaci visează..
Cu trupurile lor se-mbrăţişează
Şi-o frunză nu-i pe ramuri să tresară.

Pesemne-acum, când luna luminează,
Ei se gândesc la vremi de-odinioară,
La vifore şi lupte ce-ndurară
De când pe culme-alături sunt de pază.

Subt bolta lor cum stăm, nu ţi se pare
Că sfânta noastră dragoste târzie
Ne mai trimite-o proaspătă iertare?

Şi nu simţi tu în suflet începutul
Unei vieţi de nouă armonie,
Acum când moare-n depărtări trecutul?.

PUSTIU

Eu când mă uit în mine-atare,
Sărmanul suflet mă-nspăimântă,
O casă goală mi se pare,
O casă care nu cuvântă...

în jur ograda stă pustie,
Petdeaua la fereşti e trasă,
Iar într-un colţ pare că scrie:
Stăpânul a plecat de-acasă!

ÎN NOAPTE

Acuma când, în noapte, Ia tine gându-mi port,
Mi-e sufletul o casă din care-ai dus un mort.
Tot mai pluteşte încă fiorul stinsei vieri,
Sunt urme de răsuflet ce-s scrise pe păreţi...
Dar e atâta umbră în golul ce-a rămas
Şi-atâta întunerec se lasă ceas cu ceas,
Că, dornic să se spargă pustiul mut şi sec,
Aş vrea să-mi nărui casa - s-o nărui şi să plec...

STRIGOII

Case purrede, bătrâne
De ruşine şi păcate,
Case negre, dărâmate,
După voi ce mai rămâne?

Sunt strigoii din vechime
Prinşi în var şi-n cărămidă,
Să-i alunge, să-i ucidă
Nu e-n stare încă nime...

Cu răsuflete de ură,
In scrâşnirea lor flămândă,
Ei se-nşiruie la pândă
Pe la orice cotitură.

Orişicât de înainte
Noi împingem carul vieţii,
Ei stropesc în ochi drumeţii
Cu ţărână din morminte.

Staţi cu mâinile-amândouă,
Meşteri mari în apărare,
Căci strigoi, cu mic, cu mare,
Vor să strice casa nouă...

TRISTIA

Tristeţea ioe«. adtncs m « c
Fără de margini, fără fund,
în largul ei fără hotare
Atâtea vifore s-ascund...

Tristeţea, zestre de-o viaţă,
M-a petrecut de obicei,
Tăcută peşteră de ghiaţă,
Atât de frig e-n umbra ei...

Tristeţea ce zâmbeşte mută
Din ochii mei când ne-ntâlnim,
Cu taina ei nepricepută
Mă cheamă azi în ţintirim.

BREVE SOGNO

Ce mort frumos s-a deşteptat în mine
Subt farmecul atingerilor tale...
O stea s-a smuls din negura din vale
Şi-a răsărit o floare pe ruine...

Cu-nfrigurări de visuri triumfale
Viaţa iar mi-a fulgerat prin vine
Şi tainice nemărginiri senine
Mi s-au deschis strălucitoare-n cale...

Femeie, tu, solia ptimăverii,
Tu mi-ai vrăjit misterul învierii
Şi oaza magică dintr-o Sahară,
Unde-am murit pe veci a doua oară.

DEPARTE

Şi-acuma, când pământul şi apa ne desparte,
Tu-mi vii tor mai aproape, cu cât plec mai departe.
Şi-aice firea-ntreagă numai de tine-i plină
Şi-n jocul ei de umbre şi-n jocul de lumină,
Oriunde mă mai cheamă un strop răzleţ de viaţă
Tu vii şi pretutindeni eşti pururea de faţă...
Şi azi mi te apropii... Iar mi-ai pătruns în casă...
Din liniştea-nnoptării tăcerea ta m-apasă.
Te simt tot mai aievea şi-atâta de fierbinte,
Cum simte ucigaşul aducerea-aminte...
Eşti tu, ca totdeauna. Din nou îmi pari mai vie.
Trecutul, ca o fiară, din neguri reînvie...
Mi-ai destrămat iar tihna, mi-ai sugrumat răgazul,
Răsufletul tău moale mi-a-ncolăcit grumazul,
Mă strânge ca un şarpe cu solzii de văpaie,
Şi rostul tău îmi umple tot golul din odaie...
Din raza care trece ferestrele deschise
Îmi flutură cuvinte odinioară zise...
Mi se desfac prăpăstii din golul nefiinţii,
Aud cum patimi negre se sfâşie cu dinţii...
Răsare-o glumă,-un cântec, un zâmbet ori un vaier,
Mă năvălesc întruna, se zbuciumă, se-ncaier
Şi dintr-o dat' părerii par căptuşiţi cu şoapte...
Ce groaznică orgie e-n fiecare noapte!...

CÂNTEC

Eu ţi-am făcut un cântec, o salbă împletită
Din umbră şi lumină, din patimi şi din stele,
Iubirea mea păgână pe veci nepovestită,
Cu zestrea ei întreagă, i-o dau cântării mele.

Eu ţi-am făcut un cântec să te petreacă-n cale,
Să-i simţi arzând la tâmple suflarea de otravă,
Să reînvie noaptea în visurile tale
îmbrăţişarea noastră flămândă şi bolnavă.

SUFLETUL

Ţi-e sufletul o mare-nviforatâ,
Şi-n ochii verzi, ce-mi strălucesc în cale,
Eu văd ca-n două vârfuri de pumnale
O tristă hecatombă-nsângerată,
Întreagă jertfa biruinţii tale.

Pe mine-adâncul apei mă-nfioară
Cu tainele ce nu le ştie nime,
Din undele ce suie şi coboară
îmi reînvie basmul cu-o comoară
Ascunsă jos, acolo-n adâncime.

Drumeţ chemat de viforele mării,
Cum m-am oprit rătăcitor pe maluri,
Simt fulgere în purpura-nserării
Şi-n noapte-aud suspinele chemării
Luntraşilor, cari vor pieri în valuri...

i ~

te

CĂRBUNII

Cărbunii când ţi-or arde-n vatră
în seri de ani târzii şi goi,
Tu stând la lespedea de piatră
Să te gândeşti c-am ars şi noi...

Iar când din ochii de jăratic
Vor tresări scântei-scântei,
Să ştii că visul meu sălbatic
S-a mai aprins o dată-n ei.

CHEMARE

Subt zidul alb al mănăstirii
Unde-ai închis un scump noroc,
Cu slovele muiate-n foc
Ţi-ai scris chemările iubirii...

Eu le cetesc... şi dintre şire
Ţi-aud chemările de dor
Ca fulgere ce cad în zbor
Spre turnul vechi de mănăstire...

MUNŢII

Trup sfânt din trupul ce se frânge,
Voi, munţi de brad şi de stejar,
Sttăjeri ai ţării care plânge,
Plini de poveşti şi plini de sânge,
V-au surghiunit peste hotar.

Nu ştiu, la cronică nu scrie,
De când avem acelaşi rost...
Aţi mai rămas voi mărturie,
Azi numai frunza voastră ştie
Să spuie nunta cum ne-a fost...

PARIS

Parisul, magică făclie,
Cum n-a mai luminat pe cer,
Parisu-n mintea mea învie
Şi frigurile lui mă cer.

Parisul chiote şi arde,
Cuprins de-al patimilor stol,
Cu clocotul din bulevarde,
Imensa harf-a lui Eol.

Parisul din povestea noastră,
Prinzând misteriosul val
O să ne cânte la fereastră
Măreţu-i cântec nupţial...

AŞTEPTARE

Trei trandafiri într-un pahar,
Trei trandafiri în floare.
Curaţi ca de mărgăritar,
Te-au aşteptat ieri în zadar
Să-i prinzi în cingătoare...

Te-au aşteptat, sărmane flori,
în liniştea mea moartă,
Şi,-ngălbenite de fiori,
S-au scuturat de câte ori
Foşnea un pas la poartă.

Amurgul vineţiu de-april
îmi rătăcea prin casă,
Când frunzele tiptil-tiptil,
Ca nişte lactimi de copil,
Cădeau încet pe masă.

O RAMURĂ ÎNTÂRZIATĂ

Nu ţi-a fost dat să vezi vreodată,
Când toamna palidă coboară,
într-o grădină despoiată,
O ramură întârziată
Ce-a înflorit a doua oară?

Nu te-ai oprit atunci în cale
Să te întrebi: ce taină, oare,
Ascund înţelepciunii tale
înfriguratele petale.
Ca mâine stinse, fără soare?...

Şi dac-o blândă-nduioşare
Ţi-a frânt o clipă-n ochi lumina,
Cum stai aşa, întrebătoare,
Uitându-te la biata floare,
Ai înţeles a cui e vina?

E raza care toamnei mute
I-a dat fiorul primăverii,
Şi-n preajma morţii abătute
A picurat, pe neştiute,
Un strop din cântecu-nvierii...

TRECUTUL

S-abat mustrări din altă vreme,
Din vremea când nu ne ştiam,
Şi vin pe nume să mă cheme,
Să-mi strige nopţile la geam,
Ca o pădure de blesteme...

Trecutul tău de-odinioară,
Prăpastie cu multe guri,
Cu întrebări ce mă-nfioară,
Cu şerpuiri şi cotituri...
Trecutul, nesătulă fiară...

Trecutul, umbră vinovată,
Tâlhar scăpat de subt zăvor,
Din cripta lui întunecată
Se furişează, călător,
Şi lângă patul meu s-arată.

Trecutul, cioclu de morminte,
Sinistru oaspete de-amurg,
Neguţătot de jurăminte,
Din haina-i ciuruită curg,
Drept zdrenţe, aducerile-aminte.

El vine tainic să dezgroape
Tot ce-am închis în ţintirim,
Ne-aduce lacrimi în pleoape.
- Dă-mi mâna ta, să-1 gâtuim,
Trecutul, când îl simţi aproape...

APUS

Duminecă. Nu-i nimeni pe alee,
Şi-n împietrită pace vesperală,
Străvechiul parc îmi pare-o catedrală,
Altarul ei, un srrat de orhidee.

Muiat în blânda florilor sfială,
Jos, soarele s-a mai oprit să steie,
Cele din urmă roşii curcubeie
Se frâng pe-o albă cruce sepulcrală.

Apune-apoi... Lin, una câte una,
Vin umbrele peste copaci să cadă,
Pân' ce, târziu, din lac răsare luna.

Lumina-i rece scaldă palmierii,
Când noi, ca doi eroi dintr-o baladă,
Sorbim imensul cântec al tăcerii...

Palermo, 1921

DIN VIATĂ

în largul mării fără margini, în largul mării zbuciumate,
Se întâlniră două scânduri din două vase sfărâmate.

Sărace mărturii răzleţe ale-unui drum dup-o comoară,
Le-a fost urnit aceeaşi vrajă din portul lor de-odinioară.

Din două părţi tăindu-şi cale credeau în unda milostivă,
Când tot acelaşi braţ de vifor le-a frânt catargul deopotrivă.

Deodată s-au oprit în goana de năzuinţi spre-o lume nouă,
Deodată albele corăbii se cufundară amândouă...

Solii pribege ale morţii rămase cele două scânduri,
Purtând pe ape fiecare acelaşi trist popor de gânduri...

S-au prins alături când simţiră că tot acelaşi val le saltă,
Şi azi, brăzdând nemărginirea, merg înfrăţite laolaltă...

RESURRECTIO

Când trec umbrele-nserării,
Pânze de-argintat fuior,
N-auzi spasmurile mării
Cum ne strigă-n hora lor?

Din păgâna şi adânca
Undelor îmbrăţişare,
Dintr-un val ce sparge stânca
Un fior prelung tresare...

Parc-o taină se ridică
Din primejdia de apă,
Ochii tăi supuşi de frică
Vreau cucernic s-o priceapă.

Eu o ştiu atât de bine...
E povestea de demult,
Din uitate vremuri vine
înc-o dată s-o ascult.

TIBI MARE

Atâţia ani îşi strecurară convoiul lor pierdur de clipe
Din ziua când ne despărţirăm de şoapta-ţi ademenitoare,
Şi azi acelaşi demon bate deasupra noastră din aripe,
Păgâna patimă flămândă tot mai sălbatică ne doare...

Curând iar vom veni la tine, striviţi de vechea-mbrăţişare,
Să oglindim acelaşi vifor în larga-ntindere albastră,
Şi să-ntrebăm un val, să spuie: ce e mai sfântă şi mai mare,
E veşnicia ta de unde, ori e eterniratea noastră?

DE PROFUNDIS

Din sufletul meu, peşteră uitată,
Cu scorburi multe, văduve de soare,
Tăcerile mai strigă câteodată,
Ca nişte robi rebeli în închisoare.

Sunt visuri, patimi, cântece pierdute
Şi întrebări nedezlegate încă,
Tot ţintirimul vieţii mele mute
Mă cheam-atunci cu matca lui adâncă.

Dintr-o poveste mândră şi păgână
S-abat frânturi de straie zdrenţuite,
M-ating răzleţ cu taina lor bătrână
O clipă-abia, şi negura le-nghite.

De fiecare plânge-o agonie
Şi flutură o umbră de mustrare,
Nemilostivă volbură târzie,
Cu gheara ei mă sapă şi mă doare.

Aşa, pe rând, sălbatice şi crude,
Mă urmăresc tăcerile deşarte.
Dat anii trec şi glasul lor s-aude
Tot mai încet şi tot mai de departe.

Riva, 1929

LA MAL

Sus, munte de piatră, cu fruntea de var,
Jos, lacuj, o pânză albastră,
La mal, lâng-o masă cu flori în pahar,
Noi doi, cu muţenia noastră.

Atâta repaos s-atâta fior
Plutesc peste apele-afunde,
Că raine din vremi ce de mult nu mai dor
Azi plimbă tăcerea pe unde.

Din soarele-apune blând raze se scurg
Spre trei chiparoşi să se-nchine,
Trei sfeşnice stinse, uitate-n amurg,
Pe-un umăr de templu-n ruine...

Cum stăm, strânşi alături, şi buzele tac
în liniştea fără cuvinte,
Ca albe corăbii, pribege pe lac,
Ne leagăn' aduceri-aminte.

Şi-n vreme ce umbrele nopţii cobor
Şi gâlgâie apa la scară,
Departe, trecutul, bătrân cerşetor,
Ne cântă umil din ghitară.

Rwa, 1930

MARE AETERNUM

Eternă mare, ca şi odinioară,
Fără hotar şi fără de hodină,
De întrebări şi neastâmpăr plină,
Azi goana mea la malul tău coboară.

Cu tresăltări de ape şi lumină
Oglinda ta prelung mă înfioară,
Şi-nchise răni încep din nou să doară,
Din flăcări vechi ce-n mintea mea se-mbină.

Pe rând, pe rând, eu simt cum reînvie,
Cântată parcă-n surle şi chimvale,
Uitata noastră mare-mpărăţie.

Şi nu mai ştiu ce mi se par mai grele:
Poveţele nemărginirii tale,
Sau tainele adâncurilor mele...

TREC CLIPELE

Trec clipele... mărgele înşirate
Pe-un tainic fir, de-o mână preacurată,
în goana lor de visuri arginrate
Viaţa mea se risipeşte toată...

Când simt că bate moartea din aripe
Eu mă opresc să-mi văd întteaga salbă.
Şi văd atunci că tortul meu de clipe
L-a depănat aceeaşi mână albă...

PAX NOBIS

Când cade-amurgul la fereastră
Cu joc de umbre, cu fiori,
El ne găseşte-n casa noastră,
Tovarăşi muţi şi visători.

Cu ochii călători departe,
Cum stăm alături amândoi,
Un şir de veacuri ne desparte
De-al vremii chiot şi noroi...

Ca-ntr-o cetate legendară
Noi ne-am închis după oblon,
Din valul ce se strig-afară
Nu ne pătrunde nici un zvon...

Se-nşiră clipele curate
Fără trecut şi viitor,
E tainica eternitate
Ce trece-asupra noastră-n zbor.

Şi-atunci, în sfânta serii pace,
Noi am uitat, de mult, că sunt
Atât amar de dobitoace
Rumegătoare pe pământ.

AM FOST...

Am fost logodnicul durerii,
Cobzarul cu aceleaşi strune,
Ce-şi ţese cântecu-nvierii
Din stihuri de îngropăciune...

în noaptea mea înviforată,
Drumeţ îndrăgostit de soare,
Am fost o harfă spânzurată
Pe-o sttaşină de închisoare...

Zidit din lacrimi şi dezastte,
Eu am vestit o lume nouă,
Voi mi-aţi dat vaierele voastre,
Eu v-am dat inima mea vouă.

în zile lungi de pribegie,
Biet rob lovir de biciul urii,
Eu am purtat de-o veşnicie
Prea mult blestem în cerul gurii

Mirarea deci să nu vă prindă
Că azi sub tâmpla mea căruntă,
Nu e nici zumzet de colindă,
Nu sunt nici chiote de nuntă...

POST BELLUM

Pământ, pământ, stăpânul meu de-o viaţă,
Eu ţi-am fost slugă, ucenic şi frate...
Te-am proslăvit cu gene-nlăcrimate
în ruga mea de orice dimineaţă.
Pământ, mi-ai fost duhovnic de păcate,
Pământ, mi-ai fost tezaur de povaţă,
Din lutul tău eu mi-am zidit altarul...
M-am închinat la coapsa ca bătrână,
La tine-am supt ctedinţă din ţărână,
Cu plânsul tău eu mi-am umplut paharul..

Pământ... Pământ... Azi te-ai schimbat la
Ca un bătrân cu cuvioasă barbă,
împins de-o tristă volbură tâtzie,
Dup-o spurcată noapte de beţie,
Eşti necurat în orice fir de iarbă...
Pământ, eşti plin de-a patimilor zgură.

Acolo jos, în negre măruntaie,
Pământ... pământ... ai vinovată gură,
Tot te mai arde-a crimelor văpaie...
Pământ... pământ... ai ottăvite roade,

Nu-mi poci da astăzi cuminecătură...
Pământ... pământ... Pe robul tău sloboade,
Căci ochii lui cei dornici de mister
Te părăsesc... s-au surghiunit în cer.

CETIND PE BAUDELAIRE

Mai recetesc o pagină bolnavă
Din *spken-\A* tău încarcerat în rime,
în noaptea asta plină de ottavă,
Când nu mai râd, căci nu mă vede nime...

Mai recetesc şi fdă după filă,
Par nişte triste galbene petale,
E pretutindeni brumă fără milă
Şi-atâta toamnă-n versurile tale...

Ce tutn înalt, sttălucitor de ghiaţă
Ţi-e mintea... Văd la otice cotitură
Cum câte-un picur proaspăt de viaţă
Primeşte-a morţii cuminecătură...

Pe rând, pe rând, viziuni multicolore,
Beţiile cu-a lor apoteoză
Mor în cădetea vorbelor sonore,
Când visu-şi moaie aripa-n nevroză.

Simt sufletul învins cum ţi se frânge,
Un Crist cu pieptul zdrenţuit de suliţi,
Pare-că văd cum ai stropit cu sânge,
Pe unde-ai fost, noroiul de pe uliţi...

Cum, stând aşa, cu coatele pe masă,
Urâtu-ncinge fruntea mea de ceară,'
Iar noaptea grea asupra mea îl lasă:
O lespede pe-o pace funerară...

ASCULTÂND „MESSIAS" DE HÂNDEL

Ca printr-un fum sfinţit de denii
S-alungă umbră şi vedenii,
S-aud mustrări, se strigă plângeri,
Satana e gonit de îngeti,
Păcatul vechi din ziua-ntâie
Se scaldă-n miros de tămâie,
Din depărtate vremi tresare
Şi creşte ca o apă mare,
Cu zvârcolirea lui dezleagă
Catapeteasma lumii-ntteagă.

KARLSBAD

Sunt fără număr, mutre somnolente
De ambe sexe, valuri nesfârşite
Trec spre izvor, stomacuri obosite
Din cele cinci diverse continente.

Par un cavou arcadele boltite
Subt ziduri sure, reci, indiferente,
Când dintr-un colţ răsună-n vagi accente
Un vals de Strauss cu note gâlgâite...

Aşa pe rând mulţimile s-adună...
Pe urma lor şi pasul meu s-abate,
Da! Iată-1 plin paharul meu cu apă...

încep să-1 beau, şi liniştea mea gravă
Schiţează parcă gestul lui Socrate
Când a sorbit din cupa de otravă!

Ce blândă eşti, domestică pădure,
Sub brazii tăi decenţi nu mi se pate
Că s-ar putea vocifera prea tare,
Ori c-ar veni haiducii să mă fure.

Bine crescută, n-ai asemănare
Cu coastele Carpaţilor, obscure,
Unde e zvon de clopot şi secure
Şi unde iese ursul la plimbare...

Şi totuşi pacea ta civilizată
Mi-a arătat cea mai cumplită fiară:
Pădure tunsă, rasă, coafată...

Vai, n-am s-o uit vedenia butgheză:
Un neamţ enorm pe-o bancă solitară
îşi mângâia nevasta lui obeză...

FRANZENSBAD

în dup-amiaza silnică de vară,
I s-a făcut un gol rotund în minte...
Sunt fără sir imagini si cuvinte
Ce s-au pornit în juru-i să tresară.

Pe scaunul ei de lene sedentară
O năpădesc aducerile-aminte...
.. .A fost demult... La bal? ori înainte?...
Departe parcă picur-o ghitară...

încet, încet, visaţii se supune,
Când, înotând în soarele-apune,
0 ciocârlie își înalţă trilul...

Ea doarme lin... Dar într-o clipă, iată,
Din vis femeia sare-nfrigurată:
1 se păruse c-a ţipat copilul...

CÂNTĂ MOARTEA

îmi cântă moartea la fereastră
Ca o vecernie-n surdină,
îmi cântă-ncet povestea noastră:
Un joc de umbre şi lumină.

Eu o ascult în noaptea mută,
Din adâncimi îmi creşte mare:
întreaga viaţă petrecută
La căpătâiul meu răsare.

Şi cum, sub tâmpla mea fierbinte,
O lume veche-mi reînvie,
Nu câte-au fost îmi vin în minte,
Ci câte-ar fi putut să fie.

ÎN SAT

CÂNTECUL CĂMĂŞII

- fragment -

Eu sunt o biată, ieftină căinase,
Sunt o sumară haină populară,
De mii de ani de când mă îmbrăcară,
PAI sunt pudoarea plebei nevoiaşe.

Eu m-am pornit din câmp, de pe ogoare,
Din cânepa ce-au semănat ţăranii...
(Tatăl meu e unul Ioan al Anii.)
M-a tors, în albe nopţi de şezătoare,
Cu grabnic spor, o ceată de neveste,
Din gura lor ştiu doine plângătoare
Şi-am învăţat cu firul de fuioare,
Din fiecare fus, câte-o poveste.
Am fost ţesută la război, în tindă,
Şi m-a cusut încet o fată mate,
M-a înflorit la mâneci cu mătasă
Şi mâna ei a izbutit să prindă
în arabescuri fine şi barbare
Toat-aşteptatea dulce de mireasă...
Ţiu minte, vezi, când am ieşit din casă
Şi când la horă,-n vesela grămadă,
M-am prins întâi curată şi frumoasă,
Cum străluceam în albul de zăpadă...

De-atunci, în cruda anilor povaţă,
Câte-au fost date-asupra mea să cadă
Ca nişte păsări groaznice de pradă...
Ce-aruncătură stearpă de viaţă!
Prin praf, prin fum, prin negură şi ceaţă,
Subt suliţele arşiţei de soare,
Ori în bătăi de vifor şi ninsoare,
Eu m-am zbătut, o chinuită roabă.
Şi zi cu zi din munca mea neghioabă
Mă năpădiră râuri de sudoare...
Blesteme câte lung clocotitoare
îmi rrimetea scheletul de subt mine,
Subt vălul meu adăposteam ruine,
Când glia neagr-o răsturnam cu boii...

Şi-n drumul greu, cum mă păştea duşmanul
Mi s-au vândut iţarii şi sumanul,
Numai pe mine m-au iertat ciocoii...
Azi, cum mă vezi săracă, nelăută,
M-am zdrenţuit, sunt galbenă şi neagră.
Şi-n goana mea de toţi nepricepută
M-am pomenit netrebnică şi ruptă.
Dar totuşi poate-ţi mai aduci aminte
Că suptă-aşa de foame şi de boală,
Ca un drapel de-nfricoşată luptă,
Pe când era bătaia mai fierbinte,
Eu, sfârtecată, tragică şi goală,
Am năvălit ttanşeele nemţeşti,
Am dat asalt, în câmp, la Mărâşeşti.

ÎN MINE CÂTEODATĂ

în mine câteodată eu simt: se face noapte,
Din netrăite vremuri vin neguri să mă prindă,
Strigări necunoscute şi cântece şi şoapte
La casa mea colindă.

în mine câteodată ţătani cu zeghea sură
Şi glume şi ispite şi tot ce ştie satul
S-amestecă de-a valma roind în bătătură
Şi vin să-şi ţie sfatul...

în mine câteodată grea liniştea se lasă,
Miroase-a izmă creaţă şi-a flori de iasomie,
în vreme ce un popă cu barba cuvioasă
Slujeşte-o liturghie...

TRECEA UN OM

Pe sub fereastra casei mele
în largul drumului de ţară,
Sub cerul alb, stropit cu stele,
Trecea un om cântând aseară.

Era un cântec cate spune
Durerile ce-adună anii,
Trist ca un plâns de-ngropăciune,
Cum numai ei îl ştiu, ţăranii.

De unde oare călătorul
îl adusese-n sat la mine,
Din ce mister pornea fiorul,
Din ce adânc, din ce ruine?

îl ascultam cum jalea-i blândă
Deasupra văilor se-mparte,
Nemângâiată şi plăpândă
Ca o mustrare de departe.

Şi cum se risipea-nainte
Oftarea lui îndurerată,
O clipă mi-am adus aminte
Că si eu am cântat odată...

BISERICUŢA DIN ALBAC

Bisericuţă din Albac,
Tu eşti al vremurilor semn,
Tot bietul nostru plâns sărac
E-nchis în trupul tău de lemn.

Din ce-am cerut, din ce-am gândit,
Atâtea tugăciuni cuprinzi,
Şi-atâta vis neizbândit,
Subt vechiul tău tavan de grinzi...

Tu stii cum ne-am trudit stingher,
De-a pururi fără crezământ
La Dumnezeu, acolo-n cer,
Şi la-mpăratul pe pământ...

De-aceea, ostenit-acum
De zile rele câte-au fost,
Bătrână te-ai potnit la drum
Să-ţi deie fraţii adăpost...

Rămâi aici, fă-ţi un popas,
Fii sfetnic bun din veac în veac
Şi spune-acasâ ce-a rămas,
Bisericuţă din Albac!

Florica

VÂNT DE SEARĂ

Căsuţă albă, vineţie,
Subt culmea verde-a unui deal,
In noaptea mea de pribegie
De ce mi te arăţi azi mie,
Căsuţă albă din Ardeal?

Ce val de umbre călătoare
Mi te-abate iat în gând?
De ce-mi răsai stăruitoare,
De ce te văd acuma oare
Mai limpede ca orişicând?

Pesemne duşmani te prădară,
Pesemne duşmani ţi-au dat foc,
Şi-un strop din urna-ţi funerară
Tu mi-ai trimis pe vânt de seară
Căsuţă fără de noroc...

ÎN ŢINTIRIM

în ţintirim, la noi în ţară,
Movile sunt în lung şi-n lat,
O pace mută, funerară,
Te-apasă greu ca un păcat,
în ele taina nefiinţii
l-a prins, subt milostiv zăvor,
Pe toţi câţi au muşcat cu dinţii
Din ţarina durerii lor...

în ţintirim dorm munţi de lavă
închişi sub lespezi de mormânt.
Un cuib de ură şi otravă
E-n orice bulgăr de pământ.
Ţărâna tremură şi-nvie,
Căci fiecare fir de lut
Dospeşte-n el o vijelie
Din câte-n suflete-au bătut...

în ţintirim, pe vânt de seară,
Şiraguri umbrele cobor,
Sunt morţii care se srrecoarâ
Şi prin unghere ţin sobor.

Grozavă oaste de schelete,
Nebiruiţi rătăcitori,
Ei sfânta răzbunării sete
Şi-o-mpatt în drum la trecători.

în ţintirim, în nopţi albastre,
Când stelele pe cet s-aprind,
Răsună planşetele noastre
Şi zarea-ntreagă o cuprind,
înfiorată lunca geme,
De bocet jalnic de femei,
Ce spun din gura lor blesteme
Când duc la groapă ghiocei.

în ţintirim mai sunt şi cete
De nesătui boi de pripas,
Cari rumegă pe îndelete,
Călcând pe-un mort la orice pas.
Şi-n vreme ce sfârşiţi de zile
Noi lângă cruci ne tânguim,
Ei pasc la flori de pe movile,
Ei ni se-ngraşe-n ţintirim.

TRADUCERI

PRIVIGHETORI ŞI CIOCÂRLII

- după Petofi -

Vai, până când va trebui s-ascult
Cum împletiţi din razele de lună
Cântări din vremuri de demult,
Ce le-a-ngropat cu valul ei uitarea?...
Şi când stricaţi voi cuiburile voastre
Din dărâmate cetăţui sihastre,
Unde v-aţi pus la-ntrecere nebună
Cu huhurezi şi bufniţe-mpreună?...
Demult,
Demult v-ascult;
Cântaţi fără-ncetare,
Şi-n ochii voştri tulburi
Văd dulce-nfiorare,
Văd lacrima părerilor de rău...
Neputincioase lacrimi fără roadă,
Căci de minciună ochii-mi dau dovadă...
Ce sunteţi doar voi toţi pe câţi v-ascult,
Voi, cântăreţii vremii de demult?...
Sunteţi tâlharii vechilor morminte,
Ce dezgropaţi a vremii moaşte sfinte
Şi dezgropaţi ascunsul ei tezaur,
Şi-1 daţi pe preţul frunzelor de laur...

Eu nu vă vreau cununa, nici mărirea,
Miros de mort şi putregai e-ntr-însa...
Se zbuciumă bolnava omenire,
Truditu-i suflet cere premenire,
Vedeţi, s-a smuls din pacea lui pământul,
Şi vântul
Dezlănţuitei patimi trece-n goană
Şi seceră bolnavi în orice parte...
Vedeţi, un neam cum e ajuns de moarte,
Cum alte cad, căci boala le supune...
Şi cine-mi spune:
Se mai trezesc odată adormite
Vieţile de seminţii sttivite?...
Dar, uite,-acum, în ziua de pierzare
Lecuitor purcede să coboare,
Nu-1 ştiu, nu-1 simt, nu-1 văd omorâtorii.
A ta-i caritatea, orişice strigare
De care astăzi struna mea tresare;
Tu eşti izvorul lacrimilor mele,
Tu-mi eşti povaţa vieţuirii grele;
Nădejdea mea spre tine se îndreaptă,
Ş-atunci, un leac durerii din vechime
Şi ranelor tămăduire dreaptă,
Eu glasul tău aştept: viitorime!

Iar voi, întârziaţi poeţi:
Tăceţi!

Tăceţi!
De-ar fi atât de-ndurerat
Şi-atât de dulce picurat,
Cu glasul de privighetori,
Al vostru cânt,

Privighetoarea-i soră cu amurgul,
Iar pe pământ,
Noi aşteptăm toţi revărsat de zori,
Noi aşteptăm suflarea dimineţii
Pe-a lumii temelii,
Vrem să vestească soare cântăreţii:
Vrem ciocârlii!

NOAPTE

- după Carducci -

Adânca noapte-n veci nepricepută,
Odihnă bun-a lucrurilor toate,
Ce dormi pe stânci de trăsnet despicate
Şi-nvălui drag livada-n flori ţesute;

Voi, flăcări vii, pe boltă semănate,
Cu mândra voasrră strălucire mută,
De-o tainică poruncă neştiută
Pe-aceleaşi căi de-a putuţi îndrumate;

Şi lună, tu, tu vitreg milostivă,
Ce tuturor îţi dărui deopotrivă
Tremurătoarea pulbere-argintată:

Răspundeţi voi ce-i rostul lumii noastre,
Ce taină doarme-n bolţile albastre?...

Nici nu re mişti, tăcere blestemată!...

POEZII

- după Ady -

I

Eu am pornit din matca Tisei,
Cu moşteniţi neînfrânate,
Gonind cirezi de visuri oarbe
Din splendida păgânătate.
Seprăvălea-mprejuru-milumea
Intr-o sălbatică strigare
Când eu tăcut şi singuratic
Căutam o armonie mare...

Robust Apollo de la ţară,
Haiduc în goana rinereţii,
Chemat de dragoste şi cântec,
Loveam cărările vieţii...

Azi nu mai am nici râs, nici glume,
Nici dor de zâmbetul femeii,
M-au omorât evangheliştii
Şi oamenii şi fatiseii.

II

Eu vin de la malul râului Gange
Cu visul-mpletit din raze de soare,
Mi-e inima biată o floare de lotus
Cu fine petale tremurătoare.

Ce chiot şi larmă la iaz lângă moară,
Ce mâini noduroase lovesc din topoare
Şi cum mă ucide sărurul sălbatic...
La marginea Tisei ce caut eu oare?

III

Pe taină, în părăginire,
In larguri buruiene cresc...
O ştiu câmpia-nţelenită:
Este ogoml unguresc.

Eu mă cobor la sfânta humă...
O roade ceva... Stau şi-ascult...
Popor de ierburi otrăvite,
Unde sunt crinii de demult?

Mă strâng sălbăticite vrejuri
Când din adânc aştept un glas,
Şi-un miros blând de flori uscate
M-atinge-ncet la orice pas.

Tăcere - gozul - buruiană
Mă prind, m-adorm şi mă-nvelesc...
Din depărtate râde vântul
Peste ogorul unguresc.

IV

Vii prea târziu, femeie,
Cu sufletul tău darnic,
M-a omorât pustia
In care strig zadarnic.

Pustietatea largă,
Vai, ungurească pustă,
Cum m-a stropit pe aripi
Mocirla ei îngustă...

Azi nu mai e nimica
O lacrimă să-mi deie,
Eu am venit prea grabnic,
Tu, prea târziu, femeie.

ÎN PERIODICE

ATUNCI ŞI ACUM

Copil eram când am avut
De fericire parte,
Sunt june: fericirea azi
De mine e departe.

Cu cât eram mai fericit
Când nu ştiam de mâne,
Cu-atât mai grele-mi par acum
Durerile păgâne,

Cari mă-nsoţesc mereu, mereu
Pe-a ttaiului cărare...
Şi chinul ce mă mistuie
Atât e azi de mare.

Căci nici trecutul nu mai pot
Să-1 plâng — să-1 plâng fiefbinte -
Şi nici durerea să mi-o spun,
Căci nu găsesc cuvinte!

Tavi

„Tribuna", XIV, nr. 275,
12/24 decembrie 1897, p. 1098

NU-I FERICIRE PE PĂMÂNT

Avea trei fii sărmana mamă,
Dar moartea în al său avânt
I-a secetat încet, pe rând,
Şi astăzi ea oftând exclamă:
Nu-i fericire pe pământ!

Se iubeau doi cu înfocare,
Dar iată vine un aspru vânt,
Rumpe tulpina amorului sânt,
Şi înşelatul suspină tare:
Nu-i fericire pe pământ!

Era bogat, trăia în mărire,
Cupa plăcerilor deşertând,
Sărac e acum şi suspinând
Exclamă-n neagra-i chinuire:
Nu-i fericire pe pământ!

Vesel eram. Credeam că-s ferice,
Credeam că lumea-i frumos cânt,
Dar iat' înainte-mi un negru mormânt

Ce dureros pare că-mi zice:
Nu-i fericire pe pământ!

Octavian

„Revista ilustrată", I, nr. 5-6,
mai-iunie 1898, p. 107

AŞA A FOST *SA* FIE

De-atâtea ori mi-am pus în gând
S-alung şi amintirea,
Şi liniştit încet, pe rând,
Să-nvăţ a râde ş-a uita...

Dar totul în zadar a fost
Să scap de-a patimei povară,
Amoru-mi veşnic fără rost,
De vreau să-1 sting, învie iară...

Să plâng de-a pururi isrovit
De-a inimii crudă sclavie,
Astfel destinul mi-a utzit,
Aşa a fost să fie.

Octavian

„Familia", XXXIV, nr. 44,
noiembrie 1898, p. 523

Surâzi... înoţi în veselie,
Căci nu e chin şi nu-i năcaz,
Şi-ai vrea ca pururea să-ţi fie:
Un fericit şi vecinie „azi".

Toate-au trecut... îţi pat poveste
Cuvintele din blânde sfeti;
Te-a)in-acum ce nu mai este:
Un fericit si dulce „ieri",

Te-ai înşelat şi-n azi, şi-n ieri,
Durerea martor îţi rămâne;
Şi tot ai vrea ca să mai ceri
Un credincios şi vesel „mâne"!

Octavian

„Familia", XXXV, nr. 2,
10/22 ianuarie 1899, p. 18

DRAGOSTE ŞI GÂNDURI

Când galeşi ochii tăi s-aprind
De doruri nenţelese,
Te uiţi... şi câte-or fi vorbind
Acele gene dese...

Şi firul pe fus învârtit,
Ce-1 torci tu şi cu dorul,
îmi pare-un firicel vrăjit,
Ce-mi ţese viitorul.

- Vicleană eşti... ţi-am spus odat'.
A dragostei poveste
O ştii de tost... M-ai ascultat
Şi-ai mers fără de veste.

Şi când la râu te-am întâlnit,
Tu foc de mânioasă,
Şi-o lună-ntreagă-a trebuit
Mânia s-o descoasă...

De ce eşti tu? Mă tot gândesc...
Să duci lumea-n ispită,
Şi să mă faci ca să trăiesc
O lume-nchipuită...

Clipitele şi anii trec,
Şi tu te joci cu focul,
Când eu în vise mă petrec
Şi-mi plăsmuiesc norocul.

Dar când te-aş părăsi pe veci,
O lacrimă mă-ntoarce,
Şi firul tors de zile-ntregi
O clipă mi-1 destoarce.

Şi-atunci cu gândul iar mă-mpac,
C-aşa e legea firei,
Când tu-mi râzi galeş, eu să fac
Povestea-ndfăgostirei.

Octavian

„Familia", XXXV, nr. 18,
2/14 mai 1899, p. 211

A adormit întreg pământul,
Un clopot sună picurat,
Sfios îi prinde glasul vântul...
Nu-ţi vine-n minte jurământul
Şoptit cu tremur şi... uitat...

Octavian

„Familia", XXXV, nr. 33,
15/27 august 1899, p. 390

ÎN TAINA SĂRII

Când vântul de priveghitori
Ttemură lin în preajma sării,
Când revin stoluri de cocori
Şi vezi că-i cerul fără nori,
De ce n-arunci vălul uitării?

Cu flori e lunca împânzită
Şi de miresme-i plin horarul,
Natura-ntreagă-i dezvrăjbită...
De ce-mi faci calea pribegită
Si-n inimă-mi sădeşti amarul?.

Şi vântul gureş câteodaf
Alintă vârfuri de răchiţi,
Şi tot pe lume-i împăcat,
De ce mă faci tu să mă zbat,
Cu ochii plânşi şi osteniţi?...

Colo-n desişul înflorit,
Un cuib îşi ţes doi porumbei,
Priveşte, tot e-ndrăgostit!
De ce eu singur, părăsit,
Să-mi blastâm traiul, anii mei?...

Peste-o umbră, peste-un vis,
Si tu esti bătrân...

Octavian

„Familia", XXXV, nr. 45,
7/19 noiembrie 1899, p. 530

ADEVĂRURI TRISTE

I

Ca jăratecu-n cămin
Arde-n piept de om viaţa,
Ce se stinge-ncet şi lin,
Ca jăratecu-n cămin
Până dimineaţa...

Ca un vânt de primăvară
E şi-a viselor ispită,
Căci te scapă de povară,
Ca un vânt de primăvară
Numai pe-o clipită...

Ca un palid meteor
E credinţa la femeie,
Căci te-mbată-n al ei zbor,
Ca un palid meteor
Numai cu-o scânteie..

Ca o umbră, ca un vis,
Tinereţe nu rămân...
Fug... Mormântul s-a închis

STANA

Stătea copila pe podmol
Cu furca-n brâu, cu braţul gol
Şi cu fuioru-n mâni.
Un îngeraş cu ochi căprii,
Dacă-1 săruţi în ori nu-ţi vii
Trei săptămâni.

Puţin e tortul strâns pe fus,
Căci de când el la oaste-i dus
Zi bună n-a avut.
Şi torsul ei e fără spor,
Căci o munceşte-un chin şi-un dor
Nepriceput.

De când el spada a încins,
Ea nici în horă nu s-a prins
Să zic de două ori.
Şi, Doamne, mulţi o-au ispitit,
Feciori tot vrednici de iubit
Şi domnişori.

Lăsată gândurilor pradă,
Porneşte-a căta prin ogradă

Trifoi cu patru foi...
Şi-ntreabă flori de iasomie,
Veni-va Vlad din cătănie,
Iar' înapoi?

El i-a dat ei inelul lui:
„Grijeşte-1, Stană, să-l mai pui
Pe la guriţă".
Iar ea i-a dat năframa ei:
„Nici tu din sân să n-o mai iei,
Bădiţă!"

Şi-acum el singur-singurel;
Ar vrea să plece după el,
Nici locul n-o mai ţine.
Lacrămi din ochi pe şorţ îi cad,
Oftează Stana după Vlad:
„Nu mai vine"...

Dar ttece orişice năcaz,
Vei râde mâne de plângi azi,
Nu-ţi stă năcazu-n piept.
Abia a fost pe înserate,
Şi Stanei i-a-nceput a bate
Ochiul drept.

Şi voia bună iar s-a-ntors,
Şi Stana ttei fuse şi-a tors,
Gătat-a furca toată.
Iar un tovarăş din oraş
Adus-a de la Vlad răvaş
Pentru fată.

Cum era ea nu pot s-o spui
Când a cetit răvaşul lui:
„Să vii, Stană, să vii!"...
Căci el cu vorbă s-a legat
C-or fi nevastă şi bărbat
Pe la Plorii.

Octavian

Braşov

„Tribuna", XVI, nr. 255,
19 noiembrie/l decembrie 1899, p. 1020

IN CALUMNIATORES

S-au stâns frumoase timpuri de falâ şi mărire,
S-au prăbuşit în groapă măreţii lor eroi,
Dar ne-au lăsat o scumpă şi sfântă moştenite,
în inimile noastre eterna amintire
A vremilor trecute, visate azi de noi.

Ţărâna multor veacuri pierdute-n vecinicie
Nu poate să îngroape drag-amintitea lor,
Căci ea-i izvorul vieţei în timpuri de sclavie
Şi sâmburul din care sperăm că o să-nvie
Măreţul vis de aur: frumosul viitot.

O, dragi ne sunteţi nouă, frumoase chipuri sfinte,
De cari a noastre mame spuneau fiilor lor,
Trăieşte-al vostru nume în a doinei dulci cuvinte
Şi vă păstteazâ vecinie aducerea-aminte
Şi inima, şi mintea unui întreg popor.

Ne stăpânesc străinii. Noi ascultăm de ei,
Purrăm tăcuţi şi-n pace azi jugul duşmănesc,
însă din blânda turmă a pacinicilor miei
Răsar cere, şireaguri, voinici puii de lei
Când morţii din morminte barbar ni-i pângăresc.

Au năvălit azi zbirii în templul nost' cu toţii
Şi-au necinstit hoţeşte altarul vechi, sfinţit,
S-au pus să ne răpească unicul dar al sorţii:
Din inimi amintirea, ce ne renvie morţii,
Cari numai pentru noi o viaţă au trăit.

Voi n-aveţi sfinţi în groapă ori inimi să-nţeleagă
Ce sfântă-i amintirea mai-marilor eroi;
Pe noi însă ne doare - căci viaţa noastră-ntreagă
E-a vieţei lor vlăstară. Pe noi de ei ne leagă
Şi sângele din vine, şi inima din noi.

Lăsaţi deci amintirea s-o cânte doina lină
Şi inimile noastre s-o simtă nencetat;
Acelor umbre sfinte „poporul" să închină...
De spulberaţi cenuşa, va răsări lumină,
Care va creşte-n flăcări, în foc neîmpăcat...

Pe unde azi s-aude tânguitor şi jalnic
Horitul păcei: doina, cu mersu-i legănat,
Gândiţi-vă că poate să şuiere năvalnic
Şi strămoşescul tulnic, îngrozitorul crainic,
Cu care dă alarma „poporul-împărat".

Aduce-vă-ţi aminte de scurtele clipite
Când răsplătea poporul de veacuri amărât,
Când ziduti păcătoase erau jos prăbuşite
Şi se scăldau cu fală a cailor copite
-S In sângele vost' negru şi searbăd şi urât...

Lăsaţi-ne deci morţii să doarmă liniştiţi!
Căci sfinţi sunt pentru noi cei adormiţi în Domnul.
V-a dat soartea nătângă, nevolnici pripăşiţi,

Viaţă? Alergaţi degrabă şi-o trăiţi!
Dar glasul vost' al morţilor să nu tulbure somnul.

Trăi-va vecinie lancu în doina plângătoare,
Ce-atinge tremurând adâncul codrului,
Căci inimile noastre i-or fi ocrotitoare,
Şi dacă lumea-ntreagă, de lâncedă ce-i, moare
Trăi-va scris în stele etern numele lui...

O.

Braşov

„Tribuna", XVII, nr. 1,
1/13 ianuarie 1900, p. 2

ÎMPĂCARE

Mă gândesc de ce îngroapă viaţa-n neguri cernite
Vălul purpuriu ţăsut din iluzii şi ispite?
De ce firea îţi arată ce n-ar trăbui să ştii,
Şi de ce astăzi doar numai moşnegii mai sunt copii?
Rostul multor taine astăzi se dă lumii să-1 înveţe,
Cade vălul de păiangen grabnic de pe tinereţe,
Pier clipele neştiinţei, urzitoarele de vise,
Ca-n schimb să-ţi dea adevărul unor pleoape deschise.
Lanţul înnădit cu-ncetul din frumoase nebunii
Se rupe ca bunăoară un slab lanţ de păpădii;
Şi te doare când rămâi despoiat de vechea haină,
Ce îmbracă viaţa-n visuri ascunzându-ţi orice taină.
Iar când smalţul neştiinţei ţi-a pierit de dinainte,
Vine adevărul rece, strivitor, dur:
„Fii cuminte,
Linişteşte-te, copile, uită inima şi-o-ngroapă,
Căci te minte"...
Tu nu crezi... Pentru tin' nu este groapă,
Ce-ar pute închide inimi vorbitoare ca să tacă...
Şi te zbaţi când vezi izvorul veseliei cum tot seacă,
întinzi braţul tremurând după iluzii pierdute.
Le aştepţi să vină iarăşi înapoi pe întrecute
Şi sufletul dornic iarăşi să-1 înlănţuie-n ispită

Cu himere-mprejmuite de o vrajă negrăită.
închizi ochii ca să minţi... Crezi că doar tot o să vie
Şirul de minciuni frumoase croite-n copilărie,
Te încerci a pescui din trecut ce nu mai este,
Doar din vremile apuse s-a mai naşte o poveste
Cu aripi pestriţi de flutur să se lase pe pleoape
Şi minciuna dezvelindu-ţi, adevărul să-1 îngroape...
...în zadar te zbaţi, copile... s-au dus vremile acele,
Când tineri erau copiii şi credeau în cer cu stele.
Astăzi firea porunceşte visurilor să dispară,
Ca din mormântul minciunei adevărul să răsară.

Se ridică deci perdeaua, ca ochilor tăi să dea
Un demon ce părea înger sub mincinoasa perdea.
Când broboada de iluzii ţi-o a smuls firea de pe frunte
Şi-a sădit în creier tânăr sâmburul minţii cărunte,
în zadar te zbaţi să fii şi astăzi ce-ai fost odată,
Când de pe pământ treceai sus pe bolta înstelată,
Căci „credinţa" ţi-a fost podul din ţărână până-n aştri.
Astăzi podul nu mai este. „Firea i-a ruinat pilaştri."
Te-ai trezit, deci nu mai eşti al viselor tale domn,
Ca odată când şi treaz erai adâncit în somn.
Ţi se deschid ochii mari şi te cutremuri, băiete,
Când vezi că ceva de râs a putut să te îmbete;
Veselia-ţi pare-atunci un mincinos glas de monstru,
Iar chinul în adevăr poruncit de *Tatăl nostru!*
Dar te-mpaci apoi cu soartea care-a fost atât de crudă,
De-a silit ochiul să vadă şi urechea să audă...
Pătimaşul sân deodată îl faci să se domolească,
Ca-n loc de inimă caldă, mintea rece să vorbească.
...Şi te schimbi, te schimbi, băiete, iar năvalnica ta fire
('ura o îmblânzeşte soarta?
Lumea-ntreae-o să se mire

Că ești nou, şi glume vechi azi de tin' nu se mai prind.
Vei vedea pe uliţi babe dându-şi ghionturi şi grăind:
„Asta-i feciorul Smarandei?... Cum l-a mai schimbar oraşul!
Cine-ar mai crede, leicuţă, că-i tot Nicu, buclucaşul
De la noi?.
Şi multe încă o să-ţi sune în urechi,
Ca s-arunce înc-un bulgăr pe mormântul celor vechi...

Octavian

Brașov

„Familia", XXXVI, nr. 4,
23 ianuarie/4 februarie 1900, p. 38-39

LACRÂMI...

Când o lacrimă pribeagă
Genele-mi va-nroura,
Tu să ştii, iubita mea,
Că din dragoste se-ncheagă...

Iar când lacrămi în tăcere
S-or porni din ochi potop,
Tu să ştii că orice strop
I-un picur de mângâiere...

Când vei vedea ochii mei seci,
Fără lacrimi în pleoape,
Tu să ştii că mi-i aproape
Ceasul liniştei de veci.

Octavian

Brașov

„Familia", XXXVI, nr. 16,
16/29 aprilie 1900, p. 187

PE ULIŢĂ

Cu mersul lin şi legănat,
încet te strecori pe uliţă,
Ca chipul unui basm visat...
Din plete vântul câteodat'
îţi flutură câte-o şuviţă...

Şi treci zâmbind... Uliţa toată
Tu o cuprinzi cu ochii răi,
Ce c-o clipire tremurată
Se pierd în zarea depărtată
Şi-aprind la patimi şi văpăi...

Cu ochii leneşi, osteniţi,
Tu eşti frumoasă ca ispita
Trimisă celor pocăiţi...
Din patimi multe şi dorind
Le-a plăsmuit rostul ursita...

Pe la răspântii când te-abaţi,
Adese-n faţă te-ntâlnesc,
Şi ochii tăi învăpăiaţi
Pe-ai mei îi pleacă tulburaţi
Şi jos în ţărnă-i pironesc.

Văpaia lor mi-a rumenit
în treacăt veştedu-mi obtaz
Şi locului m-a-nţelenit...
Potop de patimi s-au pornit
Să rup-al inimei zăgaz...

Şi când trăsar, din nou pornesc
Grăbir să dau de urma ta.
Dar ochii mei când te zăresc,
Pe faţa tuturor cetesc
Potopul din inima mea.

Şi-atunce stau pe gânduri dus,
Oprit în al viselor zbor...
Şi mă gândesc că Cel-de-Sus
Pe tine pe pământ te-a pus
Ca pe-o icoană... tuturor.

Octavian

Braşov

„Familia", XXXVI, nr. 21,
21 mai/3 iunie 1900, p. 243

MAI RÂMAI...

O clipă numai mai rămâi,
Nu-mi duce liniştea cu tine,
Şi somnul de la căpătâi,
Şi rostul zilelor sănine,
O clipă numai mai rămâi...

Tu eşti prilejul fericirei
în nopţi de-a rândul plăsmuit,
în rin' se-ntrupă vraja firei,
Şi pentr-un suflet obosit
Tu eşti prilejul fericirei.

Văpaia ochilor tăi galeşi
îmi dă scânteia vieţii mele,
Numai pe ei îi am tovarăşi
Şi-mi înseninâ zile grele
Văpaia ochilor tăi galeşi.

Rămâi să ne-avem vecinie drag
Şi te-alipeşte de-al meu sân,
Ca-n crânguri iedera de fag...
Rămâi să uit că sunt bătrân...
Rămâi să ne-avem vecinie drag.

în ale tale dese plete
Tu lasă-mi capul să s-ascundă,
Doat ale gândurilor cete
Nu vor putea să mai pătrundă
Prin ale tale dese plete...

E dulce dragostea şi sfântă
Când nu-s năcazuri şi amar,
Dar chinului ce te frământă
Când ea se pune stăvilar
E dulce dragostea şi sfântă...

De-aceea-ţi zic să mai rămâi,
Să nu-mi duci liniştea cu tine
Şi somnul de la căpătâi
Şi rostul zilelor senine...
O clipă numai mai rămâi...

Octavian

„Familia", XXXVI, nr. 26,
25 iunie/3 iulie 1900, p. 304

MĂGDĂLINA

O beznă deasă s-a-nchegat
Şi-o negură de ploaie...
E pace şi linişte-n sat,
Abia mai sună picurat
Un clopot de cioaie.

Şuieră vântu-n calea-i lungă,
Pe când un fulger ascuţit
Pe cer mai taie câte-o dungă.
Se grămădesc oile-n strungă
Şi cânii lattă răguşit.

Duios pătrunde de la stână
O doină-n liniştea adâncă,
Şi brazi, şi paltini o îngână,
Iar vântul şuierând o mână
Spre câte-un vârf pleşuv de stâncă.

Căinţa unui gteu păcat
Din jalea doinei se răsfrânge,
Din când în când câte-un oftat
Mai prinde vântu-naripat,
Iar doina tremură şi plânge.

Din vârful unui brad ţăpos,
O bufniţă cobeşte-a jale
Un cântec surd şi fioros...

— Cine din vârful cel stâncos
S-a prăvălit deodat' în vale?!

- Nimic... A firei răzbunare
S-a stins... Invăluită-n foc,
De după brazi luna răsare,
Se uită jos cu nepăsare
La mâneca unui cojoc...

El, Radu!... Radu e prepus,
El poartă, păcătosul, vina,
El a-nşelat-o şi s-a dus,
El va da seamă colo sus
Că nu mai este: Măgdălina.

Octavian

Răşinari

„Tribuna", XVII, nr. 139,
16/29 iulie 1900, p. 554

PE GÂNDURI

Când privirea ostenită mi-o pironesc la pământ
Şi privesc cum se roteşte ţărna spulberată-n vânt,
Stau pe gânduri, căci îmi vine ca al ţărnei rotogol
Să-1 aseamăn nu ştiu cum cu-al iluziilor stol,
Ce se pierde tremurând, alungat de-un vânt duşman:
Unde-s visurile sfinte, plămădite an de an
Şi pierdute în clipita unui adevăr amar?
Nu mai vin - s-au dus pe veci şi le cheamă în zadar
Inima, să se întoarcă ca ţărâna în pământ.
O, pământ!... Când te privesc, tu îmi pari atât de sfânt,
Mintea mea în tine-ntrupă adevăratul izvor,
Dătător de fericire şi de pace dătătot.
Când gândesc prin câte vremuri tu te vei fi străcurat,
Mi te-nchipuiesc atunci un moşneag împovărat,
Cu un sac purtat în pace de umerii gârboviţi -
Ce povară fără margini port umerii-ţi osteniţi,
Căci atâţia sunt pe lume şi li-e greu păcatul lor!
Şi tu, biet moşneag bătrân, ca un tată răbdător,
Ocroteşti pe cei ce râd şi hulesc a ta făptură.
împărţi hrană părintească la clevetitoarea gură
Şi-o primeşti la sânul tău când pe veci a amuţit...
Mititeii sap-o groapă şi în sânul tău rănit
Se aşază liniştit mincinosul tăposat -

El sădeşte-n trupul tău un tăinuit, greu păcat...
Tu te-nfiorezi de el, dar la nime nu-1 mai spui,
Căci eşti bun şi n-ai mai vrea ca să vină tot ai lui,
Şi să-1 sfâşie cu dinţii pe cel poreclit de „sfânt".
Noi suntem atât de mici în trufaşul nost' avânt,
Ce ne-ndreaptă ochii sarbezi spre lumea nemărginirei...
Nouă suferinţa ta ne dă rostul fericirei,
Să trăim viaţa noastră omorându-te pe tine...
E senină faţa ta, cea cu râuri cristaline
Şi cu câmpuri adâncite sub povara mătăsoasă.
Veselă e faţa ta şi gingaşe şi frumoasă.
încât când o văd atunci îmi pierd firea... Mi se pare
Că privesc zburdălnicia prinsă-n ochi de fată mare.
Dar pe noi cei mici din leagăn astfel ne-a plăsmuit firea,
Ca prădându-ţi frumuseţea să ne stoarcem fericirea.
Noi tăiem în coasta ta cu fierul o brazdă lată,
Noi tăiem în trupul tău, şi tu, cel bun, drept tăsplată,
Ne dai viaţa ce ne-o scurgem din inima ta rănită...
Nu te doare când îţi vezi ţelina desţelenită
Şi brăzdată-n lung şi-n lat lunca cea de micşunele?
Tu simţi groaznica durere când te despărţeşti de ele,
Insă inima ta blândă o preface în răbdare,
Din cari duşmanilor tăi viaţă blândă le răsare...
Pe cel ce ţi-a rănit trupul să-1 primeşti la sânul tău,
Şi cu părintescu-ţi braţ tu acoperi pe cel rău,
Ascunzând păcatul Iui sub tăinuitoarea glie,
învii flori deasupra lui, încât nimenea nu ştie
Că sub ele-i pitulat viermănosu! trup de om!
Tu, cel mare, eşti cel bun, pe când noi, un slab atom,
Ne împrejmuim cu mreaja unor rele uriaşe
Şi din păcate croim o dăinuitoare faşe,
Ce ne-ncinge strâns pe toţi, şi pe moş şi pe nepot.
Şi păcatele sunt grele. Umerii tăi cum mai pot

Să le poarte greutatea, că-s bătrâni minune mare?
Ești covârșit de povară... Câteodată... mai arare,
Când s-a grămădit asupră-ți un păcat slăvit de vremuri,
Și povara lui te-ndoaie, atunci și tu te cutremuri,
Ca păcatul să-1 înghită sânul tău ce se desface.
Dar curând peste mânie tu ne verși iar blândă pace.

Ești atât de „bun", Pământ! dar atât ești de „bătrân"!
Cine știe lângă tine până când mai tot rămân
Pacea veche și răbdarea unui împăcat moșneag!
Azi i-arât de lung și greu al păcatelor șirag,
încât o să-ți copleșească trupul slab și gârbovit
Și-o să-ți pierzi răbdarea veche care-atât ne-a ocrotit!

Cine-mi spune cum va fi soarele ce-o să răsară,
Când și „tu" vei fi sătul de-a păcatelor povară!

Octavian

Brașov

„Familia", XXXVI, nr. 33,
13/26 august 1900, p. 388

TE-AI DUS...

Te-ai dus tu, chip trandafiriu
Al negurosului meu trai...
Te-ai dus, dar vecinie îmi răsai;
De vraja ta mă-mbăt acum,
Și-aș da viața mea să știu
Al pribegiei tale drum...

De după vârfuri de răchiți
A lunei raze se desfac,
Sărută picurii din lac;
Iar în otava-nrourată
Doi licurici îndrăgostiți
Și azi s-aprind ca altădată.

Dar eu nebun nu mai trăsar
De vraja firei zâmbitoare,
Pierdut cu ochii-n depărtare,
Ascult un cânt sfios de flaut,
Ce-mi spune trist că în zadar
Pe astă lume te mai caut!

Octavian

Rășinari

„Tribuna", XVII, nr. 160,
17/30 august 1900, p. 638

AS VREA...

Aş vrea un cântec nou odat'
De pe-ale lirei moarte strune:
Năvalnic cânt învăpăiat,
Ce tuturora să vă sune
Ca glas de tulnic depărtat.

Nădejdea vieţii împăcate,
Credinţa sfântă de moşneag
Şi rostul dragostei curate
Le-aş vrea pe toate-n rând, şireag,
Aievea-n cântu-mi întrupate.

Aş vrea să glăsuiesc minciuna
De fericire-aducătoare,
S-ascult de minte totdeauna,
Şi-n zbuciumări copleşitoare
Veselitor să-mi cânte struna.

Dar mi-e în inimă sădit
Tot rostul stihurilor mele,
Nu mintea mi l-a plăsmuit,
Ci-n calea mea de printre stele
Pe neştiute-a răsărit.

Şi dacă azi pe strune bat
Tot cântul vechi şi cunoscut:
E că şi astăzi mă mai zbat
Tot în năcazul din trecut,
Ce-n inimă mi s-a-nchegat...

Octavian

Budapesta

„Tribuna", XVII, nr. 201,
18/31 octombrie 1900, p. 801

DACĂ...

Dacă viaţa-mi pribegită
cu năcazurile-i toate
Ar fi vis născut din groaza
unei nopţi înfricoșate,
Eu vă jur că-n zorii zilei
când din ochi mi-ar pieri somnul
Cu cucernică gândire
şi cu sufletul în Domnul,
Pocăit şi fără patimi
mi-aş preface-n bani averea.
Jumătate-aş da-o-ndată
la săraci precum li-e vrerea,
Iar la schitul sfânt din deal
cealaltă jumătate,
Ca să-mi deie-n schimb icoana
sfânt-a Maicii Preacurare,
Ca s-o pun sub căpătâiul
pocăitei mele minţi...
Iar ceaslovul şi psaltirea
şi viaţa celor sfinţi
Mi-ar fi de-aci înainte
purtători de duh şi gând.
Umilit şi stâns la faţă
aş veni la voi pe rând,
Ca să puneţi mila voastră
în mâna-mi tremurătoare,
Tot obolul sărutându-1,
l-aş ascunde-n cingătoare.
Şi-aş chema la mine-apoi
şepte popi cu bărbi cărunte,
Să-mi citească sfântul maslu
miruindu-mă pe frunte,
Şi să roage şepte zile
sfânta pronie cerească,
Ca de astfel de vedenii
veci de veci să mă ferească!

Octavian

Budapesta

„Tribuna", XVII, nr. 204,
22 octombrie/4 noiembrie 1900, p.

BLONDINEI

Un foc vrăjmaş mi-e inima, nebuna,
Şi mii de patimi îi aprind văpaia,
Tu singură-i poţi stânge bobotaia,
Frumoaso, tu, cu ochii ca minciuna...
Şi codrul des cel sărutat de soare,
La sânu-i mii de paltini ocroteşte,
Şi el la toţi frunzişul le clăteşte
De-un singur cântec de privighetoare...

Octavian

Budapesta

Tribuna, XVII, nr. 236,
10/23 decembrie 1900, p. 942

ADEVĂR.

I

Se stâng visele toate. Viaţa le doboară.
Trimite adevărul: mişel bătrân, nărod,
Un gâde cu-o secure ştirbită subsuoară,
Ce lucră pe-ndelete şi tâde când omoară
Pe bietul nevoiaş, întins pe eşafod.

Când mintea te îndeamnă şi-n inimă-ţi răsare
Din şirul blând de vise o umbră - numai una,
Un hohot lung de râs s-aude-n depărtare;
E glasul de triumf, ce-l urlă-n gura mare
Căruntul adevăr, ce-a biruit minciuna...

Minciună: chip de demon cu aţipi ostenite,
Cu galeşe zâmbite pe buză-ncremenită,
Din a credinţei pături faci caier de ispite,
Din cari inima toarce lungi fire aurite:
Iluzii ce-mpresoară o minte nebunită.

Băiat cu ochii limpezi, cu fruntea liniştită,
Te-arunci în valul vieţii vârtos, vioi, vătatec,
De vraja unei clipe ţi-e mintea priponită -
Credinţa viorie ţi-e vălul de ispită,
Broboada împăcării în saltu-ţi nebunatec.

Trec ani, răresc broboada... Clipeşti din ochi atunci,
Trasai când vezi că totul aievea e întors,
Şi te cuprinde mila când ochii ţi-i arunci
La stearpa răsplătire a sfintei tale munci,
Ce mintea ţi-a răpus-o şi inima ţi-a stors...

Trec ani, aduc lumină... Broboada destrămată
A spulberat-o vântul albasttei depărtări:
O inimă ucisă şi-o minte răposată,
Un zâmbet mort de gheaţă şi-o pace idioată,
Atâta ţi-i răsplata eternei zbuciumări...

*

Bătrân năuc şi gureş, la vatra încălzită
Te-aşezi în toată seara cu droaia de nepoţi:
C-o limbă ca din carte, aleasă şi gândită,
Povestea îndrugată, povestea povestită
Tu le-o mai spui o dată...
...Ei dorm de mult cu toţi...
Spui glume învechite... Nimic nu te mai doare.
Tuşind înţelepţeşte, îţi sfătuieşti urmaşii,
Ce te ascult alene cu feţe zâmbitoare...
Şi... umplu trei batiste de lacrimi simţitoare,
Când prăvălesc la bulgări pe trupul tău gropaşii.

.. .Se stâng visele toate... Viaţa le doboară.
Trimite adevărul: mişel bătrân, nărod,
Un gâde cu-o săcure ştirbită subsuoară...

Octavian

Budapesta

Familia, XXXVI, nr. 51-52,
24 decembrie 1900/6 ianuarie 1901, p. 604

DIN VIAŢA

L-a râs - amar l-a râs copila
Când de iubirea lui i-a spus,
Cu plâns în ochi cerşindu-i mila...
L-a râs cu hohot...
El s-a dus...
Trec ani. El, stors de zbuciumare,
în casa de nebuni şedea...
Plângând ea îi cerşea iertare...
El o privea năuc... zâmbea...

Octavian

„Familia", XXXVII, nr. 2,
14/27 ianuarie 1901, p. 13

Eu cu sufletu-mpâcat...
Uite,-ţi scriu câte-o scrisoare.

Octavian

Răşinari

„Familia", XXXVII, nr. 5,
4/17 februarie 1901, p. 54

CLIPE SENINE..

Eu copil, tu fată mare...
Uite,-mi vin în minte toate
Nebuniile uitate
Pe-a trecutului cărare...

Prea ne copleşise vrerea,
Sărutările fierbinţi;
Şi ţărmuiroarei minţi
Prea de tot i-am stors puterea...

Prea ne-a îmbătat dulceaţa
Vioriului păcat,
Ca treziţi din el odat'
Să nu ne schimbăm viaţa...

Prinşi în pacea argintie,
Ne-am dat mâna despărţirii...
Pe când patima iubirii
Ne-am sădit-o-n prietinie.

Tu, cuminte, zâmbitoare,
Spui trecutu-nviforat...

Te du... mai lasă patima iubirii!...
Mi-e grea viaţa prea de tot trăită...
De-abia-mi ridic pleoapa ostenită
Şi-aş vrea un ceas etern al adormirii...

Să dorm!... Să uit iubirea ta pripită
Şi chipul tău, vecin păcătuirii...
Să dorm!... s-arunc broboada amăgirii
Pe viaţa-mi moartă, stoarsă şi răcită...

Să dorm!... să-mi văd viaţa-ntreagă scoasă
Din al uitării vioriu noian...
Să te visez: o fată sănătoasă,

Cu gând senin, curat ca de mărgean,
C-ai adormit cu coatele pe masă,
După cetirea primului roman...

Octavian

Budapesta

„Tribuna literară", XVIII, nr. 32,
18 februarie/3 martie 1901, p. 29

TU DORMI.

Tu dormi!... Ce sfânt îmi pare somnul
Sub geana ta încremenit...
Din ceruri pare că chiar Domnul
Cu mâna lui te-a adormit...

Şi somnul tău duios şi lin
E-atât de multe spunător...
încât îmi pari un chip senin
Din alte lumi coborâtor...

I,a patul tău îngenunchind,
Mă-nchin cucernic şi curat...
Rostesc pe neştiute-n gând
Un *Tatăl nostru* tremurat.

„Ne mântuieşte de cel rău"...

Dar iată luna se desface...
Ţi-a luminat... tot... chipul tău...
Mă duc, copilă, dormi în pace!

Octavian

Budapesta

„Tribuna literară", XVIII, nr. 37,
25 februarie/10 martie 1901, p. 33

TE-AI DUS...

De mult te-ai dus...
Nici nu mai ştiu pe ce poteci,
Căci nu mi-a fost ursit pe veci
Seninul clipelor visate.
La Cel-de-Sus
Mă rog de-atunci în taina serii,
Cerşindu-i purpura uitării
Vieţii mele înşelate...

Dar în zadar...
Din frunza tremurată-n vânt,
Şi din al doinei sfios cânt,
Icoana ta mi se desprinde...
Şi stăvilar
Zadarnic cerc să pun iubirii,
Căci din albastrul amintirii
Văpaia veche se aprinde...

Şi chinul greu
Mi-a rupt al inimei zăgaz,
Ţi-ar curge lacrimi pe obraz
De-ai şti a vieţii mele cale...

Pe Dumnezeu
Şi tu l-ai implora plângând
Să smulgă bietului meu gând
Şi umbra amintirii tale...

Octavian

Budapesta

„Familia", XXXVII, nr. 8,
25 februarie/10 martie 1901, p.

DRAGOSTE BARBARĂ

Ascultă, fată!
Glasul meu cuvântă:
Tu ești minciuna
cea mai mincinoasă,
Păcatul tu l-ai scris
cu negre slove
Pe fruntea mea,
ca fierul înroşit,
Ce-nfioarâ carnea
manei de tâlhar...
Ascultă, fată!
Ieri pe drum de ţearâ
De un şerpe-am dat
cu solzii ca argintul
Şi l-am strivit
cu muchea de săcure!...
Ascultă, fată!
Sânge mi-e pe buză
Şi tu l-ai stors
cu buza-ţi încleştată
Şi-ai râs — ai râs
cu furtunatic chiot,
Când mi-am uscat

cu mâna picătura...
Ascultă, fată!...
Şerpelui din cale,
Pe rând, pe rând,
i-am sărutat toţi solzii...
Şi-am plâns nebun
când se zbătea în tină
Şi-ngenunchind am zis
un *Tatăl nostru...*
Ascultă, fată!
Patima mă-ndoaie
Şi mă sugrumă
tremurul puterii,
Şi-o vrere simt,
ce creieru-mi sfredeleşte...
Te du şi fugi!...
şi braţu-mi nu te-ajungă...
Te du şi fugi!
şi buza-mi nu te-atingă...
Căci te omor
cu mână păcătoasă!...
Te du si fugi!...
Căci te iubesc, femeie!...
Sfinx

Budapesta

„Tribuna literară", XVIII, nr. 47, 11/24 martie 1901, p. 42

DESPĂRȚIRE

Uite,-ţi spun: Deschide-mi calea! Te-am urât! Ţi-o spun pe faţă.
Mângâia-te-va trecutul şi bucata de viaţă,
Ce ţi-am aruncat-o ţie, fără pic de judecată!...
Dar nu-ţi pese că mă duc, doar tu eşti frumoasă, fată,
Şi la orice colţ de srradă mai găseşti băieţi ca mine,
Ce cu mintea-nlănţuită rând pe rând o să se-ncbine
înaintea ta cu toţii, robi nebuni făpturii tale,
Şi-o să-ţi cânte stihuri multe şi potop de osanale,
Şi-o să-ţi spună că o nimfă, o iluzie le pari,
Plăsmuită-n taina nopţii de-un copil cu ochii mari!
Eu mi-am stors văpaia veche dătătoare de iluzii,
Şi-n zadar mă mai încerc să te aşez la vatra muzii,
Şi din chipul rău să fac inimei mele altar...
Prea te-ai dat cu totul mie. Prea n-ai mai pus stăvilar
Patimei ce-ai îngrămădit-o în iubirea-ţi fără margini...
Eu atât amar de vreme am fost rob plăcutei sarcini,
Ce mi-a lunecat pe umeri... dar mi-e greu s-o port acum;
Astăzi inima şi mintea mi s-au străcurat pe-un drum
Nesimţir în vremea veche, când visam cu tine-alături...
Nu te cuprindeam atunci în a minţei mele pături...
Amorţită-mi era mintea... Visător în nopţi de vară,
Stam cu fruntea-n mâni plecată... Şiretenia bizară,
Ce-ţi încremenea pe buze, eu o sărutam aprins...

Uite, ştiu clipa năroadă când de mijloc te-am cuprins
Şi ţi-am spus că te iubesc.
Tu c-o dragoste-nvăţată
Mi te-ai aruncat în braţe
O sfială trămurată
Mi-a încremenit în suflet şi mi-a domolit simţirea -
Grabnic m-am desprins de tine -
Mă rodea adânc iubirea
Cumpărată-aşa cu graba. . . . .

Rece te-aş dori, femeie. Ca o marmură de rece...
Să zâmbeşti, când din văpaia care-n mine se petrece
Se încheagă tresărirea unei vreri neţărmurite -
Să nu-ţi nebunească mintea farmecul unei clipite
Şi-o privire mincinoasă, tremurară pe sub gene,
Să nu mi te-aducă-n braţe. C-o moleşiroare lene
Să nu reînvii păcatul sub albastrul gingăşiei -
Azi mi-e greu să mai privesc rostul nevinovăţiei,
Ce se pierde în minciuna pescuită din oglindă...
Şi mă ruşinez când văd cum de poate să te-aprindă
Glasul unui cântec searbăd ce-mi alunecă pe strune...
Cânt tocit şi fără noimă, cu aruncături nebune
De cuvinte, din cari tu chipul tău l-ai plăsmuit.
Pare că şi-acum ptivesc lacrima ce-a tresărit
Sub pleoapă-ţi, când în vers te-ai cunoscut întrupată.
Şi gândesc că-n lumea asta mare şi împestriţată,
Prea sunt multe chipuri şterse, ce-s aievea ca al tău,
Uite, mă cuprinde mila şi năcazul, dar mi-e greu
Să te mai iubesc acuma...
M-aş munci viaţa-ntreagă
în zadar, căci mintea ta n-ar putea să mă-nţeleagă,

Prea ești smulsă tu din lutul zilelot de săptămână...
Nu iubire vorbăreață, vreau o dragoste păgână
Ingrădită-n taina sfânră a tăcerei poruncite!
Să te mistui de văpaia plămădită din ispite
Și să taci, s-ascunzi dorința sub broboada tăinuirii,
Mi-ai sta vecinie aninată, strânsâ-n lanțul amintirii
Și te-aș preamări atunci când râzând c-un hohot lung
Mi-ai șopti înțelepțește: patima din piept s-o smulg
Și să fiu cuminte.
Eu, nebunit de-atâta minte,
M-aș topi în bobotaia păcătoasă și fierbinte
Și m-aș stinge-apoi -
Hârlețul m-ar acoperi cu lut...
Uite-atunci, în taina nopței, de mormântul meu tăcut
Tu cu pasul măsurat, cu privirea liniștită
Să te-apropii, să-ngenunchi, și iubirea-ți priponită
De catapeteasma minței s-o cuprinzi în rugăciune
Către Dumnezeu preasfântul.
Nu vreau zvârcoliri nebune,
Să te-arunci la poala crucii...
Numai două lacrimi sfinte
Să-ți alunece pe față... iar iubirea ta cuminte
De cel răposat s-o lege jurământul manei drepte...
Infrânarea ta cea veche pocăință să deștepte
In inima-ți înțeleaptă...
Să privești nemărginirea
Strânsă-n ale nopții frâne, s-o asemeni cu iubirea
In obezile tăcerei...
S-arunci rrei semințí de flori
Pe movila ce m-ascunde...
Dimineața până-n zori
Ochii să-ți ștergi cu șorțul și cu fruntea nencrețită
Să te depărtezi... Iar ochii la movila părăsită

înapoi să nu privească...
Trecătorii să te vadă
Cum cu fruntea ridicată rece te arăți pe stradă.
Iar în nopțile de iarnă, stând la vatra încălzită,
Când cărbunii se vor stinge sub cenușa înăsprită,
începând: „A fost odată", tu cuprinde-mă-n poveste
Și-o lacrimă să-ți ștergi când sfârșești:
„...Si nu mai este"...

Astfel te-aș dori, femeie, ca o marmoră de rece,
Să zâmbești când din văpaia care-n mine se petrece
Se încheagă tresărirea unei vreri nețărmurite...
- Ție prea ușor ți-e jocul... Micile tale ispite
Prea sunt înțelese toate... Rostul lor mi-e greu acum,
Căci azi inima și mintea mi s-au străcurat pe-un drum,
Nesimțit în vremea veche, când visam cu tine-alături,
Astăzi te cuprind pe tine în a minții mele pătuti.
Și deci mângâiere fie-ți acel petec de viață
Ce ți-am dat: obol al milei...
Te-am urât, ți-o spun pe față!

Octavian

Rășinari

„Familia", XXXVII, nr. 12,
25 martie/7 aprilie 1901, p. 135

NOI SI ELE

Iubirea lor
De ani senini era legată,
Când el i-a spus fetei odată
Că nu mai vrea să-i fie mire.
Pe-nşelător
L-a plâns o lună-ntreagâ fata,
Rugându-se la Preacurata,
Şi-apoi... s-a dus la mănăstire.

II

La bal mascat
S-au întâlnit şi s-au iubit,
Când ea i-a scris că l-a minţit
Cu dragostea-i de două luni.
îndurerat,
El a zâmbit o clipă doar...
Iar prietenii l-au pus în car...
L-au dus în casa de nebuni...

Octavian

Budapesta

„Tribuna literară", XVIII, nr. 57,
25 martie/7 aprilie 1901, p. 49

CÂNTEC

în salbă multe mărgele
Porţi, iubito, dar se poate
Că ţi-ar părea puţinele
Când ai număra pe ele
Dragostile tale toate.

în salbă s-au pripăşit
Şi doi taleri subţirei,
Dar de-ar fi la cumpănit
Cu credinţa ta-n iubit
Talerii ar fi mai grei.

Octavian

„Tribuna literară", XVIII, nr.
8/21 aprilie 1901, p. 59

CÂNTEC MODERN

Inima ta, frumoasă fată,
E-o casă de amanetare,
Unde dragostea-şi aşază
Câteodată fiecare.
Dar cum în viaţă se-ntâmplă,
Omul cu cap luminat
îşi răscumpără degrabă
Iară ce-a amanetat.

Octavian

„Tribuna literară", XVIII, nr. 65,
8/21 aprilie 1901, p. 60

ABĂTUT.

Sicriu închis mi-e mintea zbuciumată
Şi inima o încuiată poartă.
Pierdută-i cheia... şi mi-e nădejdea moartă,
încât mă-ntreb iubit-am eu vreodată...

O doină-mi sună jalnic în urechi,
Eu năucit în lira mea lovesc
Şi lira plânge... Coardele-mi şoptesc:
„Prea ai iubit în vremurile vechi!"...

Octavian

Răşinari

„Familia", XXXVII, nr. 15,
15/28 aprilie 1901, p. 174

NECESSITAS FACIT VERSUM

Şi mi-e foame. Poezia
Ce v-o scriu e plagiată!
Din inima mea-i furată,
Ea o cântă câteodată,
Când i-o spune: sărăcia.
Ba mai mult! Chiar nici hârtia,
Pe cari mi s-a aşterne scrisul
Nu-i de-a mea... E învelişul
Unei cărţi din anticar.
Ieri am vândut la librar
Cel mai din urmă volum...
Şi i-am zis: „N-ai vrea acum
Să-mi plăteşti, şi o să-mi scriu
Tot în versuri ca acestea
Zbuciumarea şi povestea
Celor douăzeci de ani".
Mi-a răspuns: „Nu face bani!"
L-am lăsat...

Acum pe masă
Capu-mi ostenit se lasă
Şi visez pierdut... Azi-mâne
O să mă-ntâlnesc cu „Ea".
Cum ar plânge de-ar vedea
Că seninul ei porttet
Nu-1 mai am... E-n amanet.
Ori poate mi-ar da... mai ştii?.
Dar în lături, reverii!
Ea-mi dă dragoste, nu... pâne!

Nu mai am nimic... nimic.
Ba mai am... mai am un pic,
Ba mai am: nădăjduirea
Şi credinţa în iubirea
Grijitotului de sus,
Cel ce pe pământ ne-a pus
Şi...

Dar tu mă iartă, Doamne,
Tu mă iartă - căci mi-e foame
Dacă şi astea le-aş vinde
Pentru-un codru de merinde,
Să-mi alin păgânul dor...
Ah, dar nu-i cumpărători...

Octavian

Budapesta

„Tribuna literară", XVIII, nr. 75,
22 aprilie/5 mai 1901, p. 67

VARIETAS...

Vreun an de-o fi... Ne dam inele,
A dragostei dovadă.
Amorul nost' îl cunoştea
Şi lumea de pe stradă...

Şi-acum tu nu mă mai cunoşti
Şi râzi când mă priveşti...

Şi-acum eu nu te mai cunosc
Şi plâng când mă priveşti...

Octavian

Budapesta

„Familia", XXXVII, nr. 19,
13/26 mai 1901, p. 222

ZÂMBET TRIST...

Mi-e glasul sec şi fără spor
Şi mă îneacă tusa
De mă sfârşesc... Azi-mâne mor
Şi voi tot aţi vrea, domnilor,
Să-mi cânte vesel muza?...

îmi sfârtic haina mea odat',
Atunci la casa mea veniţi,
Să v-arăt pieptul dezbrăcat
Cât e de-ngust şi de uscat,
Cu-a voastre mâni să-1 pipăiţi.

Şi dacă v-ar aluneca
Mâna pe pieptul ăst uscat,
Şi voi cu mine v-aţi mira
Că şi astăzi mai pot cânta
.. .Că pieptul nu s-a sfărâmat?...

împrumutaţi-mi pieptul vost',
Umflatul piept de taur,
Şi schimb al cântului meu rost,
Şi-1 fac din plânset trist ce-a fost:

Dar, când mi-e glasul fără spor
Şi mă îneacă tusa,
De mă sfârşesc şi stau să mor,
Cum mai puteţi vrea, domnilor,
Să-mi cânte vesel muza?...

Octavian

Budapesta

„Tribuna literară", XVIII, nr. 94,
20 mai/2 iunie 1901, p. 83

IRONIE

El a muncit sărac, flămând
Pân' ce, cuprins de-al vieţii val,
S-a sfărâmat şi părăsit
L-au dus la groapă din spital.

Trec două luni. Pe-un critic gras,
Cu ochelari, cu nas pistrui,
L-au premiat pentr-un volum
Scris despre versurile lui.

Iar ca să fac' un monument
Poetului „fără noroc".
Cei ce-1 admir' au aranjat
O petrecanie cu joc...

Octavian

Răşinari

„Tribuna literară", XVIII, nr. 98,
27 mai/9 iunie 1901, p. 87

RUGĂMINTE...

Hârleţul prăvălea pământ pe nişte scânduri ţintuite,
Eu te priveam cum te boceai cu manile împreunate,
Şi-n suflet mi-au încremenit a tale lacrimi ostenite...
Am plâns şi eu... Tu m-ai privit...
...Şi ne-am trezit pe nesimţite
La groapa nouă amândoi, cu manile împreunate...
...Şi ne-am iubit pătrunşi adânc de suferinţa-mprumutată,
Dar tu te-ai dus, căci ai minţit, când te boceai plângând la groapă...

Eu, uite,-s slab şi poate mor, dar, pe Fecioara Preacurată,
Te rog la moarte să nu-mi vii...
întreagă lumea adunată
M-ar blăstăma, căci te-a-ndrăgi, când te-i boci plângând la groapă...

Octavian

Budapesta

„Familia", XXXVII, nr. 21,
27 mai/9 iunie 1901, p. 246

RÂS PRINTRE LACRĂMI

Şi dacă astăzi ochii mei
Nu cred nici în lumina
Ce stă aproape sâ-i orbească,
Tu singură porţi vina...

Şi dacă mi-e stomacul rău
Şi nu-mi tihneşte cina,
Şi dacă-s bleg şi nătărău,
Tu singură porţi vina...

Şi dacă scriu şi versuri proaste
Şi urlu: „Signorina",
Slăbeşte-mă cu supărarea,
Tu singură porţi vina...

Şi dacă azi port părul lung
Şi par un Catilina
(O, dac-ai şti tu cine-a fost!),
Tu singură porţi vina.

Şi dacă-n dragoste-o s-ajung
Să-mi umplu carabina

Şi-apoi... apoi... să nu mă-mpuşc.
Tot numai tu porţi vina.

Octavian

Budapesta

„Tribuna literară", XVIII, nr. 103,
3/16 iunie 1901, p. 92

M

*

PEPAT

Vin', copilă, lângă mine
Uite,-mi cade-atât de bine
Să te văd aşa plângând...
Şi eu plâng cu tine-n rând,
Dar cu inima mea plâng,
Căci cu ochii mi-e ruşine...
Bine văd eu că mă stâng
Şi că mâne-n asfinţit
Câte-un suflet plictisit,
Văzând vălul tău cernit,
Nemaiaşteptând răspunsul
Va-ntreba: cine-a murit?...
Eu voi fi.

De aceea-ţi zic
Să mai stai numai un pic
Lângă mine lăcrămând...
Să văd unde izvorând,
Lacrămi râuri rând pe rând,
Inchegându-se-n potop...
Vreau să văd cu ochii mei
Cum se scurge strop de strop,
Vreau să văd acum, căci mâne,

Neuitându-mă la tine,
Cine ştie, plânge-vei?...

Şi din lumea asta-ntteagă,
Singură tu mi-ai fost dragă
Uite,-acum la despărţire
Mi se strecură prin minte
Palida noastră iubire...
Ştii? era sâmbătă seara...
Tu de-o patimă fierbinte
Tremurând loveai ghitara...
M-am oprit pe gânduri dus
Sub fereastra ta din colţ...
Şi, privind printre perdele,
Te-am văzut şi mi te-am pus
Idol visurilor mele...
Astfel ne-am urzit iubirea
Tainică ca licărirea
Unui sfiicios opaiţ...

Dar acum mă duc... mă duc.
O inimă mai curată
N-o s-ascundă niciodată
Umbra crengilor de nuc...
Uite,-s slab şi deşirar,
Iar prin vinetele vine
Sânge... sânge nu mai vine...
De pe degetul uscat,
Uite, mi-a alunecat
Şi inelul de logodnă...
Doamne, cât l-am sărutat,
Câte vise a-ntrupat
Mintea mea din ăst inel...

Dar acum nu-1 duc cu mine,
Ar fi totul în zadar.
Dacă vrei să-mi faci un bine,
Ia-1 şi-1 du la argintar
Ca să-ţi deie bani pe el.
Tu pe banii jumătare,
Uite, vreau să iai sămânţe,
De flori multe şi alese...
Să le sameni cât de dese
Tot cu mâna ta iubită
In ţărâna grămădită
Pe movila gropii mele...
Iar pe banii ce rămân
Fă-ţi o haină de jelit.
Haina neagră, văl cernit
Ţie-ţi stau atât de bine...

Iat acum te du, copilă!
Eu mor... glasul mi se curmă...
Şterge-ţi ochii şi te du,
Sărutarea de pe urmă
Nu mi-o da!... N-aş vrea şi tu
Să te bolnăveşti, iubită.
.. .Noapte bună!... Noapte bună!
Fii, copilă, fericită...
Ba mai stăi! Mi-aduc aminte,
Că mai am o rugăminte:
Arătându-te pe stradă
Tu în haina ta cea nouă
Ce-ţi va sta atât de bine,
S-or apropia de tine
Pâlcuri dese... şir... grămadă...
Să te-admire... să te vadă...

Ştiu că mulţi te-or îndrăgi...
Eu te rog tu nu-i iubi,
Măcar pân' vor răsări
Florile pe groapa mea.
O, ascultă ruga mea!...
(Şi-apoi ce-ai mai cheltui
Pe cununa de mireasă?...)
Pe mormântul meu de-or fi
Flori, tu îţi poţi împleti
O cunună de mireasă...
Şi-apoi, re mai rog, inelul
Să-1 însemni tu, să se ştie
Că de mine s-a ţinut
Ca să nu ţi-l dea iar ţie
La logodna viitoare
Argintarul cel uituc...

Iar acum te du, iubită...
E-o privelişte urâtă
Omul în clipa ce moare...
Nu e bine s-o vezi tu,
Şi deci, rogu-te, te du,
Căci şi eu mă duc... mă duc...
Iar inimă mai curată
N-o s-ascundă niciodată
Umbra frunzelor de nuc
Seara-n farmecul de lună...
Noapte bună! Noapte bună!...

Octavian

Răşinari

„Tribuna literară", XVIII, nr. 108,
10/23 iunie 1901, p. 95

FII PE PACE!

Prietenei

E-atât de mic păcatul tău,
încât de-ar fi să-ţi dea canon,
în cer pe auritu-i tron
Ar sta pe gânduri Dumnezeu.

Şi tu cu ochii tăi căprii
Ai vrea să pleci la mănăstire,
Şi să-ngenunchi cu pocăire
La candela sfintei Mării?...

Frumoaso, când întreaga fire
Slăveşte-te cu mii de guri,
Te-ntreb, copilă, cum re-nduti
Să curmi a ta păcătuire?

Când dulce-i traiul să trăieşti
Păcătuind mereu... mereu...
Ar fi păcat de Dumnezeu,
Ca tu să nu păcătuieşti!

S-ar întâmpla minune-odată,
Când la icoană te-ai ruga,

Din chip cu grai ar cuvânta
Zâmbind Fecioara Preacurată:

„Copilă, scoală-te de jos,
Căci vreau să-ţi curmi îngenunchiarea
Şi să laşi altor numărarea
Bobitelor de chiparos!...

De-acum tu ruga să ţi-o-nchei,
Vinde bobitele de poţi,
Şi-apoi, frumoaso, banii toţi
Dă-i pe-o păreche de cercei!"...

Octavian

Răşinari

„Tribuna literară", XVIII, nr. 127,
8/21 iulie 1901, p. 112

SONET

Fa sânul tău cuprinde-mă, natură,
Mi-e inima nebună ostenită.
Te laudă astăzi mintea pocăită
Şi te slăveşte păcătoasa gură...

încinsă e pădurea adormită
De-amurgul blând cu-o cingătoare sură.
Eu în desişul frunzelor de mură
Cu lacrămi plâng viaţa-mi pribegită.

Covoarele de frunză-nrourată
Par un şirag de mii de patrafire
Ce blând acopăr fruntea-mi asudată.

Eu par un om ce plânge-n spovedire:
Tu n-ai atâtea frunze niciodată
Câte greşeli a mea păcătuite...

Octavian

Răşinari

„Tribuna literară", XVIII, nr. 132,
15/28 iulie 1901, p. 115

SA TAC?...

...*Şi* nu ştiu, zău, de ce mai cânt?!.
Durerilor ce mă răpun
De ce le mai şi dau cuvânt?...
Ş-apoi de ce vă mai şi spun
De câte rele mă frământ?...
Eu ştiu că babe să ghiontesc
Când aud glasu-mi tunător;
Şi ştiu că mame poruncesc
Să nu m-asculte fata lor...
Şi ştiu că fetele roşesc...
Eu ştiu că râd în gura mare
Atâţia nevoiaşi de mine,
Când eu eterna zbuciumare
N-o spun în versuri blânde, line...
Ci cum în inimă-mi tresare.
Ar fi deci eu să mă frământ
Şi să învăţ de la acei
Ce-şi îndulcesc al lor cuvânt,
Dar, dragii mei!... frumoşii mei!
Eu nu urechei voastre cânt!
Aş vrea să tac. Dar aţi văzut
Vrun leu, în ceasul de pe urmă,
De-un roi de gloanţe străbătut,

Să-1 muşte căţeluşi o turmă
Şi să nu urle?... Aţi văzut?...
Cristos plângea pe cruce sus:
„Le iartă, că nu ştiu ce fac"...
Şi el striga când l-au răpus,
Şi voi aţi vrea ca eu să tac
Când n-a tăcut nici un Isus!!...

Octavian

Răşinari

„Tribuna lirerarâ", XVIII, nr. 149, 12/25 august 1901, p. 131

TIE!...

...Să te sărut, frumoasa mea minune,
Căci să te cânt zadarnic caut cuvinte,
Şi serafimii cerurilor sfinte
Pe harfa lor cu aurite strune
De s-ar munci în cânt să învestminte
Frumuseţa ta... o, n-ar putea-o spune!

Dar s-ar aprinde-un foc vrăjmaş odată
Din tot ce-au scris poeţii-dumnezei
Şi ditirambi şi mii de epopei
Ce-au preamărit frumuseţa întrupată
în reînvierea vecinicei femei
De-ar arde-atunci cu flacără curată.

Şi eu să ştiu că-n orişice scânteie
Tresare-un gând, o dulce simfonie...
Şi să admir văpaia viorie
în care arde *vecinica idee,*
Şi-atunci nebun să scriu o poezie:
Te-ai oglinda în cântul meu, femeie!

Căci tu nu eşti o clipă ostenită
Din valvârtejul lumii care moare,

Tu eşti *ideea* vecinie ttăitoare,
Şi de te pun sub glie adotmită,
E că se cete-o nouă întrupare,
E ca din nou să te renaşti, iubită!...

Deci vino tu, frumoasa mea minune,
Să te sărute-a mele buze mute
Şi-apoi din nou, din nou să te sărute!..
Căci laurii cu cari să mă-ncunune
N-ar fi destul din codri mii şi sute
Frumuseţa ta dac-aş putea-o spune!...

Octavian

Răşinari

„Tribuna literară", XVIII, nr. 158,
26 august/8 septembrie 1901, p. 139

RĂMAS BUN

De-acuma tu pe pace fii.
Eu, uite-ţi spun că-n al meu drum
N-o să mă-ntorc pe veci de-acum
La mincinoșii ochi căprii...

Şi tu-n părerea mea de rău
Vreun gând duşman nu vei vedea,
Iar groapa ta de voi săpa
Să nu-mi ajute Dumnezeu!...

Şi multele făgăduinţi
Le uit gândind la ochii tăi...
Dar, de vrei, ascultare dă-i
Celei din urmă rugăminţi.

Tu nu mai spune nimănui
Că eu am fost acel băiat
Ce patru luni ţi s-a-nchinat,
Căci mă va râde dacă-i spui.

Cuprinde-o-n basm cu flori ţăsut
Iubirea mea cea fără rost
Ș-apoi le-o spune cum a fost
Astfel făcându-i început:

„în casa de nebuni odat'
Eu pe-o hârtie am cetit
Ăst basm frumos şi încâlcit,
Iar paznicii mi-au povestit
Că basmul ăst l-a chibzuit
Un biet poet alienat"...

Octavian

Rășinari

„Tribuna literară", XVIII, nr. 167,
11/24 septembrie 1901, p. 148

DIN VIAŢĂ

[<ex temporis

Era drăguţă, dar sfioasă.
Ştiu că cu palma m-a lovit
Când s-o sărut odar' pc frunte
Şi, Doamne, cum a mai roşit!..

Frec ani. Ea sta îngenunchind
Sub patrafir la spovedit.
„Cum de-ai putut păcătui?"...
Ea n-a răspuns, dar a roşit...

Trec ani. Azi nici nu mai ştiu cum
La bal-mabil m-am pripăşit
Un domino-şi aruncă masca

Când colo *ea...* (n-a mai roşit)...

Octavian

„Tribuna literară", XVIII, nr. 180,
30 septembrie/13 octombrie 1901, p. 157

DOMNULUI SĂ NE RUGĂM

Tu le îndopi cu pâne gura
Ce scuipă fruntea-ţi asudată,
Şi dai din mână bucătura,
Şi ei îţi calcă bătătura
Şi vin cu bice să te bată.

Iubit popor! Mai mare rău
Pe lumea asta pământeană
Noi ştim că n-a dat Dumnezeu;
Dar azi jelim la capul tău
Cuvântătorii tăi din peana.

Jelim, dar trezi, şi la răvaş
Noi le-ncrestăm orice păcat;
Că pentru vite n-ai imaş,
Că eşti sărac şi nevoiaş
Şi că te fură şi te bat.

Dar peana noastră năcăjită,
Când pe hârtie ne-o purtăm
Pân' cade mâna ostenită,
Plini de-o nădejde negrăirâ,
Lui Dumnezeu noi ne rugăm!

Ceresc părinte, vecinie Tată,
Cătui durerile ne plângem,
Adu-ne vremea aşteptată
Să ne-aruncăm peana odată
Şi *spada* lată s-o încingem.

Deci pentru clipa răsăririi
Acelui soare ce-aşteptăm,
Şi pentru ceasul răsplătirii
Obezilor înlănţuirii,
Noi Domnului să ne rugăm!

Octavian

Răşinari

„Tribuna", XVIII, nr. 209,
11/24 noiembrie 1901, p. 833

PRIETENEI

Nu te mira că ochii mei
înrouraţi de lacrimi nu-s,
Eu nu şriu plânge, plânsul doar
Vi l-a dat vouă Cel-de-Sus.

Nu te mira că vecinie râd,
Că-n vălul unui râs etern
întreaga lume o-nvesmânt
Şi câte-n cale mi s-aştern...

Căci, uite,-n râsul ăst prelung
E rostul firii mele-ntregi.
Frumoasa mea, ai plânge-amar
Tu râsul ăst să-1 înţelegi.

Doar aste râsete-ale mele
Durerile-s de cari mă stâng
Şi, dragă, eu când râd de ele,
De aceea râd, ca să nu plâng!...

Octavian

„Tribuna", XIX, nr. 16,
24 ianuarie/6 februarie 1902, p. 61

UNUI PRIETEN

Da, negreşit, am şi senine clipe,
Eu, cântăreţul palidei dureri,
Şi, prietine, şi eu aş vrea ce-mi ceri:
Din rostul lor un cânt să se-nfiripe.

Dar, uite,-n jur de-mi rotesc privirea
Attmcea văd că azi e nebunie
Ori e păcat, păcat de puşcărie
Să ocroteşti pe strune fericirea?!

Când plâng cu toţi un plâns de îngropare
Şi-i deznădejdea răsădită-n aer,
N-ar fi păcat ca din prelungul vaier
Tu să te-alegi râzând în gura mare?

Nebun să fii, şi n-ai putea să-i spui
Norodului ce urlă după pâne:
Iubit norod, ascultă-mă pe mine,
Eu sunt sătul. Trăiască cei sătui!

Octavian

„Tribuna", XIX, nr. 16,
24 ianuarie/6 februarie 1902, p. 61

CURÂND

Curând-curând iubeşte-mă, femeie,
Şi lasă-mă să trec în grabnicul meu mers.
Doar ce-mi eşti tu? Un singur palid vers
Din a iubirii lungă epopee!

Şi cine-ar vrea de dragul unei rime
Fie frumoasă-gingaşe măcar,
S-arunci în foc un cântec iubilar?

Frumoasa mea, asta n-o face nime!

Octavian

„Tribuna", XIX, nr. 16,
24 ianuarie/6 februarie 1902, p. 61

DE PE STRADĂ

Două conducte înaintează
Cu pas mărunt încetinel.
Pe-un răposat îl duc la groapă
Şi la botez pe-un băieţel.

La-ncrucişarea unei uliţi
Deodată amândouă apar,
Conductul vesel cu nănaşii
Şi cel cu carul mortuar.

Eterna sorţii ironie -
Se duce unul, vine altul...
Când pleacă mortul la hodină,
Băiatu-n lume-şi face saltul.

Din cei doi cărui să cuvine
Nedumerirea mea amară...
Acelui ce-a murit deja
Ori cărui a-nceput să moară?

Octavian

„Tribuna", XIX, nr. 16,
24 ianuarie/6 februarie 1902, p. 61

CARMEN MISERABILE

E frig... La geam am ridicat ruleta.
Un flaşnetar apare-n colţ de stradă.
Ascult pierdut naiva serenadă,
Cum picurat o tânguie flaşneta...

Prin geamul sparr vin fulgii de zăpadă,
Dar eu le pun de stavilă gazeta
Şi stau visând în mâni cu ţigareta
Şi în cap cu versuri lungi din *Iliadâ.*

In vatră nu-i o palidă scânteie,
în ea azi greieri îşi răsfaţă tonul,
Pe un foc aş da azi orişice idee.

Eroii toţi ce ars-au Ilionul
Şi tot ce-a scris Homer în *Odisee,*
Eu vă dau vouă, daţi-mi voi paltonul!

Octavian

Budapesta

„Tribuna", XIX, nr. 16,
24 ianuarie/6 februarie 1902, p. 61

FRAGMENT

Dar nici că mi se cuvin mie
Odoarele maicei biserici,
Nici asudata armonie
Din trăgănatul cânt de clerici.

Nici ostenitele tropare
Cu rostul lot cel tânguielnic,
Nici potrivita cuvântare
Din preacinstitul molitfelnic.

Un foc aprindeţi! foc nespus
Ce-n ceriuri flacăra să-şi suie,
Ce sufletul mi l-a răspus
Şi lutul mort să mi-1 răpuie!

Iar din tăriile albastre
Când s-a desprinde găinuşa,
Voi pe ascuns în două glastre
Să-mi aşezaţi tăcând cenuşa.

Sămânţa mirtului sfios
S-o sămânaţi în orice glasttă.

Drăguţa mea cu chip sfios
Să-şi pună glastra la fereastră.

Vor trece zile-n călindar,
Şi zi urma-va mersul zilei,
Va creşte mirtul în răvar,
Scădea-va patima copilei...

Drăguţa mea nici n-o roşi
In vesela-i zburdălnicie
Din mirtul ăst când şi-a împleti
Cununa cea de cununie.

Octavian

„Tribuna", XIX, nr. 24,
7/20 februarie 1902, p. 93

ACASĂ

Al pribegirei mele drum
Sfârşitu-s-a — aşterne-mi patul,
Căci ostenit mă-ntorc acum
Să-mi ispăşesc, mamă, păcatul.

Pe unde-am fost nu mă-ntreba,
Căci în zadar, nu ţi-aş şti spune,
Doar cine ţi-ar şti arăta
Cărarea inimei nebune.

Ce rost nebun m-a aruncat
în valvârtejul lumii-ntregi
Şi boala, ce m-a pus la pat,
Nu-ţi bate capul s-o-nţelegi.

Cu gând curat nădăjduind
In darul blândului Isus,
îmbună-te şi crezi zâmbind
C-o să-mi ajute Cel-de-Sus.

Căci, uite, mamă, dac-ai şti
De câte rele zac răpus,

Poate nici tu n-ai mai zâmbi,
Nici n-ai mai crede în Isus...

Octavian

„Tribuna", XIX, nr. 26,
10/23 februarie 1902, p. 101

VIS MAIOR

I

„Ascultă-mi glasul de părinte,
Nu vezi şi tu că-i nebunie
Să cauţi pe drumul ţării aur,
Pe lumea asta, poezie?...

Cum eşti tu tânăr şi cuminte,
Să ai o altă meserie,
Azi bună seamă c-ai avea
Palton, mărire, vrednicie..."

Aşa grăia - şi-mi număra
Cinci gologani pe datorie,
Ce adevăr spunea bătrânul
Cu înţeleapta-i ironie!...

Eu m-am jurat în gând atunci
Pe Maica Precestă Mărie
Să nu-mi ajute, mâna mea
Un singur vers de va mai scrie.

II

Părea c-am alungat pustiul
Din sărăcuţa mea chilie,
Colo,-n căminul cel din colţ
Ardea un foc pe datorie...

„Azi bună seamă c-ai avea
Palton, mărire, vrednicie.

îi auzeam şi-acum cuvântul
Cu înţeleapta-i ironie...

Şi-am aruncat în foc pe rând
Acele vrafuri de hârtie...
Să se prefacă în cenuşe
A vieţii mele ttagedie.

Priveam cu gându-n alte lumi
La bobotaia viorie,
Cum cu-o sfială trămurată
Adoarme lin şi reînvie...

Şi nu ştiu cum nu înţeleg,
Dar pe un petec de hârtie
Ce mai aveam, eu m-am trezit
Că să aşterne-o poezie...

Octavian

Budapesta

„Tribuna", XIX, nr. 28,
13/26 februarie 1902, p. 109

NOI

Nu-i pe întregul bulevard
Drăguţă ca drăguţa mea.
Ca două stele ochi-i ard,
Ca ea zglobie, subţirea,
Nu-i pe întregul bulevard.

Uimiţi încremenesc pe stradă
Bătrânii când ne văd la braţ,
Şi tinerii astrânşi grămadă,
Aprinşi de-un păcătos nesaţ,
Uimiţi încremenesc pe stradă.

Când trecem noi pe trotuar,
Spre noi îndreaptă-şi lumea paşii,
De la oricare galantar
Şi creapă de năcaz boltaşii
Când trecem noi pe troutar.

Nu-i cerşitor pe bulevard
Cu punga goală ca a mea,
Şi totuşi ieri tânărul bard

Pe-un domn ce punga-i îmbia
L-a pălmuit pe bulevard...

Octavian

„Tribuna", XIX, nr. 31,
'17 februarie/2 martie 1902, p. *U*

SA PLEC...

Călăuzit de dorul ăst pribelnic
Aş vrea să plec - să mi se piardă urma.
Răzleţ prin munţi, prin văi răzleţ, asemeni
Păstorului care-şi pierduse turma.

Să uit pe rând seninul cetei voastre,
Iar voi uitaţi eu cine-am fost anume,
întregul rost al pribegirii mele
Să-1 îngropaţi în râsul unei glume.

Iar la vreun an, în jurul unei mese
Dezmormântând trecutul din uitare,
Să vă munciţi un ceas înrreg zadarnic
într-a icoanei mele întrupare.

Şi-ntr-un târziu, de răsări-va unul
Cu glasul lui să-mi lumineze urma,
Voi să-nchinaţi doinind încet cântarea
Păstorului care-şi pierduse turma...

Octavian

Răşinari

„Tribuna", XIX, nr. 33,
20 februarie/5 manie 1902, p. 129

„L-A LUAT DUMNEZEU'

- Vecina Safta -

Cum ar fi de bine astăzi
Să nu fi vândut cojocul,
Nici dumneata nu te-ai plânge
Că s-a stâns în vatră focul!

Că-i atât de frig în casă...
— Spune-i îngerului, mamă,
Să trimit-un ban de aur
învălit într-o năframă!

Că ne-a spart fereastra vântul,
Şi nu-i jar pe faţa vetrii,
Şi s-a isprăvit făina
Din bucatele cumetrii.

în firida din cămară
Am căutat, dar nu-i merinde.
Şi să-i spui că nenea Naie
Fără bani nu ne mai vinde.

Morţilor li-e cald în groapă?...
Mamă, ştie îngerelul

Că de frig, alaltăsară
Ne-a murit Bufii, căţelul?

Aiura zâmbind copilul,
Era frig nespus în casă
Şi visa că-1 duce-un înger
Pe-o năframă de mătasă...

Nic. Otavă

„Luceafărul", II, nr. 2,
15 ianuarie 1903, p. 26

AŞTEPTARE

în umbra plopilor cărunţi,
Srrăjeri bărrâni la casă,
Cu ochii umezi şi frumoşi,
O fată stă şi coasă.
Drumeţi se miră-n drumul
De mâinile măiestre
Şi de minunile ce dorm
în lada ei de zestre.

Pribeagă blândului amurg
De peste deal se lasă,
Urzindu-şi tortul argintat
în firul de mătasă.
Ea vede-n ochii osteniţi
C-o lacrimă se cerne,
Că-n urma meşterului ac
Şirag dc flori aşterne.

Se scutură căruntii plopi,
Durerea ei îi doare,
Şi frunze cad pe pânzele
Sfielnicei fecioare.
Ea-şi împleteşte-un dor pri
în florile cusute

Şi coasă-n firul ei de in
Nădejdile ei mute.

în farmecul nelămurit
Al nopţilor de vară,
Vrăjite iele-n drumul lor
Un vis îi arătară.
E chipul unui făt-frumos
Şi mai presus de fire
Orfanei fete de botez
Ursit să-i fie mire.

Şi ielele i-au spus cuvânt:
„Tu coasă la năframă,
Căci într-o ţară-n Răsărit
Te înţelege-o mamă.
Când vei găti năframa ta,
Să i-o trimiţi să ştie,
Şi craiul tău bălan din vis
Ea ţi-1 trimite ţie".

De-atunci cu acul ei trudit
Ea firele împarte
Gândind la chipul bun şi sfânt
Al mamei de departe.
Din vise-n aşteptarea ei
Ea-şi face mândra salbă,
Sunt numai lacrimi şi nădejdi
Cusute-n pânza albă.

Octavian Goga

„Viaţa literară", 18 iunie 1906

CIORILE

Le văd pe câmpul de zăpadă
C-un croncănit asurzitor,
Urâte ciori, popor de pradă,
Le văd cum negre trec în zbor...

Le văd rotind din vreme-n vreme,
Peste biserici vin ţipând,
Şi parc-o ploaie de blesteme,
Mi-azvârlă ciocul lor flămând.

Batalioane se strecoară
Din cârdul lung, înfometat;
în drum pe orişiunde zboară
Miroase-a moarte şi-a păcat.

în faţa lor închid fereastra,
Simt ură-n suflet şi fiori,
Căci mi se par în iarna asta
Mai multe ca de alte ori...

Şi-mi zicî: Sunt oare ciori în lege
Ce-mi strigă nopţile-n auz,

Ori suflete de nemţi pribege
Din gropile de la Oituz?...

Octavian Goga

„România", an. I, nr. 10,
II februarie 1917, p. 1

LUI AVRAM IANCU

Când zdrobit ţi-a fost altarul idealurilor tale,
Doina ţi-a rămas de grije, şi-a cântat rătăcitor,
îndemnând parcă pustiul din cuprinsul munţilor
Să doinească mai departe cântec legănat de jale.

Doina ţi-a furat-o codrul şi-a păstrat-o-ntotdeauna
Şi când nori acoper cerul, şi când sufleru-i zdrobit,
Când se-ntunecă lumina visurilor ce-am slăvir,
Doina, doina ne rămâne şi ne-o cântă codrii-ntruna.

Valul care vine
Si la mal se frânge,
Valul vede bine
Sufletu-mi cum plânge,
Călător pribeag pe ape, sufletul cum plânge.

Plânge şi tresare
Ca-ntt-o zi pustie
O ptivighetoare
Prinsă-n colivie,
Biară pasăre măiastră prinsă-n colivie.

Mare apă sfântă
Tainică şi-albastră
Spune-mi când mai cântă
Pasărea măiastră?
Când îmi cântă ca pe vremuri pasărea măiastră?

„Steaua", an. XVII, nr. 3 (194),
martie 1966, p. 23

PERDITA

E gerul nopţei - fulgii de zăpadă
întruna cad şi nu mai vor să-ncete,
S-aştern în calea palidei grizete
Ce rătăceşte zgriburind pe stradă.

E frig... Eroii dragostei plătite
Trec azi cu grabă depănându-şi pasul
Şi râd de fata cc-şi mlădie glasul:
— O, eşti frumos!... O, vin cu min', iubite!.

Un vânt străbate uliţa pustie
Şi vântul ăst năvalnic se răsfaţă,
Ea-şi strânge vălul. Viforu-i îngheaţă
O lacrimă pe pudra viorie...

Zadarnic azi amoru-i nu să vinde...
Ea tremură-n hăinuţa de mătasă.
Cum ar pleca... de-ar şti că are-acasă
Vrun lemn în foc ori urmă de merinde.

Dar paşi s-aud... Un trecător răsare.
Să va-ndura de ea azi Preacurata?...

Nădăjduia din nou prostituata
Şi murmura: Preasfântă Născătoare!

Octavian

Budapesta

„Argeş", I, nr. 7,
decembrie 1966, p. 11

[TRECUTUL S-A IVIT ÎN PRAG]

Trecutul s-a ivit în prag
Şi mi-a cernit păreţii.

Corabie fără catarg
Mi-e sufletul, săracul,
Când stau cu ochii duşi în larg
Şi-ascult în noapte lacul...

Cum urlă-n chior pătimaş
Şi-mi zguduie fereastra,
îţi pare-un piept de uriaş
Ce 1-a-nşelat nevasta.

„Argeş", I, nr. 7,
decembrie 1966, p. 11

LUI DUNDEL

Amorul nostru s-a născut
Din nebunatice văpăi
Şi cum sunt toţi copiii răi
L-am alintat şi l-am crescut
Cu sărutări şi cu bătăi.

Pe urma lui câte dorind
Ce-n preajma anilor apun,
Când stau cu mintea să le-adun,
Văd cum noi doi suntem cuminţi,
El a rămas copil nebun.

De aceea rostul lui mi-a dat
Şi printre vremi m-a petrecut
Un vechi îndemn nepriceput:
Când te sărut să te şi bat
Şi când te bat să te sărut!...

T.

Din manuscrise

IAR CÂND VEI DURMI...

- Heine -

Iar când vei durmi tu somnul etern,
închisă pe veci în mormânt,
în miezul de noapte, încet, pe furiş,
Veni-voi la tine-n pământ.

Nebun să sărut frumoasa-ţi icoană,
Pierdută şi pală şi rece,
Să tremur cu vaier prelung şi să strig
Când viaţa-mi încet se petrece.

E noapte, şi morţii din groapă tresar,
în jocuri nebune se prind -
Noi stăm adormiţi în dulce delir,
Cu braţ încleştat te cuprind.

E ziua de-apoi şi morţii sunt treji,
E zi de izbavă-ntru Domnul -
Noi stăm nemişcaţi, alături pe veci,
Ce dulce, ce dulce ni-e somnul.

Octavian

„Luceafărul", I, nr. 3,
1 august 1902, p. 40

IUBIREA MEA

— Manyosu —

Unde vârful lui Mieane
Poala ceriului atinge,
Dintru începutul vremii,
Dragă, totdeauna ninge.

Cum omătul de zăpadă
Sus acolo-n veci nu moare,
Şi iubirea mea, copilo,
E în veci dâinuitoare.

Othmar

„Luceafărul", III, nr. 14-16,
15 august 1904, p. 264

NESTATORNICIE

- Manyosu -

Şi vântul ce trece coline
I,a Ina în zbor spre-Azima
II cred mai statornic ca tine,
Frumoaso, în dragostea ta.
Şi totuşi, uitai totdeauna
Să-ţi uit, şireato, minciuna!

Othmar

„Luceafărul", III, nr. 14-16,
15 august 1904, p. 264

LA GROAPA IUBITEI

- M. Ugeda -

Ah! mi-a fost nebun cuvântul
Şi mi-a fost nebun amorul:
Vis la groapa cărui astăzi
Se opreşte călătorul.

Ţi-ai ţinut făgăduinţa
în obezile credinţii,
Deşi altui socotiră
Să te-orânduie părinţii.

Tu te-ai veştezit ca floarea
într-o lungă zi de vară,
Veselă că-n altă lume
Altă viaţă-o să răsară.

Eu prinzând atunci de veste,
Am grăbit să-ţi cat mormântul,
Câte doruri nemplinite
Mi-a furat atunci pământul!

Pentru tine-am trecut marea
Şi împărăţii srrăine,

De învăţătură dornic,
De mărire pentru tine.

Uite, m-am întors acuma,
Mi-e-mplinit în toate gândul,
Dar zadarnică mi-e calea,
Unde-i sânul tău, plăpândul?

Buruieni şi polomidă
Ţi-a crescut de mult movila,
Chiar nici popa nu mai ştie
Unde doarme azi copila.

Vânt de toamnă trece-n zboru-i
Peste-ntindetea pustie...
Tu-ţi aştepţi de mult iubitul:
în curând el o să vie!

Othmar

„Luceafărul", III, nr. 14-16,
15 august 1904, p. 264

Noi ne grăbim să lingem
Preamilostiva-i dreaptă.

O. Goga

„Luceafărul", III, nr. 14-16,
15 august 1904, p. 272

HORA CÂINILOR

- de A. Petofi -

Afară-i nor şi vifor,
E ceriu-n răzvrătire
Zăpada înveşmânta
Cutremurata fire.

Dar noi în tihnă râdem
De viforul de-afară,
Ne dă sălaş prielnic
Ungherul din cămară.

E milostiv stăpânul,
Ne dă şi bucătură.
A noastră-i de pe masă
Când cade-o fărmitură...

Si de-1 îndeamnă gândul
Cu biciul să ne bată,
Noi aşteptăm pân' trece
Iar rana sângerată.

Şi când asupra noastră
Privirile-şi îndreaptă

Tot greul e al nostru,
Dar slugi nu suntem noi.

O. Goga,

„Luceafărul", III, nr. 14-16,
15 august 1904, p. 272

HORA LUPILOR

- de A. Petofi -

i

Afară-i nor şi vifor,
E ceriu-în răzvrătire,
Zăpada înveşmânta
Cuttemurata fire.

Pustia-ntunecată
Ni-e dată, mamă, nouă,
N-avem sălaş când ceriul
Ne ninge şi ne plouă.

în drumul pribegiei
îngheţul ne doboară,
Şi vântul ne răpune,
Şi foamea ne omoară.

Din flinte vine plumbul
Şi coastele ne frânge,
Omărul alb al iernii
Noi îl roşim cu sânge.

Flămânzi ne scurgem traiul
Prin multele nevoi...

f T
I M

IN TREN

după Gerhart Hauptmann

în goană vrăjmaşe câmpiei s-aşterne
Şi tropote trenul în noapte.
Eu treaz ţin priveghiul... Alături pe perne
Dorm somnu-mpăcării vreo şapte.
Opaiţu-n tremur clipeşte arare,
Când roata s-avântă şi-n vaier tresare -
Departe în zarea albastră
Mă fură pe câmpuri lumina răzleaţă
Şi, ca o nălucă, trudită mea faţă
O văd oglindită-n fereastră.

Aleargă fugarul şi urlet păgân
Prin codri şi plaiuri răzbate,
în urmă-i jilipuri şi ziduri rămân
în negura nopţii-mbrăcate.
Dar iată - vederea aş vrea să mă-nşele -
Un strop mi se scurge din genele grele,
Alene obrazu-mi prelinge...
Se strecură-n suflet şi-acolo-mi învie
Un glas care tainic mă prinde-n robie...
în inim' un dor mi se-ncinge...

E dorul de ţara luminii de-afară,
Cuprinsă de sârmele sure
Ce pier într-o clipă, ca iar să-mi răsară
Şi farmecul nopţii să-mi fure.
Dar ochiul colindă şi gândul se zbate,
Dezgroapă icoane din vremuri uitate,
Când prinse-n poleiul de lună
Jucau lângă iazuri şireaguri de iele,
Seninului farmec şi patimii grele
Dând glas din vrăjita lor strună.

Doinirea lor parcă în noapte pătrunde
Şi frunzele mute-s în cale;
Pârăul, oprindu-şi pribegele unde,
îşi curmă poveştile sale.
De lacrimi străluce sfioasa cicoare,
Pornitu-s-a vântul livezi să-nfioare,
în crâng cântăreţii ţin straje,
Ascultă şi-nvaţă doinirea măiastră,
Şi glasul lor dulce în noaptea albastră
întrupa a strunelor vraje...

Tu zbori înainte! Nu-i farmec de îngeri
Să-ncete-alergările-ţi crunte,
Te-azvârli peste ape cu repezi răsfrângeri,
Pătrunzi în adâncuri de munte,
Tu, chiot sălbatic al lumii pripite,
Tu, demon, ce-mi spulberi atâtea ispite,
Şi fugi de-arătările mele.
Aş vrea să văd luna când sânu-şi desface,
S-ascult în a nopţii statornică pace
Povestea curatelor stele.

Dar fumul îneacă icoanele sfinte,
Vin neguri în horă nebună,

Fugaru-ndărătnic goneşte-nainte,
Fi urlă, şi geme, şi tună,
Şi trupu-i asudă - cu mâini uriaşe
Se pare că zmeii îl duc pe ogaşe
Şi altor tărâmuri îl fură...
Aşa stând de veghe lipsit de repaos,
Deodată alt cântec purcede din haos,
Un cântec de milă şi ură:

- Al nostru e braţul ce-n nopţile-albastre
Vă poartă zdrobit de povaţă,
Noi n-avem bordeie, şi palmele noastre
Din aur cetăţi vă durară;
Vesminte v-aducem şi noi vă dăm pâne,
Voi rânjetul groaznic al morţii păgâne,
Dar vrem azi robia sfărmată.
Vă cerem azi ţarina noastră-napoi
Şi sângele negru vi-1 cerem azi noi,
Scăpare vrem azi şi răsplată.

Ni-e neamul sălbatic, cu patimă-n piept,
Cu suflet şi braţe-năsprite,
Dar azi la viaţă, la moarte un drept
Cer bietele inimi trudite.
Din preajma obezii de-ar prinde răsuflet,
Un picur din vaierul nostru din suflet
Cu vuiet năprasnic de mare
Ar frânge a ielelor horă răzleaţă,
Cântarea păgână şi-atât de măreaţă,
A veacului nostru cântare.

Poete, tu hora de vrei să ne-o-nveţi,
Ascultă-1 pe-al ocnei sobol,

La gura maşinei cu paşi îndrăzneţi
Tu du-te din crângul domol,
Priveşte scânteia din gureşa sârmă
Şi fumti-n văzduhuri, plutind fără cârmă,
Apleacă-ţi urechea cu jale
La inima celui sătac şi supus,
Şi câte-n sughiţuri plângând el ţi-a spus,
Tu spune-le strunelor tale.

In goană nebună câmpiei s-aşterne
Şi tropotă trenul în noapte,
Eu treaz ţin priveghiul... Alături pe perne
Dorm somnu-mpăcării vreo şapte.
Opaiţu-n tremur clipeşte arare,
Când roata s-avântă şi-n vaier tresare...
In murmur încet se frământă,
Cântarea cea nouă mă-nvăluie-n pripă,
Cu glasul ei proaspăt vrăjindu-mi pe-o clîj.
O lume mai bună, mai sfântă...

încet se înalţă, sfioasă tresare
Din vuietul greu de oţele,
Şi iar se-nfiripă curata cântare
Sub ceriul seninelor srele;
Domol se întrupa şi iarăşi se frânge,
Sfielnic cu-ncetul în murmur se stânge,
Când patima inimii frânte
Plăpândul ei farmec ar vrea să-1 coboare
Din ceriul cu stele, prin vânătă zare
Să-mi cânte şi iarăşi să-mi cânte...

Octavian Goga

„Luceafărul", IV, nr. 4,
15 februarie 1905, p. 93

SINGURI

- după Ada Negri

Vezi, suntem singuri. Lasă-mă, mă lasă
In inimă din jalea mea să-ţi picur,
Din plânsul meu strivit dc anii vitregi,
Din patima atâtor doruri moarte...
Mi-e dor acum de lacrimi.

La pieptul cald azi lasă-mă, mă lasă
Să plec odihnei mintea mea trudiră,
Ca paserea căpşoru-i subt aripă,
Ca trandafirul adormit sub frunze.
Mi-e dor acum de pace.

Şi fruntea albă lasă-mă, mă lasă
Domol s-ating-a mele buze arse
Şi-n şopote să-ţi tremure cuvântul
Ce ca un vaier sufletu-mi străbate...
Iubire vreau, iubire!

Octavian Goga

.Luceafărul", V, nr. 6,
15 martie 1906, p. 123

EU VĂD ÎN VIS...

- după A. Petofi -

Eu văd în vis zile de sânge
Ce temelia lumii sapă,
Ce-nttupă mândră lume nouă
Şi rostul celor vechi îngroapă.

De-ar fi degrabă să s-audă
Aprinsa luptelor strigare,
îmi cere-un semn - un semn îmi cere
Neodihnita frământare!

Voi pune eu picioru-n scară
Pe roibul drag cu voie bună
Şi-o să m-avânt şi eu năvalnic
în a voinicilor furtună!

Când pieptul meu îl vor tăia,
Vor fi să-1 lege mâini iubite,
Şi se va-nchide rana mea
De leacul buzelor unite.

în temniţi de mă vor târî,
Va fi ş-acolo cin' să vie,

Şi vor aduce doi luceferi
Lumină-n umeda chilie.

Iar când călău ori mâni duşmane
Vor da sfârşit vieţii mele,
Va fi cine pe trupul mort
Cu lacrimi sângele sâ-1 spele.

Octavian Goga

„Luceafărul", VI, nr. 6,
15 martie 1907, p. 97

POEZIA VIEŢII

- de Fr. v. Schiller -

„Eu să mă-nchin la umbre tremurate,
La străluciri ce mint împrumutate
Şi-n drum s-abat nădejdea să-mi înşele?...
Daţi adevărul pradă minţii mele!
C-un vis deşert şi raiul meu să piară,
Iar suflerul ce-n lumi fără hotară
Şi-avântă dârz rotirile pribege
Porunca vremii-n lanrul ei să-1 lege.
Eu mă supun şi mă înfrân
Cu-al datoriei sfânt cuvânt,
Şi-n zbuciumul ce mă frământ
îmi sunt pornirilor stăpân.
Cine-adevărul nu vrea să-1 asculte
Cum poartă jugul lipsurilor mulre?"

Astfel din pragul zilelor trăite,
Tovarăşe, cuvântul tău mă-nvaţă
Strivind în drum vedenii şi ispite...
înfricoşaţi de cruda ra povaţă,
Toţi zeii dragosrii s-ascund...
Se stinge-a Muzelor cântare, iar horele tot mai încete
Mor în prăpăstii fără fund...

Când graţiile îşi desprind, jelind, cununile din plete,
Apollo, lira lui şi-o sfarmă,
Iar Hermes scheptrul şi l-a frânt,
Viaţa trudnică-şi destramă
Seninul viselor vestmânt;
Nu mai e farmec în poveste,
Iar lumea noastr' aşa cum este
S-arată, prietine,-un mormânt!
îi smulge-Amor vălul ei vrăjit
Şi dtagostea a început să vadă,
Şi-n rostul cel din ceriuri hărăzit
Ea desluşeşte-a lutului dovadă;
Pe buza ta sărutul ei îngheaţă,
Bătrân, frumosul piere din viaţă,
Şi-n clipa de nebun avânt:
Tu vezi deschisul tău mormânt.

Octavian Goga

„Luceafărul", VI, nr. 22,
15 noiembrie 1907, p. 481

IUDITA

- după I. Kis -

La ovreiul Simon, an de an aproape
Un sicriu de scânduri duc încet să-ngroape:
Mititel sicriul - de vreun cot e doară,
Biet copil, sărmanul, i-a fost scris să moară!

Pletele Iuditei fac o-mpărăţie.
Cu mânile-n tremur ea şi le mângâie
Şi le prinde-n foarfeci... Cc păcat, săracă...
Mânecând în taină, ea la popa pleacă.

„Fruntea mea azi plete vezi că nu mai poartă,
Eu mi-am plâns, părinte, frumuseţea moartă;
Spune-mi tu aievea, spune-mi să se ştie
Un copil să-mi crească, nu mi-e dat şi mie?"

îşi tidică ochii din bătrâna carte
Şi, privind-o popa, grea osândă-mparte:
„Un copil alături ţi-ar vrea căpătâiul,
Un copil, Iudito - unde ţi-e dintâiul?"

Buzele nevestii par ca de zăpadă,
Fruntea albă-şi lasă în palme să cadă;

Graiul i se frânge, geme greu cuvinte:
„L-a curmat, săracul, mâna mea, părinte!
Tatăl lui în lume a fugit de mine,
Fată fără sprigin - şi-mi era ruşine...

Era noaptea neagră, bună de-ngropare.
De mi-ar da odată groapa alinare!"
Popa-ncet întoarce foile din carte,
Cată fiecare ce canon împarte:
„Scoală-te, îudito, haina ta de jale
Nu se potriveşte greşurilor tale.
Dezlegarea-i alta - şi-i grozavă plata...
Vei avea putere să ţii judecata?
Buza ta păcatul altui să nu-1 deie.
Să-ţi săruţi copilul te opresc, femeie!
Stânge-te cu zile sub povara cruntă -
Te scapă copilul în ziua-i de nuntă."

La ovreiul Simon e-n fereşti lumină,
Prăznuind botezul, veseli toţi închină;
Cânt-un psalm din carte, toţi au prins s-asculte,
Genele Iuditei lacrimi varsă multe.
Un copil ea strânge - la inima mută
Cum o-ndeamnă gândul — şi tot nu-1 sărută.

La ovreiul Simon toţi tac în ogradă,
Nu mai pot drumeţii prin fereşti să vadă.
Tremurând, Iudita geme greu şi plânge:
„Scapă-mă de-osândă, Doamne, nu mă frânge!

Mamă, cum mă arde - fruntea mi-e ca jarul,
Doar o sărutare mi-ar curma pojarul!"

„Fii pe pace, dragă, dormi şi nu te doare.
Doamne, sfinte Doamne, ţi-e povara mare!"

„Mi-e uscat de boală cerul gurii, mamă,
Şi buzele mele nu simţi cum te cheamă?"

Pe Simon, ovreiul, un fior îl sapă:
„Gândul tău, îudito, din păcat s-adapă...
Au mai zis şi alţii şi una şi alta:
Adevăr e una, adevăr e alta.
Cine-i rea de mamă nu-i de-a sta la masă —
Astfel să-mi trăiască cum te-alung din casă!"
Anii trec şiraguri. Iat,-un an nou vine,
La ovreiul Simon praznic nou se ţine.
Vatr-au pus în curte, om spre om se-ndeasă:
E-a lui Simon fată, lui Natan mireasă.

într-un colţ pe-o babă o împing nătângă,
Când spre mâna dreaptă, când spte mâna stângă.
Grabnic cerşitoarea din mulţime iasă:
„Vreau o clipă numai s-o văd pe mireasă!"
O aduc acuma, rabi cartea ţine.
„Oameni buni, vă fie milă azi de mine!
Draga mea copilă!"... şi pe nesimţite
I-a atins miresii buzele iubite!
- Ştiţi acum povestea jalnicei Iudite?

Octavian Goga

„Luceafărul", VI, nr. 23-24,
15 decembrie 1907, p. 512

LACUL MORŢII

- A. Ady -

Plutim deasupra unui lac
Noi, mândre paseri călătoare,
Din undele-i otrăvitoare,
Jivine negre şi spurcate
îşi cască gura hrăpitoare:
Ungaria se cheamă lacul...

E în zadar, cădem cu toţii,
Căci lacul mortuar ne-nghite,
Zadarnic visuri şi ispite
Şi dragoste ne-ndrumă calea,
Cădem cu aripi biruite:
Ungaria c lacul morţii.

G.

„Luceafărul", VIII, nr. 5,
1 martie 1909, p. 106

MARTIRUL CRISTOŞILOR.

- A. Ady -

Un foc nepotolit şi mândru
Mi-a dat pământul moştenire,
Purtam în inima păgână
Credinţă, sete de mărire.
Simţeam o lume împrejuru-mi
Rotindu-şi larga frământare,
Eu în vârtejul ei sălbatic
Căutam o atmonie mare...

Născut din cântec şi putere,
Păgân Apollo de la ţară,
Cu dragoste-aşteptam, cu cântec,
A vieţii cea din urmă seară...
Azi sufletul nu-mi mai tresare
De cânt, de dorul dimineţii,
M-au omorât evangheliştii,
Crisroşii şi-nţelepţii vieţii...

G.

„Luceafărul", VIII, nr. 5,
martie 1909, p. 109

TRAGEDIE

- de Richard Dehmel

Se văiera norodul în pustie
Cu trupul stors şi chinuit de sete...
Abia o stinsă, palidă fecioară,
Cu ochii stinşi cerşind un ajutor,
îşi îndura în linişte arsura,
Căci mai adânc decât cumplita sete
în pieptul ei săpa durerea mură...
Atunci, din zarea roşe de văpaie
Crescând în drum s-a desfăcut un om
Şi mâna lui a ridicat străinul...
Din degetul arătător întins
S-a scurs domol un mare strop de sânge
Şi-ncet căzând a înroşit nisipul...
Mirat privea poporul spre drumeţ
Cum sta aşa şi picur după picur
Din rana lui curgea-n ţărână sânge...
Din clipă-n clipă se mărea izvorul,
Şi-nfiorar el se sfârşea, când dânşii
Stăteau uimiţi în faţa lui, iar unii
Scrâşneau din dinţi: *îşi batejoc de noii*
Simţind atunci răsufletul din urmă
El le-a strigat: Veniţi, veniţi şi beţi,

Căci pentru voi e sângele!...
Fecioara
I-a zis încet în clipa când muţea:
Le trebui apă lor!...

„Tribuna", an. XV, nr. 126,
23 iunie 1911, p. 4

POET

- A. Ady-

Un băietan cu ochii negri,
Cu doruri largi în lumea-ngustă,
S-a dus cu turma lui de vite
La Hârtibaciul de pe pustă.

Creşteau din dimineţi ş-amurguri
Flori albe-n mintea lui bolnavă,
Dar vaca le păştea pe toate,
Căci vaca le credea otavă.

II tulburau minuni şi vise
Şi nu-şi putea găsi limanul,
în orice altă parte-a lumii
S-ar fi făcut poet ciobanul...

Dar când vedea-mprejuru-i ciurda
Şi pe tovarăşii-n izmene,
îşi îngropa cântarea-n suflet -
Scuipa şi fluiera alene...

Octavian Goga

„Cultura", I, nr. I,
ianuarie 1924, p. 27

I t

POEZII
(1973)

POEZII INEDITE

[AŞ VREA...

Aş vrea să glăsuiesc minciuna
De fericire-aducătoare,
S-ascult de minte totdeauna,
Şi-n zbuciumaţi copleşitoare
Veselitor să-mi cânte struna.

Dar mi-e în inimă sădit
Tot rostul stihurilor mele,
Nu mintea mi l-a plăsmuit,
Ci-n calea mea de printre stele
Pe neştiute a răsărit.

„Tribuna", octombrie 1900

CÂT DE CERESC E VALSUL LIN

Cât dc ceresc e valsul lin
Şi ce efect zării i-au dat!
Acum ideile îmi vin...
- M-am învăţat. -

Dar a trecut... De-acum'nainte
Zburând cu-aripiie-i uşoare
In veci îmi voi aduce-aminte
De-nvătătoare...

ANA ŞI HARAPUL

Ei acel Arap
Negru şi buzat
Şi cu solzi pe cap
Ciupit de vărsat
Unde-1 vezi umblând,
Nu mai poţi râzând!
— Şeasâ galaoane
La Brăila-n sus
Marfă de cucoane
Pret în milioane
Turcii au adus.
Ana, jună floare
De la Filipoi
Vine râzătoare
Ca o sărbătoare
La Brăila-n Schei.
Iar acel Arap
Negru şi buzat
Şi cu solzi pe cap
Ciupit de vărsat,
Cu mustaţa rasă
Zise: Ce frumoasă!

Noaptea peste valuri
Se lăsa din zbor
Tristele cavaluri
Răsunau pe maluri
Cântece de dor,
Ana tinerică
Ne-ncetat plângea
Şi-ntr-o luntricică
Dulcea frumuşică
Dunărea trecea.
„Ană Anişoară
Crinişor plăcut
Pasăre ce zboară
Şi sub aripioară
Pune capul blând,
Rumenă fetiţă
Ca un trandafir,
Cu mică guriţă
Cu lungă cosiţă
Cosiţă de foi,
O, vino cu mine
Sultană să-mi fii
Am seraiuri pline
D'aur şi rubine.
Roabe patru mii."
Ana nu-i răspunse
Insă se-nchină.
Luna-n zori s-ascunse
Ceva se cufunse
Unda bulbură,
Iar acel Arap
Negru şi buzat

Şi cu solzi pe cap
Ciupit de vărsat
Zise: „Ce păcat!"

1900

(Caietul de limba latină, f. **10-11)**

BUFLI

Mai ştii pe Bufii - pe căţelul?...
De mult stă bietul la hodină
Ştii când ne-a păgubit de ouă
De sub căuşul cu făină...

Şi l-am bătut toţi lucru mare
Când i-am luat atunci de seamă
Şi-apoi l-am dus să-1 prăpădească
Pe Bufii - pe căţelul, mamă?

Mai ştii? L-a slobozit vecinul
Pe coastă-n jos - între răzoare
Spunea că s-a uitat la el
Şi nu-i venea ca sâ-1 omoare

Şi la vrun an - ştii într-o marţi
Chelălăia la uşa porţii...
Când colo — Bufii - ologit
De zburaturi — pe doaga morţii..

Şi dumneata te-ai pus să-1 vindeci
Că l-am primit în curte iarăş
Dar n-avea chip de vindecare
Şi mi-a murit bietul tovarăş...

Aruncă leacurile mamă
Căci prea mi-e acru cerul gurii...
...E frig acum... Ce face Bufii
în groapa lui din colţul şurii?

1900

E PACE. - MIEZUL NOPŢEI BATE

E pace. - Miezul nopţei bate
în deal la-mbătrânitul schit -
Cu ochii-nchişi pe jumătate
Privesc la chipul risipit
A tinereţei strecurate. -

Fiorii dulci ai amintitei
Mă prind cu-a lor nespusă vrajă
îmi râde chipvil fericirei
Căci mintea nu-mi mai ţine strajă
Nici gândurilor, nici simţirei.

1900

(Caietulde limba latină,/. 34)

TE VAIET PIEPTUL MEU USCAT!

împrumutaţi-mi pieptul vosf
Umflatul piept de taur
Şi schimb al vânrului meu rost
Şi-i fac din plânset lin ce-a fost
Un răcnet de balaur...

Mi-e glasul sec şi fără spor
Şi mă îneacă tusa
De mă sfârşesc... Azi, mâne, mor
Şi voi tot aţi vrea, Domnilor,
Să-mi cânte vesel musa.

îmi sfartic haina mea odat'
Şi-atunci vă chem să mă priviţi
Să v-arăt pieptul desbrăcat
Cât e de-ngust şi de uscat
Cu-a voastre mâni să-1 pipăiţi.

DIN VREMURI VECHI

Zadarnic chin nebună-nvăpăiare
Văd în viaţa-mi aruncată ţie.
- Un zâmbet trist pe buza mea învie
Când din trecut o clipă îmi resare...

- La masă stau. - Gândirile de-a valma
S-au râsleţit pe-a amintirei mare -
- Un fluture s-aruncă-n lumânare
Cade pârlit... L-am omorât cu palma. -

Un fluture orbit de bobotaie
Şi omorât... Ce mare potrivire!
Şi eu eram un fluture-n orbire
Ademenit, pârlit, ars de văpaie. -

Râsare-acum din a uiţârei pături
Uitatul chip al vremilor pierdute
Un lung şirag de ceasuri petrecute
Cu-a înselărei alintări alături...

Şi tu-mi apari măreţ - ispititoare
Cu zâmbet mort şi îngheţat pe buză
In vremuri vechi erai cantata Muză
A versurilor lungi şi sunătoare. —

Căci eu credeam că poate să răsară
Un sfânt amor sub haina de mătasă...
- Mi te visam a inimei mireasă
Sub tei bătrâni în nopţile de vară...

Şi-am dat prilej durerei tăinuite
Să verse-n grai iubirea mea întreagă
De tin' lega o inimă pribeagă
Nădejdea vieţei încă netrăite...

Din ochi tu c-o clipire tremurată
- C-un zâmbet leneş m-ai înlănţuit
Eu te visam un înger rătăcit
Pe lumea asta moartă şi stricată...

Dar m-aştepta la calea mea sfârşită
Străvechiul râs ce-atâţi îl ştiu de rost..
Mineiună-ntreagă dragostea ţi-a fost
Dar uite-ţi spun: minciună nimerită..

Iubirea ta la orice colţ de stradă
O văd acum... e eftină vânzare
Plâtiţii ochi privesc cu nepăsare
La-mpcstriţata inimei paradă.

1900

POVESTEA MEA

Toată viaţa-mi pribegită
E-o poveste fără rost
Ce văzând-o tipărită
Mi se părea născocită
De condeiul cel mai prost...

Iar când cineva mi-ar spune
O poveste ca a mea,
Eu aş râde de minune
De pornirile nebune
A eroului din ea...

Când povestea mea-ncâlcită
Minţei mele eu o spun,
Mintea mea nefăţărită
îmi răspunde liniştită
Că eroul e — nebun...

Şi tuşind înţelepţeşte
Celui ce m-ar întreba
De cuprinsul din poveste
I-ai răspunde că nu este
Nici un pic de duh în ea...

[VESEL, IUBITA MEA]

Vesel, iubita mea
Alungă grija rea
Grabnic te-nşiră-n joc
Galeş, cu foc.

Ne surâde viaţa azi
Fără griji şi năcaz.
Nimeni trişti am înttista?
Ba, copii, ba!

Să săltăm toţi uşot
Viaţa ni-e fără nor
Hora nu ni-a strica
Ura!... ura!...

Tinereţe mi-s pe veci,
Astăzi flori sunt pe poteci
Flori, nu zăpadă grea,
Ura!... ura!...

1900

[VESEL CEATA NOASTR'...]

Vesel ceata noastr' acum
S-a pornit râzând,
în vesel dulce cânt
Păşim toţi fără gând.

Stâng, drept,
Toţi uşot
Să păşim
Ca şi-n zbot
Ne avântăm
Pas... cu pas
Fără de popas.

Toţi uşor
Ca şi-n zbor
Pas cu pas
Fără popas.

1900

(Caietul de limba latină, f. 58)

INIMA.

Inima?...
O hienă ce desgroapă
Mormântul de iluzii şi fură fericirea
Ce-n clipa împăcării, a dat-o în [neştirea]

[DE-AŞ SPUNE...

De-aş spune cât îmi eşti de dragă
De-aş spune drept şi nu pe dos
Ii mare lumea — dar întreagă
M-ar porecli de mincinos...

Dragostea ce de tin' mă leagă
De m-aş pune-astfel s-o spun
Cum ea în mintea mea se-ncheagă
Mi-ar zice lumea că-s nebun...

Iar de v-aş spune cum mă zbat
Când glasul inimei l-ascult,
M-aţi crede toţi un desperat
Ce s-a-mpuşcat de mult — de mult.

Vă spun ce poate să vă-mbete
Minciuni frumoase, nebunii...
Astfel e legea azi băiete
Ca al minciunei făt să fii...

1900

DOMNIŞOAREI L.

Câte-un moment, câte-o întâmplare
neprevăzută... naşte - versul.

— Ca să ne scăpăm de boală
După prav sau alifie,
Noi cu frica-n sân fugim
Dăgrabă la „farmacie".

Dar dacă Domnul în treacăt
Ar porunci ca să fie
Spre-a dragostei vindecare
Pe pământ o „farmacie",

Arunci farmacist m-aş face
Căci zău, mi-ar trebui mie,
Ca de dragoste să scap,
O întreagă „farmacie".

Savi de-ai fi tu farmacistă
Boala mea-n a ei manie,
M-ar trimite-n toată ziua
De trei oti Ia „farmacie".

Şi tu sigur nu mi-ai da
Otrăvită doftorie,
Ca să nu pierzi cel mai bun
Muşteriu din „farmacie".

1900

[ŞI ZI, ŞTII GEOGRAFIA?

Şi zi, ştii geografia?...
- în ce colţ al Europii
Mai găseşti odor de fată
Ca-n sat la noi „fata" popii...

Sau chiar şi diplomaţia?...
- în ce colţ al Europii
Ştii vreun diplomat aşa
Ca la noi „nevasta" popii...

încă una dar nu ştii...
în ce colţ al Europii
I-un corp sferic mai precis
Ca-n sat la noi „burta" popii...

Nu că eşti iurisprudent...
în ce colţ al Europii
E maşină de minciuni
Ca la noi „psaltirea" popi

1900

(Caietul de limba latină, f. 94)

[MĂ CUPRINDEA...]

Mă cuprindea o mută jale
Când mă priveai - mi se părea
Că numai sub genele tale
I-ascunsă fericirea mea.

1900

(Caietul de limba latină, f. 95)

[CUM NE PRIVIM...]

Cum ne privim acum în faţă
Doi robi aceleiaşi tăceri,
Din goana noastră prin viaţă
Renasc aceleaşi primăveri.

Lumini şi zâmbete şi vise
Ne urmăresc din depărtare
Cu genele întredeschise
Noi le simţim ca-n înserare.

Şi-atunci clipiri îndurerate
Ne strălucesc când ne privim:
Opaiţe întârziate
Ce s-au aprins în ţintirim.

1900

[ŞI UITE...]

Şi uite mi-e şi greu să-ţi spun,
Dar când te uiţi aşa la mine
Mă paşte gândul ăst nebun
Şi-mi fierbe sângele din vine.
Aş vrea să-ncremeneşti odaf
Când ochii tăi privesc la mine
Cu sânrăciosul lor uitat.
Când rostul patimei nebune
In preajma minţei mele-1 pui,
Tu să te-ntrupi ca prin minuni
In marmura unei statui,
Să fie-n marmoră săpat
Molatecu-ţi clipit din gene
Şi calda, sântăcioasa lene
Şi zâmbetul tău tremurat
Eternul murmur al minciunii.
Atunci, pornitul val de val
Din toate colţurile lumii
A prebegirilor grămadă,
Potop venire-ar să te vadă,
Căci cine-ar şti a arăta
O venere mai mincinoasă
Ca tin' frumoasa mea frumoasă.

Când tu ai fi pe piedestal
Cea mai femee-ntre femei,
Nebuni opri-s-ar ochii mei.

1900

[MÂINE-S ROSALE]

Merge Binder visând
Cu coatele goale
Dorindu-şi în gând
Un blid de sarmale.
      Mâine-s Rosale

Nădejdi de demult
Nu-1 leagănă-n cale.
El nu vrea mai mult.
El vrea cinci sarmale.
      Mâine-s Rosale

Trece-un domn mâni goale
- Mişcă-te de sară -
Poftim Bindărel
îţi dau o ţigară. -
      Mâine-s Rosale.

Destul e ş-atât
Să fii fericit.
Nădejdi de demult
Nu-1 leagănă-n cale.

[AZI AM CLIPE LINIŞTITE]

Azi am clipe liniştite
Nu mai pot să mă aprindă
Ale tale mâestrite
Zâmbete pecetluite
      De oglindă.

Glasul gândurilor mele
Liniştit pot să-1 ascult
Căci nu-s visuri să mă-nşele
Ca în vremurile-acele
      De demult.

ADEVĂR...

(variantă)

Să sting visele toate. - Viaţa le doboară!
Trimite adevărul, mişel, bătrân, nărod:
Un gâde cu-o secure ştirbită subsuoară,
Ce lucră pe-ndelete şi râde când omoară
Pe bietul nevoiaş întins pe eşafod.

Când mintea te îndeamnă şi-n inimă-ţi răsare
Din şirul de visări, o umbră - numai una
Un hohot lung de râs s-aude-n depărtare;
E glasul de triumf ce-1 urlă-n gura mare
Căruntul adevăr ce-a biruit minciuna.

Minciună! Chip de demon cu aripi ostenite
Cu galeşe zâmbire pe buză-ncremenită!
Din a credinţei pături faci caer de ispite
Din cari inima toarce lungi fire aurite
Iluzii ce-mpresoară o minte nebunită.

Se strâng visele-n şiruri. - Viaţa lor de poate
O-neacă căruntețea în perne moi de puf
Te strecori prin viaţă de-a rândul ani întregi
Legat la ochi în taină cu-n văl trandafiriu
De vraja unei clipe, băete, câte legi!!...

Urechea nu-ţi aude, cu ochii nu-nţelegi
în cale câte vezi, nu poţi să le-nţelegi
Cu sfânta neştiinţă, în sufletul tău vin.
Dar vălul se destramă şi te trezeşti atunci.

Tresari când vezi că totul aievea e, întors. -
Şi spasmuri te cuprind când ochii ţi-i arunci
La stearpa răsplătire a sfintei tale munci
Ce mintea ţi-a repus-o şi inima ţi-a stors!

O minte-ncărunţită şi-o inimă-nşelată
Ce scormone trecutul - atât ţi-a mai rămas!
Dar ani sădesc în tine o pace idioată -
Doar inima-ţi tresare a lene câteodată.

- Din anii petrecuţi mai smulge câte-un cias!
Dar inima vr-odată-de-ţi caută-amintirea
O blastemi şi ţi-o-nchipui o inimă care sapă
Mormântul de iluzii şi-ţi fură fericirea
Ce clipa împăcării ţi-a dat-o în neştirea
Limbii înşelare ce vecinie te adapă. -

[E GREU...]

E greu să stai între străini
Şi greu te doare când te-nspini
De nepăsarea lor!

De-ai şti tu că mi-s ochii plini
De-atâtea lacrimi, de-atât dor,
Tu ai porni în falnic zbor
Durerea să-mi alini.

1901

(Caietul de limba bitină,f. 46)

DESPĂRŢIRE... LENITEI

Uite şi azi mi-aduc aminte
De-al despărţirei noastre ceas...
- In toiul unei linişti sfinte
Aud duioasele-ţi cuvinte
De durerosul „bun rămas"...

-Şi stau pe gânduri năpădit...
- Aievea chipul tău mi-apare...
Şi visele ce-am risipit
In jurul lui s-au grămădit,
Ca toamna frunza pe cărare.

Era-ntr-o seară - Licurirea
Şi-o strecura prin ramuri luna...
- Atunci ţi-am spus că „despărţirea"
Ni s-a ursit - şi că iubirea
Ne-a pune-o-u lanţ soarta nebuna!

Tu m-ai privit - în ochiul tău
Cu glasul rugămintei mute
Şi mi-ai zis blând să nu fiu rău
Că vei ruga pe Dumnezeu
Şi el e bun şi-o să ne-ajute...

Şi uite ştiu: Tu noaptea-ntreagă
Cu capul pe ciaslov ai stat
Ca sfinţii toţi să înţeleagă
Ce simte-o inimă pribeagă...!
- Şi când să plec te-am deşteptat!

O nu au „inimă" cei „sfinţi!"...
- Mi-ai zis - şi, mâna-ţi tremura,
Iar eu nebun şi scos din minţi
Văpaia dragostei fierbinţi
O sărutam pe buza ta...

Şi-apoi m-am dus - Ne-am despărţit
Cu ochii-nchişi - de groază orb.
Iar ochii vineţi ce-am iubit
In cale m-au călăuzit
Şi azi îi văd şi-i simt, şi-i sorb!

Un dor păgân m-apuc-acum,
De strecuratele clipite,
De-al fericirii mele scrum.

ba cin' mai bat al mititei drum
Azi strecuratele clipite?.

[PRINTR-O RARIŞTE DE PALTINI...]

Printr-o rarişte de paltini un potec încet să perde
Ca o brazdă-ntunecată pe un câmp cu iarbă verde
Şi să duce şerpuind şi prin luncă şi prin vale
Ocolind câte-un tufar care i s-a pus în cale.
Conturile cărărei să opresc în mersul lor
Lâng-un brad ce-adumbreşte undele unui izvor...
Bradul îşi apleacă galeş în izvor crengile lui
Şi sărută tremurând undele izvorului.
Pe când şoapte cadenţate murmură-n taină izvorul..,
Povestindu-şi într-o limbă nenţeleasă întreg dorul
Care-i bântuie adâncul... Pare că de-un veac trăiesc
Prinşi în dragoste nebună... iar bătrânii povestesc
Că izvorul şi btadul cel cu creanga înverzită
Făptuitu-s-au de-a dreptul dintr-o dragoste oprită.

Străbătuse-n lumea-nrreagă vestea unui împărat
Cărui ţări şi mări întinse tot pe rând i s-a-nchinat
Şi de-a cărui spadă lată tremura întreg pământul
Faima-mpărăţiei lui i-o purta pe aripi vânrul
Şi lung vaet, jale lungă răsădea în lumea toată
Fruntea lui cea încreţită şi sprânceana-i încruntată...
Ştia întteg rotogolul că pe lume nicăiri
Nu găseşti nici urma astei nesăbuite măriri,

Dar jură că nici în soare, şi nici între stele nu-i,
Un odor de fată mare, ca Ileana, - fata lui!
Crai şi logofeţi erau ispitiţi de ochii ei
A căror sămn le da tulburarea inimei
Şi le înfunda pe rând ruginita spadă-n teacă
Umblând razna ca Ileana, fata de împărat să-i placă
Şi-şi scoteau pe rând cu toţii spada lor cea grea din teacă
Şi vărsaţi sânge de om, ca Ileana, „ea" să-i placă...
Dar nici soarele din cer, că-i bătrân minune mare -
N-a văzut frumuseţă-aşa întrupată-n fată mare
Ca-n Ileana...

Mlădioasă, şi, cu trupul ei supţire
De idol a plămădit-o din adins vicleana fire
Ca să ispitească ochii visătorilor băeţi
Căci era împrejmuită de atâtea frumuseţi,
împletit avea în plete aurul furat din soare,
Ochii vineţi îi luceau ca o gingaşă cicoare,
Dar pe fruntea ei senină, ca cerul primăvărarec
Nu ceteai întotdeauna zâmbetul cel fluşturarec
Plăsmuit de veselia unei linişti fericite...
îi picurau stropi de lacrămi genele-i pe nesimţite
Şi-n ascuns plângea copila ciasuri lungi şi nopţi de-a rândul
Şi cu fruntea-n mâni plecată, plămădia în minte gândul
Ce să furişa adese lângă ea în taina serei...
Ca să-i dea inima pradă grijilor şi tulburărei...
Căci demult, demult odată în tăcerea unei nopţi
I se năzărise chipul viitoarei sale sorţi.
A zburat de sus din stele jos o pasăre măiastră
Şi din aripi fâlfâind s-a aşezat la fereastră
Ca cu ciripitul ei să-i spună fetei norocul,
Şi i-a spus de-un Făt-Frumos care e cuprins de focul
Dragostei învăpăiate pentru ochii ei cei galeşi...
Dar că de s-ar prinde-odată el şi ea pe veci tovarăşi

E ursit ca numai moarrea să le dea ce vii doresc...
Şi-a zburat pasărea iarăşi... Dar pe fată o muncesc
Visuri multe şi vedenii sttecurate tot pe rând
Şi-1 vedea pe Făt-Frumos dinaintea ei trecând
Lin, cu zâmbetul pe buze, cu privirea rugătoare...
Şi-atunci s-a schimbat Ileana din copilă-n fată mare.
Şi veneau, veneau cu droaia peţitori din crăiesc neam,
Ridicând galeş privirea la împărătescu geam
Să zărească pe Ileana... şi cu auriţii pinteni
îndemnau să salte caii, ca vântul de iuţi şi sprinteni.
Şi-şi dau luptă ascuţişul spadei late măsurându-1
Doar îi vor putea-nţelege minunatei fete gândul
Şi cădeau de-a valma-n lupte, şi-i jelea o ţară-ntreagă
Pe când ea, copila blândă, - nu putea să-i înţeleagă,
împăratul greu la vorbă, şi chibzuitor de sfat
A ales pe seama fetei un fecior de împărat.
Din obârşie străvechie şi vireaz din cale-afară
Ca să poarte-mpărăria şi domneasca ei povară...
Căci nu să mai pomenise om cu omenească fire
Care să-nvârtească spada ca viteazul crăiesc mire.
Măsuratu-s-au în lupte cu el feţi şi logofeţi
Dar cu toţi simţit-au spada şi ascuţitele-i săgeţi.
Şi cu frunţile plecate i-au deschis junelui cale...
Chibzuit-aîmpătatul să-i dea bunurile sale
Şi pe cel mai mare bun - pe Ileana de soţie...
Şi Ileana a răcur... - dar o lacrimă pe iie
I s-a furişat încet şi-n năframă s-a-ngropar
Ochii — să n-o podidească plânsul cel neîndurat...

S-a zbătut întreagă noaptea de nelinişti istovită
Şi-a umplut de lacrămi perna, cu beteală autită
Iar în faptul dimineţii s-a dus fata la izvot
Să-şi mai potolească focul ochilor slăbiţi de dor

Şi să-i dea prin vraja apei neîmpăcatei inimi tihnă
Care visele răzleţe să le-alunge cu odihnă.
Dar la izvorul ascuns, lângă crângul înflorit
Şi-a văzut cu ochii visul care-atât a ispitit
Inima-i de fată mare... Iar în iarba-nrourată
Făt-Frumos cu negre plete cu sprânceana îmbinată
Din flori albe de cireş o cunună împletea
Stropită cu rouă-aleasă de pe flori de romăniţă.
Avea-ntipărită în ochi - dragostea învăpăiată.
Dorul vechi înăbuşit, şi-o sfială tremurată.
El cti-n zâmbet i-a întins cununa frumoasei fete
Ca de-un junghiu înfiorată locului Ileana stete.
El era doar Făt-Frumosul nopţilor ei nedormite
Cunoştea atât de bine pletele lui încreţite,
Care-i fluturau pe umeri...
„Tu eşti Făt-Ftumos, te ştiu
T'e cunosc de mult - de mult, căci veneai noaptea târziu
Şi-mi povesteai la ureche poveşti dulci şi nesfâtşite"...
El i-a zis: „Tu eşti crăiasa visurilor plăsmuite
De focul copilăriei şi văpaia tinereţei
Fără tine la ce-ar mai fi pentru mine rostul vieţii
într-o noapte înstelată atunci te-am visat întâi
Că cu fruntea mea alături capul tău pe căpătâi
Ţi l-ai pus... — Trecut-a vremea dar de-atunci în orice noapte
Lângă minc-ai stat aievea... şi-ale tale blânde şoapte
M-au adus din depărtare să-ţi spun cât îmi eşti de dragă...
Şi să-ţi zic să vii cu mine să fugim în lumea largă
Şi-ntr-un colţ ascuns şi tainic, într-un crâng fără poteci
Să ne-ncălzească văpaia dulce-a dragostei de veci."

Galeş l-a privit copila... şi-a văzut că nu avea
Făt-Frumos nici arc, nici tolbă, nici săgeţi, nici spadă grea

Ci-o cunună albă-n mână... L-a privit... şi-ntr-un târziu
I s-a aruncat în braţe şi i-a zis: „Cu tine viu"...
Şi s-a dus...
Ea cununiţa pe furiş şi-a pus în plete!
Şi-au fost mire şi mireasă - iar la nunta mândrei fete
Brazi şi tei au fost nuntaşii şi ciocârlii lăutarii
înaintea lor cu drag îşi pleca codrul tufarii,
Iar în preajma sărei grabnic s-au strâns stele aurite
Ca să lumineze calea veseliei lor oprite...
într-un crâng cu iarbă verde împânzit cu micşunele
S-au oprit îndrăgostiţii... şi-au privit cerul cu srele
Care liniştit şi tainic lumina pe cei de jos...
„Aşa te-am visat pe tine" - zise galeş Făt-Frumos.
Şi i-a dat o floare fetei... Ea în păru-i despletit
A ascuns-o... Pe-a lui umăr şi-a pus capul obosit
Ileana - şi i-a-ngropat capul lui în părul ei.
Visuri dulci şi arzătoare s-au apropiat de ei...
Şi-n sărut dulce uniră pe cei doi îmbrăţişaţi...
- Sus din ceruri două stele, cu doi ochi senini, curaţi
Au căzut atunci,... iar luna, după tei s-a furişat,
Văpaia şi-a potolit-o şi curând s-a-ntunecat.

[DE NU AR FI FOST...]

De nu ar fi fost ochii tăi
Ca mura, ca păcatul
De mine astăzi n-ar vorbi
N-ar râde azi tot satul.

Şi n-ar şti astăzi satu-ntreg
Că Gheorghe-a Popii — om buimac
Că şi-a pierdut tot rostul.

1902

[O STEA ÎŢI LUMINEAZĂ-

O stea îţi lurnineazǎ-odată viaţa
Şi îţi zâmbeşte-atuncea fericirea
Dar clipă-i este numai strălucirea
Căci o înghite negura şi viaţa.

O noapte adâncită-ntunecată
Din fericire-atuncea să-nfiripă,
O noapte lungă, nu aşa de-o clipă,
O noapte vecinică şi necutmată.

Salba visutilor mele,
Salbă destrămată —
Rogu-mă de tine dragă
Mai înşirâ-mi-o odată.

Vino să le plângem dragă
Să le plângem amintirea
Visurilor multe, multe
Să ne plângem fericirea.

[CÂND FRĂMÂNTAT...]

Când frământat de vifor lacul
Alină-şi apele afunde -
Apare luna în albastru
Să-şi împletească chipu-n unde.

Asemeni şi pe calea noastră
în veci aducerea-aminte
Veni-va-n nopţi târzii de toamnă,
Veni-va-n visuri să ne-alinte.

[ÎN OCHII VERZI...]

în ochii verzi văd fulgere de ură,
Văd neînfrânta sete de viaţă,
Mă biruie păgâna lor arsură
Ei nu cunosc a jugului povaţă.

Te înţeleg neîmblânzită fiară,
Tu, frate bun al visurilor moarte,
Mustrarea ta ce-mi vine de departe
Loveşte-adânc şi-ncepe să mă doară.
Te-ascult strivit ostaş fără hodină
Tu, sol răzleţ al patimilor mele,
îmi tulbuti pacea cerului cu stele
Şi mă cobori din lumea lor senină.

De glasul tău ce strigă-n întunetec
Se frâng şi cad zăvoare ferecate,
Se ffâng şi cad, şi lanţuri n-am să ferec.
Adânca criptă-a vremilor uitate.

Simt sufletul cum calcă pe ruine
Biruitor îi fulgeră armura:
Un mândru mort s-a deşteptat în mine
Şi chipul lui cutremură-mi făptuta...

Mărită fii tu clipâ-nfricoşată!
L-ai înviat pe cel de-odinioară
Şi i-ai trezit durerea îngropată
Cu glasul tău, neîmblânzită fiară.

Eşti rot cel vechi cum te ştiam odată
Când în tâcetea umedei mansarde,
îmi împleteai din fulgere cunună
Şi-n tremurarea razelor de lună
Tu-ntretăiai tăriile cu zborul. —
Pe-acelaşi drum treci vămile vieţii
Şi fruntea ta şi sufletul tău arde,
Neînfrânate sol al dimineţii!...

[DĂ-MI MÂNA TA...]

Dă-mi mâna ta, frumoasa mea copilă!
Să prăznuim măreaţa înviere!
N-auzi eterna lumilor durere
Din mii de guri s-a deşreptat la poartă.

Fiorul vechi de dragoste şi milă
Mi-a înviat amărăciunea moartă
Şi glasul ei din cuibul tău mă cere
Dă-mi mâna ta, frumoasa mea copilă..

SOSPIRI

Donna Anca, Donna Anca!
Mi se strânge inimioara,
Spun gazete Donna Anca
Că e grevă-n Timişoara!

Spun, că zece mii de oameni
Din truditul neam sărac,
(Doamne!) La butonieră
Poartă roşii flori de mac.

Că tramvaiele nu umblă
Felinare nu ard seara -
Şi-i cumplită-ntunecime
Peste-ntreaga Timişoara.

Ce năpast-o fi şi asta?
Se opresc cu toţii-n cale.
- Se-nţelege, că Sibiiul,
Se gândeşte la Matale!

Lumea toată, Donna Anca
Stă pe gânduri întristată
(La necaz se văd amicii),
Da, e foarte-ngrijorată!

- Numai eu — vezi — eu zadarnic
Vreo compătimire cat
Şi robit de-un vis feeric
îmi dau votul separat.

Căci mi-e dor - mi-e dor de-o noapte
(Ce ţi-e omul buclucaş!)
Când sunt flori de mac în piepturi
Şi-ntuneric în oraş...

Sunt sătul de saşi, de lampe
Şi mă-ndeamnă inimioara,
Să ţi-o spun, că de-i tot gtevâ,
Eu mă mut la Timişoara.

[PE BOLTA CERIULUI.

Pe bolta ceriului senin
S-anină aceleaşi stele -
Şi-aceleaşi flori răsar şi azi
La noi în Copâcele.

Aceeaşi lună e pe cer
Bolnavă şi gălbuie,
Şi adumbresc aceiaşi fagi
Cărunra cetăţuie.

Prin văi, acelaşi hoinărit
Şi cânt şi chiu se pierde...
De-un fir de iarbă vestejit
Nu moare lunca verde!

[CÂND VIN DIN LUMEA..

Când vin din lumea mea de stele
Şi vă cetesc filă de filă -
Sărmane versurile mele
îmi vine să vă plâng de milă.

Vă văd frumos orânduite
în ritmul învăţatei hore -
Cuminţi şi uneori gătite
La gât cu panglici tricolore...

Mi-e jale-atunci ca, primăvara,
De paseri prinse-n colivie,
De lei ce dorm visând Sahara
în cuşca din menagerie...

Vă las cu mintea-ndurerată
Şi ochii-nchişi pe jumătate.
Mă duc în ţara fermecată
A cântecelor necântate...

[AZI NOAPTE-O RAZĂ...]

Azi noapte-o rază coborând
Dintre luminile din stele,
A rătăcit neştiutoare
La mine-n geam lângă perdele.

Argintul ei tremurător
Cu revărsarea-i de lumină,
Părea o candelă târzie
Intr-o biserică-n ruină.

Dar vezi, - o clip-a fost de-ajuns
Singurătatea să-mi străbată
Şi raza stelelor de sus
S-a depărtat înfiorată —
Eu am zâmbit amar. Părea
C-aud un cântec la ureche
Şi parcă vântu-mi aducea
Frânturi dintr-o poveste veche.

1909

[ÎN ZORI DE ZI...

în zori de zi pe lângă noi
Un Făt-Frumos resare
Cu ochiul îndrăzneţ, vioi,
Cu plete zburătoare,

De-o dulce teamă mă-nfior
Obrazul mi-e firbinre,
Ah! iată-1 mândru, zâmbiror
Cum trece înainte.

Eu stau la gard privind în zare
Atâţia - văd - dar eu n-am stare,
De lacrimi stau azi genele-mi pline
Dat e zadarnic... el nu mai vine.

[DRĂCUŞOR ROTUND ŞI RUMEN]

Drăcuşor rotund şi rumen
Ca un pui de cantalup,
Dă-mi mânuţa, dă-mi şi ochii,
Dă-mi guriţa să ţi-o pup.

De te-ar avea nenea Goga
N-ar mai fi pribeag,
Umbra palidei tristeţe
l-ar pieri pe veci din prag.

Pe genunchii lui te-ar ţine -
El să tacă, tu să-i spui,
Si ţi-ar da tăticu zestre
Toate versurile lui.

[VERSURI RĂZLEŢE]

Doi mă leagă, trei mă-ntreabă
De doi cai şi-o iapă neagră,
Iapă neagră de furat,
Cânii să te fi mâncat.
Deci mi-au pus frâul în cap
Că-n temniţă m-au băgat.

Cine fură şi omoară
Tot ttăieşte-n a lui ţară.
Numai eu printr-o greşală
Am ieşit din tar-afară.

Când aud cucu cântând
Şi mierlită fluierând
Picioarele nu mă ţin
Nu mă mai simt om deplin.
Că mă simt că sunt bătrân.
Eu-i zic cucului să tacă,
El s-aşează sus pe-o cracă.
Cântă, cântă de mă sacă
Tot în ciuda mea să facă.

[DE CÂND TE-AI DUS...]

De când te-ai dus în suflet port
îngheţul nopţilor polare,
Şi-n besna neagr' un cap de mort
La căpătâiul meu răsare.

Lumină ca doi licurici
în fund adâncile orbite
Şi ca o turmă de furnici
Roiesc cuvintele şoptite.

Auzi... Mă arde-un junghi în piept,
Şi groaza-mi fulgeră prin vine:
„De-atâta vreme te aştept,
Găteşte-te să vii cu mine!"

ZIUA

(variantă)

în zorii albi senină dimineaţă -
Tu-mi pari o fată mândră de la ţară,
Venită la oraş întâia oară —
Cu gând curat şi tumenă Ia faţă.

Te prinde însă-n blestemata-i ghiară
Şi nemilos vârtejul de viaţă
Minciuna lui la orice pas te-nvaţă.
Otrava lui în suflet ţi-o strecoară...

Insulte cad, batjocura te arde
Şi orice pas ţi-aduce-o nouă vină
în rătăcirea ta pe bulevarde...

Pe rând - pe rând te-ntuneci şi spre sa
De praf, de fum şi de păcare plină,
Tu te prăvăli sfârşită şi murdară.

1912

VATRA

Te cred, sărmane călător,
Te cred că ţi-e pojarul greu -
Şi simt c-ai plâns rătăcitor
I,a vatra unde-am plâns şi eu.

în pacea sării taciturnă,
Simt jalea noastră prinsă-n jar,
Şi vatra Fatmei pare-o urmă
De lacrimi plânse în zadar.

[UN BASM DE MULT...]

Un basm de mult mă împresoară
C-un beduin rătăcitor,
Ce privegind printr-o Sahară
Răzleţ înrr-un amurg de sară
A dat în cale de-un izvor...

Drumeţ, cu gura însetată,
învăluit în ptaf şi fum,
Străinul s-a oprit deodată
Şi bând din apa fermecată
El iarăşi s-a pornit la drum...

TOAMNA

In parc cad foile uscate
De prin copaci le smulge vântul,
Cu mii de aripi sfârticate
Se fac azi una cu pământul.

[Trecuta] vieţii risipire
Mă mângâie încet pe frunte
Şi trista lor hirotonire
Mi-atinge firele cărunte.

Din depărtări parcă s-abate
Un stol de visuri frânte-n două...
Copac cu ramuri despoiate
V-am dat podoaba-ntreagă vouă.

U 5

POEZII APĂRUTE ÎN PERIODICE

[A FOST DEMULT...]

A fost demult... a fost demult.
Al amintiţii dulce glas
Pe veci în minte mi-a rămas
Şi pare că şi azi l-ascult.

Şi poate e o nebunie
Că nu l-am uitat pân-acum,
Dacă pe-al vieţii mele drum
Mereu, mereu o să-mi învie...

Dar dacă lira nu m-a dat
Pradă muţeniei de veci,
E că pe orişice poteci
Eu glasul ăst l-am ascultat.

[TREMURĂ LIN..

Tremură lin un cânt pribeag,
Pierdut în alte lumi l-ascult
Şi cântul ăst mi-atât de drag,
îmi pare al clipelor şireag
Că le-am trăit demult... demult

Zadarnic zilele pe rând
încet s-or strecura,
în mintea mea acelaşi gând
Etetn va rămânea.

E gândul vechi... născut din zarea
Neţărmuritei fericiri;
E-un gând, pe care depărtarea
Mi l-a schimbat în amintiri.

[CÂND PRIVESC...

Când privesc floarea de mac
Din care-a răsărit
Un chip sfios şi drăgălaş
De îngeraş iubit,

întreb versurile mele
De ce nu-s floricea?
Să-mi poată răsări din ele
Iubirea ta...

[CA CELE VECHI SĂ NU LE UIŢI]

Ca cele vechi să nu le uiţi
Mai scrie-mi câte-o carte;
Gândeşte-te că te iubesc
Şi de departe...

[DIN TOIUL VREMILOR...]

Din toiul vremilor rrecute
îmi vin clipite-n minte,
Şi vărs atunci pe nesimţite
O lacrimă fierbinte...

Pare că văd cum mâna ta
S-aşterne-alene pe hârrie,
Şi din penelul tău răsare
Un chip senin... o poezie.

Şi stau pierdut... Pe-un colţ de masă
înşirttind la slove-ncet;
O clipă văd icoana ta,
Şi sctiu... şi-o clipă sunt poet.

O vorbă, un cuvânt măcar,
Pe-aripa vântului de sară,
E de demult de când aştept
Zadarnic să-mi răsară.

[E-ATÂT DE MARE...]

E-atât de mare depărtarea
Şi gândul meu tot o străbate
Căci chipul unor vremi visate
îmi însenină zarea...

[CÂND ÎMI APARE..

Când îmi apare câteodată
Icoana vremilor ttecute
Pe tin' te văd în ea-ntrupată
Şi chipul tău când mi-o arară
învie visele pierdute.

[DIN STELELE DE PE AZUR]

Din stelele de pe azur
Ce se sărut' la lună
Aş vrea vreo câteva să fur
Să le-mpletesc cunună,
Cunună sfântă, strălucită,
S-o pun pe fruntea ta iubită...
Penelul tău mi-a zugrăvit
Chipul nădejdii ce-am uitat...
Un suflet deznădăjduit
Cu mâna ta ai înviat...
Unde-i mânuţa s-o sărut?
Căci ea mi-a dat ce-am pierdut
Departe...

[DIN VALUL VREMII.

Din valul vremii se desprinde
Un chip senin ce-i fără seamăn -
Un chip etern... şi nu ştiu cum,
Dar eu cu tine îl aseamăn.

[ŞI DACĂ...]

Şi dacă mă mai ştiu ruga
în taina serii câteodat'
E că de-amintirea ta
Mi-e-nlănţuită inima
Ce crede nencerat.

Şi dacă gândul priponir
Mi-e de trecutul depărtat
E că c-un chip senin, iubit,
Odată-n viaţă-am povestit
Şi gândul mi l-a ferecat.

Şi dacă ochii-mi rătăcesc
Răzleţi-pierduţi în zare -
E că dureri mă istovesc
Şi ochii tăi mă urmăresc
în orice depărtare.

[PE DRUM M-OPRESC...]

Pe drum m-opresc şi stau şi-ascult
Pe mine cine m-a strigat
Cu glasul dulce tremurat?
Nimic... nimic... sărac băiat -
A fost demult... demult... demult.
Un chip senin, un basm uitat
A fost întregul nost' trecut;
Un glas de doină sărutat
De-al serii vânt înamorat
A fost întregul nost' trecut;
Nu l-am uitat seninul basm,
Visez şi azi icoana lui.

DE MULT...

Că pogorâtu-s-a de mult
O înţeleg, o cred, o ştiu...
Că s-a-ntrupat dintr-o Mărie,
Să moară El cel vecinie viu...

Şi că din groapa lui de lespezi
S-a-nălţat biruirorul
Şi că doar azi trăieşte încă,
Isus Christos Mântuitorul...

II înţeleg duiosul basm.
Prinos aduc povestei sfinte
Şi-nghenunchind la liturghie,
Mă-nchin şi mâna mea nu minte...

Dar uite, stau nedumerit,
Un gând în mintea mea tresare:
Spre mântuirea lumii noastre
Nu cred o altă întrupare.

De sus din slava lui albastră
Eternul lumilor părinte
Cu ochii-i visători a toate
Zadarnic astăzi ne-ar cuprinde

în drumu-i lung azi n-ar mai da
Pe-ntinsa lui împărăţie
De-o altă „Sfântâ-Preacurată
Fecioară Mărie".

Octavian

„Luceafărul", II, nr. 1,
1 ianuarie 1903, p. 3

,ŞI EARĂSI VA SĂ VIE?...

Era soborul sfinţilor din ceriuri
Şi Dumnezeu pe tronul lui de aur
Sta rezimar povăţuind norodul.
Şi zise el:
        „Să vie vestitorul!"
Păşi atunci din ceata cea de îngeri
Arhanghelul, de veşti aducătorul
Şi astfel zise-ngenunchind ţărână:
„Cutreerat-am lumea pământească
Şi-n zborul meu supusu-le-am vederii
Palatele cu scările de-aramă
Şi straşina bordeelor de paie,
Şi plâns-au Doamne ochii mei de jale
Şi sufletul şi inima mea plâns-a
Când am văzut şi turma şi păstorii
Şi gândul lor şi lupta-lc împotrivă.
S-au smuls din legea obştei răposare,
Altarul tău e părăsit şi maşter
Şi nimeni nu-i s-aducă jertfa laudei,
Minciuna e pe lumea lor pitică
Catapeteazma templelor de bronz.
De ce-i laşi? Inghiaţă-le, părinte,
Cuvântul Tău pe buza lor de vameşi.

L *

M-am pogorât şi-n duhul lor îngust
Şi m-am trudit să ies la suprafaţă;
Era să mor de fierea înrăirii...
Să pierzi părinte neamul ăst mişel
Cu trăsnete precum odat' Sodoma,
Genunchii lui să simtă tremurând
Mânia Ta dc Tată şi de Domn!"

Astfel plângea arhanghelu-n ţărână
Cu plâns închis...
        Mânie-ncremenise,
Pe fruntea Lui, dc viaţă dătătorul,
Dar să pierdu în rostul unei clipe
Şi Dumnezeu zâmbea:
        - „Nu voi să-i pierd!
E răzvrătirei firea lor supusă
Şi sufletul şi inima şi mintea,
începe-voi o nouă pomenire
Lăsând din nou o dungă de lumină
Pe lumea lor perdută-n întunerec...
Să te pogori din slava ta albastră
Isus, Tu-nvăţător al lumii,
în întuneric sămănând lumină
Va fi iar pace şi-nvoire bună
Trezind din nou iubirea adormită!"...

Zâmbind amar, îngenunchiă Isus
Şi-apoi răspunse înâlţându-şi fruntea
Şi zise el:
        „Părinte nu Te-ascult"!

„Luceafărul", II, nr. 1,
1 ianuarie 1903

POVESTE DE ANUL NOU

Te duci şi tu acum din ţara noastră
Bătrân moşneag şi slujitor al vremii...
Mai stai, mai stai, o clipă-două numai,
Cuvântul nost' de bun rămas ascultă-l!
- Priveşte-ne, aţâţi venit-am, astăzi,
în jurul tău, neputincios bătrân,
Nu să oprim toiagul tău de ducă,
Văleatul tău să-1 cerem înapoi,
Nu vrem, - i-a fost atât de pură slova!
Venit-am noi să spunem rugăciune.
Tu să ne-asculţi cuvântul cel de rugă,
Şi când ajungi hotarul ţării voastre,
Toiagul tău când se va rupe-n două,
Stăpânului ce te-a trimis pe tine,
Să-i spui c-am plâns şi-n plânsul nost' grăit-am:

Din ţara lui alt Domn să ne trimită,
Că-1 aşteptăm cu glasuri de colindă
Şi cu miros de prea bună mireasmă,
Cu sfântul mir să-i ungem fruntea albă.
Şi spune-i tu: din oastea lui s-aleagă
Cel mai viteaz dintre feciorii lui,
Un mândru făt să ni-1 trimită Domn.

Şi tu să-1 vezi moşnege pe viteaz
Şi să-ngenunchi naintea lui, bătrâne,
Şi fruntea ta ţâţânei să s-aştearnă,
Când vei vedea cu ochii tăi aevea
înfricoşatul logofăt frumos
Şi mult voinicul codrilor cumătru,
Cuvântător din tulnic de argint.
Oştean bătrân rugămu-tc îndreaptă-1,
Pe-o stea din cer alunecând, să vie,
Zămislitor de pară şi de foc...
Şi spune-i lui, săgeţi s-aducă multe!...

Şi spune-i lui, rugămu-te moşnege,
De-un ostrov biet, de-un tainic mândru ostrov,
Cu râuri dulci, ca laptele şi mierea,
Cu murmur lung, în freamătul de fagi,
Cum n-a fost dat urechea să-i audă.
Şi spune-i lui că-n prea frumosul ostrov
Nemângâiaţi mor, astăzi, trandafirii -
Şi lăcrămând se stinge busuiocul...
Şi spune-i tu, că moare Cosânzeana,
împărăteasa codrilor, bălaie...
închisă zace fata de-mpărat,
Un zmeu a-nchis o prea frumoasă Doină
Şi plânge Doina - busuiocul plânge,
Nemângâiaţi mor trandafirii galbeni -
Că nu-i acum pe-ntteg, întregul ostrov
Voinic cu zmeu-a luptă să se bată...
Şi spunc-i tu că-n ostrov se aşteaptă
Venirea lui de multă, multă vreme
Şi gârbovi moşi cu barba de zăpadă
De dragul lui ar vrea să mai trăiască. -
Să vie deci călătorind pe-o rază
înfricoşatul logofăt frumos

Şi mult voinicul codrilor cumătru
Cuvântător din tulnic de argint —
Şi din tăria-nalbelor văzduhuri,
El să-şi azvârle falnic buzduganul
Să tremure cetatea-n temelii,
Nătângul zmeu să tremure şi el
Văzând puzderii poarta ferecată!
Şi-atunci - atunci - să-şi dec* luptă mare
Şi zmeul rău iertare să nu aibă,
Când sub genunchi îşi va pleca grumazul
Spurcatul cap cu paloşul să-1 taie!

Se va-ntinde hotă mare
Cât e lunca, cât e plaiul,
Răstina-va-n verde codru
Vestitor de nuntă naiul.

Şi s-or prinde-n fruntea horii
Făt-Frumos cu Doina noasrră
Şi nănaşa Cosânzeana,
Doamna florilor măiastră.

Şi-or juca cu ei alături
Douăzeci şi cinci de fete,
Cu năframă de mătasă
Şi cu flori de măr în plete.

Se va face joc în ostrov,
Cum n-a mai fost chip şi modru,
Că s-or prinde-n hora mare
Chiar toţi paltinii din codru.

Şi veni-vor patru sute
De moşnegi fără toiag,

Aducând pâne şi sare.
- Zice unul din şireag:

„Fi-ne-ai Fete-Logofete
Tu de-acum pe veci statornic,
De n-o fi cu supătare
Noi te punem Mare-Vornic.

Ce-i mai mândru-n ţara noastră
Noi ţi-am dat acum' mireasă,
Domnul sfânt o să ne-ajute
Pân' nc-a fi ea vorniceasa.

Iar de-acum nu ne mai pasă
Că ne-a potopi aleanul,
Tu ne-ai învăţat, voinice,
Cum se poartă buzduganul!"

Şi-a veni să vadă nunta
Mai aproape luna dalbă
Şi-o să vadă fluturi galbeni
Sărutând fire de nalbă.

Te du acum bătrân neputincios
Cuvântul nost' de rugăciune spune-1!

CANTORUL CIMPOI

(variantă)

Bine c-avem popă vrednic,
Dar cu strana-i rău dc noi,
Cât e lumea n-avem cantor
Cum era nenea Cimpoi.

— Aşa-1 poreclise satul
Bogăţia lui de glas,
Minunat şi dulce Doamne
Când o aducea pe nas...

Mai demult la Bobotează
Suiau satele la grui,
Nu de Iordanul popii
Cât de iordanul lui...

Spun c-un Domn îl auzise
Domn colea - da cumsăcade,
Şi nu-1 mai slăbea din gură:
„Să mai cânţi o dată bade!"

- Facem Domnule - (Poznaşul)
Şi tuşea şi-ncepea iară,

Nimc-n lume n-avea frică,
Că da satu de ocară.

- Păi aşa a fost odată,
Ca-n poveste-n sat la noi,
Când era încă-n putere
Şi ţinea strana Cimpoi.

Azi e rău de strana noastră,
Da de cantor şi mai rău,
Cum e azi şi-ar face milă
De l-ar lua Dumnezeu...

Că 1-a-mbătrânit năcazul
De când i-a murit muierea,
Dumnezeu i-a luat glasul,
Domnii i-au vândut averea...

Astăzi doarme unde poate
N-are casă, n-are şură, -
I le-a dus pe toate darea
Şi-un fecior la-nvăţătură.

SĂRBĂTOARE

în strana dreaptă cântă-n stihuri
Diacul vecinica mărire
A celui ce-a urzit o lume
Din golul, ce plutea-n neştire,
în cercuri fumul de tămâie
împrejmuise-iconostasul
In liniştea clin sfânta casă
îşi tremură diacu glasul:
„Lăudaţi-1 că e bun şi mare"...
— Icoanele de pe părete
Tresar. - Celui din Mira Lichiei
Ii tremură albele plete,
Cuvânta din altar preotul:
„Voi care aţi înmulţit pământul
Cântaţi-i lui cu glas de trâmbiţi
Că iată, s-a plinit Cuvântul",
făcliile îşi joacă para
In prelungiri tremurătoare.
E sfântă ziua cea de astăzi,
Plecati-vă la închinare.

ÎN ZADAR

Dintr-un vis de-o vară-ntreagă
Cu nimic nu ne-am ales.
Ne-a muţit cu frunza toamnei
Blândul dragosrei eres.

în zadar aş smulge-o clipă
Din al vremii întunerec,
De aripa veciniciei
Sburătorul vis să-1 ferec.

Să-1 pun gândului tovarăş
Stihurilor mele vornic
Şi s-adorm în adumbrirea
Unui vis pe veci statornic.

DECE

De ce mor trandafirii galbeni
Şi flori albastre de cicoare,
Şi fluturi albi şi fluturi pestriţi.
De ce murim noi, dragă, oare?

Şi visul nopţilor de vară
Asemeni razelor din glastre,
De ce apune-n valul vremii,
Cu toate zâmbetele noastre?

Copil nebun cu ochii tulburi
Zadarnic îţi zdrobeşti ghitara!.
- De ce-i albastră bolta nopţii
Şi lumea vetde, primăvara?...

„Luceafărul", II, 4,
15 februarie 1903, p. 74

CÂNTECE

I

Foaie verde, foaie lată,
Este-n sat la noi o fată,
Cum aş vrea-o sărutată
Dimineaţa, ziua toată...
Foaie verde, foaie lată!

Foaie verde, foaie lungă
Dorul mândrei mă alungă
Şi-mi mor oile din strungă,
Că nu-i cine să le mulgă...
Foaie verde, foaie lungă!

II

Foaie verde lămâiţă
Hai deseară la portiţă
Tu Aniţă, cârciumăriţă
Cu cămaşă cu altiţă
Şi cu şorţ în patru iţe...
Foaie verde lămâiţă!...

Foaie verde busuioc,
Las' bucatele pe foc

Ori să coc, ori nu să coc...
Cârciumaru-i la iarmaroc,
Dumnezeu dee-i noroc...
Foaie verde busuioc!

PLÂNGI COPILĂ!...

Mor în glastre trandafirii,
Moare-n pieptul nost' iubirea,
Zâmbetelor noastre vino
Să le plângem adormirea.

Cu tropare de-ngropare,
Să ne-nmormântăm în lacrimi
Rostul albelor păcate,
Tresărirea dulcei patimi.

Şi povestea minunată
A iubirii noastre moarte,
Trandafirilor sălbatici
Fluturi galbeni s-o mai poarte.

La otava-nrourată
Licuriciul tresălta-va...
Şi de-o dragoste-ngropată
Se va-nfiora otava...

Şi zâmbi-va ostenitul
Luceafăr al dimineţii,
Basmul nost' când o să-1 cânte
Greeruşii, cântăreţii...

Azi pe urmă înţelegem
licărirea găinuşii...
Plângi copila... plâng în iarbă
Licuricii... greuruşii...

Octavian

„Luceafărul", II, nr. 5,
1 martie 1903, p. 85

AM PLANS

Cântau trei preoţi de-ngropare,
Cu glasul lor încetinel
Şi înălţau atât de jalnic,
Tremurătoarele tropare
Al nefiinţei noastre cânt...
- Eu stam cu ochii în pământ
Şi mă munceam din ei zadarnic
O lacrimă să-nşel.

- Am întâlnit un cerşitor,
Nenorocitul veteran
Viaţa lui mi-a povestit.
Avut-a şi el un fecior
Şi i-a murit şi-i era drag...
Plângea duios bietul moşneag
- Să plâng, zadarnic m-am muncit
Când l-am cinstit cu-n ban!

Era o noapte-atât de-albastră
Atâtea stele s-au fost strâns,
Să-mi văd un trandafir cum moare
în păhărelul din fereastră

- îngălbenitele petale
Au povestit atâta jale,
Pleoapelor tremurătoare
Şi-am plâns atunci, am pis

-0

NOAPTE

Suflet răstignit pe cruce,
Stins de-al patimilor crivcţ,
Răzimat pe coate plânge
Un copil cu ochii vineţi:

Mai rămâi o clipă-clouă,
Nu te duce, mai rămâi,
Să-ţi simt calda-nfiorare:
Dulce dragoste dintâi!

Să-mi auzi, în taina nopţii
Leneş picurând ghitata,
Găinuşa când adoarme
Şi luceafărul dc sară.

Să-mi asculţi duios povestea
Unui tremurat din gene,
Cum ascult copiii basmul
Preafrumoasei Cosânzene.

Să tresalte lunca verde
De fioru-ndrâgostirii,
Leneş să-şi aplece ramul
- Trandafirii...

Şi zâmbeşte-n aiurare
Cel copil cu ochii vineţi, -
Răzimat pe coate-adoarme;
Doarme-al patimilor criveţ...

Liniştit, de-a lungul bolţii,
Trece luna călătoare,
Ea, a viselor pribege
Mărturie zâmbitoare

Octavian

„Luceafărul", an II, nr. 7,
1 aprilie 1903, p. 133

DE-AŞ FI...

De-aş fi eu Dumnezeu în cer,
Celor ce mila mea o cer
Cu umilit cucernic gând
Ţăranii fruntea aşternând,
Eu le-aş trimite tuturor
Un fulger pe aripi de nor,
Genunchii lor de cerşitor
Străfulgerând.

De-aş fi eu Domnul Dumnezeu,
Osânditoruluiateu,
Ce rostul meu a căutat,
Şi rostul meu a blăstămat, -
De dup-o aripă de nor
O rază i-aş trimite-n zbor,
Să-1 por privi pe-nvingător
încununat...

RAMAI..

Rămâi pe veci departe
Să nu cobori la mine,
Rămâi în adumbrirea
Poveştilor senine...

Cu *trandafirii galbeni*
Şi visurile albe,
Rămâie căpătâiul
Icoanei tale dalbe...

Căci zâmbetele alte-s
Şi rostul unei lacrimi,
în calea ta din stele
Şi-n lumea mea de patimi.

Rămâi cu primăvra
Cu fluturii, copilă,
Şi când mor trandafirii
Tu plânge-le de milă...

Şi râzi când pe câmp iarăşi
Zâmbi-vor ghioceii...
Şi-adormi cuprinsă-n vraja
Poveştilor cu zmeii...

Şi uiră-ncet povestea
De-un cântăreţ pribeag,
Biet precupeţ de lacrimi
Ce ţi-a zâmbit în prag...

IUBIREA MEA

(variantă)

I.a mal rachiu sfioşi şi bolnavi îşi cântă dragostea nătângă,
Iar' sălcii — bietele fecioare, — nu preget dorul să şi-1 plângă,
Când muşchii, nebuniţi pesemne, în haină de
mătasă-mbracu-1...
Sărmani nevinovaţi, amarul nu vrea să vi-1 asculte lacul!

Căci are dragoste cu cerul de-a pururi mişcătoarea apă,
Şi în durerea ei păgână în coasta sghiaburilor sapă,
Cu pumnii sfarmă-n jur tărâmul şi urlă de amar ce-o doare,
Spre ceriuri braţele-şi întinde, - când iată-1 dragu-i mire:
Soare.

Îmbrăţişează vântul apa, iar' din albastrul undei clare,
înfiorată spuma albă, prelung şi pătimaş tresare,
Atâtea curcubee tremur în val-vârtejul ei de picuri
Când în adânc se prind în horă strălucitoarele nisipuri.

*

Aşa-i iubirea mea, asemeni acestei largi cetăţi de unde,
Adâncul ei se pierde-n rostul nemărginirilor profunde,
Cu vifore şi curcubee, cu valuri lung clocotitoare,
Cu picuri ce se înfioară de chipul unui vecinie soare...

Octavii

„Luceafărul", an II, nr. 14-15,
1 august 1903, p. 235

SFÂRŞIT DE SEPTEMBRIE

(după Petofi)

Sunt flori astăzi încă pe lumea-n verdeaţă,
La geam îşi bat frunza azi plopii cărunţi,
Dar uite s-apropic lumea de gheaţă,
S-arată zăpada pe vârfuri de munţi.

în pieptul meu tânăr e azi primăvară
Şi-n inimă-mi arde văpaie acuma,
Dar fire cărunte încep să răsară
Pe plete-mi negre iveşte-se bruma.

Se scutură floarea, viaţa se duce...
La braţul meu vină, frumoaso, degrabă,
îţi razimi azi capul la sânul meu dulce
Şi poate ca mâne mi-i plânge la groapă.

— O, spune-mi veni-vei cu lacrimi să nărui,
Sicriul ce-atuncea mă smulge din lume
Iubirea la altui pute-vei să dărui,
Să schimbi cu un altul uitatul meu nume?.

Frumoaso, tu vălul cernit de-1 arunci,
Ca steag trist de jale mi-I leagă de cruce,

D i n groapa a d â n c ă veni-voi atunci,
în miezul de noapte la mine l-oi duce:

- Să usc pentru tine la lacrimi mare,
Ce grabnic uita-tu-mi-ai moaştele reci,
Şi rana sâ-i leg eu inimii care,
Şi-acolo iubi-va, iubire de veci!...

Octavian Goga

„Luceafărul", an II, nr. 16-18,
15 septembrie 1903, p. 278

M O A R A

(după Carmen Sylva)

Stă roata morii mută,
Dorm apele bălaie,
Privighetoarea cânră
Şi ţip-o cucuvaie...

Privighetoarea nopţii
îşi povesteşte-amarul...
Cum jos, în vadul morii
S-a prăpădit morarul.

Făcându-i semn din apă
Iubiră şi-a văz.ut,
Şi singură s-o lase
Morarul n-a putut...

lar moara măcinişul
O vreme-a mai urnit...
Pân' s-a sfărâmat şi scocul
Şi roata s-a oprit.

Alinii şi salcâmii
Plecându-se spre groapă,

Se leagănă în spuma
Mormântului de apă.

Şi de mormânt se leagă
Şi muşchiul de pe mal, -
Cad razele de lună
In adormitul val.

Privighetoarea doarme
Iar cântu-ncet se stinge.
Nepricepându-şi rostul
O cueuvaie plânge.

„Luceafărul", an III, nr. 2,
15 februarie 1904, p. 57

COPILUL MEU

(după Carmen Sylva)

Copile, de-aici ai zburat
Pe-o rază de soare senină,
La îngeri în ceriul deschis
La câmpii eterni de lumină.

Seninelor raze de soare
Lăsaţi-mi-i ochii să vadă,
Copilul meu drag se joacă
Pe-a voastr' aurită livadă.

în juru-mi e linişte moartă
Şi frig e şi jale şi plâns,
Răsunetul glasului dulce
în vremuri apuse s-a stins.

Eu singură stau şi te chem,
Revino comoară pierdută...
O rază pogoară din ceruri
Şi-ncet şi prelung mă sărută.

DIN VIATĂ

Primăvara am văzut-o
- Să-mi fie pe veci crăiasă
Am jurat-o la candela
Unui tren... a treia clasă.

Vara, iar la gară, iat-o
Stă cochetă, măiestoasă.
M-a lovit c-o crisantemă
Din vagon... a doua clasă.

Cum pe toamnă... o madonă
Suie-n tren dintr-o căleasă,
Leneş şi aristocratic:
Era ea... în prima clasă.

LA UN MORMÂNT

(de Leuthold)

Săracului înfrânt de soartă
Bogatului cu mândtă poartă
Şi tuturor ne vine ceasul,
        Când moartă,
îşi află slaba-ne fiinţă
        Popasul.

Orice simţească omu-n lume,
Muncească trudnic, facă-şi nume:
Gândire, trudă şi avânt
        Sunt spume,
Cea mai multă slavă fum c
        In vânt!

Sărmane de socoti durerea,
Nevoile din lume, fierea,
în gingaş suflet stă s-apună
        Puterea
Şi pofta de viaţă-n goană
        Nebună.

O, fericit e murirorul,
Ce-şi ia spre altă lume zborul,

Când razele sunt ofilite,
Iar dorul
Şi-1 potoli cu-o sărutare
Şi-un cântec închinat fiinţei
21 Iubite.

O.G.

„Luceafărul", an II, nr. 5,
1 martie 1905, p. 115

LICURICIUL

Dedicaţie

Era-ntunerec pe câmpie
Din răsărit până-n apus,
De groaza negurii eterne
Gonite stelele s-au dus.

în alte lumi cu zări senine
Zâmbia pleoapa lor de aur
Şi-nfiora o lume-ntreagă
Strălucitorul lor tezaur.

Sub cerul îngropat în beznă,
Ducând povetile vieţii,
Rătăcitori în noaptea neagră
Se strecurau sfârşiţi drumeţii.

Dar s-a milostivit de dânşii;
Şi dat-a Domnul să răsară,
Un strop de tainică lumină
La marginea de drum de ţară.

Au tresărit în drum pribegii
S-au bucurat şi mari şi mici

Când au zărit sfios în iarbă
Cum strălucea un licurici.

El aducea de sus din stele
Un picur tremurat de foc,
O geană albă de lumină
In drumul lor fără noroc.

Dar licuriciul era singur
Şi lăcrima, biata jivină:
- „Vai, noaptea asta mă sugrumă
Atât de neagră şi străină!"

Şi cum stătea aşa-ntr-o seară
Nenorocitul luminând,
Plângându-şi zodia sărmană
In singuratecul său gând,

Din adâncimea mlăştinoasă
A şanţului cu bălării,
0 ploşniţă de câmp, umflată,
Ieşind din apele sălcii,

Cu chipul galben de mânie
Gemu: „Tu, trântor licurici,
De ce-ai venit la noi în ţară
Tu treaba noastră să ne strici?"

Uimit răspuns-a licuriciul:
— „Lumina-i singurul meu crez
Şi Cel ce dă lumină lumii
El m-a trimis să luminez.

1 ,a mine se opresc drumeţii,
Dar e lumina vinovară...

La tine ce-ar fi să-i oprească?
Răspuns-a ploşniţa umflată:

- „Şi eu trezesc din nepăsare
Pe trecătorul abătut,
Căci dacă nu pot da lumină:
- Eu put!"

ÎN LINIŞTEA AMURGULUI

(după S. Petofi)

în liniştea amurgului de toamnă
Cu plopii rari vorbeşte-n taină vântul
Şi-ndureraţi ei capetele-şi mişcă.
Doar plopii toţi îi înţeleg cuvântul.
Eu stau tăcut şi răzimat de perne
Când sara-ncet cu-amurgul se îmbină,
Nevasra mea la sânul meu visează,
Pe chipul alb c-un zâmbet de lumină.

C-o mână-i strâng eu mijlocul subţire
Şi-i simt încet bătăile vieţii,
Cu alta tin eu cartea mea de rugă,
Cetesc din ea povestea dimineţii...
E cântecul războaielor... în rremur
Simt sufletul cum slovelor se-nchină...
— Nevasta mea la sânul meu visează,
Pe chipul alb c-un zâmbet de lumină...

Te-aluneă biciul, aurul te-nsală,
Biet neam de slugi, aţâţi stăpâni te mână!
Tu nu-nţelegi copiii libertăţii,
Cum în pornire repede păgână,

Ca florile din mâni de fala mare
Ei plumbi primesc în inima senină...
- Nevasta mea la sânul meu visează,
Pe chipul alb c-un zâmbet de lumină.

S-au prăbuşit aţâţi, frumoasă zână,
Sub farmecul îndemnurilor tale...
Dar te-aşteptam cu toţii, Libettate,
Căci biruinţa s-a gătit de cale.
V-a răsplăti mânia ta flămândă,
Atâta viaţă îngropată-n tină...
Nevasta mea la sânul meu visează,
Pe chipul alb c-un zâmbet de lumină...

Azi limbi de foc şi zări de pară roşii
Viitorimea tulbure-mi arată,
Pe urmele cărărilor de sânge.
Te văd măreaţă zână-nfricoşată.
Din trăsnete mi-a inimii bătaie
Şi mintea mea de fulgere e plină,
Când draga mea la sânul meu visează,
Pe chipul alb c-un zâmbet de lumină.

„Luceafărul", VII, nr. 3,
1 februarie 1908, p. 48

[AM RĂTĂCIT DEPARTE-...]

(variantă)

Am rătăcit departe-n lumi străine
Pământ şi ape-am străbătut în goană
Căci inima mă alunga în goană
Cătându-şi nou altar să i se-nchine.

Din preajma ta m-am dus în lumi străine
Eu pururea te-am regăsit pe tine
Visându-te, ca-n nopţile senine
Un crai pribeag, pierdură lui coroană.

Nu te mira că azi înfrânt în cale
Robit de-un chin cate-n curând se curmă
Mă-ntorc din nou la pragul casei tale.

Gândeşte-te că-n cruda lor arsură
Când simt aproape clipa de pe urmă
Bolnavii toti cer cuminecătură...

[CUM ZBOARĂ TRENUL..

(variantă)

Cum zboară trenul pe câmpii
Tu stai la geam neştiutoare.
Cum zboară trenul pe câmpii
Tu stai la geam şi nici nu ştii
De unde vin la tine oare
Atâtea mândre melodii.

Ascultă-le, copil blajin,
Cum îţi răsar curate-n cale; -
Ascultă-le, copil blajin,
Nu te-ntreba de unde vin
Căci astea-s visurile tale
Ce cad senine din senin.

Cum zboară trenul pe câmpii
Tu stai la geam neştiutoare!
Cum zboară trenul pe câmpii
Tu stai la geam şi nici nu ştii
Atâtea mândre melodii
De unde vin la tine oare?...

Tu le asculţi şi le-nţelegi
Cum cad din murmurul de stele,

Tu le asculţi şi le-nţelegi
De ele sufletul ţi-l legi
Căci în cântările acele
E vraja unei lumi întregi.
Ascultă-le copil plângând.

II. TEATRU

DOMNUL NOTAR

DRAMĂ ÎN TREI ACTE DIN VIAŢA ARDEALULUI

PERSOANELE

TRAIAN VĂLEANU, notar în Lunca
NICULAIE BORZA, ţăran fruntaş, socrul notarului
DR. IERONIM BI.EZU, funcţionar în minister la Budapesta, candidat de deputat guvernamental
SOLOMON NICOARĂ, preot în Lunca
JMI TRUŢ, pristavul satului
TODERAŞ, fecior de sat
CÂRCIUMARUL CAIAFA
DASCĂLUL II.IUŢ
CANTORUL TIOPLEA
GAL ŞANDOR, sergent de jandarmi
STAN HOPÂRTEAN
OTILIA SFETESCU
LINA, slujnică la notar
ANA, nevasta notarului
Ţărani, jandarmi, lăutari, femei, copii

Se petrece în zilele noastre în satul Lunca, centru electoral de pc câmpia Ardealului, pe vremea unei alegeri de deputat

S-a jucat întâia oară pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti în seara de 16 februarie 1914.

ACTUL I

Cancelaria notarului cu ferestrele spre stradă. Interiorul unei case de la ţară cu tavan de grinzi. Mobilierul jumătate de la oraş, restul ţărănesc. Biroul notarului cu cărţi şi registre. Deasupra, pe părete portretul împăratului Franz Iosef, sub el două pistoale încrucişate şi o puşcă. Alături telefonul. în colţ altă masă. Laviţă ţărănească împrejur; o ladă şi deasupra icoana Sfântului Niculaie, cu candela aprinsă. Când se ridică cortina, în faţa uşii, notarul împarte ordine la cinci jandarmi ungureşti în ţinută de serviciu. In fruntea jandarmilor, sergentul Gal Sandor. Ia biroul notarului, răsturnat pe un fotoliu, candidatul de deputat, dr. Ieronim Blezu, răsfoieşte o carte. Sâmbătă seara, orele opt. Lampa aprinsă.

Scena I

NOTARUL, SERGENTUL GAL, JANDARMII, CANDIDATUL

NOTARUL (către Gal)

De-aia am zis eu, trimeteţi pe Şandor, vorbesc eu cu Sandor... Aşa te-a trimis... Pentru că, înţelegi, alegerea de deputat nu-i glumă...! Aici trebuie om priceput... De aceea, cum ţi-am spus, mai cu seamă pe popa Nicoară... înţeles? Doi inşi să nu se mişte de la poarta lui. Cine intră, cine iese: la catastif... Dascălul tot aşa... Auzi, Gal? Ăştia trag sforile. Bagă bine de seamă... Dumneata eşti lup bătrân. (Rumoare între jandarmi.) Domnul solgâbirău spune că te pricepi... ai?

JANDARMII (zâmbind)

Hăă...

GAL

Noa, eu, mă rog frumos, am muştruluit destul...

NOTARUL

Da' scurt... ştii, fără vorbă multă...

GAL

Noa, eu mă rog frumos, la mine: ainţ-ţvai la arişte cu el... cu nu dau răgaz...

NOTARUL

Că, vezi, acum în sara asra, la noapte se hotărăşte... Mâne la alegere, să meargă tot strună... Auzi? Şi dacă se găsesc de ăia de la Sibiu...

JANDARMII

Studenţi...

NOTARUL

Aşa studenţi... nici un pardon.

GAJ.

La ţuhaus...

NOTARUL

Da... Ei, aţi înţeles?

JANDARMII

înţeles, domnu notar!

NOTARUL

Acum la inspecţie! Şi când o fi şi o fi, vă dau de vesre cu Mitruţ. (Jandarmii salută şi pornesc spre uşă. Candidatul, în ultimul moment, ridică ochii din carte şi face un semn notarului. Notarul urmând.) Gal, ascultă... Ceilalţi puteţi ieşi... Fă-te încoace!... (Gal se opreşte, ceilalţi ies.)

GAL

Porunca, domnu notar!

NOTARUL

Uite, măria-sa domnul candidat de deputat Blezu are o vorbă... Magnificenţă, domnul straja-meşrer...

GAL

Gal Sandor, cu supunere...

CANDIDATUL
(se apropie de Gal şi-i întinde o bancnotă)

Aşa de-o pălincuţă... he... noaptea lungă...

GAL '
(înfundă banii în buzunar, salută şi se apropie de uşe)

Trăiască măria-sa domnu deputat! Trăiţi! La mine, mă rog, ainţ-ţvai, l-am ras...

NOTARUL

Aşa, aşa Şandor... (Gal iese.)

CANDIDATUL

Ainţ-ţvai, *sapristi*... Bine, bine, foarte bine...

Scena II

NOTARUL, CANDIDATUL

NOTARUL

Ăsta e la roată, magnificenţă... Pumn bun de la Kecikemet... acu după o hârtie...

CANDIDATUL

Hm... O sută de coroane...

NOTARUL

Foarte bine... Se întăreşte Sandor.

CANDIDATUL

Mă rog frumos, astea-s emolumintele lor... *Primo vivere, deinde filosofari.*

NOTARUL

Ade

CANDIDATUL

Pentru că, mă-nţelegi, domnule Vălean, pe lumea asta, plane astăzi tot vine după emoluminte... Da... Orice-ar spune domnu advocat Florian, *sapristi,* vorbe de gazetă, vorbe de cafană... Ştiu bine eu...

NOTARUL

Aşa-i, magnificenţă... Dar, vedeţi, vin de ăştia noi, aici în casa mea, aici în cancelaria satului; chiar ieri, vineri, au fost, când se vorbea că o să călcaţi pentru prima dată în comuna Lunca pe ziua de astăzi la cuvântare de program, au fost magnificenţă, doi de Ia Sibiu, de la teologie, ştiţi chiar proaspeţi, cu fumuri, pălăria mare, nasu-n vânt, vorbe de la Bucureşti; „Poporul, poporul..." Cu de astea vin... Eu, iacă la Pesta, la cursul de notar am văzut multe. Mă ştiţi dc şase ani... înţeleg poporul foarte bine... Aş putea zice: sunt chiar socialist... Adică aşa...

CANDIDATUL

Lasă-mă, domnule Traian, cu poporul... lasă-mă... Poporul să-şi vază de treabă, *sapristi... ergo,* să-şi ţie gura... scurt... Să se facă cucuruzul, înţelegi, cucuruzul... Să aibă ce băga-n gură, înţelegi, să-şi zică ocinaşele sara, să se întoarcă cu faţa către părete... da... poporul... na... Iar domnişorii ăştia cu părul vâlvoi, cari umblă de smintesc oamenii şi *quasi* se iau de gât cu baronii din casina magnaţilor, ăştia trebuie scuturaţi, o bătaie *prima classis, canis, mater,* să le treacă metricea... na...

NOTARUL

îi scututăm acum..

CANDIDATUL

Gal,

NOTARUL

Gal şi alţii... Ce altfel să vedem... (Se uită la ceasornic.) Tocmai opt ceasuri. Pristavul e prin sat, de la om la om. Trebuie să vie. Ştiţi în sara din urmă s-alege. La noapte nu-i mai schimbă. Prostul dacă apucă să deie mâna, se ţine. Am eu, printre ei, unu de încredere, Hopârtean Stan, fost zupaş la honvezi, se încurcase cu nişte cai; l-am scăpat şi de niscai daraveri cu finanţii, parru căldări de rachiu pe nespuse... De şase luni pentru-o iscălitută nu l-am putut limpezi... Le-a făcut la Gherla... Da-i bun, bun de astea... i-am spus: „Auzi, Hopârtene, bani sunt: zece zloţi votul şi tu doi de toată căciula... învârteşte-te..." Acuma el se sfarmă cât poate... Trebuie magnificenţă, să trecem sara asta şi pe la el, să-i daţi o vorbă, să-i spuneţi că intră negreşit la comitat...

CANDIDATUL

Vai de mine, cum să nu? Bucuros, puiule, şi două... *Sapristi...* Putem chiar acum...

NOTARUL

...A nu... Se poate? Trebuie mai întâi oleacă de gustare. (Intră Ana.) Iaca tocmai vine soţia mea... Fă-te încoace, Aneto, să te recomand...

Scena III

NOTARUL, CANDIDATUL, ANA

CANDIDATUL

A, d-na Vălean... mă bucur din toată inima... Mă recomand doctor Ieronim Blezu, secretar în minister, actualmente candidatul cercului Lunca...

ANA

Mulţumesc, domnule... mulţumesc

CANDIDATUL

Acum am întâia oară onoarea...

ANA

îmi pare bine... Poftiţi, poftiţi, ocupaţi loc...

NOTARUL

Cum stăm cu masa?

ANA (aranjează masa)

Se găteşte... Să ne iettaţi, aşa cu graba... Dumnealui ne-a spus numai după-amiazi... Vedeţi, aici ca la sate... n-avem toate cele... Ba şofranu lipseşte, ba... iaca s-a spart şi solniţa... Lina asta... Şi purcelu-i cam tinerel, de trei săptămâni...

NOTARUL

Las-o acum cu naşterea... Mai repede, mai repede... Magnificenţă...

CANDIDATUL

A, mă rog, lăsaţi, doamnă Vălean... Ştim noi... la sate se găteşte... Aa... mă rog...

ANA

Păcatele noastre, am uitat şi pipeml... Aşa-i cu gtaba... Odată suntem gata... (Iese.)

Scena IV

NOTARUL, CANDIDATUL

NOTARUL

Scuzaţi, magnificenţă.

CANDIDATUL

Poftim?

NOTARUL

Soţia mea...

CANDIDATUL

Cum?

NOTARUL

Vorba ei, ca la sate.

CANDIDATUL

Da' mă rog... e foarte bine... cum: scuzaţi? *Sapristi...* e foarte bine... Si frumoasă, domnule Traian... da... da... si gospodină... ai?...

NOTARUL

De... dacă m-am aşezat în Lunca... patru poşte de la Aiud... îmi trebuia...

CANDIDATUL

Da, negreşir, un sprijin...

NOTARUL

Da, vorba vine, sprijin... Socru avea partid mare...

CANDIDATUL

înţeleg.

NOTARUL

Aici aşa merge... Ştiţi: ai partid?... Da' de ce nu se grăbeşte? Aneto!

CANDIDATUL

Lasă, mă rog. Avem vreme (De afară glasul Anei: „Viu, viu").

NOTARUL

El avea partid mare... bătrânul... om ciudat... ca şi ceilalţi. Cioban colţos... Ce să te-nţeleagă el?... Ce ştie el de cărţi, numeri, rubrici în patru protocoale... Cu răboju-n grindă şi cu amnaru-n buzunar...

CANDIDATUL

Bătrânii, domnule Vălean... Calul bătrân... *sapristi...*

NOTARUL

Adevărat... nu mai învaţă buiestru...

CANDIDATUL

Ei, vezi...

Scena V

NOTARUL, CANDIDATUL, ANA, LINA (Ana, cu un sfeşnic cu două lumânări aprinse, intră urmată de Lina, care aduce într-o tavă mare un purcel aranjat frumos.)

ANA

Să iertaţi de aşteptare. (Către Lina.) Aici la mijloc. Trage la o parte florile... Dincolo... Să iertaţi... Aşa... Poftiţi la masă... (Lina iese grăbită.)

CANDIDATUL (încet către norar, arătând spre Lina)

Mititica?

NOTARUL

Slujnică la noi...

CANDIDATUL

Bună bucăţică, *sapristi,..*

ANA

Poftiţi, dumneavoastră aici...

NOTARUL

Vă rog, magnificenţă...

CANDIDATUL

A... dar ştii că-i frumos, *sapristi,* foarte bine... (Se aşează la masă.)

ANA

Sărăcuţu... aşa cu nuca-n gură... da' mic... trei săptămâni... Urechiuşa stângă s-a pârjolit de tot... Să trec şi vinu de pe laviţă...

CANDIDATUL

Nu... aşa-n tigaie e admirabil... Vă felicit, doamnă... Serios...

NOTARUL

Borviz, Aneto!

ANA

L-am pus să se răcească în vedriţă. Poftiţi... Poate vă place capul?...

CANDIDATUL

Mulţam... Lăsaţi... Da' de ce numai două tacâmuri? Ei, asta nu merge... Ne supărăm aşa... Placă aici şi dumneavoastră... Placă... Nu, nu...

NOTARUL

Poftiţi pulpa, magnificenţă... Salata, unde-i salata?

ANA

Mulţumesc, noi avem de lucru pe-afară... Numai cu Dumnezeu... Poftim salata.. .Iaca pânea... (îi face cruce şi o taie.)

CANDIDATUL

Nu, doamnă Vălean, îmi pate rău... De ce?...

NOTARUL

Repede. Lasă crucea acum... Lasă crucea...

ANA

Dacă aşa-i legea... Poftiţi... Poftă bună! *(Iese.)*

Scena VI

NOTARUL, CANDIDATUL

CANDIDATUL (mâncând cu poftă)

Mulţam frumos... da, da, legile trebuiesc ţinute... Ştii că am o poftă...

NOTARUL

Uite, vedeţi, legi de astea mă fietb pe mine... Legile lor, magnificenţă...

CANDIDATUL

De, drăguţule, *dura lex, est lex...*

NOTARUL

Grozav de greu mă potrivesc eu între oamenii ăştia...

CANDIDATUL

Şoarece de oraş... *Sapristi...*

NOTARUL

Apoi ce credeţi?... Toarâ copilăria la Aiud... Tata vicenotar la comitat, după mamă înrudit de departe cu Varvareştii din Odorheiu... Pân-am isprăvit cursul de notar, n-am fost niciodată la sat... Tata mai spunea câteodată de moşu, fost birău în Mihalţ... Nu l-am cunoscut... în colegiul reformat de acolo şase clase... pân-a murit tata... mama s-a dus mai de mult... Şi eu, eu nu eram ca ăia cu cămaşa scoasă...

CANDIDATUL

Băiat de domn, *sapristi...*

NOTARUL

LJmblam şi în familii...

CANDIDATUL

Sigur...

NOTARUL

Poftiţi... Mai poftiţi, magnificenţă... Ia mulţi ani deputăţia!

CANDIDATUL

Să vedem. Vorba lui Gal cum or fi muştruluiţi, ai? Mă rog, la Aiud sunt multe familii de nemeşi... Ce s-a ales de viţişpanul Şarkozi?... Etam prieteni buni...

NOTARUL

Da... Şarkozi cum nu... foarte fain om... a murit... Şi Dencş, protopopul reformat... **poate-l ştiţi**... Belavari de la temniţă, inspectorul, am umblat regulat la el în familie, când eram student pe-a şasea la *collegium*... Hm... avea o fată, Irma...

CANDIDATUL

A... na. ***Sapristi...*** bibi... na! *Filia hospitalis*... ha, ha!

NOTARUL

Mă rog..

CANDIDATUL

Lasă că le ştiu eu, domnule Vălean... De ce-am rămas holtei? *Caniş niater*... Unguroaicele, nene, au draci...

NOTARUL

Ha, ha! Da' încă cum, mă rog!

CANDIDATUL

Când le-apucă, domnule, când le-apucă... ai? ce zici? (închină.)

NOTARUL

Da, da... (închină.) Da. Şi Irma asta o nebună... De câte ori ieşeam sara pe malul Murăşului... Mă lua aşa de braţ, repede... Strângea, magnificenţă...

CANDIDATUL

Mie-mi spui, *sapristi,* mie-mi spui?

NOTARUL

Strângea de lăsa urme... Să ştii că mă mărit cu tine... Şi ne înfundam în trestiş...

CANDIDATUL

Sapristi...

NOTARUL

Ea de cincisprezece, eu de optsprezece... cânta din gură... frumos... şi la clavir... învăţase la Cluj... Parc-o aud... (Fredonând). *Maros vize folyik cendeşen...*

CANDIDATUL

Bravos... Păi dumneata eşti meşter, *caniş*... Ei... bravos... să ttăiască... să trăiască!... Da... Irma... (închină.)

NOTARUL

S-a dus, magnificenţă... S-a dus... Are patru copii cu Darvai de la scaunul orfanal... S-a măritat, când eram diurnist... Ehei, grea viaţa...

CANDIDATUL

Nu dubitez, puiule...

NOTARUL

Pân-am ajuns aici...

CANDIDATUL

De, până te-ai potfivit...

NOTARUL

Doamne păzeşte... Ce potrivit? Mă rog să vedeţi şi să râdeţi... Cu socru-meu o păţanie... na... potriveala noastră... Vine odată vorba de-un clavir... Ascultaţi... ciobanul... Vorbeam aşa... Zic eu, nu ştiu cum, zic: ‚Asta vine frumos din clavir". Da' el: „L-am văzut şi eu odată, să-mi fi spus n-aş fi

crezut... Gândeam aşa, o fi ca o fluieră, ca o ceteră... când colo, el cât un lădoi... Şi are două părechi de măsele..."

CANDIDATUL

Colosal...

NOTARUL

Mă rog... Două părechi de măsele... Unele negre, altele albe... şi spunea un neamţ la tâtg, zice: „Dacă vrei să cânte, îl calci pe picioare şi-1 atingi la măsele... alea albe de joc, alea negre de jale... aşa... aşa vorbeşte... potriveşte-le"...

CANDIDATUL

Ei, asta-mi place... Asta-i colosală... îl atingi la măsele... ha... ha... *sapristi...* am s-o spun în minister... râde Geza şefu... râde colosal...

NOTARUL

Da, magnificenţă... aşa... ce să mai zic? Iaca nevasta, mă rog... cât am muncit eu aci... până s-a îmbrăcat nemţeşte. Ţinea la ce-apucasc de la mă-sa... răposata... cum o fi fost, că n-am cunoscut-o... Nu lăsa... aşa morţiş... iaca, vedeţi, icoana acolo în colţ... Sfântu Niculaie... Arde candela? Arde... Prostii băbeşti... Da' n-o pot scoate din casă... Ţine una: apără casa... Prostii...

CANDIDATUL

Da' le ştiu, frate... Şi la noi pe Someş... {*Intră Ana.)*

Scena VII

NOTARUL, CANDIDATUL, ANA

ANA

Nu ştiu, dacă se poate...

CANDIDATUL

Poftiţi... Poftiţi.

NOTARUL

Ce-i?

ANA

Ăsta... Mitruţ... A venit... E cu noi în căsuţă. I-am spus s-aştepte. Zice că-i grabă... Ştii vorba lui: să vie la raport...

NOTARUL

Ptistavul care a umblat prin sat.

CANDIDATUL

Da, da... Să vie.

NOTARUL

Zi-i să vie...

ANA

Să-i zic. (Iese.)

NOTARUL

Mare hoţ, ăsta... Trebuie luat de sus...

CANDIDATUL

(trece la biroul notarului, se aşează în fotoliu şi ia o carte)

Lasă pe mine... *Sapristi...* Eu mă trag la o parte... Ciocăneste-1 dumneata. (Intră Mitruţ.)

Scena VIII

NOTARUL, CANDIDATUL, MITRUŢ

MITRUŢ

Bună sara, bună sara...

NOTARUL

Ei?

MITRUŢ

Asa-asa.

NOTARUL

Repede!

MITRUŢ

Cum să zic, nici prea-prea, nici foarte-foarte... Vorba ăluia.. .-

NOTARUL

Ce vorba ăluia, vorba ăluia? Spune: ce-ai isprăvit? Ce zic? Nu vorba ăluia...

MITRUŢ

Ce să zică, domnule? Parcă s-au tresărit de tot... Mai demult, tot mai puteai spune două vorbe la crâşma lui Caiafa... Acuma, pace bună.

NOTARUL

N-o lungi, înţelegi! Spune, să ne facem socoteala... Nu vezi, mă? *Teremtete...* magnificenţa-sa aici!... Ai vorbit cu Hopârtean?

MITRUŢ

Bună sara la măria-sa... n-am văzut... Să iertaţi...

CANDIDATUL

Să trăieşti, frate! Spune înainte.

MITRUŢ

Am vorbit cu Hopârrean... tocmai la cruce, la Şipotul Sasului... Să vedeţi...

NOTARUL

Dă-i odată!

MITRUŢ

Mă duceam aşa de capu meu... Colo, pe la plopii Mărgineanului, aleg nişte vorbe aruncate dc departe... ca de adunare de oameni...

CANDIDATUL

Eh... ce-i?

t i

NOTARUL

Spi

MITRUŢ

O iau mai repede să văz ce-i... mă rog frumos... la larmălaie... strigau şi nu-şi dau rând. Aleg aşa vorbe rupte: [...] „Florian să trăiască"...

CANDIDATUL

Fit bine..

NOTARUL

Mai repede!...

MITRUŢ

M-apropii... Fri chiote...

NOTARUL

Spune, mă, ce vrei!...

MITRUŢ

* » Adică minunea dracului.. .Hopârtean... îi făcuse roată vreo doisprezece inşi. Ştefănuţă al lui Potop şi fecioru-so... ăştia mai viteji. Toţi cu frunză verde-n pălărie... Cât îi lua gura: „Du-te la honvezi strajameşter, la ciubăru varmeghiei..." El roşu, cu

pieptaru desfăcut... Ştii, atunci îl făcuse scăpat. Acuma ce zici dumneata... Şi Negu al rotarului cu căciula pe-o ureche: „Du-te, mă, de-i spune notarâşului multă sănătate de la Oprea din Spâni".

NOTARUL

Bestia. Zi-nainte.

MITRUŢ

Şi pe mine m-au sucit de vreo două ori... Aşa să mă bage la spaime... că-mi fac apa...

NOTARUL

Şi tu, slabule, coada colac, ha?

MITRUŢ

Vai de mine, domnule notar... Se poate? Slujba mea? Nu, nu... I-am luat cu vorba, aşa şi aşa... Oameni buni, dacă vreţi păşunea dintre piscuri... dacă vreţi să se sloboadă dările, mă, să se deie drumul în pădurea grofului... Aşa...

CANDIDATUL

Aha... *sapristi...* fain corteş... bine vorbeşte.

NOTARUL

Nagy kutya kerem...

MITRUŢ

Cam ştiu eu cum umblă vorbele, mă rog de iertare... Da nu prea prinde, măria-ta.

NOTARUL

Cum, nu prinde?

CANDIDATUL

Cum asta?

MITRUŢ

Uite aşa: nu mai prinde... Zău! Oameni proşti... Zice că tot aşa-i îmbată... că s-au săturat, că acum a bătut ceasu... tot atâta, ce-o fi, o fi... măcar să-i potopească cu reghimentul, să vie sângele lor deasupra acum odată... O viaţă ate omu...

NOTARUL

îi moaie Sandor.

CANDIDATUL

Spune, frate...

MITRUŢ

Zice că aşa-i în toate părţile, domnule... Volbură mare... Veneau asară doi inşi de la moara din Boian... Spun că gfoful nu îndrăzneşte să tteacă prin sat, că i-au tăiat hamurile la podul din Gura-Văii şi l-au bătut muierile cu ouă clocite...

CANDIDATUL

Mă rog, nu umblă aşa *aghitatorii?*

MITRUŢ

Cum adică? Jandarmii? Ba umblă tot câte patru!

NOTARUL

Nu aşa, mă! Nu pricepi. Ce jandarmi? Studenţii, înţelegi...

MITRUŢ

Ştie-i Maica Precista. Nu s-aude. Spune Ioana, legiuită-mea, că zice că s-ar fi arătat trei inşi în deal la curmătură, aşa către sară, la nişte fomei în clacă s-ar fi arătat... erau îmbrăcaţi rumăneşte şi cu sapa-n spate, da' aveau manile de domn ca spuma laptelui, se vedea cât de colo... Şi-ar fi zis că-i trimete Dumnezeu cu vorbă de sus să nu-şi lepede oamenii legea, că vine Antihârţ... Ce-o fi şi asta?!...

CANDIDATUL

Da, aghitatori, *sapristi,* aghitatori, aia vreau eu!...

MITRUŢ

De ăia nu s-aude, măria-ta.

NOTARUL

Păi, cum s-a pornit aşa deodată, ha?

MITRUŢ

Mai anţerţ, când a ars satu jumătate la Mihalţ. Din care amnar a căzut scânteia? lac-aşa prinde: nici nu ştii şi-o vezi volbură mare... Aşa-i lumea asta, cum se zice: poporu...

CANDIDATUL

Să se facă cucuruzii *caniş mater...*

NOTARUL

Ce popor, mă? Şi-a băgat coada popa, înţelegi... A căzut candidatul lor acum trei ani, când cu domnul Iloşvai; acum nu se lasă...

CANDIDATUL

Eo ipso.

NOTARUL

Nu spun şi de temniţi şi de domnii noşrri, ha? De alea nu spun?

MITRUŢ

Cum să nu, rogu-te? Zice Oarţă, ăsta, Ilie fonfu... ieri la Caiafa-n prag, zice: Ăia-s domni de rumân, mă, cari stau în temniţă să ne aducă direptatea - cum spune la gazetă, mă..."

CANDIDATUL

La gazetă, da... *Sapristi,* la gazetă...

MITRUŢ

Cum spune la gazetă, mă... Zic: „Ce direptate, mă Cirmoiag, că direptatca-i la împăratu..." Da' el: „Acolo să se ducă, mă, să-i spuie vorbă oarzânâ, că el săracii nu ştie, mă, că-i bătrân şi bea cafeia acolo la casa lui... Şi-1 poartă cu minciuna, mă..."

NOTARUL

Vedeţi, magnificenţă, le suceşte capii...

CANDIDATUL

Pardon... Păi bine, mă, cum îţi zice?

MITRUŢ

Mitruţ, măria-ta, Mitruţ, pristavu...

CANDIDATUL

Bine, mă Mitruţ, eu nu mi-s domn de rumân, ha?

MITRUŢ

Ei ca proştii, măria-ta...

CANDIDATUL

Spune, noa...

NOTARUL

Vorbeşte, când porunceşte magnificenţa...

MITRUŢ

Păcatele lor, săru mâna, oameni proşti... dumneavoastră...

CANDIDATUL

Spune, na, *sapristi...* Spune iute... Scurt.

MITRUŢ

Păi... să ierţi... zic că eşti ungur..., acuma, vedeţi, ei ca

NOTARUL

Da' nu vorbeşte ca noi magnificenţa?

CANDIDATUL

Pardon, pardon, mă rog frumos. Spune!

MITRUŢ

Vorbeşte, vorbeşte; da' alta răspunde... acuma eu spun ce zic ei: „că cine plăteşte, ala porunceşte... Şi dacă d-ta te-ai dat cu ungurii, nu mai eşti rumân sărac..."

NOTARUL

Idiot, taci!...

CANDIDATUL

Mă rog...

MITRUŢ

Că zice că d-ta ai vândut pădurile de pe valea Someşului... Şi dacă vin oamenii acolo la Pesta îi iei cu *rictai* şi că mai tare muşcă... Oameni proşti...

NOTARUL

Idiot. Ţine-ţi gura!... Spune, ai umblat prin sat?...

CANDIDATUL

Aia-s bolânzi, mă... Zi aşa: bolânzi...

MITRUŢ

Aşa, aşa... nebuni... (Către notar.) Umblat cu Hopârtean...

NOTARUL

Câte voturi? Repede!

MITRUŢ

Am adunat unsprezece, cu mine doisprezece. Hopârtean...

CANDIDATUL

Cum? *Sapristi,* fain lucru...

MITRUŢ

Treisprezece...

CANDIDATUL

Fain-frumos!...

NOTARUL

Şi zi treisprezece dintr-o sută douăzeci!... Iasă că vă învăţ eu...

MITRUŢ

Domnule, eu slujba mea...

NOTARUL

Taci!

MITRUŢ

Dacă nu vreau, domnule... că nu-şi lasă legea să-i ajungă blăstămul, să nu le putrezească oasele în copârşeu... Nu şi nu!

CANDIDATUL

Colosal!... Spune, *sapristi,* spune, că-mi place...

NOTARUL

Proştii, magnificenţă...

CANDIDATUL

Nu, nu... Lasă... lasă să spuie... *Rustica natura, servatsua tura...*

MITRUŢ

Şi muierile, mă rog... a... greu de tot!... S-a repezit a lui Toader Stanciu la mine: „Ieşi afară, piază-rea, că în rândul trecut tot din pricina ta [...] ne-a murit bou de dălac... şi ne-a

spintecat ursu trei noateni în Purcăreţi..." Eu: „Nu te burzului, tu muiere: asta-i slujba mea..." Şi aşa. Asta-i ca la patruzeci şi opt, domnule, răzmiriţă mare...

CANDIDATUL

Bine... Om vedea noi mâne... Când vin din toate părţile... Şi voturi vin şi cătane vin... *Sapristi*... şi reghiment vine...

MITRUŢ

Aş crede cu supunere...

NOTARUL

Taci! Ascultă!

MITRUT

Poftii:

NOTARUL

La socru-meu ai fost?

CANDIDATUL

A... S-

MITRUT

Fost... Să vedeţi.

NOTARUL

Scurt! Ce zice?

MITRUŢ

Aşa către vecernie, asară... Sta pe podmol... Ştiţi, cu ciaslovul... ochelarii întorşi spre el... ce gândea, ce nu gândea... împătura o năframă... „Bună sara, bade Niculaie"... „Bună să-ţi fie inima, Mitruţ, auz că umbli din casă în casă după voruri, ai?..." Aşa m-a luat... Zic: „Să iertaţi..." Zice: „La mine să nu-ţi mai răceşti gura..."

; 8

NOTARUL

Asa.

MITRUŢ

Aşa. Zic: „Să iertaţi, viu de la domnu notar..."

NOTARUL

I-ai spus, care va să zică?

CANDIDATUL

Eu?

MITRUT

Spus.

NOTARUL

Si?

MITRUŢ

Mă rog... Şi-a aşezat năframa alăturea, ochelarii pe nas... „Domnu notar, ginere-meu?" m-a întrebat. „Dumnealui", răspund eu... „Bine, bine"... Atât a mai zis, şi-a început să citească o ectenie...

CANDIDATUL

Cum? Ce?

MITRUŢ

O ectenie... ştiţi, de la docsologia mare.

CANDIDATUL

Rustica natura, sapristi...
îti dau eu ceaslov...

MITRUŢ

Acum, eu slujba mea.

NOTARUL

Ieşi afară!...

MITRUŢ

Săru mâna, măria-ta... Săru mâna frumos...

CANDIDATUL

Lasă, frate... Cine râde la urmă... *Sapristi...*

MITRUŢ

Aşa, aşa... Drept aşa...

NOTARUL

Stai! Ascultă aici. Să pleci acum în minutu ăsta şi să te dttci la socru... înţelegi... Să-i spui că-i trimit vorbă... şi-l poftesc să vie repede la mine...

MITRUŢ

Am înţeles. Să vie negreşit acuma... poate-l mai muiaţi d-voastră.

NOTARUL

Ieşi... Şi-auzi, mă, la noapte învârteşte-te, mă-nţelegi...

MITRUŢ

Vai dc mine... Slujba mea, domnule... Sara bună, sara bună... (Iese.)

Scena IX

NOTARUL, CANDIDATUL

NOTARUL

Nagy kutya kerem...

CANDIDATUL

Nu-i cunosc eu? *Sapristi...*

NOTARUL

Ei, vedeţi, magnificenţă... vedeţi ciobanul... Socru...

CANDIDATUL

De, puiule...

NOTARUL

A, da-l ciocănesc... De doi ani n-a fost aici... Trecem acuma pe la Hopârtean. Şi-apoi mă întorc eu, să-l iau în coarne...

CANDIDATUL

Cine ştie... Cine ştie? *Rustica natura...*

NOTARUL

Lăsaţi pe mine, magnificenţă... Aneto! Anico!... (Se gătesc de plecare.)

Scena X

NOTARUL, CANDIDATUL, ANA

ANA (intră grăbită)

De ce vă grăbiţi? A, mai poftiţi... Zău aşa... Tocmai făceam clătitele...

CANDIDATUL

Mulţam frumos... doamnă... mi se pare c-om mânca noi mâne plăcinte... ha, ha!...

NOTARUL

Avem treabă...

ANA

Domnul nu pofteşte la noi peste noapte? Am făcut...

NOTARUL

Magnificenţa-sa doarme la Winkler, la curte...

CANDIDATUL

V-am conturbat destul, doamnă...

ANA

Ba deloc... Nu ne-aţi turburat deloc... Poftiţi...

NOTARUL

Are să vie tat-to pe-aici... Spune-i s-aştepte...

ANA

Cum? Vine tata?

NOTARUL

Da. Spune-i s-aştepte...

CANDIDATUL

Noapte bună, doamnă Vălean... Mă recomand...

ANA

Noapte bună, domnule...

CANDIDATUL

Aşa seara, pe-aici, *sapristi*... nici o primejdie?

(Ies amândoi.)

SCENA XI

ANA, LINA

ANA (Orânduind pe masă.)

ino! Lino (Lina crapă uşa şi bagă capul.) Hai, tu, proasto! Hai, au dus!

LINA

Au ieşit... Nu ştiu cum, parcă mi-e frică...

ANA

De ce?

LINA

Ştiu eu? Cu cratiţa aia-n cap, parcă-i ucigă-l toaca!

ANA

Ce cratiţă?

LINA

Tutoiu ăla din cap... N-ai văzut d-ta?

ANA

Ala-i ţilindru, tu... Aşa poartă domnii ăi mari...

LINA

Ţilimindru... Gol dracu cu cârnăţaru-n cap... Aşa zice că-i domn mare... Vine din Pesta de la ţara ungurească... Vorbea lumea..., să vezi ce-i pe uliţă... jandari tot cu pârechea...

ANA

De ce?

LINA

Ca să silească oamenii. Ştii, să-l facă dipotat... da' nu-l vrea nime...

ANA

Şrie-l păcatele... da' vorbeşte ca noi...

LINA

Spunea Stanca lui Potop, la fântână... că zice că ar fi fecior de pripas, dintr-un sat de pe-aci-ncolo... Ştii, nu-i chiar curat...

ANA

Cum nu-i curat?

LINA

Nu-i în toată legea...: L-a făcut mă-sa cu jidovu...

ANA

Auzi, auzi!...

LINA

Zău!... Şi nu-l vrea nicidecum. Pe domnu Ioniţă îl ştie toţi... Ehei... domnu Ioniţă... mâne, duminecă-s trei săptămâni... juca în horă în Cărpeniş...

ANA

Hai, tu, fată... să isprăvim...

LINA

Are şi scrisoare de la Bucureşti... Vine cu peceţi de acolo... îl vtea şi boierii pe domnu Ioniţă... Spune la gazetă, zău!...

ANA

Repede, tu fată, că dă domnu peste noi...

LINA

Ziceau că la Winklcr, spunea ăl cu tutoiu... mai este... da de domnu stii... ce zic?

ANA

Cine?

LINA

Toţi, aşa... Satu.

ANA

Ce?

LINA

Zic... Eu spui să ştii... Şi badea Niculaie s-a dat cu oamenii...

ANA

Vorbeşti şi tu fleacuri...

LINA

Cum fleacuri? Păi ştie toţi... dumneata nu-1 vrei pe domnu Ioniţă?

ANA

Taci, tu, proasto...

LINA

Dumneata ţii cu Blezu? Să-1 auzi pe Niţu popii cum cântă: „Blezu, Blezu, huhurezii"... Ce mai nume şi ăla, Blezu... Dumneata nu-1 vrei pe domnu Ioniţă?

ANA

Taci, tu! II ştiu doar... Acum zece ani, când trecea tat-so [redacted], cu căruţa pe aici, de-1 ducea la Blaj, trăgea la noi... Parcă-i văz... avea la ceas aşa ca un fluicraş de argint... Frumos băiat...

LINA

Atunci de ce nu-1 vrei?

ANA

Cum să nu-1 vreau, tu? Da' ce-i vorba mea? Doar tu ştii că ŞF dumnealui porunceşte...

LINA

Porunceşte, porunceşte... S-o mai lase dumnealui cu porunca... ştii, mai domol!... Asta acum, odată vine din politică... văz eu... da' totdeauna... în toată bună vremea... Tot cu porunca... Că de când v-aţi luat de trei ani şi stau aici în casă... Ehei!... Parcă eu nu văz...

ANA

Ce vezi tu?

LINA

Văz eu... Bine văz... Dumneata nu plângi destul? Aşa viaţă...

ANA

Lino!

LINA

Şi badea Niculaie de doi ani nu dă pe-aici...

ANA

Lino!

LINA

Parcă eu nu ştiu... Toţi vorbesc...

ANA

Toţi vorbesc... Taci, tu fată... Ce vorbesc?

LINA

Ce-i pe-aici...

ANA

Ce?

LINA

Ei... lasă... Parcă dacă stai-nchisă-n casă, lumea-i surdă... lumea-i oarbă... vede, leliţă Anico... vede... tot cu ochii

roşii... se cunoaşte... N-ai ce-i face. O dată duci mâneca la ei... Tot aşa singură ca-n peşteră... Barem de-ar fi un copil la casă... săraca lelea Saveta... Prostii... prostii... toate-s prostii... parastas prostii, lumină-n progadie prostii... numa dumnealui... cum mai rabdă Maica Precista!...

ANA

E... viaţa... viaţa, tu fată hâi... haide... lasă...

LINA

Şi-apoi vorba ceea, a Ilincii, atunci... Lasă-1 pe dumnealui, poamă bună, mă rog, lasă-1...

ANA

Ce vorbă?

LINA

Colo la Oprea din Spini, în capu satului... Otilia!... madama cum adică? Lumea doar...

ANA

Acum s-a isprăvit... Minciuni nu-mi trebuie... Nici o vorbă!... ia tacâmurile şi pleacă... ai înţeles? ieşi afară!...

LINA

Păi la fântână.

ANA

Ieşi! Lina iese. Ana rămâne singură, câteva clipe dusă pe gânduri. Departe se aude un cântec de lăutari şi un glas cam răguşit. Trece pe uliţă, tot mai aproape. Se desluşeşte cântecul:

„Doi mă leagă, trei mă-ntreabă
De doi cai şi-o iapă neagră...
Iapă neagră de furat,
Câinii să te fi mâncat
Când ţi-am pus căpăstru-n cap,
Că-n temniţă m-ai băgat.

(Ana tresare. Fuge la fereastră. Cântecul nu se mai aude. Lina reintră.)

UNA

Auzi... auzi, leliţă?

ANA

Săracul...

LINA

Aşa-i legea lui acuma.

ANA

Va 1 de steaua lui!.

LINA

De nu murea Oana, bătrâna. îl mai trăgea ea de la crâşma Venţeloaii... Acolo începuse el... Cum îl spovedea sub straşină, dimineaţa când scotea ciurda: „Hai acasă, Toderaş"...

ANA

Oana... S-a dus şi Oana...

LINA

El acum s-a mutat la Caiafa. Din Păresimi una ţine. Cu rei ţigani pe cuptor. „înc-o lele, Barbă-putredâ, că te raz". Jidovii ce să facă? Că dacă nu, sparge tot şi plăteşte... Peste vreo trei săptămâni... la Sânziene zice că se duce...

ANA

Unde?

LINA

La America... Vorba ceea: „Cine-a scornit jalele, Mislăr cu vapoarele.

ANA

Săracii Toderaş...

LINA

Ştii... ttei ani şi jumătate, de când l-au dat la tunari, în cetatea Bălgradului... De nu-1 ducea...

f mî

ANA

Cum ti-e scris.

LINA

Cum ti-e scris.

ANA

Aşa ajungi, crede-mă... Iţi spui eu ţie, ca la o verişoară-n lege... Stau câteodată sara singură, colo pe laviţă... aşa...

LINA

De jele, dragă, de jele... (Pe uşa deschisă se aude tuşind cineva.)

ANA

Vai de mine, auzi... dumnealui...

LINA

Vai de mine!... (Intră Niculaie Borza.)

ANA

A, tata... uite tata...

LINA

Bade Niculaie...

ANA

Bună sara, tată...

Scena XII

ANA, LINA, NICULAIE BORZA

BORZA

Bună vă fie inima, fetelor... Harnice, harnice? Acasă-i?

ANA

Trebuie să vie. Poftim, tată.

BORZA

M-a chemat.

LINA

Şezi, bade Niculaie... (îi întinde un scaun.)

ANA

Şezi tată.

BORZA

Nu m-aş fi mişcat de-acasă... Sunt ostenit. Primăvara dor încheieturile.

LINA

N-ai mai fost pe la noi...

BORZA

Pe la voi.

LINA

Pe la cănţilerie.

BORZA

Ce să fiu, tu fată! Tot omu cu cocioaba lui... Aşa-i rânduiala... Ce vrei cu mine? Mi-a trimes vorbă cu Mitruţ să viu...

ANA

Spunea. Nu ştiu. Poftim un pahar de vinars. (Toarnă.)

BORZA

Sufletu-i slobod...

ANA

Vii de acasă!

BORZA

Nu. Am fost dus... Acum am nimerit... Cum zic: sufletu-i slobod... Nimeni nu poate pune stăpânire.

ANA

Unde-ai fost?

BORZA

A murit Stoia căprarii. Am fost să-1 văd.

LINA

Stoia?

ANA

A murit?

BORZA

Murit.

ANA

Beteşug?

BORZA

Nici un beteşug. Bătrâneţe... Optzeci şi doi de ani... (Se aşează.)

LINA

Săracul!...

BORZA

Lasă, fată... Nici o supărare... Şi-a făcut rostu... Plinirea vremii - cum spune la carte. I s-a stins jaru din pipă... Şi a închis ochii... gara!... (Bea. Ana îi toarnă din nou.)

ANA

Suflet uşor la Dumnezeu...

LINA

Om glumeţ... păcar, zău!...

BORZA

Ce păcat? Om sărac, tu copilă, om necăjit... Ehei, draga badei... **(Bea.)** Moartea pe seama omului sărac, nu vine cu coasa... II ia cu moale, îl oblojeşte-n ţol. Culcâ-te bine şi tu o dată, om de omenie... Pune capu pe perină de mătase... Aşa-1 ia...

ANA

Glumeşti si dumneata.

LINA

Bade Niculaie.

BORZA

Ba nu. II aud ca acum pe Stoia: „Suntem sătaci Niculaie, noi mâncăm de cap trei ferdele de pământ pe an... Ştii, aşa ne vine-n tărâţă. N-avem sâtă deasă la casă. La mine îşi aprinde sărăcia pipa, când apucă-n sat..." Ş-avea două medalii de la împăraţii... Vorba lui: „Am doi bani de la împăratu, da' banii ăştia nu umblă..."

LINA

De ce avea medălii?

ANA

Din cătanc...

BORZA

Din cătane... Doisprezece ani în Italia pe vremea verbuncului...

ANA

Tată...

BORZA

Ce-i?

ANA

Ştii când s-a întors el... O spuneai dumneata... cum vine?...

BORZA

Poveste veche, draga tatii... A trecut vremea poveştilor... Nevastă bătrână... doamnă.

ANA

E... trenţeleastea...

LINA

Spune, bade Niculaie, uite, mă rog eu...

BORZA

Mă copii, mă...

ANA

Tată...

BORZA

Mă copii, mă, cum mă topesc eu... mă! **(Bea.)**

ANA

Lasă, tată...

LINA

Lasă, bade...

BORZA

Nu calc aici de doi ani şi când colo... dau peste voi şi încep la poveşti... Ar trebui altfel... altfel... da' ştie Dumnezeu, când vă văd aşa două fete curate, parcă se pune înaintea mea un păienjeniş şi nu mai ştiu ce-i dincolo de el...

ANA

Sângele apă nu se face...

LINA

Tot o rădăcină, bade Niculaie...

BORZA

Pesemne fiindcă nu mai am pe nime... Spiţa de pe urmă din neamu Borzeştilor... Mă plimb aşa printte zidurile mele acolo în Gruiu... N-aţi mai fost pe la mine... prin hambarele goale... s-a cuibărit şorecăria... cântă greieruşii în cămară; cum calc aşa, poc-poc, trosneşte podina, câte-o grindă, scârţ... ţuşti, sare-o nevăstuică...

ANA

Vai, tată...

BORZA

Şi-atunci iau ceaslovul... Miluieşte-mă, Dumnezeule, după marea mila ta... până se întunecă... Stau aşa la vatră... parcă-i simr pe toţi dinainte vreme... pe tata... pe moşu... pe Costache Borza spânzurat de unguti la patruzeci şi opt în Coasta Furcilor... (Bea.) Eh...

ANA

Prea eşti singut, tată...

LINA

Jelea, dragă, jelea.

BORZA

Nu-i nimic, copii. S-abate gândul tulbuie câteodată peste mintea omului şi vâjâie aşa întunecat, ştii, ca huhutezu peste biserica din deal, da' trece... Numai bătrâneţele nu trec... Haideţi încoace, la moşu... na... la moşu... aşa... ce... unde-s furcile?...

LINA

Aduc eu din căsuţă. (Iese şi revine cu două furci.)

ANA

Aşa-i că spui?

BORZA

Bine... mai aproape... Voi toarceţi, eu spui... Eu-s Stoia căpraru, voi fete în şezătoate... Aşa (Ana şi Lina se aşează pe scăunele şi torc; Borza pe laviţă începe povestea.)

LINA

Un tăciune şi-un cărbune...

BORZA

Se făcea că eram căprar la a şasălea companie în Mailand, după bătaia de la Solferino... Şi era o jele mare, că ne bătuse teleanu de ieşise cântecul:

„La Solferino, devale,
Merge-un ghinărar călare
Şi strigă-n gura mare:
împărate, împărate,
Pune pace, nu te bate,
Că-ti pierzi cătanele toate..."

LINA

„împărate, împărate, pune pace, nu te bate..."

BORZA

Şi aşa s-a pus pace la Vilafranca... şi s-a făcut *ablazăn,* că adică plecăm acasă... Acolo este o biserică mare la Mailand... are povestea ei. O sută de ani a ţinut ridicarea zidurilor... ştii, se tot surpa... pân-a făcut meşteru târg cu dracu... Şi l-a prostit pe dracu că zicea că face crâşmă, nu biserică... Mamonu l-a ajutat, vezi, ca să încurce lumea... când la urmă, ce să vezi? Se pomeneşte cu crucea în vârfu turnului... Dracu atunci a sărit, mă vere, şi când i-a pus mâna în ceafă l-a despoiat de piele, l-a încremenit aşa în piatră şi s-o dus, ştii de cruce... Aşa stă până-n ziua de astăzi acolo meşterii...

LINA

Săracu..

ANA (îşi face cruce)

Ducă-se pe pustii...

BORZA (bea)

Şi ne-am dus acolo în slujbă papistăşească, şi ne-am rugat rugăciune cu temei... aşa am plecat... Du-te azi, du-te mâne prin ţara teleanului cu compania... eram holtei bătrâni - câte zece-doisprezece ani zupaşi... şi mergeam aşa, mă copii... Ajungem, la o casă mare... aici am făcut popas... Zice strajameşteru Proţavuţa, o greblă de om din ţara moraveţului, zice: „Să curăţiţi tipicii, *sacrament* la mare loc am ajuns... aici e Vilafranca, aici s-a pus pace..." Şi ne bagă, mă frate, într-o casă cât o biserică, cu chipuri pe păreţi şi cu fereşti cât uşa... Şi goală casa... Numa colo-n fund, o masă şi două scaune... Zice unu, Toader Mânzatu, de pe ţara Oltului. „Ştiţi, ce? — Ce? - Vezi colţu mesei, Stoio, la stânga dat la vale? Asta-i masa la care s-a pus pace... Aici şedea craiul teleanului şi-n faţă, al nostru, împăratul... Da' craiul teleanului de colo: în luptă dreaptă ne-am bătut... - Bătut, bătut, da' cătane mai am... - Punem pace, nu punem? Da' împăratu zice - să mă mai socotesc..." Şi sta şi se gândea, mă vere, mă, şi-1 durea inima de cătane. (Pe uşa deschisă a intrat notarul. Se opreşte în prag nebăgat în seamă.) Şi-atâta s-a gândit, de s-a lăsat colţu mesei la vale, unde apăsa cu cotii împăraţii...

Scena XIII

ANA, LINA, BORZA, NOTARUL

NOTARUL

Na, frumoasă companie... Şezătoare, ha? Ca la Vilenţu-n Gruiu... (Tresar toţi.)

BORZA

A, bună sara... Le spuneam la copii... Să treacă vremea...

ANA

De săracu Stoia.

LINA

A murit.

NOTARUL

Ei şi dac-a murit, ce-ţi pasă ţie? Bine-a făcut... Aşa se lasă masa? Vrei să re scriu pe păreţi? (Lina adună de pe masă şi iese.) Ieşi afară!

BORZA

O întâmplare aşa... poveste de-a lui Stoia... Să treacă vremea...

NOTARUL

Avem noi altă poveste... (Anei.) Tteci dincolo... Avem o vorbă. Nu mai intraţi...

ANA

Bine. (Iese.)

Scena XIV

NOTARUL, BORZA

NOTARUL

Uite, vezi, te-am chemat...

BORZA

A fost Mitruţ...

NOTARUL

Să vorbim limpede... Iaca ce-i... Eu mă şi grăbesc, plec în sat... E vorba de alegerea de mâine...

BORZA

Stiu.

NOTARUL

Ştii... Bine... Vezi, trebuie votul lui domnu Blezu; domnu Blezu are să iese deputat în tot chipul... Şi nu s-ar cădea să nu-i dăm votul tocmai noi... Ce zici?

BORZA

Eu nu pot.

NOTARUL

Cum nu poţi?

BORZA

Nu pot. Am făgăduit lui Florian, lui tat-so... suntem prieteni vechi...

NOTARUL

Nu-i nimic, are să te iette, înţelege el... nu se poate... Domnu Blezu iese deputat...

BORZA

Dac-am făgăduit...

NOTARUL

Eh, făgăduit, făgăduit... O lasă el mai domol...

BORZA

Noi ne ţinem de cuvânt...

NOTARUL

Care: noi?

BORZA

Noi ăştia, plugarii...

NOTARUL

Da' noi? Cum adică? Sunt două feluri de oameni?

BORZA

De... Haine albe, haine negre...

NOTARUL

Tot cum te-am ştiut... Greu la vorbă, închis la inimă... Om închis...

BORZA

Omul nu se mai schimbă... Cum ne-a lăsat 'Tatăl ceresc...

NOTARUL

Lasă-1 pe Tatăl ceresc... Totdeauna cu scriptura şi cu ceaslovu... Acolo toată buba are leac... Nu mai umblă cărţile alea acum... S-au pus jos... da, da... Vezi, sunt acum altele

nouă, cu table roşii şi verzi, cu paragraf!... Legi: pentru dare, pentru păduri, pentru beteşugu vitelor... Nu-i mai pasă la nime de viaţa sfântului Cucuzel... Auzi, socrule?... De ce? Ai? Nu te întuneca... De doi ani n-ai mai pus picioru aici... de când cu cearta aia... Da, din pipă ni s-a tras... Iaca poftim... Ia-ţi... (II îmbie cu ţigări, Borza nu primeşte.)

BORZA

Multu

NOTARUL

Nu primeşti... Bine. Ce supărare mare. N-ai mai venit.. Doi ani. Acuma treci pragul şi tot aşa încordat.

BORZA

Fiecare la casa lui...

NOTARUL

Ştii ce, facem pace... închidem tot... Dă votul lui Blezu.. Asa-i că dai?

BORZA

Nu se poate.

NOTARUL

Cum asta?

BORZA

Ţi-am spus.

NOTARUL

De ce, omule?

BORZA

Eu îl cunosc pe Florian, om învăţat, om de omenie, îl ştiu de când era mic. Acum o săprămână m-a întâlnit, i-am dat mâna... Pe celălalt, pe... cum îi zice?

NOTARUL

Blezu.

BORZA

Pe Blezu nu-1 ştiu. Nu l-am mai pomenit...

NOTARUL

Vine din minister.

BORZA

De-acolo vin roate primejdiile.

NOTARUL

Ţine cu stăpânitea.

BORZA

Stăpânirea nu ţine cu noi.

NOTARUL

Ei vezi, astea, astea-s prostiile popii Nicoată.

BORZA

Nu. Sunt ale mele. Prostiile mele.

NOTARUL

Cu de-astea mă scoţi din ţâţâni pe mine. V-au împuiat urechile... V-au sucit, v-au învârtit... studenţii, advocaţii, protopopii... Trântori cari cred că pot batjocori legile, ministeru... A, da' mâne le bate ceasu. Am să pun să-i îmblătească, să le treacă pofta...

Da. Şi dumneata cu ăştia te sfătuieşti, te învoieşti; de mine te fereşti, ginerele dumitale... pe la mine nu dai cu anii.

BORZA...............

N-avem nici o potriveală... !

NOTARUL

Şi acuma când te chem şi-ţi spun: auzi, omule, nu mă lăsa în baltă, eu, notarul din Lunca, trebuie să fiu omul stăpânirii... acum te laşi greu, ciobăneşte; nu putem, nu putem... Ştii, când te văd aşa întunecat, pământos... îmi vine să întorc capul, să plec, să nu mă mai uit îndărăt... Când vă văd aşa pe toţi, pe voi, cu cămaşa scoasă, cu pletele năclăite dumineca, pravoslavnici, cum ziceţi voi... unsuroşi... cu ochii la icoana Precistei... acolo la biserică, în colţ de strană... Cantoru şi popa... şi sfinţii de pe păreţi... Mi-e urât de voi. Sunteţi închişi în întunerec... Sunteţi proşti... proşti...

BORZA

Mă duc. Sănătate bună!

NOTARUL

Nu! Acum nu pleca.

BORZA

Eu n-am venit la ceartă, de doi ani...

NOTARUL

De doi ani trimiţi numai slujnica cu cărticica... Bani de la lada satului...

BORZA

Banii-s ai mei, lada a satului, numai peana-i a dumitale.

NOTARUL

Numai peana? Da' eu? Eu ce sunt? Că m-am încurcat cu voi? Ţi-am călcat pragul de dragul tău? Ha? Al ei? Bani! Atât poţi da. Altceva n-ai avut: moşie... pământ. Atâta. Acum ţi-am cerut odată...

BORZA

Lasă-mă! Plec...

NOTARUL

Stai aci. Să-ţi spui încai! Să mă limpezesc odată.

BORZA

Mie nimic. Auzi! Destul!

NOTARUL

Să-ţi spun că mi-e scârbă de voi, de pipa voastră... Neam de neamul meu... Mi-e scârbă...

BORZA

Te-am ştiut mai mic odată...

NOTARUL

Ce? Eu? Eu mic?

BORZA

Dumneata... atunci când ai venit erai mic... acum creşti, te ridici ca cioara-n par...

NOTARUL

Eu mic? Auzi ţărănoiul! Vezi de pleacă...

BORZA

Cum aşa mă iei? Erai mic, da... slugă plecată, atunci când ai venit cu cufăru în căruţu c-un cal...

NOTARUL

Să pleci!

BORZA

Atâta aveai... Şi peana, după ureche... Aşa veniţi toţi: lăcuste în grâu plugarilor...

NOTARUL

Ieşi odată, înţelegi!...

BORZA

Unde vi-s tâdăcinile? Vântul vă ia şi vă duce...

NOTARUL

Ieşi din casa mea... auzi!

BORZA

Ce? De trei ani, de când stau acolo în bârlogul meu din Gruiu.

Mă plimb şi tac şi mă dospesc. Acum... Acum mă spovedesc... Spuneai de moşie. Unde-i moşia? De la tata... Vândută jidovilor după vorba ta... „Să pui banii la lada satului, socrule, dragă tată socrule..." aşa ziceai...

NOTARUL

Nu vreau s-ascult... Nu vreau! Du-re!

BORZA

Acuma mă usuc fără rădăcini pe lume... Mi-ai tăiat rădăcinile... Tu... Şi n-am om în sat. ...M-am depărtat de ei... M-am domnit, m-am muiat... Se cotesc muierele când mă văd aşa buhav... Mă dor oasele, mi s-au umflat picioarele de trândăvie...

NOTARUL

Acum s-a isprăvit...

BORZA

Carnea... carnea putrezeşte pe mine... Primăvara — vremea ogorâtului — şi eu stau aşa, scos la pensie... ha... Nu suflă bou în ograda mea...

NOTARUL

Destul... destul, nebune... Ieşi de-aci!...

BORZA

Mi-ai luat pământu... Lasă-mă... pământu... tu cu învăţătura ta, cu cărţile tale, cu table roşii... De-acum s-a rupt lanţul... Ne limpezim, am scăpat... ies la larg... (Se deschide uşa şi bagă capul Ana.)

ANA

Tată, vai de mine, tată!

NOTARUL

Alată, Sărăcie! (Ana se retrage, Notarul închide uşa.)

BORZA

Aşa... Aşa... Acum răsuflu...

NOTARUL

Ieşi!

BORZA

Mă duc între ei...

NOTARUL

Du-te! Repede! Du-te!

BORZA

Mă pun eu, Niculaie Borza, în frunte... Haideţi mă, după mine, să curăţim hotaru de lăcuste...

NOTARUL

Afară, ori...

BORZA

Stai! (îşi aprinde pipa cu iasca cu cremene.) Ies acum. Aşa. Da' ne-nrâlnim. Şi mâne şi altă dată... Eu cu proştii mei; tu cu

domnii tăi... domni vântură ţara... Ştiţi voi cc-i moşia? Neam de neamul vostru n-aţi avut atâta pământ cât jar pun eu în pipa asta, care-ţi pute ţie, domnule. (Din uşe.) Domnule.

(Iese.)

NOTARUL

Canalia!... Canalia!.

Cortina

ACTUL II

Trei ceasuri mai târziu, noaptea la 11 ore. Ograda ţărănească a lui Oprea Sfetea în capul satului. In fund, în colţul drept al scenei, casă cu pridvorul spre scenă. Curtea despărţită de stradă cu uluci. Pe stradă, la colţul casei, un felinar aprins. în depărtare se vede satul şi printre plopi biserica din deal. Noapte cu lună pe care lumina felinarului de la poartă o face mai limpede. Din depărtare se aude petrecerea la cârciuma lui Caiafa şi câte un fragment din cântecul alegătorilor: „Ioniţă Florian, neam de viţă de roman"... Pe uliţă trec doi jandarmi cu baioneta pe puşcă. După câteva clipe de tăcere se desluşesc două umbre care se apropie de portiţă; Niculaie Borza cu un felinar în mână şi Toderaş, fecior de sat. Vin pe furiş şi în urmă deschid portiţa cu îngrijire. Conversaţia începe din stradă. Din atitudinea lor se vede că vin de la cârciumă. Toderaş a gustat mai mult.

Scena I

BORZA TODERAŞ

TODERAŞ

Tu-1 bagi în casă pe şoacăţ, aşa-i... Tu-1 bagi pe uşe şi el te scoate pe fereastră... Aşa-i şoacăţu... că dacă n-are el lege... na: ăştia n-au lege, ăştia-şi fac cruce-n barbă... Vorba ăluia: „botezaţi cu lapte acru.

BORZA

Mai repede, mă Toderaş, hai odată...

TODERAŞ

Zicea... icea Miia: „Ducă-se el opt cu-a brânzii... De ce s-o iei tu peste apă cu dăsaga la America, ca colindreţii... Să laşi douăsprezece livezi şi fânaţu de la podu Şoleriului..." Da' io zic: „Foc să le arză, Miio hăi... n-am coraje de viaţă, na, n-am coraje s-o văz cu papistaşu..."

BORZA

Uite, vezi, taci... iaca, iaca... lumină este, hai...

TODERAŞ

Acuma dumneata nu crezi, stai numa, stai... Să fi zis atunci aşa... să fi zis, te scapă şi cu doi ani strajameşteru, la Bălgrad... ăla mustăciosu... Witmann... pe optzeci de zloţi... ştie el regula... regulament.

BORZA

Haide, mă Toderaş, mă... hai...

TODERAŞ

Stai o ţâră... Ş-apoi, vorba, doi ani ce-s? O viaţă, ha? Da' pe alţii-i lasă cu şase săptămâni, că sunt de se fac schilavi, ori ştii aşa bea oţet şi se dă *marod* la companie...

BORZA

Lasă, mă, lasă... Ce-o fost o trecut... Să nu-mi faci una nefăcută, mă... om bătrân, să mă porţi calea mânzului, în curtea lui Oprea din Spini... acum la miezu nopţii... hai...

TODERAŞ

Păi dacă-ţi spui eu, bade Niculaie... Urlă tot satu... Zău! Dacă azi dai întâi la crâşma lui Caiafa... Acolo cine să vie în Gruiu la dumneata, cum să zic, la raporr. Trăiţi, bade Niculaie, notăraşu se ţine cu madama lui Oprea din Spini... Vine cu ruşine asta... he...

BORZA

Şi-acum, acum, aici... zici tu?

TODERAŞ

Acasă nu-i... parcă ne-am uitat...

BORZA

Nu-i.

TODERAŞ

Aici vine el în toată sara pe vremea asta, la ibomnicâ, ştii, în şpaţir, ha...

BORZA

Mă Toderaş, să nu mi-o faci. (Toderaş trece înainte şi deschide portiţa.)

TODERAŞ

Haida-hai... lasă pe mine, bade... Eu-s câtană împărătească... aşa... încet portiţa, na, na... domol că scârţâie... N-arc Oprea său la casă... încoace, aşa vezi...

BORZA

îi fac apa cânelui... îi fac...

TODERAŞ

Domol... că se bagă-n *şifoner*... ha... îl vâră, dă-1 dracului! îl vâră Opreana, Otilia...

BORZA

Repede, mă băiete... mă ia cu căldură...

TODERAŞ

Stai, stai...

BORZA

Ce-i de făcut? Mă duc în casă!

TODERAŞ

Vai de mine!... Cum asta? Stai, bade... stai... *farfluct*... i-am făeut-o papistaşului... (Vede o scară atârnată pe perete.)

BORZA

Ce?

TODERAŞ

Iaca scara, vezi, o pui sub fereastră; dumneata ţii, eu mă sui... mă uit... I-aci? L-am prins... Nu-i? L-a trecut azi... aşa... (Aşează scara sub fereastră.) Da' nici o vorbă... Cu socoteala, ştii... că fuge pasărea... na, na, pasărea... Era la noi, la reghiment, tambor unu Luţu, ţigan de la Abrud... Se ţinea c-o slujnică la căpitanu... Şi-ntr-o sară zice căpitanii...

BORZA

Nu mă seca, mă, hai odată...

TODERAŞ

Stai să isprăvesc... Zice căpitanu...

BORZA

Auzi, băiete, nu te juca... înţelegi, destul!...

TODERAŞ

Iaca, na, poftim, ţine dumneata, să nu-mi rup grumazu la fereastra jupânesei, să mă bage-n vorbe. Eu mă sui... Ştii... să nu suflăm... pasărea... (Urcă scara.) Siit... bade Niculaie... hă...

BORZA

Ce

TODERAŞ

Lasă-mă să spui aia cu căpitanu...

BORZA

Dă-te jos acum... Mă sui eu... M-am săturat... hai...

TODERAŞ

Bine, na, poftim... lasă, aşa... încet... ainţ-ţvai, ca-n manegură. (Urcă. Joc mut. Toderaş se uită pe fereastră şi face semn că notarul e aici. Arată că-i vede îmbrăţişaţi. Spune numai cuvinte rupte.) Aici... aici... pe după cap... vere... i-am făcut-o papistaşului...

BORZA

Jos... hai jos... Toderaş! Dă-te, mă!

TODERAŞ

Stai... aşa... aşa... acum na... înc-o dată... al dracului...

BORZA

Repede, auzi...

TODERAŞ

Mă dau, tii, al dracului... (Coboară.) Papistaşu... uite aşa... pe după cap, ca mirii şi pup-o... şi pup-o...

BORZA

Ţine, mă, să-1 văz... pe cânele... (Urcă repede.) Ha... spurcăciunea... aici mi-ai fost, domnule?... (Se dă repede jos.) La el... hai la el... (Când se coboară cade scara.)

TODERAŞ

Na... acum repede, că ne-am prins...

BORZA

Pe el, să-1 însemn...

TODERAŞ (îl trage de mânecă.)

Hai, bade... Ce vrei acum?... Ştii vorba... hai...

BORZA

Bine... hai... da' ne-ntâlnim noi... într-un minut, bine... (Ies în stradă.)

TODERAŞ

Repede...

BORZA

Ţi-o coc, câne... ţi-o coc...

TODERAŞ

Nici o votbă...

BORZA

Ţi-O COC... (Dispare.)

SCENA II

OTILIA, NOTARUL

(Toderaş ieşind a tras portiţa. Scara a rămas lungită la pământ. Se deschide uşa care dă în pridvor şi iese Otilia, femeie către treizeci de ani, în haină de casă, decoltată, coafată cu turn, pudrată, cu eleganţa mahalagioaicelor de la Bucureşti. Se uită împrejur cu grije, lăsând uşa întredeschisă. Scena se luminează mai bine.)

OTILIA

Nu se poate, bibicule... Ce larmă să fie? Tata vine numai dimineaţa de la moară... Te miri ce... vreun câine... Nu s-aude. Nu-i nimic... (După o mică pauză.) Titi... puiule...

NOTARUL (Răspunde din casă.)

Dragă...

OTILIA

Ah, ce noapte... ce noapte!... Şi luna uite sus... amoroasă. .. ah, şi-un miros, tuberoza ta... să înnebuneşti... Ieşi, puiule... ieşi şi tu să vezi...

NOTARUL

(Iese în pridvor. Pe uşa rămasă deschisă pătrunde lumina din casă şi luminează pridvorul.)

Mai bine în casă... Ştii, în noaptea asta... Mâine cu alegerea... nu doarme nime... umblă mulţi...

OTILIA

A, nime, dragă, în capu satului... pe-aici, absolut... Stai... am eu o idee... Un moment... admirabil, admirabil!... Stai... (Intră în casă şi iese cu două scaune.) Aşa, porumbelule... bibicuţule... Ne aşezăm... Mai aproape... Eu-mi las capu pe umăru tău, tu-mi dai mânuţa... aşa... şi stăm aşa... Vis şi amor... şi tăcem... şi visăm...

NOTARUL

Tili...

OTILIA

Ştii, în casa mea era *sanfazon*... de... la ţară, puiule... a-a... auzi... (Din nou pătrunde o undă de cântec: „Să-1 alegem deputat, că-i rumân adevărat".)

De n-ar ţipa aşa nebunii ceia ai lui Florian... Auzi... cum răcnesc.

NOTARUL

Eh...

OTILIA

Mă mir, zău, Titi, uite ţi-o spun, mă mir cum poţi ru s-o duci aici... Tu nu eşti pentru mojici, frate... zău, nu eşti...

NOTARUL

Patru poște de la Aiud, ha-ha...

OTILIA

Ba nu, zău...

NOTARUL

Cu tine pot, drăguță... numai cu tine... hai... mai încoace... așa... înc-o dată... unu-doi-trei... (O sărută.) Unu-doi...

OTILIA

Ce frumos... ce frumos!...

NOTARUL

Frumos.

OTILIA

Uite, vezi, plopu colo, cum bate luna... Titi dragă...

NOTARUL

Puiule...

OTILIA

Plopu acolo-n colț.

NOTARUL

Peste

OTILIA

Da.

NOTARUL

Văd...

OTILIA

Parol doner... ca la Flora... cum cade umbra, parcă vine încolo boschetu și p-ormă chioșcurile... Ah... la Flora...

NOTARUL

Unde? unde?

OTILIA

La Flora, pisule..
o vecină, că cu altu. (Fredonează.) „Aseară-n grădină, mi-a spus

NOTARUL

Cine-i aia?

OTILIA

La București, bibilicule...

NOTARUL

Parcă eu am fost la București?

OTILIA

Stai să vezi, pisule. Așa. (îl sărută.) Știi, seara, pe vremea asta, ' la șosea... perechi, perechi... cu muscalii... ce de lume... ce de lume!... Și pălării... și conchiste... Repede, gaspadin!... Repede... la Flota!...

NOTARUL

Așa, *varoșlighet* ca la Pesta, o grădină...

OTILIA

Ce grădină, dragă, grădină? Separeuri, puiule, lăutari, glume, și Costică nebunu, cu crizantema-n piept... Așa făcea... {*Cântă. Ton de romanță sentimental-gutural.)*

„în ora nunții tale,
Va fi-ngroparea mea
Ah, m-ai trădat, Didino,
Dar nu mă vei uita..."

Aici o aducea sus... sus... strângea din buze şi chiorea niţel, numai o idee, da' nu-i şedea rău, parol...

NOTARUL

Cine?

OTILIA

Costică.

NOTARUL

Cine-i ăla Costică?

OTILIA

Cine-i ăla Costică?... *teremtete...* I.ăutaru, pisule... Costică de la Flora... Eşti gelos, ai? E gelos Titicuţă? Pusi, pusi... aşa... **(Il sărută.)**

NOTARUL

Fim... credear

OTILIA

Stai, nu te mişca... un moment... nu te mişca...

NOTARUL

Ce-i?

OTILIA

extraordinar.

NOTARUL

Ce-i, Tili?

OTILIA

Da, ştu, leit.

NOTARUL

Ce s-a întâmplat?

OTILIA

Să moară cine minte... Uite, uite, cum stai aşa, erai, zău, gol Bijucă Constantinescu, cum stai aşa...

NOTARUL

Cine?

OTILIA

Bijucă de la roşiori, locotenentu, dragă... aşa cum bătea lumina şi tu cu fruntea niţel adusă, când ţi-am dat pusi-pusi... leit Bijucă... atât că el avea ochii *bleomaren...* Da ce-i? De ce întorci capu? S-a *tupălat* băiatu?

NOTARUL

Eh...

OTILIA

Titi.

NOTARUL

OTILIA

Titi, ce-i?

NOTARUL

Lasă, să nu mai vorbim... Spune... Poftim.

OTILIA

Ce-i, pentru Dumnezeu? Ce va să zică asta? Aşa deodată. Ce-i?

NOTARUL

De, mă gândesc şi eu... acolo la Bucureşti... singură, atâta vreme...

OTILIA

Ei si?

NOTARUL

Cine stie?

OTILIA

Cum?

NOTARUL

Asa.

OTILIA

Ce?

NOTARUL

Câţi... asa...

OTILIA

Pardon, puiule, nu mă ofensa...

NOTARUL

Nu, da', ştii, mă gândesc...

OTILIA

Nu mă ofensa, te rog...

NOTARUL

Nu, dragă, pleacă şi nu te supăra... da' vezi, omu... bănuiala... de câţi spui tu... câţi ai cunoscut acolo în familie, la domnu Popescu... ă-ă... Constantinescu... Bijucă... Bijucă... Costică... Eu foarte sunt gelos... Ştii... drept... păcatul meu... n-am ce face...

OTILIA

Titi.

NOTARUL

Să mă pardonezi.

OTILIA

Ţi-am spus, Titi, de-atâtea oti, să mă tratezi cu mănuşi... te rog... da'... să nu mă ofensezi... Nu! Lasă... eu sunt femeie onestă... da... eu nu sunt de alea...

NOTARUL

Dragă...

OTILIA

De alea ca la Pesta.

NOTARUL

Nu te supăra; ei, vezi, na, n-am vrut...

OTILIA

Ba mă supăr. (O apucă plânsul.) Mă supăr. Ţi-am spus şi ţi-o repet... Când a venit văru lui madam Popescu, şefu din minister, şi m-a întrebat: „Domnişoară, de ce eşti tristă?" - „E fasonul meu, domnule..." aşa i-am răspuns... Şi când s-a apropiat şi mi-a strâns mâna, aşa ca vas'zică să mă ciupească, am făcut scandal... „Fii la distanţă, musiu, şi la locul dumitale..." Şi mi-am făcut bagaju... Ţi-am spus că numai o dată Ionel, mizerabilu, atunci când mi-a cerut mâna după baiu funcţionarilor... (Plânge.)

NOTARUL

Ei vezi, re-am supărat... Să mă pardonezi... zău...

OTILIA

Şi cum mă ruga madam Popescu: „Iartă-1, Tilicuţo... Aşa e Mache, mucalit"... - „Scuzaţi, madam, zic, sunt femeie onestă..." Şi-am plecat. Gândeam, stau două zile în

Transilvania, la tata... Ş-aşa e singur... îl vizitez şi p-ormâ plec... Ce mă mai potrivesc eu cu ei? Sunt mojici, da, mojici... opt ani tot în case bune...

NOTARUL

Vezi, mai bine tăceam... Tili...

OTILIA

Şi cum îmi scria madam Popescu: „Tilicuţo, sufletu meu, întoarce-te, mergem la Slănic..." Aşa-i dacă sunt proastă...

NOTARUL

Iartă — uite, acum odată...

OTILIA

Dacă sunt proastă, să te iubesc pe tine, familist. Desigur, tu crezi... tu crezi...

NOTARUL

Da' nu cred nimic... Tili... uite, nu zău. las'

OTILIA

Iacă a trecut anu... Tot aşa o seară ca asra, când te-am întâlnit atunci, în căruţa poştei, la Aiud... Nici nu mai ştiu... Era lună şi pe drum aşa... cu tine... singură... Şi tu te jurai... te jurai... mai ştiu eu? Am cedat... am cedat atunci în căruţa poştei... dacă am fost proastă...

NOTARUL

Noa, vezi, dă mâna... Mă iubeşti... aşa-i?

OTILIA

Da, asta nu merge, aşa... toată viaţa. Nevasta ta...

NOTARUL

Eh...

OTILIA

Da, are să-nţeleagă.

NOTARUL

Eh...

OTILIA

Şi-o să facă scandal... Sunt sigură...

NOTARUL

Ei, fii pe pace, fii pe pace... unu-doi-trei...: pusi... (O săruta.) Unu-doi...

OTILIA

Răule...

NOTARUL

Unu-doi...

OTILIA

Ce crezi tu... (Se aude portiţa. Vine Mitruţ grăbit. Cum trece în pripă se împedică de scară. Otilia şi notarul tresar.) Vai de mine... ce-i? Ai auzit?

NOTARUL

Vine cineva.

Scena III

OTILIA, NOTARUL, MITRUŢ

MITRUŢ (împiedicându-se)

Crisu lor... Mult mă poartă...

NOTARUL

Ăsra-i Mitruţ... Tu esti, mă?

MITRUT

Eu, domnule.

NOTARUL

Al dracului... înjuri, ha?

MITRUT

Bul-ina sara, domnule, m-am împiedicat... Nu ştiu ce-i pe aici... scara... astăzi toate-s cu făcătură...

OTILIA

Aoleo... Nu eşti vrednic, mă Mitruţ, parol... cum ne-ai speriat... zic: te pomeneşti...

MITRUT

Păi, sa iertaţi.

NOTARUL

Ce-i? S-a întâmplat ceva? Ce-i asta? Raport k a miezu nopţii

MITRUŢ

Nu bun lucru, domnule, nu bun.

OTILIA

Auz

NOTARUL

Ei, repede!

MITRUT

Viu de la crâşma lui Caiafa. M-am băgat în furnicar, domnule, acolo între ei. După ce-aţi plecat cu măria-sa, dc la

Hopârtean am luat-o noi laolaltă. Acum - zic - colindăm ca la Bobotează, pe la toţi... Zice Stan: „Hai în Ştează la Oancea, are el patru jogăreni, să vorbim - zice - că-i rupem de la Florian..." Zic: „Hai..." Şi ne-am dus.

NOTARUL

Ei.

MITRUŢ

...Să vedeţi... am rupt doi... Cârmişi cu Făgete!... s-au dat la vorba lui Oancea, au luat arvuna... Na tu cinci, na tu cinci... Al Fetoaii nu vrea... aşa, dincolea... are în parte două delniţe în cânepişte, de la popa... hâr, mâr... se codea... l-am lăsat... Mai rămăsese Stan Guran... Hai la Stan...

NOTARUL

Bine, bine... da' ce-i? Ce cauţi aici?

OTILIA

Spune, spune.

MITRUŢ

Mă rog... Stan nu era acasă. „Unde-i Stan, tu muiere!" Zice: „La crâşmă cu ăsta... cu Bădiţoiu şi ficioru-so"...— „L-o luat", zic... Da Oancea, zice Oancea: „Duceţi-vă acolo la Caiafa, du-te tu, Mitruţ, trage-1 la o parte şi spune-i aşa: Oancea zice să te dai cu notaru... Şi dacă teşeşte, spune-i la ureche: Oancea îţi trimire vorbă că s-au prăpădit doi cai sâseşti în tăietura Dobriţii..." Zic: „Ce-i asta?" Da'el: „Las-o-ncurcată..." Şi-am plecat... Hopârtean, că nu se bagă: „Du-te tu, că eşti mai meşter..." zic...

NOTARUL

Al dracului, o lungeşti... iar spui cazanie... Nu vezi, mă? Repede!

OTILIA

Lasă-1... frate, ee!... Spune Mitruţ, spune...

MITRUŢ

Lasă, domnule, că nu-i glumă... Să vezi... Să vedeţi cum vine... Zic: ţi-1 moi eu pe Guran - şi m-am dus la Caiafa. Acolo adunare mare, şi cântece, şi lăutari... băutură, şi, cum să zic?... studenţi...

NOTARUL

A... Ce studenţi?

OTILIA

Cu

MITRUŢ

Erau acum... am văzut, trei erau, unu cu ochelari... Mă vâr eu încet pe poartă, trec frumos pe sub fereastră, mă uit în dreapta, în stânga... Iaca Stan... la masă, cătte frunte îl pusese... „Miio - zic - păcatele lui, cheamă-1 până în curte pe Guran... Da' nu spune, tu, nu spune cine... Auzi?..." Se duce Miia... Aştept, zic: „vine, nu vine? Vine, nu vine?... Cc-a făcut ce n-a făcut... Spusu-le-a slujnica dracului? Văzutu-m-a careva?" Destul că iese Urdea... iese... şi cum mă vede... se tepede, domnule...

OTILIA

Ei comedie!...

MITRUŢ

Huzdup, la mine... mă ia în cârcă, aşa într-una... şi oblu-n crâşmă... Al dracului urs, tare, tare... mă pune pe masă: „Iaca căţelu pământului.

OTILIA

Sătacu Mitruţ... Vezi mojicii, domnule...

NOTARUL

Te-au bătut, mă?

MITRUŢ

Nu, domnule, nu. Da' aşa ca dracii: cu batjocura. Nu mă lasă dc pe masă. Mă ţinea smirna ca să beau, aşa se cade dac-am venit läturean... da' să nu mă dau jos, să fac cuvântare de sus, că m-aleg pe mine... Prostii...

OTILIA

Auzi, mizerabilii...

NOTARUL

Canalii...

MITRUŢ

Şi cum mă posodeau ci, mă ciufuleau, iacă se deschide uşa Işi nimeresc... pac în casă, patru inşi, jandari cu suliţele...

NOTARUL

Foarte bine.

OTILIA

Zi, că-mi place... Zi, că-mi place.

MITRUŢ

Lăsaţi, mă rog, că de-aci s-a tras...

NOTARUL

Ce?

OTILIA

Cum? S-a întâmplat ceva?

MITRUŢ

întâi aşa cioro boro ungureşte între ei... Urdea, Urdea... n-am priceput... arăta la Urdea... că pentru că face scandal... Ce-o fi zis Urdea... ştii că vorbea şi el... n-am luat seama. Bem din pungă de la noi, nu de la altu... Atâta să fi zis, că n-a apucat să isprăvească, domnu Gal, mă rog, i-a ars două palme... şi gara...

NOTARUL

Ce?

MITRUŢ

L-au dus cu ei...

OTILIA

Lasă că era prea mojic Urdea, prea era mojic, frate...

NOTARUL

Foarte bine... Bine i-a făcut...

MITRUŢ

Nu-i bine, domnule, că-i rău...

NOTARUL

Ce, mă?

OTILIA

Cum?

MITRUŢ

Că vezi aşa s-au tulburat ei... într-un minut... cât sufli... Cum au plecat jandarii, toţi în picioare... Trebuie scăpat Urdea... îl dăşală hoţii... Şi aşa s-a hotărât ei să vie la dumneata...

NOTARUL

La mine?

OTILIA

La Titi?

MITRUŢ

La dumneata. Ştii, au trimis după popa... dascălu... ferbeau aşa...

NOTARUL

Şi, şi?

MITRUŢ

Zic: să văz ce fac... Acum eu ştiam că dumneata eşti aici...

NOTARUL

Bine... bine...

MITRUŢ

Şi când clocoteau aşa... iacă pică Toderaş... cam beat... făcut bine... dă un chiot... să ierţi: «I-am făcut-o papistaşului!.. . Haideţi după mine, că-i la Optea din Spini...»

OTILIA

Vai de mine!

MITRUŢ

Atâta a trebuit. Haideţi până-s jandarii la cazarmă... Să-i luăm cu satu... Să ne scape pe Urdea...

OTILIA

Vai de mine!

NOTARUL

De unde ştii că-s aici?

MITRUT

Tod eras...

OTILIA

Cum Toderaş, tontule?

MITRUŢ

Te-a văzut el... cu badea Niculaie..

NOTARUL

Cum?

OTILIA

Cine?

MITRUŢ

Badea Niculaie Borza... socru dumneavoasrră...

OTILIA

Auzi, Titi.

NOTARUL

Cum, e la crâşmă? Ce vorbeşti?

MITRUŢ

Da, domnule, spuneau toţi că fusese pe acolo... Azi mai întâi. Nu ştiu ce s-a întâmplat... S-a dat cu oamenii de tot, da' ştii în lege... Băutură... Caiafa... zece părechi...

NOTARUL

El la crâşmă?

OTILIA

Ce-i asta, Titi?

NOTARUL

.asa, lasa..

OTILIA

Să ştii că vin mojicii pe noi... Titi, mă prăpădesc...

NOTARUL

Ascultă, dtagă, stai puţin, lasă... (Lui Mitruţ) Ce-ar fi oare să trec prin grădină?

MITRUŢ

Nu, domnule, că s-au împărţit în două: unii vin pe la curmătură, pe poteca dintre iazuri; ăi mulţi vin pe uliţa din Cărpeniş... aşteaptă pe popa să plece... Eu am fugit să spui...

OTILIA

Ce ne facem, Titi, penttu Dumnezeu?

NOTARUL

Te rog, să mă pardonezi, taci acum.

OTILIA

Aoleo, cum să tac, frate, cum să tac? Nu vezi tu? Se face scandal!... Aici, onoarea mea... e în joc onoarea mea...

MITRUŢ

Ar fi bine mai degrabă... Ştii, departe-depatte... capu satului, dă' să nu te pomeneşti...

OTILIA

Ce-i de făcut?...

NOTARUL

Mă rog, bine... Stai un minut. Bine. Le arar eu scandal...

OTILIA

Ce-i?

NOTARUL

Lasă, le-arăt eu... (Intră în casă.)

OTILIA

Titi!

NOTARUL (din casă)

Este cerneală? Aşa. Am găsit... Imediat.

Scena IV

OTILIA, MITRUT

MITRUŢ

Să ştii că nu-i glumă... Asta iese lată. Dacă vine şi Borza... ăla... Spuneau la Caiafa... Ce-o fi avut ei?...

OTILIA

Păi bine, mă Mitruţ, ce să mă fac, mă? Cui să-i treacă prin minte?

MITRUT

De, ştiu eu!.

OTILIA

Chiar azi...

MITRUŢ

Dacă ţi-a plăcut băutura dulce.

OTILIA

Taci, mă, nebuniile!

MITRUT

Ba, nu, zău.

OTILIA

Taci!

MITRUŢ

Ei, lasă, le ştiu eu astea...

OTILIA

Ce ştii tu?

MITRUŢ

Ehe, sufletu badei, pe vremea mea...

OTILIA

Pe vremea ta...

MITRUŢ

Nu mă seca, Oprenuţo... Cum adică? Cum adică? Stai... Opt, nouă... nu... zece... Ba nu... aşa... doisprezece ani...: Ce-i asta, o viaţă, ha? Bine, da' cine poate ţinea cu voi? Tot ca spuma laptelui, vere, tot ca spuma laptelui...

SCENAV

NOTARUL, MITRUŢ, OTILIA

NOTARUL

Aşa, na. Acuma să poftească. (Lui Mitruţ.) Vezi scrisoarea asta? Pleci cu ea la cazarmă, la domnul Gal. Il cauţi, i-o dai, înţelegi? Cum o primeşte, într-un minut să deie porunca şi să vie aici cu doisprezece jandarmi... înţelegi? Iaca! (îi dă scrisoarea.)

MITRUT

Să'

OTILIA

Titi, ce faci, pentru Dumnezeu?... Să nu cumva...

NOTARUL

Lasă, dragă, mă rog frumos, ţi-am spus, ştii, vorba noastră, la politică să mă pardonezi

OTILIA

Bine... bine.

NOTARUL

Asta-i treaba mea.

OTILIA

Bine, cum crezi tu.

NOTARUL

Aşa cum am scris acolo... Pleac-acum... Aici nu-i de stat. Repede! înţelegi! O iei prin grădina lui Isaia, sai gardul. Dacă te prinde pe tine, nu-i nimic. îi dai scrisoarea... Şi-apoi să poftească cu satu...

MITRUŢ

Bine, domnule, nunta...

NOTARUL

Nici o vorbă, pleacă!

MITRUŢ

Numa să nu fie rău...

NOTARUL

Haide!

OTILIA

Titi, un moment... Iaca Mitruţ.

MITRUŢ

Mă rog, eu slujba mea...

NOTARUL

Am ispvărit...

MITRUŢ

Sara bună! (Pleacă murmurând.) Crişu lor!

OTILIA

Noroc, Mitruţ... (Notarului.) Bine că s-a aranjat şi asta.

(Câteva clipe de tăcere.)

Scena VI

NOTARUL, OTILIA

NOTARUL

Aşa... (Pegânduri.) Ha... ha... pravoslavnici.

OTILIA (distrată)

Ha...

NOTARUL

Ce-i?

OTILIA

O prostie.

NOTARUL

Ce?

OTILIA

Mi-a trecut mie, aşa, prin cap..

NOTARUL

Ce? Spu

OTILIA

O prostie, frate... Aşa-ţi vine, când nici nu gândeşti... Uite, mă gândeam eu aşa, cum aş putea să te dezvăţ pe tine de *teremtete* ăsta...

NOTARUL

Ei, vezi, iară, iară... Te rog... Ţi-am spus dc atâtea ori... N-ai altă grije acum?

OTILIA

Bine, pisule... bine... Nu te supăra... Da' ştii, când îi văd aşa, cum zici tu, *teremtete,* cu mustaţa unsă... Parol, ţi-e frică... Stai să vezi, aşa ceva mai rar... Era unu în vamă la paşapoarte, acum când am venit... Zice Fometeasca - ţigancă, da' a ajuns bine, se ducea cu grecu la Nisa - zice: «Mai acanâ, soro, că împunge...»

NOTARUL

Pardon, vezi, asra-i politică... De ce? Ţi-am spus...

OTILIA

Politică, nepolitică... Dracu-i pune să le crească mustăţi aşa, ca loboda... Şi p-ormă, vezi...

NOTARUL

Ce?

OTILIA

Te strici cu toată lumea... Cu satu. pentru ei... iaca...

NOTARUL

Eh...

OTILIA

Iaca, ce păţeşti... Aoleo... Titi... Să nu dea Dumnezeu să vie mojicii... Zău, Titi, mie-mi vine rău... Mie din asta mi se trage, eu ameţesc... Când s-o repezi, nebunii... Eu, eu mă stric...

NOTARUL

Nu-i nimic, vine Şandot... Ştie el rânduiala...

OTILIA

Ce rânduiala?

NOTARUL

Mă rog, cum zicea Matrai de la comitat: «Vorba-i bucătură domnească, nu-i pe seama proştilor...» Unu-doi... *baionet au/...* gata... Nu vorbă trebuie aici... Bătaie, înţelegi, bătaie!... Tăiaţi, felii, sare şi piper... Şi storşi să le iese sâmburii, ca la castraveţi. *Te...*

OTILIA

remtete... Titi, ce vorbeşti!

NOTARUL

La Mărgineni cum a fost? Tot aşa frunză verde-n pălărie. A tras în ei... în grămadă... Cât baţi în palme a curăţit locu... (De departe se aude zgomot.) Stai... ce-i... auzi...

OTILIA

Vai de mine!...

NOTARUL

Cum dracu? (Se uită la ceas.) Aşa repede...

OTILIA

Vin, auzi...

NOTARUL

Taci.

OTILIA

Vin, da... vin.

NOTARUL

Mitruţ a plecat.

(Dc departe zgomotul creşte. Se desluşesc accente din cântecul electoral.)

OTILIA

Titi, ce-i ele făcut?

NOTARUL

Un moment... Să vedem...

OTILIA

Auzi, cum ţipă.

NOTARUL

Beri.

OTILIA

Vine tot satu. auzi...

(Zgomotul se înteţeşte, se aleg strigăte: «Să trăiască Florian».)

NOTARUL

Nu ştiu.. nu ştiu...

OTILIA

Cu sutele... bibi cule... săraca de mine, mor, mor, nu mă lăsa!.

NOTARUL

Te rog.

OTILIA

Hai în casă, pentru Dumnezeu!

NOTARUL

Stai, stai; ce-i de făcut? Stai...

OTILIA

Hai în casă. Ne încuiem, facem întuneric. (Strigătele mai aproape.) Stai... Tu mă iei în braţe, Titi... Titi dragă... mă iubeşti?

NOTARUL

Ei, las' acum, te rog, o, *Iştenem*...

OTILIA

Şi să murim aşa... Dacă n-am avut parte de noroc pe lumea asta... (Plânge.) N-am avut noroc.

NOTARUL

Taci! Ce vrei? Taci!

OTILIA

Să ne găsească îmbrăţişaţi... Cum spune la *Universu*... Titi dragă, puiule... Opt ani tot în case bune...

NOTARUL

Ei, hai în casă odată... (O trage după dânsul şi încuie uşa, se stinge lumânarea din casă.)

Scena VII

(Scena se întunecă un moment. Se luminează apoi deodată brusc, fiind inundată de mulţime de ţărani cari vin repede, vociferând şi umplu ograda lui Oprea. Ţăranii vin cu felinare aprinse. Toţi au frunză verde la pălărie. Unii aduc afişe mari pe care e tipărit apelul către alegători al lui

Florian. Afişele sunt unele roşii, altele galbene şi albastre. în mulţime se văd şi femei şi copii. Se alege popa şi dascălul, în mână cu un beţigaş de trestie. în popor e şi Caiafa, cârciumarul. Cuvintele ce urmează se rostesc repede şi se aleg din fierberea generală.)

ŢĂRANI, POPA NICOARĂ, DASCĂLUL 11.1 UŢ, CAIAFA, TODERAŞ, LĂUTARI

DIN MULŢIME (când intră în scenă. Glasuri răzleţe)

Pe-aici, copii! Sus, Opreo! Unde eşti, jupâneasă?! - Ieşi la fereastră, domnule! — Vrem votul universal... - Aşa-i... Aşa-i... Vivat!

(Mulţimea în vremea asta strigă, cântă, se mişcă.)

UN COPIL (ieşind în faţa scenei)

Trăiască domnu deputat Ioniţă Florian!

O FEMEIE

Taie popa limba... Diavole, taci!

POPA NICOARĂ

Pe pace, oameni buni! Fiţi pe pace!

DIN MULŢIME (glasuri răzleţe)

Să ne dea pe Urdea! Aşa-i... Urdea... - Dorm. - Asta-i nuntă, mă!

(Din mulţime se alege unul care-l trage pe Caiafa şi-1 prinde în joc. II învârreşre şi cântă: «Ţop în sus şi ţop în jos, joc de frică bucuros».)

UNUL DIN MULŢIME

Noroc, Barbă-putredă! Cui dai votu?

CAIAFA

Aşa să trăiesc *iu...* tomna Ioniţă Florian...

ALTUL

Să nu mai calce nime pragul Ventăloaii, mă... De-aci înainte, numai la crâşma lui Caiafa; să câştige el săracu, că-i de-al nostru...

CAIAFA

Aşa... aşa... ha... tomna Ioniţă Florian, la mulţi ani!...

(In vremea asta, popa ţine sfat într-un colţ cu câţiva fruntaşi. Mai mulţi se trag sub fereastră. Se vede că plănuiesc ceva. Din mişcarea lor se aleg cuvintele: «Aşa... aşa vezi... Să doarmă uşor... Ca la nuntă... ha... Chemaţi pe învăţătorul... Poftim domnule învăţător». învăţătorul vine între ei. Scoate un diapazon şi-1 cearcă.)

CEI DE SUB FEREASTRA

Tăceţi... Aşa... Bine...

ÎNVĂŢĂTORUL

(Face semn cu beţigaşul că se poate începe cântecul.)

Acum!

(Se cântă, pe aria cunoscută Flora Unirii - cântecul electoral. Toţi ascultă cu plăcere un moment, apoi continuă cu femei, cu copii.)

CORUL DE SUB FEREASTRĂ

„Foaie vetde leuştean
Ioniţă Florian
Neam de viţă de roman,
Neam de viţă de roman,
Să-1 alegem deputat,
Că-i rumân adevărat,
Nu ca Blezu-huhurezu,
Nu ca Blezu-huhurezu.

(De departe se aude un glas de vioară şi clarinet. Corul o parte se opreşte, alţii mai cântă încă: «Cine nu ţine cu noi, crească-i coarne ca la boi»... Un moment se face tăcere, apoi iar strigăte răzleţe.)

DIN MULŢIME

Toderaş... Vine Toderaş... (De departe se aud chiote: «Vivat! Vivat!» se alege glasul lui Toderaş, care cautǎ acompaniat de lăutari: «Doi mă leagă, trei mă-ntreabă, de doi cai şi-o iapă neagră.»)

DIN MULŢIME

Ai noştri! - Sus! - Vivat!

UN BĂTRÂN

Brava!

(Intră Toderaş cu şapte tovarăşi, patru lăutari.)

TODERAŞ

Sus, papistaşule! Nu dormi! (Smulge o sticlă de rachiu din i ui lăutar şi-o aruncă în fereastră. Geamul se sparge.)

OTILIA (ţipând din casă)

Săriţi! Săriţi! Hoţii! (Popa iese repede în faţă.)

POPA NICOARĂ

Băieţi! Asta nu. Asta nu merge...

DIN MULŢIME

Bine! - Aşa, vezi... - Sus, papistaşule...

DASCĂLUL

Cu socoteală, mă rog, cu socoteală.

TODERAŞ

Să iese!

CAIAFA

Pi pace, pi pace...

NOTARUL (din casă)

Ce vreţi cu mine? Ce căutaţi aici?

OTILIA (tânguindu-se)

Vai de mine!... Vai de...

DIN MULŢIME (unu) cântând, alţii după el)

«Taci, mireasă, nu mai plânge, că la maică-ta te-om duce...»

TODERAŞ

Ieşi afară, papistaşule!

DIN MULŢIME

Aşa!- Aşa!- Sus, vere!

POPA NICOARĂ

Tăcere, oameni buni! (Arătând spre Toderaş.) Trageţi-1 la o parte. (Mai mulţi îl iau pe Toderaş şi-1 împing spre fund.) La O parte! Mai în fund... Aşa... (Către fereastră.) Domnule notar! Avem o vorbă cu dumneata, domnule notar!

TODERAŞ

Eu-s cătană împărătească.

MAI MULŢI

Lasă, mă, lasă...

NOTARUL

Vreţi să mă omorâţi? Ha?...

TODERAŞ

Auzi şoacâţu, vere!

POPA NICOARĂ

Nici o teamă să n-ai!

DIN MULŢIME

Nimic! - La vedete! - Să iese!...

POPA NICOARĂ

Răspund eu cu cinstea mea! Nici un fir de păr, domnule notar! Ieşi un minut să te vadă oamenii... (Se face lumină în casă.)

NOTARUL

Pe vorba dumitale?

DIN MULŢIME

La vedere! Să-1 vedem!

POPA NICOARĂ

Pe vorba mea! (Tăcere un moment, murmur apoi. Notarul iese în pridvor.)

Scena VIII

CEI FOŞTI, NOTARUL, OTILIA

NOTARUL (înfricoșat)

Aici sunt. Ce vreţi de la mine? (O secundă tăcere generală.)

COPILUL DE MAI ÎNAINTE
(Iese repede în faţă azvârlindu-şi pălăria în aer.)

Trăiască domnu Ioniţă Florian, deputatul nostru, deputatul nostru!...

MULŢIMEA (izbucnind)

Să trăiască domnul Ioniţă Florian! Vivat... (Lăutarii dau semnalul obișnuit. Notarul stă obidit.)

POPA NICOARĂ

Fiţi pe pace, oameni buni!... Stimate domnule notar!

DIN MULŢIME

Jupâneasa, domnule!... Unde-i jupâneasa?

MAI MULŢI

Taci, Praleo! Taci, mă!

DIN MULŢIME

S-auzim! S-auzim! (Se potolesc şi se face tăcere.)

POPA NICOARĂ

Stimate domnule notar, când am plecat cu toţii la dumneata... durere, aici... aici... în capul satului...

DIN MULŢIME

Aşa-i! - La Oprea din Spini! - Tăceţi!...

POPA NICOARĂ

...mi-au venit în minte cuvintele strămoşilor noştri: *«Concordia parone res crescunt, descordia maxiynae dilabuntur...)*

DIN MULŢIME

Asa-i!

MAI MULŢI

Ta

POPA NICOARĂ

...că datotinţa dumitale, domnule notar, domnule notar... de fruntaş al satului, ales de votul nostru...

DIN MULŢIME

Noi te-am ales! Noi!

POPA NICOARĂ

...de votul nosttu al tuturora... e să nu semeni vrajbă şi Să împărţeşti în două poporenii necăjiţi, ci dimpotrivă, cum ; spune poetul... (Otilia crapă un moment uşa şi scoate capul. Mulţimea murmură. Unul strigă: «Iaca mireasa, mă»... Alţii: «Nea... hoo...» Otilia repede închide uşa.)

POPA NICOARĂ

«...Unde-i unul nu-i putere, la nevoi şi la durere...» (Dc departe se aude un chiot. Popa îşi curmă cuvântarea.)

Scena IX

CEI FOŞTI, BORZA, ANA

BORZA

(Intră repede târându-şi fata după sine. Notărâşiţa se vede că a fost ridicată repede din pat. E cu capul gol, patul despletit puţin.)

Ha... Spurcăciunea... Spurcăciunea... Să-1 vezi... aici..

DIN MULŢIME

Niculaie Borza... Iaca Borza!

TODERAŞ (din fund)

Aici, bade Niculae!

O FEMEIE

Vaid e mine.

ANA

Tată! Tată!

BORZA

(Intrând în ogradă se repede spre pridvor şi-o împinge pe Ana în dreptul notarului.)

Aici... Aici... acuma-1 vezi...

ANA (plângând)

Ruşine! Ruşine! Să-ţi fie ruşine! (Tăcere.)

NOTARUL

Ce vrei? Ce vrei acum?

MULŢIMEA

Ho... (Toţi se mişcă.)

POPA NICOARĂ

Oameni buni!

TODERAŞ

(Vrea să se smulgă din mâna mai multora care îl ţin.)

Lăsaţi-mă! Şi eu-s aici...

MULŢIMEA

Huideo! Pe el! Să-1 rupem!...

BORZA

Ce vreau? Vreau să-ţi spun... să te întreb, domnule... unde ţi-s cărţile alea cu rable verzi şi cu table roşii... paragrafii... cinstea ta domnească? (Din fund se aude un glas de comandă: «înainte!» Intră Gal, repede urmat de 15 jandarmi.)

Scena X

CEI FOŞTI, GAL, JANDARMII

GAL SANDOR

La o parte! La'o parte! înainte marş! *Kutia teremtete!*

JANDARMII (urlând împing mulţimea)

La o parte! La o parte!

MULŢIMEA (îngrozită)

Vin jandarii!...

MAI MULTE FEMEI

Jandarii... vai de noi!... Fugiţi!...

NOTARUL (răcnind)

Gal Sandor!

GAL (salută)

Cu supunere, domnu notar...

BORZA (continuând)

Cinstea ta domnească... La Oprea din Spini... Câne...

ANA (plânge înfundat)

Ruşine!...

NOTARUL (arătând spre Borza)

Luaţi-l! Luaţi-1! Repede! Canalia! Repede!

BORZA (buimac)

Pe mine? Pe mine? A . . . voi sunteţi prietenii lui...

ANA

Tată! Tată!

NOTARUL

Umflaţi-l! (Jandarmii, după un moment dc ezitare, îl prind pe Borza.)

POPA NICOARĂ

Domnule notar! Bagă de seamă, domnule notar! (Mulţimea murmura.)

NOTARUL

Taci, popo! Ia-l! înainte! Ia-1! Du-l!

TODERAŞ

Tot atâta! (Vrea să se smulgă. Nu-1 lasă.)

BORZA

Haideţi, mă! Haideţi! 1-atăt eu cânelui... Spurcăciunea... I i-arăt...

JANDARMII

înainte! Marş! (11 smulg.)

ANA

(Ţipând se leagă de Borza. Poporul fierbe.)

Tată! Tată! Duce pe tata...

NOTARUL

Canalia... afara!... aşa...

BORZA

(întoarce capul dintre jandarmi.)

Ne vedem, domnule...

Cortina

ACTUL III

Se petrece a treia zi după actul II. Scena reprezintă cancelaria notarului ca în actul I, lipsesc însă mobilele dc provenienţă ţărănească. Din ele a rămas numai lada de zestre a Anei, încuiată, gata să fie mutată. Pe părete în colţ icoana Sf. Niculaie cu candela aprinsă. Mobilele de Ia oraş toate la locul lor neatinse: biroul notarului, două fotolii, portretul lui Franz Iosef, puşca, pistoalele etc. Interiorul prezintă aspectul unei case din care se mută; pe jos hârtii, jurnale etc. Când se ridică cortina, în colţ stau de vorbă Mitruţ, Caiafa şi Hopârtean. Ziua înainte de masă.

Scena I

CAIAFA, MITRUŢ, HOPÂRTEAN

CAIAFA

Pentru că dacă n-am licenţă de crâşmă, iu ce ma fac? Că iu am spus: «Tomna notar... tomna notar, tu cu popor, lasă-mă cu popor... da' tomna notar a zis: «Rad barba, jidove, şi iau crâşma»... şi dac-a vrut să-mi ia ctâşma, am dat votu lui tomna Bleză... iu... acum... ce mă fac?

MITRUŢ

Du-te acasă, jupâne... auzi... du-te acum... că n-are vreme de dumneata... alte griji mai mari... du-te acasă.

CAIAFA

Bini, da'...

HOPÂRTEAN

Lasă că vorbim noi cu domnu notar să-ţi grijască cojocu... îi spunem noi... da' nu-ţi face nime nimic, Caiafo... Iac-aşa vorbe...

CAIAFA

Ba mi prăpădeşte.

MITRUŢ

N-avea nici o teamă.

CAIAFA

Mi prăpădeşte satu.

MITRUŢ

Nu... nu... du-te acasă.

HOPÂRTEAN

Pleac-acum să nu te găsească aici... repede... auzi... ieşi, jupâne.

CAIAFA (depărtându-se)

Bini... iu... ma duc... da'... dacă satu... iu... ce ma fac... mi prăpădeşte... vei... tomna Blez. (Iese.)

Scena II

MITRUŢ, HOPÂRTEAN

MITRUŢ

Vezi si ăsta, vai de capu lui... ce stare să mai aibă el aici? Nu, Hopârtene, aşa nu merge... frate... degeaba...

HOPÂRTEAN

De ce adică?

MITRUŢ

De ce? Iaca de ce... Scoli lumea, mă... ridici satu... se face răzmiriţâ... moarte de om... şi te bate Dumnezeu de nu-ţi mai putrezesc oasele... înţelegi?

HOPÂRTEAN

Eh, Dumnezeu, Dumnezeu, de ce o încurci? Vorba: ajungi deputat? Ajungi la lingura a mare? Ajungi la domnie? Ha? Ajungi...

MITRUŢ

Aşa deputăţie... las-o.

HOPÂRTEAN

Ce aşa deputăţie? Păi aşa... Ce crezi tu, că acolo în Pesta... ori în altă parte... la boieri, mă, acolo în ţară, unde vrei să pleci tu, crezi că are cineva grije că l-a împuşcat pe Urdea, ori pe Corcea din deal, ori pe ăla, pe cum îi zice, pe Toderaş, ha? Crezi tu? ha?...

MITRUŢ

Da' sufletu tău... mă... sufletu?... nimic?

HOPÂRTEAN

Olio, vere... sufletu... lasă-mă.. Dacă-ar fi cum zici tu... - ditipă suflet... ehei - multe s-ar schimba pe lumea asta...

MITRUT

Cum?

HOPÂRTEAN

Apăi, aşa - lumea - da', vezi, aici nu-i vorba de suflet, aici care-i mai tare, mă... care are putere mai multă. Cine se uită: vine pe drept, vine pe strâmb? Ăl mare pe ăl mic, aşa-i legea. ca la companie. Ştii, obâşteru îl ia pe maior, maioru strigă la căpitanu... căpitanu înjură pe strajameşter... şi strajameşteru Hopârtean... rade-o palmă lui Ion Baciu din Călvasâr: «Legea ta, câne... capu sus!» Acuma, cine ştie de unde vine greşeala, cine s-o caute? Ha? vine pe dreptate? Ha? Vorba... ai putere? Bine. N-ai? Du-te şi te culcă.

MITRUŢ

Vezi eu... nu pot aşa... înţelegi... altă socoteală... nu pot.

HOPÂRTEAN

Păi, dacă nu poţi, ia lumea-n cap.

MITRUŢ

O şi iau...

HOPÂRTEAN

S-ajungi la bătrâneţe pe drumuri... Traistă-n băţ...

MITRUŢ

S-ajung...

HOPÂRTEAN

Vezi, mă Mitruţ, nu ne potrivim noi...

MITRUT

Nu.

HOPÂRTEAN

Nu... nu... eu am altă minte... altă curaje.

MITRUT

Ii fi având de-acolo, de la honvezi... da', vezi, eu patrusprezece ani de când port cârja pristăvească, înţelegi, vorbă legănată n-am avut... cu nime... Auzi? De slujbă am fost? Am făcut slujba. Mi-au dat poruncă? Am făcut porunca... Da' mi-am

tras seama, mă... zece ani sub notarul Busuioc, am dus peceţile la oameni, şi-n toată bună vremea nimic...

HOPÂRTEAN

Sub Busuioc...

MITRUŢ

Sub Busuioc...

HOPÂRTEAN

AJtă socoteală... eh... altu... d-ăi de legea veche.

MITRUŢ

Om curat, mă, înţelegi... Spunea *Credeu* dumineca-n strană... Om curat... Şi eu nimic... pân-a venit ăsta... De-atunci făcătură... Cine-s eu azi în Lunca? Ha? «Căţelu' pământului!»...

HOPÂRTEAN

Ee...

MITRUŢ

Prostii s-asculte, unu-doi-trei, rictai... Bine, bine... s-asculte.

HOPÂRTEAN

Ca la companie...

MITRUŢ

Nu merge aşa... iacă ce-ai păţit... nu-i nime câne, mă... Ăştia... poporu... omenia lor. l-am spus şi alaltăieri, atunci, sâmbătă sara, acolo la Oprea din Spini... zic...

HOPÂRTEAN

Drept, de-acolo s-a-nceput. Săracu Oprea, ce-i cu el?

MITRUŢ

Ce să fie? Când a venit azi de la moară, casa dărâmată, urla cânele.

HOPÂRTEAN

Da' jupâneasa?

MITRUT

Madama a fugit azi noapte la Aiud. Eu i-am spus:«Bagă bine de seamă, d-le notar, că jandarmii, ştii, câni nu oameni... abia apucă să tragă cocoşu».

HOPÂRTEAN

Da' el de colo?

MrrrvUŢ

Păi nu l-ai văzut? Parcă-nebunise...«Ia-l! Du-l!» Şi l-a umflat pe Borza. Era trăsnit în lege... smintit... Aşa l-a ţinut şi noaptea şi ieri, duminecă, toată ziua la alegere... apucat, stii... ai văzut. Când veneau după masă ăi din Zimbru şi mai rămăsese satu... o sută cinci voturi a lui Florian, din Lunca, parcă turbase...«încoace, Gal... încoace... Bagă de seamă, Gal... Bate... bate... bate, Şandor! Să nu cază domnu Blezu!...» Ai văzut... aşa din senin... că n-a apucat Urdea să zică nimic...

HOPÂRTEAN

De zis, n-a zis.

MITRUŢ

Nici Toderaş... cioro-boro... că bătaie n-a fost când a dat cu puşca... în două rânduri... Acum du-te la ei, că-s morţi câteştrei... Şi atâţia schilavi... Şi Clopoţel, săracu... Urlă tot satu... Muietea lui Corcea se cântă de-ţi ia auzu — m-a blestemat şi pe mine: «Să n-ai parte...» Bine, ce-am greşit eu?

înţelegi, slujba mea... Şi Bor/.a bătut, socru-so... ce ruşine, ce... Vezi ce-i pe-aici prin casă...

HOPÂRTEAN

Dacă te-ncurci cu domnii...

MITRUŢ

A, da-i spun... Gata... eu am isprăvit...

HOPÂRTEAN

Acu trebuie să pice de la Winkler.

Scena III

MITRUŢ, HOPÂRTEAN, ANA, LINA, DOI ŢĂRANI

(Intră Ana cu Lina şi doi ţărani cu mânecile suflecate. Ana îmbrăcată ţărăneşte, gata de drum.)

ANA (privind împrejur. Către oameni.)

Iacă lada asta... da' băgaţi de scamă, să n-o îndomol...

LINA

Ştii că sunt de spart.

MITRUŢ (lui Hopârtean)

Se mută. (Către Ana.) Bună ziua, doamna notărăşiţă.

ANA

Nu mai sunt doamnă, Mitruţ. (Către oameni.) Poate s-o întoarceţi la stânga, dacă iese mai bine.

UN ŢĂRAN

S-o petrecem peste mijloc... bagă bine de seamă... Aşa de la spate, de la spate...

CELĂLALT

Grea ladă.

LINA

Dacă-i de zestre, Simioane...

ANA

S-o aşezaţi în car la mijloc... trageţi la o parte laviţele, s-o puneţi între perini...

UNUL DIN OAMENI

Altceva nu mai este?

ANA

Nu. Aşa. (Oamenii ridică lada, Mitruţ sare să le ajute.)

OAMENII

Aa... da-i grea... ţine, Simioane. Bine... aşa... acum., ho-o-rup!

MITRUŢ

Stai c-ajut şi eu!

Scena IV

(în momentul când ies cu lada, intră notarul. In uşă se întâlneşte cu Ana şi rămâne o clipă mirat, când o vede în haine ţărăneşti. Mitruţ şi Hopârtean se trag în colţ. Cei cu lada ies.)

MITRUŢ, HOPÂRTEAN, ANA, LINA, NOTARUL, OAMENII

NOTARUL (către oamenii cu lada)

în lături, prostule, că te plesnesc... Ce te bagi în mine?

OMUL

Domnule...

NOTARUL

Repede, afară. **(Oamenii ies cu lada. Către Lina.)** Şi tu, **sărăcie?**

LINA

Ne mutăm, domnule... **(Iese.)**

NOTARUL (vede pe Ana)

A, iacă şi d-ta... cu şorţ... şi cu năframă... ai? Ştiu că-mi place? Acum la şezătoare, la Vilenţu în Gruiu...

ANA
(potrivind nişte lucruri într-o legătură)

Mai bine nu le lăpăclam niciodată.

NOTARUL

Vezi aici ai dreptate.

ANA

Celelalte le-am lăsat... poate aveţi lipsă.

NOTARUL

Cumpărăm noi ce ne trebuie, puiule... nu te supăra. Ridici capu şi tu?... Ei, ţi-ai luat tot? Lăzile, laviţele... ţoalele, procoviţele... zestrea... ai?

ANA

Tot ce s-a cuvenit.

NOTARUL

Ni s-a isprăvit socoteala...

ANA

Isprăvit, eu nu mai am nici o treabă... vine tata, dumnealui are ce are...

NOTARUL

Tâlharul să nu-mi vie, să nu-mi calce aici, înţelegi! Să nu-întâlnesc... Ieşi... afară... ieşi!

ANA

Sănătate bună, Mitruţ!

MITRUŢ

Doamne ajută! **(Ana** iese.)

Scena V

NOTARUL, MITRUŢ, HOPÂRTEAN, UN OM

NOTARUL
(abia acum observă **pe Mitruţ şi Hopârtean)**

Voi aici! Ce-i? Ce vreţi?

MITRUT

O vorbă, domnule norar.

NOTARUL

Ce vorbă? N-am vreme...

HOPÂRTEAN

Mitruţ ar avea o vorbă...

NOTARUL

Ce vrei? **(în momentul ăsta intră unul din oamenii care au dus** lada.) Ce cauţi aici?

OMUL

Mă rog, icoana cu Sf Niculaie... am uitat-o colo, în colţ...

NOTARUL

Ieşi afară... blegule! (Omul **iese.)** Ce vrei?

MITRUŢ (înduioşat)

Domnule notar... d-le notar...

NOTARUL

Ce-i, mă? Ce bâlbâi? Spune-odatâ.

MITRUŢ

Domnule notar... să ierţi... am venit să spun... că cu. cu plec... şi-am adus-o... aici... poftim.

NOTARUL

Cum? Ce?

MITRUŢ (îi întinde cârja)

Asta... cârja... patrusprezece ani şi două luni.

NOTARUL

Ce?

MITRUŢ

Atâta am purtat-o... acum o las.

NOTARUL

Cum laşi cârja, tontule? Spune ce vrei? Eşti beat... ha

MITRUŢ

Plec...

HOPÂRTEAN

Se duce!

NOTARUL

Unde?

MITRUŢ

Plec în ţară, domnule notar... las slujba... nu mai pot. nu mai pot rămânea... mă duc din Lunca.

NOTARUL

Ha... ha... pricep... adică te duci... mă laşi. · slabule... ha... slabule.

MITRUŢ

Nu... domnule... nu sunt slab, da' dacă satu nu mă mai vrea?... Eu ce să fac?

NOTARUL

Ce-ţi pasă ţie de sat... ha?... Cc-ţi pasă?

HOPÂRTEAN

Aşa zic, şi eu, ce-i pasă lui? Leafa-i umblă...

MITRUŢ

Mie-mi pasă, domnule.

NOTARUL

Dc ce, ha?

MITRUŢ

Că eu cu satu am trăit... neam de neam · şi dacă satu nu mă mai vrea... nu mai am nici o putere., nu mă încrcastă nime... mă blastămă muierile... Ce-s eu azi? «Căţclu' pământului»... Şi copiii pe uliţă: «Asta-i Mitruţ!» F,u nu mai am rădăcini aici... mă duc, domnule... să nu mă ştie nime de t unde sunt... Mă duc în ţară... mă bag slugă... s-a isprăvit... şi de aceea am adus cârja, să i-o dai lui Hopârtean... ne-am învoit... el poate... ştie... altă socoteală...

NOTARUL

Am înţeles... pleacă...

MITRUŢ

Domnule notar.

NOTARUL

Du-te.

MITRUȚ

Acuma, când îmi iau rămas bun... aş mai avea o vorbă...

NOTARUL

Eu am isprăvit.

MITRUȚ

Domnule notar...

NOTARUL

Ce vrei?

MITRUȚ

Nu-i bine aşa... ştii... numai cu puterea...

NOTARUL

Curăţă locu, înţelegi?... Cum adică? Tu să mă-nveţi pe mine?

MITRUȚ

Domnule... trebuie ş-oleacă... de, cum să zic... ăştia... poporu... trebuie... să iertaţi... eu nu vreau nici un rău... sănătate bună... şi dac-am greşit...

NOTARUL

Bine, bine.

MITRUȚ

Să iertaţi. (Pleacă spre uşe.)

NOTARUL

Am isprăvit. Noroc bun! Du-te-n ţară... Du-te-n ţară... la Bucureşti... auzi, mă... la Bucureşti...

MITRUȚ (din uşe)

Si tu, Hopârtene... cu socoteală, mă... cu buna. Doamne ajută!... (Iese.)

HOPÂRTEAN

Lasă pe mine.

Scena VI

NOTARUL, HOPÂRTEAN

NOTARUL (plimbându-se prin casă)

Al dracului omul slab... mă lasă... se duce... când bate şr vântul... toţi la fel. Când veneam de la Winkler, stau cu pălăria-n cap, canaliile. Nu-i nimic... Bine... bine... Hopârrean! (Ridică cârja.)

HOPÂRTEAN

Porunca, domnu notar.

NOTARUL

Hai încoace.

HOPÂRTEAN

Poftim.

NOTARUL

Ţi-o dau ţie... Am vorbit cu măria-sa domnu deputat Blezu...

HOPÂRTEAN

Să trăiţi...

NOTARUL

Ieri sara când a plecat, am vorbit... te bagă la comitat...

HOPÂRTEAN

Sărut mâna.

NOTARUL

Când s-a face loc, re bagă, pân-atunci te pun pristav aici... da', ştii, la mine, după regulament... înţelegi... vorbă scurtă... porunca. Prosm n-are cuvânt în canţelaria notarului Traian Vălean... auzi?... Eu-s popa aici... aici eu...

HOPÂRTEAN

Ca la companie, mă rog.

NOTARUL

Asa.

HOPÂRTEAN

Am înţeles

NOTARUL

Să ştii că trăsneşte... înţelegi, să ştii că.

Scena VII

NOTARUL, HOPÂRl'EAN, CANTORUL

(Se deschide uşa si intra cantorul Tioplea, pe nebăgate-n seamă.)

NOTARUL

Iaca... Aici? Ce cauţi?... Ce?

CANTORUL

Domnule notar.

NOTARUL

Dă-1 afară.

CANTORUL

Părintele Nicoarâ m-a trimis să spun...

NOTARUL

Dă-1 afară, înţelegi!...

HOPÂRTEAN

Afară!... Repede!... Porunca... (îl împinge de spate.)

CANTORUL

Ho, mă... Ce te repezi? Eşti nebun, Hopârtene? Stai. Părintele...

NOTARUL

Afară...

HOPÂRTEAN

Porunca... Ieşi! (îl împinge cu putere spre uşe.)

CANTORUL

Păi... lasă că vedem noi. Cum adică? Bine, am să spui, bine... (Iese).

HOPÂRTEAN

Afară... Afară... (îl scoate afară.)

Scena VIII

HOPÂRTEAN, NOTARUL

NOTARUL

Aşa... Canaliile... Aşa... ha... vin asupra mea?... Nu le-a fost destul... iar ridică capu, cum au plecat jandarmii. Ce cred?... Peste-o săptămână-i gata alegerea de la Vinţ... iar se-ntorc. Am să-1 cer pe Gal aici...înţelegi, pe Gal... Cum adică?...

HOPÂRTEAN

Cât mai degrabă ar Pi mai bine, domnule notar, cât mai degrabă... aici vedeţi...

Scena IX

CEI DINAINTE, MITRUŢ

(Intră Mitruţ repede cu faţa speriată.)

MITRUŢ

Iar mă întorc, domnule notar, cu veste...

NOTARUL

Păi nu eşti la Rucuteşti, mă? Ce vrei?

MITRUŢ

Vin cu veste... nu bună, domnule... fierb oamenii... S-a ridicat satu, d-le notat. Când am ieşit din curte de-aici... să dau la Mărgineanu-n colţ, toţi adunaţi... Şi bătrâni... şi copii toţi. S-a nimerit muierea lui Pavel Corcea, răposatu, şi se cânta şi ţipa... şi nu mai este nici o rânduiala.

NOTARUL

Să i se uşureze sufletu... Să se cânte... Bine face...

HOPÂRTEAN

Spune, mă..

MITRUŢ

Şi-am fugit să spui că vine... vine părintele Nicoară, l-a trimis lumea. Ce chiote, ce văicăreală, că ţi se rupe inima... Să băgaţi de seamă, că nu-i a bună, domnule...

NOTARUL

Taci... auzi... să poftească... Pleacă şi tu... ce cauţi la mine? Am isprăvit-o laolaltă.

HOPÂRTEAN (lui Mitruţ)

Ce-i mă?

MITRUŢ

Ştii, lume... n-am mai văzut aşa... *(Intră popa Nicoară îmbrăcat în haine de sărbătoare)* Iaca părintele.

Scena X

CEI DINAINTE, POPA NICOARĂ

POPA

Bună ziua.

NOTARUL

Sănătate.

POPA

Aş avea ceva.

NOTARUL

Mă rog.

POPA

Fără martori.

NOTARUL

Ieşiţi!... Tu Hopârtean... stai la uşe... nu te mişca. înţelegi

HOPÂRTEAN

Am înţeles **(iese cu Mitruţ).**

Scena XI

NOTARUL, POPA

NOTARUL

Poftim.

POPA

de ce [illegible] calc [illegible] casa d-tale, adică [illegible] mai avea

NOTARUL

Cum poftești...

POPA

Dar nu vin atât din voia mea. Ce s-a întâmplat ieri... ci s-a întâmplat... a mai adăugat o nedreptate...

NOTARUL

Mă rog... lasă cuvântarea... Ce poftești?

POPA

Da, domnule... o nouă nedreptate, care și în țara asta trebuie să se răzbune... fiindcă sistemul d-voastră, dați-mi voie, e păcătos... Să-i fie rușine d-lui Blezu, mandatul lui e plin de sânge... Să-i fie rușine!

NOTARUL

Ce vrei, părinte, spune, ce vrei?

POPA

De sânge românesc...

NOTARUL

Mă rog, aici nu-i adunare să faci agitație... Am să-mi însemn vorbele astea...

POPA

Da... da... da... de sânge românesc nevinovat!... să-ți însemni vorbele astea... da... Ar trebui să ți se miște ceva și d-tale sub haina ceea nemțească... Nepotul birăului din Mihalț... da, da, ai căzut departe... D-tale ce-ți pasă? Și lui Blezu, acolo pe malul Dunărei... D-voastră v-ați rupt... ați ieșit din popor, nu vă mai uitați înapoi... Da' noi simțim... avem o inimă, d-le notar... avem suflet...

NOTARUL

Lasă-mă cu sufletu.. lasă-mă că vă știu... vă cunosc... Mă rog... ce poftesti?

POPA

Da... da sufle noi n-avem inima-n buzunar. Pe noi ne doare, ne arde... când vedem... lumea asta chinuită, care mănâncă pământ și plătește dare ea să hrănească pe d-alde Blezu.

NOTARUL

Domnule, n-ai dreptul să insulți pe deputatul cercului. Am să fac arătare... auzi... cum adică?

POPA

Fă arătate cât poftești... N-am dreptul... n-am? Ha?... Da' el a avut dreptul să cadă aici asupra noastră... așa din bun senin... cu husari, cu jandarmi?... El a avut?... Cu bani... da... da... hârtii de zece și de-o sută tot din șerparul lor... Pe coroanele astea se tazimă țara dumneavoastră... Să vie să-1 facă deputat... Ce minciună! Nu-1 cunoaște nime... nu l-a văzut nime... Cu puști... deputat... cu sânge... Ce minciună!... Ce țară!... Ce lege!... Ticăloșie!...

NOTARUL

Domnule părinte! Să părăseşti cancelaria la moment! Aici în oficiu, în casa legii!... Am să comunic d-lui solgăbirău vorbele dumneatale... Cum adică... crezi ce poţi... Mă rog... mă rog să părăseşti Ia moment...

POPA

Adevărat, trebuie să fiu eu cel potolit... da... Da' nu-i mirare după cele petrecute... Tot satul e în picioare, domnule... atâţia morţi şi schilavi... ce vrei?... Cum pot să-mi mai păstrez eu liniştea?... Da...

NOTARUL

Nu-mi pasă... Dacă s-au răsculat... Tteaba lor... Mă rog să părăseşti...

POPA

Ce răscoală? Nu-i adevărat! N-a fost nimic, înţelegi, nimic... Să vă ferească Dumnezeu odată de răscoala lor, că nu s-alege piatră pe piatră, ca la Aiud în patruzeci şi opt.

NOTARUL

Ce-mi pasă mie? Nu-i vina mea... Mă rog...

POPA

Ba-i vina dumitale...

NOTARUL

Mă rog, ce vrei? Spuneai că ai ceva? Mă rog, ce vrei?

POPA

Da, am, tocmai de aceea viu... Da, e vina dumitale, o ştiu toţi... te rog să m-asculţi... apoi treaba dumitale.

NOTARUL

Poftim.

POPA

Domnule notar... ce-ţi spun eu acum, nu-i vorba mea... E vorba satului... După ziua de ieri nu poate fi altă scăpare... Te rog lasă-mă să vorbesc... Nu poate fi altă scăpare... Dumneata trebuie să pleci... Altfel eu nu iau nici o răspundere...

NOTARUL

Cum? Ce?

POPA

Să pleci...

NOTARUL

Unde?... Eu?

POPA

Da... dumneata.

NOTARUL

Să plec?

POPA

Da... trebuie... să-ţi dai demisia... azi să pleci., uite acum... altfel... aici se face... se face revoluţie.. .înţelegi . Eu trebuie să duc veste la poporul adunat... Mă rog... mă rog... nu te tulbura... gândeşte-te... M-aşteaptă cu răspuns... numai atât aşteaptă. Iaca am făcut aici scrisoarea... Demisia să iscăleşti... (Scoate din buzunar o hârtie şi începe să citească.) Eu notarul Traian Vălean, clin Lunca, declar...

NOTARUL

Eu, acum nici o vorbă mai mult. Să iesi d-aici...

POPA

Domnule norar...

NOTARUL

Da, repede...

POPA

înţelege, domnule, poporu... întreg...

NOTARUL

Repede... Să teşi!... Cum adică?... Auzi canaliile!... demisia... ha?... Voi să-mi porunciţi, să-mi daţi drumul... ca la slugi?...

POPA

Al nostru eşti, domnule, slujbaşul satului...

NOTARUL

Cum? Eu-s cantorii Tioplea... ha? Mitruţ... pristavu... ha? Să ieşi!

POPA

Mitruţ e om de omenie... el a plecat.

NOTARUL

Ei, eu n-am să plec... auzi... auzi... n-am să plec!... Am isprăvit.

POPA

Domnule notat!

NOTARUL

Am isprăvit... afară!

POPA

Cu mine degeaba strigi... degeaba... Nu... nu... mie nu mi-e frică...

NOTARUL (ia puşca dc pe părete)

Afară, popo! Afară! Ori îţi zbor creierii... Afară!...

POPA

A... Aşa... D-ăia-mi eşti... Stai, domnule... stai să vedem...

NOTARUL

Afară!... Afară!... Hopârtean! (Intră Hopârtean.)

POPA

Mă duc, domnule... da' să ştii că pe urma mea vine potopii... te duce... te mătură... potopu...

NOTARUL

Afară cu cânele!

HOPÂRTEAN

Părinte... domnule părinte... (Se apropie de popa.)

POPA

în lături... nu ţi-e ruşine obrazului?... Plec... da' vin alţii. Nu ţi-e ruşine!... (Iese.)

Scena XII

NOTARUL, HOPÂRTEAN

NOTARUL

Cânele... A... aşa... va să zică revoluţie. Vin cu satu... demisia... bine... Ieşi afară... (Hopârtean pleacă.) Nu, stai... *(Hopârtean stă)* Bine... să vedem. Ieşi acum... la uşe să te opreşti... Ai auzit? Nimeni să nu cuteze să puie picioru aici, înţelegi, nime... altfel... o păţeşti cu mine... Să-1 iei de gât pe cânele care vrea să vie... Să te baţi cu el, să-i rupi grumazii...înţelegi... Ieşi... Canaliile!

HOPÂRTEAN

Cum porunciţi... (Iese.)

Scena XIII

NOTARUL

(Se aruncă într-un fotoliu şi-şi razimă capul în palme câteva momente.)

Uf... canaliile! Bine... vă dau eu demisie. (Se ridică şi trece grabnic la telefon.) Hallo... hallo... vă rog, domnişoară... Da, Vălean... notarul... da... mă rog douăzeci şi trei pe cinci... douăzeci şi trei pe cinci... Da... Canaliile! V-arât eu... Hallo... Cine? Domnu Nagy? Aici notarul din Lunca... Bună ziua... Mulţumesc... greu... foarte greu: alegere... rog la telefon să vie domnul solgăbirău... da' imediat... E urgent... foarte urgent... Mă rog... domnu solgăbirău?... Vălean... Va rog, d-le solgăbirău, în Lunca e revoluţie... Poporul răsculat după împuşcăturile de ieri... da... da... popa... acum a ieşit de aci... agită... Aţi făcut foarte rău că aţi dus jandarmii... Eu nu sunt în siguranţă... Da... vă rog... da... In câtă vreme?... A, nu, e prea mult... Daţi ordin să vie cu automobilul... într-un ceas... Foarte bine... Desigur... Se face... se face... Da... cu jandarmii... Sigur... Să-i împuşte... Da... da... Lăsaţi...

Scena XIV

(în vreme ce notarul spune ultimele cuvinte la telefon, la uşe se desluşeşte ceartă, care ia proporţii tot mai mari. în urmă uşa se deschide cu violenţă şi intră deodată Borza şi Hopârtean hărţuindu-se. Borza are capul bandajat pe urma loviturilor de alaltăseară.)

NOTARUL, BORZA, HOPÂRTEAN

BORZA (de afară)

La o parte... auzi!...

HOPÂRTEAN

Poruncă... am poruncă...

BORZA

Feri la o parte... Cum? Asta-i treaba mea, n-am să mă spovedesc ţie, sărăntocule...

HOPÂRTEAN

Domnu notar...

BORZA

Mie nu-mi porunceşte... (Intră în casă. Notarul în acest moment a lăsat telefonul.) învaţă-ti slugile la omenie, domnule...

NOTARUL

Cum? Aici? Aici? Ce cauţi aici?... Cum ai intrat... ba?... Cum? (Către Hopârtean.) Ce-am poruncit, bestie, ha?... (Îl scutură dc mânecă.) Ha? Ce-am poruncit?

HOPÂRTEAN

Domnule... m-a împins...

NOTARUL (îl împinge afară pe Hopârtean.)

Ieşi afară!... (Hopârtean iese. Către Borza.) Ce vrei... ce vrei cu mine... ce vrei?...

Scena XV

NOTARUL, BORZA

BORZA

Avem o socoteală...

NOTARUL

Nici o socoteală... Ce socoteală? Nici o socoteală!.

BORZA

Avem o socoteală.

NOTARUL

Alaltăseară Gal ţi-a făcut socoteala. Am isprăvit... ieşi afară... iesi de-aici!...

BORZA

Taci, stârpitură.

NOTARUL

Da... da... Gal e de voi, să vă moaie oasele... să vă rupă... să vă facă castraveţi... să vă stoarcă... să vă iese sâmburii... Bine ti-a făcut, câne bătrân... Trebuia...

BORZA

Taci... auzi... taci.

NOTARUL

Trebuia să-ţi farme ţeasta capului... căpăţâna aia colţuroasă de cioban... pravoslavnic...

BORZA

Nu mă face... Taci... înţelege... taci!...

NOTARUL

Cum?... Ce... vezi puşca? Te repezi? Da... da... să-ţi umple gura de pământ... să te saturi... Ce te uiţi la mine înholbat? Cu ochii ceia ca două ascuţişuri de secure... ce vrei?

BORZA

Mi-a trecut prin minte... câne... că... să mi se tragă din altceva... Fă socoteala repede... să plec...

NOTARUL

Ce socoteală?

BORZA

Scoate cartea...

NOTARUL

Cum, care? Ce carte?... N-am nimic... pleacă.

BORZA

Din lada satului... scoate odată... Repede... auzi... să plec... să-mi... să nu te văd... Repede...

NOTARUL

N-am nici o carte... ieşi!...

BORZA

Dă-mi banii...

NOTARUL

Pleacă... vezi... şi-a dus tot... şi laviţi... şi scaune... şi ţoale... mărit-o... ha... mărit-o după beţivul... a, nu, că l-a mâncat fript...

BORZA

Tu l-ai mâncat... tu, câne...

NOTARUL

Spune-i să-1 bocească... ca pe mă-sa... la progadie... Să-1 bocească ha... ha...

BORZA

Dă-mi banii... banii... Scoate banii... repei de... auzi?.

NOTARUL

N-am bani...

BORZA

Banii mei.

NOTARUL

Nu-s.

BORZA

Cum? Banii!

NOTARUL

Da... banii... banii tăi... ai tăi... s-au dus... dacă vrei să

BORZA

Ce?

NOTARUL

Bani... Atâta ai putut să dai... bani... cu ei ţi-a răscumpărat prostia, a ta... şi a fetei... a satului... bani... ciobane... M-aţi cumpărat pe mine... Ţi-am mâncat banii... da... banii tăi... i-am băut la Aiud... cu domnii... cu ţiganii... banii...

(în acest moment se aude la biserica din deal clopotul tras îmr-o dungă... Până la sfârşit răsună cioporul cu mici întreruperi.)

BORZA

Ai mei... Moşia mea...

NOTARUL

Ai... tăi... dă-mă în judecată... Ieşi afară... afară...

BORZA

Moşia... cerşitor... m-ai făcut cerşitor... (Clopotul) Auzi... auzi, clopotu... Dumnezeu... te bate D-zcu. Spurcăciune... (îşi face cruce.) Moşia... auzi...

NOTARUL

judecată... hai la judecată... I.asă-i pe D-zeu... Nu-mi pasă de Dumnezeul tău... al vostru de la biserica din deal... nu-mi pasă...

* 4

BORZA

Taci... taci.

NOTARUL

De sfinţii voştri... zugrăviţi acolo... de D-zeu. (Se aud din depărtare murmure cari cresc şi se prefac înrr-un strigăt general.) Nu este Dumnezeu... ciobane... vezi... cartea... aici... spune...

BORZA

Carte...

NOTARUL

Da... tu roagă-te... du-te... să-ţi deie el banii... moşia... să ţi-o dea... ha... Dumnezeu.

(Strigătele au ajuns sub fereşti. Se aud chiote: «Nu vrem... Jos... Pe el... înainte... Cu toţii...»)

NOTARUL

Canaliile... auzi... Ori roagă-te lui Sf. Niculaie... uite-1 colo în colţ... să-ţi deie el...

(Afarăchiot general: «Să-1 rupem... Pe hoţu... Pe hoţu»... Glasul lui Hopârtean: «Eu nimic»... Strigătul popii: «Oameni buni»... Alt glas: «I,ăsaţi-1 pe Hopârtean»... Fierbere.)

NOTARUL

Du-1 de-aici... dti-1... e-al tău... du-1... Atâta ţi-a mai rămas... (Se repede şi loveşte cu cravaşa icoana şi candela Sf. Niculaie, cari se rostogolesc la pământ. In acest moment se sparg din afară geamurile cu pietre.)

BORZA

(care în roată vremea tiradei notarului s-a zvârcolit cu pumnii strânşi. In momentul când a căzut icoana se repede urlând asupra lui, îl ia de gât, îl strânge repede şi cad împreună pe icoană. Urlând):

Ha... Dumnezeu... ha... câne...

Scena XVI

CEI DINAINTE, SATUL CU POPA

(In momentul când Borza a căzut cu notarul, mulţimea înarmată cu coase, furci, topoare, sape inundă scena. Strigăte: «Pe el... Să-1 rupem... Aici». Glasul popii potolindu-i: «Oameni buni... Pe pace. Fiţi pe pace...» Poporul se opreşte înmărmurit. Muţenie generală.)

BORZA

(prostit se ridică de pe notarul mort)

Oameni buni... am căzut la păcat... (Braţele cad. Poporul stă mut.)

POPA

Ziceţi, oameni buni, cu toţii: Dumnezeu să-1 ierte.

MULŢIMEA

(descoperindu-şi capetele şi făcându-şi cruce)

Dumnezeu să-1 ierte...

Cortina

t

MEŞTERUL MANOLE

PIESĂ ÎN 3 ACTE

PERSOANELE:

IANCU BALTES, scriitor	60 ani
VIAD BRÂNEANU, proprietar	45 ani
ANA, nevasta lui	25 ani
D-NA ELENA CARAMFIL,	30 ani
ANDREI CALEA, sculptor	35 ani
EMIL SCĂRI,AT, arhitect	35 ani
COLONEL DABIJA	
PRINŢUL BIBI MUSAT	
GOLDMAN, bancher	
RAINFR, administratorul lui Brăneanu	
ADOLF, chelner Ia hotel	
ŢAŢA ILINCA	
GHEORGHE	
UN MINISTRU	

ACTUL I

înainte de ridicarea cortinei se aude fraza ultimă din aria Moartea Isoldei cântată cu acompaniament dc pian. Holul unui hotel la Sinaia cu terasă în fund. La stânga, scară care conduce la etaj. Pe lângă mobilierul obişnuit un pian. La ridicarea cortinei Ana e la pian, a terminat să cânte, în jurul pianului, d-na Caramfil, Balteş şi Scarlat. în partea dreaptă, la masa de cărţi, Brăneanu, prinţul Bibi Muşat, colonelul Dabija şi Goldman, într-un colţ, chelnerul Adolf. Acţiunea se petrece în zilele noastre.

Scena I

ANA, D-NACARAMFIL, BALTEŞ, SCARLAT, BRĂNEANU, COL. DABIJA, MUŞAT, GOLDMAN, ADOLF

BALTEŞ

Clopotul de argint. închid ochii şi parcă-1 aud într-o pădure fermecată. Decât... decât...

ANA

Decât nu poţi să-1 suferi pe Wagner.

BALTEŞ

Nu, termenul e cam aspru.

D-NA CARAMFIL

Nu-i poţi ierta pe nemţi, nene lancule.

BALTEŞ

A, nu, coniţă, te înşeli. Numai dragostile mele se aranjează în raport cu eternitatea, urile nu rezistă. Ce zici, Scarlate?

SCĂRI.AT

Are dreptate nenea Iancu. La Iaşi, în refugiu, era furios pe grădinarul lui, pe Johann. Când ne plimbam seara pe Lăpuşneanu, clin spion nu-1 scotea şi spunea la toată lumea că are să-1 împuşte.

BALTEŞ

Păi da, coniţă, doisprezece ani îl ţinusem la mine la ţară pe escroc şi când au trecut nemţii la Târgu-Jiu s-a tăcut nevăzut, s-a dat cu ei.

ANA

Ei, şi cum te-ai răzbunat, nene Iancule?

SCARIjAT

Să vedeţi cum. La vreo câteva luni după ce am venit acasă, stăteam împreună la ţară, la dânsul. Casa prăpăd, grădina la fel pe urma nemţilor.

BALTEŞ

Ei bine, spune dacă vrei să-mi dezveleşti toate slăbiciunile.

SCARIAT

Da, jucam table în cerdac, nenea lancu îşi plimba ochii a jale împrejur. Judeca pe pielea proprie invazia ţării. Deodată îl văd îngălbenindu-se. Stai, zice, iaca spionul! Adevărat, era Johan, venea din dreptul porţii cu pălăria în mână, mofluz... S-a apropiat de noi. începuse o cuvântare pe limba lui: *gekommen... zu Haus...* Nenea Iancu roşu! îl umflă, zic. Când colo, doamnele mele, ştiţi cum s-a terminat revederea? O scurtă înjurătură şi-un surâs resemnat: „Mariţo, fă-i o ciorbă spionului

şi dă-i un kilogram de vin că s-a rebegit de tot..." Aşa se răzbună dumnealui. Da, i-a iertat. Fiţi liniştite. Vă asigur că i-a iertat pe nemţi...

ANA

Înţeleg, domnule Scarlat, nenea lancu, fire generoasă de artist, cu Johan s-a împăcat repede, cu Wagner însă, de...

BALTEŞ

Cu Wagner mai greu, aveţi dreptate.

ANA

Suntem într-un conflict de temperament cu concepţia de la Bayreuth, aşa spuneai mi se pare în articolul dumitale. Pasiunile noastre sunt mai puţin elementare, sunt mai perfide, nu strigă totdeauna, lucrează cu dedesubturi. Aşa scriai, nene Iancule. Vezi că mi-am însemnat.

ti

BALTEŞ

Da, extrem de măgulit de memoria dumitale. Colocviul Isoldei cu Tristan... mi-aduc aminte. A, dar e de-o violenţă obositoare, coniţă, o cascadă vijelioasă, o Niagară la contrapunct... Mă doare aici. (Arata la frunte.) Patima latină, scumpe prietene, nu-i aşa? nu se rezumă numai în erupţiuni. E mai variată. Joacă pe o claviatură mai largă...

ANA

Dar de proporţii mai puţin monumentale.

BALTEŞ

Ei vezi, asta nu! Profundă eroare, ar zice amicul meu Blagomir, profesorul de estetică, profundă eroare. Apropo de proporţii. Scarlate, ştii păţania noastră cu baronul prusac acum doi ani.

S CARIAT

Da, la Roma în San-Pietro în Vincoli. A fost delicios neamţul.

BALTEŞ

Da, Etam, Scarlat, cu mine şi cu Andrei. Sălbatecul ăsta unde-a dispărut?

D-NA CARAMFIL

Domnul Calea e pe terasă.

ANA

Domnul Andrei nu apreciază exhibiţiile mele muzicale.

SCĂRI AT

Nu, nu, vă înşelaţi. Ascultă de pc terasă, ascultă cu smerenie. Omagiile mari se exprimă de la distanţă...

BALTEŞ

Ei bine, eram tustrei în biserică. Galea ca totdeauna în faţa unei marmori clipea din ochi, îşi muşca buzele şi mă strângea de braţ ca un nebun. Stăteam învinşi, copleşiţi ca de o primejdie mare. Moise al lui Michelangelo apăsa asupra noastră, coniţele mele, cu toată maiestatea tragică în care-1 îmbrăcase geniul vijelios al florentinului. Era tăcere împrejur, Andrei se oprise la cinci paşi de soclu şi noi în urma lui, ca într-o prosternare. Trei beduini din deşert în închinare la Mecca, la sicriul profetului. Atunci ne-am pomenit cu neamţul. O namilă de om mare, arămiu, cu răieturi pe obraz, cu ochelari, cu Baedecker-ul în mână, m-a rras de mânecă: *Mein Herr, das ist Mikel-Angclo original.* Am tresărit: - *Ja, Mikel-Angelo... original...* Aşa ni s-a pornit vorba susţinuta, fireşte, fără multă prestanţă de nemţeasca mea. Fiindcă o copie, explica el, din cele mai reuşite, se găseşte în Vatican, a treia cameră dc lângă stanzele lui Raffael pe mâna srângă. Neamţul

era un erudir, baron de la Konigsbcrg: Herr von Gmundeneck, . ştia istoricul fiecărui tablou în parte, câţi proprietăţi schimbase în cinci sute de ani: Casa de Fetara, Casa de Urbino, Ludovico il Moro, îi ştia pe toţi... Decât ce să vă spun? Era neamţ... , Vedea cu ochelarii lui minunile Mediteranei. Plasa şi în arhitectură şi în sculptură teoria proporţiilor de Ia el de acasă.

D-NA CARAMFIL

Atunci Isolda de dăunăzi i-ar fi plăcut, fiindcă era enormă.

BALTEŞ

L-ar fi cucerit, desigur, din primul moment. Iaca ce spunea von Gmundeneck: e frumoasă negreşit statuia lui Moise, dar prea minusculă, domnilor! O idee monumentală nu se poate exprima într-o marmură de rrci metri înălţime. Când i-am răspuns că dimensiunile mari nu sunt tocmai condiţiile cele mai esenţiale ca să fie *monumendal,* cum zicea el, a avut o grimasă: Aţi fosr dumneavoasttă Ia Hamburg? Nu, zic, • n-am fost. El: - Acolo să mergeţi să vedeţi statuia lui Bismarck în port spre Marea Nordului. Treizeci de metri, meine Herren, şi se umfla baronul de parcă crescuse şi el... E colosal... sprânceana de un metru: ăsta, Moise, o jucărie...

ANA

Sprânceana de un metru, ce zici, Eleno? Straşnică încurcătură... Nene Iancule, de unde l-ai scos pe baron?

SCARIAT

E exact, doamnă Brăneanu, nu-i o invenţie. Parc că-1 văd. Andrei s-a uitat aşa de cumplit la el. Avea aerul că atunci ieşise din tranşee la Mărăşeşti şi m-a întrebat cum se zice pe nemţeşte tâmpit?

BALTEŞ

Da, doamnă, sprânceana de un metru. Asta e reţeta lor. Ce vreţi, eu o văd în toate alcătuirile nemţeşti. O văd şi dau doi paşi înapoi, că de, mă doare aici... (Arată la frunte.) în sculptură sprânceana lui Bismarck, în Zepelinuri sprânceana lui Bismarck, în tun sprânceana lui Bismarck, în ariile lui Wagner sprânceana lui Bismarck. Mă oboseşte, coniţă, iartă-mă! Sunt un om sensibil, un om slab, un om cu tabieturi şi cu mare slăbiciune pentru vocea dumitale...

ANA

Va să zică sprânceana lui Bismarck... Nene Iancule, eşti extraordinar. (Râset general.)

D-NA CARAMFIL

Bravo, nene Iancule! Era să mă duc peste o săptămână la Bucureşti să văd *Lohengrin*... S-a isprăvir. Trimit biletele înapoi. Nu vreau să văd sprânceana lui Bismarck!

BRÂNEANU

Ce-i, Iancule? Iar bagi în frică cucoanele ca azi-dimineaţă la urlătoare? Ce ai cu Bismarck?

BALTEŞ

Am trecut la politică, dragă Vlade! Ne-a antrenat discuţia de la masă. Nevastă-ta nu mai vrea să ştie de partid. Zice că s-a plictisit de democraţie şi vrea un Bismarck să facă rânduială în ţară.

ANA

Nu-i adevărat, dumnealui e reacţionar.

D-NA CARAMFIL

Dumnealui e cu sprânceana lui Bismarck.

SCARLAT

Nenea Iancu s-a dat cu nemţii.

BRÂNEANU

Păi dacă vrea un Bismarck, atunci e cu colonelul. El ţinea una la masă că vrea să puie regulă în Dealul Mitropoliei.

COL. DABIJA

Eu, nene Vlade, ce să zic? Dacă m-ar trimite pe mine cu ordine de la divizie, s-ar isprăvi repede... î-aş evacua pe toţi la urma lor şi şi-ar vedea lumea de treabă. Ce zici, prinţule?

PRINŢUL MUŞAT

Eu, monşer, eu mai întâi zic pas. Şi al doilea, eu ţin cu domnul Goldman care mă împrumută de la bancă. Domnul Goldman e...

GOLDMAN

Omul poporului, prinţule, omul poporului. De trei ori potul. Bancherul, popa şi doctorul sunt oamenii poporului...

BIBI MUŞAT

Vedeţi, eu sunt omul poporului, *par exemple*...

BRÂNEANU

Deschid, domnule Goldman.

COL. DABIJA

De şase ori... Acum să te vedem, cucoane.

BALTEŞ

Bine, Goldman, dar dacă vine Bismarck?

GOLDMAN

E, domnule Iancule, dacă vine Bismarck? Atunci stânga-mprejur cu colonelul. Ne dăm cu Bismarck.

BALTEŞ

Aşa, da! Să trăieşti Goldman!

SCARIAT

Aferim democraţie...

D-NA CARAMFIL

Omul poporului...

COL. DABIJA

Iar ne-a ars, domnule... Ce dracu! Mi-a mâncat chinta, cacialma a patra oară!

BALTEŞ

Ei, vedeţi, coniţcle mele, tot Goldman mai deştept ca noi... El primeşte toate sprâncenile. Azi cu sprânceana democraţiei, mâine cu sprânceana lui Bismarck... Are el intuiţia lui, simte care se-ncruntă mai tare şi-i face cu ochiul, domnul Goldman.

SCĂRI AT

Şi-i trage cacialmaua, domnul Goldman.

ANA

Foarte bine, nene Iancule, să trăieşti. îţi dau o bomboana şi-ţi spun că te iubesc. Dumneata lămureşti situaţiile oricât dc încurcate! Vezi, cum ne-ai lămurit preferinţele la toţi! Fiecare ştim de cine ţine. Eu sunt cu Wagner, colonelul c cu Bismarck, prinţul Muşat e cu Goldman, domnul Goldman e omul poporului... Foţi s-au lămurit! O întrebare însă: de ce împingi discreţia prea departe, de ce acest exces de eleganţă, de ce tc dai în lături? CAI cine ţii dumneata, nene Iancule? Dumneata, care eşti mai interesant ca noi toţi, dumneata scriitorul, dumneata...

BALTEŞ

Vai de mine, coniţă, opreşte-te, pentru Dumnezeu! Să nu mă faci Fdozof, că ameţesc! Imediat mă declar pentru Bismarck!...

ANA

Ei bine, nu Filozof, dar omul problemelor intelectuale!

SCĂRI AT

Al problemelor sufleteşti.

D-NA CARAMFIL

Omul complicaţiilor sentimentale, ziceai odată, nene Iancule...

BALTEŞ

Aşa da, doamnă CaramFil, primesc. Din nenorocire însă toate s-au conjurat împotriva mea să mă simplifice: părul alb, profesorul Blagomir, guta, editorii, Goldman. A, vă rog să-mi descifraţi un rebus pe care îl desciftam destul de des, Goldman şi cu mine: Ce creşte scăzând şi ce scade crescând?

SCĂRI AT

Ei bine, asta o ştiu. Tot domnul Goldman m-a învăţat.

ANA

Cc

D-NA CARAMFIL

Vârsta?

SCĂRI AT

Nu, doamnă, polita! Scade crescând, dacă nu plăteşti dobânzile.

BALTEŞ

Bravo ţie, Scarlate! Te ştiam liber şi independent. Cu cine ţin eu, mă întreabă doamna Brăneanu? Dar ce importanţă are votul meu? Eu sunt cel mai insignifiant între dumneavoastră. Iaca Scarlat îşi are rezonul lui de existenţă. El e arhitect, face case... In casele construite de el se instalează menajuri, se petrec îmbrăţişări, se nasc copii. Şi ceilalţi la fel, oameni cu rosturi. Vlad e stâlp al partidului, are electori, are o formidabilă recoltă de rapiţă anul ăsta! Ei! şi te are pe dumneata... Colonelul are cel puţin cinci nemţi pe sufletul lui în lupta de la Neajlov, prinţul are strămoşi, Goldman? Ei bine, Goldman ne are pe toţi. Dar eu cu cărţile mele pe care se va aşeza praful anticarilor? Ce sunt eu? Un biet călător care trece, un accident ciudat de naştere prematură în munţii Gorjului, o unealtă de lux într-o societate mânată de o sănătoasă sevă primitivă, un Robinson minus instinctele coloniale anglo-saxone, un nenorocit fost mare proprietar de talent prost exploatat... Cc vreţi, opinia mea?

ANA

A, nene Iancule! Verva strălucitoare, ca totdeauna. Vorbeşti şi cuvintele dumitale ţâşnesc ca vârfuri de florete. Te înţeleg aşa de bine când văd că fugi de graţiile greoaie ale nordului. Vreau însă să ştiu cu cine ţii dumneata, sub ce umbrar te adăposteşti? In ce culcuş te retragi seara? Vezi, nene Iancule, dumneata mă cunoşti de mult. Ştii că după o faţadă de seninătate se pot frământa întrebări şi ascunzişuri. E şcoala dumitale. Am învăţat-o şi o practic cu oarecare îndemânare. De aceea te chestionez acum. Dumneata spuneai că sinteza unei conştiinţe se poate prinde mai uşor dintr-o glumă aruncată la desert unei femei, decât dintr-o spovedanie în două volume... Iaca te-am prins acum şi-ţi reclam patronul...

BALTEŞ

Ei bine, dacă vreţi, eu mă execut, vi-1 spun. Să ştiţi dinainte, nu vă fac o descoperire veselă. Piste un meşter crud patronul meu, un arhitect, Scarlate, care n-a cruţat materialul, o fire ciudată şi grozav de exigentă. De la el am învăţat eu meseria şi lui mă închin, coniţă, seara când mă trag în bârlogul meu de holtei bătrân cu o coală de hârtie albă. A, nu, nu-i un wiking scandinav care cântă din trombon în operele lui Wagner, nu-i nici din imperiul celest al lui Budha, un fakir cu ochii de migdală înfipţi în neant... Nu! E indigen, doamnele mele, a purtat căciulă de oaie pe tâmplele sub care s-au chinuit cele mai cumplite friguri româneşti din câte au ars vreodată. E get-beget al nostru, o flacără răzleaţă din văgăunele munţilor, la Argeş, îmbinată cu străluciri fugare din cupolele Bizanţului... îl ghiciţi acum... l-aţi ghicit, nu-i aşa? E Meşterul Manole...

ANA

Meşterul Manole!

D-NA CARAMFIL

Curioasă poveste!

ANA

Vedeţi, n-am înţeles niciodată balada mănăstirii de la Argeş. Ce zici, domnule Scarlat, dumneata arhitectul, eşti tot în tradiţia predecesorului dumitale?

SCĂRI AT

Nu, doamnă Brăneanu, profesorii mei de la Berlin nu mi-au explicat formula Meşterului Manole. Arhitectul modern se menţine la pura geometrie şi nu-i cere nevestii decât o colaborare mai puţin primejdioasă.

ANA

Dumneata, pozitivul, fugi de mister, crezi numai în var şi cărămidă. Ce nu înţeleg eu în povestea Meşterului Manole e ideea sacrificiului dusă la absurd, nene Iancule. De ce duhurile rele i-au cerut tocmai dragostea în schimb, de ce a primit Manole acest târg ingrat, de ce n-a coborât de pe schelă cu tovarăşii lui nouă, să lase zidurile în ruine şi să-şi mângâie nevasta? De ce opera de artă să sugrume o viaţă şi să se ridice pe o îngropăciune?

BALTEŞ

De ce? Fiindcă artistul, coniţă, ţine minte vorba mea, înainte de a fi creator, e întotdeauna un călău. A, dacă Manole ar fi fost burghez ca noi, lucrurile s-ar fi aranjat... da... da... N-ar fi fost nici o complicaţie... Ar fi trimis la plimbare pe Necuratul, desigur, din primul moment. L-ar fi luat de sus: „Domnule diavol, eşti un obraznic când vii cu astfel de propuneri nesăbuite. Eu vreau să-mi ţin diseară consoarta pe genunchi, vreau să-mi iau halatul şi papucii, s-o prind frumuşel de bărbie şi s-o rog să-mi cânte o romanţă". Dar Manole, coniţă, a fost un nebun, un zănatec, scumpe prietene. El vrea ziduri boltite de mănăstire, visa linii şi arabescuri care îi zvâcneau în ochi şi în sânge. Manole era otrăvit... Manole era artist, coniţă... şi arta e totdeauna o înviere după îngropăciune. De câte ori văd un tablou ori un bronz, de câte ori citesc o carte, am o senzaţie bizară, îmi miroase a mort... Pe cine o fi îngropat nenorocitul? mă gândesc... Fiindcă, vedeţi dumneavoastră, în secta asta de besmetici legământul cu dracul ţine de tagmă, e o condiţie indispensabilă. Dracul are registru, poartă contabilitate, coniţele mele, înseamnă tot. Trebuie să plăteşti pe măsură ce cioplești în piatră sau scrii pe hârtie şi fireşte opera cea mai mare se plăteşte mai scump. (Intră de pe terasă Andrei Galea.) A, uite, unul din familia lui Manole. E tânăr încă, poate nici nu stie secretul de atelier... Eu sunt scorbură veche în care au bătut toate vânturile. Eu am plătit, coniţele mele. Cu diavolul suntem chit, a mai rămas Goldman.

Scena II

ACEIAŞI, GALEA

GALEA

Iar ţii conferinţă, nene Iancule?

BALTEŞ

Pe pielea ta, nenorocitule. Ia vino încoace! Ce-ai în mână?

GAJ .EA

Plastilină. O silabă din gândurile mele, cum ai zice dumneata.

ANA

Nenea Iancu a fost macabru, nu te-a cruţat deloc, domnule Galea.

BALTEŞ

Vedeţi, doamnele mele, vedeţi-1 cât e de primejdios. Plastilină. Cine ştie, dacă nu avansează o fărâmitură din marmura în care va face el îngropăciunea cea mare? în muzeul din Vatican când ne plimbam amândoi acum doi ani, se proptea de câte un sarcofag roman, ori atingea o pulpă de granit şi-i străluceau ochii. Am înţeles atunci. I-am vizitat de atâtea ori atelierul. I-aţi văzut expoziţia din urmă?

D-NA CARAMFIL

Admirabilă...

GALEA

De ce mă persecuţi, nene Iancule?

BALTEŞ

Lasă-mă să te spui, babacule... Aşa sunt eu indiscret si flecar... Mi-a vorbit, coniţă, într-o noapte la Herăstrău de ideea lui, de Atlantida...

GALEA

BALTEŞ

Da, Atlantida, cum o vede răsărind albă cu braţele ridicate spre cer... Da, da, e de-ai lui Manole, feriţi-vă de el, coniţele mele, ăsta face târg cu dracu, ăsta îngroapă... Hai încoace să te pup, sălbatecule!

SCAR1AT

Te-a pus la catastif nenea Iancu.

D-NA CARAMFIL

Te-a afiliat Meşterului Manole, domnule Galea!

GALEA

De ce? Eu nu fac mănăstiri, eu fac bustul doamnei Brăneanu şi sunt pe isprăvite. Mai avem două şedinţe, soclul nu s-a surpat, modelul e mai vesel ca oricând. Nu-i aşa, doamnă?

ANA

Da, dar nenea Iancu ne-a explicat pe Manole cu o ciuda teorie a compensaţiei.

GALEA

Eu nu fac literatură.

D-NA CARAMFIL

Cum se plăteşte tot...

GALEA

Eu gândesc în piatră, doamnă, sunt un manual nu un cerebral, eu nu înţeleg teoriile lui nenea Iancu.

BALTEŞ

Nu e nevoie să le înţelegi, ca să le verifici, dragul meu... Odată, cândva, cine ştie, poate-1 vei pricepe şi tu pe Meşterul Manole... în orice caz să aşteptăm, s-o aşteptăm pe Atlantida...

ANA

Uite, ce e, domnule Andrei, să ne înţelegem! Cât ne-ai părăsit dumneata şi-ai stat pe terasă ca un ursuz ce eşti...

GALEA

Mă durea capul, doamnă.

SCARIAT

îl durea capul. Vedeţi-1, ce plăpând e bietul băiat.

GALEA

Da, mă durea capul. Numai când mă doare îl simt, altfel nu, că n-am nevoie de el.

D-NA CARAMFIL

Vrei un piramidon?

BALTEŞ

Nu, un coniac, Adolf. Un *fine cbampagne,* să alungăm tenebrele lui Manole. (Chelnerul Adolf vine cu buteliile şi toarnă.) Aşa. Să nu fie Ersatz nemţesc c-o păţeşti...

ADOLF

Se poate, coane Iancule?

ANA

Mie o chartreuză. (Gustă din lichior.) Da, cât ai stat pe terasă, nenea Iancu ne-a lămurit patronul la toţi. Fiecare cu cine ţine, cine l-a impresionat mai mult, cine l-a zguduit mai tare. Iacă eu, de pildă, am fost categorisită pentru Wagner, colonelul s-a declarat alături de Bismarck fiindcă ţine la maniera forte, nenea Iancu e cu Meşterul Manole... Aici te-a pus şi pe dumneata, la Meşterul Manole.

GALEA

De ce la Meşterul Manole?

ANA

Fiindcă Meşterul Manole e simbolul artei creatoare, al artei care devorează si învie.

GALEA

A, arta şi iar arta... Cunosc discuţiile astea, doamnă Brăneanu. încep totdeauna la orice masă copioasă, de obicei la şampanie când sunt două cucoane nostime... Arta... Nenea Iancu îşi bate joc de noi.

BALTEŞ

Ba deloc. Habar n-ai. Am fost foarte serios, aproape funerar.

ANA

A fost foarte serios. Ne-a făcut să înţelegem ce egoism feroce e într-un laborator de artist, cum creaţiunea e o patimă fără frâu.

GALEA

Patimă fără frâu?... Literatură...

ANA

De.

GALEA

Sunt patimi mai mari, doamnă.

BALTEŞ

Ce patimi mai mari cunoşti dumneata, domnule?

GAJ,EA

Bine, ştiu eu? Foamea, ar zice un cerşetor, ura, ar răspunde un proletar... Eu, doamnă, nu-i accept pe Manole, nu-1 accept fiindcă nu-1 pricep... L-aş fi priceput atunci când ar fi îngropat între zidurile lui o fiinţă fără devotament... O răzbunare, aşa da... dar încă o dată sunt pasiuni mai mari. Mai bem un coniac, nene Iancule? Afară e un concert de broaşte omeric.

BALTEŞ

Mai bem, puiule! Da' de ce fugi tu, mă băiete, de Manole? Atlantida, babacule...

GALEA

Iat?

ANA

Un subiect de demult...

BALTEŞ

Da, Atlantida, de trei ani o plimbă şi nu se mai isprăveşte... Nu ţi se pare că semeni cu Manole?

GALEA

Atlantida... Am s-o sfarm cu ciocanul într-o seară. Nu fug de Manole, cum zici dumneata, dar spun că altul m-a impresionat mai mult.

ANA

Cine?

GALEA

E o poveste simplă si brutală.

ANA

Cine?

GALEA

Dacă dumneata mi-o ceri, euv-ospun...

BALTEŞ

Cine? Sâ-J vedem

SCARLAT

Praxitel?

D-NA CARAMFIL

Canova?

GALEA

Nu, doamnă, popa din Mestecăniş...

BALTEŞ

Bravo. neică! (Râd toţi.)

SCARLAT

Ce-o mai fi si asta.

BALTES

E formidabil... Nu ce-.cupopadinMesteci;î ^. ine,

GALEA

Nu m-a întrebat doamna Brăneanu cine m-a impresionat mai mulr?

ANA

Desigur că da...

GALEA

Cine m-a zguduit mai tare în viaţă? Imediat n-o să mai râdeţi... Nu cumva credeţi dumneavoastră că pasiunile mari au nevoie de-un plastron şi de un smoking ca să poată fi invitate la masă? Eu, doamnă, le-am urmărit des în plin aer, mi s-au părut mai vii şi mai plastice... într-un sat de ţărani uscăţivi şi aţoşi găsiţi toată galeria marilor chinuiţi... şi pe Hamlet, şi pe Ofelia, pe toţi... Sunt îmbrăcaţi în iţari, sau în cămaşe cu alriţă, mai barbari poate, dar sunt ei, aşa cum trăiesc în toate minţile... Eu nu pot potrivi vorbele, dar sunt totdeauna gata să-i apăr... Mâine nenea Iancu va spune frumos povestea mea... Ei bine, Mestecăniş e un sat în Vrancea, sub o muche de deal, cu o biserică veche, zidită de Vasile Lupu. Acolo trăia, acum douăzeci de ani, un haiduc de popă văduv pe care-1 vedeam des în copilăria mea. Trăgeam la el cu tata de câte ori treceam cu trăsura de la Focşani spre Soveja. Era înalt şi spătos ca un Ercule din Vatican, doamnă. Avea vin bun şi cântece lumeşti de la munte. într-o vară făceam iar drumul obişnuit, ne oprisem în capul satului să potrivească vizitiul o curea la hamuri. Trei ţărani au sărit să ne dea ajutor: - Să trăiţi, coane Costică. — Ce mai e pe la voi? a întrebat tata. Oamenii au pus capul în pământ: — Rău, boierule, am ajuns de râsul lumii cu părintele. Tata cu mirare:- Ce s-a întâmplat? Un moşneag cuvios ne-a spus pacostea lor... S-o vedeţi... Eu îl ascultam din fundul trăsurii unde mă zgulisem de bătaia vântului... Ne-a făcut de râs, zice. S-a încurcat cu Rafira, cârciumăreasa de la Moineşti. Şi-a adus-o în casă, o muiere cu ochi ca jarul şi cu farmece, boierule... Tata zâmbea: - Şi nu-i dă drumul? Ţăranul şi-a făcut cruce: - De-un an fierbe satul, coane Costică, de-un an ne spurcă grijania... Le-am făcut pe toate, ca să-1 scăpăm... Degeaba... Ne-am dus bătrânii la el şi l-am rugat s-o lase... Ce credeţi? A ieşit cu puşca în ceardac şi ne-a alungat... S-a răscolit toată lumea.. .Nimic... într-o zi, când

a plecat la iarmaroc la Panciu cu ibovnica, i-am pus gând rău... Ne-am luat cu mic cu mare şi i-am dărâmat casa... Ziceam, acum s-a isprăvit: unde se aciuieşte popa? L-am aşteptat la întoarcere: - Nimeni nu te primeşte în curre, părinte, dă-i drumul strigoaicei şi-ţi zidim casă nouă... Tata i-a tăiat vorba: - A lăsat-o? - Aş! s-a mutat în pivniţă, boierule, sub pământ... - Cu ea? - Cu Rafira! Viziriul potrivise hamurile şi-am pornit... Am ajuns la casa popii, nene Iancule... Era o jale, zidurile sparte, grinzile căzute, coperişul de şindrilă în mijlocul curţii... Tata a oprit, pare-că-1 văd cum se încruntase: - Părinte Onufrei! A ieşit din gârliciul pivniţei încadrat în muşchi şi buruiene ca un triton. - Rău ai ajuns, părinte! i-a aruncat vorba tata. Popa s-a uitat o clipă întunecat la noi şi-a întors capul spre pivniţă: - Rafiro! Ce să vă spun? Doi ochi negri s-au ivit peste umerii haiducului care a ridicat fruntea şi ne-a sfidat: - Bine-am ajuns, domnule Costică, bine-am ajuns! Tata n-a răspuns nimic şi a dat bici cailor... Eu din coşul trăsurii m-am uitat pe furiş înapoi. Doamnă, apunea soarele pe ruine, pe barba albă şi pe basmaua roşie... N-am văzut de atunci tablou mai impresionant... Ei, vedeţi că nu mai râdeţi... Pe mine m-a mişcat, doamnă Brăneanu, eu sunt cu popa din Mestecăniş...

BALTEŞ

Ştii că-i straşnică povestea ta, Andrei!

ANA

E pitoresc.

D-NA CARAMFIL

Impresionant.

SCARIAT

Ade haidu

GALEA

Nu era vorba cine m-a impresionat mai mult? Pitoresc ziceţi dumneavoastră, omenesc zic eu, o pasiune barbară, îndărătnică şi sănătoasă, ca un legionar roman.

BALTEŞ

Cum ziceai? Apunea soarele pe ruine, pe barba albă şi pe basmaua roşie... Să-1 iertăm, coniţă, a vorbit frumos. Decât un lucru, măi Andrei, stau şi mă gândesc eu acum: Iacă Manole şi popa din Mestecăniş, doi rumâni ca noi. Fiecare din doi iubea o femeie, şi unuia şi altuia i s-a cerut s-o sacrifice... Care din doi o iubea mai mult?

ANDREI

Desigur că popa.

SCARIAT

Evident că popa.

D-NA CARAMFIL

Da, părintele...

BALTEŞ

Nu pricepeţi nimic... Nu pricepeţi mănăstirea dc la Argeş... Nu-1 pricepeţi pe Manole...

Scena III

BRĂNEANU (se ridică de la masă. Ceilalţi îl urmează.):

Ştiţi că e ora 12, domnilor. Exact miezul.nopţii. O jumătate de ceas şi-mi intră trenul în gară. /

ANA

Adevărat, cum a trecut vremea. Nenea Iancu, Vlade, a fost admirabil ca întotdeauna.

BALTEŞ

Eu sunt un fel de lăutar, coniţă, să nu mă luaţi în serios pentru Dumnezeu. Aştept să mai îmbătrânesc puţin şi-mi schimb numele. Iancu lăutaru, cânt pe la ospeţe...

BRÂNEANU

Iţi mulţumesc, Iancule. Toată vara la Sinaia, dacă nu erai tu, cu ploile asrea, mureau cucoanele de plictiseală.

BALTEŞ

Sunt extraordinari proprietarii, domnule. Când plouă se plâng de plictiseală, când e secetă se plâng de rapiţă. Numai Goldman nu se plânge. Ce zici, Goldman? Dacă nu curge, pică.

COL. DABIJA

Cinci cacialmale dumnealui, omul poporului. Dacă n-am ordin de la divizie, *?non cher...*

PRINŢUL MUŞAT

Colonel Dabija, monsieur Goldman e sub protecţia mea...

GOLDMAN

Reciproc prinţule, reciproc!

BRĂNEANU

Domnilor, vă mulţumesc la toţi. La masa mea de bun rămas aţi fost la înălţime. Regret că trebuie să vă las, dar plec la datorie. Vă las pe nevastâ-mea încă o săptămână, două. Eu, Iancule, am devenit din nou agricultor. Ştii că am întârziat cu treieratul. Un lucru însă, domnii mei. Angajamentul de la masă nu se uită. A, nu! Suntem parolişri. Peste o lună exact, la

3 octombrie, seara, ne revedem cu toţii la mine la ţară, la vânătoare de mistreţi. Nu-i aşa? Cu toţii. Ne-am înţeles.

BALTEŞ

La ordin! La Brăneşd cu toţii la 3 octombrie! Nu-i vorbă, eu mare pagubă în mistreţi n-am să fac. Poate Goldman...

GOLDMAN

Nu mă ierţi, domnule Balteş...

BALTEŞ

Vedeţi ăsta e ticul lui... De câte ori se supără îmi zice domnule Balteş. Asta înseamnă că şi-a pus redingota.

GOLDMAN

Nu, coane Iancule, Doamne fereşte, zic aşa, eşti mata crud câteodată. Nu vrei să mă ierţi...

BALTEŞ

Da' dumneara mă ierţi, Bibicule, când vine termenul la bancă?

BRÂNEANU

Ei, la revedere, dragii mei! Exact peste o jumătate de ceas îmi pleacă trenul. Ano, să ne grăbim. La revedere la Bucureşti.

ANA

Da, să urcăm.

PRINŢUL MUŞAT

Venim şi noi. E târziu. Noapte bună, doamnă Caramfil.

D-NA CARAMEIL

La revedere, prinţule.

ANA

Pe mâine, nene Iancule. (Colonelul şi Goldman salută.)

BRĂNEANU

La revedere, domnule sculptor. S-a făcut, s-a făcut?

GALEA

încă două şedinţe şi am terminat. Bună seara, domnule Brăneanu! (Toţi urcă scara hotelului, afară de Balteş, Galea, Scarlat şi doamna Caramfil.)

Scena IV

BALTEŞ, GALEA, SCARIAT şi D-NA CARAMFIL

SCARIAT

Nu l-ai iertat pe Goldman nici azi, nene Iancule!

D-NA CARAMFIL

Credeţi că s-a supărat? Mi se pare foarte puţin supărăcios.

BALTEŞ

Supărat Goldman? mofturi! Ăsta înghite mult, coniţă. *Hippotamusfelix,* stomac de bronz, măruntaie de oţel... şi la urma urmei de ce să se supere? Micile răutăţi, înţepături de ţânţari istoviţi, atâta ne-a mai rămas, Scarlate! Plătim poliţele şi ne răzbunăm cu un calambur, proastă afacere... In lumea noastră, dragii mei, se intră uşor... Pe fereastră, da, mai ales pe fereastră... Nu suntem o cetate închisă în care pătrunde numai alesul care ştie parola... Un tramvai, băieţi, ai cinci lei, plăteşti biletul, te urci... Aşa şi Goldman... Înainte vreme îi ardea lui de vânătoare? Azi e om subţire, trage cu puşca. Sunt sigur că trage bine. L-a învăţat Muşat... Ce m-a exasperat însă a fost dăunăzi când a venit la Sinaia. Ei, atunci l-am înjurat... L-am întâlnit aci în hol, la hotel... Costum de sportsman de la Birmingham... zic: - De unde vii, Goldman? - Din Ardeal, zice. Eu glumesc: - Ce, iar cherestea, zahăr, hârtie, ţâţâna uşii? Da' el de colo: - Nu, domnule Iancule, n-am fost penttu afaceri... Caut o ruină...- Ce, întreb eu speriat... - O ruină, face Goldman... M-a trăsnit. Mă gândeam... n-o fi nebunit ovreiul? O ruină, răspunde el tacticos, un castel vechi. Ştii, nevastă-mea romanţioasă, îi plac grozav ruinele... A văzut la o gară la fraţii de dincolo şi ţine că vine frumos cum cad umbrele seara pe ziduri... Ţine la poezie, domnule Iancule. Ţine la poezie... De ce să nu-i fac plăcerea? M-am uitat în obrazul lui, vorbea cu candoare... Auzi dumneata, căuta o ruină... Să nu-1 înjuri? Ce zici, Andrei? Tare povestea ta cu popa din Mestecăniş, o baladă barbară care se cere pe hârtie... Ce e? pari cam dus de acasă.

GALEA

Am o migrenă idioată. Mă mai plimb pe terasă. Noapte bună, doamnă Caramfil! la revedere, Scarlate! Noapte bună, nene Iancule, şi mâine cu bine, fără Manole... (Iese pe terasă.)

BALTEŞ

Fii pe pace. Meşterul ăsta se ţine de noi, ori vrem ori ba. Noapte bună! La vârsta ta şi eu ascultam broaştele. Bun băiat, apă mare, tulbure, mână bolovani grei... Mă duc şi eu, coniţă, mă trag la bârlog... Noapte bună! Noroc, Scarlate. *[Urcândpe scară.)* Ştiţi cum e camera de holtei bătrân? Ca o mănăstire fără clopot, nu se mai ţine nici o litufghie... bolborosesc sfinţii între ei şi duc dorul de tămâie... Noapte bună! Să trăieşti, Scarlate!

D-NA CARAMFIL

Mâine, nene Iancule!

Scena V

D-NA CARAMFIL, SCĂRIAT

D-NA CARAMFIL

încă două clipe, domnule Scarlat. Aştept pe Ana, vreau să-i spun ceva pentru mâine. Prepar o surpriză lui nenea Iancu. Am o idee. Nu-i aşa, că e extraordinar? Un amestec ciudat de glumă şi de melancolie. N-ai văzut? Cu un ochi râde, cu celălalt plânge... Ana il iubeşte cu un ataşament absolut. E cel mai bun prieten al ei. O cunoaşte de pe când îi trăiau părinţii.

SCARIAT

Doamna Brăneanu e o fire sensibilă.

D-NA CARAMFIL

E o artistă. Şi prin temperament şi prin talent. Ne cunoaştem, aş putea zice, din copilărie... E mult mai mică decât mine, are 25 de ani. S-a măritat când a murit Nicu. E,ram în doliu, mi-aduc aminte. Da, e o fiinţă adevărat excepţională. N-o vezi agitată de întrebări şi de vârtejuri. Ca un arc întins, de câte ori nenea Iancu aruncă vreo săgeată! La conservatot, la Paris, a luat premiul de canto. Are o voce fenomenală. Mama ei, se pare a fost o femeie superioară, din neamul Sorocenilor. A murit din naştete. Tată-său, profesorul Ranta, a crescut-o el, cu cărţi, cu flori şi cu muzică italiană, pasiunile lui. Sunt convinsă că dacă trăia, Ana nu s-ar fi măritat. îl iubea aşa de mult. Ar cânta poate undeva la operă în străinătate şi bătrânul Ranta i-ar potrivi şalul pe umeri, să nu răcească... Ce vrei însă, singură, orfană, săracă. Viaţa unei femei, domnule Scarlat, e de obicei o poveste banală, nu ca ale lui nenea Iancu... începe cu fantezii de pension, continuă cu un măritiş pripit...

SCARLAT

Şi isptăveşte cu un divorţ.

D-NA CARAMFIL

A, nu, domnule Scarlat. Ana nu e ttşuratecă. Dumneavoastră bărbaţii sunteţi totdeauna simplişti când ne judecaţi pe noi. Crezi că sufletul unei femei nu e mai complicat ca un proiect de arhitectură?

SCARIAT

Comparaţia e bună, fiind vorba de compartimente secrete şi câreodată de mai multe etaje. Nu, glumesc. Am toată consideraţia pentru doamna Brăneanu. E inteligentă, frumoasă, plină de talent, deşi talentul, la drept vorbind, mi se pare un sfetnic inoportun într-o căsnicie.

D-NA CARAMFIL

De ce? Ce ciudat vorbeşti.

SCARIAT

Vorbesc ca un burghez fără probleme. Zic un sfetnic inoportun, fiindcă se interpune, totdeauna prezent, ca un al treilea între bărbat şi nevastă. E, cum să zic, un factor extraconjugal talentul... Iaca Brăneanu, ce crezi?

D-NA CARAMFIL

E un om foarte cumsecade. Fireşte, el cu politica lui, cu moşia, cu consiliile dc administraţie; nu se cheltuieşte în emoţii de interior. Cât despre probleme, cum le-ai zis dumneata complicaţiilor sufleteşti, el nu le cunoaşte. Iţi dau un exemplu, mi l-a spus dăunăzi Ana. Foarte curios. Ştii că până azi nu i-a văzut bustul la care lucrează Galea de două luni în camera de alături. Când l-a chemat să i-l arate, a mângâiat-o părinteşte pe frunte. — Ştii că mie nu-mi placi de bronz... Ciudat, nu-i aşa? Dar e bun, are o bunătate paternă, un devotament onest şi definitiv. De aceea Aria ţine la el, cu toată deosebirea profundă de caracter şi de vârstă. I s-a ataşat

printr-un sentiment de cuviinţă, de respect... ştiu eu? Ce păcat că n-au copii, copiii simplifică...

SCARIAT

Andrei, ce zice în faţa unei astfel de atitudini puţin complicate a omului politic în materie de artă plastică?

D-NA CARAMFIL

îmi închipui că nu ştie. N-ar fi fost delicat să-i spuie. Te joci cu amorul propriu al artistului? Te pomeneşti că-şi ia plastilina şi pleacă.

SCARIAT

Dar, doamnă Caramfil, te înşeli. Andrei înregistrează cu o seninătate exasperantă opiniile bune şi rele ale de-aproapelui în meseria lui. Te întrebam adineauri numai fiindcă m-ar fi interesat răspunsul lui. Are câteodată o ripostă care loveşte la mir. Ştii ce i-a spus nu demult unui ministru care i-a vizitai expoziţia şi, fireşte, habar n-avea de Praxirel, vorbea platitudini. I-a spus: - Domnule ministru, oamenii politici nu apreciază sculptura, decât când sunt în rai. - De ce? l-a întrebat ministrul jenat. - Fiindcă atunci partidul vine la noi cu o fotografie proastă să le facem bustul. A, e un tip Andrei, un fanatic în artă, un nepăsător în viaţă... Doisprezece ani a rătăcit în străinătate prin muzee. A cheltuit o avere bunicică rămasă de la părinţi. De obicei e tăcut, cum zicea el, gândeşte în piatră. Nu se spovedeşte decât lui nenea Iancu, noaptea la Herăstrău, la ore mici, între trei şi cinci... M-am mirat azi, când l-am auzit cu povestea din Mestecăniş. Curios, foarte curios. De felul lui e scurt la vorbă. Azi părea contrariat, aptoape agresiv. în timpul din urmă îl văd pe gânduri... Are ceva! Migrena e un pretcxi caraghios! Când îl aud îmi vine să râd. Nu vezi ce spete de uriaş...

Scena VI

D-NA CARAMFIL, SCARIAT, BRĂNEANU, ANA, ADOLF

BRĂNEANU

(Coboară scările în costum de voiaj. Valetul îi aduce geanta. Ana îl însoţeşte până în hol.)

A, o conspiraţie, ori un tete-â-tete, scumpa mea văduvioarâ?

D-NA CARAMFIL

O conspiraţie, domnule Brăneanu, împottîva lui nenea Iancu. O aşteptam pe Ana.

SCARIAT

Ştiţi că eu sunt numai planton, nu m-a introdus în secrer.

BRĂNEANU

Ei bine, să vă văd, să-mi scrieţi. Nu-1 păcăliţi prea tare că se răzbună pe Goldman. Da' ştii că trebuie s-o şterg repede. Adolf, maşina!

ADOLF

I Gata, conaşulc.

ANA

Hârtiile cu devizul sunt în geantă. La revedere, Vlade.

BRĂNEANU

La revedere. Sărut mâinile, doamnă Caramfil. Cu bine, domnule Scarlat. La Brăneşti la vânătoare. (Anei) îţi scriu de la Brăneşti când termin cu lucrătorii. La revedere!

ANA

Noapte bună, Vlade.

D-NA CARAMFIL

Bun voiaj, domnule Brăneanu.

SCARIAT

La mistreţi, da, la revedere, domnule Brăneanu! (Brăneanu pleacă.)

Scena VII

SCARIAT, D-NA CARAMFIL, ANA

SCARIAT

Acum s-a terminat rolul meu de asistent la o conspiraţie în care n-am fost iniţiat. L-am îndeplinit cu discreţie. De la nenea Iancu, meşterul nostru al tuturor, eu am învăţat codul bunelor maniere pentru candidaţii de holtei bătrâni.

D-NA CARAMFIL

Oameni fără probleme, domnule Scarlat. (Anei.) Ştii ca dumnealui pozează în burghez fără probleme.

ANA

Atunci, Eleno, ia seama. Domnul arhitect e un candidat de însurătoare.

SCARIAT

Care riscă uneori să intre el în rolul nevestii lui Manole... Mă retrag acum. Mi se pare că pentru prima dată astăzi am încercat să fac un spirit. Contagiune. Şi fireşte n-am reuşit. Vă rog să mă iertaţi. Sărut mâna, doamnă Caramfil. Noapte bună, doamnă Brăneanu. Sărut mâinile...

D-NA CARAMFIL

Vezi că eşti răutăcios.

ANA

E prevăzător.

ŞCĂRI AT

Nu, doamnă, cel mai inocent locatar aî hotelului... Mă rezum la pută geometrie...

ANA, D-NA CARAMFIL

Noapte bună, domnule Scarlat!

Scena VIII

D-NA CARAMFIL, ANA

D-NA CARAMFIL

Te-am aşteptat, Ano. Bine că s-a isprăvit. Te-am aşteptat. Am inventat ideea unui complot împotriva lui Balteş, ca să-ţi vorbesc. Vreau să-ţi vorbesc. Ştii, eu seara îmi fac bilanţul, un obicei de veche gospodină. Ei bine, l-am făcut şi astă-seară.

ANA

La care rubrică m-ai pus: profir sau pierderi?

D-NA CARAMFIL

Ei nu, crede-mă, cinismul nu e reţeta cea mai indicară.

ANA

lartă-mă.

D-NA CARAMFIL

Nu, dar câteodată ai vorbe stranii.

ANA

lartă-mă sunt enervată, iartă-mă...

D-NA CARAMFIL

Eşti zbuciumată, da...

ANA

Sunt caraghioasă, sunt enervată... Ai dreptate... înţeleg...

D-NA CARAMFIL

Enervată, da! Şi ce e mai rău e că începe să se vadă. Crede-mă, sunt bucuroasă că Vlad a plecat, ar fi putut să observe. Toată vivacitatea asta intempestivă, alternările repezi de umoare, trei păhărele de charrreusă după masă, tu care nu guşti o picătură de lichior...

ANA

Aş vrea să-mi stăpânesc nervii, Eleno, e greu.

D-NA CARAMFIL

Azi-dimineaţâ ai fost dezagreabilă, pur şi simplu dezagreabilă cu Vlad. In definitiv poate să fie cineva om de seamă, fără să cunoască pânzele Renaşterii. Când i-ai spus cu răutate şi-ai repetat în faţa tuturor: Sandro Boticelli a fost un mare agricultor în câmpiile toscane, omul a plecat capul, n-a zis nimic, a luat pe colonelul de braţ şi a pornit-o înainte... L-ai blesat, ai fost crudă, aproape rău crescută...

ANA

Dacă nu înţelege nimic acest om liniştit... serviabil... Dacă nu înţelege nimic... Eleno, sunt obosită... Viaţa nu e numai club şi rapiţă, politică şi vânătoare de mistreţi.

D-NA CARAMFIL

Ei da, dar astea sunt descoperiri tardive, nu pot duce la nimic bun...

ANA

Desigur că da... decât sufletul e o coardă, Eleno, care se întinde şi plesneşte odată... Nu ştii când, nu-ţi dai socoteala... Te plimbi în întuneric şi te lămureşti deodată, ca la lumina

unui fulger... Da, sunt străfulgerări de-o clipă care limpezesc adevăruri crude... Ştiu eu? Ani de-a rândul mergi alături de cineva fără să înregistrezi că are urechile mari şi-un punct de albeaţă la ochiul stâng... Lc-ai înregistrat? Din ziua aceea nu-i mai vezi decât utechile... Nu te mira de vorba mea, aşa e... Să nu ctezi că sunt o apucată, că nu mă analizez... Eu îmi dau seama, eu mă chinuiesc, mă zbat...

D-NA CARAMFIL

Ştiu, Ano; tocmai de aceea-ţi vorbesc. Acum că ai rămas singură, am impresia că trebuie să-ţi fiu o protectoare...

ANA

•f Da. Iţi mulţumesc, Eleno. îţi mulţumesc. Tu eşti bună, eşti echilibrată, eşti înţeleaptă... eşti prietena mea, Eleno... Explică-mi tu, cum se poate descifra o pervertire de temperament? Ai avut vreodată senzaţia asta penibilă că nu mai eşti tu, că eşti altă fiinţă, alţi nervi, altă carne? Şi toată transformarea bruscă peste noapte, ca de-o otravă... ca şi când ai fi mâncat bureţi nebuni culeşi pe Caraiman?... în definitiv, Eleno, eu am trăir şapte ani cu Vlad, mi-am făcut o concepţie de viaţă din căsnicia mea, am trăit împăcată, fără zguduiri mari, adevărat, dar mulţumită... normală... Şi-acum dintr-o dată, un fulger... o destrămare... Şi eu ţin la el şi azi, pricepi, ţin... îl respect... da... Ce dedublare stupidă... Nu-mi dau seama... Aş vrea să-1 întreb pe bătfânul Balteş, să-mi explice el, nenea Iancu, boala asta grozavă dintr-un tratat de patologie...

D-NA CARAMFIL

Draga mea, nu-i nevoie de Balteş... Are un nume simplu. E bine să nu-1 rostim acum. Ar putea să ne-audă de pe terasă.

ANA

Cine?

D-NA CARAMFIL

E pe terasă.

ANA

Andrei e pe terasă?

D-NA CARAMFIL

Toată seata s-a plimbat ca un lunatic. Ei bine, omul ăsta este fără cumpăt; un mare artist, desigur, dar un mare copil... De vreo două săptămâni s-a întunecat de tot... Crezi că lumea n-a remarcat? Când ai cântat astă-seară aria Isoldei, s-a ridicat de pe scaun şi a ieşit repede din hol ca un somnambul... Crezi că Balteş cu agerimea lui de fin observator nu l-a înţeles? Povestea lui Manole, nu-ţi dai seama c-a fost cu tâlc, o subtilă şarjă de circumstanţă? Şi el, neîndemânatec, n-ai văzut cum s-a prins când a ripostat cu tabloul lui de la ţară, o apoteoză barbară a dragostei, o ripostă stângace, provocatoare.

ANA

Da, e tulbure...

D-NA CARAMFIL

E elementar...

ANA

Ele

D-NA CARAMFIL

Ce este?

ANA

Ele i o ide

D-NA CARAMFIL

Ce vrei?

ANA

Cheamă-1 te rog de pe terasă, cheamă-1 aici.

D-NA CARAMFIL

Dcce asta?

ANA

Chcamă-1, vreau să am o explicaţie cu Andrei.

D-NA CARAMFIL

Nu e riscant aici, la ora asta?

ANA

Nu, vreau să-i pun capăt... Ai dreptate, e o stare imposibilă. Voi fi scurtă, tranşantă...

D-NA CARAMFIL

Ai să fii rezonabilă?

ANA

Da, îmi dau toate silinţele. îţi făgăduiesc. Cheamă-1, te rog, şi lasă-ne singuri! Am să-ţi spun mâine... îţi mulţumesc, Eleno... (D-na Oaramfii iese pe terasă. Se aude: D-le Galea! Răspunde Galea: Doamnă Caramfil. Reintră împreună.)

Scena IX

ANA, D-NA CARAMFIL, GALEA

D-NA CARAMFIL

Un moment, te rog... Sper că s-au culcat şi broaştele. Am rămas noi... vino! Ana vrea să-ţi spuie un cuvânt pentru şedinţa de mâine. Da', ştii, pe mine, să mă iertaţi. Excursia de azi, masa de astă-seară, discuţiile m-au dat gata. Să mă iertaţi.

GALEA

Da, doamnă.

ANA

Un cuvânt numai, aşează-te, te rog... Mâine nu cred să pot poza. (D-na Caramfil pleacă.) Mă urc şi eu imediat, e aşa de târziu! La revedere, Eleno!

D-NA CARAMFIL

La revedere, domnule Calea!

GALEA

Noapte bună, doamnă. (Urcă scara.)

ANA

Nu e vorba de bust. Vreau să-ţi vorbesc. Nu de şedinţa de mâine... Stai, te rog...

GALEA

Nu e nevoie.

ANA

Totuşi.

GALEA

Orice explicaţie e deplasată.

ANA

Dc ce eşti tulburat?

GALEA

Nu. Orice cuvânt e o notă falsă... O tulburare mai mult... Cât despre ghemul de lut din camera 37, te rog să-i spui feciorului că nu mai trebuie să-I ude dimineaţa. Nu mai lucrez. Sunt două luni de când faimoasa operă o simt sluţindu-se sub mâinile mele. Te rog să-1 arunci în Prahova. Da, da,

, ,cestei vilegiaturi
e cel mai potrivit omagiu ce-l putem a ^ poUtică
de la Sinaia, cu preocupări de ana, 1 ^ A> câtă
economică, cu toată ilustra pletora a acest
banalitate, câtă banalitate...

ANA

Eşti prea agitat.

GALEA

Nu, sunt ridicol.

ANA

Esti dezlănţuit.

GALEA

Sunt ridicol.

ANA

r să cânt astă-seara:
De ce-ai plecat pe terasă, cano am »~~r ndant începi
A fost un gest râu plasat, l-au simţit ton, a lo

GALEA

Te-asigur că ultima.

ANA

De ce spui aşa?

CAIEA

j? Darn«stringea
Da, ultima. Crezi că nu mi-am d a t * , ^ .. \ creier,
de gât... Aveam în minte scena de aa- ^
în mâini, în degete; înţelegi, in deg „ râvnită Plătesc scump
mângâiat decât piatra, e un cutremur, e o revoi i
dezertarea de la muzee... Da, sunt un exilat, un dezertor... Şt
A ir- i- • • ,o Ar-o oră văl) resurdă,
cand fiecare arom din mine se risipea ca ac « t
, . . , , • i • impecabilă linişte
dumneata atingeai clapele pianului, cu o r
J - -• • .•«,-,5«ire. cu prestanţă...
mondena. Cântai cu măiestrie, cu stapann^-» y

ANA

Ce copilărie... Dar n-ai priceput...

GALEA

Erai a tuturor...

ANA

Dar n-ai înţeles... Alesesem aria Isoldei... Era un gând ascuns, era un val - ştiu eu? - era o mărturisire.

GALEA

Da, aria Isoldei. Să nu crezi că în sufletul meu n-au răsunat acordurile ca într-o biserică părăsită, că nu mă flagelează, că nu mă răscolesc. Să nu crezi că din prima zi când te-am auzit, vocea dumitale nu mi-a dat acea senzaţie cotropitoare pe care trebuie s-o fi resimţit bestiile lui Orfeu. Din clipa însă când aici s-a deschis o rană, fiecare accent e un pumnal care se înfige şi doare... Eu nu mai sunt auditoriu, înţelege-mă, eu vreau să fiu stăpân... Nu pot? Plec! Toţi aceşti indivizi, care stau cu braţele încrucişate în fotoliul lor şi sorb revărsarea melodiei, mi se par nişte intruşi odioşi... Cânrecul se risipeşte tuturor, ca o voluptate a simţurilor cu ferestrele deschise... Fiecare îşi smulge partea lui, o gamă, o înfloritură, un tril... Unul zâmbeşte, altul plescăie din buze, altuia i se umflă vinele la frunte... Se împart asupra lui, asupra d-tale... E o impietate, e o orgie, e obscen...

ANA

Andrei!

GALEA

De-aceea spectacolul este peste puterile mele. De aceea am plecat!

ANA

Andtei, ar fi mai bine...

GALEA

De aceea am să plec definitiv...

ANA

Să pleci definitiv...

GALEA

Da, să plec... Să mă înfund din nou între ciopliturile mele de piatră, undeva departe, lângă un amfiteatru la Taormina, la Amalfi, într-un sat în Sicilia. Singur şi pribeag, fără nume, fără ţară... Tortura asta continuă m-a desconcentrat... E pentru întâia oară în viaţă când nu mă mai ascultă creierul, nici mâna... Iartă-mă.

ANA

Andrei, sunt sfârşită, Andrei!

GALEA

Iartă-mă... nu eşti vinovată cu nimic... Sunt brutal, ai dreptate... Sunt eu, iartâ-mă, n-am înţeles jocul realităţilor... Sunt un nebun... Brazii... Prahova... (îi k mâna.)

ANA

Da, brazii... Prahova... Andrei sunt slabă...

GALEA

Ano... e o prăpastie.

ANA

Vroiam să-ti spun... să mă smulg... dar simt si eu prăpastia... e un vârtej... E o goană... e un vane,, Andrei... (Izbucneşte în plâns.) Brazii...

GALEA

Vino să-i ascultăm... Cântă simfonia cea mare... Nn! Cântă aria Isoldei... acolo... afară, în noapte... Vino... (O târăşte aproape spre terasă. Scena rămâne câteva momente goală. Apare Adolf somnoros şi nevâzând pe nimeni, ia sticlele, închide pianul, stingi electrica şi pleacă. Pe scenă pătrunde numai lumina temperată a [unei care luminează terasa. Se desluşesc umbrele lui Galea şi Ana îmbrăţişaţi. Ea se desface, revine pe scenă. Galea o urmează.)

ANA (şoptind)

Te aştept... (Dispare repede pe scară. Galea rămâne pierdut, răzimat de uşa terasei.)

ACTUL II

La conacul moşiei Brăneşti. Salon mobilat cu gust. Covoare, tablouri, o marmoră, pian. Când sc ridică cortina d-na Caramfil e la telefon.

Scena I

D-NA CARAMFIL, ŢAŢA ILINCA

D-NACARAMFIL (la telefon)

Alo, da... înţeleg... A plecat cu maşina azi-dimineaţă de la Bucureşti şi-a avut o pană. Cum? Nimic? Nici un accident? Nimic. Ei, atunci suntem liniştiţi. Mersi. Da. De câtă vreme? Atunci trebuie să sosească imediat. Mulţumesc. (Depune receptorul, intră ţaţa Ilinca.)

ŢAŢA ILINCA

închipuieşre-ţi, coniţă, nu se găseşte. Nici şampania, nici şvaiţerul, nici sardelele. Tot pachetul de la Ciobanii a intrat în pământ. L-am pus în pivniţă eu cu mâna mea.

D-NA CARAMFIL

Unde crezi că s-a ascuns?

ŢAŢA ILINCA

Unde, unde? Lică, cine altul? El le-a sfeteresit şi pe astea. Al dracului ţigan, minte de îngheaţă apele: - De unde să-1 văd eu, ţaţă Ilinco, poate a rămas la maşină, poate l-au dus boierii azi-dimineaţă când au plecat la vânătoare... Şi se jură ţigă-neşte. .. Aşa bucătar, halal...

D-NA CARAMFIL

Ana nu l-a întrebat?

ILINCA

Dumneaei ca şi dumneata. Ce vă pasă? Citeşte o carte de i-a dat domnul Balteş; că şi dumnealui, om bătrân, tot de cărţi se ţine.

D-NA CARAMFIL

Lasă, ţaţo Ilinco, să mai bea boierii şi vin, nu-i nimic, lasă.

ILINCA

Cum nu-i nimic? La urmă tot eu trag ponosul... ai dracului ţigan...

D-NA CARAMFIL

Unde-i coniţa?

ILINCA

In ceardac.

D-NA CARAMFIL

Che-m-o mcoace. Spune-i c-o rog să vie în salon. Am să-i

ILINCA

O chem, dar pe Lică tot îl prind, să nu credeti ca scapă. Al aracului ţigan... (i....)

Scena II

D-NA CARAMFIL, ANA

ANA

Ce-i, Eleno? S-a întâmplat ceva? M-ai chemat.

D-NA CARAMFIL

O veste bună. Vine Scarlat. Acuma am vorbit la Bucureşti cu biroul lui. Cum mă gândeam eu, aşa a fost. A plecat azi-dimineaţă din Bucureşti cu maşina. A avut o pană la carburator în drum spre Piteşti. Nici un accident. I-au trimis alt automobil. Trebuie să pice dintr-un moment într-altul.

ANA

Ei, vezi, că nu-i nimic... Mă bucur de bucuria ta. Ce om cumsecade!

D-NA CARAMFIL

Da, echilibrat, corect...

ANA

Mi-e tot mai simpatic.

D-NA CARAMFIL

E simplu. Cum repetă el Totdeauna: om fără probleme. îşi vede de treabă. Ştii c-a terminat casa Irimeştilor? A avut puţin bucluc cu antreprenorul, dar e pe sfârşite. Ce bine-mi pare că n-a păţit ceva. Aveam palpitaţii. Vedeam că s-a făcut 11 şi nu mai vine... Mă gândeam: un accident. Ar fi fost aşa de stupid. De la moartea lui Nicn am rămas cu o groază în nervi. Lucrurile cele mai neînsemnate iau proporţii şi-mi dau emoţii.

ANA

Când vă cununaţi?

D-NA CARAMFIL

Ce copilă eşti... Dar nici nu ne-am logodit încă... La iarnă, târziu... Scarlat trebuie să isprăvească întâi planurile pentru construcţiile de la anul, ca să putem pleca în străinătate. Ce vrei, dragă Ano... viaţa... Crezi că ţi-ai făcut un drum de la care

nu te mai abaţi, şi deodată o sutpriză, o excursiune în munţi, un om... Ce ciudat...

ANA

Da, da, totul e întâmplare, Eleno...

D-NA CARAMFIL

întâmplare, adevărat... Să-mi fi spus cineva astă-vară, când am plecat la Sinaia, că peste trei luni voi avea gândurile de azi, i-aş fi râs în obraz... Aşa era de departe mintea mea de orice complicaţii. Mă resemnasem în singurătate. Şapte ani de văduvie. Iţi poţi da seamă, făcusem o şcoală... Şi la Sinaia, îţi aduci aminte, nici un moment, dar nici un moment nu mi-aş fi închipuit: arhitectul ăsta care mi se părea rece şi îngrădit într-o corectitudine de cifre... îmi făcea societate, îmi vorbea desigur ca tuturor... Mă înrreba liniştit de trecut, de moartea lui bietul Nicu. l-am spus tot, fireşte... Era gentil, măsurat, nici cele mai inocente aparenţe de flirt... Un buchetel de violete, da, mi-a dat odată, aşa în treacăt, fără nici o semnificaţie. .. Nici nu m-a mirat... Şi-n ziua din urmă, exact, în ziua din urmă, cătte seară, veneam din parc spre hotel. Ne-am oprit la un chioşc, şi-a luat jurnalul. Avea o ezitare în vorbă, părea îngândurat, era palid... Atunci mi-a spus simplu, cuviincios, limpede, parc-ar fi fost vorba de-o afacere... (Intră ţaţa Ilinca.)

Scena **III**

ANA, D-NA CARAMFIL, ŢAŢA ILINCA, RA1NER

ŢAŢA ILINCA

Coniţă, vai de mine, coniţă, sâ-i vedeţi...

ANA

Ce-i, ţaţă Ilinco, ce va să zică văicăreala asta?

ILINCA

Sunt trei, mari ca urşii, nişte matahale să-ţi faci cruce...

ANA

Ce?

D-NA CARAMFIL

Hoţii cu pachetul de la Ciobanii?

ILINCA

Nu, coniţă. Vai de mine, trei mistreţi, i-a adus domnul Lorenţ cu caru... şi vulpi... şi iepuri... da, mistreţii... Sunt de pomină.. .Pachetul nu s-a găsit. Te pui cu ţiganul?

ANA

Cum, a venit administratorul? Trimere-l imediat încoace... Poate are vreun cuvânt de la Vlad...

ILINCA

Aşa dihănii n-am mai văzut. îi spui lui domnul Lorenţ... (Iese.)

ANA

De ce-o fi venit aşa de repede? De obicei îşi aduceau scara vânatul...

D-NA CARAMFIL

Acum tu eşti neliniştită. Ce să fie? Nimic.

ANA

Nu, dar mă întreb.

D-NA CARAMFIL

Desigur, ne spune ceva. (Intră administratorul.)

RAINER

Sărut mâna, doamnă!

ANA

Bună ziua, domnule Rainer. E ceva?

RAINER

Nimic deosebit, doamnă. Domnul Brăneanu m-a trimis să vă spun că nu sosesc decât seara târziu. Am vânat până la 10 în Muncelul şi după-amiazi trecem spre Vlădcasa, la cerbi. De aceea ne vom întoarce probabil numai noaptea.

ANA

Foarte bine. A fost cu noroc?

RAINER

Da, a ieşit bine. Domnul Brăneanu în frunte ca totdeauna.

D-NA CARAMFIL

Ce-a împuşcat domnul Brăneanu?

RAINER

Doi mistreţi, doamnă, două vulpi şi un ţap.

D-NA CARAMFIL

Colonelul?

RAINER

Domnul colonel Dabija a împuşcat un mistreţ, un exemplar foarte frumos. 11 veţi admira. Sunt toţi jos în faţa ceardacului.

D-NA CARAMFIL

Unde-i nenea Iancu, să întrebe de domnul Goldman... Domnul Goldman a împuşcat ceva?

RAINER

Da, un iepure, doamnă. Stătea Ia pândă cu prinţul Muşat.

D-NA CARAMFIL

Ei, bravo!

ANA

Nenea Iancu e în grădină, a ieşit de azi-dimineaţă. Bine, domnule Rainer. Apropo, domnul Galea a avut şansă?

RAINER

Nu, doamnă. Domnul Galea n-a împuşcat nimic. Adică nici n-a tras. Am fost alături multă vreme. Aşa ne-a împărţit de dimineaţă domnul Brăneanu. A trecut mult vânat pe dinaintea noastră, mistreţi, capre... N-a vrut să tragă. Eu am plecat cu gonacii înainte, pe urmă l-am pierdut din vedere. Domnul Brăneanu ne-a întrebat unde e. I-am spus că a rămas înapoi.

ANA

Bine, domnule Rainer. Spune-i bărbatului meu că-1 aşteptăm cu masa. Dumneata te întorci curând?

RAINER

Plec imediat. Un moment să odihnim caii.

D-NA CARAMFIL

Uite ce e, domnule Rainer. Te rog să mai srai un sferr de
9 ceas. Vine domnul Scarlat. Să-1 conduci. Plecaţi împreună.

RAINER

Da, doamnă, aştept (Iese.)

Scena IV

ANA, D-NA CARAMFIL

ANA

Ai auzit?

D-NA CARAMFIL

Cc?

ANA

Andr

D-NA CARAMFIL

Iar tulbure, ca de obic

ANA

Da, dezlănţuit, fără control, afişându-şi dispreţul.

D-NA CARAMFIL

Nu exagera. Poate nu e vânător.

ANA

Cum nu? Pasionat. Dar e întunecat, e într-o tensiune continuă... Eleno, starea asta e insuportabilă, e peste puterile mele. Simt, uite am o presimţire sinistră... Simt furtuna aproape, tot mai aproape... Pare-că văd valurile cum mă ridică. Pare-că e un vifor pe mare, la farul de la Tuzla, şi-o luntre care joacă azvârlită în nebunie. O luntre care se cufundă. Luntrea mea, Eleno...

D-NA CARAMFIL

Eşti agitată, calmează-te. Nori care trec...

ANA

Nu, situaţia asta mă exasperează. Jocul ăsta frivol nu-1 mai pot duce înainte... Sunt o vinovată, desigur...

D-NA CARAMFIL

Ano?

ANA

Sunt o cinică. Crezi că nu văd? O femeie căzută...

D-NA CARAMFIL

De ce te chinuieşti?

ANA

Sunt o fiinţă rea, ieşită din calea normală... Şi-ţi jur că am luptat, că am vrut să scap din vârtej. Acolo la Sinaia, în noaptea aceea, când ţi-am dat cuvântul meu, eram horărâră. Vedeam clar primejdia, înţelegeam consecinţele... Ştiam, ştiam, că un pas încă şi cad în abis. Ei bine, nu m-am putut smulge. O forţă necunoscută mă împingea de la spate, o gheară de fier mă strângea de şira spinării, de păr, de braţe... Am fost laşă, Eleno. Am căzut înfrântă ca o cârpă, ca o femeie de stradă...

D-NA CARAMFIL

Ano, pentru Dumnezeu, linişteşte-te!...

ANA

Şi de atunci e un chin, o dualitate dezonorantă. Am senzaţia că joc pe-o coardă întinsă la circ, că sunt pe muchea cuţitului. Omul acesta plin de pachete de nervi, încins în negură, ca fruntea unui vulcan, înfrigurat ca un râu de lavă, mă domină... în mâinile lui mă pierd... Voinţa mea se frânge... Mă stăpâneşte, da, mă stăpâneşte cu conştiinţa omului superior. Ochii lui se aţintesc ca două suliţi asupra mea, mă ard...

D-NA CARAMFIL

Biara fetiţă... Ce friguri grozave au dat peste tine...

ANA

Şi când îl văd pe Vlad privindu-mă întrebător, cu o căutărură necunoscută sub gene, atunci înţeleg mai bine realitatea şi mă cutremur. El nu zice nimic, nu mi-a spus un cuvânt, dar atitudinea lui nouă, o cută parcă ivită în colţul buzelor, toate îmi dau impresia chinuitului care scrutează. Şi eu mă simt aşa de slabă, aşa de neputincioasă... înţelegi, într-o zi o lacrimă neştcarsă, o silabă care-mi scapă şi va desluşi tot... Are să fie o nenorocire...

D-NA CARAMFIL

Bine, Ano, nu poţi pune capăt acestei torturi?

ANA

Ştiu eu, e prea greu, e prea târziu. Ştiu eu... Valul m-aruncă între două stânci, mă balansează încă şi-o să mă sfarme, Eleno... (Se aude sirena unui automobil.) Ascultă... da... vine Scarlat...

D-NA CARAMFIL

El trebuie să fie.

ANA

Trec dincolo, Eleno. Nu-1 pot primi în halul ăsta. Inventează un pretext, o durere de cap. Primeşte-1 tu... te rog...

D-NA CARAMFIL

Desigur că da, dar calmează-te, Ano, potoleşte-te... Surescitarea asta trebuie să înceteze...

ANA

Da, da... îmi dau silinţa... la revedere...

D-NA CARAMFIL

Vom vorbi de alrfel după plecarea lui Scarlar. (Ana iese.)

Scena V

D-NA CARAMFIL, ŢAŢA ILINCA, SCARLAT

ILINCA

Aici, conaşule. Poftiţi. Ne-aţi băgat la griji. Coniţa Elena a bătut telegraful... poftiţi...

SCARIAT

Ei, nu-mi dau eu ortul popii cu una, cu două... A, bună ziua, Eleno. Adevărat, te-ai speriat?

D-NA CARAMFIL

Bună ziua, Emil. Bine-ai venit. Fireşte că da. Era vorba mai întâi că soseşti aseară. Ne-ai vestit apoi că numai dimineaţă... Trecea vremea... Credeam, Doamne fereşte, un accidenr... Am telefonat la biroul tău...

SCARLAT

Ei, atunci ştii, nimica toată... Atâta c-a fost plicticos şi-am întârziat.

D-NA CARAMFIL

Stai, te rog. Nu-i nimic, pleci cu administratorul. Nu iei ceva?

SCĂRI AT

Poate un ceai. M-aş grăbi.

D-NA CARAMFIL

Un ceai, ţaţă Ilinco, pentru conaşul. Tosturi, marmeladă, unt proaspăt...

ILINCA

Toate bunătăţile, coniţă, toate bunătăţile...

D-NA CARAMFIL

E nostimă baba. Doica Anii. Stăpâneşte aici Ia Brăneşti. Se ceartă cu bucătarul, cu slugile...

SCARLAT

Doamna Brăneanu?

D-NA CARAMFIL

Ai s-o vezi diseară când veniţi de la vânătoare. E în camera ei, indispusă pentru moment. Nimic grav. Da', ştii, cum mă bucur că ai venit Emil... Aseară când au sosit toţi fără rine, m-am bosumflat... La masă eram distrată, începuse glumele pe socoteala mea, îi ştii prietenii tăi... Colonelul nesuferit: - Crede-mă, doamnă, face chefla Flora cu meşterii... Nenea Iancu mai galant, mă consola în genul lui: Nu fi supărată, coniţă, a întârziat pentru cadou... în sfârşit, telegrama ne-a liniştit...

SCARIAT

Da, trebuia să lichidez cu antreprenorul. Bine c-am scăpat M-am convms, era escroc. (Tata Ilinca intra cu ceaiul.)

ILINCA

Poftiţi, conaşule. Am adus de toate... poftiţi... Iaca şi urdă dulce de azi-dimineaţă... poftiţi...

D-NA CARAMFIL

Mersi, vezi ce gentilă e ţaţa Ilinca, Emil? Lasă să prepar eu ceaiul... lasă, ţaţă Ilinco...

ILINCA

Dumnezeu să vă dea noroc! (Iese.)

SCARIAT

Să trăieşti, băbătie! Ştii că e admirabilă urda asta de la oile lui Brăneanu. Cât facem de aici până la munte?

D-NA CARAMFIL

Vreo două ceasuri... Apropo, Emil, după ce-ajungi acolo, vezi niţel de Galea, antrenează-1, vorbeşte-i. F. într-o stare de nervi curioasa.

SCARIAT

Ce face?

D-NA CARAMFIL

Nu face nimic... dar e continuu sub presiune. Mi se pare schimbar de tot. Curios om. Câteodată morocănos din cale-afară, retras în colţ şi răsfoind o carte, când toată lumea vorbeşte. Alteori, cuprins de-o veselie subită, golind trei pahare unul după altul şi trecând la o volubilitate fără rost. Lumea se întreabă: - ce e cu omul ăsta? Se pun, desigur, multe în contul tempetamentului de artist, dar explicaţia asta nu mai e suficientă. Şi aseară la masă a avut două faze. Mai întâi tăcut, monosilabic, ochii în farfurie şi pe la sfârşit exuberant, angajând cu prinţul o conversaţie în doi peri despre graţiile negreselor din Algeria. A început să deteste artele ca nişte îndeletniciri de degeneraţi şi-a isprăvit printr-un fel de exaltare şarjată a virtuţilor câmpeneşti: Trăiască agricultura!

SCARIAT

f H Desigur e o aluzie la Brăneanu.

D-NA CARAMFIL

Da, dar stângace, plasată cu o râutare sumbră, nelalocul ei. Biata Ana, s-o fi văzut, schimba feţe, îi ardeau obrajii. Noroc cu nenea Iancu. Bătrânul e foarte şiret, prinde tot, nu scapă nimic şi e totdeauna gata cu o glumă, c-un paradox, c-un spirit

să salveze conversaţia. Ana însă e zbuciumată. Mi-a vorbit adineauri, plină de presimţiri negre. Inchipuieşte-ţi, a venit administratorul de la vânătoare. Spune că Galea stă singur, nu participă la nimic, n-a tras nici un glonţ... Va să zică şt acolo îşi plimbă negura... De aceea îţi ziceam, dragă Emil, ocupă-tc puţin de omul ăsta, ia-1 cu tine, spune-i două vorbe, atrage-i atenţia. In sfârşit, voi sunteţi prieteni, agitaţia asta pe care o răspândeşte în jurul lui nu merge. La un moment Brăneanu are să reacţioneze. Ce te faci atunci?

SCARIAT

înţeleg, înţeleg. Dar ce pot eu? E o încurcătură din care se iese greu...

D-NA CARAMFIL

Desigur că da... Ana îşi dă seama, îşi face reproşuri, se învinovăţeşte singură...

SCARIAT

Are dreptate. E vinovată de la început. Viaţa, dtagă Eleno... Cunoşti ideile mele. Viaţa e serioasă. Aparenţele, spuma de deasupra îţi dau impresia că se poate pluti la suprafaţă. In fond totul se plăteşte, cum spunea odinioară bătrânul Balteş într-una din butadele lui. Prietena dumitale n-a înţeles acest adevăr, şi plăteşte acum. Şi n-a mai înţeles încă ceva: pe Andtei. Ei bine, eu îl cunosc, îl ştiu de douăzeci de ani. Un fanatic al artei lui, un solitar, un suflet pur, incapabil de tranzacţii, un leu din Sahara visând infinitul... Ei bine! Doamna Brăneanu nu l-a priceput. Micile cochetării, jocul obişnuit din lumea noastră care frizează păcatul fără mari scrupuluri de conştiinţă, cum aş zice, gimnastica adulterului, nu e lumea lui Andrei. Foarte puţină îndemânare îi trebuia doamnei Brăneanu ca s-o puie în gardă, să nu intre în cuşca leului. Ei bine, acum?

D-NA CARAMFIL

Acum?

SCARIAT

Acum nu prea văd soluţia. Lucrurile s-au încurcat. In Andrei s-au răscolit instinctele de stăpân, care în raporturile noastre cu femeile îndrumă orice logică de bărbat şi cer cuvânt la un moment dat. Nu văd decât o singură ieşire: ori-ori... dar repede, fără ezitare, dacă vrea să înlăture catastrofa. Să-i vorbesc eu lui Andrei? Dar amestecul meu ar fi refuzat de la început ca o indelicateţă. Dânsa are iniţiativa. Spune-i, vorbeşte-i, convinge-o. întru cât mă priveşte, nu pot avea altă părere decât o ruptură bruscă care salvează trei oameni: Brăneanu revine din nedumerirea lui, prietena d-tale se retrage în căsnicie cu o rană care se vindecă şi Andrei... Ei bine, Andrei se îngroapă în arta lui şi-şi urlă durerea în marmură. Crcde-mă, Eleno, e cea mai bună soluţie şi cea mai onestă. Peste tot amosfera asta e penibilă, tocmai acum în pragul fericitei noastre... Ştiu, o clipă nu-ţi bănuiesc castitatea... Cum te ridici deasupra... eşti intangibilă... eşti o sfântă. (îi sărută mâna. Intră ţaţa Ilinca.)

ILINCA

Iertaţi-mă, coniţă, domnul Lorenţ e gata. Dacă vrea conaşul ca să nu întârzie, spune domnul Lorenţ...

D-NA CARAMFIL

A, da, administratorul.

SCARIAT

Adevărat, uite că viu. Plecăm imediat. (Iese Ilinca.) Are dreptate, dacă nu întârziem. Te las, dragă Eleno. Fii liniştită, văd eu de Andrei. N-are să fie nimic acum. De altfel femeile,

sunteţi totdeauna prăpăstioase. Dacă vorbeşti, deşi;gur cu tact...

D-NA CARAMFIL

Fireşte, fireşte... îţi urez noroc la vânătoare, Emil.

SCARIAT

Mersi. Nu cred să am noroc.

D-NA CARAMFIL

De cc?

SCARIAT

Eu mi-am luat prada şi nu mai scapă din ghearele mele..

D-NA CARAMFIL

Da, sunt în cuşcă, Emil...

SCARLAT

Şi te-am închis cu zece zăvoare...

D-NA CARAMFIL

Şi nu mai vreau să ies... La revedere, Emil, la revedere...

SCARLAT

La revedere diseară. (Iese.)

Scena VI

D-NA CARAMFIL, ANA

ANA

A plecat, l-am văzut pe fereastră.

D-NA CARAMFIL

Da, s-a dus.

ANA

Eşti fericită, Eleno?

D-NA CARAMFIL

Da, sunt mulţumită. Curios însă. Mă întrebi aşa de bătrâneşte parc-ai fi o mătuşă a mea. Tante Frossa, bunăoară. Am fost alaltăieri la ea s-o văz. S-a oprit la gherghef, mi-a luat amândouă mâinile şi vorba cea dintâi, exact ca tine: Eşti fericită, F'leno? Când colo tu, o fetişcană abia ieşită din pension...

ANA

A, nu, Eleno. Ai sesizat bine că te-am întrebat bătrâneşte, fiindcă sunt bătrână, foarte bătrână. Că am mai puţini ani decât tine? Dar vârsta, ce-are a face vârsta? lntr-o lună de zile ţi se pot grămădi în suflet senzaţii, întrebări şi experienţe câte nu acumulezi o viaţă întreagă. O furtună, un incendiu, nu pustiesc mai mult într-un sfert de ceas decât o risipire înceată de decenii? De-aceea ai sesizat bine. Mă simt mult mai bătrână şi ni s-au intervenit rolurile. La Sinaia, eram, cum spui, un copil, tu o femeie matură, care-mi dai sfaturi şi-mi arătai drumul. Aici, la Brăneşti, tu eşti fiinţa senină, prinsă în farmecele tinereţii, şi eu, tante Frossa, vorbindu-ţi de la poalele unei grămezi de cenuşc... Să nu crezi că în tot zbuciumul meu n-am urmărit pas cu pas învierea ta. Dimpotrivă, m-am angajat mult mai mult decât dacă aş fi fost dezlegată de-o povară proprie. Mi s-a pus ca o problemă paralelă legătura ta, am înregistrat-o în toate amănuntele ei, pe furiş, am descifrat-o alături de povestea mea cu cruzime, cu migăleală, cum pui faţă în faţă două compoziţii muzicale pe acelaşi subiect... Câtă deosebire, Doamne, câtă deosebire! De aceea când tc văd, când vă văd, fericirea voastră calmă, justă, legitimă, fericirea asta consacrată de legi şi de canoane, îmi dă impresia că tu eşti fetiţa de pension...

D-NA CARAMFIL

Ce frumos vorbeşti tu, dragă Ano... îţi mulţumesc... Ştiu că nu este în tine nici un grăunte de meschinărie... Mulţumirea mea nu-ţi trezeşte nici o protestare... Ştiu... E o mulţumire, Ano, cum spui tu, calmă, adâncă, un lac fără valuri... O vei cunoaşte şi tu, mai târziu, când va fi trecut viforul...

ANA

Eu?

D-NA CARAMFIL

Da

ANA

Cr

D-NA CARAMFIL

Scarlat, Ano, e un om chibzuit...

ANA

Scarlat?

D-NA CARAMFIL

Da, Emil...

ANA

Cum, i-ai spus?

D-NA CARAMFIL

Vezi că eşti copilă iar, cu toate teoriile tale... Dar crezi că nu simţise omul? Că două clipe petrecute în societatea voastră nu lămuresc totul? Crezi că un sentiment se poate ascunde ca un flacon de parfum într-o poşetă? Fireşte că ştia. în sfârşit, simţise atmosfera, fără detalii, fără indiscreţii... Decât, el e atât de corect... Fii pe pace. Legătura noastră, îţi dai seama, e suprema garanţie. I-am atras atenţia asupra lui Andrei, să-1 urmărească niţel la vânătoare, să fie în jurul lui, să-1 scutească de imprudenţe...

ANA

Poate ai făcut bine... Tu poţi judeca mai potrivit.

D-NA CARAMFIL

Da, trebuia să înlăturăm o surpriză.

ANA

Şi cc-a zis Scarlat?

D-NA CARAMFIL

M-a linişitit, mi-a spus să nu fim prăpăstioase că nu se întâmplă nimic. De altfel el e prietenul lui Andrei, va fi tot în călcâiele lui.

ANA

Foarte bine. Dar ce zice el, cum vede? Ce zice? In definitiv în asemenea cazuri se pronunţă totdeauna o sentinţă...

D-NA CARAMFIL

Dragă Ano, Emil, îl ştii, e sclavul concepţiei lui de viaţă... Temperament egal, echilibrat şi prin dispoziţii şi prin meserie, el detestă complicaţiile ca şi mine, ca şi tine de altădată...

ANA

El e...

D-NA CARAMFIL

E pentru o situaţie clară.

ANA

O situaţie clară...

D-NA CARAMFIL

Da, o limpezire, o hotărâre eroică, o soluţie.

ANA

Evident...

D-NA CARAMFIL

Da, Ano, altfel nenorocirea c inevitabilă... O ruptură bruscă, un efort ca şi când prinsă de vârtej la înot, faci o supremă sforţare şi ajungi la mal.

ANA

O ruptură bruscă...

D-NA CARAMFIL

Înţeleg, da, va fi foarte greu... Mrejile sunt atât de puternice, ottava e aproape suverană, înţeleg... Decât gândeşte-te: incertitudinea, ziua de mâine, deşteptarea, da, dimineaţa grozavă a deşteptării...

ANA

Andrei mă iubeşte, Eleno...

D-NA CARAMFIL

Nu mă îndoiesc, deşi viaţa sufletească a artistului nu e un model de stabilitate, dar întreg felul lui de a fi dominator, împins de o personalitate care distruge tot în jurul lui, supus impresiilor capricioase, ca orice fire de creator, Andrei e sculptorul pentru care suprema patimă se refugiază în atelier. Ano, Andrei e Meşterul Manole de care vorbea nenea Iancu într-o seară la Sinaia... A, cum l-am urmărit eu atunci pe bătrânul filozof Ce înţelepciune perfidă era după cuvintele lui şi cum le ascultam ca o lecţie, ca o problemă nemiloasă de ecuaţie sentimentală...

ANA

Crezi, Eleno, crezi?

D-NA CARAMFIL

Şi mai e încă ceva. Gândeşte-te, Vlad. Ce s-ar alege de Vlad, de acest om normal şi onest, care ti-a dat tot devotamentul dragostei lui târzii, care te-a ferit de orice atingere a vieţii şi-a pus tot la picioarele tale? Fa vârsta lui, la patruzeci şi cinci de ani, ar fi o prăbuşire... Batjocotit, învins, să-şi descarce în creier o puşcă de vânătoare, ori să se arunce în braţele celei dintâi fiinţe interesate, care să-1 dezonoreze? Nu înţelegi, e o dramă aici, o tragedie ale cărei fire sunt în mâna ta... Iartă-mă...

ANA

Ai dreptate, Eleno, ai dreptate...

D-NA CARAMFIL

Iarră-mă... F^u ţi-am vorbit din suflet, mai sincer ca oricând, brutal chiar, împotriva obiceiului meu care mi-a impus, ştii, o discreţie exagerată totdeauna. Dar ţiu aşa de mult la tine şi mi se pare că propria mea fericire nu-mi dă dreptul să stau eu braţele încrucişate. Şi mai e încă ceva: sunt aproape singură între aceşti oameni, singura care te ştie din copilâtie, care aud parcă cuvintele blajine ale profesorului Ranta. Ano, iartă-mâ.

ANA

Nu. Iţi mulţumesc, Eleno. I.inişteşte-te, uită-te în ochii mei. Nu-i aşa că sunt mai senini? Răscolirea asta a vieţii, toate întrebările de pe pământ şi de sub pământ, firele tragediei de care vorbeai, mi-au înfrânat egoismul. Mă simt mai uşoară. E poate prima clipă după Sinaia, că sunt mai liniştită, că m-am coborât mai adânc... (Intră Balteş cu un braţ de crizanteme.)

Scena VII

ANA, D-NA CARAMFIL, BALTEȘ

BALTEȘ

A, uitați-vă la ele...

ANA

Bine că te vedem, nene Iancule, dispăruseși de tot...

BALTEȘ

Uitați-vă, vă rog, nu sunt extraordinare? Invoalte și totuși delicate, prodigioase și pline de gingășie, au o frumusețe ireproșabilă. Ce-are a face daliile, coniță. Sunt greoaie daliile, sunt bucătărese între flori, violetele fete de pension, orhideele, ducese morfiiiomane... câră vreme crizantemele, da, crizantemele sunt farmecul împlinit... Știți, m-am gândit că ar trebui făcută o ierarhie grădinărească, un fel de protocol în botanică. Fiecare floare cu tângui ei, cu locul care i se cuvine. Un almanah de Gotha al florilor...

D-NA CARAMFIL

De azi-dimineață tot în grădină, nene Iancule?

BALTEȘ

Tot în grădină, coniță. Am trecut și pe la albine, dar albinele, vă spun drept, mă plictisesc. Toată alergătura asta fără răgaz, pe principiul muncii care nu iartă. O societate mediocră, fără fantezie. Afară, dacă nu cumva trântorii, ei să mai învârtească ceva în capul lor, da-i omoară... A, la albine, o constituție burgheză implacabilă... De câte ori intru la o prisacă, am impresia că am rătăcit într-un cartier de muncitori la Mannhcim. De vreme ce florile... Știți că am rezolvit problema bătrâneții? O viață, coniță, înainte să isprăvească, are nevoie de un popas, de un *relâche* al meseriei, de-o preocupare nouă, de-o Isola-Bella pe care stai singur și bei tutun... Un fel de anticameră a veșniciei în care aștepți termenul de plecare.

cu hârtiile în regulă. De aceea, eu îl înțeleg și pe Cincinat la coarnele plugului și pe Carol Cvintul la Estremadura... decât...

ANA

Dumneata, te-ai face grădinar...

BALTEȘ

Grădinar, coniță. Vteau să intru în eternitate nu pe un afet de tun, nu pe-o poartă de mănăstire, pe-o cărare stropită cu flori. Dar dumneavoastră, ce-ați făcut toată ziua? Ce pot face într-un conac de al nostru la țară două femei frumoase și deștepte? Dulceață de gutui, ori muzică de Debussy?

D-NA CARAMFIL

De ce ori una, ori alta?

BALTEȘ

De ce? Fiindcă borcanul cu dulceață e un omagiu adus gospodăriei, și pianul un mare logofăt al trebilor dinlăuntru... N-aș putea zice că sunt un specialist, m-ar dezminți ofițerul stării civile din culoarea de albastru. Dar, așa cum văd eu de la distanță chestia, mi se pare că am dreptate. Viața unei femei e o balansare continuă, o luptă permanentă, omerică, tragică, coniță, da, da, recunosc, tragică, între două antiteze.

ANA

Să vedem cele două antiteze.

BALTEȘ

Păi, nu vi le-am spus? Borcanul cu dulceață și dumnealui... (Arată pianul.) Da, da, între astea două văd eu că se dă bătălia la dumneavoastră. Bărbații? Noi suntem, de obicei, o psihologie puțin complicată, prizonieri ai meseriei care ne fasonează și ne clasează după rubrici. Noi, mergem fiecare pe drum bătut.

N-avem nici cotituri, nici surprize. Un zumzet ordonat şi monoton ca albinele de la prisacă. Excepţie, bineînţeles, trântorii, pentru care eu am toată consideraţia, fiindcă ei sunt creatorii. De aceea-i exploatează şi-i omoară... Dar peste tot, psihologie de coşniţă. La dumneavoastră? A, aici se schimbă, se încurcă, aici e lupta între cei doi poli, atroce, cu câştig de cauză, o zi de-o parte, o zi de alta...

ANA

Şi când se isprăveşte bătălia asta, nene Iancule?

BALTEŞ

Niciodată, coniţă, niciodată. Seara se îngroapă morţii şi dimineaţa începe din nou. Ai crede uneori că învinge borcanul cu dulceaţă. Până la ora 5, bunăoară, e gospodina deasupra... A făcut ordine în casă, a aranjat lenjeria, planuri gospodăreşti, sticle cu compot, înţelegere perfectă cu Costică la masă... E o plăcere... Aş! la ora cinci situaţia radical schimbată... O carte, un anunţ la gazetă, vizita unei prietene - ştiu eu — dumnealui intră în acţiune. Iaca m-am gândit de multe ori la bifurcaţia asta de suflet care mi se pare tot mai frecventă: jumătate gospodărie, jumătate, cum să zic, frigurile artei; jumătate devotament casnic, jumătate visuri de libertate; jumătate castitate, jumătate păcat... N-am izbutit încă să le concentrez într-o definiţie. Franţuzul când a spus: *demi-vierge* - cum mă bucur că limba mea nu poate traduce termenul lui inelegant - franţuzul s-a plasat pe un tărâm particular şi meschin... Eu aş zice demi-artiste, jumătate artistă...

ANA

Jumătate artistă. Da, e o definiţie interesantă. Decât într-un lucru te înşeli...

BALTES

Mă înşel?.

ANA

Da, nene Iancule, când spui că lupta asta e fără sfârşit.

D-NA CARAMFIL

Aici se înşeală...

BALTEŞ

De ce?

ANA

Fiindcă într-o zi, un efort, o hotărâre eroică şi cade balanţa într-o parte...

BALTEŞ

Iluzii, coniţă. Iluzia clipei, când unul din cei doi adversari ireductibili e mai tare şi şopreşte la ureche povaţa lui. Iluzii. E,u am fost de atâtea ori pe acest câmp de bătaie şi dacă n-aş avea chirasa asta a părului alb, vă mărturisesc mi-ar fi teamă să nu fiu rănit din nou...în orice caz, la ora asta, la douăsprezece fără un sfert, dumneavoastră, coniţele mele, în ce zodie vă găsiţi?

D-NA CARAMFIL

în zodia borcanului cu dulceaţă, nene Iancule... Am fost gospodine toată ziua, am preparat masa de diseară cu ţaţa llinca. Ana a dat reţeta pentru prăjituri, eu m-am devotat mezelurilor...

ANA

Da, gospodăria, nene Iancule, e poate singura noastră justificare.

BALTEŞ

Ei bine, atunci sunteţi în ordine, atunci putem trece la marele logofăt. Trebuie să vă spun, că mai am ceva de adăugat

la reţeta mea de bătrâneţe, pe lângă grădinărie. îmi trebuie, da, da, vreau negreşit şi un pian acolo în anticamera morţii. Toate inutilităţile pe care mi le-a dat civilizaţia, de la cravată până la cărţile criticului Blagomir, le las la Bucureşti.. .Numai pianul într-o casă cu tavan de grinzi, coniţă, cu mobila de brad, cu ferestrele cât pumnul... Mi-aduc aminte acum... Lăsaţi-mâ să vă spun o poveste, o întâmplare de a mea... Odată într-o noapte, acum treizeci şi cinci de ani, la Paris... E o viaţă de atunci. Eram băieţandru... Petrecusem înfundaţi într-o pivniţă. Discuţii literare, vin de Bourgogne, versurile lui Vcrlaine, ca o băutură de haşiş... Mă întorceam singur în Montmartre... Era rârziu de tot... Parisul se întindea la picioarele mele, coniţă, ca un uriaş prăvălit în adormire după o beţie monstră. Trecem înainte pe caldarâm, pac-pac, răsuna în noapte. Luminau felinarele gălbui... Peste Sacre-Coeur se ivise o jumătate de lună bolnavă... Tăcere şi gol împrejur. Mi-auzeam paşii cum răsunau sub arcadele de piatră... Atunci mi s-a desluşit, moale, catifelat la început, crescând întâi ca o undă... Ce să vă spun? ridicându-se ca un val, reprezindu-se într-un muget apoi, o răscoală înfricoşată de patimi. M-am oprit locului, m-am uitat speriat în toate părţile... Dintr-o mansardă, coniţă, de la catul al patrulea se revărsa sonata... cu geamul deschis. Cânta cineva la pian... Beethoven... Ce credeţi că am făcut, scumpele mele prietene? Ca un somnambul am urcat scară după scară... Am pătruns în mansardă, am crăpat uşa hoţeşte... 11 văd ca acum. Un băiat cu obrajii de var, cu plete negre căzute pe gâtul gol, atingea clapele în lumina lunei... Ochii închişi, pierdut, lunatic... Am stat până la sfârşit la uşa întredeschisă şi-am plecar la acordurile din urmă... tiptil-ttpr.il... ca un hoţ. Nu-i aşa? un bandit, coniţă, un haiduc din munţii Gorjului...

ANA

Ce om admirabil eşti, nene Iancule, ce om admirabil...

BALTEŞ

Coniţă, lasă eufemismele... Scorbură veche, prin care-au bătut toate vânturile... Dacă vrei însă... Vrei să-mi faci o plăcere?

ANA

Din toată inima.

BALTEŞ

Ei bine, cântă atunci *Sonata Lunii.*

D-NA CARAMFIL

Cântă, Ano. Un omagiu lui nenea Iancu.

ANA

Din tot sufletul. (Se aşazâ la pian. Se aud primele acorduri di ***Sonata Lunii.*** Balteş se aşazâ obidit în fotoliu. D-na Ca ram fii p canapeaua din faţă. Intră ţaţa llinca, avansează nedumerită spre piai Atitudinea ei exprimă un amestec de şiretlic şi nelinişte.)

Scena VIII

ANA, D-NA CARAMFIL, BALTEŞ, ŢAŢA ILINCA,

ILINCA

Coniţă!

ANA

Ce vrei? Cum dai buzna peste noi, ce vrei?

ILINCA

Domnul prefect, coniţă.

ANA

Cine?

ILINCA

Da, domnu prefect e afară, vrea să vorbească cu dumneavoastră.

ANA

Ce prostii îndrugi? Când a venit domnul prefect?

ILINCA

Acum... vrea să vorbească cu dumneavoastră, numai cu dumneavoastră.

ANA

Ei bine, spune-i că-1 primesc... cu plăcere deosebită!

D-NA CARAMFIL

Primeşte-1 aici, Ano. Trecem noi dincolo... E mai cuviincios.

BALTEŞ

Foarte bine! Are dreptate doamna Caramfd. Toată consideraţia administraţiei noastre, cu deosebire când vine să-şi prezinte omagiile unui fruntaş din opoziţie. Da, primeşte-1 aici. Noi, coniţă, noi trecem la seră. O clipă, dacă vrei, să-ţi arăt crizantemele, pasiunea mea cea mai recentă, ultima pasiune veritabilă.

D-NA CARAMFIL

Cu plăcere, nene Iancule.

ANA

Bine, spune-i să vie... (Iese ţaţa Iiinca.)

BALTEŞ

Iar d-ta ascultă-i cuvântarea cu blândeţe şi nu uita graţia de circumstanţă care şade bine unei viitoare ministrese... La revedere, coniţă...

ANA

Imediat, nene Iancule.

D-NA CARAMFIL

La revedere, Ano. Ce vrei, vizitele astea ţin de pacostea celebrităţii. (Balteş şi d-na Caramfil ies. Un moment Ana rămâne singură pe scaunul din faţa pianului. Intră Galea.)

Scena IX

ANA, GALEA

GALEA

Cer scuze că-itulbur o senină audiţie muzicală.

ANA

Andrei, pentru Dumnezeu...

GALEA

Un oaspe neaşteptat, nu-i aşa?

ANA

Andrei, ce va să zică asta?

GALEA

Nimic.

ANA

Ce s-a întâmplat? Vorbeşte! O nenorocire? Andrei, spunc-mi, nu mă chinui.

GALEA

Fii liniştită... Nu s-a întâmplat nimic. Soţul dumitale e mai întreg ca oricând. Au trecut la vânătoare de cerbi, spre Vlădeasa.

ANA

Ei, şi tu? Cum se poate? Da' e ridicol, e ignobil... Gluma cu prefectul, la care asociezi pe această babă... Da' mă faci dc râs, Andrei, e nedemn...

GALEA

Demnitatea de mult nu mai intră în obiceiurile mele... Lasă, te rog. Vreau să-ţi vorbesc... Acolo sus în munte m-am lămurit. Azi-noapte eram tulbure, imprecis, haotic... Sus însă m-am dezmeticit. Acum văd limpede. Vreau să-ţi arăt planul meu. Ascultă...

ANA

Dar cum ai venit? Cum te-ai desfăcut de societate? Au să bage de seamă, Andrei, eşti un copil...

GALEA

Mofturi! Nu ştie nimic. Au trecut cu toţii spre Vlădeasa... Le-am spus să plece că vin în urmă... Nu-i nimic extraordinar, nu-i nici o bănuială. Ascultă, Ano! Vreau să-ţi comunic horărârea ce am luat, planul meu...

ANA

Ce plan?

GALEA

Da, planul meu e făcut.

ANA

Ce?

GALEA

Plecăm..

ANA

Cum?

GALEA

Vii cu mine.

ANA

Unde? Unde vin, unde plecăm? Vorbeşti ca un halucinat... Ce sunt vorbele astea?

GALEA

Vorbesc ca un om cinstit, Ano, ca un om hotărât. Lucru e simplu, fără nici o greutate, absolut simplu. Iţi pui pălăria şi vii. Am vorbit cu unul din şoleri să ne dttcă. Aşteaptă în garaj ordinul meu, e gata. După-masă suntem la Bucureşti. Până diseară avem toată vremea. Când se întorc de la vânătoare, atunci deslușesc totul... Dacă vrei, n-am nimic împotrivă, lasă două rânduri... Nu interesează, lasă-i două rânduri...

ANA

Andrei, da' eşti bolnav.

GALEA

De acord...

ANA

Eşti nebun, Andrei? Cum crezi tu că într-o clipă? Automobilul aşteaptă în garaj ordinul... Ce viziune simplistă, Doamne, ce imaginaţie elementară... Da, e o nebunie...

GALEA

O nebunie, se poate, dar e singurul lucru pe care-1 mai văd limpede, singurul lucru, înţelegi, care mă poate smulge dintt-o fierbere pe care n-o mai suport. Luna asta de patimă şi de chinuri a fost un iad, m-a risipit, mi-a muşcat în creier. Viaţa de duplicitate scârboasă, cu concesii idioate, cu umilinţe degradante, mă strânge de gât... Şi omul ăsta bolovănos care mă priveşte din albul ochilot nemişcat şi dârz ca un buldog

care-şi ţine prada... Nu mai pot, Ano. Te iubesc, Ano, înţelegc-mă. Detestâ-mă, zi că sunt nebun, dar vino... vino să plecăm... departe... în Sicilia... unde vrei... într-o colibă de munte.

ANA

Bine, Andrei, dar nu-ţi dai seama...

GALEA

Nu văd nimic altceva, nimic...

ANA

Nu-ţi dai seama. Sufletul nu-i o minge pe care o arunci copilăreşre... Sufletul meu se zbate plin de întrebări, Andrei. Eu mă chinuiesc, mă întreb; mă flagelez de o lună necontenit... Tu vii ca un uragan, ca o apă mare, vrei să sfarmi totul... ca un potop... E poate rostul tău de bărbat, e toată pornirea ra neîndurată de stăpân... EAI, Andrei, eu sunt femeie, o ramură slabă în bătaia vântului... Dumnezeu îmi vede zbuciumul, cât mă frământ de când am căzut în braţele tale.

GALEA

Atunci ce-a fost întreg delirul nostru de până acum? Ce-a fost săptămâna de la Sinaia? Toate încleştările care mă urmăresc pretutindeni ca un fier ars în inimă? Cc-au fost? O aventură de ocazie, o consolaţie de vilegiatură? Ai minţit?

ANA

Opreşte-te! Eşti profund nedrept... N-am minţit, Andrei, şi nu sunt o fiinţă uşoară... Ai dreptate însă când te întrebi, mă întreb şi eu: - ce-a fost volbura care m-a azvârlit ca pe o găoace? Din ce abis necunoscut s-a dezlănţuit? De cc fibră misterioasă s-a desfăcut deodată acest îndemn? Unde l-am purtat până atunci? De ce nu m-a cercetat niciodată în trecut? Cine l-a chemat din ascunzişul lui: vântul, crestele brazilor, clocotul Parhovei, ru cu privirile tale, ori carnea asta blestemată? Andrei, n-am minţit, am fost sinceră cum sunt şi azi...

GALEA

Ce te opreşte atunci?

ANA

Deşteptarea, Andrei. Sunt buimăcită încă, sunt ca după o beţie... întoarsă acasă între lucrurile mele, am simţit ceas cu ceas o reţea nouă, care mă împrejmuie... C) conspiraţie parcă a mobilelor, a aerului, a tablourilor de pe pereţi... O conspiraţie împotriva mea. Din fiecare colţ se ridică un reproş, pândeşte o ameninţare... Nu-ţi închipui ce putere de persuasiune teribilă e într-un scrin unde şapte ani de-a rândul ţi-ai ţinut scrisorile... Cum vorbeşte o perdea, un covor, un gherghef... Toate sunt împrejurul meu acum, toate mă trag de mânecă. Lasâ-mâ, Andrei; dă-mi răgaz să înving conspiraţia asta. Voi lupta, Andrei; voi lupta... Tu eşti cel dintâi om care mi-ai dezlegat misterul sfânt al pierzării. înţelegi, cel dintâi; cellalt...

GALEA

Cellalt e mai tare ca mine...

ANA

Nu, Andrei, tăria e în mine...

GALEA

Cellalt e stăpânul.

ANA

Nu, Andrei, celalt e victima care a căzut în drumul potopului... Eu sunt glasul cate l-a împins pe valuri... Lasă-mă să îngrop victima, să arunc un bulgăre de ţărână... Cum crezi tu, cum crezi, Andrei, că nu sunt datoare cu nimic, cu un cuvânt, o explicaţie onestă acestui om? Cum vrei să fug ca o slujnică netrebnică din casa unde s-a depănat o viaţă fără adâncimi, dar o viaţă cu nenumărate tentacule de fiecare clipă... o căsnicie? Andrei, ştii tu ce e o căsnicie? Aşteaptă, pentru Dumnezeu, o

zi, o lună... ştiu eu? Să mă dezmeticesc din frigurile groaznice care-mi spulberă mintea, să-mi aranjez gândurile...

GALEA

Ei, nu! Aşteptatea de care-mi vorbeşti e odioasă... e murdară... murdară, da, ca o conştiinţă de zaraf, ca o plapomă de hotel... Să aştept? Să te ştiu mai depatte aici, sub ochii lui, în mobila lui, în patul lui? Să aştept, să înghit funinginea asta care mă îneacă? Să mă plimb pe sub fereşti, să tresar când se închide o uşă, să suport glumele slugilor? A nu, doamnă, te înşeli...

ANA

Andrei!

GALEA

Te înşeli. Eu nu sunt amantul suplu şi îndemânatic, junele amorez, suplimentul de căsnicie.

ANA

Andtei, e o infamie!...

GALEA

Da, suplimentul de căsnicie care împlineşte triunghiul burghez. Nu sunt gigolo-ul care vine tiptil când soţul pleacă de acasă. Nu sunt, înţelegi, nu sunt... (O ia de braţe şi o zguduie. Uşa se deschide brusc şi intră Brăneanu în costum de vânătoare cu puşca pe umeri.)

Scena X

ANA, GALEA, BRĂNEANU

BRĂNEANU

A, va să zică, am văzut bine. Aici e vânătoarea dumitale, domnule!

ANA

Vlade, Vlade! Domnul Galea...

BRĂNEANU

Cu dumneata voi vorbi mai târziu. Treci, te rog, dincolo...

ANA

Vlade, un cuvânt...

BRĂNEANU

Treci! (Ana iese.) Cu dumneata voi vorbi altfel mâine, la Bucureşti...

GALEA

N-am nici o lămurire de dat.

BRĂNEANU

Vreau să fie un pistol în mâna care sapă eu dalta. N-aş vrea să se spuie la club că Vlad Brăneanu, în ziua de 3 octombrie, a împuşcat la moşia lui doi mistreţi şi o canalie.

GALEA

Adresa mea o cunoaşte soţia dumitale.

BRĂNEANU

Mizerabile!

GALEA

La dispoziţia dumitale!...
(O clipă stă în faţa lui Brăneanu, îi întoarce spatele şi iese.)

ACTUL III

Atelierul sculptorului Galea. Bronzuri, marmuri, covoare, totul aranjai pentru expoziţie. Spre partea dreaptă, în fund, o statuie mai mare acoperită cu pânză. Două intrări, în fund şi spre stânga.

Scena I

GALEA, GHEORGHE

GAJ.EA (se uită la ceas)

Ora trei, trecută... Pentru patru sunt trimise invitaţiile. Atunci vine lumea. Bagă de seamă, Ghcorghe. împinge mai încolo bustul... mai... aşa, în profil... Bine. Şi florile, cum de n-au venit florile? Ai mai văzut expoziţie fără flori?

GHEORGHE

Am fost de ieri, domnule Andrei, colţ cu Academiei, la florărie şi le-am comandat. Cum aţi spus dumneavoastră crizanteme albe, galbene, ciclamene... Tot ce-aţi spus. Am trecut şi azi-dimineaţă, le aduce negreşit. Nu le-a adus până acum, ca să fie proaspete, să nu se ofilească.

GALEA

Bine, numai să nu întârzie.

GHEORGHE

Se poate? Vin negreşit. Ce să fac cu scara asta, domnule Andrei? Rămâne aici?

GALEA

Aşeaz-o în colţ, în dreptul statuei. Aşa. Cum ţi-am spus, când îţi voi face semn.

GHEORGHE

Am înţeles. (Se aude soneria.) Sună.

GALEA

Da, e o doamnă. Vine să-mi vorbească ceva. întrebi: — Doamna Caramfil?... Şi-o pofteşti aici, în atelier, nu în salon, înţelegi, în atelier.

GHEORGHE

Bine, domnule Andrei, doamna Caramfil.

(Iese şi revine cu doamna Caramfil.)

Scena II

GALEA, D-NA CARAMFIL

GHEORGHE

Pofiţi, doamnă. (Se retrage.)

D-NA CARAMFIL

Bună ziua, domnule Galea, bună ziua. O veşnicie de când nu ne-am văzut.

GALEA

Sărut mâna, doamnă Caramfil. Aici, te rog... Iartă-mă că mă găseşti în haina asta, dar sunt ultimele momente în care

aranjez expoziţia. Am primit scrisoarea dumitale azi-dimincată Mă bucur că te văd...

D-NA CARAMFIL

fineam mult: să vin înainte de ce dă lumea năvală, să-ţi consacreze triumful.

GALEA

Mai întâi, lasă-mă să-ri strâng eu mâna şi să te felicir pentru triumful dumitale. E mai frumos, e mai cald. A fost Scarlat pe la mine zilele astea, l-am spus cu câtă simpatie vă urmăresc... Când e evenimentul?

D-NA CARAMFIL

Mulţumesc, domnule Galea. Eşti un om de inimă şi un prieten sincer al lui Emil. Ne cununăm peste opt zile, la 21 ianuarie. Da, e admirabilă expoziţia, atâtea lucruri... Ce bună idee c-ai aranjat-o în atelierul dumitale, că le-ai lăsat toate în intimitatea care le-a creat... Câte splendori! Aici la stânga?

GALEA

Un tors de centaur, reminiscenţe din drumuri depărtate.

D-NA CARAMFIL

Da... Un cap de domniţă.

GALEA

Da.

D-NA CARAMFIL

Foarte delicată. Aici Ercule şi Lika, un faun... Câtă mişcare, câră vigoare... Şi colo în fund, acoperită cu pânză, Atlantida, nu-i aşa? gloria dumitale, bituinţa cea mare de care vorbeşte toată lumea...

GALEA

Da, Atlantida. O inspiraţie de demult. Am terminat-o acum în urmă. Câţiva prieteni au stăruit s-o acopăr şi s-o dezvelim numai în faţa publicului când inaugurez expoziţia... Un capriciu al lor. Cam copilăresc, recunosc, de un efect ieftin, dar, în sfârşit, am cedat. Era atâta entuziasm curat în invenţia cu care veneau... Vrei s-o vezi? Pot să ridic vălul...

D-NA CARAMFIL

Nu. Nu acum. Vreau s-o văd pe îndelete, cu linişte şi cu pietate. Ştii că de zece zile în toate saloanele din capitală e o adevărată revoluţie. Atlantida e subiectul de conversaţie pretutindeni. Articolele din ziare neobişnuite, conferinţa lui nenea lancu: *Un Rodin la Dunăre* cu vioiciunea, cu frenezia lui, care trezeşte un delir în auditoriu. E o revelaţie, cum spuneam, o mare biruinţă a dumitale. Are să fie un pelerinaj la expoziţie, vei vedea... Trecem mâine cu Emil. El e aşa de impresionar, cu toată firea lui puţin expansivă. Mi-a vorbit cu pasiune, mi-a făcut o lungă lecţie de mitologie greacă... Venim mâine negreşit. Astăzi am venit eu, nu la sculptor, la prieten, domnule Galea, dacă-mi dai voie să-ţi spun aşa...

GALEA

Sunt fericit, doamnă Caramfil. A trecut atâta vreme... Stai, te rog, îţi mulţumesc...

D-NA CARAMFIL

Da, domnule Galea, trei luni şi mai bine... Şi câte nu s-au depănat în zilele astea... N-aş dori să le mai dezgropăm, dar, ce vrei, viaţa nu e totdeauna agreabilă... Dar dumneata acum te-ai înălţat atât de sus, eşti aşa de adăpostit la aureola unui triumf, încât poţi primi cu seninătate un cuvânt de obidă...

GALEA

Da, doamnă, sunt liniştit...

D-NA CARAMFIL

Ai şi toată siguranţa că-ţi vorbeşte un suflet care a luat parte cu multă îndurerare la zbuciumul dumitale... Cunoştinţa noastră nu tocmai veche, dar legată în împrejurări excepţionale, prietenia lui Emil şi devotamentul meu pentru o fiinţă care mi-a fost totdeauna scumpă, toate m-au făcut, domnule Galea, să particip personal la cele ce s-au întâmplat... Nu-ţi poţi închipui cum m-au zguduit şi pe mine... Acum că-mi reamintesc şi simt un fior rece în tot trupul.

GAJ,EA

O furtună...

D-NA CARAMFIL

Da, o furtună care ne-a cutremurat pe toţi. Gândeşte-te ce-a fost în capul nostru... Ce griji, ce vâltoare... A doua zi seara la Bucureşti când a venit colonelul la mine să ne spuie rezultatul duelului... Eram aşa de emoţionată...

GALEA

Dar n-a fost nimic grav... o rană la umărul stâng, s-a închis în trei săptămâni.

D-NA CARAMFIL

Da, dar putea să fie o nenorocire. Primele cinci zile treceam necontenit pe la sanatoriu.

GALEA

Ce genrilă... îţi mulţumesc. Nici n-am ştiut. Exagerările doctorilor... m-au izolat de orice contact cu lumea. Poate c-au avut dreptate. Era şi altă rană, mai jos de umărul stâng... Poate de-aceea...

D-NA CARAMFIL

Ce bine că s-au închis amândouă, domnule Galea, ce bine...

GALEA

Da, doamnă Caramfil, s-au închis amândouă. Sufletul e ciudat, ca şi trupul, se vede, luptă cu otrava şi-o înfrânge.

D-NA CARAMFIL

Unde-ai plecat imediat după ce ai ieşit din sanatoriu? într-o bună zi ţi-ai pierdut urma...

GALEA

La ţară, în căsuţa părintească din Moldova. în părăginirea de acolo am stat până acum trei săptămâni, la mama. N-o mai văzusem dc mult. Mamele dc la o vârstă încolo nu mai au decât beneficiul nenorocirilor noastre. M-am închis în casa ei, neştiut de nimeni, ca într-un azil... într-o zi am început să lucrez. Ştii, arta câteodată e un azil pentru infirmii vieţii.

D-NA CARAMFIL

Ce fericit eşti, domnule Galea.

GALEA

Ctezi?

D-NA CARAMFIL

Da, fiindcă ai două aziluri.

GAJ,FA

Două aziluri?

D-NA CARAMFIL

Da, două... Şi mama şi arta... Una din două e de ajuns să mângâie căpătâiul unui suferind... Când mă gândesc că sunt fiinţe absolut orfane...

GALEA

Poate n-au răni de vindecat, doamnă. Soarta a fost mai blândă cu ele.

D-NA CARAMFIL

Nu, n-a fost blândă deloc. Lasă-mă să-ţi vorbesc sincer. Liniştea dumitale mă încurajează, domnule Galea... Ana...

GALEA

Ar fi mai bine să închidem paranteza, doamnă Caramfil, ar fi mult mai bine.

D-NA CARAMFIL

Nu-i o paranteză, e însuşi scopul venirii mele la dumneata. Am o însărcinare care m-a adus aici.

GALEA

O însărcinare:

D-NA CARAMFIL

A, nu te speria, nu-i nimic grav. Slavă Domnului, momentele grele au trecut... Crede-mă, a fost sinistru. Ziua de la Brăneşti, noaptea următoare, ce grozăvie! Primele ceasuri de friguri în delirul Anei... Doctorul vorbea de o comode cerebrală. Nici nu vreau să-mi mai aduc aminte... La trei zile, din fericire, temperatura a scăzut brusc.

GALEA

Acum?

D-NA CARAMFIL

Acum s-a restabilit. în sfârşit e sănătoasă, nu mai are nimic. Stă mai mult la ţară. Soţul ei, cu politica la Bucureşti. Reconciliere, resemnare, pace... Ştii, domnule Galea, pacea de după furtună... O pace tristă, o melancolie mută. S-a schimbat, s-a

schimbat mult... E mai trasă la faţă... dar nu asta, o schimbat, de interior... Ţii minte, vioiciunea veche, exuberanţa, pianul, vocea... vocea ei fenomenală.

GALEA

Mai cântă?

D-NA CARAMFIL

N-a mai cântat niciodată de atunci... Toate insistenţele mele au fost în zadar... Veşnic acelaşi răspuns stereotip: — I.asă, poate mai târziu... Dar pe dumneata talentul Anei nu te prea interesează. Nu-ţi aduci aminte, totdeauna plecai când începea să cânte.

GALEA

Aşa a fost atunci.

D-NA CARAMFIL

Acum?

GALEA

Stiu eu?...

D-NA CARAMFIL

Mai târziu?

GALEA

Mai târziu cred că s-o ascult la vreun concert... un loc în stal... hm... Sunt stări, doamnă Caramfil, prin care dacă ai trecut, ori îţi frângi gâtul ori rămâi imun.

D-NA CARAMFIL

Lri bine, atunci sarcina mea e mult mai uşoară. Domnule Galea, Ana vrea să te vadă.

GALEA

Cum?

D-NA CARAMFIL

Da, vrea să te vadă.

GALEA

Nu înţeleg, doamnă, nu înţeleg. în situaţia noastră, o revedere ar fi... Lasă-mă să-ţi vorbesc sincer şi eu... Cunoşti totul, ai fost martoră, ai fosr confidentă, desigur... O revedere ar fi ori o impietate, ori, cum să-i zic, o credinţă deşartă, aproape frivolă, că poate învia un mort... Nu, doamnă Caramfil...

D-NA CARAMFIL

Cred că greşeşti, domnule Andrei. Aşa-mi închipui cel puţin, fiindcă Ana în lunile din urmă e foarte închisă în gândurile ei. Mi-a cerut acest serviciu simplu, fără nici o explicaţie. Nu poate fi însă vorba nici de o impietate, nici de-o iluzie deşartă. Ana e o fire mult mai distinsă. Ce intenţie? Nu ştiu... bănuiesc... La un mormânt se poate aduce o floare, domnule Galea... Din sufletul ei amintirea desprinde poate o floare veştedă şi vrea s-o depuie la poalele altarului... Ultima floare. Iartă-mă, domnule Galea... E o presupunere... în definitiv, ce alt rost ar putea avea convorbirea dumneavoastră?

GALEA

înţeleg...înţeleg... adică bănuiesc şi eu... Te asigur, nu vreau să fiu indelicat, revederea însă... Când să mă vadă? Unde să mă vadă?

D-NA CARAMFIL

Acum. Aici la dumneata. Vine imediat.

GALEA

Cu

D-NA CARAMFIL

Da, vine imediat. Trebuie să sosească. Eu am trecut numai să te anunţ...

GALEA

Dar e imposibil, imposibil... tocmai acum... Are să înceapă să vie lumea peste o jumătate de ceas. E peste putinţă...

D-NA CARAMFIL

Mai este până la ora patru. Va fi o clipă numai. Gândeşte-te... Dintre toţi vizitatorii expoziţiei dumitale, Ana are poate mai mult dreptul de intrare în acest templu de marmură... Şi-a răscumpărat scump acest drept.

GALEA

Bine, dar sunt buimăcit... Sunt încurcat... Tocmai acum...

D-NA CARAMFIL

La revedere, domnule Galea, reculege-te... La revedere mâine, venim negreşit cu Emil... La revedere.

GAJ.EA

La revedere. Sărut mâna. Bine, dar... (D-na Caramfil pleacă, Galea, rămas pe gânduri, aprinde o ţigară. Intră Gheorghe încărcat de flori.)

Scena III

GALEA, GHEORGHE

GHEORGHE

Vedeţi că le-a adus. Sunt foarte frumoase. Unde să le aşezăm, domnule Andrei?

GALEA

Unde vrei tu... Da... Pune-le cum vrei...

GHEORGHE

Nu mă prea pricep.

GALEA

Nu trebuie nici o pricepere... Cum crezi tu... 'n toate părţile... lasă-mă...

GHEORGHE

Să mai aduc câteva vase de dincolo?

GALEA

Adu, dacă e nevoie. (Ghcorghe iese şi revine cu câteva vase. Aşează flori.)

GHEORGHE

Crizantemele, nu le-amestec culorile... Le pun fiecare separat. Astea aici pe masă, galbene. Vine frumos. Astea roşii în dreptul boierului... (Lângă centaur.)

GALEA

Ascultă, Gbeorghe!

GHEORGHE

Poftim, domnule Andrei.

GALEA

Nu peste mult are să înceapă să vie lumea pentru expoziţie. Ii duci pe toţi în salonul din dreapta. Rămân acolo până-ţi spun eu... Expoziţia se deschide numai la ora patru, înţelegi?

GHEORGHE

Da, domnule Andrei. îi duc în salon pe intrarea din dreapta, şi aştept să-mi spuneţi.

GALEA

Se poate însă... (Se aude soneria.) Auzi că sună. Dacă e o doamnă şi vrea să-mi vorbească, o conduci aici. (Gheorghe iese şi revine după un minut.)

GHEORGHE

Unu cu aparat de fotografie... Unu cu ochelari, cu păru roşcat. Un fel de mânz. îl ştiu eu pe ăsta. Mai demult era la o curelărie în Lipscani. Acum e la jurnal...

GALEA

Nu i-ai spus că la patru?

GHEORGHE

Ba da, dar poţi vorbi cu ăsta? De trei zile ţine morţiş să intre să facă fotografii... Era să dea peste mine.

GALEA

Să aştepte.

GHEORGHE

L-am repezit. (Sună.)

GALEA

Ştii, va să zică.

GHEORGHE

Da, dacă e o doamnă, care vrea să vă vorbească... (lese şi reintră cu Ana.)

Scena IV

GALEA, ANA

GHEORGHE

Poftiţi, doamnă. (Se retrage.)

ANA

Bună ziua, Andrei! Cred că ai fost prevenit.

GALEA

Da.

ANA

Nu te-aşteptai, desigur.

GALEA

Nu.

ANA

Eşti mirat?

GALEA

Sunt înmărmurit

ANA

E o mare surpriză, deci, vizita mea...

GALEA

Doi spectri care ies din groapă şi se întâlnesc la o i ţintirim.

ANA

Poate era mai bine să nu vin.

GALEA

Poate era mai bine.

ANA

întâlnirile din ţintirim sunt totdeauna triste.

GALEA

Răscolesc zadarnic sub cenuse.

ANA

Să nu crezi că nu m-am gândit, să nu crezi... Lasă-mă, te rog, să stau pe scaun o clipă. Am umblat pe jos şi sunt aşa de trudită...

GALEA

Aici.

ANA

Da, m-am gândit. E o frământare îndelungă căreia i se pune capăt acum. Am avut vreme, mi-am făcut seama cu mine însămi... Din primele zile când am auzit că eşti la Bucureşti doream să viu. Am ezitat... am amânat... am ascultat toate scrupulele de conştiinţă... Ieri, în sfârşit, citind la ziar că azi se deschide expoziţia ra, mi-am zis: e ultima zi... ultimul moment când sufletul tău trăieşte încă sub povaţa singurătăţii.. . M-am hotărât şi-am trimis pe Elena...

GALEA

A fost doamna Caramfil. Acum a plecat de aici. Iţi spun drept, sunt aşa de buimăcit...

ANA

Da, nu te-ai aşteptat... Cum ziceai adineauri, doi spectri în ţintirim. Nu sunt spectru, Andrei. Nu! Sunt mortul care a

GALEA

Mortul care a înviat...

ANA

Da, sunt mortul care a înviat. Nu e vremea să-ţi arăt azi cât am stat în groapă. Ce încordare crâncenă şi mută, ce zvârcolire nevăzută de nimeni mi-a dat puterea să împing la o parte lespedea ce mi se aşezase pe piept.

GALEA

Spunea doamna Caramfil că ești liniștită.

ANA

Da, sunt liniștită.

GALEA

împăcată...

ANA

Elena... Dar ce poate ști Elena din lumea în care am fost eu? Fiecare din noi vede pe celălalr prin prisma propriei mulțumiri. Ea e ființa cu care viața a fost mai milostivă. Ce vede Elena? Nimic nu te leagă mai strâns la ochi, ca un văl de cununie. Și-apoi frământarea mea s-a dus în tăcere, surdă, fără zgomot și fără mărturii. Andtei... Sunt așa de copleșită acum. Cuvintele mă ascultă gteu, de mult n-am mai avut nevoie de ele... Vedeam așa de limpede ce trebuie să-ți spun... Mi le-am orânduit de atâtea ori ca o spovedanie... Acum se amestecă... Iartă-mă... Am un sloi de gheață sub limbă... Nu-i nimic, m-am dezmeticit... Da, nu m-așteptai, te-a înmărmurit venirea mea... Ce ciudată presupunere, Andrei, o amuțire pe veci! Cum? Credeai după cele petrecute că totul s-a stins, că sufletul e o curte bine îngrădită, în care nu mai pătrunde nimic după ce ai închis poarta? Că toată povestea noasttăs-a evaporat din nervii mei ca paginile unei cărți citite pe care o pui pe o poliță și-o uiți... Ai crezut în nemișcarea asta, în împietrirea asta, Andrei? M-ai putut judeca așa de aspru, spune-mi. M-ai osândit așa de nedrept?

GAJ,EA

Nici judecată, nici osândă din partea mea. Viața e mai tare ca noi. Așa mi-am zis: ea și-a spus sentința. Fiecare cu pedeapsa lui.

ANA

Ei bine, pedeapsa mea a trecut. Orice s-ar întâmpla de-aci înainte, orice suferințe m-ar mai întâmpina în cale, lanțul lor nu mă mai doare. Sunt purificată, Andrei. Am băut cupa de otravă, am sorbit ultima picătură. Nu-ți dezvelesc acum decât în treacăt calvarul meu. Știu, poate am ales rău momentul. Peste un sfert de ceas va veni lumea aici, dat nu mai puteam. Andrei, nu mai puteam amâna... Mutismul meu îmi apăsa ca o crimă pe conștiință, trebuia să-1 întrerup.

GALEA

Vorbește-mi, Ano. Te-ascult...

ANA

După grozăvia despărțirii noastre, am rămas țintită pe loc, ca o scândură de corabie naufragiată, azvârlită de furtună la mal... Un cuțit mi s-a înfipt în inimă. Vârtejul, Andrei, m-a aruncat așa de adânc... așa de adânc... Pricepi tu oare prăbușirea asta? De unde vin eu? Am fost dincolo de moarte, dincolo de infern, dragul meu... Nu știu unde-ai fost tu, eu am fost în gol, în țara neființii... Mă mir ce minune, ce capriciu, mă mir ce fir nepriceput m-a ridicat deasupra. Când am deschis ochii și am privit împrejur, eram alta. O străină, un călător nou venit, pe-o țarină proaspătă. Am lăsat acolo jos toate poverile unei vieți, tot balastul unui trecut... pricepi, tot!... gânduri vechi, inconveniente de demult, prejudecăți, îndatoriri... S-au rupt cătușele, Andrei. Am înviat, toate au rămas la fund. Mă uit în ochii tăi ca într-o oglindă, să deslușesc dacă vezi învierea mea... fiindcă am înviat... Nu s-a ridicat cu mine de-acolo din adâncime decât sufletul, lumina albă care se ivește departe... Lumina asta îmi strălucește de atunci. O clipă n-a mai adormir, m-a chemar, m-a îmbărbătat. M-a adus aici ca pe o roabă umilă... m-a adus... Acum știi, Andrei.

GALEA

Acum *știu.*

ANA

Trebuia să te văd...

GALEA

Să mă vezi.

ANA

Simt nedumerirea ta... da, să te văd, să-ţi spun... Să te întreb: în ce lume ai fost, Andrei? Din ce lume vii tu cu obrajii ăştia palizi şi cu buzele strânse? Din ce lume vii tu?

GALEA

Să-ţi spun din ce lume viu eu? Ano, am ascultat în linişte măfturisirile tale. Fiecare cuvânt mi-a căzut apăsat în minte, ca un bulgăre pe un sicriu. Crede-mă, nu mă aşteptam la întâlnirea asta. Despărţiţi, era mai bine aşa. Distanţa e un paravan care apără, distanţa e un adăpost. Nu-mi închipuiam că se vor mai încrucişa cărările noastre. Suferinţa e un rău profet, recunosc! De unde să-mi desprind eu acum vorba care să-ţi despice un întuneric? Cine ar fi crezut că azi vom sta din nou unul în faţa altuia cu hârleţul în mână, fiecare la groapa lui... Din ce lume viu, mă întrebi tu, care mi-ai trecut pragul adineauri, chemată de o lumină albă? Din ce lume? Să-ţi spun, mă întrebi. Să-ţi ridic perdeaua o clipă, ca să-ţi acoperi ochii în faţa ei şi să te înfricoşezi, sărmana mea pribeagă?...

ANA

Spune-mi, Andrei, spune-mi! E dorinţa mea fierbinte, e răspunsul unei tăceri care m-a chinuit.

GAJ,EA

Ei bine, dintr-o lume mai grozavă decât a ta... Mai depărtată, mai adâncă, mai tulbure decât ţara nefiinţei... Neantul, Ano, e gol. Neantul e linişte şi tepaus. La mine sunt umbre cate joacă, sunt friguri care ard, sunt strigăte şi patimi... Din ce lume? Cine ar putea să ţi-o înfăţişeze lumea asta zbuciumată de chinurile facerii, lumea în care creierul, mâinile şi fiecare atom din mine se lupta cu piatra şi vrea s-o supuie? De-acolo vin, Ano! *V*. lumea în care cine ştie ce blestem ascuns m-a surghiunit de la început şi din ale cărui gheare nu este scăpare. Când am fost cu tine am evadat, dar m-a prins din nou, acolo sub tavanul căsuţei din bătrâni... Mi-a cerut ca un vameş la poartă să arăt rănile pe care le primisem afară. I le-am arătat şi-a zgârâiat unghiile în carnea mea... înţelegi tu? Ani dat bătălia cea mare, cu toată zvâcnirea tâmplelor... Am dat-o împreună... N-am fost singur acolo...

ANA

M-ai dus cu tine, Andrei? Ai dus amintirea noastră, farmecul nopţilor care mă cheamă? Le-ai dus?

GALEA

Da, te-am dus cu mine în călătoria grozavă. A fost o vâltoare neagră la început, o uruitură în adâncuri... Pe urmă a început hora... hora păgână... Ce limbă să-ţi spuie ţie încleştarea fără milă între om şi piatră? Ştii tu ce e această duşmănie sinistră, în care se scurge toată flacăra din vinele noastre de atâtea mii de ani? Ei bine, te-am dus cu mine. Erai zăvorâtă în sufletul meu ca o boală cumplită de sânge. Cu fiecate cioplitură de daltă se desfăcea un strop din clocotul meu... In fiecare fibră a materiei cu care luptam, lăsam o silabă din cântec... Mă împingea ispita înainte, zi şi noapte, fără răgaz. Eram un demon care stoarce viaţă din piatră — ştiu eu? - eram un călău care ucide necontenit... Degetele ca nişte

cleşte drăceşti smulgeau ceva din mine, din tine, din dragostea noastră... Da, dragostea noastră... da, dragostea noastră... Acum îţi dai seama de lumea în care am fost?

ANA

Dragostea noastră, Andrei, mă cutremur... Ea e lumina albă care m-a adus... Unde-i? Ce-ai făcut dragostea noastră?

GALEA

Dragostea noastră, Ano? Unde-i dragostea noastră, mă-ntrebi? Acolo, sub perdeaua de stambă închisă în piatră, ferecată cu mii de lacăte.

ANA

And rei!

GALEA

Am sugrumat-o acolo. Peste-un sfert de ceas vot veni grămadă să-i simtă toţi arterele sub poleiul de marmură... Neştiută de nimeni, le va străluci tuturor... Va fi a lor... Vor pune stăpânire pe ea... De ce-ai vrut să ştii?... Ţi-am spus acum... Mi-e milă de tine, mi-e milă de mine... Sunt zdrobit...

ANA

Andrei, noi ce suntem? Andrei, am rămas orfani...

GALEA

Doi spectri în ţintirim...

ANA

Andrei, eu n-am înviat, Andrei? M-au înşelat toate simţurile mele, toate speranţele revederii m-au înşelat?

GALEA

Nu, nu te-au înşelat... Ai murit aici, ai înviat acolo...

ANA

Atlantida!.

GALEA

Nume de expoziţie, firmă penttu mulţime, etichetă de târg, cursă pentru nepricepuţi... Eşti tu, înţelegi... E tot din tine, toată fiinţa ta, tot fluidul de viaţă care se ridică peste vremi... tot ce mai trăieşte... Restul e cărbune stins, zgură de atelier, cenuşă spulberată în vânt...

ANA

I-ai dat tot ei?

GALEA

Tot!

ANA

Ţie, mie! Nu ne-a mai rămas nimic?

GALEA

Nimic.

ANA

Andrei, Arlantida... Te înţeleg, Andrei... Ai dreptate... îmi dau seama acum... E povestea bătrânului Balteş, care m-a urmărit necontenit. Groaznica poveste... Andrei... Povestea lui Manole...

GALEA

Povestea tuturor.

ANA

Rămas bun, Andrei!

GALEA

Rămas bun, Ano!

ANA

Nu ne mai vedem...

GALEA

PIec in străinătate...

ANA

Eu mă întorc în neant...

(Pleacă. Andrei rămâne cu capul între palme, uluit. După câteva momente se ridică, apasă butonul la sonerie. Intră Gheorghe.)

Scena V

GALEA, GHEORGHE

GHEORGHE

Poftiţi, domnule Andrei.

GALEA

Gheorghe, a venit lumea?

GHEORGHE

Da, e o mulţime şi mai e vreun sfert de ceas. E plin în salon şi în sufragerie. Gazetari, cucoane de la teatru, Pincovici, Goldman, Episcopescu de la Finanţe... E domnul Balteş... A telefonat acum, vine şi un domn ministru.

GALEA

Cum, domnul Balteş e aici?

GHEORGHE

Da, face haz, într-un colţ. Nu ştiu ce spunea de ministru, râdeau toţi...

GALEA

Du-te Gheorghe şi roagă-1 să vie încoace, trimite-1 aici!

GHEORGHE

Da, domnule Andrei! (Iese.)

Scena VI

GALEA, BALTEŞ

BALTEŞ (intrând)

Gata, gata! Se deschide prăvălia? Să vezi ce buchet de amatori, ce admirabilă pleiadă de devotaţi ai artelor frumoase. Bună ziua, Andrei.

GAIŢA

Bună ziua, nene Iancule... Stai, te tog... Am auzit că eşti aici... Sunt agitat... Stai, te rog...

BALTEŞ

Ce e cu tine, ce-ai păţit? Pari speriat, plin de nervi... Ce e? Nu cumva frica în faţa examenului? Haida, de, dragul meu... Suntem sus de tot. Ridică fruntea, vino-ţi în fire. Nu înţelegi că toată forfoteala asta nu face cât copita unui centaur? A, Herctile, omoplatul ăsta dc taur... curba violentă într-o tensiune... Da' ce e cu tine? Ce văd, Andrei? Eşti stins, îţi ard mâinile, ce e?...

GALEA

Sunt sfârşit...

BALTEŞ

S-a întâmplat ceva?

GALEA

Sunt desconcentrat, de aceea te-am chemat...

BALTEŞ

Spunc-mi, dragul meu. Iartă-mă, nu pricep nimic.

GALEA

Nene Iancule...

BALTEŞ

Vorb«şte-mi cu inima deschisă. Sunt bătrânul tău prieten,
vorbe

GALEA

O vizită, nene Iancule.

BALTES

O vizită?

GAIŢA

Da, Ana...

BALTEŞ

Cum, doamna Brăneanu?

GALEA

Da, da

BALTES

A fost aici?

GALEA

Acum a ieşit... în clipa asta.

BALTES

Ciudat...

GALEA

Da, mi-e sufletul prins ca de-o moarte nouă... Mi-e frig... Sunt ca o holdă bătută de grindină... Şi totul astăzi, tocmai astăzi... Dumneata mă înţelegi... Dumneata... iartă-mă... ştii... ai văzut... Eşti singurul om în ţara românească al cărui creier a pătruns zbuciumul meu... Cum să nu mă zguduie? Trecutul care nu vrea să moară şi când l-am îngropat de-a binele... Spectri pe care-i trimite... Sunt zdrobit...

BALTEŞ

înţeleg, înţeleg... Linişteşte-te puţin, Andrei.

GALEA

Da, da, mă liniştesc, mă voi linişti... Tot tremură în mine încă... Sunt răscolit de întâlnirea neaşteptată. Când totul s-a sfârşit, când am gâtuit toată patima asta, de ce mi-a bătut la poartă azi? Eram după îngropăciune... Iţi dai seama... O închisesem acolo, o ferecasem în piatră... Totul s-a sfârşit aici. De ce mai strigă din cavou? De ce apariţia asta nouă, cu ochii halucinaţi, ca o mustrare care se ridică din pământ? I-am spus... da... am lămurit vârtejul... S-a isprăvit, s-a isprăvit... Şi-acum după plecare îi aud încă glasul îngheţat de groază. Meşterul Manole, povestea bătrânului Balteş... Şi-a amintit balada de la Argeş - ştiu eu? - una din parabolele dumirale... A fost tulburător... A fost inoportun... Acum... Acum, în clipele astea... Nu puteam să tac când te ştiam dincolo... Trebuia să-ţi spun... Iartă-mă, nene Iancule...

BALTEŞ

Pricep emoţia ta...

GALEA

Iartă-mă!

BALTEŞ

Iţi mulţumesc. Pricep. îţi mulţumesc. Trecutul, dragul meu, trimite rotdeauna solii neaşteptate. E un oaspe crâncen, un duşman care nu uită... îmi dau seama de tot ce mi-ai spus. O ştiam de mult... Am prins fiecare accent de dramă, am urmărit-o în toate fărămiturile ei... Fii liniştit acum. Ai în mine un prieten, un tovarăş... îmi eşti un frate, Aidrei. Tu tai în marmură visul meu înecat în cerneală... Potolcşte-te! Viaţa noastră are aceeaşi albie, aceeaşi vâltoare! Noi plătim scump, plătim pentru toţi, Andrei... Suntem paratonerul în care se descarcă fulgerele. Linişteşte-te! Povestea bâtlanului Balteş, aşa spunea?

GALEA

Povestea lui Manole

BALTEŞ

Povestea lui Manole... Avea dreptate, biata fată... E vechiul cântec al nostru, al tău şi al meu... şi-al altora care au săpat o piatră, au zămislit un gând... Avea dreptate... La noi totul se răscumpără... Un legământ tainic ne-au făcut ursitoarele... Au furişat în vinele noastre un fir din lutul care a rămas în mâinile lui Dumnezeu când a zidit lumea... E o zestre grozavă şi trebuie s-o plătim scump cu toţii... înţelegi, fie că ne cheamă doctorul Faust, Meşterul Manole, Ion Balteş sau sculptorul Galea... Tu, Andrei, eşti tânăr... Eşti la început... Eşti la cea dintâi plată mare...

GALEA

Cea dintâi plată mare...

BALTEŞ

Da, cea dintâi plată mare, cea dintâi îngropăciune pe care o simţi şi te doare... în Atlantida ai zidit pe Ana... Trei ani ai purtat gândul care s-a izbândit numai în ziua când aveai pe cine să îngropi... Femeia trecută prin sufletul tău ca o grindină de vară... Mâine vei zidi o iluzie, poimâine un copil.. .Meşterul Manole... Da, vei plăti înainte până în ceasul din urmă... Orice dragoste ţi-o va fura dalta, din inimă va trece pe nesimţite în piatră ca să-i sufle viaţă... Se va prelinge prin degete, te va despuia necontenit... Ascultâ-mă, pricepe-mă, pricepe-te pe tine... Ţi-o spune un vechi platnic care a dezlegat secretul tagmei şi se duce acum spre veşnicie cu zâmbet pe buze, ca să-şi ascundă lacrimile...

GALEA

Nene Iancule, îţi mulţumesc. Eram aşa de singur...

BALTEŞ

Singurătatea culmii, Andrei... O vei simţi totdeauna... Şi-acum, dragul meu, să tăcem... Afară aşteaptă cei mulţi, cei norocoşi... Arendaşii lacrimilor noastre... Sunt cei săraci cu duhul, pe care-i fericeşte scriptura cu drept cuvânt... Stomacul lor e plin de cărţi, de pânze, de bronzuri, nemistuite... In aluatul lor n-a rătăcit nici o arsură din frigurile noastre... Peste câteva clipe vor fi aici grămadă. O turmă de berbeci care paşte iarbă pe ruinele templului lui Dionis: miniştrii zarafi, negustori de aţă şi de vorbe... Ce simt ei din îngropăciunea noastră, din fiorul Atlantidei? Să-i primim, Andrei. Să ne punem masca, să ne aranjăm surâsul, să plasăm etichetele pentru tarabă: - începe reprezentaţia, domnilor! Du-te acum, îmbracă-tc de sărbătoare, ia-ţi redingota şi vino între ei! Pân-atunci eu voi fi amfitrionul politicos şi vesel, saltimbancul de circ, bufonul pentru galerie... Du-te, Andrei, du-re, Meştere Manole...

GALEA

Mă duc! Mă duc...

(Iese precipitat. Balteş, câteva momente singur. Sună. Intri Gheorghe.)

Scena VII

BALTEŞ, GHEORGHE, MULŢIMEA, UN MINISTRU, GALEA, ANA

GHEORGHE

M-aţi sunat, domnule Balteş?

BALTEŞ

Dă-le drumul, Gheorghe!

GHEORGHE

Da, domnule Balteş.

(Gheorghe iese. După câteva momente se deschid uşile în fund. Mulţimea intră şi umple atelierul. Balteş politicos face reverenţe în toate părţile: Bună ziua... Bine-ai venit, domnule Pincovici. Bună ziua, domnule Goldman... Bună ziua, domnule Episcopescu... Poftiţi, domnilor! Sculptorul Galea vine imediat... Poftiţi...

Se aud exclamaţii de admiraţie în public: Ce frumos! E admirabil! Ce mare talent... Cine-o fi urâtul ăsta? Ăl de a avut duelul cu Brăneanu. Ai văzut-o, ma chere, e cu tipul... Atlantida o descoperă acum.

După ce s-a umplut atelierul intră Galea în jachetă. Mai mulţi: Iacă ministrul. Ministrul intră, strânge ceremonios mâna iui Andrei. Se face tăcere. Ministrul tuşeşte. Balteş s-a retras extenuat în partea stângă...)

MINISTRUL

Sunt fericit, domnule Galea, că pot să strâng mâna unui mare artist care face cinste ţării! Opera dumitale, Atalanta... da, Atlantida... e pe buzele tuturor... Ca o recompensă, mi-am făcut plăcerea să-ţi aduc medalia celor aleşi

GALEA

Mulţumesc, domnule ministru... (Gheorghe lasă să cadă vălul de pe Atlantida. Murmur general de admiraţie: Aa...)

(In vreme asta Ana a venit pe uşa din stânga, Balteş speriat, ; grăbeşte spre ea, îi ia mâna.)

ANA

(aiurita, propundu-se de braţul lui Balteş)

Manole, Manole, zidul rău mă strânge...

Cortina

FRUNTAŞUL

I

(Scena.se petrece într-un orăşel din nordul Ardealului. Biroul domnului advocat dr. Traian Hurmuzău, fruntaş, naţionalist înfocat, membru al mai multor corporaţii etc, etc___Amurg. Fruntaşul stă la masa de scris, dus pe gânduri; e bărbat chipeş peste patruzeci, grăsuliu, oacheş cu barbete „pocânbart" şi cu ochelari „ţvicări" prinşi în aur. In momentul când începe povestea, servitoarea Veta deschide uşa cu sfială, întâi bagă capul şi după un moment de ezitare intră. Hurmuzău tresare nervos şi-i sar ochelarii pe masă. Acest obicei rău îl au de câte ori li se necăjeşte stăpânul, fiindcă pe nasul lătăreţ şi vulgar stau numai aninaţi. Slujnica îngălbeneşte).

Dr. TR. H. (nerăbdător)

Să mă lasă-n pace! Auzi? Ţi-am spus, că nu-s acasă! Să mă lasă-n pace!

SERVITOAREA (cu teamă)

Mă rog, săru' mâna, că nu vrea. Nu vrea să plece! Tot la *cufnă* stă de azi-dimineaţă... şi c-aşteaptă pe domnu!... Tce, că tot atâta, are vreme... (Mai îndrăzneţ.) Ne-o adus şi-o corfă de ouă, rare proaspete, mă rog...

Dr. TR. H. (domolindu-se. Plictisit)

Ce vrea? De unde-i?

SERVITOAREA

(prinde curaj şi se apropie un pas)

Din Mărgineni, mă rog, zice că are o treabă mare şi-un ficior cătană-n Bosnia... la ştreliţi... II mai ţine-un an şi-o

lună... (înduioşată.) Şi tot oftează: Ion al meu... îi zice Ion... (Schimbă tonul. Cu temei.) întâi era să-1 bage la furvezări la Bălag...!

Dr. TR. H. (îi taie vorba răstit.)

Ieşi afară. (Servitoarea înghite cuvântul Bălgrad şi speriată se învârte în călcâie, îi foşnesc poalele, într-o clipită iese şi închide uşa. Advocatul îşi aprinde ţigara, îşi potriveşte ochelarii. Se uită în oglinda de peste masă şi zâmbeşte, mângâindu-şi barbetele. Apucă din nou hârtia dinainte, citeşte încet. Se înseninează. Citeşte cu glas tare: „Domnilor şi fraţilor, cum a zis poetul nostru Murcşan, unde-i unul **nu** - i putere la nevoi şi la durere, **noi** ttebuie să **fim** cu poporul, talpa ţării, noi cu ei şi ei cu noi, în iubire şi dragoste, căci din opincă ne tragem şi aceasta este caracteristiconul nostru"... Se opreşte. Priveşte din nou în oglindă şi repetă apăsând vorba: „.. .aceasta este caracteristiconul"... Stă pe gânduri **o** clipă. Aşează hârtia la **o** parte, îşi scoate ceasornicul. Se reculege. Strigând:) Veto! Veto!

SERVITOAREA (deschide uşa repede.)

Poftim.

Dr. T. H. (acru)

Spune-i să vie! (Servitoarea iese mulţămită. Pauză. în scurt i se aude vocea prin uşa întredeschisă, în ton familiar: „numa să te lasă să-i spui"... Uşa se deschide domol şi în prag apare un ţăran uscăţiv, trecut de cincizeci de ani, umilit, cu pălăria subsuoară.)

ŢĂRANUL (îşi şterge fruntea cu mâneca cămeşii)

Să iertaţi Măria voastră. Bună sara...

Dr. TR. H. (surprins)

A... dumneata eşti?... Ee... Ai adus?

ŢĂRANUL (cu bunătate)

Tocmai de aia viu domnule doftor... să mă ierţi... ierta-te-ar Dumnezeu... până la culesul cucuruzului... nu putem... nu putem deloc...

Dr. TR. H. (ironic)

Ştii ce, Oarţă Ilic? n-o mai lungi! Pune-i jos... Scoate din şerpar... De acolo de la spate! Lasă, că ştiu eu...

ŢĂRANUL (zâmbeşte îndurerat)

Ba chiar acum odată, numai ce-i drept... zău că nu se potriveşte...

Dr. TR. H. (nerăbdător)

Lasă, lasă! N-o mai lungi... uite am treabă... pune banii jos... tot aşa faceţi!

ŢĂRANUL (blând)

N-avem, domnule, n-avem... (Explicând.) Iaca rata la „Dacia".

Dr. TR. H. (ţâfnos)

Atunci? Ce vrei?...

ŢĂRANUL
(Scoate din sân o hârtie împăturată într-o năframă.
Desnoadă colţurile.)

Iacă asta, pecetea... cu jucuţia de poimâne... (Rugător, cu hârtia în mână.) Până la culesul cucuruzului...

Dr. TR. H. (impacient)

Ţi-am spus!... Din două una: ori pui trei sute douăzeci de coroane, ori...

ŢĂRANUL

(căscând ochii îi taie vorba)

Cum trei sute douăzeci? întâi o fost treizeci de zloţi... şaizeci de coroane... mai în păresimi s-o făcut şaptezeci de zloţi de argint... (aducându-şi aminte) după aia o sută pattuzeci... câte coroane vine asta?... câte?... (Stă un moment si-şi tragă socoteala.)

Dr. TR. H. (răstit)

Ce câte coroane, câte coroane? Trei sute douăzeci de coroane! Ce să-ţi fac? Ţi-am spus odată. Proţesu, pertractarea întâi, a doua... la tablă... ieşire de trei ori la faţa locului... demonstraţie... experţi... Ce ştii d-ta? Ştempăle...

ŢĂRANUL (plângător)

Măcar din ştempăle să mai slobozi... că mă prăpădesc de tot...

Dr. TR. H. (se ridică de pe scaun)

Am isprăvit!

ŢĂRANUL (pe gânduri)

Cum, trei sute douăzeci? Nu-mi iasă deloc.

Dr. TR. H. (categoric)

Am isprăvir!

ŢĂRANUL
(Luminat de o nădejde face un pas înainte,
în ton potolit şi puţin familiar)

Am vorbir şi cu mama dumitale... leica Saveta... O cunosc... ne cunoaştem tare bine dc când era crâşmăreasă la şipotti Sasului...

Dr. TR. H. (enervat)

Ieşi afară!

ŢĂRANUL
(Speriat. I-a roşit obrazul. Ii tremură buzele.)

Domnule... nu mă lua aşa... om bătrân... să ne înţelegem.

Dr. TR. H. (ameninţător)

Nici o vorbă! Am isprăvir! (Deschide uşa şi-i pune mâna pe umăr.)

ŢĂRANUL (cu amărăciune)

Nu laşi, domnule? Nu laşi? (Ridică glasul.) N-ai şi dumneata? ...

Di. TR. H.
(îl smăceşte de pieptar pe ţăran. îi cad ochelarii.)

Cum? Ce te adică? Iacă impertinentul, la mine în casă. (Răcnind.) Ieşi afară!

ŢĂRANUL
(Se trage întunecat la o parte în dteptul uşii.
îşi înfundă pălăria pe ochi. îngheţat şi sarcastic.)

De când erai mic tot al dracului ai fost... Nu te repezi!... că plec... Am tot auzit, că de când s-au tăiat pădurile, s-au tras hoţii la oraş... Nu te repezi... câne!... (Pleacă înfuriat. Din curte i s-aude glasul cum strigă): „Să nu-1 puie dracu să vie!... Să nu-1 puie dracu..."

Dr. TR. H.
(Galben de mânie, îşi adună ochelarii, răsuflă adânc,
scoate batista şi-i şterge. Se uită împrejur.)

Tâlharul... Lasă că te joc eu... Veto! Veto!

SERVITOAREA
(apare tremurând în prag)

Mă rog... mă rog...

Dr. TR. H. (aprins)

. Ce te rogi? Deschide fereastra, tu sărăcie, să iasă spurcăciunea!... (Pleacă.)

SERVITOAREA
(Deschide geamul către stradă. întoarce capul. Vede că a plecat stăpânul. Se aşează pe părcanul ferestrei, urmându-şi mai departe conversaţia cu prietena din uliţă)

La tunari îi mai lasă şi cu câte doi... da' la ştteliţi tot trei ani îi ţine... (Seară. Povestea se întinde.)

II

(După o săptămână, în acelaşi orăşel. Banchet la adunarea unei societăţi culturale. Masă mare. Toate „notabilităţile". In frunte protopopul,

niulţămit că a toastat frumos pentru „Majestatea Sa cesaro-apostolic;i", zâmbeşte cu graţie solgăbirăului ungur. Larmă. Din colţ strigăic „S-auzim!" Unii bat cu cuţitele în pahare. Un chelner a vărsat trei pabair de bere. Răsună o înjurătură ungurească. S-auzim!)

Dr. TRAIAN HURMUZĂU
(în picioare, cu ochelarii în mâna dreaptă. Zâmbeşte satisfăcut, urmând firul unui toast.)

... Dar eu, eu domnilor şi fraţilor... eu sunt de părere ca pentru literatura şi cultura poporului român... (Strigau-: „...Aşa-i!.....Aşa-i!...*) .. .până la cea din urmă picătură. (Chiote: „Aşa-i!") ...Noi toţi de la vlădică până la opincă... (Un popă bătrân: Brava... brava... vivat!") ...căci poporul este talpa ţării, iat noi, inteligenţa, vorba poetului Coşbuc: Unde-i unul nu-i putere... (Un tânăr candidat de advocat, zâmbind pentru sine: „Eminescu!") ...la nevoi şi la durere... tinde-s doi puterea creşte... (Mai mulţi în cor: „Şi duşmanu nu sporeşte..." Protopopul zâmbeşte afirmativ solgăbirăului: „Tare bine vorbeşte...") .. .căci acesta este caracteristiconul nosrru!... Să rrăiască deci poporul, domnilor şi fraţilor...
(Straşnice aclamări: „Să trăiască!... Vivat!... Să trăiască!..." Oratorul închină şi goleşte paharul. Cei din jur îi strâng mâna. Lăutarii au începui romanţa: „Nu mă abandona". Miros de tutun. I armă. Cheful se apropie.)

III

...„a vorbit apoi fruntaşul nostru iubit, dl. dr. Traian Hurmuzău închinând pentru popor. Toastul harnicului luptător în care a vestit necesitatea apropierii de ţărani şi solidarizarea cu aceşti lucrători ai ogoarelor a stârnit o furtună de aplauze. Dr. Traian Hurmuzău a fost viu felicitat. Vrednicul naţionalist a donat 100 coroane pe seama „Asociaţiunii". Fapta se laudă de la sine. Deie bunul Dumnezeu..." etc.
(Fragment din raportul publicat în ***Telegraful Român).***

IV

(Peste patru săptămâni. Căsuţa lui Ilic Oarţă din Mărgineni. Seară. Ţăranul cu nevasta şi cu trei copii de la doisprezece ani în jos stau la vatră, în tindă. Unu) în leagăn. Un băieţandru de doisprezece ani ţine în mână o scrisoare. Suflă în foc. Flacăra pâlpâie. în căldăruşa de pe pirostrii e apă de mămăligă. Târâie un greer.)

ŢĂRANUL
(cu glas dârz)

Cum vine? Mai zi o dată, mă Gheorghiţă.

BĂIATUL
(Citeşte silabisând)...

Care sănătate să vă dee Dumnezeu şi dumneavoastră...
(Toţi se înduioşează. Ţăranul înghite sec. Nevasta oftează şi-şi şterge ochii cu ia: „Săracu ion!")... Pe aici prin Bosnia a dat ger mare şi clacă aţi vândut boii ce să mai fac acasă... Este un filăr la a şasâlea companie, sas din Hundrubcchiu, zice să ne ducem la America... Să-mi scrieţi cui i-aţi vândut să ştiu şi eu pe ce mână au ajuns... mai stau aici în pita împăratului unsprezece luni şi douăzeci şi una de zile... Al dumneavoastră fecior cu credinţă Ion... da şi de oi scăpa am să-1 învăţ io...
(Băiatul s-a oprit cu cititul. A isprăvit. Toţi tac. Ţăranul şi-a aşezat bărbia între palme şi se uită prostir în foc. Nevasta plânge înfundat. Băiatul cu scrisoarea sc uită gânditor. Cei mici tac şi ei.)

CEL DE ŞASE ANI
(După o pauză)

Aşa-i că nu-i de cioară, mamă?... Asa-i că-i dc buhă cuibu?... De buhă. (Nu-i răspunde nimeni.)

III. MĂRTURISIRI. ÎNSEMNĂRI. JURNALE

[DESPRE EL ÎNSUŞI]

Ciucea, 23 martie 1923

Iubite coleg,

Iată câteva lămuriri de-ale mele, printre cari pătrunderea analistului va întreţese lumini şi umbre, ca să schiţeze goana unei vieţi.

M-am născut la Răşinari, în 1881, 1 april st.n. Tatăl meu era preot acolo, dar se trăgea din Crăciunelul de pe Târnave, din familie de ţărani fruntaşi. Suflet delicat, povestitor vioi şi plin de culoare, era un cărturar limpede, bacalaureat de la Blaj, asistent la toate „Conferinţele naţionale", plin de întrebări în faţa vieţii, bucuros de oaspeţi, senin şi complet lipsit de înclinări pozitive. Mama era fiica preotului I. Bratu din Răşinari, dintr-o veche dinastie de preoţi, din care s-a tras „prea nevrednicul protopop Sava", care pe la sfârşitul veacului XVIII şi-a scris cărţile lui care se găsesc la Academie, şi Popovici-Barcianu, autorul primei gramatici germano-române. Mama, femeie cu o serioasă cultură germană, autoare de conferinţe şi poezii publicate prin *Familia* prin anii '80 şi prin alte reviste - trăieşte şi astăzi la Răşinari în vechea casă din „uliţa popilor".

Copilăria o petreceam la Răşinari şi la Crăciunel, unde aveam o moşioară. Poezia câmpenească, plângerile foştilor iobagi, mulţumirea plugarilor şi truda clăcaşilor mi s-au furişat în suflet acolo la ţară în satul de pe Târnave cu oameni

buni şi cu vin bun, unde e o atmosferă de basme şi superstiţii şi serile de vară sunt moi, calde, parfumate de busuioc şi tămâiţă.

Dacă m-aş fi născut aici şi-aş fi urmat în toate dispoziţiile mele numai pe tata, aş fi fost un „pur şi simplu poet", prins de o sensibilitate maladivă şi dezarmat în faţa realităţii... La Răşinari, însă, munţii au intervenit cu pedagogia lor aspră, cu bolovanii lor de voinţă şi îndrăzneală care încordau nervii şi-1 învăţau religia forţei... Brodată pe fond atavic, dualitatea îndeletnicirilor mele literaro-politice se reduce, cred, la această încrucişare de temperamente deosebite care au determinat originea mea.

De la început m-am pomenit într-un mediu ţărănesc pc care de la început am căutat să-1 pătrund dus de mână de părinţii mei cărturari. Eu n-am fost ţăran, dar am priceput păsurile satului şi m-am contopit cu toate durerile lui. Ţăranii mi s-au părut singurii oameni întregi la noi, unicul rezon de existenţă al rasei. Copilăria mi-am trăit-o până la 9 atti la Răşinari şi Crăciunel, jucându-mă cu copiii de ţărani în decorul sumbru al munţilor sau pe livezile întinse din satul de lângă Cetatea de Baltă unde un popă bătrân, îmbrăcat rumâneşte îmi povestea seara cum ungurii au spânzurat şapte popi în „Poarta turcilor".

La nouă ani m-am dus la gimnaziul din Sibiu. Dezlipire grea. Şcoala era ungurească şi eu nu pricepeam nici o vorbă. Din supliciul acestei închisori am rrimis de ziua tatii, la nouă ani şi jumătate, primele versuri. Nu le mai ştiu, dat ţin minte că erau o proslăvire a opincii oropsite şi că notarul din Răşinari, - om de seamă, cărturar, trăieşte şi azi, - după ce le-a citit atunci la noi la masă, a venit peste câteva zile la Sibiu şi mi-a făcut un cadou: poeziile lui Eminescu, legate frumos, ediţia lui Maiorescu, cu o dedicaţie: „Micului poet O. G. ca program". Erau, cum se vede, exigenţe intelectuale la noi la ţară...

Şcoala cu tendinţele ei, o ştii. Eu am suferit mult. Şi azi visez încă cu unii profesori şi mi-e groază. N-am fost un bun elev. Bun doar la istorie şi întâiul la temele din limba maghiară pe care adese mi le cetea profesorul ca model, - însă cel mai slab din clasă la matematici. Toată vremea la Sibiu în cursul celor opt ani de liceu am cetit de toate şi am scris poezii cu nemiluita. La cincisprezece ani am început să public la *Familia* şi *Tribuna,* vor fi vreo zece duzini de poezii slabe risipite pe la toate gazetele din Ardeal. Am fost toată vremea un revoltat pentru nedreptăţile care loveau poporul şi deşi am învăţat perfect limba maghiară n-a fost un moment în care să nu reacţionez cu frenezie împotriva lor. Din literatura ungurească, pe care o cunosc în întregime, trei oameni m-au oprit în loc: Petofi, cu strigătul lui după libertate, Madâch, învălit în tenebre, şi Mikszâth, evocatorul meşter al vieţii la ţară. Din toţi trei am făcut multe ttaduceri risipite în toate părţile. (*Tragedia omului* apare acum)[1]. în continuu însă, am trăit sub presiune, am protestat, m-am bătut, am scris poezii revoluţionare - (era vremea Memorandumului şi tata mă ducea cu el la întâlnirile de la Hermannsgarten), până la urmă în clasa a opta, după un conflict cu profesorul de istorie, m-au eliminat de la liceul de stat de la Sibiu prin noiembrie şi eu am trecut la Braşov — unde am luat bacalaureatul...

Prin contact cu Universitatea şi cu Budapesta m-a azvârlit întt-o cumplită ctiză morală. Eu am ales literele: istoria - latina - filozofia, dar am înţeles degrabă că nu sunt făcut să fiu profesor de liceu... Viaţa noastră de-atunci în capitala Ungariei era o completă izolare. La „Petru Maior"[2] am dus de la început fermentul revoltei şi al spiritului românesc. Am dat lupte mari şi agitate împotriva colegilor mai pasivi în faţa

[1] A apărut mai târziu, în 1934, la Bucureşti.

[2] Societatea studenţilor români din Budapesta.

regimului. Eu aveam în conştiinţa mea tot arsenalul luptei de rasă şi scriam pe atunci la „Tribuna" arricole politice, Budapesta, însă, s-a aşternut asupra mea, vâltoarea de oraş mare mi-a angajat nervii, m-am simţit deplasat pe trotuarele ei, lectura romanelor ruseşti, paralel cu Schopenhauer şi Nietzsche m-au azvârlit în mizantropie... Satul îmi apărea de departe ca o insulă de salvare senină şi onestă... La douăzeci de ani am pus gândul că trebuie să las totul şi de mai vreau să trăiesc, să fac o operă de revenire la matcă: să mă reţărănesc... Am şr plecat acasă, unde am stat patru luni în completă singurătate, înduşmănit cu mine însumi - citind *Crimă şi pedeapsă* de Dostoievski şi *Strigoii* lui Eminescu... Cine ştie ce rezerve cie sănătate rustică au triumfat atunci în mine şi m-au pornit din nou la drum?

Întors la Budapesta prin 1901 —mi se pare —cu mai mulţi colegi am scos *Luceafărul.* Eu am publicat în primul număr o *Rapsodie* iscălită cu un pseudonim de rege asirian[1]. Faptul că n-am învăţat carte la şcoala românească a făcut să fiu un fel de autodidact al literaturii noastre şi m-a ferit de orice şcoală... Limba mi-am făurit-o singur - am fost un fel de Robinson... Am citit multe cărţi bisericeşti din biblioteca tatei şi am detestat neologismele ca pe orice intruşi... Literaturile străine (germană, franceză, italiană) au căzut asupra mea — dar după multe rătăciri prin stele şi pe sub pământ m-am întors din nou la noi acasă. Mi-am zis: trebuie să fac în versuri monografia sufletească a unui sat din Ardeal, cu toate figutile şi toată culoarea lui... Prima mea poezie cie acest gen a fost... *Dorinţă* (primul volum), o concepţie bolnavă — burgheză în opoziţie cu romantismul lui Eminescu din *Dorinţa* lui... Era o antiteză îndrăzneaţă, dar voită, programatică. In acest vârtej de gânduri am scris întreg volumul de *Poezii* la Budapesta si Berlin, unde

Othmar.

două semestre m-au plictisit prusacii insipizi la Universitate şi de unde nu-mi amintesc cu simpatie decât cursurile lui Erich Schmidt: „Interpretarea lui Faust şi a lui Willamowitz-Moellendorl de arheologie greco-romanâ..."

în tot acest timp contact direct cu România nu am avut — la Bucureşti n-am fost decât vreo două săptămâni, înainte de apariţia primului volum. Cel dintâi scriitor din Regat pe care l-am văzut a fost, la Budapesta, N. Iorga. A venit în cercetarea arhivelor şi studenţii l-au primit cu căldură - eu i-am vorbit din partea lor (în 1901) şi el ne-a ţinut o conferinţă despre Mihai Viteazul...

După întâiul volum am avut o mate durere, care m-a oprit în drum: a murit tata şi eu m-am poticnit la Sibiu. Viaţa a început cu obezile ei cotidiene. Eu la „Asociaţie"[1] ca secretar literar am făcut ce-am putut, muncă de popularizare, - am scos înainte *Luceafărul* şi m-am cam măcinat zilnic într-o societare de burghezi năpădiţi de gânduri mici şi intrigi mărunte. Pe atunci m-am legat şi de politică. Viaţa din Ardeal te împingea la o protestare permanentă şi nu îngăduia o retragere în turnul de ivoriu. Unirarea sufletească cu ţara, ca un prim acord al unităţii politice, trebuia făcută şi pentru asta se ceteau toate sacrificiile, chiar şi suprema jertfă a visurilor literare... Poate, trăind în alte vremi şi având în faţa mea mai puţină nedreptate şi mai puţină prostie, incursiunile mele în politică ar fi fost mai rare... în orice caz eu am resimţit cu toată puterea fatalităţii povara *vremii mele* şi de multe ori, când stau cu mine de vorbă, mi se întunecă parcă răsuflarea de cenuşa planurilor literare pe care o port în mine...

De la această dată drumurile mele se cam cunosc. Stând la Sibiu cu casa, am fost cu ochii peste munţi. Din când în când m-am abătut cu lunile pe la Paris, Italia, Spania... Perioada

[1] Este vorba de ***Astra*** de la Sibiu.

Renaşterii m-a atras mai mult. (între hârtiile mele am un vechi studiu asupra lui Savonarola.) Trăind în Ardeal cu sbilţul de gât, m-au cercetat pe rând, fireşte, toate răzvrătirile şi am răscolit revendicările sociale în mai multe pagini: *Clăcaşii şi* cele mai multe poezii din *Ne cheamă pământul*. Au intervenit apoi frământări intime, din care unele se răsfrâng în *Umbra zidurilor*.

Dintre scriitorii de la Bucureşti am fost în prietenie cu Chendi, Iosif, Anghel şi, cu toată deosebirea de vârstă, nenumărate zile şi nopţi m-au apropiat de intimitatea lui Coşbuc, Vlahuţă, Caragiale şi Delavrancea...

Vâltoarea mai recentă o cunoşti. Cea politică nu interesează, deşi mi-a smuls nervi mulţi şi multă cerneală. în literatură, dacă-mi va fi îngăduit s-o mai privesc în faţă, mă simt astăzi ispitit de o poezie largă, umană, dincolo de plângerile trecătoare. Nu ştiu, e sufletul meu scăpat de tensiunea urii de ieri care mă trimite mai sus, ori e tendinţa unui acotd cu eternitatea - un vag impuls din anticamera morţii?

Acum văd, iubite coleg, că spovedania mea a luat proporţii îngrijorătoare - am scris-o pe repezeală între două vizite politice, nici n-o mai recitesc. Nu ştiu dacă te vei putea folosi de rândurile pripite. Voi veni, însă, la Cluj, să-ţi cer unele lămuriri pentru Coşbuc.

Până la revedere o strângere de mână de la devotatul

Octavian Goga

FRAGMENTE AUTOBIOGRAFICE*

Urmărind un scop ştiinţific, Institutul acesta de cercetări a crezut că trebuie să facă apel la mai mulţi scriitori, pentru a aduna material menit să documenteze şi să explice procesul lor de creaţiune artistică. Mă siliţi deci să mă opresc o clipă în viaţa mea extrem de zbuciumată, ca să privesc înapoi şi să vă înfăţişez intimitatea resorturilor mele sufleteşti, să fac - cum s-ar zice - *o confesiune de atelier*. îmi dau seama că lucrul nu e tocmai uşor, mai ales când această spovedanie nu vine ca un act îndelung chibzuit, ci ca un răspuns la anumite întrebări pe care le-a formulat judecata dv.

Voi vorbi deci cu toată spontaneitatea şi sinceritatea, destăinuindu-mă şi arătând *care au fost curentele de gândire şi de simţire care m-au călăuzit în viaţă. Voi încerca să ridic perdeaua de peste un colţ de laborator literar şi să-l dezvălui în faţa dumneavoastră.*

Este votba de un fel de metodică explorare intelectuală din partea dv., care, făcută după anumite norme ştiinţifice, se crede datoare ca, luminând în suflerul unui scriitor, să-1 urmărească în toate ascunzişurile lui, să-1 pună în lumină în faţa acelora dintre contemporani şi urmaşi care vor voi sâ-I vadă.

* Mărturisiri, cu ocazia deschiderii Institutului de istoria literaturii române moderne şi folclor la Universitatea din Bucureşti, în decembrie 1933.

Voi face deci în spiritul acesta un succint curs de anatomie sufletească.

Cea dintâi întrebare este următoarea: care sunt experienţele şi impresiile din copilărie care s-au întipărit mai adânc şi s-au reflectat apoi în scrisul meu?

înainte cu cincizeci de ani şi câteva luni (foarte multă vreme...) m-am născut într-un sat care se cheamă Răşinari, la poalele Carpaţilor şi la 12 km de Sibiu, un sat frumos, o comună care n-a făcut parte din iobăgia din trecut, fiindcă era ceea ce se cheamă sub stăpânirea ungurească *„fundtts regim"* şi cum se spunea în româneşte, în vechile noastre scrisori, în zapise, *„slobod crăiesc sat"*.

Această comună reprezintă o puritate de rasă, absolută: 6000 de locuitori, 6 000 de suflete arătau statisticile ungureşti în această comună şi care erau cu toţii români. Jandarmii unguri erau singurii străini care se găseau în Răşinari, unde mulţi dintre ei sfârşeau prin a lepăda haina de paznici ai ordinii, ca să se însoare acolo şi să devină români.

Erau deci deznaţionalizaţi de mediul absorbant,

în această atmosferă m-am născut, la poale de munte, unde în mod organic am avut totdeauna tendinţa să mă urc pe creste şi de-acolo, din vârful Cindrelului, să văd cele două aspecte ale aceluiaşi popor; soarta a vrut deci să iau de la început contact cu realitatea, găsindu-mă pe coloana vertebrală a românismului.

Cred într-un determinism geografic, care îndrumează toată mentalitatea noastră şi, fireşte, întreaga structură sufletească şi intelectuală.

Dacă m-aş fi născut la periferia etnică a neamului, acolo unde apăsarea unei culturi străine s-ar fi resimţit în mediul în care mă mişcăm, desigur că acest stigmat m-ar persecuta în cursul vremii, necontenit.

M-am născut însă la graniţă. Am ştiut deci, din primul moment al vieţii mele, că există graniţe; am ştiut ce înseamnă existenţa graniţei: un piron înfipt în carnea unui popor.

Părinţii mei sunt intelectuali, ceea ce se chema intelectualitatea ardeleană din acele vremuri. Cultura se făcea la adăpostul bisericii, fiindcă profesiunile pe care le acorda statul erau numai penttu străini şi unguri. Tatăl meu era preot la această biserică, ce îşi avea daniile ei de munţi, cum spun hrisoavele, care se păstrează acolo, de la Matei Basarab. Dacă aş face o disecare a stării mele sufleteşti, ar trebui să mă întreb care e cauza acelei dualităţi, care, ca o fatalitate, m-a urmărit în viaţă? Literatura, de o parte, şi de alta, chemarea către trebile publice; pe de o parte, abstracţiunea, pe de altă parte, jocul realităţilor?

Eu cred că şi aici aş găsi un fel de dezlegare în sens atavic.

în ce priveşte părinţii mei, mama era, după naştere şi de felul ei, de la munte; tata era de pe câmpie. Vedeţi deci o îmbinare sufletească: muntele reprezintă prin psihologia lui mai mult contactul cu realitatea, mai mult tendinţa de a intra în afunziuni, mai mult acţiunea, câtă vreme câmpia reprezintă orizontul larg, tendinţa de nostalgie, ele povestire. Aceste două elemente s-au transmis în sufletul meu şi sub povara lor se menţine aceasră zbuciumare paralelă, care se traduce în cele două îndeletniciri ale vieţii mele: literatură şi politică.

Sunt întreV>at dacă dintre figurile Ardealului evocare în poezia mea sunt unele care s-au întipărit din copilărie? Desigur că da!

Eu am trăit până la vârsta de 9 ani la sat; am trăit însă nefiind ţăran, ci ca un înregistrator conştient al satului.

Am privit sarul şi l-am despicat programatic, dându-mi seama că el e cel mai mare rezervor de energie naţională; am crezut de la început, prin ttansmisiunea strămoşilor şi părinţilor

mei, în ideea de rasă; am crezut deci în sat, fiindcă satul era sinteza care reprezintă înaintea mea marele tot: *neamul.*

Am cutteerat satul cu ochii deschişi, conştient că fac o analiză permanentă şi că fiecare clipă de contact al meu cu ţărănimea e o clipă de studiu, de interpretate, de disecare a acelui izvor de energie, care se confundă, în judecata mea, cu însuşi tostul existenţei noastre. Am crezut în sat şi am căutat în sufletul poporului nostru; şi vă spun sincer că, în acest microcosm, am descoperit oglindindu-se o viaţă sufletească foarte bogată.

Dacă s-ar gândi cineva să-şi ia asupra lui sarcina ca să caute la sat toate figurile pe care le-au eternizat marile literaturi, le-ar găsi, desigur, într-o formă rudimentară, dar le-ar găsi acolo. Există la ţară şi Hamlet şi TartufTe; există Avarul lui Moliere; există Othello; toate figurile complicate şi toate marile pasiuni clocotesc jos în adâncime. Nu e nevoie de un plastron, ca să simţi un suflet bătând şi instincte foarte puternice manifestându-se. Eu am urmărit toate figurile satului şi am luat legătura mea sufletească cu ele; mi-am dat seama că osatura poporului e la ţară şi că, dacă vrem să credem într-o logică viitoare a evenimentelor, care să ne salveze, trebuie să credem în ţăran şi în sat. Deci eu, din fragedă copilărie, am urmărit satul, cu toate figurile lui. Am avut contact cu toate frământările anonime, cu toate bucuriile, începând de la botez şi până la coborârea în pământ. Participând însă la această viaţă a satului continuu, am rămas oarecum deasupra mulţimii, un observator al ei, înregistrator conştient al tuturor evenimentelor dimprejurul meu. Mă duceam la horă - mai puţin la horă - mă duceam mai mult la şezători, dar aceasta nu la Răşinari, ci într-o comună de pe Târnave, de unde era tatăl meu, unde aveam o moşioară, şi mă lăsam furar de atmosfera de nostalgie, de lene, de căldură a sufletului, care se respira acolo în nopţile de vară.

Fiindcă eu mă întorceam de la şcoală la ţară numai vara - eram la şcoala ungurească de la Sibiu, unde am mers când aveam 9 ani, după ce terminasem şcoala primară din Răşinari şi din care am ieşit fără să ştiu o vorbă ungureşte - la ţară, vara, mă apropiam de popor, treceam în mijlocul ţăranilor, făceam să se înlăture acel sentiment de diferenţiere socială, care persista în primele clipe, şi urmăream zi cu zi, ceas cu ceas, tot ce era frământare sufletească în jurul meu. în serile de vară, când se ţineau şezătorile pe prispă, eram şi eu chemat la ele şi asistam, desigur, robit şi de farmecul cântecului, dar şi de conştiinţa că trebuie să-mi îmbogăţesc capitalul meu de folclor românesc; sunt amintiri simpatice şi stărui cu drag asupra lor.

Când mă duceam între ţărani, pentru primul moment se făcea linişte între ei; era acea mişcare de jenă a săteanului, care nu-şi traduce imediat sentimentele în faţa noului-venit; dar peste câteva minute, legătura sufletească cu ei fiind luată, începea acel fluid să circule între noi, începeau cântecele şi eu mă întorceam de la aceste întreprinderi încărcat de muzică şi poveştiţi, venind de la aceste incursiuni cinegetice cu prada mea, care, desigur că era substratul sufletesc al operelor mele. Pe urmă începea în sufletul meu elaborarea aceea chinuitoare a cuvintelor, care trebuie să-şi dea întâlnire în creierul unui om, când două noţiuni se întâlnesc şi se îmbrăţişează pentru a nu se mai despărţi niciodată. Dacă aş căuta să hotărăsc printr-un fel de analiză, uitându-mă foarte adânc în mine, de unde purced legăturile mele indesrructibile cu viaţa populară se ajunge până acolo la acele clipe ale serilor de vară, când, împreună cu părinţii mei, acel preot de la ţaţă, cu mama mea, şi cu fraţii mei, toată familia, ne cufundam în marele suflet al ţăranului nostru.

în acea vreme, în Ardeal, era o viaţă foarte zbuciumată; erau adică luptele pe care le duceam, luptele politice de afirmare naţională, împotriva apăsării ungureşti; pe Ia anul '90 s-a tidicat

la apogeu tendinţa de distrucţie a guvernului de la Budapesta, adresată poporului român din Transilvania. Ideea imperialismului unguresc, care s-a profesat, pe la sfârşitul veacului al 19-lea, de către guvernele din Budapesta, a produs o formidabilă reacţiune moleculară în sufletul românismului din Ardeal, la care, în mod natural, participam.

Sub aceste împrejurări, am început să scriu foarte curând, mi se pare la 9-10 ani. Şi pentru că în educaţia pe care mi-o făceam acasă, până la acearsră vârstă de 9 ani, eram îndrumat de părinţii mei, în special de mama, care era o intelectuală, trebuie să ştiţi atmosfera în care am trăit atunci.

M-am născut într-o vreme când principiul naţional domina toate fluctuaţiile sufletului românesc.

In istoria Europei au fost mai multe curente, care, în cursul vremii, în mod srăruitor, au influenţat sensibilitatea popoarelor. A fost, de exemplu, Reformaţiunea: 100 sau 200 de ani, continentul, prin toţi porii lui, a resimţit necesitatea preocupărilor sufleteşti religioase. Veacul al 19-lea e veacul principiului de naţionalitate. în veacul al 19-lea s-a lansat ideea identificării graniţelor etnice cu graniţele politice; în veacul al 19-lea s-a elaborat unitatea popoarelor.

Desigur, mai întârziaţi decât alţii, din cauza aşezării noastre geografice, aceste idei din cursul veacului al 19-lea au fost în mod postum resimţite în conştiinţa noastră şi trecute în instinctul nostru popular. Toţi cărturarii, toţi scriitorii noştri, toţi au perpetuat generaţii întregi acest vis, de la unul la altul, şi eu nu mă găsesc decât ca o verigă într-un lanţ de evoluţie: *nu sunt decât continuatorul normal al simţirii generale, pe care, în mod firesc, am dus-o şi eu cu un pas mai departe.*

M-am născut deci într-o vreme când protestele de rasă erau pe buzele tuturor şi când acest sentiment era atât de puternic, încât umbrea pe toate celelalte.

Era atmosfera celei mai sălbatice persecuţii a românilor din Transilvania; era o opresiune, pe care o ştim cu toţii, ramificându-se până în cele mai mici îndeletniciri ale vieţii de la ţară. Desigur că ea trezea protestarea şi eu m-am născut în această protestare, m-am născut cu pumnii strânşi, sufletul meu s-a organizat din primul moment pentru protestare, pentru revoltă, cel mai puternic sentiment care m-a călăuzit în viaţă şi din care a derivat şi formula mea literară.

Revolta era aşa de puternică, încât, punându-mi acum întrebarea, în mod postum, dacă cu această structură de nervi şi de suflet m-aş fi născut în altă ţară, dacă dispoziţiile mele de înregistrare ale sufletului erau cele native, atunci trebuia să-mi caut în orice culcuş social o seamă de dezmoşteniţi, să mă apropiu de ei.

Astfel, primele mele poezii au fost cu caracrer social, nu erotic. Mai mult, aş putea să vă spun că poezia erotică mi se părea un act personal, un act care mă privea numai pe mine şi un sentiment de quasi-decenţă literară mă oprea ca de poeziile mele erotice să ia cunoştinţă şi alţii.

Vocaţia mea literară?

E o boală de familie: străbunicul meu, care a murir la 1812 şi care se chema *preacucernicul protopop Sava* de la Răşinari, a fost un cărturar şi a lăsat în casa lui foarte multe scrieri, unele ticluite de el, cele mai multe copiate: vreo 30 de cărţi în manuscris, care se găsesc unele în muzeul de la Petersburg; altele înmânate lui Weygand, la Lipsea, împrumutate de tată! meu, ca să nu le mai primească înapoi; pe altele, d-1 lorga le-a trecut la Academia Română, unde se găseşte o foarte frumoasă copie după *învăţăturile lui Neagoe Basarab;* şi numai una din aceste 30 de cărţi mai e la mine. Vasăzică, boală veche.

Pe urma preacucernicului protopop Sava, a venit un alt preacucernic protopop, tatăl mamei mele, care şi dânsul era

cărturar şi care, în acel timp, a fost profesor de muzică In Seminarul din Sibiu.

Prietenul lui Cipariu, el l-a scăpat la 1848, când a fugit dc unguri, fără ca prin aceasta să-şi ia vreo răspundere asupra lui în legătură cu sistemul ciparian de a scrie. Şi dânsul, protopopul acesta, a trăit 3 ani la Râmnicul Vâlcea, fiind protopop pe vremea tevoluţici din 1848, stând la un boiet din Glogoveni, de unde s-a întors acasă încărcat de amintiri, plin de cântece şi de toate acele impulsuri, pe urma cărora nepotul sau strănepotul lui a venit să constate o indisolubilă legătură între cele două versante ale Carpaţilor. Mama mea a dus mai departe această boală de familie, fiindcă şi dânsa a scris, chiar şi poezii, înainte cu 40—50 de ani, pe care le-a publicat în revista *Familia* de la Oradea Mare, unde se scria în vremurile acelea.

In orice caz, am avut o educaţie mai mult germană decât franceză, încât din toată copilăria îmi aduc aminte că am avut mereu sub ochi baladele lui Uhland.

Ca o notă de curiozitate, pot să vă spun că Fiminescu, în peregrinările lui continue prin Ardeal, acest suflet chinuit care şi-a dat seama nu numai că e vorba de a forma o unitate literară şi sufletească, dar, pentru a constata aceasta, a simţit nevoia s-o verifice la faţa locului, Eminescu a stat 2 zile la Răşinari, în casa acestui protopop, care, aflându-1 prin anul 1868 într-o situaţie oarecum de lipsă de mijloace, i-a făcut rost de ce-i trebuia şi pe urmă l-a trecut înapoi în ţară, neavând paşaport, prin Vama Cucului.

Despre acest episod din viaţa lui Eminescu vorbeşte Nicolae Densustanu în scrisoarea publicată în *Anuarul Societăţii pentru crearea unui fond de teatru român pe anii 1899—1900.*

Unde am publicat, în ce împrejurări, ce răsunet au deşteptat şi ce temă au avut primele melc poezii?

Am început să public pe la 14 ani. îmi aduc aminte, cea dintâi poezie s-a tipărit la *Revista Ilustrată,* care apărea la Gherla,

sub conducerea şi îndrumarea unui literat amator folclorist, I. Pop Reteganul şi care la poşta redacţiei, ca răspuns la pseudonimul sub care trimiteam poezia să mi-o publice, rostea o profeţie măgulitoare: ziua bună se cunoaşte de dimineaţă.

Am publicat mai târziu la o revistă din Sibiu, care se chema *Tribuna Literară* şi apărea acolo ca o anexă Ia cunoscuta *Tribuna,* fondată de Slavici, în acel timp eu fiind la Sibiu, elev la liceul unguresc. De la 9 ani, am trecut la acest liceu, neştiind nici un cuvânt unguresc, şi a trebuit să învăţ această limbă care, după cum ştiţi, n-are nici o legătură cu limba noastră. Curând, pe măsură ce primeam noţiunile de cultură străină, mi-am dat seama că trebuie să instrumentez un proces de eliminare conştientă, pentru ca această cultură pe care o primeam să nu mă facă un fel de ienicer al civilizaţiei ungureşti. Trebuia să bag de seamă ca această instrucţie zilnică să fie de esenţă pur cerebrală, fără să atingă resorturile intime ale sufletului şi fără să lase urme în conştiinţa mea naţională.

Am publicat deci în aceste reviste.

Pe urmă am trecut la *Familia,* de la Oradea Mare, unde se găseau bătrâni scriitori, din punct de vedere literar, întârziate figuri anacronice, care pe vremurile acelea făureau Traianide şi epopei cu Decebal.

în fruntea acestei reviste era venerabilul losif Vulcan, membru al Academiei, care avea meritul de a fi luat contact cu oamenii din Vechiul Regat, de a fi deschis astfel graniţele literare. Am scris acolo preţ ca de un volum de poezii, dacă s-ar aduna, dar aş interzice, fireşre, astăzi, publicarea lor. Toare sunr răzleţite prin aceste reviste din Transilvania şi sunt încercări tinereşti, răsărite pe urma vegetaţiei eminesciene.

Atmosfera literară din Ardeal, acum vreo 30 de ani, era o armosferă foarte primitivă. Literatura venea din Vechiul Regat. Dintre autorii ardeleni, era singur Coşbuc care, cu un talent strălucit, era pentru mine un permanent subiect de curiozirate

literară; marele talent epic, cascadele de lumină care se desprind din poezia lui Coşbuc m-au atras întotdeauna, însă configuraţia lui idilică n-a avut accente de înrudire cu sufletul meu.

Eu am văzut în ţăran un om chinuit al pământului; n-am putut să-1 văd în acea atmosferă în care l-a văzut Alecsandri în pastelele sale şi nici n-am putut să-1 văd încadrat în acea lumină şi veselie a lui Coşbuc.

Şi atunci, mă interesa de aproape factura literară a operei literare integrale a lui Coşbuc, însă aceasta nu poate constitui un punct de influenţă literară.

Adevărata influenţă, covârşitoare influenţă, o exercita Eminescu, desigur eu marea lui instrumentare artistică şi cu acea morbidezza care se degaja din toată vraja poeziei lui.

Citeam însă foarte multă literatură străină; am citit traduceri germane şi ştiţi că traducerile lor sunt foarte bune.

Pe urmă, au venit traducerile ungureşti.

Ungurii au tradus operele clasice şi operele mari din străinătate. Ca să vă faceţi o idee, vă spun numai că Shakespeare e într-a 4-a traducere completă, în ungureşte.

Deşi am citit de toate, totuşi nu pot spune că m-am influenţat de-a binelea, adică nu mi-a pricinuit o criză de conştiinţă sufletească nici una din aceste cărţi germane.

O singură carte e care m-a zguduit: *Raskolnikojf.* Atmosfera de mesianism, scormonirea durerilor, tendinţa aceea de mister care planează peste capul chinuitului scriitor rus, în *Raskolnikojf,* şi-au înfipt ghearele în sufletul meu din primul moment şi mi-au dat o adevărată zguduire de nervi, care m-a ţinut aproape un an de zile. N-am pomenit, m-a dus într-o adevărată criză de conştiinţă şi care m-a făcut să trec printr-o revizuire a problemelor morale şi să-mi schimb cu torul concepţia de viaţă.

Pentru întâia oară, am văzut suferinţele chinuitoare apărând în faţa mea şi încleştându-mi sufletul, trezindu-mi idei, care sunt datot să vi le împărtăşesc şi d-voastră.

Aşa de mult m-a influenţat Dostoievski, prin această carte, încât, şi sub influenţa lui J.-J. Rousseau, am început să-mi elaborez, la vârsta de 20 de ani, o întreagă teorie de ordin moral.

Mi-am zis: civilizaţia e putredă, e bolnavă. înţelegeţi mai bine protestarea care mă stăpânea, când vă daţi seama că această civilizaţie, cu care luam contact, era agresivă la adresa mea, era vinovată, fiindcă tindea să mă desfiinţeze. Şi atunci, civilizaţia fiind vinovată, datoria mea era să mă desfac dc ea; şi am făcut o întreagă teorie, asupra căreia nu mai stăruicse acum, de reţărănire.

îmi ziceam: să mă întorc Ia sat şi să refac în mine procesul prin care au trecut strămoşii mei, de care mă desfăcusem.

îmi aduc aminte că, sub impresia acelor frământări, îmi combinasem planul să mă întorc la ţară, să mă desfac de toate atributele văzute şi nevăzute ale civilizaţiei, să mă duc acolo în mijlocul ţăranilor, să-mi iau o fată de la horă, să mă însor cu ea şi să-mi zic: eu sunt Ion Botezătorul. Din această cununie care s-ar face între un intelectual scârbit de aceste aspecte ale civilizaţiei vinovate şi între o fată care reprezintă principiul sănătăţii populare, îmi ziceam, va trebui să iasă Mesia.

Apoi îmi făcusem şi un plan literar în acest sens şi mai există undeva, prin hârtiile mele, însemnările unei cărţi care nu s-a scris şi care avea titlul: Ion Botezătorul.

Ne găseam atunci, la Budapesta, câţiva băieţi de 20-23 de ani şi simţeam penibila singurătate morală în care ne zbăteam în acel oraş. Eram cam 300 de studenţi români acolo, pe malul Dunării, condamnaţi prin practicile de deznaţionalizare ale statului din care făceam parte să devenim nişte ieniceri ai culturii străine, ca pe urmă tot noi să asuprim poporul de unde am plecat.

Intenţiile acestea s-au întors împotriva celor care le-au conceput. Ar trebui să fie cineva romancier, ca să reînvie zilele de atunci, acea epocă, şi să redea pentru posteritate această

grozavă frământare sufletească în care trăiam noi, tineretul din Transilvania, în acele vremuri.

Când s-ar reda această frămânrare, s-ar înţelege sensul lucrurilor şi puterea noastră de protestare, dar şi slăbiciunile şi chiar stigmatele acestei generaţii, din care fac şi eu parte şi care, în mod fatal, a trebuit să se resimtă de urmele unei culturi străine.

Adunaţi acolo, la un moment dat, ne-am gândit că trebuie să facem o revistă a noastră, a eminescienilor de atunci, de la Budapesta.

Crezul nostru literar se vede din însuşi titlul revistei: *Luceafărul.*

Acest titlu l-am găsit noi mai potrivit şi înrudit cu starea noastră sufletească şi cu conştiinţa noastră literară din acele vremuri. Am făcut mai târziu şi o tipografie; şi era, desigur, interesant să vezi în acest oraş, în această capitală, adunate mănunchiuri de 10-15 băieţi care, în subsolul unei case ungureşti, singularizaţi sufleteşte şi diferenţiaţi de ceea ce era în jurul lor, întocmai ca dinamitarzii, pe sub pământ, lucrau la prăbuşirea Imperiului austro-ungar.

Pot spune că am reuşit.

Dacă eta o influenţă literară cu care să fim într-o înrudire permanentă, nu putea să fie decât aceea a literaturii din Vechiul Regat. Noi înregistram tot ce se producea în Vechiul Regat.

Nu trecusem graniţa înspre Predeal, dar eram într-o permanentă înrudire cu Tara, prin acesre tipărituri, care menţineau fluidul sufletesc între cele două provincii, peste alcătuirile omeneşti, vremelnice.

Noi înregistram orice carte care apărea în Vechiul Regat; o carte care apărea pe acele vremuri era pentru noi mai mult decât un act literar: lua proporţiile unui mare act politic. O nuvelă de Delavrancea şi careva pagini din Vlahuţă erau adevărate acte politice, care întăreau capacitatea noastră de rezistenţă naţională.

în asemenea împrejurări a apărut volumul meu de versuri de la 1906. Care era crezul meu literar la această epocă?

Eu, graţie structurii mele sufleteşti, am crezut întotdeauna că scriitorul trebuie să fie un luptător, un deschizător de drumuri, un mare pedagog al neamului din care face parte, un om care filttează durerile poporului prin sufletul lui şi se transformă într-o trâmbiţă de alarmă.

Am văzut în scriitor un element dinamic, un răscolitor de mase, un revoltat, un pricinuitor de rebeliuni.

Am văzut în scriitor un semănător de credinţe şi un semănător de biruinţă.

O asemenea atmosferă, în care trăiam eu, nu putea să producă o altă conştiinţă literară decât aceasta. Mi se pare că, în asemenea circumstanţă, frământările de ordin pur individual trebuie să fie puse la o parte; că, în vaierul celor mulţi şi în această mişcare mare a maselor, sufletul tău trebuie să fie frământat, trebuie să fie un zbucium care, pe vârfuri de munţi, seamănă revolta din culme în culme, din pisc în pisc. Iată care a fost crezul meu literar din acele vremuri.

Vă puteţi închipui cum, cu asemenea credinţe, literatura mea nu putea fi expresia unui egoism şi, de aceea, în primul meu volum de versuri nu există decât poezii larg sociale şi, în mod timid, la urmă, una sau două poezii erotice. îmi aduc aminte cum băttânul Maiorescu, care m-a primit cu foarte multă bunăvoinţă, el, care era un mare înţelegător al literaturii şi al sufletului, a rămas impresionat de această lipsă a elementului erotic şi, la un moment dat, într-o scrisoare pe care mi-a scris-o, mă întreba: *„ei bine, dar unde e Venus Anadyomene?"*

Eu i-am făcut răspunsul şi i-am dat lămuririle ce credeam, arătându-i cu sfială că acest element, în paginile unui pedagog chinuit al poporului, cum mă gândeam eu că trebuie să fie un

scriitor, acest element de ordin pur subiectiv ar fi oarecum deplasat. Am fost înţeles.

Cu toate acestea, ca să fiu înţeles şi mai bine, i-am trimis câteva poezii erotice, să le puie la cântar. Mi-a răspuns şi cu am fost satisfăcut de răspunsul lui.

Sunt întrebat dacă poeziile acestea ale mele, în traducerea maghiară, au deşteptat vreun interes literar?

Da. Cât priveşte răsunetul acestor poezii ale mele în literatura maghiară; însă, trebuie să ştiţi că între noi şi unguri era un adevărat zid chinezesc.

Nu aveam nici o legătură sufletească unii cu alţii. Noi trăiam complet diferenţiaţi şi astfel nimic din ce apărea la noi nu se traducea în limba maghiară.

Cu toate acestea, s-a găsit unul care a tradus un volum din poeziile mele şi din Coşbuc, şi traducerile sunt destul de bune.

Sunt întrebat ce influenţă au putut avea asupra mea directivele literare maghiare de atunci şi cât a contribuit atmosfera din capitala Ungariei la diferenţierea mea?

Eu, capitalului ungar sufletesc, i-am opus capitalul meu sufletesc de protestare. Eu mă singularizasem, făceam un proces de eliminare a tot ce primeam în contactul cu poporul străin.

Capitala Ungariei mă silea să fiu oarecum un om condamnat, să ttăiesc între străini, să fiu un fel de Robinson printre sălbatici, să-mi fac eu singur propriile mele unelte, cu care să mă menţin, şi aceasta am făcut-o având la bază folclorul, limba româneasacă vorbită în regiunea în care m-am născut; al 2-lea, cărţile bisericeşti; al 3-lea, literatura cultă. Aşa că, contactul meu sufletesc fiind cu poporul, eu nu pot să spun că am fost îndrumat în cele literare prin contactul cu Vechiul Regat.

Am trecut hotarul numai după ce am scos primul volum de poezii. Din literatura ungurească am citit foarte mult. Nu m-a influenţat însă decât sufletul curat al lui Petofi, unul dintre cei mai însemnaţi poeţi ai şcoalei romantice de la 1848, un foarte mare poet, cu o extraordinară viziune, încadrată în romantismul vremii. Era un mare cântăreţ al libertăţii şi acesta era un punct comun între mine şi el.

De aceea, când am fost la Seghedin, în închisoare, mai târziu, primarul Seghedinului cerândn-mi un autograf, eu i-am tradus în româneşte o poezie a lui Petofi, care era o apoteoză a libertăţii.

Poate că clin contactul spiritual cu literatura ungurească m-am ales cu această apologie a libertăţii, care se degajează din clocotul subteran al literaturii mele, fără să fiu influenţat de literatura aceasta.

Din scriirorii lor, am citit cu mare plăcere şi am tradus *Tragedia omului* de Emmerik Madâch, un poem dramatic, unde se vede influenţa lui Byron şi Goethc. Dintre poeţii unguri mai noi, am avut predilecţie pentru Andrei Ady, care avea două note interesante: era sub influenţa şcolii lirerare postverlaine-iene şi, în acelaşi timp, din cauza unui criticism aproape bolnav, se simţea prieten cu noi şi cu toate popoarele oprimate din Imperiul austro-ungar.

M-a atras poporanismul, pentru că se ocupa de ţăran, de ţăranul în care trebuie să vedem un rezervor de rasă, şi pentru că se lansa concomitent şi un sentiment moral: ţăranul e clasa care suferă.

Sămănătorismul însemnează o atitudine de simpatie faţă de ţărani, de cei obijduiţi, o mişcare de răscolire a frământărilor de jos.

Am mers paralel cu această manifestare, însă pot să spun că n-am fost niciodată ceea ce se cheamă un sămănătorist, n-am fost înglobat în această mişcare literară.

Literatura a avut totdeauna o tendinţă dezrobitoare, ca să zic aşa, o tendinţă de a se apropia de cei umili, de cei care suferă. De aceea, rolul covârşitor al ţăranilor în literatura noastră de atunci.

Eu am crezut de la început în specificul naţional, adică am crezut că nu se intră în universalitate decât pe poarta ta proprie.

Am crezut în dreptul de a trăi al valorii autohtone, ca o completare a principiului de universalirate.

Am zis că a oprima şi a suprima o manifestare de particularism local, sufletesc, înseamnă a fura din marele tezaur al universalităţii.

De aceea, pe opresorii care strangulează popoarele îi socotesc un fel de tâlhari ai umanităţii.

De aceea, eu, recunoscând un specific naţional, în mod natural am susţinut că tradiţia trebuie să fie osatura unui popor.

Vă spun sincer: cu această credinţă, am refuzat ceea ce se cheamă „modernism", „literatură modernă", la noi. Mi s-a părut fără rădăcini, un fel de uşoară mimetizare artistică. E ceva de import, care nu poate să prindă. Literatura ttebuic să izbucnească local, vulcanic, din rărunchii unui popor, căci numai atunci îşi are valoarea ei. Altfel, e pur şi simplu un fel de joc de copii, fără consecinţe.

Ce dâre a lăsat influenţa germană şi ce modificări a adus influenţa franceză?

Trebuie să spun că eu am fost mai mult în legătură cu literatura germană, de la Goethe la Schiller începând până la poezia germană antebelică care se sfârşea cu Richard Dehmen.

De ce? Pentru că am găsir mai multă reflecţiune, înclinare spre filosofie şi acel impuls spre mister, pe care îl au mai mult popoarele de la Nord decât popoarele latine. Am avut o mare admiraţie şi un sentiment de mare respect faţă de poezia germană din veacul al 19-lea. Toate tendinţele ei de abstracţie, de reflecţiune şi toate tendinţele de mister, care se degajează din ea, au avut mai mare repercusiune asupra mea decât nota retorică a poeziei franceze, până la Verlaine.

N-am putut să am nici o afinitate specială cu romanticii francezi de la începutul veacului al 19-lea, căci, în grandilocvenţa

lor, vedeam mai mult retorică decât sinceritate şi spontaneitate. M-am apropiat mai mult de Baudelaire şi Verlaine. Ca înregistrare sufletească, aş putea accentua legătura mea cu poezia franceză de la Verlaine şi Baudelaire încoace. O influenţă directă am resimţit-o pe urma contactului cu literatura italiană, şi în special remarc o înrudire cu poezia Adei Negri, care înseamnează o răscolire de frământări a sufletului italian, o răscolire a tuturor elementelor care reprezintă principiul de suferinţă şi de muncă: *Tempesta* şi *Fatalitâ.*

Eu am pornit în literatură de la o idee monografică a unui sat: am crezut că satul reprezintă prin sine unitatea organică a sufletului acestui popor; satul reprezintă prin sine expresia purităţii de rasă; să dau deci monografia sufletească a satului, cu toate frământările lui, cu tot ce e zvârcolire în el, şi atunci dau un petic de generalitate, o *pars pro toto.* Aşa că primul volum, pe care eu, dintr-un sentiment explicabil de modestie, l-am intitulat *Poezii,* pe când trebuia să poarte titlul: *Acasă,* e monografia unui sat. Am luat toate figurile tipice ale satului şi le-am făcut să defileze înaintea mea. Pe acele vremuri eram călăuzit de ideea de a mă confunda cu satul.

Era în intenţia mea să fac un fel *Georgicon,* în care să se înseileze un fel de poezie largă, a tuturor îndeletnicirilor româneşti de la ţară.

Insă toate aceste planuri erau făcute de un chinuit intelectual, care nu avea nimic de ţăran direct în el.

în cursul vremii, am fost răpit de alte preocupări literare şi am lărgit noţiunea de sat la noţiunea muncii, scriind: *Ne chiamă pământul* şi, pe urmă, *In umbra zidurilor,* subiectivându-mă.

Am trecut la *Ne chiamă pământul,* lărgind nota socială.

încă din volumul *Poezii,* poema *Clăcaşii* reflectă noua evoluţie a mea, în sensul încadrării în marele principiu de etică socială. Desigur, *în umbra zidurilor* a venit cu o notă oarecum

superioară în frământarea mea individuală. Eu socotesc ca literatura, şi arta, e un domeniu al sincerităţii implacabile; minciunile nu se pot duce în templu; ele rămân afară; în fala altarului ne înfăţişăm cu sufletul aşa cum suntem noi.

De aceea, pe măsură ce viaţa mea evolua la oraş, desigur că am căutat să stau încontinuu „sub umbra zidurilor".

Astăzi, am lărgit orizontul, în măsura în care notele vremelnice s-au dat la o parte şi în măsura în care, prin lărgirea hotarelor, de care vorbeam, s-a produs oarecum şi o uşurare de ordin moral în sufletul meu.

Am spus-o întotdeauna: acest război a dat drumul capitalului de ură pe care îl acumulasem, căci până la război, între mine şi umanitate, era totdeauna un jandarm ungur.

In ce priveşte procesul de ereaţiune, de care mă întrebaţi, natural că e capricios, e legat de asociaţii de idei, care nu se pot urmări totdeauna. Dacă vă interesează, vă pot spune însă geneza câtorva poezii, pentru a vă da, cum s-ar zice, o privire în atelierul foarte ciudat al unui suflet.

Prima poezie, în otdine cronologică, din primul meu volum, e *Frumoasa cea din urmă.* E o poezie cu care am vrut să contrabalansez *Mortua est.* Am văzut pe Eminescu şi plângerile lui pentru o femeie murind şi eu am crezut că trebuie să fac o femeie-abstracţiune, o femeie-idee şi am scris *Frumoasa cea din urmă.*

Pe vremea aceea, atmosfera literară de la noi era sub influenţa lui Eminescu şi a *Epigonilor* lui; era o atmosferă de universală plângere; nu erau decât „file veştede", „file rupte", nu citeai decât poezii de renunţare, nu auzeai decât această tânguire în surdină, era resemnarea braţelor încrucişate.

Aceasta nu putea să cadreze cu sentimentele pe care le aveam; o asemenea atmosferă de resemnare o găseam cu totul nepotrivită, îmi ziceam: cum se poate ca un popor nou, tânăr, aproape la începutul civilizaţiei lui, la 20 de ani după emanciparea de sub turci, să se prezinte cu ochii plânşi pe arena istoriei universale?

Şi îmi ziceam: această discordare nu poate fi decât un fenomen pur individual. Pe mine, ca scriitor, susţineam eu, nu mă interesează individualul, ci vreau să redau expresia mulţimii, vâltoarea sufletească a poporului din care fac parte. Aveam, cum vedeţi, o concepţie optimistă. Nu puteam însă, natural, să mă apropiu de Alecsandri, care, în evoluţia literară, era un quasi-perimat; şi mai ales, optimismul lui Alecsandri mi se părea o manifestare intelectuală mai mult de suprafaţă, decât de adâncime.

Realitatea nu era la baza concepţiei lui Alecsandri. Literatura lui se înfăţişa ca o frumoasă dantelărie, era o viziune colorată şi plină de pitoresc, însă era dincolo de adevăr. Nu am văzut niciodată ţăranul român aşa cum l-a văzut Alecsandri, socot eu, mai mult din balcon, îmbrăcat în haine de duminecă.

Vă aduceţi aminte: mai târziu, sub influenţa *Junimei* de la Iaşi, a ajuns la modă filosofia lui Schopenhauer, inrrodusă la noi din Germania. Dar dacă în Germania această filosofie îşi găsea o justificare, la noi nu avea nici un rost.

De aceea, mi-am zis că e timpul să dispară din literatura noastră această atmosferă şi să intervie un curent de gândire care, în cugetul românesc, să producă o revoluţie crearoare. Din această concepţie s-au înfiripat poeziile mele.

În *Dorinţa* se vede influenţa lui Eminescu, din *Vino-n codru la izvorul, care tremură pe prund,* dar o influenţă manifestată prin contradicţie.

De asemenea, Vlahuţă are o poezie asemănătoare, şi O. Carp.

Poezia mea, *Dorinţa,* era o poezie burgheză:

Departe-aş vrea de-aici să vii,
In alte lumi senine,
In dimineaţa de Florii
Să mă cunun cu tine

şi continuam: să avem o casă în satul nostru, tu să fii cea mai frumoasă, iar eu cel mai deştept din sat; să avem copii, să-i ducem la şcoală şi, când voi muri şi va întreba lumea: pe cine îngropi, părinte, pe un anonim? el să răspundă: *pe-un om de omenie*.

Poezia *Noi, care* a devenit aşa de cunoscută, a fost scrisă pentru revista *Luceafărul,* la început, în primul număr, pe care îl adresam Reginei României, Carmen Sylva. Era, cum vă spun, atunci, fiecare manifesrare literară şi un act politic. Prin aceasră dedicaţie, noi, de Ia Budapesta, ne adresam nu numai poetei Carmen Sylva, dar şi Reginei României. Şi pentru ca să-i arătăm cine suntem noi, nenorociţii care veneam cu această revistă, am scris poezia *Noi* şi i-am trimis-o la Castelul Peleş.

Poezia *Oltul* s-a născut la Budapesta şi vă pot spune, ca un element de curiozitate literară, că am scris-o înainte de a vedea Oltul. Am înjghebat-o având în faţă Dunărea şi în spate mişcarea haotică a unei capitale, care voia să mă stranguleze. Sub stăpânirea acestui sentiment de protestare, în faţa apei care se ducea la vale, au răsărit strofele mele. Mai târziu, peste câţiva ani, după ce am trecut în Regat, am ajuns la Călimăneşti, într-o zi de iarnă, unde mă dusesem să stau o lună, pentru că pregăteam atunci cartea *Ne chiamă pământul;* atunci am văzut Oltul de aproape, pentru întâia oară, şi am stat lângă el o lună de zile.

îmi aduc aminte de căsuţa de la Căciulata, unde stăteam adesea pe malul Oltului. Era iarnă, Oltul îngheţat; trosnea ghiaţa când se umflau apele, ca nişte încheieturi care nu s-au întins de mult; mă uitam spre drumul de la Cozia şi, de departe, pe fondul alb de zăpadă se desemna silueta unui popă sau călugăr care venea domol călare, ţăcănind în buestrul calului. în iarna aceea, am simţit că e un trecut românesc, care mai vorbeşte prin poveştile lui, şi că sunt realmente în faţa tainei de familie, a misterului de leagăn al acestui popor. Atunci am verificat această poezie, silabă cu silabă, atunci vă pot spune că

mi-a părut că am înţeles-o mai bine şi că simţeam că vine de foarte departe.

Da, subiectul literar, el se plimbă, el vine cu noi, îl ducem în subconştientul nostru, el e un tovarăş, care din când în când înalţă capul sau se dă la o parte, ca să vie iarăşi.

Vă pot spune că aşa am plimbat eu imaginea clăcaşului român pretutindeni; am dus-o cu mine, m-a persecutat prin muzeele din Berlin şi am scris această poezie, *Clăcaşii,* în grădina de la Charlottenburg. Am cântat simţirea mea cu atât mai veridic, cu cât eram mai departe de ţară, fiindcă o duceam în sângele meu.

în timpul neutralităţii am scris *Cântece fără ţară.* Mă socoteam dator, mai ales venind aici, să răscolesc totul pentru triumful unei idei şi, vă spun sincer, de atunci, din momentul în care visul nostru s-a realizat, de atunci simt o îndrumare largă, spre marile probleme ale omenirii, şi volumul, pe care aş vrea să-1 public acum, aş dori să poarte titlul: *Din larg.*

în aceeaşi atmosferă am scris şi piesele *Dotnnul Notar* şi *Meşterul Manole.*

Domnul Notar a fost scrisă la 1913, când am făcut o experienţă destul de scump plătită în materie de viaţă administrativă ungurească. Candidat de deputat în judeţul Arad, trei luni de propagandă electorală mi-au dat prilejul să văd multe taine. Umblând din sat în sat, am ajuns să cunosc bine toată administraţia aceasta a statului maghiar, spre sfârşitul lui. Am crezut că sunt dator să dau acest tablou de ftământare interioară a noastră, sub apăsarea unei idei de stat străin. Din aceste preocupări a ieşit *Domnul Notar.*

Cât despre *Meşterul Manole,* pe mine m-a urmărit totdeauna această legendă plină de adâncă semnificaţie: ideea că opera de artă se răscumpără prin sacrificiu şi, în măsura în care opera de artă e mai mare, jertfa trebuie să fie mai hotărâtoare. Am ales *Meşterul Manole,* de care s-au apropiat şi alţii, însă eu

l-am zugrăvit lăsând mai la o parte nota istorică şi preocupându-mă numai de problema procesului de creaţiune artistică. Am reţinut ideea numai şi nu m-am dus la Neagoe Basarab ca s-o ilustrez, ci mai mult ca Ibsen, în *Constructorul Solness,* m-am trudit să proiectez lumină într-un atelier de artist.

Chestionarul dv. îmi răscoleşte atâtea amintiri că, fără să vreau, mi se pune chestiunea dacă n-ar trebui odată să le aştern pe hârtie. La urma urmelor, fiece om care se respectă trebuie să-şi scrie memoriile. Nu ştiu dacă voi putea să fac acest lucru, dar, după părerea mea, de obicei memoriile se scriu atunci când oamenii încep să-şi piardă memoria. Sunt o mulţime de întrebări încă, domnule profesor, şi să mă iertaţi că nu pot să vă satisfac la toate, dar vă voi da câteva răspunsuri sumare.

Mă întrebaţi de elocinţă şi chipul în care am evoluat spre această ramură de manifestare intelectuală. Vă spun sincer, socot elocinţa un gen inferior. Cine a luat vreodată contact cu misterele scrisului îşi dă seama că oratoria e rezultanta unui alt proces sufleresc. Un om dădea odată o definiţie elocinţei şi făcea deosebirea dintre ea şi scris: când scrii, spunea el, atunci ai toate posibilităţile de selecţiune şi eliminare, fiindcă stai singur la masa de scris şi te gândeşti, iar când intervine un gol în procesul de creaţie, atunci pui pana jos şi te gândeşti în aşteptare, pe cără vreme în elocinţă, trebuie să umpli golul dintre o idee şi alta, cu vorbe. Dar oratoria e un mijloc de convingere a aproapelui în viaţă şi cu un scop bine determinat, pentru o ielee; de aceea, vă puteţi închipui că în frământările unei vieţi, angajând sufletul meu la triumful unor idei, în mod fatal am fost împins şi spre această ramură de risipire intelectuală.

Acolo în Transilvania, în faţa ţăranilor, în faţa maselor de alegători, la adunările noastre protestatoare, acolo a început aşa-zisa mea elocinţă, dacă vreţi să-i ziceţi aşa, când, luând contact cu mulţimea, am căutat să smulg din sufletul meu şi să-i dau ei. N-a fost nimica de şcoală în elocinţa mea; mi-am manifestat sentimentele mele în mod spontan. îmi aduc aminte înainte cu mulţi ani, eram student la Berlin, la Universitate, în acel Berlin de dinainte cie război, cu pecetea militarismului, cu tendinţe de expansiune şi de suprimare a altora.

Mergeam la Universitate, unde audiam pe cunoscutul arheolog, ginerele lui Mommsen, Wilamowitz Mollendorff. El vorbea atunci despre cultul Dianei şi al lui Dionysos.

Ei bine, se aduna în sala cea mai mare a Universităţii din Berlin lume din toate păturile sociale şi afară era zgomotul de târg şi de vehicule, în acest centru pozitiv industrial era toată alergarea acestui oraş americanizat. In mijlocul acestor frământări, ne vorbea despre Diana şi făcea apoteoza clasicismului, îmi aduc aminte, se stingeau toate lămpile; lumina una singură, peste capul lui. Sala era plină şi nu lua nimeni note; vorbea magistrul!

La lumina lămpii, se părea că e o aureolă pesre acest cap, care avea o mască trudită. Jur-împrejur, pe trepte, erau diverse tipuri, care reprezentau cele cinci continente, figuri din toată lumea: malaezi, japonezi, gâturi goale de anarhişti ruşi, şi în mijlocul lor vorbea magistrul. El vorbea despre Diana în cuvinte atât de pregnante, încât trecea un fior de colaborare de la om la om; se resimţea legătura sufletului care creează cu mediul care participa şi care elabora şi el. Masca chinuită a profesorului căuta cuvintele, câteodată tostite pe jumătate şi repudiate: o tăcere de câteva clipe şi se năştea adjectivul: un fior de bucurie a creaţiei străbătea sufletul tuturor.

Acest gen de elocinţă l-am apreciat şi îl apreciez şi astăzi.

Acum ceva despre proiectele melc literare pentru viitor. E aşa de greu să poţi fixa un program pentru o creaţie literară pe seama unui om zbuciumat, aşa cum sunt eu! Aşa de rare sunt întâlnirile dintre sufletul meu şi mine însumi! se interpune paravanul durerilor publice, între vremea mea şi posibilităţile mele de elaborare intelectuală.

Pe lângă volumul de versuri, de care vă vorbeam, mă tentează ideea să scriu o carte, în care să pun în lumina lor adevărată, cum le-am văzut eu, câteva figuri din trecutul nostru apropiat. Socot că nu avem dreptul să intrăm în pământ, înainte de a spune cuvântul nostru sincer asupra contemporanilor noştri. Dacă am avut prilejul să cunosc oameni, şi buni şi răi, care au avut de-a face cu viaţa noastră publică şi au înrâurit-o, trebuie să-mi spun cuvântul meu asupra lor, şi de aceea am în programul meu o carre, în care voi vorbi de cinci figuri, aşa cum se proiectează ele, în legătură cu observaţiile mele. între acestea, e Ion Brătianu, pe care l-am cunoscut înainte de război şi cu care am colaborat chiar. Am avut prilejul să-1 văd în frământrările lui, necunoscute de alţii. Al doilea e Caragiale, cea mai strălucită manifestare a neastâmpărului intelectual românesc. Acest om avea o excepţională scrupulozitate de atelier, aşa fel, încât toată verva lui s-a risipit în conversaţii. Ţara e încă plină de anecdotele şi sclipirile genialităţii lui Caragiale; se mai găsesc mulţi oameni care le cunosc şi ar fi păcat să se ducă dintre noi, înainte de a le da formularea, oarecum mai apropiată de felul lui Caragiale.

De asemenea, vreau să vorbesc despre Delavrancea, despre Filipescu, în care am văzut înfăţişarea sufletului românesc, cu rezonanţele seculare ale boierimii noastre de baştină.

Şi, de asemenea, aş vrea să rostesc gândul meu întreg, fără reticenţe, asupra figurii care a înrâurit spiritul public din ultimul sfert de veac: d-1 Nicolae Iorga.

Voi vorbi, spunând adevărul întreg, aşa cum m-am obişnuit, fireşte, cu toate consecinţele. Cred că aceasta va fi cartea cea dintâi pe care voi da-o.

Menirea scriitorului?

Ne găsim într-o frământare mare. Ţara, la 15 ani după Unire, se găseşre într-un fel de răscolire moleculară.

Nu e ţara încă închegată. Noi ne găsim în perfectă rânduială din punct de vedere al legitimităţii existenţei noastre; avem baza noastră etnică. Ea justifică existenţa noastră de stat, de la Cetatea Albă până la Oradea Mare. Acesta e pattimoniul, dreptatea care nu poate fi uitată. Tendinţele de revizionism, ele pot să se lanseze în faţa lumii şi ele pot, cu o propagandă mai abilă sau mai puţin abilă, să fie răspândite. însă suntem la ttiumful târziu al unui principiu care nu mai poate fi doborât, care stă în mod organic la temelia existenţei continentului nostru şi care îşi face drum şi în celelalte continente. Dar dincolo de această realitate, sunt şi celelalte realităţi, care angajează prezenrul.

Nu e încă închegată această ţară. O ţară nu înseamnează un etnic numai, o ţară înseamnează o conştiinţă publică militantă pentru întărirea unor principii care garantează existenţa noastră. Nu trebuie pierdut din vedere că avem 3-4 moşteniri de state, pe care nu le-am putut încă închega. Nu trebuie pierdut din vedere că, la spatele acestor moşreniri de state, se găsesc infuziuni de civilizaţii disparate, care nu au legătură unele cu altele. Ţăranul nostru reprezintă uniratea de rasă, unirarea de simţire, de gândire; el e un tot organic. Şi dacă îl vei lua de pe malurile Mureşului, de pe malul Prutului, ca şi de pe malul Jiului, pe ţăran, dacă îi vei lua pe aceşri oameni şi-i vei pune laolaltă, se vor înţelege perfect de bine, cu atât mai mult din punct de vedere al unităţii de simţire, de gândire. Dacă vei lua însă patru avocaţi din cele provincii, care laolaltă reprezintă componenţa statului român, atunci vei simţi că tradiţia de stat străin stăruie încă, cu toate particularităţile ei de gândire... Vei resimţi şi stigmatele civilizaţiilor străine, cu care am luat contact în trecutul nostru. Ei bine, pentru opera de nivelare sufletească, de apropiere a rândurilor, de strângere într-un mănunchi, pentru acest lucru e chemată tinerimea de astăzi.

Generaţia dinainte a dat atât cât a putut da, mai mult nu poate. Sunt inadaptabili care nu se vor putea acomoda noilor împrejurări şi care sunt meniţi să dispară, ca zimbrii Moldovei.

Şi dacă e vorba de o lozincă, de un cuvânt magic, cu care tinereţea să strângă într-o tabără toată simţirea românească, aceasta nu poate fi decât tot deviza dinainte de război: *idealul naţional,* care astăzi pentru unii pare o împerechere de cuvinte, oarecum anacronică. Aceasta a fost formula magică, aceea care ţinea toată suflarea românească într-o disciplină morală, comandamentul etic cate strângea societatea românească şi-i poruncea o disciplină de simţire şi de gândire, pe care astăzi nu o mai întâlnim. Cred şi astăzi că menirea scriitorului la noi e tot cea din ttecut şi cred influenţat de o lege elementară a cauzalităţii.

Cauzele care determinau vechiul rost al scriitorului au rămas, înainte cu 20 de ani, am putea spune cu 50 de ani, scriitorii au luptat pentru dezrobirea noastră politică şi literară. Astăzi, *scriitorul trebuie să fie tot un deschizător de drumuri, un mare modelator sufletesc al poporului nostru.* Îmi dau bine seama care c realitatea şi de aceea fixez această formulă ca definitivă, pentru zilele în care trăim noi. Uitaţi-vă împrejur: ţara noastră e o ţară a cărei unitate e asigurată din unitatea de sentimente a celor care o compun?

Dar nu trebuie să uităm că avem o clasă conducătoare, care nu prezintă aspectul larg al valorilor populare; clasa conducătoare are la spatele ei patru civilizaţii, fără nici o înrudire una cu alta; clasa conducătoare are în amintirea ei stigmatele străinismului. Acestea fiind date, vedem cum societatea noastră diriguitoare are un caracter ele mozaic. De aceea, aci trebuie să intervină formula de nivelare, de reală plămădire, de reală unificare sufletească. O ţară nu e numai o legitimate etnică, cum spuneam, o ţară nu e numai o instituţie pe baza unor tratate internaţionale; o ţară e conştiinţa cetăţenească de luptă permanentă, pentru a-şi impune valorile poporului ei. Ei bine, în această frământare, în această tendinţă de prefacere, de primenire sufletească, eu aş vrea să-1 văd totdeauna pe scriitorul nostru.

Fiecare intelectual, în măsura în care e intelectual, trebuie să ia parte la această operă de modelare nouă a sufletului românesc, şi cu atât mai mult artistul, acest receptacol de fiecare clipă.

De aceea cred încă în misiunea istorică, veche, a scriitorului; şi dacă m-aţi întreba care e formula sufletească, aceea care trebuie să fie pentru el nu numai un comandament etic, ci, în acelaşi timp, şi o formulă literară, eu v-aş răspunde cu vechiul meu crez: *e ideea naţională.*

1933

FĂRĂMITURI DINTR-O PRĂBUŞIRE

1916

17 nov. - Scriu în pripă acest titlu deasupra rândurilor cari vor veni... Nu găsesc altul pentru dezastrul dinaintea mea. Nici nu ştiu dacă voi fi în stare în spovedaniile astea să arunc barem câte ceva pe hârrie... Le încep acum, probabil însă peste câteva zile, copleşit de toropeala generală, am să las condeiul la o parte, deşi îmi dau seama că unul dintre oamenii mari ai neamului ar fi acela care ar putea scrie pe hârtie, limpede şi fără nici o exagerare, ce-i văzură ochii în biata Ţară românească...

Vasăzicâ la Iaşi... Bucureştii, acum după ttei luni de război e aninat de-un fir de păr. Evacuat, dezorganizat, părăsit de lume, aşteptăm să cadă în toată ziua... laşul, ticsit de fugarii din Capitală să zbate să-i hrănească. Jur-împrcjur se frământă mulţimea de băjenari, strigă, se agită, caută camere... Pe feţe, cu toate astea nu vezi întipărită tragedia prăvălirii unui popor. Aceleaşi femei uşurele, aceleaşi glume curente la politiciani. Note de cinism, o universală laşitate, ofiţeri cu duiumul pe străzi fără să fi văzut frontul, ajunşi de batjocura ruşilor, cocota de la Bucureşti cu obrazul spoit. Un spirit de renunţare, o pregătire pentru fugă mai departe. Critică pe toată linia, inacţiune absolută...

Ţară de secături, ţară minoră, căzută tuşinos la examenul de capacitate în faţa Europei... Aici ne-au adus politicianii ordinari, hoţii improvizaţi astăzi în moralişti, miniştri cari s-au vândut o viaţă întreagă, deputaţii contrabandişti... Am maimuţărit

Occidentul, ne-am spoit pe repezeală o faţadă, amăgindu-ne că după ea, avem aceleaşi rosturi şi noi ca şi oamenii civilizaţi. Acum faţada a crăpat şi-n urma ei ni s-a desvălit dincolo de paravan cel mai murdar colţ de Orient putred...

Brâtienii, mici negustori sectari, gireazå cu numele lor falimentul public...Va mai avea atâta putere furnicarul ăsta nenorocit să-i măture cândva, cu toată şleahta de bandiţi şi găinari cari mişună în umbră... Cine ştie, nu-mi mai vine să cred că generaţia noastră morbidă de astăzi va mai fi capabilă de-un val de repulsiune morală.

Niciodată n-am crezut că în suflet mi se poate acumula atâta dispreţ câr simt astăzi pentru lumea de aici pusă la frunte. Nu ne prăbuşim nici de numărul duşmanului, nici de armamentul lui, boala o avem în suflet, e o epidemie înfricoşată de meningită morală. Ţara în care un Morţun e ministru de interne, un aşa-zis Porcu stâlp de partid, cu conducători simpli hoţi de drumul mare, trebuia să ajungă ia marginea prăpastiei...

Să vedem ziua de mâine ce aduce... Ştiri şi zvonuri pretutindeni, fără temei... S-ar părea că guvernul, barometrul panicei tuturora, nu vine încă la Iaşi. Să vedem, să vedem... Eu însă cred puţin, iar alţii nu mai cred deloc...

Fragment dintr-o conversaţie cu generalul Constantinescu, fratele Porcului, zis Naie Minciună. Vorba lui mergând în tren:

— Trebuia să ajungem acolo unde suntem, fiindcă corupţia e Ia baza acestei ţări; toţi fură, în zadar strigă bietu' Alecu...

-Astea le spunea Naie Minciună, general la partea sedentară, scos la pensie pentru hoţii, îmbogăţit pe repezeală, iar Alecu este Porcu, straşnicul Porc, tipul rezumativ al situaţiei care din avocat de provincie a ajuns astăzi multimilionar... — Bietu' Alecu...

18 nov. - Comunicatul spune că luptele se dau la Glavacioc, o localitate în Vlaşca, la 40 chil. de Bucureşti. După toate semnele oraşul vesel al neutralităţii va trece subt stăpânirea nemţilor. Un val de optimism care revine mă face să mai cred într-o scăpare, deşi toate elementele de judecată arată limpede deruta. Armata e în descompunere, urmând pilda întregei societăţi cu moralul nul. în faţa tragicului dezasrru — aici apatia se menţine. Piaţa Unirei cu aglomeraţia ei - nu-ţi dă aspectul unor zile de îngropare, oamenii se freacă unii de alţii liniştiţi, aproape senini. Pe la colţuri trece câte-un milionar proaspăt, având aerul că e preocupat de soarta ţării... - Probabil îşi face planul unde să găsească un colţ de siguranţă mai confortabilă.

Germanofilii ridică capul. Cei cari vin de la Bucureşti spun că Marghiloman opreşte lumea acolo „pe răspunderea" lui. Panica a făcut un om al zilei din acest cameleon imbecil - unul din figurile tipice ale politicianismului din România - cu toată aparenţa manierelor occidentale suprapuse pe-un scârbos fond balcanic. El primeşte acum, el făgăduieşte, el calmează lumea alarmată. Totul pe socoteala nemţilor pe cari îi aşteaptă. Guvernul, fireşte, priveşte liniştit manopera asta, ia şi el măsuri administrative, introducând filogermani cunoscuţi în funcţii publice pe cari să-i lase la Bucureşti, înlesnind astfel opera de organizare nemţească. Astfel cea mai înfricoşată catastrofă a neamului se urzeşte într-o atmosferă de calm, cu conştiinţa limpede şi raţională a guvernului.

De-aceea, într-o asemenea configuraţie morală, nu mai e nimic de aşteptat. Conducătorii ţării au luat toate măsurile pentru funeraliile neamului.

Guvernul n-a venit încă la Iaşi, afară de Costinescu şi Porumbaru. Va veni mâine însă, pecetluind astfel cu prezenţa lui prăbuşirea Munteniei.

în vremea asta, - a cărei expresie n-o găsim decât în *Debâcle* al lui Zola, — ruşii trec pâlcuri pe subt ochii noştri, hăulind cu cântecele lor, fără ca să-şi poată ascunde o linie de dispreţ la adresa noastră...

19 nov. - Ce vis lung şi stupid... Toată noaptea am văzut ocuparea Bucureştilor... Nemţi pe străzi, muzici militare, fotografi, Carp—Stere, trupele bavareze pe Calea Victoriei... Ce coşmar, mă dor toate încheieturile — şi când te gândeşti că poate numai cu 24 de ore i-a avansat visul realităţii...

Şi-n vremea asta noi stătu la Iaşi, facem provizii pentru iarnă, discutam înainte şi Jokey-Club Rusu Abrudeanu joacă cărţi...

Je suiş fempire â la fin de la decadence - spune în sonetul lui celebru Verlaine, - ce să spunem noi, cari înmormântăm sfârşitul unui început?...

Săracul popă... Ieri l-am văzut şi pe el... Vechea lui manie nu l-a părăsit nici acum... Mi-a bătut prin geamul unei case şi m-a oprit... Era în şedinţă şi-aici, cu preşedintele Ligii din Bucureşti refugiat, şi cu preşedintele secţiei din Iaşi... Discutau ce să facă cu refugiaţii ardeleni şi plănuiau o audienţă la Costinescu...

— Aici ne întâlnim, părinte Lucaci... — Bietul om s-a uitat la mine plângând...

Pe drum cum mergeam alături îmi spunea că se gândeşte să plece în America, s-aducă emigranţii din Ardeal... Lângă Consulatul rusesc se salută cu un om mare şi mi-1 prezintă: Prinţul Gagarin, primul secretar de legaţie... Un individ, tăiat parcă din bucăţi enorme de lemn, se uită la noi cu un fel de bonomie impasibilă... La o aluzie a mea că ne găsim la laşi, rusul zâmbeşte nu fără oarecare dispreţ şi ne spune că laşul e mai pitoresc decât Bucureştii...

M-am despărţit plictisit de acest muscal, mare, sălciu şi indelicat... Simboliza pentru moment toată politica rusească, înceată, fără spor şi indiferentă la durerile celor mici...

Mi-au venit în minte cuvintele cinice spuse de Maiorescu deunăzi la Bucureşti: — Muntenia subt nemţi, Dobrogea subt

bulgari, Moldova subt ruşi — Doamne, acesta să fie idealul naţional?

Seara

Ultima licărire de speranţă. Comunicatul anunţă luptele la Comana, 20 de chil. de Bucureşti, într-un colţ la Glavacioc un mic succes, câteva sute de prizonieri. Diferite zvonuri, ca de obicei alarmante, prea optimiste sau ptea rele. Conversaţii de telefon ce anunţă că situaţia s-ar fi îmbunătăţit puţin. Intre alte veşti, a circulat astăzi şi zvonul că gen. Iliescu s-ar fi sinucis. Oameni veniţi de la Bucureşti spun că la îngroparea lui Zortu, lume din popor scuipa coroanele dc la groapa lui.

într-o conversaţie de-o 1/2 de oră cu Poklewski mi-a spus că Brătianu a pus totdeauna la o parte chestiunea prizonierilor români din Rusia, de care s-a dezinteresat. - Rusul a fost foarte amabil, dar poate cam dezamăgit de noi...

Fermo mi-a spus că Take lonescu a dat scrisori de recomandaţie lui Fagure şi Honigman, cei doi fericiţi fraţi, cari, astăzi, posesorii unui milion, pleacă în străinătate. Ei vor reprezenta cauza noastră (Ardealul pe mâna lui Honigman!) — Şi gentilul Take le deschide drumul la Briant) şi Sir Eduard Grey...

Şi asemenea oameni să reformeze România de mâine, România muticei şi-a idealului...

lată de ce, acum la miez de noapte când stau singur în camera mea şi mă frământ, nu pot crede în salvarea Bucureştilor...

Capitala politicianismului venal, cetatea dc carton, a samsarlâcului liberal şi-a takismului libertin ttebuie să cadă...

20 nov. - Se menţin încă zvonurile de îmbunătăţire a situaţiei. Minisrrul Anghelescu, venit azi noapte, spune că generalul Presan care comandă armata din faţa Bucureştilor ar

fi declarat că suntem în superioritate de număr şi că 80 de şanse la sută avem să ieşim biruitori. De altă parte se spune că ruşii au luat ofensiva pe frontul Moldovei şi în Dobrogea, unde ar fi ocupat Constanţa - Cernavodă...

Aegrisomnia vanae, nici o putere nu mă poate face să cred că organismul nostru bolnav se poate însănătoşa de azi pe mâine şi că societatea care a tolerat pe-un Morţun ministru mai poate fi capabilă de-un efort în faţa clipei supreme...

— Să vedem, mâine se alege...

O notă interesantă care lămureşte sufletul imbecil al guvernului, între puţinele măsuri luate în faţa invaziei nemţeşti se remarcă numirea unor cunoscuţi germanofili în diferite posturi. Se organizează, va să zică, viaţa pentru nemţi. Astfel a fost numit I.upu Kostakc, delegat secretar general al Ministerului de Interne.

— înţeleg să mori, dar să te înţelegi înainte cu viermii care te vor mânca, asta n-o poate concepe decât capul lui Vintilă Brătianu...

21 [nov.] — Comunicatul de astăzi ar îndreptăţi oarecum speranţele dc mai bine. Se spune că am bătut o divizie turcă şi grosul armatei germano-bulgare pe Neajlov-Glavacioc... Se vorbeşte însă de retragerea noastră spre Tini...

O nouă contribuţie pentru psihologia unor oameni „conducători" ai ţării. D-şoara Fălcoyeanu sosită astăzi îmi spune că fiind la dna Cesianu a venit Gr. Cantacuzino, care le-a zis să nu fie triste:

- Mai aşteptaţi încă câteva zile, au să vie nemţii la Bucureşti, vom lumina oraşul a giorno, veţi avea muzică militară, veţi avea teatru...

- Când l-am văzut pe-acest cioclu, mi-am făcut bagajul şi-am plecat, - a încheiat - dş. Fălc.

Iată oamenii cari la 1916 sunt descendenţii familiilor boiereşti din Ţară...

*

Viaţa la Bucureşti se organizează înainte pentru primirea nemţilor. Prefect de poliţie a fost numit generalul Mustaţă, cunoscutul germanofil cumpărat de nemţi în timp de pace, toate ministerele îşi au delegaţii lor, Marghiloman este omul zilei, Carp - Maiorescu - Stere sunt cu toţii în aşteptare. - Reţeta de duplicitate a guvernului imoral de pe vremea neutralităţii se menţine, şi-acum în război. - Măsuri şi laşe şi absurde, fiindcă prin intrarea cuceritorului se introduce o nouă ordine de drept care nu va ţine seamă de nici una din rânduielile celui învins.

Dovedim însă încă o dată, că suntem un popor minor, nimic din măreţia Belgiei sau Serbiei în faţa catastrofei...

22 [nov.] - A sosit şi ziua grozavă. A căzut Bucureştii. Armata noastră a fost bătută. Guvernul s-a refugiat la Iaşi.—

M-am înşelat în poporul meu. Nu l-am cunoscut. Am fost orb, nu l-am văzut, nu l-am înţeles.

De-acum striviţi de dispreţul lumii şi de sila de noi înşine să ne târâm înainte cât voii! mai putea...

Sodoma şi Gomora e aici. De ce nu mă cheamă Honigman ca să imit şi eu pe strămoşul Lot şi să plec fără să mai privesc înapoi...

23 [nov.] - Agonia e mai lungă. Bucureştii n-a fost încă ocupat de nemţi. S-a vorbit la telefon cu Capitala. Comunicatul

spune câ armata se găseşte la est şt sud-est cic Bucureşti. Milităreşte se zice că e virtual ocupat. Armata noastră e in retragere pe tot frontul în drum spre linia Focşani-Galaţi. Valea Prahovei o părăsim. S-au distrus de către ingineri englezi toate sondele şi distilăriile de petrol, angajându-se cu despăgubirile de vreo 600 milioane Franţa şi Anglia. Din cercurile guvernului transpiră câ tot se mai speră o apărare a Bucurjeşnlor]. De la asta ar depinde soarta gen. Uiescu, care ar fi .sacrificat numai în cazul când nu s-ar putea apăra Buelureştii]. Guvernul a amânat deschiderea Camerelor, din nou, până la 9 dec. coţitrar Constituţiei care nu prevede pi orogarea decât prin decret regal. — Se spune că această amânare are de scop ca în acest timp guvernul să-şi asigure majoritatea. Toţi vorbesc că mijlocul de acaparare de care uzează guvernul este înlesnirea creditului pentru deputaţi ca să poată pleca în Rusia. Intre altele, se spune că guvernul va făgădui o dcsdaunare generală a particularilor. - După război...

In acest timp, la Bucureşti, câtă «reme este îiuă stăpânit dc noi, se organizează viata pentru primirea nemţilor. Cunoscuţii germanofili stau în Capitală, ca delegai! ai guvernului. Marghiloman şi-a deschis registrele partidului .şi operează subt ochii guvernului, făgăduind protecţie iu puterea lui de prieten al nemţilor. Stere în uniformă cie colonel român rămâne la Bucureşti şi aşteaptă nemţii...

Orice om cuminte se întreabă: Când s-a mai văzut undeva o catastrofă naţională organizată pe seama duşmanului de însuşi guvernul tău? kleea cea mai elementară a suveranităţii de stat român refuză astfel de aranjamente pe seama inamicului, care ocupând capitala ta, în puterea lui de cuceritor le va nesocoti pe de-a-ntregul, învestind tot teritoriul cucerit cu atribuţiile fireşti ale suveranităţii lui.

De ce atunci numirea generalului Mustaţă ca prefect de poliţie, a acestui om cumpărat de nemţi, neutilizat în armată tocmai din pricina vânzării lui? De ce nu sunt arestaţi exponenţii principali ai curentului germanofil, - de ce se îngăduie propaganda lor, care ne acopere de ruşine în faţa noastră, iar în faţa Aliaţilor stârneşte neîncredere şi-o foarte firească jenă morală?... De ce? — Fiindcă se păstrează linia de consecvenţă a acestui guvern cu suflete meschine de negustori cari nu pot avea o linie dreaptă, cari şi pentru vreme de război, acum când ne găsim ia marginea prăpastiei, uzează de aceleaşi reţete ale neutralităţii imorale, care n-a avut altă busolă decât duplicitatea...

In astfel de împrejurări - unui om care vede prăvâlirea, care-şi dă seama că propaganda filogermană care ne sapă existenţa nu e stânjenită de guvernul slab sau neînţelegător - unui om cu mintea limpede nu-i rămâne altceva de făcut decât să apeleze la ambasada Rusiei, în ale cărei mâini suntem acum şi care singură ne mai poate scăpa de nemţi - să facă apel ca Rusia să îndeplinească această purificare, cerând guvernului nostru în mod categoric stârpirea radicală a propagandei nemţeşti...

Cât despre Morţun sau Porcu, cine dracu poate aştepta ceva de la ei? Te pomeneşti câ şi astăzi în fiecare lună la zi întâi îşi trag în regulă leafa în mărci de la Berlin...

Ceialaltă parte a monedei ca să ne vedem limpede - şi să privim mai bine şi-n sufletul din Ardeal, nenorocit şi dezorientat...

Sîetea librarul din Bucureşti, refugiat aici, îl văd pe stradă:

— Ce-i cu Coşbuc?

- A rămas la Bucureşti...

Va să zică nici Coşbuc n-a înţeles că trebuie să prefere un drum al pribegiei în faţa umilirii nemţeşti...

- „Poetul ţărănimii", care de doi ani n-a avut un singur accent pentru moartea de la noi, acum stă liniştit ca orice băcan şi aşteaptă trupele din Brandenburg în Piaţa Teatrului...

Să fie un reflex postum al ardelenismului copleşit de respect în faţa „împăratului", sau să fie un caz simplu de ramolire a unui om, lipsit de orice răsunet în faţa durerilor publice?...

Nu ştiu, în orice caz Coşbuc e, prin activitatea lui, o figură reprezentativă şi din atitudinea lui se poate descifra un fenomen sufletesc al vremii şi-al societăţii...

24 [nov.] – O lungă conversaţie cu Duca. Ne-am revâz,ut la palatul mitropolitului de-aici. Trei miniştri sunt instalaţi aci, el cu Vint. Brătianu şi Morţun... Discuţia cu Duca, de două ceasuri, a fost liniştită şi resemnată, ca dc obicei. îmi explică cum prevederile lui s-au realizat... Tragedia care planează peste capul nostru n-a putut smulge în două ceasuri accente mai puternice. I-am arătat toate nemulţumirile cari năvălesc asupra guvernului, manifesta oarecari remeri, dc atitudinea opoziţiei, când însă i-am spus că şi în partidul lor văd oameni cari îşi afişează amărăciunea, Duca mi-a răspuns cu un fel de calm: - Nu-i nimic, am făcut pontajul...

- în acest răspuns grabnic, involuntar, se comprima toată concepţia fanariotă de politicianism a acestor oameni, cari şi în situaţia actuală nu au alte reţete, decât acapararea indivizilor prin favoruri şi terorizări — simplu şantaj electoral — mijloace vechi şi uzate cari au adus ţara aici, la marginea abisului...

— în sfârşit, am văzut cum generalul Uiescu e pe cale să fie sacrificat... - Am ieşit de la Dvica cu convingerea că deruta militară e perfect secondată de cea politică.

30 nov. - Vreme de 6 zile n-am scris nimic. Bucureştii şi Ploieştii au căzut. Cu toate că deruta mi se părea inevitabilă, totuşi faptul înlocuind ipoteza, m-a demoralizar şi m-a aruncat într-o stare de paralizie morală, de care suferă astăzi toată lumea de-aici...

Nemţii au intrat în Bucureşti Ia 23 noemvrie. Zi sinistră, va rămâne în istorie ca o aniversară a unui biet popor aruncat pradă pe mâna hoţilor şi inconştienţilor. Se vorbeşte că părăsirea Bucureştilot se daroreşte faptului că divizia comandată de genetalul Socecu, n-a fost dusă în luptă - şi mulţimea care ar vrea să aibă o sancţiune morală pentru păcat - spune că gen. Socecu (străin de origină) ar fi fost împuşcat.

Ocuparea Capitalei rămasă pe mâna sinedriului germanofil adunat acolo subt ochii şi probabil cu învoirea guvernului n-a zguduit cu o putere deosebită lumea de-aici. Nici poporul, nici figurile de politiciani refugiaţi la laşi, nu le-am văzur resimţind cu vreo reacţiune mai puternică groaznica catastrofă. E ceva straniu în toată fiinţa noastră, nici voinţă, nici revoltă, suntem poporul cel mai nepregătit politiceşte şi cu nivelul moral cel mai scăzut. Nu ne-am putut ridica încă ca naţie la concepţia unui ideal politic, care să ne stâjiânească nervii şi să ne agite. Nu este nici o putere de tresărire, nici un gând de pedeapsă, nici o revoltă a moralului pălmuit. Politicianii venali şi ţărănimea flămândă nu pot susţine credinţa într-o idee. Neam bolnav fără vreme, cu un trecut trist, aproape fără istorie, cu o alcătuire socială nenorocită, cu o clasă conducătoare în care s-au amestecat o mulţime de elemente străine, hotărât nu suntem un popor războinic. Impulsurile vechi de virejie mai răsar pe ici pe colo pe la soldaţii smulşi din ţărănime, dar nefiind susţinute de o conducere pricepută sau îndrăzneaţă rămân fără rezultat. Piramida noastră socială e morbidă, - vârful bolnav de sifilis, temelia de pelagră. A trebuir acest cataclism ca să crape mincinoasa faţadă occidentală, ca să vedem în dosul ei...

într-o asemenea situaţie tragică, cu elementele de-aici, nefiind o ţară de opinie publică sau de libertate constituţională,

nu se aşteaptă nimeni la vreo schimbare de politică internă. Guvernul, care în Franţa ar fi căzut din primele zile şi în Italia ar fi fost asasinat, e tot atât de sigur la locul lui. Miniştrii instalaţi prin case bunicele îşi menţin vechea inacţiune, guvernul nu se gândeşte nici la retragere, nici la remaniere. Se menţine Porumbarii la externe, un biet imbecil ramolit care probabil nici astăzi nu ştie că nemţii sunt la Craiova. Brâtianu, cu fraţii lui, şeful unui angrenaj de exploatare a mulţimei, păstrează şi mai departe răspunderea. Nu cred că va fi pedepsit acum, dar istoria va stigmatiza odată obrazul acestui om vinovat, meschin dictator oriental, înconjurat de eunuci politici şi de slugi păcătoase. Oricâr de evidentă catastrofa, el nu se retrage, fiindcă îşi dă seama că o cădere astăzi ar echivala cu-o îngropăciune. De-aceea, nădăjduind într-o îmbunătăţire a situaţiei prin ajutorul ruşilor, se cramponează de guvern şi aşteaptă...

Alaltăieri, Ia 28 nov. a fost aniversarea luării Plevnei. După treizeci de ani, pe urma noului examen în faţa morţii, o serbăm cu Dobrogea ruptă, cu Muntenia ocupată şi cu armata zdrenţuită. Nici nu se poate închipui un certificat mai real al guvernării de trei decenii, decât această stare sinistră. Regele Carol, exploatatorul egoist al slăbiciunilor româneşti — şi politicianismul fără sufler, — să răspundă în faţa istoriei...

Toate veştile ne arata că armata noastră e în disoluţie, decimată şi strivită. Din Ialomiţa până la Buzău, se retrage necontenit. Se vorbeşte că vor rămânea numai patru divizii pe front şi va fi înlocuită cu ruşii. - Mari, greoi, mătăhălosi şi laţi în spate soldaţii ţarului curg întruna, ca un puhoi enorm de barbari. Rândurile lor masive, cântecele, catele, privirile lor îţi dau o impresie penibilă, când vezi alături de ei strecurându-se

ostaşi de-ai noştri, timizi şi anemici, atinşi parcă de ftizie... Deunăzi am oprit un rus şi i-am dat ţigări. Mi-a mulţumit româneşte. Era basarabean. La înttebarea dacă-i moldovean mi-a răspuns: da. Mi-a spus însă că vorbeşte şi ruseşte, că aşa e mai *„ghine",* că aşa vin toate cărţile şi scrisorile. — Se uita cu dispreţ la soldaţii noştri şi-mi povestea cu multă mândrie:

- Numai noi şi ghermanii ne batem bine. Mergem acum pe Moldawschi front, în locul rumânilor, că rumânii au fugit...

Admirabile impresii, frumoasă conştiinţă de rasă. - Săracul vis al unităţii noastre...

Primar a) Bucureştilor se spune că ar fi ovreiul Ilie Bercovici, un bancher. La Craiova e jidanul Mendel, la Piteşti altul Beligrădeanu. Sunt proşti nemţii, ar trebui să puie români cu nume istorice, s-ar găsi doar atâţia...

Dar opoziţia, ce face în aceste zile de teribil dezastru? Când nu-şi pregătesc paşapoartele, discută. Obişnuita vorbărie de pe vremea neutralităţii s-a reluat. La fostul ministru conservator Greceanu — un om cinstit şi simplu, — „Acţiunea naţională" se adună din nou. Acelaşi ceai, aceleaşi înjurături sterpe. Popa Lucaci în frunte la o masă cu-o coală de hârtie, are însemnată ordinea discuţiei şi ordinea oratorilor... Toţi au argumente de spus, frazele se umflă, retorica zbârnâie deşănţată, întretăiată de întreruperile nenorocitului Mândrescu — şi prost şi maladiv: — „Am să fac ceva cu ardelenii mei"...

E atâta potriveală înrre aceşti burghezi şi între mamelucii guvernului. Aceeaşi croială, acelaşi diapazon moral. Nu văd în ei nici conspiratori, nici râsturnărori ai vechiului putregai...

Iorga, cx-aposrol al mulţimii, deveni: blând animal domestic, a început să-şi scoată gazeta. Scrie articole cu Kaizârul şi cu Hindenburg. In schimb, nici o vorbă de critică la adresa guvernului care-1 patronează... O deplorabilă „demi-vierge" politică această figură de retor răsuflat, care-şi menţine numai virginitatea anatomică, celelalte le face toate şi primeşte şi cadouri...

Curierul guvernului, omul care trebuie să îndulcească lumea, să convingă partizanii, să facă pe şiretul şi să pregătească echilibrul este Duca care se învârteşte pe Ia toţi...

Ce rol urât şi la ce vârstă a luat acest omuşor asupra lui!... La 35 de ani în alte ţări oamenii politici se găsesc încă în perioada idealismului vizionar...

Are să ajungă departe tânărul „Lentzbursch" în ţara românească...

1 dec. - în Piaţa Unirii am văzut silueta lui Dclavrancea. A venit şi el de la Vaslui să vadă ce mai este... Suflet bun. Antipolitic ca totdeauna.

împreună, ne-am dus la Costinescu să-i votbim, să-1 întrebăm, să ne plângem. Bătrânul cu faţa de patriarh, l-am găsit obosir, descurajat. Reumatic şi zdrobit fiziceşte, abia mai păstrează în ochi vechea licărire şireată... Ne-a spus că nu ştie, dacă măcar aici la laşi ne vom opri... S-a plâns de ruşi cari se mişcă încet, a amintit de marea presiune nemţească la Oituz, unde ruşii nu merg, deşi sunt în ţară peste 400 [de] mii şi generalul Lechitski s-a instalat la Roman cu un tent de rege al Poloniei, cu peste 120 de adiutanţi. Mi-a spus că suntem cu totul în mâinile lor şi că tezaurul Băncii Naţionale l-au transportat la Moscova. Ne-a vorbit cu oarecare mulţumire că în sfârşit după repetatele lui insistenţe Brătianu rămânând de astă dată singur în Consiliul de Miniştri l-a sacrificat pe

generalul Iliescu, având să fie înlocuit cu Presari. La observaţia mea că guvernul nu lucrează şi că Brătianu pare inexistent, mi-a răspuns: - Mai bine ar fi să nu existe... A arătat lupta lui îndelungă cu Brătianu care i s-a plâns de opoziţia ce i-o face zicându-i: „Un om am şi eu în minister şi-acela e contra mea"...

Vizita la Costinescu ne-a lăsat o impresie de dărăpănare. Se părea că moşneagul ăsta şchiop şi hodorogit reprezintă un simbol al întregului sistem de politică liberală... Negustoria ajunsă la faliment...

Ca să defileze România politică mai în detaliu înaintea noastră, am văzut şi pe Take lonescu. - Acelaşi om pripit cu treizeci de soluţii pe minut, aceeaşi nervozitate uşoară. Ne-a spus că Germania a făcut propuneţi de pace, că se vorbeşte de căderea cabinetului Briand şi că Lloyd-George ar fi venit în Anglia în locul lui Asquith, - lucru care l-ar bucura, fiindu-i amic personal. Cu Brătianu, zice, nu poate face nici o înţelegere, fiindcă acesta i-a declarat că nu cedează la nici o presiune, nici internă nici externă, şi că nu e dispus să facă o remaniere ministerială, decât în cazul când în parlament nu s-ar ivi din partea partidului conservator nici o notă disonantă. — La întrebarea mea de ce nu scoate măcar ziarul „La Roumanie", mi-a zis mai întâi că n-are bani, al doilea că nu vrea să fie cenzurat de Duca. Ne-a spus că are să ia cuvântul la deschiderea Camerei, să spuie tot, şi-apoi să plece în străinătate, unde crede că-şi poate servi ţara mai bine...

O conversaţie de-o jumătate de ceas cu T. lonescu are aproape o valoare strategică în împrejurările de astăzi. Cuvintele, aprecierile, judecăţile şi sufletul acestui om fost ministru şi iar ministru, toate au darul să justifice prin prisma politicianismului românesc, deruta noastră militară...

Astăzi, consfătuire a majorităţii subt prezidenţia lui Brătianu. întrunirea s-a desfăşurat în calmul tradiţional, menţinându-se ca totdeauna spiritul ierarchic şi toată puterea de sugestiune a şefului. Brătianu a apărat pe lliescu, a spus că Aliaţii - pe cari nu-i poate învinui astăzi - au multă răspundere, că planul de bătaie a fost lucrat în înţelegere cu ci, că lipsa dc artilerie grea nu ni se poate imputa deoarece nici ruşii nu au, că e perfect împăcat cu conştiinţa lui, că n-a venit la Iaşi decât cu hainele de pe el, că şi-a lăsat mama şi surorile la Bucureşti, că se vor despăgubi toate daunele de război şi poate asigura pe deputaţi că guvernul va îngriji de ei în cazul când ar trebui să plece în străinătate. — A sfârşit că şi astăzi, dacă ar fi la 14 august, ar lucra la fel...

Nici un dezacord în întrunirea liberală. S-a votat încredere guvernului...

Din toate părţile aud vorbindu-se că directorul poştelor, colonelul Verzea, n-a vrur să părăsească Bucureştii şi s-a declarat bolnav de pneumonie tocmai în ajunul ocupării. Mi-a confirmat acest zvon căpitanul Dumitrescu de la cenzura militară, care rămăsese în Bucureşti să plece cu Verzea în ultimul moment. Duca, în faţa căruia vorbeam cu acest căpitan, făcea din cap, spunându-mi că nu e bine lămurit încă, dacă a fost trădător sau ba...

Soarta vrea să confirme încă o dată intuiţia mea asupra oamenilor. De când îl ştiu, individul acesta, tip al ardeleanului parvenit, pretenţios şi gol, obraznic şi umil, mi-a făcut impresia a ceea ce se cheamă în trivialul jargon de la Bucureşti: - lichea...

3 dec. **—** Dintr-o lungă conversaţie cu Duca, un amănunt nostim asupra unei fiinţe interesante. E vorba de *Marta Bibescu* - femeie cu trecut zbuciumat, frumoasă, inteligentă şi stricată. Mai de multe ori m-a invitat la ea, unde m-a dus vărul

ei Brâncoveanu. Deşi se zvonea că în calitatea ei de fostă amantă a Kronprinţului are simpatii nemţeşti, deşi mi se spunea că de la Paris a fost invitată să plece, fiind considetată spioană, totuşi, văzând-o anturată de toată diplomaţia Quadruplei, în convorbirile pe cari le aveam, îi vorbeam deschis, fără rezerve. Era iniţiată în roate secretele diplomatice şi militare, îmi spunea de lungile discuţii cc-avea cu Brătianu, cu a cărei nevastă e vară, şi trăda în tot momentul tendinţa dc a lua o parte activă, militantă, la jocul politic. înainte dc războiul nostru cu trei săptămâni a plecat la Paris, de unde s-a întors prin Londra şi Petrograd la Bucureşti, pe la sfârşitul lui septemvrie. - Duca ne-a chemat la el la masă, spunându-i că a venit şi vrea să mă vadă. Peste câteva zile, când începuse declinul nostru militar, am luat masa la ea cu Duca şi Brâncoveanu. Până la miezul nopţii aceeaşi discuţie liberă asupra tuturor tainelor noastre. Duca dormea la Mogoşoaia în fiecare seară, de teama aeroplanelor.

— Astăzi, vorbind cu Duca, îl întreb: - Ce-i cu Marta Bibescu?

El îmi zice: A rămas la Bucureşti.

N-a avut teamă de nemţi? — zic.

El, pe cel mai natural ton din lume: - Marta Bibescu o va duce mai bine decât noi toţi. Rămâne trei-patru luni acolo şi are s-o evacueze Kronprinţul, unde vrea ea, cu vagon special, după cum îi făgăduise în telegramă, că orice s-ar întâmpla poate conta pe amiciţia lui...

Astăzi sunt convins că femeia asta, — un tip ciudat al Renaşterii rătăcit la Bucureşti - a fost spioană. E interesant însă, cum Duca care dormea zilnic la ea, le spunea toate astea atât de liniştit...

26 dec. - A doua zi de Crăciun. Sunt gripat. Stau acasă iau aspirină şi-n calmul improvizat al unui început de boală reiau continuarea notelor, întreruptă de şedinţele Camerei şi alte

mizerii. Afară e alb, ieri a căzut prima zăpadă. S-ar părea că natura care s-a conjurat contra noastră ne-a făcut un act dc clemenţă din prilejul sărbătorilor. Până acum a fost soare şi cald, cea mai potrivită vreme pentru ofensiva nemţilor. — Eram în tranşee la Buzău, îmi spunea deunăzi unul, şi soldaţii se rugau lui D-zeu să plouă şi să ningă. Aşi dat un soare care ne bătea drept în ochi de ne orbea. Trebuia să punem palma la ochi, ca să-i vedem pe nemţi. în schimb, ei erau aşa de avantajaţi, câ soarele avea toiul unui reflector nemţesc. — S-au menţinut aceleaşi relaţii atmosferice până ieri şi-acum Crăciunul alb, îmi dă o senzaţie vagă şi întârziată din Crăciunurile de demult, de la Răşinari...

De trei săptămâni situaţia militară a mers din rău în mai rău. S-au pierdut pe rând: Mizilul, Râmnicu Sărat, Focşanii, Brăila. întreagă Dobrogea au evacuat-o ruşii. Astăzi s-au aşezat pe linia Şiretului, ultima linie de rezistenţă. Dacă se sparge frontul aici, atunci a căzut Moldova, s-a deschis poarta Basarabiei spre Rusia şi războiul european trece într-o fază nouă, mult mai favorabilă nemţilor.

Se remarcă pe front o oarecare inacţiune din partea ruşilor, nu e limpede încă motivul ei, nepregătirea, oboseala sau indiferenţa. S-aud plângeri asupra atitudinii lor faţă dc populaţie. Se spune că jefuiesc şi cu deosebire în retragere pustiesc totul. Cât priveşte jaful nici ai noştri nu sunt mai prejos, unde ajung devastează: au devastat casele lui Filipescu la Filipeşti şi pe Vlahuţă la Dragosloveni.

întrunirea deputaţilor n-a făcut decât să confirme micimea sufletească a României de astăzi. Camera cu şedinţele ci este cel mai elocvent brever de incapacitate şi boală morală. Opoziţia care avea toate motivele ca să ia frânele guvernului printr-o atitudine de critică implacabilă s-a lăsat cumpărată pe ieften. Take lonescu, omul tranzacţiilor, nu putea avea stofă de Cromwell. A lansat ideea unei campanii parlamentare numai ca să intimideze pe Brătianu şi să-i smulgă câteva portofolii. De altfel şi Brătianu a făcut pe băţosul la început, numai ca pretenţiile opoziţiei să nu fie prea exagerate. în acest chip, şantajându-se reciproc, au izbutit să cadă de acord.

Personajul cel mai indicat să realizeze acest legământ, nu putea să fie altul decât Porcii, în a cărui zodie se desfăşură de decenii toată politica românească. Porcu deci s-a prezentat la Take l[onescu] cu propuneri din partea lui Bt[ătianu] pentru remanierea guvernului. A mai fosr trimis şi [Victor] Antonescu. Take a fost gata imediat să trateze. Dintre toţi leadcrii conservatori, singur M. Cantacuzino s-a opus. I-a mijit o clipă gândul, că printr-o opoziţie parlamentară dârză s-ar putea ridica deasupra peste ruinele celorlalţi, dar, om al vechiului regim, n-a avut puterea să stăruie în ideea lui. Take n-a conceput un minister de muncă, ci un minister de reprezentaţie. Planul unei refaceri în pragul dezastrului a fost abandonat de la început. S-a aplicat de amândouă părţile reţeta politicianismului din bătrâni. Prin reciproce compensaţii de tarabă, s-a smuls, s-a cumpărat tăcerea în faţa păcatului, ca din ea să facă o plapumă căldicică — pentru acoperirea tuturor.

S-a format deci ministerul nou — asigurându-se mutismul parlamentar. Deputaţii liberali prinşi în angrenajul disciplinei de partid cointeresat au tăcut, - iat conservatorii atinşi de adierile proaspete ale puterii au amuţit şi ei. Camera a fost deci ca totdeauna o adunare de eunuci politici. Am asistat la şedinţele lor. Din loja mea m-am uitat la aceste capete şi din primul moment mi-am dat scama că astfel de indivizi nu puteau să îndeplinească visul unităţii naţionale. Veseli, inconştienţi, râzând cu ochii spre femeile din loji, ploconindu-sc miniştrilor, nediscutând decât chestiunea plecaţii în

Rusia, preocupaţi cie diurnele lor, aceste biete marionete nu puteau face altceva decât să primească totul...

întreagă povestea deci a fost netedă. Singur discursul lui Cuza a tulburat apa puţin... Bine construit, limpede spus, acest discurs, dacă at fost ţinut de altcineva ar fi putut primejdui guvernul. Cuza însă cu atitudinea lui, din care se desprindea oarecare cinism, n-a fost în stare decât să enerveze pe Brătianu, care melodramatic şi caraghios a părăsit şedinţa. Cuza însă nu putea să taie unde mai adânci. Situaţia ttagică în care ne găsim nu se pretează la epigrame, cere îndrăzneală superioară şi-o largă suprafaţă morală.

Preşedinte al Camerei a fost ales Morţun în locul lui Ferechide. Un simplu şnapan a luat locul unui condotier emigrat pe banca ministerială.

Discursul lui Iorga a fascinat Camera. Era firesc ca grămezile de vorbe să epateze pe cei logodiţi cu tăcerea. Ca totdeauna Iorga a fost retorul grandilocvenr, omul vorbelor mari, adulator al Regelui, mânat de mici ambiţii, incapabil să ţintuiască păcatul ori să privească realitatea în faţă ca să deie soluţii. Cuvântarea lui n-a făcut decât să uşureze sarcina lui Brătianu, să creeze o atmosferă mai prielnică pentru izolarea păcatelor... Nu voi uita niciodată gestul larg al tribunului cate striga: Mai bine să ne mănânce câinii pământului acestuia, decât să-1 părăsim... - în vreme ce mulţimea aplauda, când bine ştiam cu toţii că şi orator şi auditor sunt cu paşapoartele în buzunar, gata să plece în Rusia...

Ardealul a dispărut de la ordinea zilei în Cameră, s-a pus numai problema egoismului local. Nici un accent dc ură înverşunată împotriva germanofililor cari pe la colţuri îşi debitară în linişte teoriile; nici o violenţă la adresa celor rămaşi la Bucureşti, cari au putut fi scuzaţi şi apăraţi în Cameră...

Diapazonul moral al societăţii româneşti, scăzut cum se ştie, a rămas tot acelaşi şi Camera s-a închis pe urma discursului straşnic de slab şi anemic al Iui Brătianu, - într-o atmosferă de banalitate absolută ca un „congres de esperantişti".

Sunt convins în toate fibrele sufletului că asemenea oameni n-au dreptul la biruinţă şi la bucuriile ei înalte. Triumful lor ar fi o siluire a ordinci morale, un act dc nedreptate pe care tendinţa de echilibru universal al moralei politice o refuză...

în acest spirit de renunţare meschină s-a desfăşurat prima întrunire a parlamentarilor după declararea războiului. Mi-au rămas vorbele lui Dissescu, care cu tonul lui răguşit, de păcătos îmbătrânit, îmi spunea: — Suntem ca nişte condamnaţi la moarte în ajunul spânzurării, cari nu avem altă speranţă decât întâmplarea oarbă că o sa moară călăul...

Singura figură superioară prin demnitate şi curăţenie e Regele... Aşa bâlbâit, nehotărât, slăbănog, omul ăsta este un Sabiet cinstit. A renunţat la Casa de Hohenzollern pentru noi, a fost dat afară din ea, ca să vie aici la Iaşi, unde să-1 tragă uşile şi ferestile, pribeag ca noi toţi. Zilele trecute aut fost invitat la catticrul general, împreună cu câţiva gazetari aleşi de Duca. Nc-a primit generalul Presan care ne-a spus planul lui de-a înfiinţa o gazetă pentru front. Presan face impresia unui om cinstit, hotărât, fire delicată, cu oarecari nuanţe feminine, trădează multă ambiţie. A fost foarte gentil cu mine şi mi-a spus câ vrea ca directorul gazetei să fiu eu. Am simţit însă că guvernul nu agreează această idee. De o parte se teme de Presau, căruia îi atribuie intenţii de dictatură, de alta nu vede în mine omul căruia i s-ar putea inspira aprecieri favorabile actualei alcătuiri... Nu ştiu deci ce se va alege, să vedem...

In legătură cu plecarea care e în mintea tuturor, mi s-a vorbit din partea mai multora şi de ideea înfiinţării unei gazete de propagandă la Paris... Văzând că toţi îşi scot paşaport - mi-am scos şi eu... Cine ştie, dacă această hârtie nu e ultima pe care mi-o liberează o autoritate românească?....

Şi la Bârlad şi-aici roiesc în toate părţile ardelenii fugiţi. Pe străzi, prin cafenele, la localul Ligii e plin de aceşti pribegi nenorociri. în armată nu-i primeşte, din şcolile militare sunt daţi afară, ca trădători. Straşnică politică din partea conducătorilor acestei ţări, cari vor să cucerească Ardealul ca pc-o colonie, luând toate măsurile ca să pregătească ura ocupaţilor de mâine. Sunt atât de batjocoriţi şi vexaţi încât în sufletul lor se trezesc toate îndoielile şi-i văd întrebându-se prostiţi: Era oare mai râu subt unguri, decât aici sub ciocoi?..

Despre chestiunea prizonierilor români din Rusia i-am vorbit şi lui Presan. Mi-a arătat că se interesează de ei, dat în acelaşi timp mi-a spus că guvernul o tratează cam vitreg şi că Regele nu are deplină încredere în aceşti prizonieri...

JURNAL POLITIC

21 martie 1931

Ţara fierbe de la un capăt la altul. Ştiri care sosesc din toate părţile dau impresia că suntem în ajunul unor mari frământări de mase. Nu este exclus ca în curând să ne pomenim cu fenomene de răzvrătire. Guvern nu există , iar regele ezită şi nu dă impresia că ar avea formula penttu salvarea situaţiei. Nu ştiu ce va fi, din graniţele logicei am ieşit de mult. Oboseala morală pe care o resimt nu este a mea, ci a întregei societăţi. De sus până jos întreaga structură socială a României este în pragul unui faliment moral. în astfel de împrejurări, când îţi dai seama că nu mai poţi schimba nimic, devenind spectator al evenimentelor, simţi trista datorie de a te transfera în cronicar, pentru a însemna cele ce se petrec zilnic şi a le judeca stând dc vorbă cu propria ta conştiinţă.

Voi începe deci un jurnal cotidian, dorind ca să cobor pe hârtie cele ce văd şi aud. Reţeta nu e, desigur, din cele care îţi pot face o plăcere deosebită, fiindcă porneşte dintr-o atitudine de resemnare şi-mi împrumută — s-ar părea prea devreme — aere de pensionar. Nu este însă vina mea dacă toate dorinţele de a sluji ţara rămân fără ecou şi dacă pe arena pe care au năpădit proştii dezgustul mă opreşte tot mai mult să mai descind.

* Exista guvernul condus de G . G . Mironescu.

Odată, mai târziu, când se vor stabili răspunderile, aş fi foarte mulţumit dacă aş avea câteva caiete de însemnări zilnice, pentru ca să le pot azvârli în obraz acelora care ar fi trebuit să schimbe faţa lucrurilor şi au stat paralitici, lăsând să vie furtuna.

La ordinea zilei, chestiunea Titulescu. A fost la mine, am stat de vorbă: zgomotos, aferat, optimist. Ciudată apariţie acest om care de zece ani stă la Londra şi nu şi-a retuşat câtuşi dc puţin particularismul local de la Ploieşti. El vrea să facă guvern de concentrare, să înglobeze pe toată lumea, să nu-i rămână pe dinafară nici un duşman. Fricos, grandilocvent, gesticulatot, îşi face curaj şi din vorbele lui aleg că ar vrea cu orice preţ să prezideze un guvern fără opoziţie. A avut chiar o vorbă de spirit pentru justificarea aventurii: *„Ernai ușor să trăiești în c... decât să-l reprezinți!"*.

E însărcinat, se pare, de rege să ne pipăie pe toţi. Spune că vrea să încerce cu parlamentul actual. Sunt aproape uimit cât de puţin înţelege jocul realităţilor p>oliricc din ţară. J-am răspuns că aici armosfera politică e viciată, ţaţa e-n pragul revoluţiei, nu se mai poate respira, şi că fără a se mătura hoitul grabnic şi radical totul se dă peste cap. A lucra cu parlamentul actual înseamnă a te ancora de un cadavru si a rrece putrefacţia lui asupra ta. Ce spirit reformator se poate degaja, întâi dintr-o combinaţie de guvern care ar ralia şi pe autorii dezastrului actual şi, al doilea ar păstra ca bază, pe mai departe, parlamentul cu demisiile în alb (pe care le plimbă Maniu astăzi, în sudul Franţei). Titulescu e destul de deştept ca să înţeleagă nota penibilă, dar prea slab ca să rragă concluziuni din ea. în toată marea dramă el se lasă călăuzit de rostul lui personal. Spune că şi dacă s-ar face alegeri noi, subt un guvern prezidat de el, n-ar avea nici un câştig personal, fiindcă, neavând partizani, un nou parlament n-ar constitui o platformă de întărire

politică pe seama lui. Aşa fiind, crede, fără să mi-o mărturisească, că mai uşor s-ar aranja cu actualele Corpuri Legiuitoare, care înghit tot, decât cu rezultatul capricios al urnei de mâine. Din vizitele lui în toate părţile, nu aleg o înţelegere reală cu cineva. Duca*, fireşte, l-a primit cu demonstraţii amicale, dornic probabil să-1 împingă în prăpastie, pentru a scăpa de dânsul. S-ar părea că i-ar fi făgăduit concursul, pentru a nu supăra pe rege - cum zice el -, trebuia să facă acest lucru. In ultimul moment nu ştiu dacă se va ţine dc cuvânt, dacă da, cu atât mai bine: solidarizat cu Madgearu şi soţii, ce bine ar fi să moară de gât cu ei.

A rămas să ne revedem, ca *„să-i dau eu formuk"* - cum spunea el cu multă dezinvoltură. Ne vom vedea mâine, poimâine din politeţe, fără consecinţe. Nu prea cred în reuşita lui Titulescu. Ceea ce ştiu sigur este că acest om zgârcit, cu gesturi dezordonate, pornind dintr-un fizic care n-are osatură, nu poate constitui un punct de razim pentru ţara în pragul nebuniei. Isteric şi feminin, plin de vorbe mari şi de sughiţuri sentimentale, bietul advocat cu trei discursuri pe an, talent de erupţiune verbală, fără liniştea nervoasă pe care o necesită o muncă metodică, Titulescu ar fi pentru România actuală o nouă legendă distrusă, care s-ar dărâma vertiginos, începând cu ziua când va ajunge în fruntea guvernului. S-ar putea ca acest lucru să se întâmple, deşi logica-mi interzice o asemenea combinaţie, dar aici logica a încetat de mult şi adesea am impresia că dacă un spirit diabolic ar putea iscodi formula cea mai nenorocită care să ne împingă la pierire, această formulă este cea mai aproape de biruinţă.

Dr. Lupu spune că odată cu capul nu va consimţi la un guvern de concentrare cu actualul parlament. Amărât şi congestionat, îmi comunică că de o lună şi jumătate a cerut

* Ion Gh. Duca devenise, în decembrie 1930, preşedintele Partidului Naţional Liberal.

audienţă fără să primească răspuns. Mareşalul Curţii, Ilasievici, cu menajamente l-a făcut să înţeleagă câ este cotat ca amic al lui Ştirbey. La dejun mi-a cetit o lungă scrisoare anonimă, venită de la Botoşani, în care un ţăran îi scrie câ la sate agitatori ambulanţi jură oamenii de revoluţie, că se organizează ţăranii pentru răzmiriţa de mâine, care va izbucni în curând.

Mircea Djuvara, care e şi el la dejun, spune că Tătărăscu le-a adus veste de la Tg. Jiu despre o mişcare la fel în Gorj, unde umblă vorba din gură în gură câ la 26 ale lunii martie mulţimea va da năvală asupra oraşului.

Streitman îmi aduce vorbe de la Duca. El se consideră omul partidului, zice: „H0/"şi e perfect devotat. Am impresia că în intimitate crede că nu mă îndoiesc câtuşi de puţin de ataşamentul lui. Oricum ar fi, ştiu că Duca, puţin alegător, stă destul în societatea lui. *„Duca* — zice Streitman — *c întristat că nu ţii seamă de buna lui tovărăşie şi continui cochetăria cu Gheorghe Brătianu. El spune că s-a înţeles cu şeful şi s-a ţinut de cuvânt".*

I-am răspuns câ dacă s-a înţeles cu Averescu, atunci să fie liniştit. De la şef la şef lucrurile sunt perfect aranjate.

O silă nemărginită mă cuprinde de câte ori îmi dau seama că vorbind de partidul liberal, astăzi, trebuie să pronunţ şi numele lui Duca. Nu e numai o întâmplare că galopăm spre neant, dacă în scaunul lui Ion Brătianu s-a aşezat acest mic intrigant, fost reprezentativ pentru psihologia curentă a societăţii din Bucureşti. Dacă aş scrie un roman în care să exprim toată turpitudinea morală a vremii, acest tip, desigur, ar trebui analizat de aproape. În orice caz, în aceste însemnări va trebui urmărit de aproape, pentru că fixând zigzagurile lui nu numai vom legitima decompoziţia liberală, dar vom avea *şi cheia prăvălirii sufleteşti care împinge vârful piramidei sociale de Li noi spre nenorocirea de mâine.*

După dejun, azi la ceai la generalul Soutzo. Între cucoanele de faţă, nevasta lui Gheorghe Brătianu. O umbră de decepţie

îi flutură pe buze: *„Mi se pare că pierd pariul!"* (Pariase la masă la mine, deunăzi, că de la venirea lui Titulescu în 12 zile avem un guvern nou.) Îndărătnică şi pasionată, îmi declară câ niciodată cu Duca nu se va împăca, mai bucuros pleacă la Iaşi în exil pe veci. Ştie că liberalii răspândesc vestea că regele i-ar fi trimis vorbă prin Gatoski lui Gheorghe Brătianu sâ se reconcilieze. Ea spune că totul este invenţie. Va trebui urmărit în soatta lui şi acest tânăr Brătianu, pentru a descifra din peregrinările lui capriciile sufleteşti ale lui Carol. Soutzo a fost ieri la dejun la rege. Nevastă-sa nu s-a dus. I-a scris o scrisoare cu lungi mustrări, spunându-i că e mai bine să nu meargă la Palat după ce de luni întregi a aşteptat zadarnic să-1 vadă. Soutzo i-a spus regelui scene de la ţară, ca să-i arate anarhizarea generală, şi i-a adus din nou numele lui Averescu ca singurul pacificator. Regele părea trist şi impresionat. *„De ce n-aşteaptă, că are să-i vie rândul".* Soutzo crede că la Palat Manoilescu a răspândit o atmosferă de ostilitate împotriva mareşalului. Regele, mişcat de scrisoarea doamnei Soutzo, i-a trimis pe Puiu Dumitrescu şi un mare buchet de lalele. Puiu - papagal al stăpânului — se miră şi el că Averescu e pripit, nu vede nici o ingratitudine la rege, care e gata oricând - zice el - să-l primească în audientă pe mareşal, totuşi nu-şi poate ascunde oarecare nedumerire în faţa planurilor de viitor ale lui Averescu. Întreabă când se întoarce în ţară şi dacă e adevărat că prepară o mişcare republicană.

Ieri, Argetoianu mi-a spus: *„ Vineri seara am jucat bridge cu regele, cu două zile înainte de destituirea lui Burilliantt. Dacă ai fi venit la mine sâmbătă dimineaţă, după conversaţia mea cu Carol, aş fi pus* ***100.000*** *contra un ku că nu se face împrumutul!"**

* E vorba de „împrumutul de stabilizare", obţinut în martie 1931 în schimbul concesionării unor societăţi suedeze construirea a 130 km de şosele.

22 martie 1931

Zi ele duminică, fără evenimente speciale. Colonelul Sebeşanu mă vizitează dimineaţa, după o prudentă întrebare la telefon. Unul din cei 10 ofiţeri care au preparat venirea lui Carol şi care noaptea de 6 spre 7 iunie, în mod discret, pusese stăpânire pe poştă. In cele 10 luni de la venirea stăpânului lui, din lună în lună vine să mă vadă. Deziluzia lui a mers în progresiune matematică. Amic şi tovarăş dc credinţă cu Paul 1 eodorescu, comandantul regimentului de gardă, figura lui reflectă azi, probabil, sentimentul tuturor. E dezaxat şi fiert. Ca de atâtea ori, îmi repetă vechiul adagiu că numai Averescu poate face ordine în ţară. Spune că atmosfera de ostilitate împotriva mareşalului e urzită la Palat de către Manoilescu. *Acest tip (intermediar ciudat între violonist şi escroc), cu pronunţate aptitudini verbale, dar maleabil în materie de caracter, ca un proxenet dintr-o mahala de la Salonic,* e desigur, omul care a lansat cele mai multe intrigi la Palat. Om de afaceri veroase, profitor scandalos, cunoscut de mine pe urma mai multor lovituri ce a dat subt guvernarea noastră, vârât în punga ovreilor-unguri de la Cluj, cu care e cointeresat la luminarea oraşului, acest aventurier va trebui, odată, să fie dat la fund.

Nu mă înşel, cred, când îmi dau seama că toate fitele împotriva lui Averescu sunt urzite de mâna lui.

Bietul rege, suflet neodihnit, cu alternări repezi de orgoliu nesăbuit şi frici tenebroase, e împins de la spate de abilităţile acestui pezevenghi oriental.

Averescu, inabil ca totdeauna, l-a repezit înainte cu trei luni, în casa lui Soutzo, când a refuzat să stea de vorbă cu el, şi de atunci ii poartă sâmbetele.

Negreşit, se fac la Palat intrigi şi împotriva mea. Cea mai recentă mi-o descurcă Sebeşanu. Spune că una din nemulţumirile regelui faţă de Burillianu ar fi că a ajutat alegerea.lui

Tancrcd Constantinescu la Credirul Industrial, deci i se trimisese vorbă de sus.

Seara - spune Sebeşanu - Burillianu, se ştie, a fost la mine, deci: eu sunt cu Tancred!

Nu e, desigur, nici cea dintâi, nici cea din urmă combinaţie ce mi se atribuie, probabil nu fără ecou.

Manoilescu nu prea are motive să mă cruţe nici pe mine. Nu e imposibil ca regele, într-una din clipele de recunoştinţă, să-i fi descoperit în mod amical aprecierea mea de la Paris (mai 1 930): *„Bagă de seamă, Alteţă, Manoilescu te pune pe acţiuni şi te vinde lajf...]".*

în convorbirea de azi, Sebeşanu mă conjură să-i spun regelui absolut tot, aşa cum ştiu eu vorbi - zice el - să-1 mişc fără a-1 ameninţa, şi să-1 tulbur fără a-1 jigni. Sărmanul om, e un suflet onest, cu preocupări dincolo de interesele lui personale.

A sosit răspunsul din înalt Ordin. Voi fi primit în audienţă marţi, ora 6. Curioasă stare sufletească şi, de astă dată, am impresia că e cea din urmă.

Plimbare la Şosea. Uniforma unui ofiţer de cavalerie, dolman cu brandenburguri, şapcă englezească în cap, stârneşte rumoarea publicului. Lumea ieşită duminică sub soarele de primăvară, secătuită de sărăcie, repetă j>arcă din gură în gură, cunoscutul refren: *„A făcut uniforme!".*

Pe drum întâlnim pe Vladimir Cristi, fruntaş basarabean, fost mare proprietar şi un fel de ministru în republica de operetă. Jenat, l-am înţeles degrabă că nu-1 poartă gândurile devotamentului ce mi-1 accentuase prea des.

- „De unde vii?"

— „Ana fost la mareşalul!"

Ani înţeles. Venea de la Tituleseu, după cum am verificat două minute în urmă. Basarabia e un monument de granit! Ca şi Ardealul, ca şi Vechiul Regat, cine mai contestă, azi, unitatea sufletească a României?

Dejun la d-na Procopiu. Cu un zâmbet discret, subliniat de o tristeţe reţinută, mi-a spus că de astă dată Tituleseu nu a venit s-o vadă.

„Deşi suntem foarte buni prieteni", mi-a zis, nu fără oarecare ironie blândă. Vizita nu s-a produs, probabil de teamă ca regele în hipersusceptibilităţilc lui, să fie indispus. Eu n-am rămas dator cu explicaţiile cuvenite, nici cu epitetele de circumstanţă.

I-am spus d-nei Procopiu că nici Burillianu n-a primit un răspuns la dorinţa ce transmisese candidatului de Preşedinte al Consiliului, de a-i acorda o întâlnire. *„Grattez le Russel"Toi* Ploieştiul e mai tare decât Londra!

„D-nă Procopiu, surprizele încep abia acum, cele multe înainte. Sper că şi M.S. Regina va avea încă experienţe de făcut".

+

La Şosea am văzut şi pe Stelian Popescu în treacăt. A ieşit şi „neică" să se sorească cu consoarta! O pereche foarte potrivită. Reprezentanţii tipici ai burgheziei româneşti de prima etapă. Nu le voi cere o părere asupra tablourilor lui Greco, sau a muzicei lui Brabms. Dar sunt români amândoi, perfect identificaţi cu solul şi sunt nedeslipiţi de ţară cum e papura de baltă, în Deltă, sau caprele negre în Munţii Oltului. Patriotismul lor, deci, e organic. Amândoi, speriaţi. Scoşi din formulele trecutului moştenite de la Ion Brătianu bătrânul, se plimbă ca doi somnambuli în lumea aceasta ieşită din ţâţâni. Fireşte câ a trebuit să schimbăm două vorbe. E\, scos din pepeni: *„Ce mai faci, d-le? De ce nu te mişti, d-le? Am să te împuşc!"* Eu: *„Să se mişte Duca!"* El, cu un gest tranşant: *„Să se ducă... ".* Aici s-a afirmat din nou, foarte precis, „neică", ca

român get-beget. M-a înttebat când vine mareşalul, a rămas să luăm dejunul împreună joi la dânsul, pentru tânguire în doi. Cât despre Duca, sunt de părerea lui: *„Lasâ-l, d-le, în pace, acum trebuie să se mişte românit".*

Mă bate un gând: Ce ar fi oare să încep o serie de articole la *Universului* să răbufnesc ca pe vremea neutralităţii? Mai am oare atâta forţă morală ca atunci? Mi-c sufletul azi, simt, ca o armonică rusească pe care mâini murdare au cântat arii de mahala şi i-au tocit resorturile.

23 martie 1931

Dis-de-dimineaţă a venit să mă vadă Răşcanu şi Stan Ghiţescu, colegii mei de parlament. Genctalul a fost deunăzi la rege, la dejun. Carol îl are în simpatie, probabil fiindcă Ferdinand l-a persecutat.

Foarte des această conttazicete e singurul rezon care explică simpatiile şi antipatiile lui. Răşcanu spune că i-a cerut detalii asupra situaţiei din Basarabia, şi în cursul mesii, de trei ori i-a repetat întrebarea: *„Când vine Averescu?"*

Din această preocupare cu repetiţie, el alege că e la mijloc un interes pentru criza politică. 11 fac să înţeleagă că mai dcgtabă poate fi vorba de o sensibilitate în vederea acţiunii de opoziţie a lui Averescu. Cu cei doi amici politici angajez conversaţia pe chestiunea: ce e de făcut? Sunt doi fruntaşi ai partidului nici mai buni, nici mai răi ca alţii, vorba lor reprezintă opinia curentă din ţară. Nu pricep *„de ce vrea să ne distrugă?" „Ca să rămăie cu liberalii?"* întteabă Ghiţescu. *„Fiindcă l-am ajutat să vie acasă?"* se zbate Răşcanu. Amândoi declară că nu pricep nimic. Le pun problema mareşalului. Peste o săptămână vine, şi ştiţi, el vine cu trenul, cu programul făcut, atâtea minute în staţia cutare, acolo ia apă, dincolo cărbuni, ţinta e precisă, nu se mai schimbă. Ce ziceţi d[umnea]voastră dacă la Congres scoate o foaie de hârtie, pune monoclul şi

începe cam aşa: *„Fac mea culpa în faţa ţării, am fost la Bellinzona, iată ce am spus, iată ce a zis, ţara nu mai poate suporta, fac apel, dincolo de partid, Li toată lumea, îi trimit înapoi şi bastonul de mareşal"* etc. Ce se întâmplă atunci? Amicii mei, întunecaţi, aproape strigând, răspund deodată: *„ Toată ţara se dă cu Averescu". „Lumea,* spune Răşcanu, *eplină de legende care o agită. La mine, la Vaslui, eu vorbesc cu ţăranii, care în gura mare îmi spun că regele şi-a plătit datoriile din împrumut, că la Paris a fost cu curvele şi a lăsat poliţe dc fanei franţuzeşti".* Vedem toţi trei că se apropie scadenţa. Intre Averescu şi Carol lămurirea se apropie. *„Noi ce ne facem, Stane?"* Electorul de la Teleorman strânge din ochi şi din buze! *„Ne dăm cu ţara!"* Cădem de acord să-i vorbesc neted tcgelui şi ne dăm întâlnire pe miercuri dimineaţa.

Careva dintte vizitatori, dacă nu mă înşel Scarlat Arion, mi-a spus: *„ Verifică, te rog, lucrurile la generalul lonescu de la Căile Ferate. Regele i-a spus deunăzi: «Manoilescu e un pungaş, a luat 15 milioane într-o afacere»".* N-am nimic de verificat pentru sufletul meu, însemn aici însă această notă de opinie curentă, care-mi răsună în urechi de trei sute de ori pe zi.

Dr. Bodin vine cu informaţii: *„Am fost şi azi noapte, şefiile, până la trei, la aghiotanţi şi la rusoaice. Sunt demoralizaţi. Toată chestia se învârteşte la noi în jurul Lupeştii. Oamenii de casă sunt clasaţi, la Palat, după gradul lor de simpatie pentru «roaiba». Ştiţi cu cine stă seara la masă când e liber?: Lupescu, unul Wieder şi unul Ionescu-Brăila, furnizor la Ministerul de Război (a nu se confunda cu cel de la direcţia zootehnică). Vă puteţi închipui ce trebuie să înghită ofiţerii care în atmosfera cordială fac pe glumeţii şi-i tratează pe ovrei cu dulceaţă: «Papa Lupescu»!".*

Anibal Teodorescu a venir să mă vadă ca să-mi facă o întrebare, ţinută în stilul lui obişnuit de ironie glacială cu nelipsite note de preţiozitate destul de simpatică într-o societate lăbărţată ca stil şi gândire: *„Ce zici, n-ar fi oare momentul să lansăm o teorie, o ligă de apărare a regelui şi a prerogativelor lui constituţionale?" „împotriva cui?",* zic eu. *„împotriva guvernului",* răspunde el şi după un moment de tăcere concludentă, întinzând degetul arătător: *„împotriva lui".* Da, ideea nu-i de dispreţuit.

l,a dejun, doamna Procopiu îmi spune: *„ Titulescu n-a venit să mă vadă, dar e ceva mai interesant ce s-a petrecut cu* Regina, *care i-a scris o scrisoare colonelului Pleniceanu, comunicându-i că vrea să-l vadă. Colonelul a transmis scrisoarea regelui. Titulescu n-a văzut pe* Regina *graţie interdicţiei cunoscute de a lua contactul cu oamenii politici".*

După dejun relefoncază Duca că ar vrea să mă vadă, fiindcă astăzi merge la rege. Sunt politicos şi merg eu la dânsul la ora 3 şi jumătate. Mă primeşte într-o cameră scundă, interior de căsnicie începătoare, dar şi o sobrietate voită, mincinos demonstrativă pentru vizitatori. E alarmat: *„Nu mai merge aşa; ai văzut legea drumurilor şi proiectul lui Madgearu pentru revizuirea legii agrare? Am să-i spun lui vodă: «tine-i dacă vrei la guvern, dar nu-i lăsa să facă legi să distrugă totul pe treizeci de ani» ".* îl întreb dacă e pentru ideea de guvern naţional, de guvern de concentrare şi sprijineşte pe Titulescu, cum spun ziarele. *„în principiu da"* - răspunde, fiindcă nu vrea să indispuie pe rege, dar în realitate... Conversaţia e lipsită de interes pentru mine. îl urmăream numai pe jumătate, restul atenţiei mi se fixase asupra craniului lunguieţ şi în faţă îi urmăream buzele, căutându-mi o formulă plastică penttu a-mi întipări în minte o imagine a falsităţii. In antreu, la despărţire, când îmi căutam pălăria, mi-a aruncat foarte degajat o întrebare inocentă: *„Eadevărat că regele i-a trimis lui Averescu o scrisoare în Italia?".* Am înţeles rostul vizitei şi i-am

răspuns limpede: *„Nu știu nimic".* Regret că era întuneric și nu-i puteam vedea obrazul ca să controlez impresia...

D-na Pruncu, crainica Marucii Cantacuzino, care într-o vilă la Șosea s-a retras cu mângâierile lui Nae lonescu, vine din nou să-mi șoptească la utechc: *„Știi că sunt amărâți de tot. S-au dus personalitățile și concentrarea. Nu mai poate fi vorba decât de Averescu".* lunian a fost ieri la Maruca și împreună s-au jeluit cu toții că regele e slab și incapabil de o hotărâre.

întorc vizita lui Tituleseu la Șosea. 11 găsesc mult mai potolit. Cinci zile dc politică internă i-au estompat gesturile. Spune câ nu poate să devie caraghios, oricât ar dori să se întoarcă în țară. Revine asupra unei încercări cu parlamentul actual, spunându-mi că ar avea arma dizolvării față de el, câtă vreme Camerele ieșite din alegeri noi n-ar fi susceptibile de asemenea amenințări. Vede totul prin prisma j^ersonală. Critică pe liberali, pe rege îl tratează cu blândețea omului care n-are perfectă încredere pentru interlocutorul lui. îi zice: *„Săracul"* și îi atribuie intenții bune. De Mironescu spune că l-a inventat Maniu și el a sărit în sus când l-a văzut a doua oară prim-ministru. îmi arată că azi la Ministerul de Externe au rămas zăpăciți în fața telegramelor clin sttăinătate asupra uniunii vamale dintre Germania și Austria. *„Le-am scris de două luni de la Paris, unde se știa toată chestiunea. Mironescu a cerut azi detalii de la Caius Brediceanu."* A urinat o lungă paranteză asupra activității lui de politică externă. Singura notă bună pe care o înregistrez pentru întâia oară e o grămadă de caiete în care îmi arată însemnările de zi cu zi după convorbirile ce a avut în străinătate. La o întrebare repede i-am surprins răspunsul: *„La Paris voi vedea pe Maniu. Crede încă în teoria Ardealului stăpânit de la Blaj. Nu vede realitatea, m-a î?itrebat de «chemăriști»"*etc. Spune că peste graniță exemplul lui Rădici e un *„memento"ș* pentru noi. Când îi vorbesc de catolicismul lui Maniu, cu singura platformă ce a mai rămas, îmi spune că

și în străinătate aceasta explică atenția cu care e urmărit. Găsește foarte normal că formula mea e un guvern Averescu; el nu se poare expune la ridicol, să fie un prim-ministru hărțuit de toate părțile, pleacă fără să se mai gândească la reîntoarcere. *„Dar dacă te cheamă regele?" „Atunci vin negreșit, dar nu înseamnă că pot face ceva."*

Sunt convins că n-a renunțat la idee, deși greutățile îl intimidează. Un detaliu meschin îl trădează. La întrebarea dacă Burillianu să mai scrie guvernatorilor băncilor străine de cesiune asupra controversei lui juridice, el spune că nu, ba, mai mult, îl povățuiește să nu facă proces pentru că unul la mie dacă ar pierde nu i-ar fi favorabil (îngrijorare de viitor prim-ministru). O notă interesantă. îmi relatează conversația lui cu Sir Dettercling: *„Nu înțeleg de ce am fost invitat în România",* mi-a spus zilele trecute la Londra. E foarte măgulit de primire, decorații etc. Dacă va vorbi ziarelor va spune cam următoarele: *„Dv. sunteți o țară fericită, nu vfl comparați cu altele. Aveți pâine, între mine și România este o deosebire, când vreau să iau un împrumut mă duc la bancher și îi spun: «Am nevoie de bani. lată condițiile în care te rog să mi-i găsești». Dumneavoastră faceți împrumut, dar nu vă interesează condițiile. Regret că dorind o povață din partea mea nu m-ați chemat înainte de încheierea împrumutului."* Nu este pentru o politică de concesionare, ci de așteptare, fiindcă dorește binele acestei țări și nu poate să-și suprime preocupările umanitariste.

Mă despart de Tituleseu cu efuziune teciprocă (pupături cum nu l-a dezvățat Londra) și cu convingerea că în curând revine !a București ca să-și primească consacrarea definitivă a ambiției și a neputinței.

24 martie 1931

Grămadă de oameni ca de obicei; fiecare cu ponosul lui. Generalul Coandă întors de 3 zile de la Paris, vine să mă vadă

şi să-mi spună conversaţiile lui cu Sir Detterding. L-am întrebat în fine: *„Ouepensez vous, Sir Henri, sur l'empnmt?"* - *„Tres onereux, tres onereux!"* Se grăbea spre un consiliu de administraţie şi când Deleanu a intrat inoportun în cameră să atragă atenţia asupra listei de subscripţie pentru alegeri - fiecare 2000 lei de cap-s-a făcut câ nu-ntelege. *„—In fine, mă grăbesc"* şi a plecat.

Esca şi Pric de la Cluj au venit să-mi comunice că pentru Banca Agrară ni s-a pus ultimat. Haţcganu, Sever Dan, 'Pilea, din însărcinarea lui Mibai Popovici, le-a notificat într-o conversaţie dc 4 orc (viteză ardelenească) că nu se trece portofoliul industrial sub 10 milioane asupra statului, cum hotărâse Banca Naţională şi comisiunea de pe lângă Ministerul de Finanţe, până a nu pleca Burillianu şi a nu veni Mihai Popovici din străinătate, dacă nu acceptăm la bancă paritate la membrii consiliului, plus preşedinte de al lor şi sindicalizarea acţiunilor: ei doi, noi unul. Deci, îngenunchere pe toată linia, cum s-ar zice la Blaj: *vae victis!* Suntem de părere, la adunarea generală, să le dăm banca întreagă s-o mănânce friptă, cum am găsit-o acum 4 ani când am salvat-o din pragul falimentului. Scrisoare de la Palat că se amână audienţa.

25 martie 1931

întrevedere cu Duca, la el acasă. îmi vorbeşte de audienţa lui. I-a arătat regelui frământarea din ţară; zice că i-a dat dreptate. *„După impresia mea* — spune el - *se va decbinşa criza în aprilie. Logic ar fi să se gândească la un partid. Sunteţi dumneavoastră şi suntem noi. Nu venim nici unul. Pentru noi are resentimente, de dumneavoastră se teme. Probabil va face un guvern Tituleseu sau Prezan, sau Argetoianu". „Dv. ce faceţi?"* - întreb eu — *„ Văd că aţi anunţat o întrunire pe 5 aprilie cu delegaţii din provincie. E ceva serios?"—„Da, facem o întrunire"*, îmi răspunde cu gura jumătate. N-are deloc aerul unui matador revoluţionar. îmi ţine o destul de lungă teorie despre ideea unei uniri a opoziţiei. Să ne înţelegem când vine mareşalul. Toate fără convingere. Interesul lui personal, aşa cum şi-1 vede, c ca guvernul să rămâie încă, fără însă o legiferare care ar jigni interesele liberalilor.

Dejun la Sâveanu. E şi cir. Angelescu dc (aţă. Lume veche, libetali vechi. Amândoi îngrijoraţi: *„Trebuia opoziţie unită ca la Mazar Paşa, îl vom sili pe Duca. Să vie mareşalul să se puie înfrunte, să conducă lupta. Aducem aici 100.000 oameni, dacă trebuie putem face şi grevă generală".* Vorbele lor vin parcă de foarte departe, dintr-o lume depărtată, care s-a dus. încete o mică pipăială în treacăt. *„lume este la Teleorman, la Vlaşca, dar trebuie bani* — mă întorc spre dr. Angelescu - *daţi bani?"* Eternul ministru de instrucţie al liberalilor, srrangulat parcă în vocea lui guturală, zgâieste ochii: *„-Dăm, mă!"Axe* aerul unui oltean căruia i s-a furat coşul cu zarzavat şi ţipă cu disperare.

Ora 3 şi jumătate, la Palat.

Mă primeşte aghiotantul, colonelul Grigorcscu, un ofiţer tânăr cu mişcări greoaie. Nu mi se pare nici de salon, nici de câmpul de luptă. Chelie prematură; îmi spune că sus e dr. Lupu. în camera de aşteptare, dintr-un colţ, mă salută o figură necunoscută, mutră nemţească, cu tăieturi pe obraz, un deputat şvab. Se prezintă. Vorbim nemţeşte. Critică guvernul. Spune că nu rămâne decât câteva minute. Coboară dr. Lupu congestionat. .Şvabul pleacă, Lupu relatează în două cuvinte: *„Nu mi-a dat nimic lămurit. Eu i-am spus tot. Dacă-i mai ţine, vine revoluţia. I-am zis: «Maiestatea-la eşti impulsiv. Ciudat lucru însă, impulsivii, ca şi timizii, cad în exagerare. Timizii devin prea îndrăzneţi şi impulsivii prea circumspecţi». Mi-a răspuns vag: «Doctore, nu ai încredere în mine»? Replica mea a fost promptă:*

«— *Eu da, dar ţara a început s-o piardă». M-am explicat şi pe chestia Ştirbey. A recunoscut că l-au informat că aş ft omul lui".*

Neamţul coboară de sus, ţinut numai 10 minute. Mă despart dc Lupu şi-n vreme ce îi strâng mâna, îl întreb: „- *Tu ce crezi?"* El pleacă mohorât: „— *îi mai ţine. "*

Urc treptele cu adjutantul, în faţă văd două costume japoneze de „samurai" Foarte rău plasate. In primul salon, tablourile lui Grcco, admirabile. La dreapta, spre bibliotecă, drum cunoscut, bătut de multe ori. Adjutantul bate la uşă, o deschide: *„Majestate, dl. Octavian Goga!"*Stăm faţă în faţă. El, la masa de scris, într-un nour de fum; masa: un maldăr enorm de hârtii, dosare, proiecte*de lege, memorii, ca la un secretar general, într-un minister, unde hârtiile întârzie mult. Foarte amical îmi strânge mâna: *„Stai, te rog, Goga, şi spune-mi dumneata mai întâi, ca pe urmă să-ţi spun eu ".* II privesc în faţă, e mai slăbit parcă. Ochii albaştri deschişi au licăriri simpatice. In jurul lor stăruie o linie de oboseală. Gura cu buzele cărnoase se detaşează din ansamblu; la bărbie, o linie abruptă dă impresia parcă s-ar isprăvi prea repede capul, că lipseşte ceva, probabil voinţa. „— *Eu, Sire* — încep hotărât - *nu am prea multe de spus. Dacă vă aduceţi aminte, la ultima noastră întâlnire mi-aţi zis: «Când se întoarce Averescu, înainte de a începe o acţiune, să treci negreşit pe la mine» ". „Da, da, ţin minte...,* îmi taie vorba repede. *Când vine Averescu? Ce plan are? Care e acţiunea voastră?"*Chestiunea îl agită. Se vede din toată figura lui că e impresionat. *„La 5 aprilie* — îi răspund. *Avem congresul în 19 aprilie. L-am tot amânat, acum nu mai merge". „— Bine aţi făcut că aţi primit rugămintea mea". „- Da, Sire, dar toate au o scadenţă. Eu aş fi foarte mulţumit să nu se mai ţie, fiindcă atmosfera e foarte încărcată. Am mai spus-o Majestăţii voastre. E o grozavă agitaţie. Dacă ar fi un guvern serios, ar putea sa canalizeze răspunderea. Aşa, însă, totul canalizează Majestatea ta personal. Fenomemd e explicabil, când ai în faţa ta un drapel care flutură sus şi 5 gândaci care râcâie în ţărână, jos, privirea ţi-o reţine drapelul". „— Ştiu, ştiu, îmi dau seama",* face el îngândurat. Merg înainte cu hotărâre: „ - *Da, Sire, dar toate ai' un capăt, trebuie să se isprăvească odată. Eu cer un răspuns, nu vreau dtte de călindar, dar se impun vorbe mai lămurite; oricât ar fi. de sibilinici monarhii, sunt momente când nu se mai legitimează tăcerea. Guvernul trebuie să plece!"* Carol zâmbeşte şi-mi răspunde glumind: „— *Asta o ştie acum şi Georgică Mironescu. Până la 15 ale lunii aprilie nu se va deschide criza. Ştiu ideile dumitale, poate ai dreptate, cred chiar că din punct de vedere al administrării adevărul e pe partea dumitale. Un guvern de partid lucrează mai unitar şi cu mai mult spor. Eu, însă, sunt preocupat şi dc demonstraţia politică în aceste vremuri. Nu pot renunţa la ideea mea, nu mi-o pot scoate din cap. Un guvern cu toţii, prezidat de un neutru. Idealul ar fi ca toţi foştii primi-miniştri să facă parte din el". „— Sire,* îi răspund, *pe mine, pentru un moment, mă preocupă mai mult înlăturarea nenorocirii actuale. Să mai respire ţara. O schimbare de guvern e o destindere de 2—3 luni. Cât despre formulă, ce să zic?* Le mieux c'est l'ennemi du bien . *Seamănă ă laboratoriu. N-o prea văd posibilă. Ş-apoi cloncanii ăştia, toţi laolaltă, se neutralizează unul pe altul şi încurcă lumea. "*

Carol aprinde o nouă ţigare nervos şi continuă volubil: „— *Nu e adevărat ce mi se atribuie, că vreau să distrug partidele. Vreau numai să schimb atmosfera lor. Ce vrei? Au văzut totul prin prisma interesului meschin, da, da, prea s-au căcatpe* &z?rî.'"Intervin brusc: „— *Trebuie să spun Majestăţii tale că nu mă simt deloc vizat. Majestatea ta face istorie aici, vorbeşte de* Partidul Liberal. *Am guvernat ae două ori şi vreau să ştiu cum am menajat interesul nostru. " „— Adevărat, guvernarea voastră a doua a fost bună. " „— Când am intrat în cea dintâi, ţara era în balamuc. "* „— Da,

„Mai binele e duşmanul binelui". Formulă de cumpătare.

şi eraţi noi. Şi guvernarea trebuie învăţată". „- *Când era insă să ne dăm măsura, în amândouă rândurile, am fost luaţi de guler şi expediaţi. Majestatea voastră ştie că între pretexte s-a invocat şi cochetăria noastră cu «chestia închisă»".* „— *Da, ştiu,* — răspunde Carol o clipă pe gânduri. *Tituleseu a fost la dumneata, ce ţi-a vorbit?"* „— *Ideea unui guvern de concentrare. Am spus părerile mele. Nu-l văd deloc, nu ştiu încă ce vrea cu parlamentul actual..."*

— *„Nu c tocmai important. Ştii, însă, parlamentul de azi primeşte tot. Alegerile sunt grele."* - *„Depinde cine le face." „Spuneai că poporule agitat."*— *„Desigur că da, aici însă trebuie pusă ordine. In 10 zile toată lumea trebuie să-şi vadă de treabă. Gazete, la ţară, jandarmi dublaţi."*

— *„Da,* răspunde el, *gazetele. Zilele acestea se votează legea presei, ca la voi în Ardeal. Trec calomniile la tribunal. Sub dumneata a fost ordine când erai la Interne. Ştii, Goga, eu contez pe dumneata personal. Fac apel la prietenia dumitale. hi voi da ordini".*

— *„Sire, persoana mea nu este în joc. Am o situaţiune personală foarte grea astăzi. Vreau o dată, poate chiar înainte de declanşarea crizei, să vorbesc mai răspicat cu Majestatea voastră. Am comprimat aşa de mult dorinţele mareşalului Averescu, că în timpul din urmă a început să răbufnească. Ştiţi că este greu de mânuit".* „— *Da, ştiu,"*

— *„Sunt de părere ca la întoarcere, să-l chemaţi, să-i vorbiţi."*

înainte de a pleca am stat de vorbă pentru cazul că s-ar fi deschis criza în lipsa lui, l-am întrebat ce e de făcut. Mi-a răspuns că nu e bine să luăm răspunderea eşuării unui guvern de concentrare din pricina noastră. în principiu, deci, ne vom ralia şi noi. Carol întrerupe cu vioiciune: *„Ştii că asta e foarte mult. Mă bucură, am să i vorbesc. înainte, însă, vorbeşte-i dumneata. încă o dată îţi spun, pentru partea politică ţin la prezenţa dumitale. Voi, miniştrii de mâine..."*

Mi se părea că ne avansăm prea mult şi nu voiam să creadă că mi-a smuls un angajament. L-am lămurit deci: — *„Sire, nu e interesant ce voi face personal, cred că vedeţi în mine un bun român. Cât priveşte activitatea în guvernare, competenţa mea e aşa de limitată!"* El schimbă votba: — *„Ce zici de Tituleseu?"* Răspund prompt: — *„Talent eruptiv, cu dezlănţuiri puternice şi imobilitate absolută după descărcare. Intre cutremur şi repaus, alternări repezi. Guvernarea cere un ritm egal, fără de care nu se poate închipui o vedere de ansamblu".* - *„Da, chir s-a schimbat mult, în ultimii ani".* — *„Tocmai asta mi se pare, Sire, că e tot cel vechi. Remarca o făceam deunăzi, ziceam, ciudat lucru: Ploieştiul e mai tare ca Londra! In sfârşit, se va vedea. Eu mă gândesc acuma numai la schimbare. Nu ştiu dacă Majestatea voastră îşi dă seama cum ne zbatem noi azi".* — *„Cum nu, doar credeţi că eu sunt liniştit cu sufletul meu? E vorba doar de pielea mea. Nu vezi ce am aici pe masă? Câţi vin pe capul meu? Mă gândesc iar să suspend audienţele. Când veţi fi bl guvern, două săptămâni să treacă şi să nu primiţi pe nimeni".* — *„Da, Sire, toate hârtiile acestea ar trebui să le aruncaţi pe fereastră. Nu legile hotărăsc, cine le aplică".* — *„Ai dreptate, mi-a spus-o şi Argetoianu. Ce zici de ardelenii din guvern? Haţieganu, un bun executant, Niţescu..."* — *„Incolori, oameni de mâna a doua. Poate copiii lor... Deşi am întrebat ba Universitatea din Cluj dacă a ieşit ceva mai de seamă după război. Nimic".* Carol: - *„Din nenorocire, au reînceput acuma lupta confesională. Greco-catolicii au cerut o facultate. Eu cred că au dreptate".* Eu: - *„Bine, dar atunci să nu mai ţie pui de facultate la Blaj".* Carol: — *„Prelaţii lor sunt mult superiori ai noştri* [sic!] *Nicukscu, Hossu, chiar şi Suciu. De Coltor ce zici?"* Eu: — *„In viaţa privată nu e după rânduiala canonică. Are copii pe aici prin Bucureşti".* Carol: — *„Arhiereii noştri sunt jos de tot. Ivan ăla de Li Cluj, de unde a ieşit tipul ăsta? Şi preasfinţia-sa patriarhul nu e sfânt deloc, nici nu munceşte. Trebuie să ne gândim. Cine crezi dumneata că e cel mai de*

seamă?" Eu: *„Nu știu dacă îl cunoaște Majestatea voastră, e cam frondeur, dar e cel mai deștept: Vissarion Puiu, de la Bălți".* Carol: *„Ai dreptate, e și părerea mea".*

Conversaţia a trecut asupra proiectelor de legi de la Cameră. I-am vorbit de nebunia revizuirii legii agrare. Mi-a spus că o va opri. L-am întrebat dacă se face Creditul Agricol şi spunându-mi că da, i-am recomandat pe Garoflid pentru postul de guvernator. Pe ideea specialităţii, cum a făcut cu Mihai Ioncscu la C.F.R. Mi-a răspuns că i se parc candidatul cel mai serios.

Înainte de despărţire, reamintindu-i din nou că trebuie să-1 cheme pe Averescu, i-am pus şi chestiunea Burillianu: *„Trebuie să vorbim sincer, Sire. De ce aţi sacrificat pe Burillianu de la Banca Națională?"* M-a privit o clipă pieziş şi a plecat ochii jenat. – „ *Vezi, greșala lui a fost că n-a avut o atitudine lămurită, întâi părea a fi fost de acord cu Mironescu, mai târziu...* ". Eu: *„Sire, să vorbim simplu şi limpede. E victima Majestății tale. Atitudinea lui a fost dictată de ideea că vă este pe plac. Blank i-a arătat că Majestatea ta...* Carol: *„Blank a greșit, i-am spus-o și lui".* Eu: *„Bine, dar trebuie reținut; e o victimă. In viață și-n politică, știu bine, cad victime... Burillianu e jertfa majestății tale".* Carol: *„Va fi o compensație și pentru el".*

O strângere de mână şi am plecat. Duc eu cu mine o apăsare de nelămurire, ceva imprecis, haotic. Necontestat, Carol face o bună impresie de suprafaţă, debit uşor de vorbă, o dragoste de ţară pe care o cred sinceră, aparenţe de orientări generale, dar în problemele politice n-am văzut azi încă o formulă clară. înconjură reţetele consacrate, are atitudini de negaţiune şi gesturi de destructor. Nimic însă din ce să sc desprindă omul care zideşte. Plin de bănuieli, se deschide foarte greu; îţi dă necontenit senzaţia că după reticenţele lui stăruie un gând ascuns, un păcat nemărturisit sau o intenţie extralegală. Mai este încă ceva care tulbură în mod constant psihologia lui şi-i împrumută o nesiguranţă, fâcându-I să se epuizeze în energii verbale şi-n gesticulări fără consecinţe, rămânând nehotărât în faţa faptei. Cei 4 ani de exil, trăiţi în afară de ritualul regalităţii, se resimt cu fiecare pas. Hotelul Claridge, cu ambianţa lui, se răzbună azi în mod postum. Amestec curios, nedefinit încă, de impulsuri atavice, care-1 împing spre un autoritarism iară frână şi de clişee occidentale, ale aşa-zisei democraţii de peste graniţă. Carol nu cunoaşte meseria de rege şi-n dorinţa nebuloasă de a părea un inovator n-a reuşit să fie decât un diletant. De aceea, în criza politică care dăinuieşte de atâta vreme sub ochii lui, n-a izbutit încă să se fixeze asupra soluţiei. Repetă necontenit: Guvern de concentrare, fără să poată rezista la o discuţie asupra posibilităţilor de realizare. Plec de la Palat cu o singură constatare, care mă bucură: Vom avea, în sfârşit, declanşarea crizei imediat după Paşti. *Titulescu, eroul nostru de gelatină,* va fi chemat să ia cârma în mâinile lui viguroase. Foarte bine! Să se dea drumul odată şi vom vedea mai pe urmă. Pe deasupra acestor *voințí-piflie* vor vorbi evenimentele cu cruzime. Să le aşteptăm.

26 martie 1931

M-am aranjat des-dimineaţâ ca pentru întâlniri ruşinoase. Am dat ordin servitorilor să spuie lumii că nu sunt acasă. Aştept pe Duca. S-a anunţat de ieri. Vine, fireşte, să mă ispitească asupra convorbirii cu regele. Iată-1. Şehtl a sosit. Aruncă împrejur priviri scrutătoare, acele nelipsite aere de investigaţie, care fără să vreau îmi readuc în memorie vorbele lui Nicu Filipescu adresate feciorului de câte ori aştepta vizita lui Duca: *„Gheorghe, adună toate scrisorile și pune-le la o parte. Vine domnul Duca".* Plin de neastâmpăr şi curiozitate îmi strânge mâna: *„Ei, ce zice vodă?" In* linii generale i-am spus: *„Criză după Paști, guvern de concentrare Titulescu".* îşi verifică impresiile lui, aşa a înţeles şi el. Are nedumeriri, nu stie ce se va-ntârop)a. N-aş

putea zice că împărtăşeşte mulţumirea mea pentru declanşarea crizei. O prelungire l-ar aranja mai bine, i-ar da putinţa să exploateze incoerenţa regelui şi să umbrească trecutul. Pentru Tituleseu are o atitudine dc ură explicită. Nu îndrăzneşte s-o formuleze limpede, fiindcă e poltron, dar din câte o vorbă aruncată sau dintr-o convulsiune a buzelor subţiri aleg adevărul. Revine asupra subiectului de deunăzi: *„Când se întoarce Averescu?"* **"SchncTas.** vag din nou planul unei colaborări pentru răsturnare. F.u îi pun reflectorul în faţă cu vorbe răspicate: *„Foarte bine, dacă vrei să-i dăm jos, lucrul e simplu. încheiem pactul, hotărâm ziua. Averescu elaborează planul şi totul merge strună. O sută de mii de ţărani aici, grevă generală, mareşalul cu toţi generalii în uniformă stăm în faţa armatei: Se alege!"* - *„Ah, nu, asta nu!"izcc* enervat şi ridicând mâna dreaptă în aer, vrea să îndepărteze parcă viziunea dezagreabilă. *„Dau bolşevicii peste noi. Nu ştiu unde ajtmgem!'"Vorbe* chioare, în lond nu vrea să se facă nimic cât din frică, cât din socoteală. Tot ce ar dori ar fi să-1 învăluie pe Averescu, fiindcă în întrevederile ce au avut înainte de a fi plecat mareşalul la Acqtti i-a simţit protestarea crâncenă împotriva lui Carol. Vrea să-1 împingă deci înainte ca de după spatele lui să poată trimite bezele Palatului. înainte de a ne despărţi, ca şi când ar atinge o chestiune de detaliu, fără multă însemnătate, mă întreabă neted: *„E adevărat că ai făgăduit nenorocitului ăluia de Gheorghe Brătianu o înţelegere? Unul de al lui afosl la mine şi mi-a spus şi detalii: 2 ministere. 60 deputaţi...* "îi tai vorba foarte liniştit: *„Of poate dorinţa lor* - zic cu multă francheţe - , *cât mă priveşte, de unde să pot făgădui? E dreptul mareşalului".* Pe această minciună pe care aveam aerul că o credem amândoi ne-ntindem mâna amical ca la început şi el pleacă lăsându-mi impresia că mi-au strepezit dinţii ca şi când aş fi mâncat iască. Mă gândesc la memoriile lui Biilow care le-am cetit, mi-au defilat pe dinainte ca o galerie întreagă de figuri politice; nu ştiu cui să-1 aseamăn pe acest

minuscul bărbăţel de stat, mâine poate şef de guvern peste 18 milioane de cetăţeni.

Dejun la *„neică".* Toată familia mă primeşte cu simparie. F. de faţă şi Inculeţ. Enormul malaghcţ, încet la gând şi la vorbă, onctuos şi şiret, rural în concepţii şi pământos în expresii îmi întinde laba zdravănă: *„Ce mai faci, dragă?"* El e precaut în aprecieri. Nu riscă epitete mai violente. Simt că ar fi în stare să se aranjeze cu oricine de la Carol până la Stalin. Namila asta de moldovan-ucrainţ ar fi în stare să joace pe o vastă claviatură. Toată masa, de altfel, repetă adagiul: *„Când vine mareşalul?"* Dintre cei de faţă tot „««ra" mai cu tragere de inimă, mai legat de ţară.

Misterios, învăluit în negura serii mi-a păşit pragul Nae Căpităneanu. Vine după ştire, să cumpere. Ce mutră extraordinară de tăinuitor de crime. Cu ochi sfredel, cu vorbe umile păstrează până la sfârşit postura de slugă plecată:

— *„Nu mai pricep nimic-* începe el obidit - *nu sunt de ieri. Am văzut destule în viaţă şi vorba ceea: am fost chelner la case mari, cu Take atâta vreme... "* Presară 2—3 amintiri în conversaţie: *„Ai văzut, dumneata? Angelescu la Banca Naţională! Când l-a numit Take pe Oromolu, a recomandat mai întâi pe Lucasievici, dar regele a răspuns: «Nu pot să-lfac, că are un frate director de bancă». Acum ăsta vine de-a dreptul".* Bătrânul detectiv însă e destul de disciplinat încă la minte ca să nu se cheltuiască numai în amintiri şi să reia firul interesului pozitiv, întrebările cad discret, mieroase, etalate toate pe un fond de devotament absolut. îi spui ce se cuvine. E de părere că nu reuşeşte guvernul de concentrare. A văzut pe Tituleseu în seara plecării. E convins că sc-ntoarec şi ţine morţiş să fie

prim-ministru. Din partea lui mă-ndeamnă la tranzacţie. I-o tai .scurt: *„Ce mai face prinţul?"* — *„Ştirbey nu vine încă în ţară. S-a operat la Paris de hernie".* Ii dau însărcinare poliţială să-mi spuic mâine cc e adevărat despre zvonul că Tabacovici dc la Banca Blank va fi în curând *guvernator* la Banca Naţională. Pleacă duios si gânditor, adevărat chip de mason grad 33.

Serată muzicală la Palat. Ce va fi gândit Carol? E prima recepţie dc acest fel în onoarea lui Sir Detterding. Un concert de piano: Backhaus. Ce exagerări de polireţe în biata noastră ţară care pe vremuri, când era mică, rezervase aceste solemnităţi numai pe seama capetelor încoronate. Cu nevastă-mea urcăm scările vechiului Palat, încăpere modestă, venerabilă însă cu aspectele de tradiţie din vremi de demult.

Salonul de muzică înjghebat din două camere cu plafon de stuck e destul de îngust. Scaunele în dezordine arară că protocolul a plecat în exil de la Curtea noastră. De pe peretele din faţă, dintr-un tablou, Caterina cea Mare, în costum de gală, cu Crucea Sf. Gheorghe pe sânul revărsat, ne priveşte, îndărătnică şi dispreţuitoare. Câţiva diplomaţi cu nevestele, Argetoianu, Manoilescu, nici un liberal şi o droaie de ofiţeri în uniforme fanteziste, Puiu Dumitrescu cu soţia, mutra de „petite grue" din Cartierul Latin. In aer, nimic din fiorul de respect care străbătea odinioară pe invitaţii de la Palat. Cele f>0 dc persoane stau pâlcuri în dezordine, când vocea bleaga de plutonier austriac ieşit la pensie a baronului Stârcea anunţă: Majestatea-sa Regele. Carol inrră în frac şi întinde mâna tuturor pe rând. Haina nu-1 aranjează, silueta pântecoasă se profilează dizgraţios. Cum a venit singur pe coridoare, neîntovărăşit de nimeni, desfăcut de familie, rege de sihăstrie, îmi race impresie tristă. Ne aşezăm pe scaune, el la frunte între Sir Detterding şi, închipuiţi-vă, Mironescu de partea adversă, cu mustăţile răsucite în sus, cu gura întredeschisă şi cu un neg cât aluna pe chelia din moalele capului. Muzica începe.

Backhaus, un interprer stilat. Se cântă Bach şi Beethoven. Acordurile grave, frânturi de vijelie şi cutremur, se răsfrâng peste capetele noastte. Cineva îmi face semn să mă uit la dreapta: subt tabloul Caterinci, doctorul Lupu a adormit. Dujiâ o oră şi jumătate de audiţie muzicală, isprăvită în capriciile diabolice ale lui Liszt, ne ridicăm cu toţii, unii trec la bufet. Regele ţine cerc. Manoilescu îmi face curte în îndoituri de lieheiuţă şi ţine cu orice preţ să-mi dea veşti bune: *„Eh, s-a isprăvit de acum! Imediat după Paşti plecăm. Lin nemaipomenit ridicol s-a ţinut de noi pas cu pas. Regret că nu pot să-ţi fac profeţii simpatice, dar, ce vrei, mareşalul, e de vină dacă stă rigid şi nu mai primeşte pe nimeni lângă el".* N-am nici un argument de dat acestui saltimbanc lipsit cu totul de ceea ce se cheamă obraz şi-i arunc cu scâtbă potolită votbele mele resemnate: *„Da, ştiu, vine Titulescu".* Ţin minte cum mi-1 înjurase nu demult şi de aceea îl întreb senin: *„D-ta intri? N-ai scrupul de conştiinţă?"* El, pe tonul imperturbabil al perfecrei canalii, îmi serveşte replica graţios: *„Cine a fost în guvernul lui Maniu mai poate avea scrupulele conştiinţă?"* îmi compun o mască de surâs idiot şi trec mai departe.

Contele Szembeck mă interpelează asupra *„Anschlussului"* de la Viena. Colonelul Manolescu, adjutantul lui Nicolae, într-un frac albastru deschis, cu nasturi dc tinichea, reamintindu-mi estampele englezeşti cu vânătorilc de vulpi, îmi dă detalii asupra tensiunei ce a intervenit între fraţi.

Dosite într-un ungher stau femei rău îmbrăcate, cu o jenă vizibilă în nemişcarea lor, neştiind ce să facă cu mâinile. Sunt neveste de ofiţet, rătăcite pentru întâia oară probabil la Curte.

Mironescu m-a urmărit din ochi, i-am întors spatele în mai multe rânduri, în sfârşit după o tetragere strategică greşită m-am pomenit în faţa lui, mi-a strâns mâna cu efuziune. Am întors capul. Argetoianu cinic, cu buzele răsfrânte pe faţa arămie, râde bonom: *„L-ai văzut? Ghiţă berbecul!".*

Carol se apropie de mine, ne retragem doi paşi. Gentil, deschide vorba: *„ T°~ai mai gândit de ieri?'"* — *„Da, Sire, dar nu era un subiect nou. II cunosc de câteva luni, simt preparat. Guvernul de concentrare e ca şi când te-ai îmbrăca în haine de duminecă. Negreşit, frumos, dar dacă vrei să lucrezi, să faci treabă, trebuie să schimbi haina".* Reîncepe iarăşi discuţia din ajun, contradictorie. Cam un sfert de ceas îmi arată combinaţiile lui încercând o justificare. Prevalează ideea demonstraţiei politice, manifestarea tuturor pentru rege.

— *«„Oamenii trebuie scoşi la braţ împreună ca să se compromită alături». Aşa ai spus dumneata odată la Sighişoara* — îmi spune glumind. *Ei, bine, eu* **virau** *să vă scot pe toţi împreună, ca să vă compromit alături de mine".* Conversaţia se termină cu acelaşi avertisment ca şi ieri: *„Goga, să ştii că contez pe dumneata!"*

Serata se isprăveşte la ora 12. Coborâm melancolici pe scări. Nevastă-mea îşi aduce aminte de audiţiile muzicale ale răposatei regine Elisabcta, în mine stăruie tristeţea enigmelor nedezlegate. La restaurantul de noapte, la „Zissu", cu Aristide Blank şi cu Sir Detterding, subt lumina scăzută a becurilor electrice, jumătate stinse, stau melancolic şi mă uit vag la perechile cari dansează îti ondularea stridentă a unui jazz. Cad grele consideraţiile financiare ale nababului de petrol asupra împrumutului. Aristide Blank îmbie o ţigarc „Corona". Miliardarul se derobcază cu naturaleţe simplă: - *„Cest trop grand. Cest trop cher!"* Haidem acasă.

27 martie 1931

Obişnuita masă de vineri seară, de astă dată la Restaurantul «Cina». Vreo 60 de amici politici, foşti deputaţi, foşti senatori, să zicem, fruntaşi. Mi se cere cuvântarea de rigoare. Le vorbesc de venirea lui Averescu şi de primirea ce rrebuie să i se facă de toată lumea ca singurului om care a rămas din generaţia veche şi care, în învălmăşeala asta, se prezintă în proporţii mari de apărător al pârtiei. Comesenii aplaudă cu toţii, li netăgăduit că respectul pentru Averescu se menţine în toată întregimea lui. Cred că vom scăpa mai uşor ca de alte ori şi-mi fac preparativele de plecare când Al. Oteteleşanu se ridică şi-mi cere cuvântul. Din discursul greoi şi plat aleg că-n faţa congresului el are o nedumerire. Se vorbeşte de schimbarea orientării noastre politice. *„Ce înseamnă asta?* — se întreabă. *Duşmanii zic că la noi s-ar gândi unii să modifice atitudinea lor faţă de supremul factor constituţional, eu însă cred. că nu poate fi vorba decât de o nouă metodă faţă de guvernul actual... "* *Cred* câ e bine să înlătur echivocul şi-n câteva cuvinte subliniez că la congres noi pornim lupta de răsturnare fără să gândească cineva în treacăt, măcar, că vechea loialitate a mareşalului care a servit 2 regi s-ar putea eclipsa faţă de al 3-lea. Jenică Atanasiu cere cuvântul, îndrăzneţ şi sforar, bătrânul intrigant pune chestia greceşte:

— *„Domnilor, să-mi daţi voie, eu cred că lucrurile stau cu totul altfel. Noua noastră orientare este tocmai faţă de nebunia de sus pe care a sosit timpul s-o stăvilim dacă vrem să evităm prăbuşirea ţării. Regelui nostru trebuie să i se spuie ceea de Thiers a aruncat odinioară lui Carol al X-ka: «Regele domneşte şi nu guvernează»".*

înainte pe acest ton o lungă diatribă la adresa regelui. Accente deplasate, de adevărat agent provocator. M-am ridicat şi-am pus lucrurile la punct. Cei de faţă mi-au dat dreptate zgomotos. Atmosfera însă a fost cam penibilă. Un singur lucru mă nelinişteşte: de ce atitudinea asta de hondeur din partea deşteptului Jenică, care nu se avansează el pe baricadă de florile mărului? Aici e ceva la mijloc. Nu care cumva gestul protestatar e solie precursoare a ofensivei lui Averescu? O fi ştiind ceva Jenică de e aşa bătăios? Să fie oare îndrăzneala lui un preludiu al tulburărilor viitoare, o pripită luptă de avangardă din care să înţeleg că într-o gondolă, pe canalul San Marco, Averescu plimbă acum un plan de bătaie care va transforma poate brusc şi radical raporturile noastre?

28 martie 1931

Dejun la d-na Procopiu; conform obiceiului, oaspeţi mai mulţi. După o viaţă îndelungată la Palat cu atribuţii reprezentative, d-na Procopiu continuă şi la ea acasă atmosfera care i-a devenit familiară; fuge dc singurătate şi se complace în rolul de a fi înconjurată de străini. Oaspeţii, fireşte, sunt clasaţi şi binevâzuţi, în măsura importanţei lor sociale. O fi şi-un dram de snobism în această îndeletnicire prea periodică pentru a nu fi obositoare, dar în definitiv obligaţiunile de acest gen se menţin pretutindeni la cei din vârful piramidei. D-na Procopiu se achită cu tact şi înţelegere de sarcina benevolă ce şi-a impus. Cu o reală inteligenţă muzicală şi cu destulă orientare în ale literaturii face faţă împrejurărilor. Sunt oaspe vechi în casa ei, o cunosc dc aproape un sfert de veac şi o cred sinceră în prietenia pentru mine. în orice caz dorinţa mea de a vedea înfiripandtt-se şi aici o societate constituită, care să salveze o armonie de simţire şi un echilibru al bunului-simţ, e mai satisfăcută în acest interior decât în multe părţi.

Nenorocirea e că întâlnirile sunt câteodată foarte disparate şi oamenii cu cari stau la masă, adese, căzuţi din lună. Aşa, de pildă, azi e la dejun Backhaus pianistul, şi un tip curios de care am mai auzit pe aici, Leopold Stern. Cel dintâi nu prea tulbură apa, e din genul suportabil al muzicanţilor tăcuţi. Al doiiea mi se pare interesant. Evreu, de la Brăila, dacă nu mă înşel, face pe omul dc litere la Paris. Scoate cărţi destul de cunoscute, acolo, are relaţii în lumea scriitorilor din Apus; Paul Geraldyşi Andte Maurois când au fost la Bucureşti i-a găzduit el, şi negreşit prin consideraţiile lui s-au filtrat impresiile ce au dus din ţară. Ideea nu e din cele mai simpatice să-1 stii pe Leopold ambasadorul tău literar pentru străinătate, dar poate tot e mai bine aşa, decât să scrie pe româneşte. La ziua când se vor porni aceşti ovrei să confecţioneze cărţi pe limba lui Gheorghe Lazăr, va fi cam greu. Până azi n-au făcut-o, fiindcă

două generaţii de când trăiesc aici, n-au fost de ajuns ca să-şi asimileze capriciile sintaxei noastre. De aceea n-au găsit un talent real care să se fi furişat în literatură.

Nu peste mult însă, se vor porni. Ajutaţi de presă, pe care au ajuns stăpâni, ca mâine se vor instala şi în literele noastre. Cu fantastica lor purere dc muncă se vor revărsa pretutindeni aici, ca o apă plină dc bălării şi de impurităţi exotice. Eu nu-i repudiez dintr-un resentiment orb de banal antisemitism*, ci pur şi simplu aş vrea, cât se mai poate înca, să salvez flora

* Şi, totuşi, în ciuda acestei specificări, prin care încerca să-şi atenueze vehementa tonului şi să atribuie oarecum un aer dc obiectivitate atitudinii adoptate, punctul de vedere «estetic» exprimat aici de Octavian Goga. sub directa influenţă a unora dintre «prejudecăţjle-clişeu» ce caracterizau în epocă manifestările sale politice nu o dată infirmate şi condamnate de realitatea istorică, reflectă o serioasă doză dc «necugetată intoleranţă» şi o regretabilă involuţie «sămănătoristă» a demersului intelectual. Nu este cay.ul să amintim acum felul în care, chiar în etapa pe care o ilustrează «jurnalul» de faţă, numeroase pesonalităţi ale scrisului românesc interbelic, de la critici şi ideologi literari ca E. Lovinescu, M. Ralea, G. Călinescu, Perpessicius, Paul Zarifopol, până la scriitori de marcă precum M. Sadoveanu, V. Voiculescu, Liviu Rebreanu, G. Galaction şi lista ar putea fi considerabil lărgită — au combătut o asemene restrictivă şi obtuză înţelegere a specificităţii unei literaturi, ce «conţine în sine toate notele posibile, precum un individ toate aspectele caracterologice», pentru a-şi putea preciza cu adevărat originalitatea. Trecând, apoi, peste dezbaterile aprinse iscate câţiva ani mai târziu în presa românească în jurul romamiluLeseu, ***De două mii de ani*** al lui Mihail Sebastian - el însuşi un «răspuns» patetic şi vibrant dat involuntar neliniştilor de genul celor ce-1 persecutau în perioada respectivă şi pe Octavian Goga - să reţinem observaţiile pertinente pe care G. Călinescu le înscria în capitolul final al monumentalei ***Istorii a literaturii române rle la. origini până in prezentei*** pe o concluzie firească a magistralului său examen istoriografie: «O minte dreaptă, care nu confundă problemele [...] cu lumea ideală a creaţiei, nu poate să nu recunoască contribuţia lor [...]. Ei compensează inerţia tradiţiei şi o fac să se revizuiască. Umanitarismul lor sincer modifică [...] un spirit de conservare ce poate să degenereze în obtuzitate» (n. - ***Revista de istorie si teorie literară, nr. 4/1985)-***

particulară a acestui colţ de pământ. Mă conduce mai mult un crez artistic în această protestare, decât un argument politic. Aş vrea să scap un popor începător de primejdia de a sc înnămoli într-o producţie literară grefată pe procedee internaţionale şi fără relief, care s-ar pune dc-a curmezişul unei gândiri specific locale... şi-ar stânjeni astfel posibilităţile dc a se înfiripa o cultură românească. Honigman nu va înţelege, desigur, aceste frământări ale mele şi când le va înregistra, ma va înjura foarte. Orice spirit obiectiv însă va găsi o justificare pe seama acestei dorinţi de a pune în valoare un particularism sufletesc menit să completeze universalitatea.

lată crâmpeie din gândurile care se înlănţuiau în cinstii dejunului, în urma convorbirilor amabile cu soţii Stern şi mai ales cu doamna care-mi face complimentul că mă cunoaşte de mult. Unde mai pui că e şi frumuşică, cu fulgerări negre în ochii de migdală...

29 martie 1931

Din multele vizite reţin pe a lui Anibal Teodorescu. Analizăm împreună situaţia. Judecata lui ponderată de jurist-consult poate despica lucrurile. Cădem de acord în preocupările noastte. Şi el se-ntteabă ca şi mine cate e planul mareşalului, acum în ajunul sosirei. Respectat de Averescu si consultat adeseori în calitatea lui de specialist în dreptul constituţional, Anibal a putut urmări oarecum în intimitate desfăşurarea gândurilor lui Avetescu. El îmi arată felul cum a evoluat mareşalul de la început până azi:

— *„Nu l-a putut suferi niciodată,* - începe Anibal - *din Moldova Carol i s-a părut un degenerat. Ţi-aduci aminte, de atunci voia să se debaraseze de el. Când sub Regenţă, sub influenţa noastră s-a hotărât să plece ba Bellinzona, Averescu m-a chemat Li el şi-am lucrat împreună un plan metodic, pentru revenirea lui Carol. Se prevedeau mai multe etape. începea cu*

introducerea în Regenţă, continua cu rolul de prim-regent, apoi regent singur şi pe urmă proclamat rege. Evenimentele s-au petrecut altfel, cum bine ştii. Generalul a fost froasat de această învălmăşeală, în care formele n-au fost respectate. Când a sosit, v-a chemat noaptea la Cotroceni ca să fiţi o presiune împotriva lui Maniu. De atunci şi până azi, Averescu a trecut din decepţie în decepţie. Nu numai că politiceşte a fost înşelat şi partidul nostru a suferit lovituri, dar tara a fost împinsă în pragul falimentului. Mai mult, prin atitudinile copilăreşti şi diversele aparenţe de perversitate, Carol, în ochii lui Averescu, a luat tot mai mult aspectul unui imbecil primejdios. Nu-i de mirare deci că s-a produs în el o mare criză morală şi că se prepară, în gândul lui, la o schimbare categorică de atitudine".

Anibal convine cu mine că cele zece luni de domnie n-au transformat încă psihologia lumii noastre de aşa fel faţa de rege ca să se legitimeze o mişcare serioasă împotriva lui, chiar dacă ea ar fi utilă, în împrejurările [de faţă]. Un om politic care s-ar aventura la o asemenea atitudine ar putea rămâne poate ca un precursor al unor orientări din viitorul depărtat, pentru un moment, însă, s-ar anihila politiceşte. Convenim câ trebuie să înconjurăm un conflict între mareşal şi rege, pe faţă, şi să stăruim pentru amânarea congresului de la 19 aprilie, cu două săptămâni. Cât. priveşte guvernul de concentrare, el remarcă foarte judicios: — *„D-ta nu poţi să pierzi din vedere că ai un partid de care nu te poţi desface şt deci trebuie să tragi toate concluziile din această împrejurare. Regele trebuie să-nţeleagă că vii cu un capital într-o viitoare combinaţie, te deosebeşti de un Argetoianu oarecare. Nu trebuie să uiţi butada evreiască: «într-o afacere unul intră cu capitalul, celălalt cu experienţa, pentru ca Li sfârşit cel cu experienţa să iasă cu capitalul şi cel cu capitalul să se aleagă cu experienţa"».*

Pe toată linia vedem la fel chestiunea, şi mă bucură această constatare. E o minte echilibtată de care într-o viitoare guvernare vom avea nevoie.

A venit Victor Moldoveanu de la alegerea din Bistriţa-Năsăud. Frumos rezultat. El: 486 voturi, guvernul: 602 voturi, liberalii: 126. Are o scrisoare de la deputatul Konerth, şeful saşilor, care declară că ei au votat cu guvernul. Dacă scoatem cele 285 voturi săseşti, guvernul rămâne cu 317. Dacă nu pierdem din vedere că toate aceste consilii comunale au fost alese sub Maniu, atunci este evidentă deruta proştilor din Ardeal. Moldoveanu a lucrat cu mijloace foarte modeste. De aici i-am trimis 80 000 lei, din care 40 000 pe o poliţă iscălită de mine şi scontată la «Mica», după ce Matache Dobrescu, prim-locotcnent cu hârtiile în regulă al partidului, a refuzat s-o sconteze la banca lui şi după ce generalul Coandă, regele consiliilor de administraţie, alt prim-comandir al lui Averescu, a refuzat să contribuie cu 2 000 lei la lista de subscripţie ce lansasem pentru acoperirea cheltuielilor electorale. Numai la lumina acestor constatări pot vedea cu câtă înţelepciune şi cu ce exces dc delicateţe am fost tratat dc bietul mareşal amărât în ziua când la plecare mi-a pus în coaste asemenea rable bătrâne! Moldoveanu mai spune câ liberalii au cheltuit mult bănet la Năsăud, dar populaţia i-a alungat pretutindeni cu manifestări violente de ostilitate. *„Intr-un sat de pe Someş* - spune el - *erau cât pe aci s-o păţească echipa liberală în frunte cu Ijtpedatu. Un ţăran tulburat a strigat asupra lor: — «Plecaţi de aici că, dacă nu, păţiţi ca la bolşevicii Vă tăiem!»".* Ţăranii le-a pus în vedere cunoscuta operaţie pe care balcanicii au făcut-o odinioară consulului austriac Prohaska de la Salonic.

30 martie 1931

La ordinea zilei e legea presei. Toate ziarele sunt preocupate de acest proiect, care se publică pe de-a întregul şi stârneşte

critici violente. E vorba ca în materie de calomnie prin noua lege să se ia măsuri drastice de apărare. Tot astfel se prevede punerea la adăpost a regelui şi a dinastiei de criticile exagerate. Proiectul are multe puncte de asemănare cu legea ungurească şi astăzi încă în uz în Ardeal. E bolovănos conceput, ca principiu însă o reformă a legii de presă e perfect indicată de împrejurări. Cine e, în definitiv, unul din autorii de căpetenie ai dezastrului moral în care ne zbatem azi dacă nu această gazetărie de bulevard cât semită, cât ţigănească.

înlănţuire de întreprinderi sprijinite de un capital ocult, care a pus în lucrare rotativele cu aceleaşi tendinţe comerciale, ca şi când ar înjgheba o fabrică de spirt sau de cherestea. Dacă s-ar angaja cineva, un spirit de onest analist, să urmărească pas cu pas ravagiile sufleteşti ale acestor mici condotieri ar putea descifra cred eu tot secretul degringolării noastre morale. în 10 ani de la război şi până azi toate vechile noastre altare au fost spurcate şi în sute de mii de exemplare s-a multiplicat zilnic o otravă dizolvantă care a pătruns în toate cătunele. In treacăt fie zis, am înţeles din primul moment primejdia şi ne-am pus de-a curmezişul ei. în articolele ce-am scris am atras atenţia asupra [acelor] arendaşi de opinie publică şi poate am rămas singurul om politic care n-am cerşit graţiile presei în România. Cât am stat la Interne i-am ţinut de guler şi mă mândresc că la plecare ziarul *Dimineaţa* a simbolizat căderea mea printr-un păun, clin care, străpuns fiind de o pană, curge sânge. Am plătit destul de scump această libertate de conştiinţă, stropit fiind de toate noroaiele. Ce este tragic însă e inconştienţa revoltătoare cu care lumea noastră în întregimea ei a tolerat această trivializare a presei. Acum, că suntem împinşi spre prăpastie, cu mintea târzie a românului păgubaş, adevărul este văzut, gazetele au devenit aproape cetăţi inexpugnabile. O lege a presei care să vie cu o îngrădire a îndrăznelilor fenomenale este desigur de dorit. La ultima mea audienţă, vorbind cu regele, mi-a arătat

şi el dorinţa lui de a stăvili pericolul şi în termeni categorici m-a asigurat că legea va trece. E un paradox însă la mijloc, pe cât de ridicol, pe atât de trist. Cum? Tocmai aceia, consorţiul dc sub conducerea lui Maniu şi soţii, să strângă în ciungi presa când toată legenda acestor aventurieri s-a zămislit în redacţiile din Capitală, a fost clocită acolo şi lansată în lume cu tam-tam ca o apă de dinţi. Cc au fost 10 ani dc zile aceşti demagogi dacă nu nişte ignobili peşti de cerneală împrejurul cărora se vărsa lichidul dezagreabil al tiparniţelor de la Bucureşti ca să stropească în toţi aceia care se socoteau în drept să apere ţara de planurile lor.

Ei bine, ei să vie acum cu botniţa? Ca un gest de recunoştinţă postumă? Nu cred că o vor face, fiindcă, lipsiţi fiind de ocrotirea gazetelor, foştii proprietari de voturi nu mai au nici o justificare de existenţă. Curioasă notă de detaliu, ministrul de justiţie care iscăleşte proiectul, până ieri-alaltăieri avocat fără procese la Braşov, e de felul lui de la Săcele şi mi se afirmă, de pe când eram la liceu, că e ţigan de origină. Asta ar fi singura legitimare ca proiectul să devie lege:

1) Fiindcă din vechime călăii la noi erau ţigani;

2) Fiindcă tonului ţigănesc al gazetelor de la Bucureşti tor un ţigan trebuia să-i vie de hac.

31 martie 1931

De mai multă vreme mi-a trimis Patriarhul vorbă să-l văd. M-am hotărât să-l vizitez azi. Iată o figură care va rezista foarte puţin în lata posterităţii...

Primul Patriarh al României, titlu grandilocvent, fără consistenţă, se va pipernici în măsura în care cineva se va apropia pe viiror să proiecteze o lumină dc cercetare crudă asupra rosturilor Prea Fericirii Sale. N-am fost dintre aceia care am crezut în rolul de reformator al Bisericii ce se atribuise de către unii odinioară lui Miron Cristea. Am văzut în Biserică o instituţie de mare înrâurire în modelarea sufletului unui popor. In Ardeal, pe vremea ungurilor, ne retranşam după zidurile ei şi vedeam supremul criteriu de naţionalitate în opera lui Şaguna. Din nenorocire, clerul superior n-a fost la înălţimea situaţiei acolo în ultimul sfert de veac. Prea laicizaţi, dezbrăcaţi de cele duhovniceşti, aceşti episcopi n-au avut nimic din acel fluid miraculos care la catolici, de pildă, întreţine necontenit fiorul mistic al credinţei. Printre ei, Oiştea apărea mai investit cu oarecare atribuţii repezentative, dar atâta tot. Ii lipsea mai întâi un crez religios bine determinat. Viaţa lui, prin toate manifestările ei, trăda la tot pasul nu numai absenţa completă a unei însetoşări după Dumnezeu, dar şi o necontestată notă de frivolitate, profund dezagreabilă. îi lipsea apoi o orientate culturală serioasă, care să-i dea posibilitatea ca prin atitudini intelectuale să poată umplea golurile morale. Singurile calităţi, de duzină, erau un fizic de oarecare distincţie şi netăgăduite aptitudini de retor provincial. L-am susţinut odinioară, când a candidat la Episcopia de Caransebeş. L-am îndoctrinat când cu vizita de la Belvedere la Viena, unde a fost invitat dc către răposatul arhiduce Franz Ferdinand, care-şi urzise planurile de federalizare a monarhiei. (Deşi nu împărtăşeam acest program în vremile de atunci, îl socoteam ca o etapă pentru dislocarea conglomeratului.) în război a fost la diapazon cu toţi semenii lui din Ardeal. Nici un accent de demnitate sau de sacrificiu, dimpotrivă submisiune revoltătoare şi degradantă în faţa duşmanului. Când, în primele zile de după încheierea păcii, a fost luat în braţe de Brătieni, cu gând profan de combinaţii utilitariste, şi parlamentul l-a ridicat la rangul de mitropolit primat, s-au legat mari nădejdi dc acest călugăt chipos cu profil bizantin de după care străluceau neastâmpăraţi şi pofticioşi ochii ca două mărgele de sticlă colorată în albastru. Din prima zi n-am văzut în el pe inovatorul. Mărturisesc însă, a coborât mult mai prejos decât modestul muşuroi pe care i-l

acordau prevederile mele: Biserica Vechiului Regat, care avea la conducerea ei instalată dacă nu tradiţia unei culturalităţi de largi proporţii, măcar acea patriarhală frică a lui Dumnezeu, a vechilor eclesiarhi pravoslavnici, Biserica aceasta, dornică de o personalitate covârşitoare, a pierdut continuitatea cu spiritul religios dc odinioară, fără a câştiga în schimb beneficiul unei infuzitini de civilizaţie reformatoare. Sub încăperile modeste din Dealul Mitropoliei, noul mitropolit primat n-a adus nimic din setea chinuitoare a unui zbucium sufletesc. N-a venit nici ca un spirit legiuitor, care într-o vreme foarte primitoare pentru o mişcare de nouă organizare ar fi creat un cadru nou pentru un aşezământ sclcrotizat în interior şi încremenit în forme rituale dezbrăcate de orice taină. în legea cultelor cuvântul lui n-a adus nici o formulă salvatoare.

Preocuparea manifestată dc la început cu o jignitoare stăruinţă a fost un cras materialism. Acel accent penibil pe care foamea milenară a Ardealului l-a răsădit aproape în toţi fiii lui împinşi pe arenă în prima perioadă de după Unire. Dacă mai adăugăm la aceste şi un nepotism puţin alegător de care s-a călăuzit în alegerea oamenilor din jurul lui, atunci ne găsim în faţa unui funcţionar de duzină grăbit pe calea norocului ca atâţia alţii. Prăvălirea catastrofală în ochii lumii i-a început în ziua când destinul neîndurat al ţării l-a ridicat la rangul de regent. A fost, poate, în viaţa mea, una din zilele cele mai zbuciumate când acest trist eveniment s-a consumat. Mi-aduc aminte de zvârcolirea sufletească în care am fost aruncat atunci. Nu ştiam ce e mai zdrobitor pentru mine: rragedia sau ridicolul situaţiei. Ce trebuie să fac oare: să râd sau să plâng în clipa în care acest biet om se va muta în Palatul Regal, să fie acolo unul din supremii diriguitori ai ţării şi să împartă cu ceilalţi doi aureola regalităţii. Am simţit din primul moment că, lăsat de capul lui, prâbuşirea-i va fi inevitabilă, trăgând după sine în neant şi soarta ţării şi prestigiul Bisericii. M-am hotărât deci să iau asuprea mea rolul ingrat de a-1 sfătui, dorind ca-n

marile probleme dc stat să-şi poată fixa o conduită conformă intereselor superioare şi să-1 ferească astfel de a fi văzut în lumina lui reală, spulberând o iluzie spre nenorocul tuturor. M-am năzuit dc la început să mă dezbrac de cel mai elementar egoism şi am dat acelaşi sfat şi lui i. 1 .upaş, vechi prieten al lui, care de 2 decenii îi confecţiona cuvântările şi articolele pe cate le debita în faţa publicităţii. Ciudat lucru însă, acest: alintat al norocului improvizat nu numai că a fost lipsit de înţelepciunea unei reale autopreţuiri, dat, sub presiunea saltului vertiginos, «sărmanul popă» a pierdut cu totul busola oricărui echilibru de gândire. Noua slujbă i-a dat aere dc grandoare şi-o suficienţă ţărănească. O senzaţie de beatitudine brutală a început să strige din toate atitudinile lui. O conversaţie cu dânsul în astfel de împrejurări echivala pentru mine cu o zguduire dc nervi insuportabilă. Toate bunele mele intenţii, întreg bagajul de sfaturi şi sugestii pe care i-1 serveam cădeau neputincioase în faţa acestei meschine conformaţii cerebrale de ţârcovnic boierit, care mă bătea pe umăr:

— *„Noi doi suntem oameni superiori!X nu înţelege că eu nu pot să fiu un călugăr bleg cu ochii la icoane, ca atâţia alţii, că slujba de regent îmi impune să fiu mondial.* "(Săracul! voia să zică *mondeni)* Fiecare întâlnire mă convingea tot mai mult că nu e nimic de făcut cu acest Mazarin rural şi că nici măcar aparentele nu vor putea să fie salvate. Două vorbe dacă schimba cu orice străin, chipul veritabil ieşea la iveală de după sutana de mătase. Nenorocirea era că la tot pasul dorinţa lui de bonomie se confunda cu trivialitatea, nelipsind pe aici şi pc colo nici neproductivele excese de limbaj. în acelaşi timp, cronica scandaloasă îi punea în socoteală o întreagă serie de aventuri galante, cari pe urma atâtor asceţi ce s-au perindat la Mitropolia Ungro-Vlahiei cădeau tulburătoare în conştiinţa publică.

Un simţ de orientare în marile probleme de stat îi lipsea cu desăvârşire. Din momentul intrării în Regenţă a încetat să-şi exercite funcţiunile de patriarh, fără să ia asupră-şi în acelaşi

timp îndrumarea trehilor statului. Biserica a pierdut astfel pe conducătorul ei, iar în schimb statul n-a câştigat nimic. O clară vedere a situaţiei politice n-a avut niciodată. Nu se călăuzea decât de un oportunism ieftin, care l-a condamnat din primul moment la rolul degradant de a fi necontenit exploatat dc către Maniu, care, pe lângă întărirea lui, l-a împins şi la acte nesăbuite împotriva Bisericii Ortodoxe, cum a fost chestiunea călindarului şi desfiinţarea Ministerului de Culte. O ruşinoasă duplicitate l-a povăţuit pe moment în raporturile cu mine şi cu vechii lui prieteni dc la Sibiu. Convorbirile noastre îmi vor rămâne în minte ca monumente de ridicol menite să ilustreze dureroasa eclipsă a autorirăţii noastre de stat de pe vremea Regenţei. De câte ori mă duceam să-1 văd, cu multă amărăciune în suflet, ca să-i arăt procesul de decompoziţie a vieţii de stat sub cârmuirea lui Maniu, care sărăcea şi anarhiza ţara, la toate loviturile pe care i le arătam, el ridica braţele în sus şi-mi răspundea cu acelaşi refren, şi cinic, şi perfid: - *„Dar să-ţi spun eu!"\m* povestea repede o lovitură şi **mai** gravă dată intereselor de stat pentru ca să termine cu aceeaşi clamoare fără consecinţe: *„Hoţii şi tâlharii!"* 11 priveam în albul ochilor şi-1 fulgeram adesea cu scârba mea liniştită: - *„Bine, dar atunci? Tu ce rost ai în calitatea ta de regent?"* El îmi răspundea senin, aproape râzând: *„Dar cu nu sunt decât 33 de procente!"* Cu această formulă de nepăsare puţin deghizată, Sanctitatea sa a înghiţit tot. Ce c mai rău, a iscălit tot. Ce e şi mai râu, că de atâtea ori a făgăduit o rezistenţă şi nu s-a ţinut niciodată ele cuvânt. Mi-aduc aminte, între altele, de protestările lui în chestiunea legii administrative. L-am văzut atunci în mai multe rânduri, i-am arătat primejdia concepţiei lui Maniu, menită să sfarme unitatea ţării. Argumentele mele l-au convins pe toată linia. Ofta cu noi din baierele inimii şi vocifera zgomotos: - *„Mai bine-mi tai mâna decât s-o iscălesc"*. Rezultatul se ştie. Toată vremea, pe de-a întregul, aceeaşi purtare. Consecvent cu

această abdicare de la prerogativele înaltei funcţiuni, regentul primea drept contravaloare însemnate beneficii de patriarh. întrcbându-1 deunăzi cât a costat palatul pe care l-a zidit din banii încasaţi pe vremea Regenţei, mi-a răspuns neted: 25 milioane. Ce vor mai fi fost în acest timp, bănet de procopseală a Sfântului Duh, cum s-ar zice, nu-mi prea pot da seama. Ştiu însă o exclamaţie piramidală a înalt Preasfinţiei sale, care e prea caracteristică în simplitatea ei de epopee, pentru a nu o reţine aici drept mărturie pe seama viirorimei. Nemerisem într-o zi la dânsul tocmai după ce îl părăsise vechii prieteni din Ardeal, episcopul Ivan şi fostul ministru Lupaş. M-a primit cu o răbufneală de demnitate ultragiată:

— *„Dragă, ăştia tot proşti au rămas. Inchipuieşte-ţi ce mi-au cerut. Unul ca să dau bani pentru Catedrala de* ***hi*** *Cluj, celălalt ca să fac o (Linie «Astrei» de la Sibiu. Eu le-am răspuns: - «Voi sunteţi doi provinciali care habar n-aveţi pe ce lume trăiţi. Eu nu pot arunca banii pe fereastră, trebuie să trimit depmnere la o bancă din Elveţia, să am puşi la o parte. Ce ştiu eu ce se întâmplă mâine?»* "

L-am privit din creştet până jos la poalele anteriului şi, v-asigur, Preanorocirea sa n-avea nimic din turmentările mistice ale lui Francisc de Assisi . Când se va scrie odată istoria analitică a acestei perioade şi se vor da la o parte toate minciunile cuvioase pentru a se putea descifra cauzele dărăpănării actuale, atunci se va zugrăvi cu severitatea cuvenită în galeria oamenilor de răspundere şi profilul Patriarhului. Intru cât mă priveşte, convingându-mă repede de starea tragică în care a ajuns ţara, am înţeles că Regenţa trebuie înlătutată şi mi-am luat partea din necesara operă de dărâmare.

Sunt încă vii în memoria mea desele vizite nocturne de la Patriarhie, când prin informaţii pipăite la faţa locului îmi

Francesco d'Assisi (1182-1226) renunţase la toate bunurile sale pământeşti în favoarea săracilor şi neajutotaţilot. Aici, în acest sens.

drănniiam planul schimbărilor apropiate, l-am reţinut figura speriată din noaptea premergătoare sosirii lui Carol, când i-am spus, potolit, cu multă covingcre: — *„Să ştii că vine"*. Reintegrarea lui în Biserică s-a făcut fără nici o protestare. Deodată cu proclamarea noului rege, el a redevenit umilul supus care nu păstra decât pretenţia de a i se servi pensie 150 000 lei pc lună, dcclarându-se perfect satisfăcut. Dc atunci şi până azi, când îl văd n-are multe de discutat. Instalat în palatul organizat cu o completă lipsă de gust, cu mobilier modern dc la o casă evreiască clin Arad, cl c complet lipsit de criticism în faţa stărilor schimbate. Şi în vizita de azi, ca şi de alte ori, n-am făcut decât să-i cer câteva numiri de preoţi, dând astfel ascultare solicitărilor oprite la pragul meu. Sunt convins, pentru viitor, Miron Gristea nu ne rezervă nici o specială surpriză. N-aş îndrăzni însă să-i asigur o stabilitate pe scaunul tic patriarh pentru zilele dc mai târziu, când lumea va vedea mai limpede în jurul lui. Ideea cu banca din Elveţia te pomeneşti că n-a fost lipsită dc oarecare intuiţie a realităţilor.

1 aprilie 1931

Ziua naşterii mele. Revizuiri dc conştiinţă. Bilanţ sufletesc, criză intelectuală, întrebări cu răspunsuri crude. Constatare: Viaţa unui om nu trebuie judecată după avânturile cu care a pornit la drum, ci după obstacolele pe care societatea le-a pus de-a curmezişul gândurilor lui. Dacă povestea n-ar fi destul dc tristă aici ar fi multe dc spus. Să însemnăm pentru moment, cu resemnare cuvenită, vechiul dicton latin: „Margaritas ante porcos".

2 aprilie 1931

S-a închis Parlamentul după ce în ultimele zile a vărsat legi cu nemiluita. A votat şi legea agrară şi n-a votat legea presei, cu totul contrar asigurărilor ce mi-a dat regele. Un detaliu amuzant: s-a înscenat o revoltă mută împotriva lui Manoilcscu. Omul a afişat prea mult protecţia regelui pentru ca să nu se stârnească gelozii şi resentimente. Şi-a dat demisia. Să vedem. Surpriza este elementul nostru de căpetenie în politica de azi. Averescu a sosit la Severin. Din cuvintele ce a spus la gară, aleg că vine cu protestare împotriva regelui. I-am trimis scrisoare, tablou al situaţiei.

3 aprilie 1931

Mă preocupă tot mai mult atitudinea generalului. Papacostea spune: *„Şi-a făcut discursul la Acqui. Va spune tot ce ştie şi va face apel la ţară"*. I-am răspuns: *„înainte de venirea lui Carol pulsul evenimentelor a fost febril şi al nostru prea domol. Astăzi mi-e teamă să nu fie invers"*. Nu am bune profeţii pentru pripeala lui Averescu. Nu cred decât în acţiunea oamenilor cari rămân în cadrul temperamentului lot.

Vizita lui Ar. Blank. Nu mai pricepe nimic. Are o vorbă sugestivă: *„Nu ştiu cât va mai merge aşa. Să stai în Piaţa Teatrului, în văzul tutidor, pe frigul ăsta şi să-ţi scoţi paltonul, lumea dă din cap şi trece înainte. Dacă scoţi şi haina, stă nedumerită locului şi se uită la tine. Dacă vrei să scoţi şi vesta atunci începe să strige: «Dl balamuc!». Aşa e şi cu guvernul. Au plecat pe rând, azi unul, mâine altul, toţi grangurii. Am rămas cu oamenii de-a doua mână, A dat demisie şi Manoilcscu, nu mai înţeleg nimic"*.

4 aprilie 1931

Dis-dc-dimineaţă d-na Pruncit m-a scos din baie:

- *„M-a trimis Maruca să-ţi spun că ai avut dreptate. Regele e un slăbănog. Poate era mai bine să nu vie în ţară. Cu Nae a mai slăbit-o"*.

La dejun, Lupu. Ideea lui: să facem guvern laolaltă, noi doi cu Gh. Brătianu. *„Aceasta e indicaţia regelui"*- spune el.

Audienţe la Palat. Manoilcscu menţine demisia. Mironescu iese bosumflat. întâlnirea mea cu Manoilescu în casa lui Pleşoianu. Ora 5. Se prezintă vesel şi degajat ca un violonist după un concert reuşit: - *„Tot mi-a mai rămas încă atâta averescanism ca să vă fac o bucurie. Guvernul a demisionat"*. îmi spune că regele i-a vorbit azi de mine şi-mi va cere cu stăruinţă concursul, li dau formula mea: guvern Averescu cu Gh. Brătianu. El primeşte toate soluţiile cu condiţia ca să fie în ciorbă. Am impresia că de la întâlnirea noastră a plecat la Duca.

Agitaţie în oraş. Ediţii speciale. Comunicatul guvernului cu demisia. Invocă necesitatea dc a se strânge laolaltă toate forţele politice. S-a chemat Tituleseu în ţară. De acum să vedem cum vor vorbi evenimentele. Am o senzaţie de uşurare, respiră ţara. Mâine soseşte Averescu.

5 aprilie 1931

A sosit Averescu. La Gara de Nord i s-a făcut primirea triumfală. Multe mii de oameni. Momentul intrării în Bucureşti a fost bine ales. Mulţimea scăpată de sub apăsarea guvernului căzut a alergat spre el cu explozii de entuziasm. Pe peron au fost de faţă toţi fruntaşii partidului. Averescu a coborât din vagon vesel, mulţumit de căldura maselor.

In fundul ochilor lui, o umbră de îngrijorare, abia perceptibilă. **N**-aş putea să zic că revederea dintre noi doi a fost extrem dc cordială. Pesemne, în singurătate, departe, cu firea lui bănuitoare, a tors mai departe firul discuţiilor noastre anterioare. Controversa dintre noi pe chestiunea regelui, cu scadenţa ei apropiată, i-a tăiat, se vede, spontaneitatea gestului.

Singura manifestare de bucurie mai expansivă a avut-o faţă de generalul Coandă. Cei 2 bătrâni ostaşi s-au îmbrăţişat şi s-au sărutat. Eu m-am smuls din vârtejul mulţimii, după împlinirea formelor şi-am plecat fără să fi avut cuvântul lui, ca de obicei, pentru o întâlnire în cursul zilei de azi. Mi s-ar fi părut logic, ca, după o absenţă de două luni, revenind acasă, primul

contact să-1 fi luat cu mine, ca totdeauna, dacă nu din alte motive, măcar pentru a-şi culege informaţiile. A văzut în schimb însă pe Duca în cursul după-amiezii, care, fireşte, în pragul naufragiului, şi-a pus în lucrare antettele vechiului şiretlic cu dorinţa de a şi-1 face aliat, cu planul de a-1 trăda la prima ocazie pe preţul unei reconcilieri cu regele. Ce vor fi vorbit ei doi nu ştiu, probabil s-au pus de acord. Averescu faţă cu liberalii devine totdeauna tratabil, în măsura în care i se menajează vanitatea personală. Curios lucru la roţi bătrânii din ţară, în măsura bătrâneţii chiar, agrementul Partidului Liberal constituie încă un argument puternic. Vom vedea mâine până unde s-a mers. Sunt în gardă şi nu voi fi deloc prizonierul d-lui Duca sub a cărui ocrotire simt fărâmitându-se, nu [ieste mult, moştenirea lui Ion Brătianu.

Cum se va isprăvi criza politică? Nu văd, desigur, limpede desfăşurarea lucrurilor. Logica dc odinioară şi măsurile de apreciere consacrate nu se mai potrivesc la noi, psihologia tulbure a regelui nu se pretează la o analiză uşoară. Tot astfel Maniu şi Duca, faliţii politici ai momentului, sunt greu de descifrat în combinaţiile lor, fiindcă nu pot să-mi dau seama cât de departe îi va împinge conştiinţa slăbiciunii lor. '1 'itulescu a fost însărcinat telegrafic cu formarea guvernului. S-au nesocotit deci vechi uzanţe. Consultarea şefilor de partid a fost dată la o parte.

Se va vedea ce va ieşi din încercarea cu acest om-reclamă în care eu n-am crezut niciodată. Nu ştiu cum, dar m-au năvălit exact aceleaşi presentimente ca-n ziua când Maniu a ieşit radios de la Palat ca prim-ministru al ţării. Legenda zilei mi se pare si azi ca şi atunci tot atât de falsă, tot atât de inconsistentă. Tituleseu vine ca salvator. Sunt convins însă că, după guvernare, România va fi mai bogată cu o decepţie scump plătită. Problema primordială care se va pune va fi parlamentul, în primul moment se va produce o diferenţiere a câmpului politic pe această chestiune. Maniu cu ai lui va fi contra

dizolvării, va făgădui sprijinul lui Titulescu, punând această condiţie. Toate celelalte grupări se vor declara pentru dizolvare. Admisă fiind dizolvarea, în mod logic s-ar exclude participarea lui Maniu. Se pune întrebarea: Ce va face Duca? Va primi să-şi trimită delegaţii într-un guvern alături de Gli. Brătianu, care — fireşte — în caz de alegeri pe lista comună va pretinde cel puţin aţâţi reprezentanţi ca şi Duca? Dacă da, atunci ar recunoaşte si consacra existenţa unui al 2-lea partid liberal, cu toate consecinţele. Dacă nu, s-ar expune la subţierea rândurilor în partidul lui şi la momente grele în alegeri ca opozant. Ce va face oare micul intrigant căruia i s-au înfundat socotelile? Mai normal mi se pare să reziste. Ar rămâne deci Partidul Poporului, cu Gb. Brătianu şi Lupu. S-ar putea închega pe această bază un guvern de concentrare parţială. Va primi oare Averescu această soluţie? Ce e preferabil pe seama noastră? Să mergem la opoziţie alături de Maniu—Duca, cu riscul dc a deschide o campanie împotriva regelui, ca apoi el, împins de împrejurări, să fie silit să se împace cu duşmanii lui cei mai importanţi, deci cu sacrificarea noastră, sau, dacă ni se oferă posibilitatea de a avea pe seama noastră punctul de greutate al guvernării, transformând deci pe Titulescu, prizonierul nostru, să primim ideea şi să mergem înainte?

Convingerea mea e că partidul întreg este pentru această soluţie din urmă. Să aşteptăm, totul trebuie privit prin prisma utilităţii pentru ţară. Negreşit, aventura trebuie înconjurată.

Carp aduce vorba lui Baliff că încercarea cu Titulescu e o demonstraţie numai şi că-n intenţia regelui este formarea unui guvern Averescu. Se poate că vom ajunge acolo, regele fiind silit de împrejurări, eu însă nu cred că azi are acest plan!

6 aprilie 1931

Matinală ca totdeauna d-ra Pruncu s-a prezentat: - *«Maruca e foarte tristă»,* începe să-mi şoptească, cu aerele de comunicativitate ale ferelor bărrâne, mica proxenetă.

Destăinuirile ei se înşiră pe rând ca mărgelele de chihlimbar în mâinile unei stareţe vinovate:

- *„Maruca se plimbă prin casă şi oftează: «Carol? cest la pourriture». lunian a fost ieri şi s-au plâns reciproc. El era foarte violent spunând că au greşit că l-au adus in ţară pe rege şi că Ion Brătianu a fost singurul om mare care a văzut limpede. Maruca a trimis azi flori generalului Averescu. «Sa voisine toufours proche»; am văzut scrisoarea: sirop şi sumisiune absolută. Cât despre Nae, ele cam fiert. întreabă dacă intră"in guvern sau ba. Maruca e amărâtă: «Dacă m-ai înşelat, Nae! Ai colorat totdeauna lucrurile şi abia astăzi văd adevărul». "*

Prunca încheie misterios: *„Furtunică, aşa îi zic eu Maruchii, arc flacără în sufletul ei, deşi e cam mocirlită azi. Să ştii că isprăveşte cu Nae".*

*

Stan Ghiţescu s-a prezentat să-mi facă din nou profesie de credinţă:

- *„Excelenţa, să ştii că partidul ţine cu orice preţ să participăm la guvern. Domnul general să facă ce vrea, noi te urmăm pe dumneata".*

- *„Bine, Stane, să vedem".* I-am strâns mâna, el m-a privit drept în faţă ca după [un] târg făcut şi mutra lui de plutonier reangajat a căpătat o notă mai marţială.

Vizita la Averescu! Am plecat spre casa de la Şosea pe jos plimbând cu mine gânduri nelămurite încă pe care situaţia mi le împingea la suprafaţă. Ce se va întâmpla oare în clipa când în capul bătrânului mareşal ambiţia lui personală va ajunge în coliziune cu interesul general şi cu instinctul de conservare al partidului. Voi avea eu oare tăria necesară ca să reexaminez situaţia în chip raţional, desfăcut de orice prejudecată? în frumoasa zi de primăvară, mergând înainte pe drumul meu,

mi se părea că în văzduh stăruie o vagă tristeţă, ceva din senzaţia biblică a deşertăciunilor pământeşti. Pe Averescu l-am găsit admirabil refăcut fiziceşte. M-a primit zâmbitor şi potolit cu acea stăpânire de sine care l-a făcut totdeauna să păstreze un perfect echilibru. *„Ştii* – a început el – *m-am gândit de multe ori in străinătate la un lucru care n-o să-ţi placă. De ce mă mai zbat eu când aş putea să trăiesc atât de frumos având mulţumiri în viaţă şi lipsit de îndatoriri către alţii".* Gentil, mi-a spus că a adus un căţel de la Scverin pe care i-1 făgăduise neveste-mi. A sunat şi a spus feciorului să vie cu el. Ca de obicei, m-a făcut să dezleg sacul eu cel dintâi, l-am relatat în ordine cronologică cele petrecute în lipsa lui, toate pe rând: încercările mele cu Baliff şi ofiţeri de la Palat de a câştiga pe rege pentru soluţia noastră, povestea lui Burillianu de la Banca Naţională, vizita lui Titulescu şi audienţa la rege. Au urmat aprecierile lui cunoscute la adresa lui Carol. în chestia împrumutului el crede aşa: regele a fost pentru; guvernul, contra. Regele a ţinut însă să aranjeze aparenţele în sens cu totul invers. S-a supărat când Popovici l-a descoperit, şi s-a speriat când acesta şi-a dat demisia şi-a dat înapoi. Va fi ştiut el de ce. Faţă de Titulescu e foarte sever în aprecieri. Ca de obicei, îi face istoricul luând lucrurile de la început. îmi spune că are să fie foarte dezagreabil cu el şi nu este exclus să-1 primească cu cuvintele: *„Iţi urez ca încercarea de azi să iasă mai bine ca chestia optanţilor".* Despre Duca, cu toate aluziile mele de a-1 prezenta aşa cum este, nu vrea să se exprime. Nici nu ţine să-mi vorbească de vizira lui de ieri. înseamnă că a fost captat. (Profundă greşală. Toate se plătesc.) Văd că n-a pierdut speranţa că se va face apel la dânsul, îmi spune că cineva din jurul regelui i-a insinuat soluţia să primească 2 sau 3 oameni desemnaţi de rege în guvern şi va fi însărcinat să-1 formeze el. Probabil, e vorba de Manoilescu şi Condiescu, zice el. Stă pe gânduri, vrea să dea impresia că refuză. Nu văd însă multă convingere în atitudinea lui (cred că ar ceda). A dat ordin să se amâne congresul. Vorbea şi de

convocarea comitetului de direcţie. Conversaţia n-a avut note precise din amândouă părţile. El, probabil, nu vroia să-mi dea lămuriri, ca să nu-şi dezvelească planul de acţiune, iar eu nu i le ceream, ca să nu fiu nevoit în mod intempestiv să deschid o controversă. Ne-am despărţit deci în mod amabil, rămânând să ne vedem mâine-poimâine. Am plecat cu impresia destul de neplăcută pe care o dă tăinuirea reciprocă după o îndelungă colaborare, oarecum un prim accent al resentimentelor viitoare.

Gh. Brătianu, la ora 6, a venit să mă vadă. Am examinat împreună situaţia. Dând la o parte sfiala după mai multe întrevederi, azi mi s-a părut dezgheţat, destul de înţelegător, spontan şi simpatic. A primit sugestiile mele şi am căzut de acord. I-am arătat că sunt şi rămân pe lângă vechea noastră convenţie: un guvern Averescu cu gruparea lui. Ne-am înţeles că raporturile noastre cu Titulescu vor avea două etape. Prima, tentativă de concentrare generală la care vom răspunde în principiu *da,* punând condiţii amândoi: dizolvarea parlamentului, iar el adăugând şi condiţia dc a fi tratat egal cu Duca ca număr şi însemnătate de ministere. Tot astfel şi [în] număr de deputaţi în caz de liste comune. Aceasta pentru a se bara intrarea lui Duca, precum se va exclude credem Maniu prin dizolvarea Camerelor. Rămâne stabilit că imediat ce vede unul din noi pe Titulescu pune în cunoştinţă pe celălalt, comunicând lui Titulescu câ-i dă răspuns peste 24 ore. Aceasta e prima etapă. Pentru a doua, discuţia noastră se amână până atunci, li pun în vedere că în toate conversaţiile noastre de până acum n-a fost vorba decât de un aranjament între noi în ipoteza unui guvern Averescu şi că n-am vorbit niciodată cu mareşalul nici [dc] admiterea lui I.upu alături de noi, nici [de] posibilitatea unui aranjament cu Titulescu. Toate acestea le voi examina după ce am trecut de prima etapă. Văzând şi făcând. El mă întreabă dacă din politeţe n-ar trebui să vadă pe Averescu. Eu răspund: *„Să vedem mâine. In orice caz dacă se va şti că ai fost la mine va trebui să mergi".* De acord amândoi

asupra lui Argctoianu şi Manoilescu. Unul balast politic; celălalt, economic. Pentru amândoi plătim note politiceşte, el şi cu mine. Ne despărţim prieteneşte. întru cât mă priveşte veneam cu o impresie de tinereţe, castă politiceşte, şi cu dorinţa colaborării.

Gazetatul Joldea spune: *„Am vorbit cu Manoilcscu care se consideră tot membru al Partidului Naţional-Ţărănesc. Aşteaptă să vie Madgearu şi, dacă acesta nu va ţine cu orice preţ să-l excludă din partid, el n-ar participa la viitorul guvern chiar dacă i-ar cere-o regele şi s-ar păstra, pe viitor, om de legătură cu Palatul".*

G. Plcşoianu vine cu traista lui purtată pe la multe uşi. Vorbeşte astfel:

- *„Manoilescu a fost la mine acum seara şi mi-a spus că regele ţine, cu Tituleseu împreună, să intri în guvern. Nu vor participa nici Maniu nici Duca. Tituleseu spune că vă completaţi reciproc. Iţi va oferi 4 ministere, între care şi Internele".* (Urmează obişnuitele suplicaţiuni: *„Gândeşte-te, şefule, nu ne bisa!"*})

întreb: *„Ce face Duca?".* El: *„Mi-a spus azi: «Particip la guvern de concentrare: cu George Brătianu, însă, în nici un caz» ". „Am vorbit însă cu mai mulţi liberali,* spune Plcşoianu, *care mi-au declarat că partidul nu poate să se desfiinţeze şi sunt gata să treacă cu Gheorge Brătianu".* Pleşoianu termină: *„Mâine la ora 5 Manoilescu se vede Li mine cu Duca".* - *„Are bune sentimente pentru el?"* — întreb cu. — *„Oribile",* răspunde Pleşoianu. — *„Să trăieşti!".*

Gazetarul Bobeş, între altele: *„Ştiţi de ce ţine Tituleseu cu orice preţ să vie în ţară? A fost însărcinat de rege să aranjeze la Londra reconcilierea Curţii cu Carol după consumarea divorţului* .

Nu în urma divorţului lui Carol de principesa Elena se răciseră raporturile cu Curtea Marii Britanii, ci datorită comportării prinţului la moartea reginei Alexandra, la 21 noiembrie 1925, când, trimis să ia parte la funeralii, el a părăsit Londra pentru a se duce la Paris să se întâlnească cu Elena Lupescu.

N-a reuşit. Prinţul Nicolae a fost trimis în noiembrie la Londra, să încerce el. N-a fost primit hi Curte. Finanţa engleză, cum vedeţi, nu participă la împrumut şi se ştie că bancherii la Londra urmează indicaţiile Forreign Office-ului, Regele a invitat la Bucureşti pe Sir Henry Detterding, să încerce prin finanţa engleză o presiune asupra Curţii de la Londra. N-a reuşit. După toate aceste situaţia lui Tituleseu acolo e intenabilă. Ce să facă, să ia legaţia de la Paris după Cezianu? Nu se poate. Vine deci în ţară să fie prim-ministru ".

7 aprilie 1931

Reţin pentru ziua dc azi ştirea despre primirea prinţului Nicolae la Budapesta. Ungurii i-au dat o mare atenţie. Horthy şi Bethlen au fost tot timpul în jurul lui. Cred că e mai mult decât obişnuita notă fastuoasă în actuala primire. E mai mult şi decât vaga simpatie pentru Carol, care stăruie la Budapesta. Să fie oare la mijloc din nou ideea uniunii personale, care scoate capul la foştii mei compatrioţi, ca o parodie a vechilor relaţii cu Austria, ca o platformă de protestare comună împotriva slavilor sau ca o formulă meşteşugită pentru a strânge din nou laolaltă pe unguri? Pun de acord această demonstraţie cu scrisoarea ce-mi trimite de la Budapesta, zilele trecute, scriitorul Harssany Zsolt, care-mi arată dorinţa unei întrevederi din partea contelui Bethlen.

Cu cât mă gândesc mai mult, cu atât îmi apare mai curioasă înţelegerea lui Averescu cu Duca peste capul meu. F,ste o indelicateţă care, fără a mă îndemna să fac şi cu la fel cu alţii, mă pune în gardă şi mă dispensează de a da scamă despre intenţiile mele.

Cetesc din ziare că Duca a avut întrevedere cu Csicso I'op. Vasăzică, înţelegere cu Averescu, înţelegere cu Maniu.

Prevederile mele se împlinesc. Bietul mareşal apare inocent în ale diplomaţiei. Nu-şi dă seama că Duca se leagă de braţul lui şi de al lui Maniu pentru a evita propriul naufragiu, pentru a crea un front comun faţă de rege şi a avea astfel posibilitatea ca, printr-o întreită presiune, să câştige el la bucătărie; îl înţeleg pe Duca, clar nu pot legitima pe Averescu. Mai întâi, de ce atitudinea împotriva regelui, cu consecinţe grave, având motiv o ambiţie jignită? Al doilea, dacă presiunea prinde, regele va căuta să sc aranjeze cu componentul cel mai important al acestui trio, care, din nenorocire, nu suntem noi. Nu mai vorbesc de moralitatea gestului! Să ieşim la braţ cu Maniu, autorul dezastrului actual, şi cu Duca, care de zece ani uneltește împotriva noastră!

Am văzut cel puţin 15 şefi de organizaţie azi care nu înţeleg orientarea spre liberali şi vin la mine să protesteze, asigurându-mă de devotamentul lot.

Mitilineu a venit la mine să se «informeze». Fineţea lui dc levantin insular îşi dă seama că partidul joacă o carte mare, jx>ate ultima. Formulează, în următoarele 3 puncte, motivele care ne silesc să fim cu tot preţul părtaşi la combinaţia ce se va face.

I) Trebuie să sprijinim pe rege. 2) N-avem dreptul să lăsăm ca Averescu să-şi termine viaţa politică printr-o ştirbire de aureolă. 3) Nu putem distruge partidul.

Am înţeles pe undeva [că] printre cele trei sc zguleşte nevăzută de nimeni şi speranţa lui.

Văd din ziare că Duca, în desperare de cauză, pentru a înconjura alegerile generale din care Gh. Brătianu în mod fatal ar ieşi cu câştig, încurajează pe dedesupt ideea unui guvern naţional-ţărănesc, dar cu actualele Camere. Admirabilă consecvenţă după ce doi ani a strigat împotriva lor. Unde e norocul să reuşească reţeta! în câteva luni ar uni de gât laolaltă mârlanii şi escrocii. Reţin această zvârcolire pentru a-mi proba

încă o dată ceea ce în viaţă sc întâmplă adese, obişnuitul sfârşit de dramă al intriganţilor de a se strânge laţul care-i ştrangulează tocmai prin firele urzite de ei: cazul lui Duca. Dar mai este ceva. Cum nu înţelege după această demonstraţie biruitorului de la Mărăşti că locul lui nu este alături de Duca şi că în mod organic tot ce face şefuleţul liberal loveşte în interesele lui.

Lupii, văzut azi în treacăt, stăruie din nou să încheiem alianţa noastră cu Gh. Brătianu. Dc acord. Va veni însă vorba de o dozare justă la timpul său.

8 aprilie 1931

A începui fierberea. Partidul, atins de o febră moleculară, îşi împinge la centru componenţii lui ca să înţeleagă ce va fi mâine. Opinia generală: Să participăm la orice compoziţii. îmi dau seama de psihologia partizanilor, sunt dator să ţiu seamă de ea dac-o pot pune dc acord cu interesele generale. în adevăr, după patru ani de opoziţie, în halul de sărăcie în care se găsesc, fără speciale puncte luminoase cate să-i fanatizeze, bieţii oameni vor să iasă din inacţiune. Cu greu se va putea ca pur şi simplu ambiţia jignită a lui Averescu să fie o platformă de manifestare pe viitor. Este pentru întâia oară de zece ani încoace când o profundă deosebire de apreciere s-a ivit între mareşal şi mine. Am sincera dorinţă de a o înlătura, dar ce să fac dacă la tot pasul sunt silit să-mi dau seama că pure consideraţiuni etice nu pot determina atitudinile mele politice dincolo de jocul realităţilor.

Seara, masă la Blank în intimitate. El nu are idei politice precise. Defectul rasei îl urmăreşte în această privinţă. Tot astfel şi preocupările lui, îl îndrumă spre un tranzacţionism care angajează toate formele. Idealul lui ar fi un guvern de colaborare al tuturor, cu elementele cele mai de seamă, cate admiţând formulele economice preconizate de el (jjolitica de concesiuni) i-ar da posibilitatea unor afaceri de mare anvergură. E de

remarcat, ca o notă a situaţiei, aprecierile foarte calde la adresa lui Gh. Brătianu, în opoziţie cu opiniile de ieri.

9 aprilie 1931

A sosit azi-dimineaţă Tituleseu: concomitent, jurnalele sunt pline de declaraţiile lui. Debut deplorabil. Omul a călcat cu stângul. Imediat la intrarea în ţară a început să vorbească. Judecat după cuvintele lui n-ai de unde lua chiurasa de om de stat. E pur şi simplu flecar. Grandilocvent, inabil, ctitică acţiunea partidelor când vrea să se pună de acord cu ele. în goană după lozinca răsunătoare, nu izbuteşte să lanseze decât gasconade: „ *Vom manca mămăligă şi ceapă"*. Arc şi indelicateţe, care se pot întoarce împotriva lui, luând chiar o turnură penibilă. Detestă luxul de pe Calea Victoriei în termeni dc neobişnuită asprime. Cititorul îşi zice câ nu tocmai Tituleseu era cel mai indicat să facă pe biciuitorul luxului. Cei de pe Calea Victoriei dacă fac risipă o fac în definitiv pe banii lor, câtă vreme...

Are şi note de ameninţare: *„Va cădea capul meu, dar înainte va cădea o pădure de capete".* Foc bengal. Rachete fără consecinţe. Dau impresia omului fricos care strigă noaptea în pădure ca să-şi facă singur curaj. Aş dori să mă înşel spre binele ţării, dar nu cred că acest agitat eunocoid poate îndeplini rolul unui normal şef de guvern. II cred descalificat prin temperament şi prin insuficienţe fiziologice. Pentru orice activitate care cere un just echilibru de gândire şi o putere de muncă desfăşurată metodic cu tact şi continuitate. Profeţiile pe care mi le fac în intimitate sunt din cele mai triste. încă o legendă care se va risipi, socot eu, mai repede decât altele. Prin venirea lui Tituleseu aspectul dezagreabil dc laborator pe care şi l-a însuşit politica noastră devine şi mai accentuat. Suntem cu totul ieşiţi din ogaşa formulelor consacrate. Se dă la o parte ordinea de gândire fixată de decenii pentru a nu se pune în loc decât încercări hibride, păreri de diletanţi. Ideea guvernului de concentrare inventată dc rege şi lansată de Tituleseu e o erezie apolitică cu mult răsunet la analfabeţi, dar absolut goală în raport cu realitatea. S-a răspuns, fireşte, de către toate partidele cu o adeziune de principiu, fără ca cineva să creadă în posibilitatea înjghebării. Ziua de azi s-a epuizat în vizite de politeţe şi în asigurări platonice.

Agitaţia în partid a crescut şi s-a transformat într-o nevroză care angajează pe toţi. Casa e plină de partizani care manifestă zgomotos pe ideea concentrării parţiale cu Gh. Brătianu si Lupu. La obiecţiunea că mareşalul se împotriveşte în mod unanim mi se răspunde că ttebuic să merg înainte având sprijinul tuturor. Până şi Cudalbii vorbeşte de nevoia înlăturării ambiţiilor lui Averescu.

10 aprilie 1931

Lucru curios, Averescu nu mi-a comunicat nimic ce i-a propus Tituleseu ieri şi ce au vorbit azi. S-a convocat pentru astă-seată comitetul de direcţie. Nu prevăd nici o tulburare deosebită pentru această şedinţă.

Ora 5 jumătate după-masâ, vizita lui Averescu. Pe neaşteptate m-am pomenit cu mareşalul, care a trecut pe la mine venind de la Palat, unde a fost în audienţă ca şi ceilalţi şefi de partid. Şi-a dat seama, se pare, că-n fierberea actuală a lăsat să treacă prea multe zile fără să ne vedem. Ce gânduri vor fi trecut prin capul lui în acest răstimp, ce întrebări şi-a pus, cum a suportat oare protestările ambiţiei zbiciuite şi cc proiecte a schiţat în legătură cu raporturile noastre viitoare?

Din roate aceste, masca lui nu trădează nimic. FI o admirabilă stăpânire de sine, care a fost totdeauna apanagiul acestui om-disciplină şi care se menţine în toată plenitudinea la

vârsta lui. A intrat în casă, acelaşi zâmbet senin, a fost amabil cu nevastă-mea ca totdeauna, a cerut ceai şi ţigări şi a angajat conversaţia cu aceleaşi aere de intimitate ca de alte daţi, dând impresia că e străin cu desăvârşire de micile cancanuri care în timpul din urmă au trecut alături de dânsul. Vine să-mi spuie ce a vorbit cu Titulescu şi cu regele. Cel dintâi l-a văzut şi ieri şi azi; au stat de vorbă pe îndelete, cu obişnuitele retrospecţiuni în discuţie, cum e obiceiul generalului. Titulescu i-a arătat dorinţa lui dc a-l vedea personal într-un guvern prezidat de el pentru care îi cere sprijinul, l-a răspuns că nu crede în această combinaţie, dar că nu-1 lipseşte de ajutorul partidului şi primeşte să-i delege oameni. Mareşalul nu-1 poate lua în serios pe fostul ministru de la Londra, care cu gesturile lui risipitoare l-a exasperat când era şef de guvern.

„*Ţi-aduciaminte,* continuă el cu un surâs uşor dispreţuitor, *i-am. trimis atunci o scrisoare în care l-am rugat să nu mai expedieze telegrame interminabile şi. să-mi facă rapoartele în scrisori trimise cu poşta. I-am numărat eu cuvintele dintr-o telegramă fără nici o importanţă. Costă 11 mii de lei. Acest farsor vrea să vorbească despre cruţare. Sunt 3 ani de când, trecând prin Italia, cineva mi-a arătat într-o revistă o fotografie: Titulescu cu suita lui. Erau vreo 12 inşi. Călătorea cu un fast de niaharadje şi speria lumea cu risipirile lui. Îmi reamintesc, prietenul italian se uita mirat la mine: - «Ministrul dumneavoastră la Londra dă impresia că sunteţi cea mai bogată ţară din lume, tocmai atunci când guvernul de la Bucureşti trece pe sub furcile caudine în căutarea unui împrumut». Iată omul care vrea să salveze finanţele ţării*".

Averescu e perfect convins că încercarea lui Titulescu, dacă va izbuti, înseamnă pentru ţară o primejdie. El şi-a făcut planul. Trebuie să recunosc că hotărârea lui e pe deplin justificată. Singura cale în împrejurările de azi; e şi posibilă şi politică. Mi-a spus aşa:

— „*Astă-seară, la comitetul de direcţie, dacă-l ţinem, eu voi arăta propunerea care mi se face, voi spune că nu cred în rostul unui guvern de concentrare personal, deci nu voi participa la el, las însă comitetul să chibzuiască neinfluenţat de nimeni şi să decidă. Pentru a nu înrâuri cu nimic hotărârea voi ruga pe Coand.ă să prezideze şi eu mă voi retrage în camera de alături pentru tot timpul discuţiei. Voi reveni apoi şi voi comunica comitetului de direcţie că pentru durata acestei guvernări la care participă partidul, eu mă voi retrage de la conducerea lui efectivă, lăsând-o aceasta delegaţiei prezidenţiale. Mai târziu când lucrurile se vor schimba şi încercarea lui Titulescu se va dovedi neizbutită, cum cred eu că va fi, atunci voi ieşi eu din rezervă şi voi remorca partidul după mine*".

Formula e, desigur, inteligentă, maschează în mod abil o amărăciune, înconjură o ruptură, nu lipseşte partidul de beneficiile momentului, ferindu-1 astfel de destrămare, şi-i păstrează platforma unei manifestări de mâine. în treacăt fie zis, dacă până la urmă va păstra acest punct de vedere, Averescu iese din vâltoarea actuală şi cu o augumentare de prestigiu şi cu posibilităţi pentru un viitor apropiat. în faţa evaporării nu prea îndepărtate a legendei Titulescu care uzează pe toţi, el se păstrează singura rezervă. în acest sens a vorbit şi regelui Carol în cuvântarea care a ţinut-o; la început [acesta] a fost solemn şi grav, nelipsindu-i chiar o nuanţă combinatorie, când a spus că dacă nu va reuşi în dorinţa iui de a strânge laolaltă toate forţele va şti cc să facă. Averescu nu s-a lăsat impresionat de acest limbaj forte, a răspuns blând, tacticos şi ferm: „*Sire, la Majestatea voastră vorbeşte încercarea, la mine experienţa. Ideile mele sunt cunoscute. Conştiinţa nu-mi îngăduie să particip la o acţiune în care nu cred, dacă numai una la mie ar fi că dreptatea e de partea mea şi atunci s-ar justifica atitudinea ce am! Pentru a nu pune însă nici un obstacol, partidul meu vă este la dispoziţie. Mai mult, toată vremea cât va*

dura acest guvern mă dau la o parte, renunţ la o activitate politică. Sunt gata chiar să plec în străinătate". Vorbele rare ale mareşalului, care-mi relatează vizita lui, sunt destul de mişcătoare: *„Regele ce-a răspuns?",* întreb eu. *„A pierdut cu totul nota solemnă şi a rămas pe gânduri, l-am urat sărbători fericite respectuos şi ne-am despărţit cordial spunându-mi că luni ne va consulta din nou".* Am hotărât să amânăm comitetul de tlirecţie deci pentru luni seara, neavând un obiect special de discutat şi părându-ni-se amândurora mai potrivit să nu ne descoperim încă jocul. Conversaţia noastră s-a lungit apoi calmă, depăşind cu încetul problemele de actualitate, îndrumând-o cu sjire amintiri de demult.

Văzându-mi pe masa de scris volumul cu memoriile lui Foch, Averescu mi-a arătat că stima lui pentru Joffre e mai mare, fiindcă bătălia de la Marna a decis soarta războiului. La plecare, în anticameră a găsit vreo 15 inşi cu care a dat mâna prieteneşte, părea însă că în obişnuitul lui zâmbet nu lipsea, de astă dată, o linie uşoară de fină ironie. Necontestat, dacă logica ar fi să triumfe, omul acesta liniştit şi înfrânat ar fi cel mai indicat să ia conducerea tării, dincolo de verbalismul isteric care nu repară nimic.

11 aprilie 1931

Continuă chinurile facerii, nenumărate poveşti, combinaţii şi minciuni, care umblă de la om la om. Mi-e casa plină de zeci de vizitatori. Unii vin să-mi spuie, alţii să le spun. Toţi laolaltă constată că o înţelegere a tuturor e imposibilă. în acest vârtej, linia de orientare a lui Duca, pare în mod constant o apropiere de Maniu. Mi se spune că s-ar fi aranjat împreună, că ar fi căzut de acord, ba chiar ar fi câştigat si pe Tituleseu. Se vorbeşte de-un guvern al lor, în doi.

După dejun, am vizita lui Gh. Brătianu, cu care examinăm din nou situaţia, li spun, după ce m-a pus în cunoştinţă de audienţa lui la rege, că îmi menţin întru totul părerile mele de până acum asupra raporturilor noastre. E regretabil că nu ştie nici el nimic de la rege, dacă e sincer în tendinţa lui de a ne strânge pe toţi în acest mozaic ridicol, sau c un preludiu numai, pentru o altă soluţie ce se tăinuieşte încă. Regele nu l-a lămurit. Când i-a comunicat pretenţia lui: de a fi împărtăşit de-un tratament egal cu Duca, a dat afirmativ din cap, fără să spuie nimic. Ne dăm seama împreună c-acest execrabil mutism al lui Carol, care se-nchide în carapacea lui în mod egal si pentru prieteni şi pentru duşmani, încurcă socotelile noastre, li fixez planul cate trebuie urmărit mai departe. Mergem mână în mână, asociinclu-ne şi pe Lupu, cu scopul dc a înlătura combinaţia mare şi a pune în valoare înţelegerea noastră. Suntem dc acord că încercarea unui guvern de unire, al tuturor, imoral pentru că ar acoperi cu indulgenţa noastră pe autorii dezastrului, trebuie torpilată, chiar cu riscul de a împinge noi la formarea unui guvern Maniu—Duca—Tituleseu. Sc menţine cotdialitatea rcalţiilor noastre.

în fierbinţeala crizei politice reţin, totuşi, un certificat extraordinar al culturii româneşti. Ziarul *Universul* publică un răspuns al lui N. Crainic, prin care acesta pune la punct pe L. Rebreanu. El publică fotografia amprentelor digitale ale preşedintelui S.S.R. luate de către organele noastre poliţieneşti, înainte de război, când, pentru delapidare de bani publici, a făcut trei luni şi jumătate închisoare. Publică, de asemenea în facsimil şi fişa de la poliţie a tipului. Pentru mine, ca şi pentru orice observator, acest document vorbeşte mai mult decât un tratat de sociologic asupra ţării, sau decât toată colecţia de legi din *Monitorul Oficial* pe cei din urmă doi ani. Individul a reprezentant în mod oficial, cu hârtiile în regulă, cultura noastră oficială sub regimul lui Maniu. Dulce ţară___

Seara târziu, vizita lui Pamfil Şeicaru. Figură de condotier din bărăganul presei, mergând spre burghezie, după ce printr-o

haiducie de-un deceniu şi-a pus temeiurile unei solide gospodării.

Vine să mă vestească, zice el, că s-a hotărât, nu mai e vorba de guvern cu toată lumea, şi eu voi fi ministru de interne negreşit miercuri. Justificarea teoretică e, după părerea lui, faptul că tot în Ardeal va trebui să se dea lupta pentru biruinţa de mâine. Regele trebuie să înţeleagă că Maniu i-o coace şi astfel e îndreptăţită tendinţa lui vodă de a-1 diminua cât mai mult politiceşte. *„Cine s-o facă? Argetoianu e desigur o mână tare, bun deci la Interne, dar el nu are accentul de pasiune specială pe care-l ai dumneata faţă de Maniu. Iată logica. Dar am şi informaţia mea precisă pentru care pun în cumpănă tot prestigiul gazetei mele".* (Vorbe din maidanul gazetăriei noastre. Valorează tot atât cât şi celelalte şoapte ce mi se insinuează de trei zile la ureche de toţi aceia care văd ivindu-se pe orizont propriul lor noroc şi se prepară să-1 vâneze pe toate fronturile.) Intrepidul furnizor de epitete scabroase îşi face şi el micul Iui joc terminându-şi lunga poveste cu o propunere în toată regula: *„Arfi bine ca şi dv. în raport cu gazetele să urmaţi exemplul lui Maniu şi să luaţi câţiva gazetari mai de seamă pe listă... "*

Am înţeles!

în noaptea învierii am fost la Biserica Amzei. Curtea plină. Va să zică tot mai sunt creştini, în Bucureşti. Curios, până acum Auschnitt nu nc-a expropriat bisericile. Ardlumânările de ceară în miezul de noapte sub cerul primăvăratec. Fiecare cu sufletul lui.

12 aprilie (Pastile) 1931

Zi tristă, fără aer şi fără lumină. Un vechi obicei, moştenire din copilărie, m-a împins totdeauna să petrec învierea la ţară în atmosfera primitivă şi curată a ţăranilor, care mă făceau să retrăiesc amintiri dc demult, să dezgrop tradiţii şi să fac să vibreze în mine instincte ancestrale. Mi se pare că acum este pentru întâia oară că am rămas la Bucureşti, în zgomotosul profan şi flecăreţ al acestui oraş pripit şi fără probleme sufleteşti. Dac-aş putea scoate la iveală într-o carte tot ce se zbuciumă astăzi în subconştientul meu ca o tulburătoare deosebire între mine şi mediul în care sunt condamnat să trăiesc, atunci, cred cu, aş putea explica tuturor care vor să gândească de ce viaţa întreagă a acestui neam dă o impresie de provizorat fără adâncime.

Preocupările politice curente mi-au aburit fereastra sufletului, n-am văzut ca de alte ori în fund de scorbură.

13 aprilie 1931

Ii întorc vizita lui Averescu, dimineaţa, ora 11. Calm ca totdeauna, cu ochi şi umbre care-mi arată că e plin de bănuieli şi stă în gardă ca să pareze un atac. Politiceşte, planul lui e făcut: va lăsa să hotărască comitetul atitudinea partidului. S-ar părea c-au trecut pe la dânsul intrigi, care au prezentat în euloti false intenţiile mele şi, fără să-1 convingă, au izbutit să-1 neliniştească. El, fireşte, nu atată nimic din preocupările lui interioare. Acelaşi ton tărăgănat şi blând, acelaşi joc a! degetelor lungi şi demonstrative. Cum stăm faţă în faţă pe cele două fotolii de lângă birou, în tinde mâna şi ia o scrisoare de pe masă, îşi pune monoclul şi, cu o uşoară inflexiune în voce, mă priveşte o clipă aproape mustrător: *„E o anonimă, dar nu e lipsită de interes. Cineva i-a trimis-o regelui şi cu câteva rânduri adresate mie, îmi remite copia. S-o citim ".* E un fel dc poveste scrisă cu oarecare calităţi literare. Vine cam aşa: „A fost odată un împărat tânăr care a avut ideea barocă să omoare pe toţi bătrânii din ţară. S-au prăpădit toţi, a mai scăpat unul doar, pe care fiu-său, ajuns ministru, l-a ascuns într-o peşteră. Aşa s-a guvernat fără bătrâni, până într-o zi când împăratul vecin a trimis solie care a încurcat toate lucrurile. Cerea să i se dea înapoi o sfoară de nisip pe care o împrumutase el acum douăzeci de ani şi

ameninţă cu război dacă nu i se împlineşte pofta. Sfoară de nisip? Nimeni nu pricepea taina acestei dorinţi. Zarvă mare, frica de războiul care vine, zilele treceau, nici o lămurire. Aşa s-a întâmplat că, ducând de mâncare bătrânului din peşteră şi înrrebându-1, tânărul ministru a primit de la rătâne-său cheia de dezlegare: «Răspundeţi împăratului că s-a pierdut sfoara de nisip şi că-1 rugaţi să vă trimită el o sforicică cât de scurtă ca să vedeţi despre ce e vorba». Ghicitoarea a fost dezlegată, împăratul vecin a trebuit să se dea bătut şi a trimis vorbă: «Cine v-a dat răspunsul? Numai bătrânii îl ştiau». Sfârşitul a fost c-au pus să caute în toată ţara pe bătrân, l-au găsir în adâncul peşterii şi l-au scos de-acolo cu alai ca să-1 puie mare logofăt peste ţară".

Ce aluzie va fi fost în parabola din Orient pe care un partizan al mareşalului i-a ttimis-o şi pe care el mi-a citit-o în treacăt fără să stăruie asupra ei? Ne-am despărţir cald ca de alte daţi. In dreptul uşii, i-am mai repetat o dată vechiul meu refren: *„Păzeşte-te de Duca, domnule general'."*. M-a privit întrebător, a mişcat din cap fără să-mi dea un răspuns precis şi m-a lăsat să plec cu impresia că luptăm pe fronruri deosebite, fiecare pe al lui.

După dejun, ora 4, îmi telefonează colonelul Grigorescu, adjutantul regelui, că sunt primit în audienţă astă-seară, ora 7. Sunt foarte încurcat, era vorba să fie chemaţi numai şefii de partide. Telefonez la Gh. Brătianu şi la Lupu, mi se răspunde că audienţa lor e fixată, a celorlalţi de asemenea, la răstimpuri de o jumătate de oră. întreb la Papacostea dacă mareşalul a fost chemat. Mi se răspunde, nu. Va să zică jocul a început, tânărul Carol se bizuie pe puterile lui, vrea şi aici rupturi. Să vedem. Plec la mareşal să-i spun ce s-a întâmplat. Sunt cu sufletul îndoit. Ce va zice oaie? îl găsesc scriind. încep vorba aproape jenat şi-i spun ce m-a adus. A ascultat fără să clipească din ochi; probabil, tot aşa primea odinioară veştile tcle de pe câmpul de luptă. Cu nimic nu a lăsat să se înţeleagă că se simte

jignit, şi-a transpus convetsaţia pe planul politic: *„Iată declaraţia pe care-o fac astă-seară la comitetul de direcţie"*. Mi-o citeşte. E în adevăr admirabilă. Act de sumisiune în faţa regelui, abnegaţie patriotică, menţinerea demnă a credinţei lui politice, înlăturarea înţeleaptă a oricărei tensiuni de raporturi în cadrele partidului.

îi cer declaraţia s-o citesc regelui. Plec foarte mulţumit si cu o reală stimă pentru omul care suportă loviturile cu atâta pace aparentă. Niciodată nu mi s-a părut Averescu un exemplar mai caracteristic al rasei ca în clipa când ne-am despărţit, eu plecând la rege, el rămas în fotoliul Iui cu gândurile şi amărăciunile nemărturisite. îmi reapare, parcă, figura lui Bismarck după sacrificarea lui.

Gh. Brătianu trece pe la mine din nou pe la ora 6 să mă informeze ce a vorbit la Palat. în două cuvinte: *„Stăruinţă categorică să intre în guvern "*. La chestiunea egalităţii de tratament, Carol nu l-a încurajat.

La Palat ajung după 6 1/2, mă primeşte aghiotantul Grigorescu cu biata figură zămislită din tăcere şi inocenţă, tocmai opusul secretarului intim, Puiu Dumitrescu, personaj plin de vorbe insipide şi de impertinenţă, care-şi permite să aibe păreri şi să facă cu ochiul. Din nenorocire, acest individ găsit undeva, pe maidanele exilului, pare a fi azi unicul sfetnic al Majestăţii sale. înţeleg că e cu trup, cu suflet, pentru guvernul de concentrare generală. E penibil sfertul de ceas al aşteptării într-o astfel de societate. în sfârşit, s-a terminat, iată, coboară Dttca cu o roşeaţă pripită pe obrazul lui de lămâie stoarsă. îi întind mâna glumind: *„Ei, ce zici? Se face? Eşti optimist?"* îmi răspunde cam ambarasat: *„ Trebuie să scoatem căruţa din noroi. Dorinţa regelui e ordin pentru noi"*, răspunde el cu o sumisiune de perfectă lichea şi mă întreabă la rândul lui: *„D-ta ce zici?"* Eu zâmbesc mai departe: — *„Vasăzică eşti optimist?"„Da"*. — *„Prin pasiune ori prin temperament"*, arunc eu vorba şi plec fără replică, fiindcă adjunctul a venit să mă duc la rege.

îl găsesc pe Carol foarte aferat, ca omul în treabă, mă primeşte ctt multă gentileţe ca de obicei, dar şi conştient câ are o ispravă de făcut. Deschide votba hotărât: *„Goga, n-am mai vrut să-l mai deranjez pe moşul. Sunt chestiuni de detalii de discutat. Mai bine să le vorbim împreună. Ştii, apelul meu făcut tuturor partidelor. Vreau să se isprăvească cât mai repede. Ţin cu orice preţ să se facă guvernul de concentrare generală, cu toată lumea. De la-nceput trebuie să-ţi spun că nici vorbă nu poate să fie de aşa-zisa «mica Antantă», cum am auzit că i se spune".* 11 privesc în ochi şi îi răspund ferm: *„Da, Sire, să vedem condiţiile".* El se uită la mine pieziş şi după ezitarea de moment, mă întreabă: *„Cezice, mareşalul?"„Mareşalul, Sire,* - răspund eu *- e un mare om. Ca să-i cunoşti ideile, rogpe Majestatea ta să-mi dai voie să-i citesc declaraţia ce o va face diseară în comitetul de direcţie al partidului. Ea luminează şi un caracter şi spulberă o avalanşă de intrigi".* I-o citesc rar şi apăsat. Văd că ia note într-un carnet de pe masă. Rămâne câteva clipe pe gânduri între mirare şi nedumerire: *„E, în adevăr, foarte frumoasă. Spune-i, te rog, că îi mulţumesc. Dar, d-ta ce zici? Mai greu va fi la repartizarea mandatelor". „Sire,* răspund eu, *numai principiul egalităţii de tratament poate fi ba baza unei păci politice fără învingători şi fără învinşi. Aşa se face un armistiţiu leal". „ Va fi greu",* tace el, şi mişcă din cap îngândurat. Şi răspund pe larg răspunzându-i [sic!] că valuta politică nu e stabilă, că partidele în aprecierea publică cresc şi scad la preţ. La un moment dat, văzând că nu-1 mişcă acest argument moral, ridic tonul: *„Sacrificiulpe care ni-l cereţi eprea mare. Vă asigur că-mi sângeră sufletul la ideea că după guvernarea lui Maniu nu va fi. nici o sancţiune. Nu înţeleg în numele cărei morale mi se cere să ies cu Aurel Dobrescu la- braţ. Cât despre partidele mari, despre care aud. vorbindu-se, să mi se dea voie, Sire, să mă îndoiesc de puterea lor. In orice caz, temeiul meu e mai puţin şubred decât al lor. Nu sunt nici lovit de cancer Li inimă ca Duca prin Gh. Brătianu, nici nu*

sunt azi după o guvernare care s-a prăbuşit sub oprobriul public ca luliu Maniu". Diatribele mele se pare că au prins. Le înseamnă la carnet. *„Bine,* - continuă el, - *voi stărui din toate puterile".* Glasul însă pare mai mult evaziv. *„Dar, d-ta, te rog pe d-ta să intri în minister. Nu vrea Averescu, înţeleg, ia d-ta un portofoliu, afară de interne, externe şi finanţe pe care şi le rezervă Tituleseu, oricare, înţelege-te cu el". „Sire,* răspund eu, *e chestiune de aptitudini". „Ah, nu* - îmi replică imediat. — *Azi nu mai sunt ministere mari şi mici. Toate sunt egale". „E vorba de competenţă "* — insinuez eu cu oarecare perfidie. El ca să parele se face niznai: *„Bine, atunci intră fără portofoliu şi Anibal Teodorescu să ia un minister".* Văd că pluteşte în plină abstracţiune Nu are o soluţie clară, vorbeşte dogmatic, cu ochi pironiţi în gol. *„Să lăsăm la o parte chestiunea mea personală, Sire, nu e interesantă. Eu nu cred în reuşita tezei. Concentrarea generali e o imposibilitate. Rog pe Mfajestatea] Voastră să se prepare pentru reversul medaliei şi dacă atunci va fi nevoie, cu modestele mele energii sunt bl dispoziţie".* Am înţeles că sub presiunea lui Tituleseu e pe cale să facă formidabila prostie de a constitui un guvern Maniu-Duca în care drept tampon să ne împingă pe noi, anexele lor. Mi-am dat scama că voi rezista la toată această nebunie şi că un toarte precis instinct de autoconservare mă va opri sâ fac gestul sinuciderii prin persuasiune Îmi închipui că pe obrazul meu s-a desenat atâta scârbă în acele momente, încât a priceput că sunt absolut intolerabil. Dc aceea s-a ctezut dator să facă suprema încercare. S-a ridicat în picioare, mi-a luat mâinile într-ale lui şi-a urmat o lungă alocuţiune politico-sentimentală de peste cinci minute brodată pe invocarea pretinsei noastre afinităţi sufleteşti repetând încă o dată în mod nebulos necesitatea inexorabilă a unui guvern de uniune pentru ochii străinătăţii şi sfârşind printr-un apel, cum am zice mişcător, la adresa «poetului», ale cărui cărţi l-au mişcat odinioară. Cuvintele răsunau goale, din

moment ce nu erau puse în slujba unei idei rezonabile. Omul era în profundă eroare, trebuia târât înapoi măcar fără voia lui. Am plecat convins că ne găsim în pragul convulsiunilor, că de la Palar nu mai porneşte nici o îndrumare.

Lui Averescu i-am relatat toată audienţa. Nu s-a schimbat nimic în hotărârea lui.

Seara, după ora 9, comitetul de direcţie, Averescu dă citire declaraţiei. Stupoare generală. Doi-trei cer cuvântul şi protestează. Nu admit să plece mareşalul din scaunul prezidenţial. Protestaţi, gen dramatic. Averescu, intolerabil, se retrage, cedând generalului Coandă conducerea şedinţei. Discuţie lungă ca de obicei, fără şir. Dispoziţia unanimă c pentru a se sta de vorbă cu Titulescu. Se propune alegetea delegaţiei care să ducă tratative, eu trec în odaia de alături, mă întorc peste 2 minute, mi se strânge mâna din toate părţile. M-au ales pe mine singur delegat al lor. Comitetul se declară în permanenţă. Ne despărţim.

14 aprilie 1931

Dimineaţa, întâlnire cu Lupu şi Gh. Brătianu. Le arăt că Titulescu vine cu o concepţie stranie. Ideea dc a constitui un guvern, sprijinit de Maniu şi Duca, de a-şi face lui o masă de manevră şi de a ne amesteca şi pe noi, prinşi în clei, apendice ridicole la o lungă guvernare sub conducerea autorilor dezastrului actual, li fac să înţeleagă că n-au nimic dc câştigat de la o asemenea soluţie nenorociră pentru ţară. Revin asupra egalităţii dc tratament pe care o ceruse Gh. Brăriauu faţă de Duca. Stabilim laolaltă o înţelegere în principiu, rămânând ca a doua zi să dejunăm împreună la Gh. Brătianu.

Ttec pe la Avetescu sub cuvânt că trebuie să iau instrucţii pentru întâlnirea ce voi avea cu Titulescu. In realitate însă, ca să-i arăt bunele mele sentimente. Ii relatez întâlnirea mea cu ceilalţi şi îi arăt platforma de discuţie: principiul egalităţii de tratament. El e de acord: *„Vezi, eu ar trebui să nu mă mai amestec, clar îţi spun că gândesc la fel".*

Mă duc la Şosea, la locuinţa lui Titulescu, care, după ce a colindat arâtea zile pe la Maniu şi Duca, a avut indclicateţea să mă vestească printr-un secretar al lui că mă aşteaptă după masă, la ora patru. După câteva momente, în care răsună glasul eunucoid al marelui nostru diplomat, ne găsim din nou faţă în faţă. Enervat ca totdeauna, între pupături şi ţipete disperate, îmi expune teza lui, întrebându-mă fără mult înconjur câte cer, mandate, ministere ctc. E exasperat şi pur şi simplu insuportabil. Conversaţia e fără şir, programul pe care mi-1 expune la repezeală nu-ţi poate da o idee cât dc palidă a unei judecăţi echilibrate, protestările de amor cu care caută să mă îmbune, fără ca eu să le solicit, îmi arată c-am văzut bine în presupunerile mele. îi pun în vedere că nu sunt decât delegat care trebuie să prezint comitetului de direcţie «ad refferendum» propunerile lui. Nu-mi dă nimic precis. Nc-am despărţit, partida, «remis», să reluăm discuţia a doua zi.

După-masă, ora 7 1/2, întâlnire cu Manoilescu la Pleşoianu. Perfect lipsit de convingeri cum îl ştiu pe acest om de afaceri, cu un limbaj comercial, fără scrupule: *„D~ta trebuie să te întorci hi noi în partid. Guvernul de co?iccntrare e o prostie. Trebuie să vie generalul. D-ta te acomodezi uşor eşti din nou acasă".* Mierosul «brasseur d'affaircs» cedează pe toată linia şi făgăduieşte tot. Nu ştie în ce post se va retrage şi dc aceea şi păstrează calea deschisă pentru toate.

Vine să mă vadă Grigore Filipescu* întors ieri de la Paris. E foc şi pară împotriva lui Titulescu a cărui combinaţie trebuie dată peste cap.

* Grigore Filipescu era în 1931 preşedinte al Ligii „Vlad Ţepeş" transformată lalO martie 1932 în Partidul conservator.

Seara comitet de direcţie. Hotărâm egalitatea de tratament ca un cuvânt de ordine pentru tratativele noastre.

15 aprilie 1931

Vizită la Tituleseu. Mă primeşte în odaia de dormit. E într-o îmbrăcăminte fantastică. 11 examinez mai îndeaproape. Nicăieri n-am văzut o asemenea apariţie. Parcă e un şef de piraţi calmuci dintr-un vapor de pe Volga. Mutra dc scapet în lumina matinala apare lividă şi obosită. Pe fruntea pergamentată sunt colţuri adânci, iar nasul plin de răni după priza continuă de tutun pate mumifiat, în vreme ce gura cu prea multă salivă îşi agită buzele proiectând râsete isterice peste enorma dantură de cal. Are o îmbrăcăminre de bâlci. E prea fenomenală ca să n-o detaliezi. Trupul lăbărţat mi le-arată pe toate. Dedesubt un «jăger», urmează o pijama de mătase roz, peste care vine o altă pijama groasă de postav fraise, iar pe deasupra tuturor un fel de *leiber* scurteică în culoarea ultramarin de grosimea plapumei. Cum se plimba prin casă, agitându-şi braţele fără muşchi mi se părea totul o farsă. Omul ăsta să salveze România? Conversaţia a început pripită ca de obicei, cu înjurături de «cucu-mă-sii», cu răţoieli de «facu-i şi dregu-i» şi cu declaraţiile de amor cunoscute, li arăt în treacăt ce se poate arăta unei asemenea fiinţe permanent agitate câ e pe drum greşit când crede în Maniu. li spun că vine cu o valută politică perimată. Zice că recunoaşte, dar că străinătatea vede altfel lucrurile. 11 întreb de program din nou, mă supune la un fel de interogatoriu, reia chestiunea repartizării mandatelor. în mod timid îmi dezvăluie că nu poate da decât foarte puţin fiindcă nu vrea să mă jignească. îl strâng cu uşa, şi iese la iveală cifra de 20 dc deputaţi. Mă pofteşte în guvern şi-mi oferă un minister. Mi se pare totul o glumă stupidă. îi arăt limpede părerile mele. El se crede abil şi încearcă un nou atac: — *„N-ai mea să mergi la Roma?"* Urmează o serie de consideraţii asupra

fascismului. Mă ridic tranşant: *„IM revedere, în cursul zilei de azi vei primi răspunsul".* Protestări, ţipete disperate, pupături, tot ritualul eunucoid.

Dejun la Gh. Brătianu. Sunt de faţă, pe lângă tânărul menaj, Văitoianu cu doamna, d-na Olga Sturza, dr-ul Lupu, nevastă-mea şi cu mine. Atmosferă simpatică dc apropiere, pe care-mi dau toată silinţa s-o fac cât mai caldă şi cât mai spontană. De pe perete, în salonul unde stăm, ne priveşte Ionel Brătianu, dintr-un portret lucrat dc un străin, dacă nu mă înşel pe vremea neutralităţii. Cunoşteam tabloul din casa unde vreme de 20 de ani am avut atâtea discuţii cu răposatul. O clipă-mi fulgeră prin minte grozava prăbuşire care a urmat în doi ani de la moartea lui şi privindu-i în portret ochii mari de oriental deştept mă întreb în treacăt ce-ar zice oare dac-ar coborî de pe celălalt tărâm ca oaspe trecător să vadă prăvălirca dimprejurul nostru. Scut printre ruine, desigur multe pricinuite de slăbiciunile lui, nu se ştie însă dacă pentru o bună parte nu s-ar ridica biruitoare judecata aspră care a urmărit totdeauna pe Carol. Trecem la masă şi conversaţia se angajează asupra actualităţii politice. In mod evident interesele noastre concordă. Tituleseu, sprijinindu-se pe Maniu şi Duca, înţelege să ne oprească pe câteşttei. Lupu, ca de obicei, e furtunos. Gh. Brătianu e categoric în adeziunea lui. Văitoianu se sileşte să ne strângă cât mai aproape. Văd limpede situaţia. Trebuie făcut aici un legământ de solidaritate care să ne aşeze alături într-un fronr unic. Ne apără o asemenea învoială dc orice risc făcut pe cont propriu şi în opinia publică creează un răsunet simpatic. Mă scol de la masă cu un gând precis. înţelegerea trebuie luată negreşit. Trecând în odaia de alături explic chestiunea şi propun în mod formal un pact între noi, având Ia bază principiul egalităţii de tratament al tuturor partidelor în discuţiile noastre cu Tituleseu. Ideea e acceptată. Dându-mi seama că în cursul tratativelor poate interveni un moment când

simţind nevoia unui tampon între Duca şi Maniu, Titulescu ar face orice sacrificii pentru a rupe pe unul din noi, propun ca pactul să fie scris luându-se angajamentul reciproc pe cuvânt de onoare de a nu putea lua hotărâri în chestiune decât cu consimţământul celor trei semnatari. Ideea se admite. Facem declaraţia scrisă în trei exemplare şi-o iscălim câteşitrei. O mare uşurare mă stăpâneşte în aceste momente. Din două una: sau nu se Face guvernul cu Duca—Maniu, fiind imposibilă în faţa lumii o asemenea tovărăşie şi atunci am făcut un mare serviciu ţării, sau se tace, şi atunci cele trei partide unite, luptând pe un front unic la opoziţie, vor putea răscoli masa electorală pentru a înjgheba o forţă de luptă convenabilă. Simt că am făcut o faptă bună şi plec de-a dreptul la club unde mă aşteaptă comitetul de direcţie convocat de mine pentru 2 ore si un sfert, penttu a hotărî răspunsul ce avem de dat lui Titulescu.

La comitet telatez pe scurt propunerile ce ni se fac, le pun în vedere că şi Lupu şi Gh. Brătianu retuză, fără a pomeni, fireşte, de pactul încheiat între noi. Le spun că e probabilă constituirea unui front unic între cele trei partide. Văzând că nu sunt izolaţi, colegii mei se liniştesc şi hotărăsc să respingă propunerea cu cele 20 de mandate. [Hotărârea] e luată în unanimitate.

Plec dc-a dreptul !a Titulescu căruia îi comunic simplu răspunsul, spunându-t că a doua zi va primi şi motivarea în scris. Fi îmi joacă o scenă de melodramă, se strâmbă, se boceşte, ridică braţele în sus: *„Văsazică, tu eşti vrăjmaşul meu"*. Il mângâi din toate puterile mele si-i arăt că el s-a aşezat de la început pe baricada adversă. Cu aere de veritabil zarzavagiu mai încearcă o nouă ofertă, adaogă încă 15 mandate ce ne oferă pe lista lui. îl refuz calm fără nici o protestare. El nu ştie încă, fireşte, despre înţelegerea celor trei, de aceea nu mi se pare că

e tocmai neliniştit. După asigurări de dragoste reciprocă, ne despărţim relativ liniştiţi.

Trec la Averescu, îi relatez totul, îl văd senin, i-a căzut o piatră de pe inimă. Convoc comitetul pentru ora 10 seara să-i prezint răspunsul scris.

Acasă, după ora 7, încep să redactez scrisoarea către Titulescu; pe la nouă vine să mă vadă, pe neaşteptate, Gh. Brătianu. Se-ntoarce la Palat. E îngrijorat, o nevroză neobişnuită îl ţine sub presiune: - *„Mă găsesc într-o situaţie tragică,* face cl tulburat. *Regele ţine cu orice preţ să intru în guvern, părăsind ideea egalităţii de tratament cu care ne-am legat noi. D-tă ce zici?" li* spun că pentru moment nu-i pot da nici un răspuns fiindcă trebuie să consult comitetul. El mă vesteşte că şi Lupu e chemat în audienţă la Palat pentru ora 10 şi jumătate. îi propun lui Brătianu, şi fixez cu dânsul, o consfătuire penttu ora 12 noaptea, după ce sc termină şi comitetul şi audienţa lui Lupu. Cădem de acord ca să ne întrunim la el acasă. Imediat, după plecarea lui Brătianu, terminând redactarea răspunsului, mă gândesc să iau contactul cu d-rul Lupu. Momentul, desigur, nu e din cele mai uşoare pentru mine. Vasăzică, Carol, în orbirea lui nenorocită, s-a aranjat pe ziua de mâine extrem de favorabil pentru el. Şi-a strâns laolaltă duşmanii. Duca—Maniu, într-o singură tabără şi amicii în alta. Se constituie prizonier al duşmanilor lui, şi face o presiune neobişnuită încă pentru a-şi obliga prietenii să se sinucidă. Mă gândesc dacă mai pot înlătura acest paradox frivol. Pc Brătianu îl văd muiat. Lupu oare cedează şi el? Plec aţă la dânsul. Din fericire, îl găsesc în bune sentimente. Caracterul lui — frondeur, niţel donquijotesc — e flatat la ideea că va putea respinge cererea regelui şi eu îl susţin cu toată hotărârea, spunându-i că întru cât mă priveşte nu voi ceda cu nici un preţ. Nc dăm întâlnire la el, la hotel, după audienţă. Trec [pe] la comitetul de direcţie, cu această stare destul de zbuciumată.

Acolo se ştie de cele două audienţe la Palat. S-au lungit feţele tuturor, au intrat în panică. în treacăt fie zis, materialul politic, din toate părţile, mi se pare de calitate îndoielnică. Ii văd speriaţi, cu frici meschine în ochi, cogeamite conducători de ţară. Fără să vreau îmi revin în memorie cuvintele triviale ce mi-a spus odinioară Take lonescu: *„Eu cred că am fost un bun arhitect, am făcut planuri ingenioase, n-am brodit-o cu materialul. Concepţia mea a fost prea îndrăzneaţă când am crezut că poţi zidi o biserică din cărămizi de... noroi"* (Vorba lui a fost alta.) Din primul moment am regretat că i-am mai întrunit. Adagiul la toţi, acelaşi: - *„Ce ne facem dacă rămânem izolaţi?"* Generalul Râşcanu se ridică palid; în cuvântul lui cere să nu respingem oferta fiind vorba de existenţa partidului. Lupaş, om de granit ca totdeauna, vorbeşte la fel. Le răspund scurt şi brutal, citesc scrisoarea-răspuns şi-i convoc pe a doua zi la ora 11, spunându-le că nu voi transmite răspunsul scris până atunci.

In goană, prins de negre presimţiri, trec la Athenee Palace unde d-rul Lupu intră deodată cu mine. E unsprezece jumătate, îmi arată presiunea formidabilă a regelui pentru a-1 face să inrre în guvern. Audienţa a avut loc fiind de faţă şi Tituleseu, căruia Lupu, zice, i-a ţinut un limbaj tranşant:

— *„Cum, tu, om nou? Faci procesul partidelor?"* — *„D-re, zece am ai fost (ieri) la guvern şi ai fost cel mai bun prieten al lui Viutilă Brătianu"*. Carol a ameninţat că-i va distruge partidul. Lupu a plecat de la Palat după ce i-a spus că are pact în trei şi că ne-am legat pe cuvânt de onoare să nu hotărâm unul fără altul. Carol a strigat poruncitor că El, regele, îl dezleagă de angajament (cum să nu dezlege pe alţii când s-a dezlegat singur de atâtea ori!). Lupu înţelege să reziste justificându-se la rege cu refuzul meu. Ce va face însă Gheorghe Brătianu? Plecăm de-a dreptul la el.

II întâlnim tocmai în curte, agirat. L-a chemat din nou la Palat. *„Semn rău"*, ne zicem amândoi. Nu sunt multe de vorbit, îl conducem până la automobil, şi-i strângem mâinile amândoi. Eu îi spun scurt: *„Contezpe onoarea d-tale!"*. D-rul a apăsat pe tradiţia de familie: — *„Nu uita că eşti nepotul lui Ion Brătianu, care a fost carbonar!"* Ne dăm întâlnire la generalul Văitoianu, unde-1 aşteaptă comitetul lui ca să hotărască în cursul nopţii.

Sosim Ia Văitoianu cu inima îndoită. Ne primeşte generalul şi ne conduce în salonul din fund, strecurându-ne încet prin hol, fiindcă alături, în biroul lui, se găsesc fruntaşii partidului, în aşteptare. Generalul e într-o dispoziţie care ne convine, înţelege că a accepta intrarea în condiţii umilitoare înseamnă să fie desfiinţaţi politiceşte. Ne lasă singuri şi trece alături: să-şi îndoctrineze amicii. Urmează o aşteptare penibilă de peste două orc. Nu ştiu ce s-a ales de bietul Brătianu, bănuim că dacă e tot la Palat, bătălia noastră e aproape pierdută. La două si jumătate când intră, palid şi descompus, înţeleg că se întoarce bătut, c-un aer de învins, ridică din umeri: *„Până acum am tot luptat; n-am mai putut, mi-a smuls consimţământul, vă rog să mă dezlegaţi"*. Începe să ne relateze rotul. La convorbire asistă şi Văitoianu. Regele i-a pretins categoric să ne laşezc. împrumutul la Liga Naţiunilor a fost prezentat drept cauza principală a acestei siluiri. A urmat după acestea o îndelungata şi foarte zbuciumată şedinţă în trei. Un ceas şi jumătate l-am strâns în cleşte şi eu şi Lupu pe tânărul nostru tovarăş, l-am vorbit de ţară, de situaţia lui politică, de interesul regelui care trebuie scăpat din gheara duşmanilor lui, de onoarea care nu poate fi călcată şi de tinereţea lui care nu trebuie să se preteze la injoncţiuni împotriva convingerii. Pas cu pas simţeam că cedează în sufletul lui, nc-a mărturisit însă în cursul acestui duel, violent adesea, că l-a pus să ne scrie câte o scrisoare fiecăruia în care-şi retrage angajamentul luat. Ne-a implorat să-1 dezlegăm, l-am răspuns brutal: *„Fă ce vrei!Dacă vei ieşi din*

cuvântul dat, politiceşte te mănâncă Duca, moraliceşte te distrugem noi". Văitoianu, care a asistat mut la această scenă, ne opreşte în momentul când epuizând toate argumentle, ne pregătisem să plecăm. *„Mai aşteptaţi, vă rog, un sfert de ceas, să consultăm şi comitetul".* Rămânem din nou singuri şi peste un ceas, Brătianu revine întovărăşit de Văitoianu. Extenuat cade pe o canapea şi mi se adresează cu glasul tremurat: - „ *Vă mai întreb încă o dată dacă mă dezlegaţi de cuvântul dat?"* Lupu şi cu mine răspundem deodată: *„Nu!"* — *„Ei bine, atunci* - zice el - *atunci trebuie să* refiiz *fiindcă nici partidul nu mă urmează".* Ne ridicăm în picioare. 11 îmbrăţişez pe Brătianu şi-i mulţumesc, asigurându-1 de prietenia mea. Sunt mulţumit, am învins. Pentru întâia oară Carol, ajungând cu El fată în faţă, a trebuit să simtă că i se poate opune o voinţă care nu poate fi ademenită, nici intimidată. Mă remonrează moraliceşte această senzaţie. Am impresia că sunt dezrobit sufleteşte şi că acum s-a jucat numai un preludiu al relaţiilor de mâine. Brătianu pleacă la Palat să-şi dea tăspunsul. Noi trecem la comitetul lui să fraternizăm laolalră. Sunt convins că guvernul de concentrare a căzut: insistenţele care s-au depus îmi arată limpede că şi guvernul Duca—Maniu e imposibil de realizat. Brătianu sc întoarce uşurat parcă şi el. E ora 6 dimineaţa, plecăm pe la casele noastre, cu conştiinţa că a triumfat demnitatea, şi că în Ţara Românească se desemnează o eră nouă.

16 aprilie 1931

Ora 11, şedinţă la comitetul de direcţie. Bucurie unanimă, aplauzele tuturor. Refuzul celor rrei partide se ştie: în linii generale se cunosc şi amănuntele de azi noapte; în lumea asta flecăreaţă nu se poate tăinui nici un secret. Evident, a fost o victorie, care e considerară ca a mea, personală. Cu acea uşurinţă de apreciere care caracterizează de obicei pe animalul politic de la Bucureşti, s-a trecut dintr-o dată de la panica de

ieri la o răsunătoare bucurie. Toţi îmi strâng mâna. I ,upaş mă primeşte cu o exultare frenetică: — *„Să trăieşti, făuritorule!"* Trancu îşi ptăvăleşte aparatul de carne asupra mea: - *„Sunt ferişit!"*\.c citesc încă o dată scrisoarea cârre Titulescu ca răspuns din partea comitetului şi mă tetrag. Trec pe stradă obosit de nedormite şi de neobişnuita risipire de nervi. Lumea mă salută din toate părţile. Guvernul Duca—Maniu este mort; ţara a scăpat de un coşmar.

frec pe la Averescu. Mă primeşte cu o căldură pe care de luni de zile nu mi-a mai arătat-o.

Bătrânul ostaş a văzut limpede, în sfârşit, că n-am urmărit decât biruinţa partidului şi n-a fost nimic meschin în frământările mele care 1-att contrariar. Teoria lui cu Duca s-a evaporat de mult şi el a înţeles acum când piesa s-a isprăvit c-a fost tras pe sfoară în buna lui credinţă de către omuleţul care încheiase alianţe. Ii cetesc scrisoarea-râspuns lui Titulescu. bl o ascultă radios şi cu ochii strălucirori îmi aruncă epitetul: *„Magistral!".* Când dau să plec, se ridică în picioare: - *„Nu ştii ce mulţumit sunt; şi pentru biruinţa partidului, dar mai ales pentru legătura noastră sufletească, care, apărând în ochii tuturor, va înfrânge toate legendele mincinoase".*

Când ajungem în dreptul uşii mă îmbrăţişează şi mă sărută. Nu-i răspund decât două vorbe: *„Să trăieşti, d~le general! Mi-am făcut datoria".* Şi plec, satisfăcut mai mult dc bucuria lui decât de biruinţa mea.

Transmit dupâ-masă, ora 4, scrisoarea lui Titulescu care mă vesteşte că doreşte o nouă întrevedere pentru ora 5. Luăm înţclcgete şi cu Gheorghe Brătianu [si d-rul Lupu], care, de asemenea, sunt chemaţi la întâlnite în răstimpuri de câte o jumătate de oră. Admit părerea lui Lupu de a nu mai sta decât câteştrei cu negociatorul de la Londra.

La 5 1/2 ne prezentăm tustrei la Titulescu. El vine asupra noastră cu aere gentile de mustrare prietenească. Mi se

adresează plângăreţ şi pare foarte jumulit de pene, după vitejiile de deunăzi. *„Scrisoarea ta, foarte futnos scrisă! Cest de La botine guerre! Je comprends. Dar eprea crudă".* Ridic din umeri. *„Ce vrei, fiecare pe baricada lui".* începe un lung comentar-răspuns la punctele mele din scrisoare. Nimic interesant. Vine cu o propunere nouă: guvern de funcţionari, cu toţi şefii de partid sau reprezentanţii lor miniştri fără portofoliu, cu ciudata dorinţă de a i se repartiza în alegeri pe liste separate cele 70 de mandate pe care le vânează el şi cu pretenţia complet ridicolă de a primi asigurarea din partea noastră câ noul parlament, fiind constituit, noi îl vom recunoaşte şi atunci ca prim, punându-i la dispoziţie cele trei portofolii... Formulă de-a dreptul ridicolă prin naivitatea ei. Mă mir cum acest om, care vine din ţara parlamentarismului, poate debila astfel de inepţii. Curios lucru. 11 văd cu totul afară din cadrul axiomelor politice cele mai elementare şi în mintea mea se rosteşte pe tăcute o crudă întrebare: *„Cum poate fi cinei'a deştept hi Londra şi prost la Bucureşti?" Iml* dau seama că totul s-a isprăvit şi toate combinaţiile lui Tituleseu vor fi aruncate la fier vechi. Ii răspundem că va primi astâ-seară replica noastră la ora 10 şi plecăm câreşitrei cu acelaşi zâmbet liniştit pe care ţi-1 dă numai conştiinţa că adversarul a ajuns la cheremul tău.

Comitet din nou seara, în care formulez răspunsul nostru negativ, acceptat cu vivacitate de toţi cei de (aţă care ştiu că cele trei partide vor purcede la fel.

La ora 10 seara suntem din nou la Şosea. Pe câte-o foaie de hârtie ducem fiecare răspunsul identic redactat, dar prezentat de fiecare separat. 'Tituleseu citeşte, vede că s-a isprăvit, începe să ţipe: *„Plec la Palat! Dracul m-a pus să viu de la Londra să mă terorizaţi voi la Bucureşti!"*\\\ ţipetele lui guturale disting în mod precis accentele oltenilor ambulanţi. Niciodată nu mi-am închipuit că le voi întâlni în diplomaţie! Coborâm scările, el repetă vorba mea de alaltăieri: *„Alea. jacta est!"* şi urcă în automobil, bălăbânindu-se din tot trupul. Secretarii sunt consternaţi în anticameră, ziariştii din faţa porţii dau năvală asupra noastră. Mă stăpânesc senzaţii hilare. Aceeaşi întrebare pe buzele tuturor: *„Ce-aţi făcut, d-le Goga?» — „Am jucat actul alLll-lea din «Samson şi Dalila»; am dărâmat casa!".* Stupoare între reporteri. Unul cu pistrui întreabă zăpăcit: *„Când îl mai vedeţi pe d-l Tituleseu?"— „La vară, la Luio!"* e replica mea şi, urcând în automobil, cu Gheorghe Brătianu şi doctorul Lupu plecăm către casă.

Sosiţi acasă, mi sc aduce o ediţie specială: comunicatul lui Tituleseu c-a eşuat şi guvernul de alegeri, rămânând ca să formeze un guvern de tehnicieni.

Cu paşi siguri, deci, spre călătoria spre neant.

Altă ediţie specială, ziarul *Universul,* relatează de la Paris, cu plecarea lui Alfons al XIIIlea şi instalarea republicei la Madrid.

Întunecată fâlfâire a destinului peste capul Europei. O nouă prăvâlire a unei regalităţi, de astă dată acolo, în Spania, ţara tradiţionalismului covârşitor, ţara lui Carol Quintul şi-a bidalgilor, tara catolicismului monarhist în toate tentaculele lui. Când o instituţie, având atâtea antene seculare, totuşi s-a prăbuşit, asta înseamnă că boala a fost grozavă şi că vremea favorizează în mod special acest virus distrugător. Pentru mine e un prilej de reflecţii amare. Sunt regalist din convingere, dar se vede că şi în subconştientul meu îşi are rădăcini adânci principiul lumii vechi. Sunt prea legat de această formulă a trecutului ca s-o pot smulge dintre credinţele mele, deşi privesc cu criticism capetele încoronate şi nu le atribui nimic din graţia lui D-zeu. Pentru ţara mea, la gradul de cultură în care se găseşte, cu preparaţia cetăţenească dc care dispune şi cu nebunia rusească la spate, ţin la idee monarhică, e un principiu de viaţă şi un punct de sprijin al existenţei noastre. Alfonso al XIIIlea! Regret că n-am să te mai văd trecând pe sub «Puerto

del Sol», plimbându-ţi silueta elegantă spre parcul «Buen Retiro», dar regret mai ales pentru sugestiunile subversive care pleacă de la Manzanares spre Dâmb'oviţa! în Palatul nostru regal ce se crede oare? Se va ft oprit oare în joc la masa de bridge Carol, va fi aruncat cărţile şi va fi rostit dilema crudă din *Hamlet:* «To be or not to be»? Puiule, ce ne facem?

17 aprilie 1931

Dimineaţa, ora 10, Pangal vine să mă vadă din partea lui Argetoianu. Suni gentil cu Prea Puternicul, fiindcă deunăzi l-am brutalizat aproape când a nimerit la mijlocul dramei. îmi spune că Argetoianu ar vrea să avem o convorbire. Plec cu el imediat, simt şi eu nevoia unei conversaţii cu cineva care n-a înnebunit încă şi păstrează luciditatea criticei. Bătrânul inrrigant mă primeşte îngândurat şi când rămânem singuri îşi desface mâinile plescăind din buzele cărnoase: *„Nu mai pricep nimic! Voi face azi la rege ultima încercare! Am trimis vorbă!"*. II asaltez şi eu cu constatările mele: *„In România, de-o jumătate de veac şi mai bine, regele a diriguit politica ţării. Pentru întâia dată azi s-a scăpat fana din mână şi rege/e a devenit sclavul evenimentelor"*.

Ne despărţim hotărâţi să ne gândim ia o formulă de ultima oră şi când îi întind mâna, Argetoianu mă priveşte între ochi, cu căutarea lui particulară, în care inteligenţa se moaic-n obrăznicie: *„Ţi-am spus de-acum cinci ăni că noi doi trebuie să facem partid împreună şi să stăpânim ţara"*. Ieşind, în prag, în faţa casei, văz pe Nae Ionescu care intră. S-ar părea că eserocelul-amorez al Marucăi Cantacuzino, pretins sfetnic de uşa din dos şi el la Palat, vine cu o veste sau un mesaj, fiindcă e radios, şi, închizând ochii pe jumătate, după felul crailor de mahala, îmi dă bineţe cu multă exuberanţă: *„Lasă că-i bine!"*

Am trecut pe la mareşalul Averescu. Şi el, ca şi toţi oamenii normali, se găseşte în nedumerire: *„De unde am plecat şi*

unde am ajuns! De la guvern de concentrare la guvern de tehnicieni. Intre foarte bine şi foarte rău e o scară infinită de nuanţe. De ce am ajuns tocmai la foarte rău?" Averescu e foarte sever în aprecierile lui: *„Tare mă tem că mă va judeca aspru ţara pentru vizita mea de la Bellinzona "*.

După dejun, întâlnire cu Manoilescu la el acasă. Interior de parvenit, înjghebat pe repezeală din bani de furat. Am impresia penibilă că toate mobilele strigă: *„Săriţi, hoţii!"*

Îmi arunc ochii spre o vitrină din colţ. A fost cumpărată alaltăieri cu tot cuprinsul ei. A luat mai întâi vitrina şi din prăvălia de alături a cumpărat porţelanurile Rosenthal ca s-o umple. Am venit dinadins la acest intim al lui Carol, ca să-1 zgudui, dacă pot, cu presimţirile mele: *„Du-te, d-le, la rege, pentru Dumnezeu şi spune-i să isprăvească odată. De 15 zile ţine jocul ridicol care a exasperat lumea. Fă-lsă înţeleagă că aici trebuie o mână tare care să puie ordine în ţară"*. Manoilescu îmi răspunde cu amabilităţi de «maître d'hotel» insignifiant. Din ochii lui se citea zăpăceala şi, cum se-nvârtea împrejurul meu cotcodăcind onctuos, îmi dădea impresia netă a unei găini care nu ştie unde să ouă.

18 aprilie 1931

Comitet de direcţie ora 11. Averescu îşi reia scaunul prezidenţial. într-o cuvântare caldă îmi adresează mulţumiri stângace şi trece la analiza situaţiei: *„Domnilor, suntem la cinematograf. A început cu o epopee şi continuă cu o farsă. S-a jucat dansul vălurilor, al Salomeiei, şi, când a căzut cel din urmă văl, aţi văzut pe Titulescu aşa cum este"*.

Fac şi eu o analiză a situaţiei. Conchid: *„După 15 zile de criză, ajungând la ideea unui guven de funcţionari, cu actualul parlament, un triplu blam văd în faţa noastră: 1) s-a compromis regele; 2) s-a compromis parlamentul, care admite o asemenea soluţie, livrându-şi singur un certificat de incapacitate şi 3) s-a*

desfiinţat definitiv Tituleseu". Cădem de acord cu toţii să fim spectatori litiiştiţi la o tristă comedie.

Ieşind pe stradă, văd pe toţi pereţii oraşului lipindu-se discursul lui Carol către şefii de partide şi fotografia lui. Nenorocită concepţie. Un nou pas în gol. Cine l-a povăţuit să-şi multiplice în atâtea mii de exemplare înfrângerea lui?

După-masă, la ora 6. Sunt la ceai la Didina Cantacuzino, înconjurat de câteva fete bătrâne, în salonul ei; îmi ţine un lung discurs ca să-i primesc băiatul în partid, ocrotindu-1 pe el. Cuvântarea e încă în toi când uşa se deschide; o colaboratoare îşi face apariţia. Cornelia, mama Grachilor, întrerupe discursul o clipă şi noua venită ne aruncă vorba: *„Ştiţi noutatea?"-„Ce?"* întrebăm deodată cu toţii, gata de orice surpriză. *„S-a constitiut guvern Iorga cu Argetoianu!"* A fost stupoare generală. Eu, de la căderea Turtucaiei n-am mai avut o asemenea senzaţie cotropitoare. M-a copleşit în creier şi în toţi nervii sinistra lovitură, lăsându-mă un moment dezaxat şi năuc ca după o perturbaţie cosmică.

Iorga, prim-ministru! în minte mi s-au grămădit deodată constatările unei vieţi, am simţit pentru întâia oară în viaţă că aş fi în stare să mă bâlbâi. Nu mai ştiu cum m-am ridicat de pe un scaun, cum m-am pomenit în stradă. Un gunoier trecea pe dinaintea mea cu căruţa lui plină de impurităţi.

In vântul de nebunie care bătea peste biata ţară, m-a încercat o clipă, cu o mare intensitate, dorinţa de a mă azvârli şi eu în căruţa din faţă, unealtă netrebnică. în ţara lui Nicolae Iorga, măturaţi-mă şi pe mine la gunoi!

19 aprilie 1931

Ora 12, vizită la Averescu.

- *„Domnule general, a început faza glumeaţă".* Suntem amândoi consternaţi, ca după o ruşine mare. Monomanul paranoic a fost pus în fruntea ţării. Argetoianu, cinic, l-a prezentat pe tipsie, şi Carol, beteag, i-a dat învestitură. Nu sunt multe de vorbit aici, cuvintele cad goale în faţa realităţii. Să aşteptăm, să vedem cum se lansează nebunul.

După masă mă văd cu Lupu şi Gh. Brătianu. Şi ei împărtăşesc opiniile mele, dar nu-şi ascund speranţa că ar putea face un angajament cu omul de cerneală. Nu vreau să le stric cheful. Rămâne stabilit câ de-aci înainte fiecare din noi va lucra pe cont propriu, dar că vom menţine relaţiile cordiale şi vom şti unul de altul.

La ora 7 întâlnire cu Argetoianu, cate mi-a trimis vorbă prin Pangal. Mă primeşte triumfătot: *„lată ce s-a întâmplat".* îmi povesteşte toată lovitura lui, ridicola farsă a prăbuşirii lui Tituleseu şi acapararea regelui în ultimul minut. Totul vine ca o imensă tragere pe sfoară. Eu îl ascult pe gânduri, şi-1 privesc acru: *„Bine, dar cu nebunul?"* El protestează îmbufnat: *„Ei, Ltsă-mă acum, parcă nu-lştiu, de o viaţă întreagă!".* Fără să mi-o mărturisească îmi dă să-nţeleg că-1 va azvârli peste bord la prima ocazie. Pricep mai departe că vrea să continue farsa căutând să înjghebe un partid ad hoc, etalând ca platformă electorală lupta contra partidelor şi zăpăcind prostimea. în faţa escrocheriei mi se răscolesc în amintire toate loviturile pe care le ştiu din trecutul acestor ţărişoare şi parcă-mi reînvine în memorie o frântură de cronică moldovenească: *„Iar Lajotă vodă adunând oaste de strânsură, lovi asupra Siretidui...".* El îmi pune în vedere dorinţa lui de a colabora la guvern şi-mi spune că peste câteva zile, după ce va pune puţină ordine la Ministerul de Finanţe, ne vom întâlni din nou ca să examinăm chestiunea. Nu-i răspund nimic, căci multă scârbă este în sufletul meu. Plec potolit şi simt că mă arde ruşinea în cerul gurii.

Vine Blank să-şi ia rămas-bun - zice el - că pleacă pe 10 zile la Paris. îl văd sceptic şi dus pe gânduri. în conversaţie îl apără pe Tituleseu care a fost «rulat». Văd că ar fi dorit să rămâie parlamentul despre care Argetoianu mi-a spus că are să fie

dizolvat, făcându-se alegerile pe la 15 iunie. El vrea să fie votate unele legi financiare care privesc, după cât mi se pare, concesionarea spirtului şi a zahărului. Nu care cumva aici, la sparele acestei stupide glume constituţionale, se urzeşte o afacere de bani imensă şi grosolană, pe spinarea ţării?

20 aprilie 1931

Zi dc paralizie morală. Caut să ţin sufletul în mulţimea care-mi dă năvală. Generalul Coandă mă vizitează. Din poveştile lui fără mult rost însemn aici, în câteva cuvinte, o notă din copilăria lui Duca. Vorbeşte Coandă: *„Ştii, tatăl lui a fost corepetitor în casa lui Brătianu, iar marnă-sa damă de companie a prinţesei Ştirbey. Aşa a crescut el. Când se întâlneau seara părinţii lui la masă, unul lăuda pe liberali, celalalt pe conservatori. Aşa şi-a făcut el educaţia ".*

Un inginer sas, Sontay, care trăieşte aici în Bucureşti şi e în partidul meu, venind să mă vadă îmi prezintă o curioasă chestiune. Un cunoscut al lui, Santillano, fost subdirector general la «Asrra Română», azi în direcţia generală la «Royal Dutch» în Amsterdam, îi comunică într-o scrisoare că în cercurile financiare din străinătate face rea impresie că regele a trimis în ultimul timp sume mari de bani la băncile de peste graniţă. Scrisoarea pe care o cetesc poartă data de 25 martie 1931 (ciudată coincidenţă cu încheietca împrumutului).

21 aprilie 1931

Vizita lui Manoilescu. A venit cu gândul să înregistreze dorinţele mele în legătură cu noua guvernare. Ar vrea să ştie dacă e posibilă o colaborare între noi. îi exprim de la început nedumerirea faţă de dezechilibrul lui lorga şi-1 întreb dacă nu consideră provizorie formaţiunea actuală. Spune că nu, ba chiar riscă părerea că lorga s-a schimbar mult în timpul din urmă, cum am zice s-a făcut om în toate minţile. în cursul convorbirei

îmi spune că dacă guvernul ar dura un an jumate, doi, el ar fi foarte sarisfăcut şi pe urmă s-ar retrage din viaţa politică. II lămuresc că în împrejurările actuale ar fi preferabil un acord electoral unei colaborări. S-ar putea lansa pentru alegeri liste cetăţeneşti pe care s-ar prezenta partidele cu cate s-a luat înţelegere. Mă informează că nu poate să fie vorba de o colaborare cu Gh. Brătianu, fiindcă nu e în interesul lor să stârnească mânia Partidului Liberal, care oricum, zice el, e redutabil încă - şi pe doctorul Lupu mi-1 prezintă indezirabil. Spune că lupta împotriva lui Maniu e suprema lor ţintă politică şi de aceea ajutorul meu li se pare absolut indispensabil. Urmează ca de la mine să plece direct la rege pentru a-1 pune în cunoştinţă de convorbirea noastră. îl las să-şi depene pripit vorbele, nu-i dau nici o încurajare deosebită, figura aceasra funciarmente malonestă mă indispune profund, rar mi-a fost dat să văd in generaţia nouă un om mai dezbrăcat de orice credinţă ca acest aventurier grăbit pe scara norocului.

*

Cea dintâi nebunie s-a făcut. Iotga a dat la gazetă că a creat un subsecretariat al minorităţilor, la care numeşte pe deputatul sas Rudolf Brandsch. Tot astfel va numi la prezidenţie, secretar general, pe profesorul Bittay Arpad de Ia Cluj. Fantastică lovitută dc om nebun. în zece ani după război a introduce pe aceşti străini în secretele noastre de stat, înseamnă a ne da legaţi cobză pe seama acelora care urmăresc metodic ideea de revanşe împotriva noastră. Că nebunia se va şterge mâine, e posibil, dar rămâne cazul de precedenţă pe urma căruia se vor maxima în mod inoportun şi primejdios pretenţiile minoritare la noi. Unde mai pui că nenorocitul a lansat stupida lui invenţie de a avea măcar un singur român ardelean în guvernul lui. Prin această gafă criminală, Ardealul primeşte sugestiuni penibile. Mai întâi se dă imptesia că avem a face cu un teritoriu

minoritar, se sapă deci în faţa străinătăţii însăşi legitimitatea războiului nostru de unire, şi al doilea se pune la dispoziţia lui Maniu o armă grozavă de luptă, care-1 va reface în ochii Ardealului şi va resuscita din nou regionalismul de ieri. Pentru cine vede limpede ideea dc stat naţional şi îndatoririle fireşti ale omului politic faţă cu această dogmă fundamentală a vieţii noastre, gestul lui Iorga e o adevărată crimă de stat. Unde mai pui câ amândoi indivizii, şi sasul şi ungurul, sunt figuri odioase puse pe faţă în slujba intereselor străine. Brandsch e plătit dc Ministerul de Externe de la Berlin, care-i întreţine gazeta, iar Bittay e exponentul Budapestei. Pentru a lămuri adevărul şi dacă se poate a înlătura catastrofa, am trimis prin Demetriu vorbă la Palat. Ca un rest al trecutului care era încadrat în normalitate, mi-a rămas acest obicei de a mă adresa la rege, socotind că acolo se găseşte şi bun-simţ şi echilibru de gândire, diriguit de un instinct al autoconservării. Sunt foarte repede adus la realitate. Demetriu se-ntoarce de la Palat, unde a vorbit cu Puiu Dumitrescu, mentorul Majestăţii sale, care i-a servit argumentul că şi Franţa are un subsecretar de stat negru în Algeria. Din toate văd că totul s-a aranjat între nebuni care au fost gând la gând cu bucurie şi că cine crede într-o revenire, dictată de interesul de stat, e al treilea nebun. Prin urmare, pentru moment îmi încrucişez braţele, rămânând să caut în curând satisfacţie pe altă calc, pentru lovitura dată ţării.

22 aprilie 1931

Omul nebun se găseşte într-o frenetică exuberanţă. Pentru un psiho-patolog nu cred să existe o mai veritabilă incarnaţie a tuturor simptomelor maladive. Eu, până azi, în cursul celor 25 de ani de când îl cunosc, am scris o scamă dc articole în care am căutat să-1 zugrăvesc la lumina adevărului. Cu toate câ sunt dintte foarte puţinii care s-au crezut datori să frângă demagogia tricoloră a acestui cameleon moral şi politic, înfruntând astfel

în multe rânduri ereziile aşa-zisei opinii publice incluse în eroare, totuşi simt ca tiu mi-am făcut datoria întreagă. Trebuia, în cadrul unei cărţi temeinic muncite să-1 fi dezbrăcat în pielea goală şi sâ-I prezint lumii în toată stârpiciunea lui. Această sarcină va trebui poate s-o îndeplinesc acum, în mod postum. Deocamdată însă, balamucul e complet, nebunul se agită în toate părţile. Alaltăieri a avut piesă la teatru, *Ovidiu,* înjghebare imbecilă de impotenţă literară, ca atâtea altele. La *Naţional* lichelele au aplaudat de şi-au rupt palmele, în frunte cu 1. CL Duca. Şi-a numit pe fratc-sâu, Gh. Iorga, fost ofiţer, dat afară pentru incorectitudine, fost inspector de procopseală la Ministerul de Industrie, - un fel de controlor cu menirea să urmărească gestiunea tuturor oficiilor din ţară! Auzi dumneata, însărcinare de la Mărcuţa! Pe băiatul lui l-a numit într-o comisie pentru simplificarea administraţiei. Auzi dumneata, meserie! Pe ginere-său, Chirescu, l-a pus în funcţie în Bucovina, ca să studieze starea sufletească a populaţiei de acolo. în vremea asta el dă buzna în dreapta şi-n stânga, adevărată zvârcolire fără odihnă. Ţine curs la Universitate, scrie articol la gazetă, zilnic, vorbeşte la elevii şcoalei militare, ţine conferinţă la radio, face comunicare la Academie, alungă lumea dc la cele două ministere pe care zice că le conduce, pune scaune în curte, pe seama solicitatorilor, la el acasă, iscăleşte hârtii «de-a-npice-rile», cum se pune la Obor, şi plimbă pretudindeni pe unde trece acea nevroză isterică de care, în curând, sunt convins câ are să înnebunească ţara. Biata Românie! Ar fi s-o iei noaptea razna, pe drumul mare, să te aşterni pământului, să muşti din ţărână şi să urli de durerea ei. Un geniu rău şi-a desfăcut aripile peste noi. Distrugerea se duce înainte, urmând parcă o poruncă de sus, ca într-o tragedie grecească. Tocmai azi, când avem mai mult nevoie de-un cap liniştit, pus pe rânduiala şi pe gospodărie, s-a aşezat stăpân o stârpirură maniacă, răspândind tenebrele desconcentrării generale.

A apărut lista decoraţiilor pentru Unire. E Ordinul Ferdinand, menit să acorde răsplată acelora care au dus lupta naţională din trecut. Afară de careva excepţii onorabile, e o spurcată salată. S-a confecţionat probabil de cărre un Tillea oarecare sau alt ipochimen din jurul lui Maniu. Aceşti indivizi au fost însărcinaţi să înfăţişeze ierarhia valorilor noastre. Eu am ieşit, de pildă, alături de FLmil Haţieganu de la Cluj, decoraţi la fel pentru lupta unirii. Fratele meu, schilăvit pe câmpul de luptă, a fost uitat cu totul. Poate unde e singurul intelectual din Ardeal rănit în război. în acelaşi timp, Csicso, cordon; Mihaly, cordon; Vaida, cordon; Maniu, cordon. Aduceţi un butoi de scuipat să înecăm în el tinichelele idioate.

întrevedere, la ceai, cu Gh. Brătianu în casa arhitectului Cantacuzino. I-am spus; *„Toate sunt în zadar! Nu te vor pe dumneata, ca să nu supere pe Duca!"* Tânărul şef m-a privit perplex: *„Mi se pare că au dreptate"*.

Ion Lapedatu s-a-ntors de la Karlsbad. Vine s-asculte ce s-a petrecut şi să-mi dea dteptate ca de obicei. El e înfricoşat de problema financiară şi vede ruina sigură la care mergem. Păcat însă că, lipsit de balamale morale, acest burghez suprasaturat e inexistent ca element de luptă.

M-a invitat doamna Atena Daniel, la ea, vrea să-mi vorbească. Iată propunerea bizară care nu se ştie bine dacă e numai din cap de femeie sau dacă poartă marca unei înalte colaborări. Zice:

— *„Dă, domnule, o declaraţie la gazetă că nu te desparţi de Averescu, orice s-ar întâmpla, şi eu mă fac forte să-l determin ca în scurt timp să te desemneze, în mod public, viitor şef al partidului"*.

Plec cu oarecare tristeţe şi cu o hotărâre inebranlabilă: la o anumită vârsră, ori nu voi mai face politică, ori voi da dracului veleităţile mele sentimentale.

23 aprilie 1931

Plimbare la Snagov cu Stelian Popescu. M-a poftit *«neică»* să-şi mai vctse sufletul. în ţâcâneala automobilului, care se frângea de gropile şoselii, Stelian, rumân coada vacii, îşi spunea obida lui:

— *„Nu se poate, neică, e nebun de-n binelea. M-a chemat la el teri să mă roage să-l susţin la gazetă şi l'am văzut cumsecade nebun. Trebuie văzut ce ne facem, că regele dă ţara peste cap. Şi-n armată se va arunca azi împotriva lui. Ştii că zilele trecute mi s-a spus că se urzea un complot militar pe vremea crizei, urmărind un pronunciament. Eu cred că totul vine de la ovreică. Unde-i ovreica? Dac-ar fi în străinătate, ar fi tot interesul lui să scoată capul undeva să se ştie, ca să înceteze vorbele de aici. Tare îmi e teamă c-o ţine ascunsă pe undeva pe la noi. N-ai auzit de unul Wider de la Şosea, cu nevastă, nostimă, prietenă, zice-se, cu a lui Puiu? N-o fi pe-acolo? Să ştii, neică, ne ducem de râpă. Trebuie ţinută legătura cu cercurile militare, şi-ntr-o zi, când ne-om face republică, să punem preşedinte pe Averescu "*.

Stelian Popescu e reprezentativ. Aşa gândeşte ţara, azi la 10 luni după restaurare.

24 aprilie 1931

Am vizitat pe Averescu să-mi iau rămas-bun. Plec pe patru zile în Ardeal. îl văd calmat în raport cu relaţiile noastre. Nădăjduiesc că bănuielile s-au risipit. Avem exact aceeaşi părere asupra celor întâmplate. Lozinca lui lorga patronată de rege care vine să guverneze împotriva partidelor, cum a spus-o în declaraţiile făcute ca prim-ministru, că vrea să le distrugă prin înfometare este o aberaţie. Partidele sunt consecinţa firească a

dreptului de vot. Cetăţenii dornici să-şi apere interesele s-au constituit în grupări. Aceste grupări laolaltă reprezintă totalitatea cetăţenilor care se interesează de trebile publice. A veni deci cu programul de-a lupta împotriva partidelor înseamnă deci a te ridica împotriva totalităţii cetăţenilor şi-a adopta ca platformă politică o concepţie antipolitică. E un fel de nihilism de sfat — nernaipracricat nicăieri într-un regim parlamentar. Chestiunea însă se complică dacă ne gândim că o asemenea nebunie porneşte la drum patronată de rege şi guvernul care o lansează îşi derivă puterea lui numai de la suveran. Ce se întâmplă dacă în alegeri această încercare c respinsă de majoritatea corpului electoral? Cine a căzut atunci? Evident că regele. Dacă este aşa, cum se face că o senzaţie elementară de epidermă nu-1 opreşte pe Carol să intre la aventură? Mai ales azi când plecarea lui Alfons din Spania are la originea ci exact aceeaşi experimentare... Hotărât lucru, monarhia trebuie salvată la noi, dar de ce ia regele toate măsurile să se dea Ia fund? De ce nu vrea şi Carol să fie nu mai puţin regalist?

Seara, ora 7, întâlnire cu Manoilescu la el acasă. Mi-a telefonat şi-a ţinut să-mi vorbească. Se gândeşte la alegeri, spune că a vorbit şi cu regele şi cu Argetoianu şi toţi sunt de părerea că trebuie luată o înţelegere cu noi. Ardealul îi nelinişteşte. Recunoaşte că nu stau pe roze. li arăt haosul în care plutesc. Aventurierul nu are simt politic. Rămâne ca imediat după întoarcerea mea să luăm contactul, zice el, să vedem dacă se poate încheia acordul.

La Academie, când urcam scările, m-am nemerit alături de lorga. Tulburatul şef dc guvern venea să-şi facă comunicarea

anunţară depre Nicolae Basarab *[sic!]*. Când a dat cu ochii de mine s-a oprit şi cu acea spontaneitate particulară a nevropaţilor şi-a dat pe faţă, din primul moment, preocuparea ce avea în timpul din urmă în legătură cu mine: - *„De ce ai lăsat să apară broşura aceea a lui Cernăianu?"*I.-am lămurit pe bolnav, că nu am nici în clin, nici în mânecă cu acest pamflet: — *„D-ta ştii că eu am dat totdeauna atac de front, de ce să-mi atribui meschinării?"S-z* mai potolit. I-am urat să facă atâta bine ţării cât crede că poate face... Mi-a mulţumit cu privirea rătăcită şi-a mişcat din umărul strâmb: - *„Măcar a suta parte... "*

Comunicarea a fost o banalitate, totul sc reducea la un foileton din *Ziiricher Zeitung,* pe care l-a tradus auditoriului venit în număr mare să vadă ridicola exhibiţie a unui prim-ministru, cum n-a mai fost...

25 april [1931]

în tren spre Ciucea cireşe din ziare lista prefecţilor şi-mi fac cruce. Pretutindeni oameni sau necunoscuţi sau fără nici o semnificare. în Ardeal e sinistru ce-a făcut cu numirile. Şi-a pus aşa-numiţii partizani. Sunt şapte popi numiţi prefecţi. între ei, protopopul Ilie Câmpcanu de la Târgul-Mureş, un moşneag dc 75 ani, trimis la Deva, unde nu cunoaşte pe nimeni, sa stăpânească el pe comuniştii de pe Valea Jiului. La Sibiu e prefect protopopul din Sâlişte, la Făgăraş tot popă. Aceste numiri au pus lumea pe gânduri, cred că nu se mai râde în Ardeal. Nu cred să fie cineva care să ia în **serios** guvernarea lui lorga.

La gara din Cluj m-au aşreptat ca de obicei o seamă de prieteni politici. în câteva cuvinte ce schimbăm vorbim de consfătuirea de mâine, de jocul de-a guvernarea de la Bucureşti. Cele întâmplate până acum au compromis torul şi oamenii stau la o parte ca speriaţi. Prie şi Bornemiza mă cheamă la o parte să-mi comunice ceva. Ce e? îmi spun că ieri Maniu a fost la

Cluj şi auzind dc sosirea mea duminică ar vrea să ia contact cu mine, în vederea unei apărări comune a Ardealului, faţă de lovitura cea mai proaspătă. Mă înştiinţează că nepotul lui Maniu, Zaharia Boilă, e în gară şi vine cu trenul până la Ciucea. Ar vrea să-1 primesc în tren, să-mi arate el dorinţa lui Maniu. Răspund câ îl primesc, fără să fac vreun comentat acestei tâmpenii.

In cabina din vagonul dc dormit, conductorul îmi aduce o carte de vizită: Zaharia Boilă. Intră. Pentru întâia oară îl privesc în faţa pe acest detractor al meu, membru al dinastiei Boilă, atât de reprezentativă pentru guvernarea lui Maniu. E un tânăr cu figura roşcată, cu ochii spălăciţi, cu nasul cârn şi botocănos. E vădit jenat şi la început abia îşi poate ţine firea. Probabil, în subconştientul Ivii, se agită toate injuriile pe care, împreună cu stăpânii lui, le-a vărsat asupra mea zece ani de zile. Spune că Ardealul e primejduit şi că în astfel de împrejurări cei doi oameni care de-un deceniu au dominat politica românească trebuie să-şi deie mâna. Maniu şi Goga, continuă el, cvt lupta lor au stăpânit arena. Când unul, când altul. Acum trebuie să se împace. Ideea lui e să se facă astfel frontul comun împotriva Bucureştilor. Un cartel electoral Maniu—Goga ar da un aspect nou politicii româneşti. El le-a discutat toate acestea cu unchiul lui, care e dc acord, a dat ordin la *Patria* să nu ne mai atace, şi ar dori să aibă la Cluj o întrevedere cu mine. l-am ascultat în linişte expunerea agitată, cam fără şir şi într-o românească estropiată, care-ti lămurea la tot pasul că nu vorbeşte un român de pur sânge. Toată vremea a rămas tulburat, în primul sfert de ceas îi tremurau mâinile şi necontenit îşi ştergea năduşelile. I-am răspuns câ sunt gata oricând să mă văd cu Maniu, cu care am mai avut întâlniri politice; mi-e imposibil însă la Cluj, fiindcă toată lumea ar înregistra chestiunea şi i-ar da interpretări care nu corespund

realităţii. Să vie deci sau la Ciucea, sau la Bucureşti peste două zile.

în treacăt mă gândesc că trebuie să aibă mari temeri pentru ziua de mâine, dacă se umilesc aşa şi vin la Canossa. Aceşti indivizi au adus ţara acolo unde se află, la marginea prăpastiei. Maniu, lipsit de tot ce organic românesc, politicastru mărunt, fără program şi fără linie, imoral în măruntaiele lui, ipocrit care a tolerat jaful şi îmbogăţirea oamenilor din jurul lui — el e autorul dezastrului. Simte el, oare, că se apropie ceasul răspunderii de caută să-şi dezarmeze adversarii? Crede că trebuie să sc rettanşeze clin nou după carapacea Ardealului, ca să-şi mai păstreze un bârlog pentru viitor şi vrea să se asigure ca să nu-1 trag din nou de guler din gaura lui? Nu prea sunt lămurit ce gândeşte bătrânul mincinos, dar atâta ştiu, că nu voi putea ieşi niciodată la braţ cu acest Loyola de la Blaj, figură minusculă, menţinută la suprafaţă destulă vreme, graţie reticenţelor cu care a operat şi talentului dc a-şi acoperi turpitudinile. Probabil îl voi vedea ca să-i desluşesc gândul, dar o alianţă cu cl ar însemna să dezmint aprecieri de-o viaţă întreagă.

Amalgamul sufletesc din care s-a înjghebat acest om e aşa de departe de mine, încât dacă el ar fi un real reprezentant al rasei — atunci acest popor nu m-ar mai interesa şi m-aş desface de el.

După trei luni revin de două zile la Ciucea. Dă primăvara. Ce păcat că nu pot sta aici să simt seva pământului cum se premeneşte... Ce bine ar fi dacă mi-aş putea amputa din suflet toate firele care mă leagă de ţară şi aş rămâne numai cu

* Jgnaţiu de Loyola (c. 1491-1556), întemeietorul, în 1540, al Ordinului iezuit.

preocupările unui egoism care conduce în viaţă pe toţi muritorii de rând. Aş fi, aş putea fi, un om destul de mulţumit, pus în pragul bătrâneţii să contemple cu resemnare cufundarea în eternitate... Nu pot! Cine ştie ce blestem de naştere a pus în conştiinţa mea această nevoie permanentă de-a mă identifica cu zbuciumul colectiv? O societate, se vede, dintr-o necesitate biologică îşi creează astfel de chinuiţi, ca ei cu pielea lor să răscumpere inconştienţa celor mulţi...

26 april 1931

La Cluj, consfătuire cu şefii de organizaţii. Masă comună la un restaurant, vreo sută de persoane. în partid e o stare sufletească bună. Guvernul Iorga e acoperit de ridicul. în discursurile tuturor se afirmă solidaritatea. Mă bucură manifestarea lor, deşi sufletul Ardealului ştiu bine că nu are nimic de granit în el. La urmă iau cuvântul şi le explic peripeţiile crizei, de la venirea lui Mironescu până azi. Nu formulez nici o judecată la adresa guvernului, spunându-le că, pentru moment, comitetul de direcţie a decis expectativă, - dar le arăt că voi veni peste zece zile, când, chemându-i din nou, vom aduce hotărârea pentru luptă. E mult aplaudată afirmaţia. Suntem singuta rezervă pentru prezent. Ardealul are două feţe: Maniu şi noi. Alta nu există. Una a plecat, alta trebuie să vie la rând. Ziarul *Patria* face comentaţii binevoitoare pentru întrunirea noastră. în general atmosfera din Cluj ne este prielnică. Cine ştie dacă nu dc-aici vom lansa torpila împotriva bărcii lui Iorga?

27 april 1931

Zi de destindere după straşnica oboseală de ieri. Din nenorocire, nu sunt lăsat singur. De la Cluj au venit să mă vadă partizanii...

28 aprilie 1931

în tren, spre Bucureşti. în vagonul de dormit se urcă, la Cluj, Maniu. Vasăzică, îşi urmăreşte înainte planul la care mi-a cerut adeziunea nepotul lui, Boilă. Pe la ora 10, după ce lumea s-a retras de pe coridor, a apărut silueta staab-manu-lui de la Blaj. Cu obişnuita lui politeţe ipocrită, m-a salutat, şi ne-am întins mâna ca şi când doi amici s-ar întâlni bucuroşi după o îndelungată despărţire. Cum îl privesc la lumina becului electric văd că odihna din străinătatee ele aproape cinci luni l-a aranjat fiziceşte. S-a îngrăşat şi faţa de holtei bătrân nu e aşa de stoarsă ca Ia plecare. Ochii pătaţi, cu aere de falsitate şi nasul de o tăietură ignobilă nu şi-au atenuat câtuşi de puţin aspectul dezagreabil. Conversaţia porneşte - se putea altfel? - pe impresiile de voiaj. Cu limbajul lui obişnuit, nenorocită mixtură româno-maghiară, începe să-şi depene constatările. A descoperit Riviera, unde pentru întâia oară în viaţă i-a fost dat să descindă. E minunat la hotelul «Beau Soleil» din Monte Carlo! La Nisa s-a zidit un cazinou pe promenada englezească. Se fereşte să zică «Promenada des Anglais». In sala de joc, unde spunea că mergea în fiecare zi o oră să vadă lumea, două femei i-au făcut o mare impresie. Amândouă erau românce. A văzut Toulon-ul, a trecut prin Lyon cu automobilul. 1 s-a părut formidabilă Franţa cu civilizaţia ei. *„Din Lyon poţi. face două Budapeste"*- face el într-un elan de mirare rurală a ardeleanului oropsit care vede tot universul prin prisma ungurească. La Paris a stat 8 zile.

- *„Foarte frumos oraş! Nu ca-n alte părţi, fiindcă e şi mare şi eşi drăguţ.* "Unghiul intelectual din care se fac aprecierile lin Maniu îmi reaminteşte descrierea călătoriei de acum o sută de ani a lui lordache *[sic!]* Golescu, cu deosebirea că precursorul de la 1830 era mult mai nuanţat.

După o lungă introducere, care mi-a stârnit realmente o senzaţie inoportună dc milă cântărind orizontul bietului conducător de ţară*, m-a poftit în cabina lui.

A îndrumat conversaţia spre politică. Fireşte, cu mare înconjur, cu lungi divagaţii şi cu mult balast de votbe inutile. E îngrijorat de mersul lucrurilor. Lovitura cu instalarea lui lorga la guvern i se pare o încercare vădită de a zugruma pattidele. E o anomalie ce se petrece şi cu multă îngrijorare vede că toate pornesc de sus... *„Regele e rău sfătuit"* — zice el, aşteptând o aprobare din partea mea, neştiind să împingă deosebirile mai departe sau să stea pe loc. 11 încurajez şi-I spun că, din nenorocire, Carol, nu numai că n-a realizat speranţele puse în el, dar că de la venirea lui viaţa de stat la noi trece din zguduire în zguduire. Caut să îndrum convorbirea spre raporturile lui cu Carol. El îmi spune că a ştiut cu o zi înainte de sosirea lui Carol, că şi-a dat seama că trebuie să se întoarcă, fiindcă-1 dorea toată lumea, dar regretă că n-a făcut acest lucru cu formele cuvenite şi s-a întors prin surpriză. Tot ce-mi spune în această chestiune e minciună. Mergând mai departe, îmi povesteşte că-n primele zile după suirea pe tron, Carol i-a vorbit de încoronare, declarându-i că vrea să se încoroneze cu Elena. îmi spune că a chemat el pe Titulescu în toamna anului trecut, fiindcă eram ameninţaţi atunci de un atac al Sovietelor şi trebuiau luate măsurile pentru o grabnică intervenţie la aliaţi. Când au făcut acest lucru la Sinaia, regele i-a comunicat lui că amână încoronarea. El a înţeles că amânarea se face pentru Elena, pe care n-a mai pus-o în discuţie. Titulescu însă, cu felul lui expansiv, i-a amintit-o regelui. Plecarea dc la guvern el mi-o prezintă ca justificată, fiind de boală. Clişeul obişnuit al minciunii, care s-a lansat la gazetă. Conform tradiţiei mele de

* însemnările de faţă completează ***notele*** zilei de 28 aprilie 1931, reproducând rezumativ discuţia purtată în tren cu luliu Maniu ***(n.a.).***

a-1 deruta în discuţie totdeauna cu adevărul brutal, îl opresc brusc:

— *„De ce să mai glumim? Dumneata ai căzut pe chestiunea doamnei Lupescu şi ai făcut o mare greşeală de ă nu-ţi duce în opoziţie partidul atunci, lăsând asfel în urmă o criză de o jumătate de an care a martirizat ţara".*

Se codeşte să recunoască, dar faptul că opinia mea prezintă eşuarea guvernului Mironescu numai ca o rezultantă a lipsei lui din ţară, îl măguleşte şi aproape aprobă comentariile mele. Cât despre doamna Lupescu îmi face o declaraţie foarte interesantă:

— *„In cursul verii,* — zice el — *a fost aici în ţară şi la plecarea mea în străinătate am lăsat-o aici".* E un document preţios dezvelirea lui şi-i cer detalii. — *„Ai văzut-o dumneata? Unde a stat aici?".* întrebările mele îl neliniştesc. îmi răspunde că nu spune acest lucru în calitatea lui de fost prim-ministru, că deţine chestiunea de la unul care a vorbit cu ea aici, că nu poate spune unde a stat şi că mă roagă în mod categoric să nu divulg nimănui cc mi-a spus, fiindcă ar fi silit să desmintă. Eu tot mai stărui încă asupra problemei cu ovreica şi-1 fac să înţeleagă că zbuciumul politic din ţară are la bază acest capitol de patologic sexuală. Toate mazilirile politice se datoresc fiicei lui Israel. Iehova l-a mâncat pe cl şi pe Averescu. Tor Ichova l-a adus pe Argetoianu. îi reamintesc interview-ul acestuia din iarnă, în care sc vorbea de-un ritm social nou şi de prejudecăţi sociale perimate. Probabil la originea acestei declaraţii trebuie căurat contractul lui Argetoianu cu tegele. Urmează apoi lungi consideraţiuni plicticoase, din partea lui, asupra situaţiei noastre internaţionale, manifestări de francofilie exagerată, care vin foarte curios exprimate din gura lui. Justificări ipocrite ale guvernării de doi ani şi teama ce nu-şi poate ascunde pentru ziua de mâine. Evident că nu poate să sprijinească guvernul lui lorga ale cărui planuri nu le cunoaşte încă. I se pare firesc ca să-i dea votul dc blam de la început, părându-i-se mai demnă

această măsură şi mai politică pentru el. După interminabila sporovăială, prelungită până târziu noaptea, el revine asupra scopului iniţial:

— *„Sunt de convingerea că partidele trebuie să se unească în acţiunea lor de protestare împotriva guvernului".*

Ca să parez graţioasa invitaţie la vals, îi răspund câ nu am încredere în sinceritatea lui Duca de la cate, în caztd unui legământ, m-aş aştepta la o grabnică trădare pe pielea celorlalţi. El se repliază cu candoare şi-mi replică în tonul cel mai natutal

- *„Nu-i nimic, am putea face şi fără Duca, numai noi laolaltă aici, în Ardeal, fontul nostru comun ar fi de neînvins".*

După 12 ani, după ce şi-a înjghebat partid pe toată ţara şi a guvernat cu el doi ani, de la Bucureşti, inadaptabilul fiu al Sălajului, trecând peste sutele mele de articole, în care l-am scuturat pentru ereziile lui, omul acesta se-ntoarce iar la căsulia lui de melc şi arc naivitatea să-mi propuie şi mic să cad din lac în puţ. E naivitate numai, sau o încercare deznădăjduită de a se vârî sub plapuma mea. înrâia vreme când pentru el c frig şi afară bate vântul. Ii răspund evaziv, cu privirea îngândurată şi cu ezitări în voce: - *„Da, e o idee".* Mâ uit speriat la ceas: *„Ştii câ s-a făcut două jumătate. E târziu, să ne culcăm ".*

Cu toată truda mea de a da convorbirii turnura amabilă pe care mi-o indica biruinţa, despărţirea a fost cam acră şi totul s-a isprăvit în coadă de peşte. Reîntors în cabina mea, m-am scuturat neplăcut ca după o mâncare râncedă şi întins pe spate pe patul care mă sălta în alergarea vagonului, recapitulând în minte istoria Ardealului, cu toată atmosfera ci coborâtă, am închis ochii cu acea senzaţie de amărăciune tot mai frecventă câ nu mă mai potrivesc deloc cu aceşti oameni şi că mentalitatea lor mi-a rămas în urmă ca o haină veche ieşită la soare, care mă strânge-n piept şi-n spate, din care arn crescut şi mi-e cu neputinţă s-o mai îmbrac.

A doua zi dimineaţa ne-am salutat din nou, politicos, mi-a luat adresa şi a rămas ca la Bucureşti să reluăm contactul.

Salutare, neică!

Am citit în drum, în ziarul *Chemarea,* articolul de două ori insipid al lui Tillea, dacă nu mă-nşel prima apropiere de călimară a acestui om împins o clipă la suprafaţă de capriciul stupid al sorţii. întâi se desolidarizează de partid şi al doilea apără pe rege cu fraza idioată: *„Nu are nici o vină*". Poate exista un certificat mat eclatant al prăvălirii spre golul unei dezvoltări intelectuale iremediabile, ca această scoatere la iveală a unui prototip de neputinţă, din al cărui ochi prostia grea lasă urme aproape materiale, la fiecare pas! Mi-e aşa dc ruşine să cobor aceste comentarii pe hârtie, am impresia că destinul trivial m-a angajat să fiu colaboratorul unei literaturi de closet.

29 aprilie 1931

Manoilescu a venit să mă vadă. Mă întreabă de impresiile din Ardeal. îi arăt că sunt în vânt acolo cu guvernul şi că numirile de prefecţi au dezgustat lumea. Numirea unui alt Haţiegan la ministerul Ardealului nu i-a săltat deloc. El recunoaşte, atribuie totul năzbâtiilor lui Iorga şi-mi spune că se va consulta cu Atgetoianu să vadă ce e de făcut. E speriat de vestea conversaţiei mele cu Maniu şi atribuindti-mi şi mie evoluţiile repezi care se pot broda pe caracterul lui, mă întreabă dacă aş fi în state să mâ unesc cu şeful lui de ieri în alegeri. Mă umflă râsul şi nu-i dau nici un răspuns.

30 aprilie 1931

Deschiderea Camerei, dimineaţa. Cu mutre îngrijorate au apărut toţi deputaţii şi senatorii regimului căzut, li văd trecând pe culoare şi-mi plimb ochii deasupra lor. Sunt în adevăr figuri

ordinare cei mai mulţi. Urna votului universal a pus în circulaţie de astă dată oameni sub nivelul obişnuit. Cum trec pe dinaintea mea avocaţi şperţari, profesori de liceu suprasătui, învăţători îngrăşaţi pe la regiile autonome sau tipuri de grăjdari cu adevărat patibulare, mă gândesc că trebuie măturat acest hoit cu o zi mai curând ca să se limpezească atmosfera. Problema însă se pune ce se face a doua zi. Iată-1 pe Csicso-Pop ivindu-se în incintă în aplauzele acestei mulţimi inconştiente. Se apropie dc mine şi-mi întinde mâna ostentativ:

- *„Până când să sc tot certe ardelenii?"*

E probabil efectul colocviului meu nocturn cu Gyula. Drept răspuns eu râd mânzeşte în vuietul general:

- *„Până va ieşi dreptatea".* Alt val de aplauze pate cam de porunceală; a intrat şi Maniu. Tăcere o clipă, un murmur unanim. Lupu, cu trei rovarăşi, bate din palme: a intrat lorga cu ceata lui şi a ocupat banca ministerială. Bolnavul cu privirea speriată se uită în gol un moment. Csicso deschide şedinţa. Iotga citeşte cu glas scăzut Mesagiul regelui de câteva cuvinte. Nedumerire generală. Se amână continuarea pentru ora 5. Nimeni nu ştie ce se va întâmpla. Se va vota încredere sau vot de blam? Se face pronosticul obişnuit al ticăloşiei şi mi se spune că guvernul a închiriat 180 de deputaţi ca să-i voteze încrederea.

A fost o tragere pe sfoară necunoscură încă, fără pereche, ca brutalitate şi inteligenţă. lorga, după ce a citit Camerei lunga peltea-program care începea cu captarea bunăvoinţii deputaţilor, prin amabilităţi deplasate la adresa lor, s-a pomenit către sfârşit, după ce fusese în mai multe rânduri aplaudat de majoritate, că s-a supătat şi ridicând vocea cocoşeşte a declarat imposibilitatea de a se lucra cu actualul parlament. Stupoare unanimă. Camera freamătă lovită la inimă. lorga, într-un acces de vitejie a fricosului nevropat, citeşte decretul de dizolvare. De ce a fost toată mascarada asta? Nimeni nu pricepe şurubăria

nebunului. Indelicateţea însă şi-a avut imediat efectul ei. Procesul de descompunere dintre naţionali şi ţărănişti s-a oprir în mod brusc, palma ce au primit le-a strâns din nou rândurile. Azi-dimineaţă Iunian şi Mirto îmi vorbeau de proiectul lor de a arunca peste bord pe Maniu; şi-ati dat mâna laolaltă. Acum îi văd revoltaţi peste măsură, agitaţi într-un spirit de frondă. S-a strigat: *„Trăiască dictatura";* am auzit şi: *„Trăiască Spania".* La bufet am stat de vorbă cu Mihalache. Fostul tribun mi-a vorbir de bâiguielile haotice ale regelui şi mi-a spus că la ultima audienţă acum trei zile i-a atras atenţia asupra consecinţelor ce poare avea o luptă a lui împotriva partidelor.

„Nu-i de-afuns să fie rege, mai vrea şi şef de partid" — a aruncat cineva vorba cu multă dreptate. Şi cei care au dorit dizolvarea ignobilei adunări au rămas cu toţii izbiţi de prostia procedeului. De-o vteme încoace toate merg anapoda la noi. Printr-un proces diabolic de selecţiune, adunându-se laolaltă raraţi şi nebuni, se scormonesc acum figurile zoologiei apolitice ca din ele să se constituie frontul de apărare a ţării.

Mă tot întreb, văzând la fiecare pas germenul nebunici care-mi iese în cale, dc unde porneşte această tendinţă de extra-legalitare, care de la venirea lui Carol a dat peste cap lucrurile la noi şi ca o furtună pustiitoare abătută asupra ţării n-a lăsat în urmă decât dărâmături? Să nu fie la bază oare tot sinistra poveste cu ovreica această umbră de demenţă, care de ani de zile se încurcă necontenit printre preocupările noastre de stat? Ziarele străine susţin cu mult lux de amănunte că se găseşte aici. Mi se pare că au dreptate*. Dacă s-ar găsi peste frontieră, Carol ar avea tot interesul s-o arate ca să înceteze odată legendele ei aici. Dacă n-o face e c-o ţine sub patul lui

* Elena Lupescu **venise** în România încă la 12 august 1930, la două luni de la înscăunarea lui Carol al ILlea şi locuia la Sinaia. Anul următor Elena Lupescu **se** va instala la Bucureşti într-o frumoasă casă pe Aicea Vulpache.

la Bucureşti şi atunci se explică toate ţăcnelile. Am motive să cred că se poate coborî până la această trivialitate. Ştiu sigur că menţine relaţiile cu bătrânul ovrei Lupescu, tatăl amorezei, ovrei de ultima speţă, adunat de undeva de prin scursurile Moldovei. Zilele trecute Max Zănoagă, fost senator de la Slatina, a venit la mine şi mi-a relatat o poveste dezgustătoare.

- *„Eu îl ştiu bine pe jidan,* — spunea Zănoagă, - *a fost omul meu de afaceri. L-am văzut deunăzi şi mi s-a pbâns că treburile merg greu în criza de azi: — «Dacă n-ar fi Carol să-mi dea o sută de mii de lei pe lună, în adevăr nu ştiu ce m-aş face». A scos un creion de aur şi mi l-a arătat: - «lată ce mi-a dat de Anul Nou». M-am uitat la el glumind: — «Te lauzi!». Ovreiul însă nu s-a dat bătut, a scos repede din buzunarul vestei un ceas de aur şi, legată de el, o panglică verde cu decoraţia coroanei cu spini pe care a dat-o numai colaboratorilor săi intimi".*

Zănoagă e un om perfect onest şi nu mă pot îndoi de cuvintele lui. Ce vrea însă nenorocitul de Carol? Vrea să fie rege dc Carnaval? Un fel de Ciubăr-vodă care să rămâie în istoria noastră ca un episod tragi-comic menit să-1 înlăturăm cu oroare şi să trecem la ordinea zilei? Nu-şi dă seama inconştientul că, fiind vorba de obrazul unui popor, nu se poate glumi fără ca pedeapsa să vie lovind sigur şi implacabil? Sârbii l-au asasinat pe Alexandru Obrenovici pentru Draga Maşin, fiindcă era în joc demnitatea lor ultragiată*. Au avut perfectă dreptare. Anume batjocuri nu se spală decât cu sânge. Ce-ar fi aici, dacă în orbirea lui, Carol ar face gesnd nebun de care vorbesc gazetele străine şi ar încerca o căsătorie morganatică cu Lupeasca? în scurt timp şi-ar primi răsplata. Ţara aceasta a

* Alexandru Obrenovici, regele Serbiei şi soţia sa Oraga au fost asasinaţi la 29 mai 1903 în grădina palatului lor de la Belgrad. Goga face aluzie, probabil, la intenţiile reginei Draga de a proclama moştenitor al tronului pe un frate al ei, ceea ce a constituit unul din motivele asasinatului.

înghiţit destule ruşini în trecutul ei zbuciumat. Nu ştiu însă să fi fost cândva pe tronul Munteniei sau a[l] Moldovei o curvă de stradă de soi ovreiesc. Ideea e înspăimântătoare şi te cutremură din primul moment. Soluţia se impune de la sine ca un gest reflex. Indivizii pot să fie meschini, un popor însă, în întregimea lui, nu e niciodată laş. Cineva se găseşte totdeauna care să-şi ia asupra lui rolul de salvator. Avea dreptate Streittman deunăzi, care, drămuind chestiunea cu judecată de fin analist, îmi zicea: - *„Din punct de vedere ovreiesc e o nenorocire, fiindcă simt că se va termina cu o baltă de sânge».*

1 mai 1931

A trecut Pangal pe la mine. îmi spune că nu s-a făcut încă nici un acord cu nimeni din partea guvernului. îmi vorbeşte de fricţiunile cu Iorga care nu mai pot merge înainte şi-mi repetă din nou că Argetoianu ţine cu orice preţ să facem cartel împreună. îl ascult amabil şi nu dau mare importanţă la tot ce-mi spune, fiindcă prea puternicul e ageamiu în politică şi dă în gropi.

Iorga ne-a convocat la Ministerul de Instrucţie pe toţi foştii titulari ai departamentului, chipurile să fie o comisie care discută trebile de resort. M-am dus şi eu. De faţă vreo şapte foşti miniştri. Duca m-a luat la o parte; înăcrit şi dezolat mi-a făcut reproşuri: - *„ Vezi unde am ajuns? Dumneata eşti de vină ".* Am râs: — *„Nu care cumva era mai bine să-lfi- invitat din nou pe Maniu, şi să mă bag slugă, bl el?".* Iorga a intrat buzna cu un umăr înainte, bezmetic, cu cămaşa scoasă prin vesta descheiată. Era vesel. Ne-a spus că vine de la o casă pe care a dărâmat-o. A ţinut să fie el de faţă, să dea cel dintâi cu târnăcopul. înţeleg că era vorba de o clădire a revizoratului de pe Bulevardul I. C. Brătianu. Ca şi când ar continua o conversaţie fără şir, începe să puie probleme de învăţământ disparate. Mai întâi

atinge chestiunea manualelor dc învăţământ din şcoalelc secundate spunând că e de părere că de aci înainte să nu mai fie aprobate de la centru: să se lase totul la voia profesorului. Admirabilă această liberrate de opinie. II întreb dacă nu i se pare primejdioasă măsura la minoritari, care şi-ar confecţiona o istorie a lor după pofta inimii, foarte puţin adecvată intereselor noastre de stat. Rămâne cam pe gânduri. Sărind dintr-una într-alta se opreşte la diplomele de licenţă sau de doctorat arătându-şi părerea că ministrul să nu le-o iscălească fără un nou examen ce s-ar da în faţa organelor lui. Tot ce se discută este fără un plan metodic, un fel de *causerie* pripită, vânturată cu foarte mare grabă fiindcă peste p jumătate de ceas pleacă ttenul la Timişoara cu regele, pe care el, primul-ministru, trebuie să-l întovărăşească. Plecăm dezorietaţi, totul e zăpăceală şi risipire inutilă de nervi. Cum trecem pe coridor, mutre speriate de funcţionari se uită la noi şi din privirea lor mută ne imploră parcă ajutor.

Doamna Procopiu trecând pe la mine îmi spune temerile ei. La Palar nu mai e nici o rânduială. Regele e într-o fierbere continuă. Colonelul Condiescu i-a spus alaltăieri foarte mâhnit că Puiu Dumitrescu face intrigi împotriva lui şi plănuieşte să-l trimită la Iaşi la o bibliotecă. Carol s-a împăcat zilele acestea cu Elisabeta. Valentina Argetoianu i-a spus enervată că înainte cu două zile tegele l-a apostrofat pe bărbatu-său: - *„Roagă, te rog, pe nevasta dumitale să nu mai frecventeze pe prinţesa Elena!"* Doamna Procopiu nu mai înţelege nimic. înainte de plecare îmi zice pe gânduri: — *„Am citit ieri în* Argus *că nevasta lui Puiu Dumitrescu a cumpărat o casă cu 9 milioane de lei"*.

2 mai 1931

De dimineaţă îmi telefonează secrerarul general de la Finanţe, omul lui Argetoianu, care-mi dă întâlnire la minister la 12 1/2. Trec pe la dânsul. Se scuză că a amânat atâta vreme discuţia. Planul lui era altul decât aceea ce este azi. El vroia - aşa zice — ca într-un guvern prezidat de Titulescu, fără pretenţii de politică internă, să fi fost noi doi puncte de sprijin, luând şi pe Gheorghe Brătianu ca să facem plăcere regelui: - *„Titulescu însă, ştii bine, m-a trădat"*. — *„Astăzi* - continuă el - *a ieşit altfel. lorga merge greu"*. Mi-1 prezintă nebun de-a binelea. - *„Sunt doi nebuni* - zice el - *care încurcă lucrurile: lorga şi regele"*. Amândoi sc tem de el la Ministerul de Interne, de aceea nu-1 lasă. Spune că lorga, în inconştienţa lui, făgăduieşte în dreapta şi în stânga mandate de deputaţi. Aşa i-a dat lui Lupu 11 capete de listă. îmi vorbeşte de cartelul nosttu şi propune 15 deputaţi şi 7 senatori. îi răspund glumind că nu trebuie să ne despărţim supăraţi, dar că nu poate fi vorba de o înţelegere între noi în asemenea condiţii. Urmează câteva râţoieli, ameninţări asupra rezultatului alegerilor din partea lui, care se termină repede văzând că nu prind. în cursul conversaţiei remarc câteva incoerenţe şi unele accenrc de lăudăroşie prea grandilocventă. Mi se chiar pune întrebarea în minte: — *„Nu cumva o fi înnebunit şi ăsta?"* când, la un moment dat, îmi spune că ideile lui economice I-au făcut popular în Ardeal. Venind vorba din nou de lorga, îl aţâţ, fireşte, şi reţeta mea prinde de aşa fel că-ntr-un moment se simte împins să-mi declare: - *„Lucrurile trebuie să se limpezească foarte curând, dacă nu îmi dau demisia"*. îmi arată că astăzi are o întâlnire cu Duca, pentru a lămuri raportul cu cl şi de aceea este bine să ne vedem mâine-seară, când putem ajunge la un rezultat definitiv între noi. Primesc propunerea şi plec de la Argetoianu cu aceleaşi idei care le-am avut totdeauna despre el. E un diletant cinic, mai mult impertinent decât îndrăzneţ, superficial în aprecierea situaţiilor şi fără soluţii serioase în faţa problemelor complicate. Sunt convins că se strică ridicola tovărăşie şi rot ce ar fi de examinat e chestiunea dacă nu s-ar putea dărâma înainre de alegeri, pentru a cruţa ţara de o trisră

decepţie şi a nu împinge spre convulsiuni periculoase. Să vedem.

A dejunat la mine Cădere, şef al Siguranţei, pesimist şi dezorientat. *E* de acord si el că Iorga e nebun. Lin detaliu amuzant. Ieri la Gara de Nord, înainte de a pleca cu regele spre Timişoara, i-a prezentat un decret pe peron să-1 iscălească «de-a-n picerile». Carol l-a privit mirat si s-a executat.

3 mai 1931

După dejun vine să mă vadă generalul Văitoianu. Figura lui de bătrân muşchetar se agită in contracţiuni nervoase când îmi arată impresiile lui asupra situaţiei. A stat de vorbă cu Argetoianu în mai multe rânduri; a înţeles câ prepară drumul lui Duca. Ii tine din amânări în amânări si fără să le indice numărul mandatelor - zice el - lui î se pare că va pune condiciunt umilitoare. De aceea se întreabă dacă n-ar h potrivii ca toate partidele în afară dc liberalii lui Duca să se asocieze în protestaica lor şi să facă front unic împotriva guvernului. Spune câ si Lupu a înţeles ca va Fi tras pe sfoară si de aceea va vorbi cu el în astă seară, iar eu, prin oamenii mei, în vederea aceluiaşi scop, să pipăi starea sufletească din tabăra lui Maniu. 11 las să-şi etaleze micile lui combinaţii şi, ca de obicei în faţa proiectelor irealizabile expuse de diletant, răspund afirmativ, eu politeţe, fără convingere. Ideea e ratată de la început. Din trei motive: 1) e o imposibilitate morală politică să ieşim ia braţ cu Maniu; 2) Lupu nu se mai desface, Fiind bucuros că el şi cu ceata lui au pus mâna pe deputaţii de procopsealâ; 3) tare mi-e teamă că ei înşişi, Gheorghe Brătianu cu ciracii lui, oaste mercenară, nu vor fi în stare să reziste ispitei unui pandişpan de ocazie. Bătrânul D'Artagnan pleacă de la mine cu făgăduiala de a ne mai vedea.

Seara, ora 7, trec pe la Argetoianu", conform înţelesului, să văd mai limpede proiectele lui. Sunt hotărât şi de astă dată să număr pietrele în fundul apei din sufletul acestui om, transformând mai mult într-o problemă psihologică chestiunea care politiceşte devine tot mai lipsită de interes pentru mine. Mă primeşte cu vorba că nu s-a hotărât încă nimic în tratativele ce duce cu celelalte partide şi deci trebuie să aşteptăm până marţi dimineaţa când vine «nebunul» — cum îi spune el cu un aer de bonomie cinică. Din nou vechile asigurări amicale şi scuzele de circumstanţă. Ii spun limpede că propunerea ce-mi face de a mă desolidariza de Averescu şi a colabora numai cu amicii mei din Ardeal mi se pare o curioasă contribuţie pentru a-mi fixa mentalitatea oamenilor politici de aici, dar va rămâne fără consecinţă practică Fiindcă dezgustul meu o refuză din primul moment.

— *„De Li Unire încoace* — îi zic — *m-am străduit în mod constant să normalizez, raporturile Ardealului cu Vechiul Regat, fiind necontenit sabotat de la Bucureşti. După 12 arii în care am condamnat politica regionalismului ardelean si am îndoctrinat Ardealul împotriva ei. astăzi după ce guvernarea omului dc lă Bbj ti verificat pe de-a-ntregul prevederile mele, în loc sa jiu ajutat de aici, ca să strivesc definitiv şi fără putinţă de revenire o primejdioasă erezie. Bucureştii, în frunte cu rege/e, pun obstacol unei închegări de stat normale si în mod. meşteşugit menţin protestarea regională ".*

Argetoianu, fireşte, îmi dă dreptate pe toată linia si nu se simte câtuşi de puţin vinovat. Cei care poartă răspunderea sunt desigur - zice el — regele si «nebunul». Ca să mă convingă de inexplicabila contradicţie care e la baza caracterului lui Carol, îmi spune că în tot cursul iernei, de câte ori a vorbit cu Carol despre o viitoare guvernare de mână forte, regele a pronunţat totdeauna numele meu. Acum însă, amintindu-mă el, Carol i-a răspuns: *„Pentru moment, nu"*. Dacă spune adevărul sau una

din multele lui baliverne, îl priveşte. Mi se pare însă mai interesantă o altă intimitate în legătură cu Gheorghe Brătianu.

- *„L-am întrebat* - zice Argetoianu - *deunăzi pe Carol să mă lămurească ce preferinţă are în legătură cu tratativele pentru cartelul electoral, ţine să dăm mai mare importanţă lui Gheorghe Brătianu sau lui Duca. Carol a stat câteva clipe pe gânduri şi mi-a răspuns apoi ferm: — «Înţelege-te cu Duca» ".*

Mi se pare picant acest detaliu din care se desprinde un întreg capitol de morală politică, menit să ilustreze definitiv şi concepţia de gentilom şi judecata politică a tânărului nostru monarh. Cât despre lorga, după ce-mi reeditează clişeele uzate ale aprecierilor lui şi pune vina pe el că nu vrea să trateze cu Averescu, ci cu mine, eu tai scurt discuţia şi îi declara categoric că nu poate fi vorba de nici o înţelegere între noi: — *„Eu nu sunt şef de partid încă, iar şef de bandă nu voi fi niciodată".* Tot astfel îi arăt că lorga este un subiect inepuizabil pentru scris şi că ar fi o mare prostie să renunţ la el de dragul celor cincisprezece mandate. Ne despărţim în principiu desfăcuţi definitiv, el însă ţine să n-o rupem încă până marţi la sosirea lui lorga, când sc vor limpezi raporturile cu toate partidele.

Seara, la ora 10, mă cheamă la telefon Gh. Musceleanu, profesor la Universitate şi transfug politic din partidul meu. Spune, cu acre misterioase, că are o comunicare foarte importantă să-mi facă şi întteabă dacă mâine dis-de-dimineaţă ar putea veni să mă vadă. Fiind tocmai în pragul casei cu gândul de a mă mişca puţin, îi spun că voi trece eu pe la dânsul. **11** găsesc acasă şi iată secretul pe care mi**-1** confiază:

— *„Regele e grozav de agitat în timpul din urmă, mai ales de la plecarea lui Alfons din Spania. El vede că a greşit-o cu guvernul lui lorga şi mai ales cu Argetoianu care vrea să-l dea pe mâna liberalilor, tot astfel pricepe azi că e prea descoperit în Ardeal*

şi, de aceea, înainte de a pleca la Timişoara a pronunţat numele meu spunând că trebuie să-i dau o mână de ajutor".

Musceleanu e foarte aferat şi după mintea lui face călduros apel să dau sprijin tronului etc. 11 întreb de unde deţine aceste taine şi el îmi răspunde cu multă convingere că aghiotantul colonel Grigorescu, prietenul lui ca un frate, îl ţine la curent de tot ce se petrece la Palat. După o scurtă investigaţie iese la iveală că adjutantul se găseşte tocmai la el, în camera de alături. Fac să îl cheme şi continuăm discuţia în trei. Grigorescu repetă cele spuse, relevând şi el orientarea antiliberală a lui Carol. In faţa acestor afirmaţiuni, repet, pentru a nu ştiu câta oara, aprecierile mele asupra situaţiei. Le explic că mergem spre catastrofă şi nota va fi plătită de rege. Mă declar gata să dau mână de ajutor regelui, fireşte, în condiţiuni onorabile care nu mă declasează şi-mi dă putinţa să fiu util. Le dau o listă pentru a fi transmisă regelui, cu partizanii mei din Vechiul Regat, Basarabia şi Bucovina, care ar trebui să intre în Cameră; cât despre Ardeal spun că aş putea răspunde de o normalizare a vieţii de acolo făcând alegerile cu bună şansă de succes. Ne înţelegem ca regelui să i se spuie imediat după sosire tot ce am vorbir şi el să mă cheme în audienţă în cursul zilei de marţi pentru a discuta chestiunea. Nu ştiu ce importanţă să dau acestei ciudate întorsături. Nu mă îndoiesc că inocentul adjutant spune adevărul când îmi relatează zbuciumul lui Carol şi chiar invocarea numelui meu. Mi se pare j)robabilă în haosul care a intervenit, dar nu prea văd posibilitatea de a trage o concluzie practică din această stare de lucruri, având de o parte inconştienţa Iui lorga, de alta intriga Iui Argetoianu. Cu toate acestea, pentru a nu-mi putea face nici un reproş c-am stânjenit cu un obstacol oricât de neînsemnat, din partea mea, biruinţa logicei, am hotărât imediat să stărui la generalul Averescu pentru amânarea şedinţei comitetului nostru de direcţie, lăsând astfel încă deschisă o portiţă de ultima oră pe

seama unui proiect de însănătoşire a bietei ţări bolnave. Plec de la această întâlnire cu o senzaţie destul de tristă: cu cât trec zilele, cu atât mai mult mă conving că proaspătul rege e lipsit de busolă şi de voinţă. Merge înainte din puterea inerţiei şi se va poticni în cale necontenit. Teribilul virus al regilor care mor bântuie şi în vinele lui.

4 mai 1931

Dimineaţa trec pe la Averescu, venit aseară de la vie. Ca de obicei, îi relatez toate cele întâmplate, împreună cu cronica scandaloasă a culiselor politice, li arăt nebunia în cate ne-am înfundat până în gât, pe urma lui lorga, şi-i povestesc convorbirile mele cu Argetoianu. Venind vorba de propunerile ce mi s-au făcut, îl informez de oferta celor cincisprezece mandate, având, fireşte, delicateţa de a nu-l lăsa să înţeleagă că mi s-a cerut sacrificarea lui. îi propun să amânăm până mâine-seară comitetul de direcţie, fiindcă pronunţându-ne odară împotriva guvernului, acesta în mod firesc va fi şi mai dornic să caute alianţa celorlalte partide de opoziţie. El pare cam contrariat de această propunere a cărei utilitate văd că o apreciază, s-ar părea însă că bănuielile oculte au scos capul din nou şi-1 nelinişţesc. în urmă, accepră ideea şi convine să amânăm şedinţa pe miercuri dimineaţa.

După dejun mă vizitează Gatosky, omul intim al lui Carol. Din tot anturajul dc la Palat, dintre civili mai ales, omul acesta pare mai onest în devotamentul lui şi mai discret în afirmarea publică a relaţiilor cu regele. 11 ştiu de *pe* când eram ministru de interne. A fost atunci, o bucată de timp, prefect la Bacău, pe urma rubedeniei sale cu fosrul meu coleg «aviatorul» I. Petrovici, şi a fost silit să demisioneze, dacă nu mă-nşel, pe urma unor încurcături cu nişte bani, nu tocmai ireproşabil administraţi. L-am revăzut la Paris în calitatea de majordom al prinţului. Pe-atunci, ţin minte, mi se prezenta ca un duşman înverşunat al ovreicei. Mi se părea curioasă relaţiunea lui cu Carol, de care nu-1 legau raporturi mai intime din tinereţe şi pentru care el, totuşi, a părăsit casă, masă şi nevastă, ca să vagabondeze prin străinătăţi, ajungând uneori în situaţiuni penibile graţie cunoscutei zgârcenii a Hohenzollernilor. Atunci, la Paris, sărăcia mea a fost pusă la contribuţie cu trei mii de franci francezi pe care mi i-a cerut aghiotantul ajuns la aman. Este, necontestat, ceva din nota de aventură a emigranţilor polonezi de odinioară, în rătăcirile acestui vlăjgan spătos, care s-a ţinut ani de zile după călcâiele prinţului nomad. De când a venit la Bucureşti a devenit şi el un fel de personagiu important. Din fericire însă îşi susţine cu mai multă demnitate decât alţii rosrurile lui şi nu pare a avea veleităţi de a stăpâni ţara ca Dumittescul său tovarăş, care la rândul lui e azi plin de opinii şi de parale. Cu toate acestea, ar face foarte bine dacă şi-ar scoate de la butonieră miniatura celebrei decoraţii cu coroana de spini, pe care o lansează ca pe un memento, pe cât de profitabil, pe atât de inteligent. îi spun şi lui părerile mele asupra stărilor din ţară şi a evenimentelor din urmă. II rog chiar să comunice regelui îngrijorările melc. îmi făgăduieşte. El e convins - zice - că soluţia Titulescu a fost o nenorocite şi a spus de la început regelui această credinţă. Nu se mai amestecă însă fiindcă nu este câtuşi de puţin ascultat şi nu vrea să-l privească nici o răspundere. Ciudat lucru, subliniază, cu aprobarea lui, toate criticele la adresa lui Carol şi nu are nici un argument care să poată scuza ce se petrece sau să atenueze în treacăt măcar vina mare ce poartă acest rege Midas al destrucţiunei.

5 mai 1931

Generalul Răşcanu, dis-de-dimineaţă, îşi etalează paloarea lui agitată, cerându-mi tânguios să fac totul în vederea unui acord cu guvernul. Sărac şi oropsit, sărmanul pensionar se

gândeşte poate la o soartă mai bună ştiindu-se agreat de tege. Mi se pare, era vorba să-1 facă guvernator al Basarabiei. îl pun în cunoştinţă de propunerea obraznică ce mi-a fost transmisă de către Argetoianu, ca să vadă turpitudinea şi să nu rămâie nici o îndoială asupra imposibilităţii oricărui acord. îi arăt, de asemenea, şi conversaţia mea cu Grigorescu, cu care-l ştiu în raporturi de intimitate. Hotărâm împreună să ia şi el contactul în sensul planului schiţat de mine.

S-a logodit Ileana la Sigmaringen cu o paracdiţă (?) de Habsburg, fiul unui arhiduce Francisc-Salvator şi a[l] unei prinţese de Bourbon. Faptul în sine e îmbucurător, fiindcă fetiile prea prelungite în casele domnitoare sunt incomode şi fiindcă după preludiul cu contele Hochberg, povestea rămăsese destul de tulbure. Deci, felicitările noastre. Sunt însă câteva chestiuni de detaliu care ne încurcă. Să trecem cu vederea pacostea sărăciei, fiindcă mi se spune că singura lui proprietate e o avionetă. Dar e Habsburg, nume cu sugestiunt destul de antipatice, şi văr bun cu Otto, pretendentul la tronul Ungariei. La timpul său deci, nu e exclus să devie pentru noi cu totul indezirabil. Carol a făcut un act de prudenţă când - după cât mi se spune - a pus de la început condiţia că nu poate să aibă reşedinţa la noi în ţară.

6 mai 1931

La comitetul dc direcţie generalul expune situaţia. E o cuvântare lungă, cu argumentaţie socotită şi metodică, debitată rar şi domol. O completă absenţă de retorică; bătrâneşte, obositoare şi cam deplasată pentru momentul care strigă după acţiune imediată. Hotărâm ieşirea clin expectativă faţade guvern şi intrarea în alegeri singuri. Auditoriul e cam înăcrit şi totodată colecţia asta de bătrâni n-o prea văd fanatizată de luptă. Le vorbesc şi pentru a-i remonta şi pentru a risipi

anumite legende puse în circulaţie. în orice caz, aeropagul trebuie prenoit că prea are aer de criptă cufundată în adormire.

In sfârşit, nebunul a căzut într-o groapă. Argetoianu a făcut acordul cu liberalii. Ca ridicolul să fie complet, regele a chemat la Palat pe Duca şi La rugat călduros - aşa sc spune - să intre în legământ cu guvernul. Ce glumă stupidă. Toţi ies compromişi din ea. Iorga, apostolul de carnaval, instalat cu atâta grandilocvenţă în slujbă, predicând o lume nouă, devine un fel de figurant caraghios al unui odios angrenaj bancar. Duca, şcfuleţul dominat dc veşnicul cutremur al tuturor fricilor, îşi umileşte partidul, punându-1 sub oblăduirea unui guvern mascaradă. Pe deasupra tuturor însă, Carol îşi diminuează prestigiul zi cu zi şi după cele petrecute apare într-un ha) de incoerenţă dureroasă, menită să deruteze toată lumea şi să răspândească în suflete pe lângă linia de amărăciune şi-o nuanţă tot mai definită de silă şi dezgust. Nimeni nu mai pricepe nimic, nici un creier normal nu se mai poate orienta în această psihologie cu multe ascunzişuri dosnice fără proiecţiuni de lumină. Un lucru e cert: desprins definitiv, pe seama tuturor, omul acesta este un timorat şi în leagănul lui a lipsit demnitatea. Revine pe buzele tuturor vechiul adagiu: „Neamţul ştie dc frică". Dc acum înainte opiniile se vor formula îndrăzneţe la adresa lui, şi răspunderile care-l privesc se vor afirma în public clin cc în ce mai zgomotoase şi mai tulburătoare. Carol, căzând la examen ca rege, azvârle România pradă unei perioade îndelungi de convulsittni. Care va fi sfârşind şi când va veni, n-aş putea spune. Nu pricep însă de ce generaţia mea n-a fost scutită de acest pahar de otravă.

7 mai 1931

Citesc la ziar că prinţesa Elena a plecat aseată la Belgrad. La gară a fost însoţită de fratele ei Gheorghe, fiind de faţă numai prefectul poliţiei. Plecare tristă cu decor ruşinos. Nu ştiu

încă ce e la spatele acestei măsuri incalificabile. îmi dau seama însă că a fost hotărâtă în pripă îndepărtarea Elenei, fiindcă marţi, dejunând la doamna Procopiu, s-a vorbit cu doamna de onoare Catargi, care nu ştia nimic dc acest proiect de voiaj. Să fie oare o înlăturare pentru 10 mai sau o lovitură cu alte consecinţe? Ciudat însă, fapra urară se petrece în prima zi când Argetoianu a luat Ministerul de Interne. Nu e oare deznodământul logic al *interview-ulm* de astă-iarnă şi nu e de căutat aici preţul biruinţii prin care cinicul intrigant s-a săltat la suprafaţă? Ce va fi, se va vedea. Nu cunosc însă o monarhie pe lume, unde temeiul moral să fie atât de şubred şi ieşirea din normal mai evidentă.

8 mai 1931

Generalul Răşcanu şi-a dat demisia din partid printr-o scrisoare adresată lui Averescu. Adică chestiunea e mai complicată: a sctis că rămâne pe mai departe membru al partidului, dar va candida pe lista guvernului. Ciudată psihologie de transfug! Nu mă mâhneşte câtuşi de puţin pierderea politică. Partidul nu încearcă o lovitură după plecarea lui. Mi-e penibilă însă lipsa de caracter a militarilor. Un general care Trădează în politică e capabil şi de o trădare militară. Eu n-aş da pe mâna unui astfel de om o unitate armată în vreme de război.

Sadoveanu a întors şi el faţa spre guvern. A fost să mă vadă. Grav ca totdeauna, rostindu-mi cu solemnitate cuvinte foarte banale, mi-a prezentat problema, ca o obligaţiune masonică. Spune că l-a chemat Argetoianu şi i-a oferit să candideze pe lista guvernului la Iaşi, că nu i-a cerut să părăsească partidul din care face parte, că el, fireşte, rămâne şi de aci înainte un tovarăş de credinţă al meu, fiind între noi doi indestructibile legături sufleteşti etc. etc. Toate acestea într-un ton bătrânesc şi potolit

cu sublinieri de convingere nestrămutată şi de onestitate absolută. Ce puteam să-i răspund? îmi vorbea granitul aşa-zisului sctiitor român şi preparaţia cetăţenească, nulă, care aserveşte de demult aici pe bieţii oameni de litere politicianismului curent. I-am dat toate dezlegările, toate asigurările, am fost foarte politicos, pe deasupta tuturor senzaţiilor clipei s-a ridicat sincera bucurie care m-a luat în stăpânire când mi-a întins mâna de uriaş şi ne-am despărţit. Nevastă-mea, mai puţin iertătoare, înţelegând cele petrecute, nu s-a putut răbda să nu-şi spuie verdictul: *„E tot acel Sadoveanu, care a stat cu mâinile în sân o jumătate de an când te-au înjurat pentru «Comoara» lui, şi-a trebuit o scrisoare de a mea ca să-l smulgă din tăcere?"* N-am răspuns nimic, convins că orice ripostă n-ar putea decât să diminueze o nemărginită silă şi o completă lipsă de consideraţie...

9 mai 1931

Gheorghe Brătianu a trecut pe la mine venind de la Palat, unde a fost chemat de rege, din nou, pentru o ruşinoasă presiune. Carol a stăruit iarăşi să intre pe lista guvernului, spunându-i că i se va da cu 5 sau 10 mandate mai mult. Ce rol nenorocir a luat asupra lui tânărul rege diletant. Se amestecă în cea mai odioasă bucătărie politică şi, în acelaşi timp, ia o atitudine imposibil de calificat faţă de omul pe care-1 are pe conştiinţă. Gheorghe Brătianu a fost demn şi merită laudă pentru felul bărbătesc cu care a rezistat dezgustătoarelor încercări de a i se frânge gâtul prin persuasiune.

La un moment dat Carol, neştiind cum să-şi justifice mai bine îndemnul, l-a povăţuit cam aşa:

- *„în politică se fac şi compromisuri şi volte-face-uri."*

Tânărul fiu al lui Ionel Brătianu, împins de cine ştie ce resort al unei vechi mândrii familiale, a răspuns liniştit:

— *„Eu, Sire, nu fac. Şi poate tocmai această slăbiciune a mea explică şi purtarea ce am avut constant pentru Maiestatea-Voastră ".*

In convorbirea de azi mi-a apărut acesr băiat, într-o postură respectabilă. Părăsit de mulţi partizani şi lezat în mod brutal de rege mi-a spus liniştit:

- *„Merg înainte orice s-ar întâmpla, prefer să nu intru în Cameră decât să mă umilesc. "*

Mi-a făcut o reală plăcere să văd în aceste zile de nedemnitatc generală un obraz curat şi o coloană vertebrală care a moştenit ceva din vechea rânduiala a răzvrătirilor de demult.

*

In drum spre Ciucea am stat de vorbă mult cu contele Nicolae Banffy, simpatică figură de aristocrat supracivilizat, temperament de artist, un admirabil diletant scriitor. în sufletul lui, negreşit, plânge în surdină drama ungurească, îşi poartă însă cu eleganţă nenorocirea şi zâmbetul lui resemnat, nu afişează câtuşi de puţin zbuciumul lăuntric.

Observator fin, comentează cu o indulgentă ironie nebunia politică actuală:

— *„Nu ştiu cine mi-a spus bl Bucureşti o vorbă de spirit: «D-l Iorga c prim-ministru în cabinetul Argetoianu»* ". Venind votba dc şovinismul unguresc de odinioară, cl îl atribuie mai mtdt ovreilor de la Budapesta, decât ungurilor de pur sânge. *„Şi astăzi* - zice - *e bl fel. Cel mai turbat autor de articole împotriva românilor, hi Budapesta, e Urmanczy, un armean, adică un ovrei altoit pe un ţigan. "* Despre contele Appony are o apreciere delicioasă: —*„E Iorga ăl unguresc"*.

Cele două ceasuri de conversaţie în vagonul de dormit au fost o adevărată reculegere intelectuală, în mijlocul frecărilor imunde, care, de mâni şi de picioare, ţin cu orice preţ să ne tragă în noroi.

10 mai 1931

Am stat câteva ceasuri la Ciucea. Sunt plini de floare merii şi cireşii. O atmosferă de purirate a naturii, în care foarte cu greu se pot încadra actualele mele preocupări electorale.

*

Seara, masă la Cluj cu episcopul Ivan, Ion Lapedatu, Agârbiceanu şi încă vreo zece fruntaşi ai vieţii din Ardeal.

Discursuri, amintiri de demult, descurajare pentru prezent.

Din nou iese la iveală defetismul politic al lui Lupaş şi necontestata notă meschină din temperamentul de sfârnar, care scoate capul necontenit din apucăturile lui.

11 mai 1931

Am aranjat candidaturile din Ardeal. Sunt toate în regulă. Nici o defecţiune. în definitiv e un aspect destul de onorabil acest mănunchi, care de un deceniu se ţine laolaltă. Va birui mai curând sau mai târziu rostul nostru de precursori ai Ardealului. E o stare sufletească mulţumitoare. Se crede în biruinţă. Personal, am convingerea că totul depinde de energia ce se va pune în contactul cu poporul, care, dezrobit astăzi de sub apăsarea prostească a legendei lui Maniu, e gata să primească accente noi, cu totul opuse moştenirii de ieri.

*

Seara, plecare spre Bucureşti. întâmplarea vrea ca din nou să mâ găsesc alături, în tren, cu Maniu. La vagonul de dormit când urc, ceata lui care l-a condus la gară mă salută respectuos, exteriorizând, fiecare privire, dorinţa strigătoare a unei apropieri. Aceste figuri meschine de profitori ai politicii ar fi foarte bucuroase ca peste turpitudinea lor recentă să arunce

frământările mele şi să obţie astfel uitarea. Trec în compartimentul meu fără nici un chef de vorbă.

în alergarea trenului mă năvălesc amintirile. Tocmai azi se împlineşte anul de când la Paris am avut lunga mea convorbire cu Carol. O însemn aici, în mod succint, fiindcă e prea legată de actualitate, dacă nu prin altceva în orice caz prin dezminţirea de fiecare zi a aşteptărilor ce lega mintea mea de această reintegrare.

După ce de două ori în cursul anului trecut am trimis pe colonelul Condiescu ca să-i ducă din partea mea asigurarea că-1 susţinem şi că suntem gata să contribuim la revenirea lui şi după întâlnirea de la Bellinzona cu generalul Soutzo, am plecat şi eu la Paris, Regenţa, exasperantă prin compoziţia şi prin lipsa ei de autoritate, m-a dus la hotărârea definitivă de a accepta şi eu ideea readucerii lui Carol, care plana atunci în sentimentul public. De ce mă chema oare cu atâta stăruinţă? Averescu, cu oarecare nemulţumire pentru faptul că prinţul mai are nevoie de explicaţii postume după întâlnirea cu el, îmi zicea că poate ideea de a mă găsi pe mine mai conciliant îl face să mă cheme la Paris. Căzând de acord cu generalul asupra punctelor ce aveam să discut, am plecat la Paris în societatea lui Tilică loanid, după ce trimisesem înainte pe colonelul Condiescu ca să ne aştepte acolo. Imediat după sosire, Condiescu înştiinţându-1 de venirea mea, am căzut de acord ca întâlnirea să aibă loc nu la Hotelul Claridge, unde stătea dânsul, ci într-o casă particulară, pentru a nu fi urmăriţi de diferiţi agenţi informatori, care roiau împrejurul lui. Mi-aduc aminte, a venit la mine Puiu Dumittescu, pe care Condiescu mi l-a prezentat ca fiind secretatul particular al lui Carol. Din primul moment nu mi-a făcut o bună impresie acest băieţoi, cu care mi se părea deplasat să ating măcar chesriunea gravă pentru care venisem la Paris. El m-a adus la o casă în Rue de fUniversite, unde era apartamentul, la etaj, în care se aranjase totul pentru a fi. singuri.

Carol m-a primit cu o mare efuziune de bucurie. Prevenitor şi plin de atenţiune, în ochi cu privirile languroase ale exilului, n-avea nimic atunci din îndărătnicia suficientă cu care de atâtea ori astăzi îşi susţine părerile certate cu realitatea. I-am atătat care sunt convingerile noastre: în scurt timp trebuie să se întoarcă în ţară, fiindcă Regenţa compromite însuşi principiul monarhic la noi. Penttu a ne devota acestei idei şi a susţine pe faţă însă, generalul Avetescu pune ttei condiţiuni, menite toate ttei să creeze o atmosferă favorabilă şi să înlesnească realizarea ideii. Mai întâi e nevoie să se desfacă de doamna Lupescu, al doilea să părăsească Parisul şi să stea câtăva vreme la Sigmaringen, luând oarecum prin aceasta o atitudine de moştenitor de tton, carc-şi reclamă drepturile. A treia chestiune ar fi o reconciliere cu fosta lui nevastă. De la început i-am ţinut un [discuts într-un] limbaj clar şi ferm, hotărât fiind să văd în sufletul lui şi să plec perfect lămurit acasă. Cele două condiţii din urmă nu mi se păreau foarte importante şi nu credeam [că e nevoie] să stărui mult asupra lor, mai întâi fiindcă plecarea la Sigmaringen a acceprat-o de la început şi al doilea, reconcilierea cu Elena mi se părea mult mai uşoară, din moment ce aş fi avut câştig de cauză cu îndepărtatea ovreicei.

De aceea, de la început, am dat cea mai mate importanţă propunerii ce-i făceam să sc despartă de Lupeasca. Carol a înconjurat discuţia. Mi-a spus că relaţiile lui cu doamna Lupescu nu pot să fie un obstacol, după cum n-au fost nici un motiv al plecării lui din ţară. Oricâr am năzuit să-i smulg o declaraţie formală, n-am izbutit. In cursul conversaţiei i-am spus c-am luat înţelegere cu uncie cetcuri financiare pentru a-i putea pune la dispoziţie suma de 10 milioane care să fie dată doamnei Lupescu, ca un capital din care să trăiască în străinătate. Mi-a mulţumit şi mi-a răspuns că dacă nu va putea

* Căsătoria lui Carol al II-lea cu principesa Elena se desfăcuse la 21 iunie 1928.

face rost de bani în alt chip, atunci va uza de ajutorul ce-i oferim. Restul discuţiei, informaţii asupra stărilor din ţară şi proiecte de viitor n-au avur mult interes pentru mine, fiindcă problema principală nu mi-a dat un rezulrat satisfăcător. După ce-am făcut împreună, în detalii, planul reîntoarcerii în ţară - era vorba să vie cu automobilul pe la Oradea Mare, aducându-1 noi cu un paşaport de şofeur - ne-am despărţit, cu rugămintea din partea lui ca eu să fac acasă toate preparativele pentru realizarea planului de plecare. Mi-aduc aminte, o mare stăpânire pusese pe mine după această întrevedere. Vedeam că femeia fatală stă încă de-a curmezişul gândurilor noastre şi că fără înlăturarea ei orice proiect de revenire e o pură nebunie. De aceea, în cursul nopţii, în discuţiile cu Condiescu şi Tilică, mi-am formulat limpede ce am de făcut. O nouă întâlnire cu Carol mi-a apărut indispensabilă. Nu plec de la Paris, îmi ziceam, fără un răspuns categoric în ce priveşte pe ovreică. De aceea, l-am însărcinat pe Condiescu să-i arate nedumerirea mea şi să-i spună hotărât următoarele: Goga a venit la Paris ca să lămurească această chestiune. Sau primeşte asigurări că Alteţa voastră se desparte de doamna Lupescu şi atunci, întors în ţară, se va pune în fruntea mişcării carliste, propagând-o pe faţă, sau, dacă se va convinge că o despărţire este imposibilă, atunci va lua o atitudine contrară, cu toate consecinţele. Pentru a doua zi, solicitam, deci, o nouă întâlnire. Condiescu s-a executat şi ziua a doua, în acelaşi loc, am văzut din nou pe Carol. Hotărât fiind să-i vorbesc răspicat, i-am spus chestiunea neted de la început: *„Alteţă regală, să vorbim ca doi bărbaţi un lucru care trebuie lămurit. Nimic nu se poate încerca în ţară până n-a devenit un fapt împlinit despărţirea de doamna Lupescu".* Limbajul meu, care nu suferea nici o contrazicere, l-a enervat: fiindcă nu mai putea ocoli chestiunea şi cu oarecare îndârjire mi-a replicat că în definitiv raportul lui cu doamna Lupescu nu priveşte lumea, fiind de caracter pur

particular. Riposta mea a fost crudă: *„Nici eu n-aş putea susţine un asemenea lucru, dacă aş avea o chestiune la fel, necum Alteţa ta, ale cărui fapte trec în opinia publică".* Discuţia s-a desfăşurat înainte, cu vehemenţă din partea mea, gata fiind sau să am o făgăduinţă a lui, sau dacă nu, să plec cu convingerea că trebuie abandonat. Intre altele l-am făcut să înţeleagă că impedimentul cel mai important este atmosfeta antisemită care stăpâneşte opinia publică de la noi. I-am spus aşa: *„ Unde sunt celulele de entuziasm pentru revenirea Alteţei-Tale? In armată, în ţărănime şi în tineretul intelectual. Toate aceste trei categorii sunt de un antisemitism iremediabil".* în focul discuţiei, la un moment dat, ţin minte, pentru a-i frânge îndărătnicia printr-o lovitură brutală, am pus chestiunea neted: *„Lucrul e limpede, Alteţă regală, sau Coroana, sau doamna Lupescu. Amândouă nu merg. Trebuie ales!"* Cum stăteam faţă în faţă lângă o masă de scris, el m-a privit o clipă înmărmurit, şi-apoi ridicându-se în picioare mi-a răspuns: *„Ei bine, Goga, îţi dau cuvântul meu de onoare, de ostaş şi de om, că mă voi desface de doamna Lupescu. De altfel, am vorbit cu dânsa, se învoieşte şi ea".* Am răspuns: *„Alteţă, nu mai am nimic de zis, vă rog să transmiteţi mulţumiri doamnei Lupescu pentru înţelegerea cu care uşurează împlinirea misiunii Alteţei tale".* Am căzut de acord ca în ziua când despărţirea se va fi realizat, să-mi dea o telegramă la Bucureşti cu aceste două cuvinte: *„Sunt sănătos",* promiţându-i că imediat după telegramă vom începe preparativele de realizarea planului. Foarte satisfăcut dc acest solemn angajament, ctezând că însemnătatea rolului care-l aştepta a eclipsat definitiv un impuls pasional slăbit după patru ani de convieţuire, am plecat atunci de la Paris liniştit sufleteşte şi hotărât să fac totul pentru restaurare.

Afirmaţie nefondată, poate voit exagerată.

Lucrurile s-au desfăşurat altfel de cum le pregătisem în combinaţiile mele. Poate e de vină şi ezitarea lui Averescu, care printr-o prea îndelungată drămuire a tuturor detaliilor, amâna lucrările, crezând că numai peste câteva luni se poate împlini proiectul nostru. în ziua de 1 iunie telegrama mi-a sosit de la Paris: *„Sunt sănătos. Aurel"*. Paralel am primit şi din partea generalului Soutzo, în aceeaşi chestiune: *„Livre expediee. Morand"*. Amândouă aceste telegrame există, fiind păstrate de mine ca două certificate menite să justifice acelaşi lucru: hotărârea mea de a fi acceptat ideea reîntoarcerii lui Carol, numai după ce s-a consumat despărţirea de Lupeasca.

Cine s-ar fi gândit atunci că pentru tot zbuciumul nostru poliric de mai târziu ovreica va rămâne şi pe mai departe în centrul evenimentelor? Cum stăm cu cuvântul de onoare, de ostaş şi de om? Am fost rulat? Atunci este o nedemnitate care declasează pe autor, sau cuvântul a fost dat în bunăcredinţă şi n-a fost ţinut din slăbiciune? Atunci este la mijloc o lipsă de voinţă a unui neputincios descalificat pentru tot ce aşteptăm noi de la dânsul. Şi într-un caz şi într-altul, chestiunea mă pune pe gânduri. Negreşit, sufleteşte, mă simt dezlegat de orice angajament din moment ce a căzut premisa pe care s-a clădit convingerea mea iniţială. Va veni, oare, vremea şi va fi în curând acea zi, când voi fi nevoit să dezgrop din amintirile mele această pagină menită să rezolve prompt şi fără posibilităţi de rectificare chestiunea lui Carol, care în 10 luni ele la venire a izbutit să încurce roate iţele din politica ţării.

12 mai 1931

Dimineaţa, pe culoarul trenului, la Ploieşti, m-am găsit din nou faţă în faţă cu mutra sălcie a lui Maniu. Nouă discuţie asupra situaţiei politice. Mai ales aşa-zisul decret-lege prin care s-au suspendat câteva articole din legea administrativă îl turbură cu latura lui anticonstituţională. Din tot ce spune văd

că popularitatea lor e pe drojdie şi că se teme de alegeri. Nu mă prea interesează, de altfel, ce spune, votba lui îmi răsună fals şi gol ca un fund de tingire spartă. Cum mă uit în tteacăt la el, remarc o ciudăţenie pe care n-o pot trece cu vederea. E îmbrăcat după ultima modă, haine noi, cravată de la Paris, geamanrane ireproşabile, cu un cuvânt, s-a echipat omul pentru o viaţă întreagă. Ce ţi-i şi cu preşedinţia asta a Consiliului! îmi vine în minte bugetul ei din anul trecut, avea o rubrică sub denumirea „întâmplătoare" — vreo 10 milioane. Pariez că de-acolo a ieşit şi cravata stacojie, care, în treacăt fie zis, nu-1 prea aranjează deloc pe bătrânul holtei, înamorat tardiv de frumuseţile Franţei.

Aristide Blank întors de la Paris îmi vorbeşte de presa detestabilă ce are acolo guvernul. Gazetele burgheze vorbesc de dictatura de la Bucureşti. îmi citează un articol al lui Pertinax din *Echo de Paris,* care cu violenţă neobişnuită scrie despre politica personală a regelui Carol, susţinând că Lupeasca e la Bucureşti în Palatul Regal şi ea a influenţat hotărârea regelui de a instala la guvern pe Argetoianu. întreaga presă de la Paris şi de la Londra ţine acest limbaj. Blank găseşte că pentru Paris e vinovat Cesianu, un biet inocent, incapabil să trezească simpatii şi să risipească nedumeriri, cum ar fi daroria elemenrară a oricărui ministru plenipotenţiar. Şi el e de părere că ne plimbăm cu picioarele în gol şi că pentru ziua de mâine ne aşteaptă necunoscutul.

13 mai 1931

Dis-de-dimineaţă îmi telefonează Mihai Popovici. Vrea să-mi vorbească. îmi propune o întâlnire la frate-său, la doctorul. Fixăm, după-masă, ora 4. Mă duc la acest *rendez-vous* fără nici un interes special. Nici omul nu e interesant, nici

societatea în numele căreia vorbește. Ce mai e ele făcut acum cu aceste epave politice? înainte cu doi ani puteau fi suportate fiindcă dispuneau de capitalul unei popularităţi acumulate prin zece ani de demagogie. Azi însă, sub acest raport, au dat faliment şi singura contribuţie prin care şi-ar mai putea menţine o utilitate relativă în luptele politice ar fi marea acumulare de bani, aproape fiecare frustrând interesele statului. Fiecare din aceşti indivizi e suprasătul azi şi e gata să plesnească de atâta belşug care a dat peste el.

Mihai mă primeşte cu îmbrăţişări şi pupături. încrezut şi bondoc, îşi afişează îngrijorările patriotice pe urma decretului-lege lansat cie Argetoianu. Plângerile obişnuite de dictatură, camarila regală etc. El e de părere că trebuie negreşit o fuziune între partidele noastre. A fost convins de această nevoie — zice el - totdeauna în trecut şi săptămânile din urmă, fiind la Viena, la acelaşi sanatoriu cu P.P. Negulescu, i-a arătat pe larg ideile lui. Ce era de răspuns la aceste consideraţii deplasare şi anacronice? I-am dat dreptate, îndrugând şi eu cuvenitele vorbe goale de circumstanţă. I-am spus însă că pentru moment nu e nimic de făcut, că intrăm în alegeri fiecare de capul lui şi câ vom vedea pe urmă. Deocamdată, vom afişa fiecare la rândul lui nedreptăţile care ne ating, rămânând ca după alegeri să reluăm conversaţia. Propun ca toate partidele de opoziţie să constituie laolaltă o ligă pentru apărarea urnelor, dând instrucţii delegaţilor şi asistenţilor de la secţiile de votare să urmărească operaţiile guvernului. *E* de acord. Ne despărţim amical şi eu plec cu constatarea că s-a hodorogit maşina lor şi e pe cale să intre în decompoziţie. Dac-ar fi câtuşi de puţină logică în desfăşurarea evenimentelor politice la noi, atunci Ardealul ar trebui să fie azi pe mâna noastră şi înmormântarea lor politică ar deveni repede un fapt împlinit - aşa însă, nebunia

lui Iorga şi cinismul lui Argetoianu îi va mai ţine încă în picioare, motţi ambulanţi de care se vor mai speria proştii de la Bucureşti.

14 mai 1931

Averescu a terminat aici depunerea candidaturilor. A făcut rost pentru fiecare judeţ de câte treizeci de mii Ici, modest ajutor bănesc, scos de undeva din propria lui socoteală. In general lumea s-a ţinut destul de bine, fără delecţiuni prea mari şi fără accente de deznădejde pentru viitor. S-au dus, fireşte, câţiva, neputând să reziste invitaţiilor guvernului, care ţine cu orice preţ să-şi înjghebe majoritatea din transfugi, după vorba lui Argetoianu: „ *Voi guverna cu partidele altora".* De remarcat în mod special e lipsa de rezistenţă morală a basarabenilor. Sărmana provincie de peste Prut, cât de prost e materialul care-i stă la îndemână. Toţi aceşti copii ai revoluţiei sunt elemente improvizate, cu nivel intelectual scăzut şi cu o vivacitate care-i predispune pentru orice fel de tranzacţii ruşinoase. Au trecut de partea guvernului, după ce au stors pe urma noastră toate beneficiile; nu mă miră şi nu e tocmai mare pierderea lor. Găsim oricând alt rând de flămânzi care să-i înlocuiască exact cu aceleaşi posibilităţi de reprezentare. Printre ei se găseşte şi şeful organizaţiei dc la Tighina, Topciu, găgăuţ de felul lui. Autodidact, nu lipsit de oarecare interes în devotamentul ce-mi arăta, îmi pare rău că m-am înşelat în el. Nu atât pentru pierderea care mă-ncearcâ, cât pentru trista constatare ce mi-a fost dat să fac, că azi nici găgăuţii nu se mai ţin de cuvânt.

15 mai 1931

O lungă conversaţie cu Averescu. îmi spune că zilele aceste a chemat la dânsul pe generalul Baliff ca să-i trimită vorbă regelui. I-a zis aşa:

- „Eu când **ani** *vorbit la Bellinzona, am fixat bine lucrurile spunând câ decbirațiile mele în chestiunea restaurării nu cer nici o contravaloare din partea regelui care e liber să aleagă soluțiunea politică ce i se va părea mai potrivită cu interesele țării. Și astăzi vorbesc la fel. Nu cer să mă aducă Li guvern și nu sunt supărat dacă nu viu. Cred însă că este o mare greșală să fiu ținut așa la distanță de rege și să se dea astfel impresia că sunt nedreptățit. Nu e bine să mă transforme în victimă pentru opinia publică. Am fost direct jenat deunăzi la* **10** *Mai, când mulțimea m-a aplaudat în mod ostentativ. Se punea oarecum la contribuție aureola mea de victimă. Eu n-aș vrea, Doamne ferește, să fac țara arbitru între rege și mine. De aceea cred că ar fi. bine să mă cheme din. când în când, măcar de ochii lumii. Când vine vorba de chestiunile mari așa au făcut și Regele Carol și Ferdinand. "*

Foarte consistentă logica bătrânului mareșal, dar tocmai fiindcă e logică, va avea oare un ecou la bietul Carol?

Tot ce se petrece aici e anapoda. Lumea a rămas consternată la 10 Mai pe urma uniformelor fanteziste care s-au abătut asupra oștirii noastre.

Sărmane rege croitor!

16 mai 1931

Dejun la colonelul Condiescu acasă. Și ăsta are aere de câine bătut. Se tânguie că nu mai poate vorbi nimic la Palat, fiindcă după câte a spus până azi, trece acolo drept averescan sadea. Ieri i-a spus Baliff că numai Averescu poate scoate carul din pietre.

Carol a râs cu hohot, când a auzit din gura lui că pregătesc pentru toamnă o carte cu titlul: „Omul nebun: Nicolae Iorga".

NOTE DIN SPANIA, ITALIA, ELVEȚIA ȘI FRANȚA

SPANIA

Spre Madrid

Imn — gara, uniforma-tip. Țara Bascilor frumoasă. Oameni harnici — au ceva cu mărginenii noștri. Cu cât vii mai la vale — vezi tot mai mult aspectul unei părăginiri. Pirincii goi - frunți de piatră. Pământul galben sterp. Aduce cu Karstul. Treci cu trenul, abia la câte-un ceas se arată câte-un sat golaș. Case înalte prinse una de alta - grămădire în jurul bisericii — care se înalță maiestoasă. Nici o fabrică. Parcă biserica a mâncat satul. In drum câteva orașe - San-Sebastian - Burgos cu catedrala - vechea reședință a lui Cid — și Valladolidul. Pasc turme de catâri pe ici pe colo pe pământul galben. Țăranii iași, cu beretă roșă în cap — frumoși - mândri se uită departe. Pe ici pe colo câte-un șirag de plopi. Pe coama unui deal ruinele unei cetăți.

Castilia și Leon

sunt trisre după pământul vesel al Franței de la Bordeaux. Tipul oamenilor din tren rcoglindește urmele maure. Eleganți — gentili. „Sunreți latini?" (în tren lume de tot felul: englezi - francezi — caracteristica lor.) Peste trei sute de chilometri nici o pădure. (Indolență latină — retorică - gesturi — individualism — lene orientală... = Spania... Suntem cam acasă.) Trenul

domol pierde vremea prin „estaciones". Am umblat mult - se vede că strămoşii cu oile prin Crîm mă îndeamnă — dar n-am scris impresii din călătorie. Dc ce? Năpădesc atâtea - şi totdeauna îmi apare câte un neamţ... Cine ştie - poate e un sentiment exagerat de onestitate literară... Până Ia Valladolid - în ţara asta nu se poate cânta: „Frunză verde" fiindcă nu este. Nici o semănătură. A fost săracă, dar au dus-o. Nici un fir dc porumb. Nici o verdeaţă. Nici o culoare afară de sur şi galben. Nici o pată verde. Cel mai trist peisaj din Europa. N-am văzut nicăieri — decât poate în Dobrogea noastră — stepe aşa părăginite. Casele acoperite cu ţigle totunde - cam ca la Cernavodă-Medgidia.

Valladolidul

trist — părăsit... case crăpate - balcoane luminate de câte o pereche de ochi negri, ochii spaniolelor. Se ridică un palat - probabil cazarmă — rest din splendoatea veche — şi o enotmă „piaza des toros". Vezi orăşele fără *absolut* nici o verdeaţă. îmi închipui că noaptea trebuie să aibă aspect de ctiptă. Luna... Reînvie „cabballeros" şi senoritele din romanţe...

După Valladolid începe întâia verdeaţă: o mare pădure de brazi şi de cipreşi... In sfârşit... Cade bine... după patru sute de chilometri.

Mă gândesc la munţii noştri...

De la Valladolid la vale se schimbă peisajul. Vine verdeaţa şi mai vezi şi semănături. începe şesul. Satele n-au străzi ca la noi. Curte şi grădină — toate sunt una într-alta. Numai strunele de telegraf şi trenul reprezintă aici civilizaţia. Parcă fuge trenul cu groază...

Am văzut cel mai trist apus de soare deasupra unui sat din Castillia.

Madrid

Un oraş fără semnificaţie. Cazărmi. Oameni curioşi - re privesc în faţă. Aspect trist. Pe la colţuri cerşetori - în Prado

dorm lungiţi o mulţime. Oameni leneşi. Lumea de altfel gentilă, cum se cade. Solemni. Vestita politeţă spaniolă. Când a plecat trenul, un domn elegant cu fata şi-au făcut cruce. Popii mănâncă Spania — Servi Domini perdidere Hispaniam. Viaţa începe numai seara. Se strigă ziarele: *El mundo — A.B.C. — Imparţial.* Gazetele destul de bine redactate. Despre tauri rubrică specială. Descriere amănunţită - ca la oamenii politici — *aversion.* Biet popor copleşit de gesturi — „Congreso de los deputados" — casă — cazarmă cu faţadă grecească. Lipsă de vegetaţie. Oraşul golaş. Numai Prado — parcul *ElBuen Retiro* — geometric împărţit - acăţi - platani - cipreşi. Monumentul lui Alfons XII în faţa lacului. Prado - Muzeul - singurul lucru - care-şi arată toată gloria moartă — Sarcofagul gloriei spaniole. Velasquez - Rafael slab - Tizian portrete bune - Carol V trist. Teniers şi Brueghel - multe bune - Snyders asemenea - cocşi. Rămâne Velasquez şi Goya - doi deschizători de drum. Velasquez naturalist - aduce viaţa. Portretist. Notă străină de el, s-a ataşat numai curţii, şi n-a pictat decât pe secul Filip IV. Dragoste pentru grotesc (pitici) - de altfel asta se remarcă şi Ia alţii — Goya - Zuloaga — Frumos porttetul lui Esop. Goya - tatăl impresionismului, om îndrăzneţ în concepţie. Grăbit în execuţie. Simţ pentru caricatură. Improvizator. Culori vii la început - mai târziu gri-negru. Neglijarea desenului. De-un verificat simţ pentru etnografie. (La gobelinuri.) Temperament cu totul profan - fără înclinările misticismului spaniol - Contesa de Alba. - Viaţa lui — note — Buza groasă. - Ribera sombru. El Greco. — Temperament violent. Puţine culori - tragic - impresionist - trebuie scris mai mult. Murillo. Cam zaharisit — dulceag. Madonele — copii - agnus dei — stofe frumoase. Faţa linsă. Palatul regal - mare - renaştere. Eticheta spaniolă. Grădini în jur.

Escurial

Drumul - Sierra de Guadarrama. Stânci sure. Gol. Câte-un brăduţ. Escurialul iese din stâncă - cam monoton, arhitectură

monumentală totuşi. înclinările ascetice ale lui Carol V. Suflete obosite. Plimbare pe terasa de piatră.

Toledo

Soare pe ruine. Cetate. Ziduri - roşul cărămiziu — nici o vegetaţie - numai jos în vale în jurul râului Tajo câţiva pomi olivi. Casa unde a stat Cervantes, han - catâri în ea. Localul inchiziţiei asemenea. Catedrala. Casa lui Greco. Popi – 800 teologi, 23 biserici - la 10 mii de oameni. Porţile Visagra se restaurează. Aspect de cetate. Oameni — indolenţi. Nu lucrează nimeni. Femeile stau în fereşti. (Cum votbesc de la fereastră fetele - Romanul lui Blasco Ibanez.) Mâncare multă la hotel.

Drumul la Cordoba

Sierra Morena - stânci prăpăstioase - arămii roşii. Ici-colo un sat ieşit din piatră — fără nici un arbor. Cu cât ne apropiem de Andaluzia se schimbă aspectul. Apar câmpii mai roditoare — dealuri întregi de măslini. Răsar cavalcade — pe catâri cu frâiele lucrate în culori - cu pălării largi, cu faţa rasă - părul negru. Din ăştia răsar luptătorii de tauri. Femeile au graţie. Cactus şi aloe. Smochini. Câte-un castel pe culmi.

Cordoba

Alah e mare. Dacă ar ft să judeci legile după monumentele lor de artă — atunci Mohamed nu rămâne mult în urma lui Crist. Moscheea - una din marile emoţii ce-am simţit în viaţă. Şiret sufletul arab. Monumentalitatea rezultată din efecte optice. Sălbăticia creştinilor. Nici aici n-a fost pietate - ca la iconoclaştii cei vechi. Corul zidit în Moschee a introdus lumina în misterul templului unde se păstra coranul califului. Au vândut minunatele lampe de argint — los bandidos — cum le zicea la popi simpaticul guid arab — au zidit cele 19 porţi şi-au

introdus în Mihrabul lui Almansor pe Maica Domnului - dulceagă, rotundă. Carol V a protestat se zice. Nicăieri crucea n-a fost mai vinovată ca aici.

Acum se restaurează bine - are să fie o minune.

Podul e frumos peste Guadalquivirul care curge obosit. Mori atabe în el. Ruine. Ţigani. Cetşitori. Nicăiri n-am văzut atâtea cafenele. Oameni graşi. Pavaj prost de pe vremea maurilor. Servitorii dorm în faţa stăpânului care moţăie şi el. La cafenea şi în hala hotelului şeslonguri. Totul e făcut pe lene - pe siestă. Omnibusul întârzie, domnul cu biletele deschide ghişeul târziu - trenul care se formează în gară pleacă cu întârziere. Nu-i nimic - ieri am ajuns cu „expresul' cu *o oră 1/2* întârziere. Nu s-a mirar nimeni. (Ce-ar face aici un om cu-o corectitudine de la nord? Ar lua lumea în cap - ori ar fi ridicol.) Prăvălii numai de lucruri de lux. Pe păreţi afişuri cu toreadori cari străpung tauri. într-un colţ un afiş care anunţa o conferinţă: Una corrida des toros.

Casele zidite în stil mauric. Curţile închise în afară. Curtea cu flori. Fântână săritoare. Ideea: familia la mauri. Poate era mai frumos. Impresia ultimă: c Cordoba un sarcofag...

Sevilla

Drumul până la *Sevilla* - aceleaşi câmpuri goale - ici -colo câte-un oraş alb - cu biserica mare pe vârf de deal... Câmpuri de olivi - cactus - agave - palmieri - cei dintâi palmieri... Peisajul câştigă în verdeaţă - cerul e mai senin.

Andaluzia

Descriere - Andaluzia nu e ţară cu vegetaţie bogată cum ne spun cărţile nemţeşti - poeziile... „Am Ufer des Manzanares"... *Sevilla,* un oraş viu, în opoziţie cu Cordoba. Ia Cordoba se visează - la Sevilla se petrece; Quien nou ha vista Sevilla. Strade strâmte zidite în stil maur cu „patios" etc.

Murdărie destulă. Caprele pe mijlocul străzii principale - în faţa Alcazarului — ca şi când ai vedea în Viena pe Kärtnerstrasse turmă cu clopote... — Măgarii împodobiţi ca de nuntă. Oameni leneşi şi aici. Dorm pe la colţuri de stradă. în seara când am sosit la hotel pe piaza Sanfernando - sub palmieri enormi — mulţimea se uita la cinematograf, vreo câteva mii de oameni - muzica militară cânta până la 12 noaptea. Asta aşa în toată seara. Pe stradele strâmte copii cu droaia îţi ţin calea. Cerşitoti — curăţitori de ghete. Ici colo câte-o sevillancă trece... ochii servillancclor... Graţia lor - Şal. Ce zice Gautier despre ghetele nemţoaicelor... Biserica gotică - proporţii mari... Chipul lui Murillo. Sf. Atironiu frumos — pictat cu mai multrealism. Se ţinea missă —cântau organele (!)... Mistic... la altarul deschis se ridica fumul de tămâie - suna clopoţelul de argint în tăcerea misterioasă - cam păgânist cultul ăsta...

Alcazar

decorativ. Faţada. Stilul *mudejar*. Interiorul etc. Sălile locuite în care ne-a condus dinerul austriac cu barba despărţită (slujeşte de 37 de ani), tatăl lui a fost sub „rcina Isabella". Reproducţii nemţeşti - un Christ de Uhdc etc. Ciudat. Grădina Alcazarului frumoasă. Basinul Măriei de Padilla. Petru cel Crud.

Giralda

Muzeul *Murillo:* Zurbaran. Un Greco frumos — pictor. Casa Pilat - ca şi Alcazar. (Spaniolii n-au artă proprie - descriere aici. Au tot împrumutat de la toţi.)

Descrierea unei corrida des toros. Bombita. Revistele despre „taureria". (Frumosul gest al sevillanelor cu evantaiul. Euritmia mişcărilor.)

Promenada pe malul Guadalquivirului plin de corăbii — palmieri frumoşi - parc mare. Trăsuri şi în ele cocoane cu ochi negri.

Plugul de lemn ară încă Spania.

Sunt unii cari scriu repede tot ce văd - proces de creaţiune rapidă — imediat după concepţie fac - se aseamănă cu fotografii. Arra prerinde o intimitate cu subiectul.

Am pribegit mult, dar n-am putut scrie impresii.

La Alhambra

Ornamentaţie geometrică — sinteză geometrică - mii de complicaţii.

Suflerul modern admiră, dar e obosit - nu poate fi strivit în formulele astea geometrice cari puteau să desfăteze ochii arabilor şi puteau să facă plăcere cavalerilor războinici - cari după bătaie, venind acasă, îşi alintau ochii lor de şoimi cu muzica asta a liniilor.

Totul făcut din *ghips*. Nu-i marmură. Aceeaşi şiretenie arabă - de-a salva totul prin mijloace optice.

Reliefuri nu-s.

Granada

Poziţia cu totul diferită. Sierra Nevada - gheaţă - trei mii de metri - se vede zăpada. Vegetaţie, agave, cactus, cipreşi, rododendron. Codru. La poala muntelui — răcoare ca la noi.

Casele stil arab - mare parte moderne. Se văd şi astăzi zidurile cetăţii. Râul Daro - care se varsă în Genii.

Poporul gentil - frumos - tipul maur se vede. Părul negru al femeilor cu şal de dantelă pe cap. Ce spune Gautier.

Alhambra

Dinafară: lipsă de unitate arhitecturală. Şi aici creştinismul a greşit - palatul lui Carol V.

Generalife

Parcul cu trandafiri etc, cedrii de sute de ani.

Catedrala: cam goală... stilul renaşterii - frumoasă capilla reale cu *Ferdinandşi habella — Filip cel frumos şi Ioana nebună.*

Vizita din Hecaibin. Dansurile ţigăncilor. Bătrâna ţigancă care juca. Cea cu norocul din palmă. *El caballero ha ungran segreto.*

Procesiunea: deschisă de un pluton de jandarmi călări în ţinută de mare gală. Muzica de copii cu fanfare — melodie proastă. Pe de margini copii cu lumânări aprinse şi bărbaţi. Cristoşi de lemn crucificaţi - purtaţi de mai mulţi oameni. Un Cristos cu mijlocul încins în catifea roşie brodată cu fir. Cruci de argint masiv — cununi. După fiecare Crist - un conduct de popi în odăjdii de mătasă roşie. Suita lor. Cardinalul sub baldachin - cu tiara în cap ducând o icoană în mână. Om bine făcut, de cincizeci de ani. Trei popi îi duceau trena de aur. Ţi se părea că vezi un Nerone. Ţi se punea întrebarea: oare de aceea s-a răstignit Crist ca să tragă leafă atâta putere de om gras? Cei mai mulţi preoţi sunt graşi. Procesiunea: o nouă probă că Spania e distrusă de popi. Bietul popor cu fantazia lui meridională inundată de strălucirea argintului şi de culoarea praporelor - când va face o revoluţie?

Are să vie.

Gândul îmi spune că e partid republican mare.

Cât or fi cheltuit oamenii ăştia săraci pentru lumânări numai?

Granada o vezi cum rămâne în urmă ca o oază...

Popii şi roreadorii srăpânesc Spania.

Vacile, 30 de clopote la gât. Măgarii aduc apă de băut.

Poporul bigot. Cum se ruga o femeie în catedrala din Granada........

ITALIA

1 - *Veneţia*

Puterea tradiţiei - o piatră dintr-un portal vorbeşte mai mult decât întreg Ardealul. Dantele, marmură, bronz, biserici, Tizian... - Descrierea unei privelişti de pe Piaţa San Marco - într-o după-masă cu soare, stând pe-un scaun la cafeneaua Florian... Muzică - cântă orchestra din Trovatote - cornul răsună departe... Marmura albă a procuraţiilor şi arcadele dantelate ale bisericii S. M. [San Marco] dau ecoul... De departe un aeroplan... îmbină trecutul cu muzica viitorului... Le-ascult şi simt că eu n-am nimic cu toate astea... Neamul meu n-are nici o înrudire... Mă ridic şi plec învins - cel mai sărac om de pe Piaţa San Marco - un intrus.

2 - *Mihino*

Galeria Vittorio Emanuele. Un colţ de Bucureşti. înrudirea noastră cu spiritul latin. Gest - ironie — nervi... Descrierea nemţilor greoi - ordonaţi, cu Baedekerul subsuoară. Baedekerul, tipica carte nemţească. Fac dungă în Baedeker fabricanţii. Cum i-au îndrumat pe ei la Roma şi Italia Goethe, Schiller şi alţi clasici şi cum s-a provocar în spiritul public o dragoste de Italia şi chiar o artă (Voss) — Feuerbach — chiar Boeklin uneori — hibridă — care miroasă a carte...

Nenorocirea noastră cari ne hrănim de cultura germană cu care n-avem înrudire, şi ca să fim bătuţi cu totul de D-zeu o primim prin retortă străină, ca şi când am vorbi cu gura strâmbă.

ELVEŢIA

3 - *Geneva*

Libertatea în opoziţie cu sălbăticia habsburgică.

FRANŢA

4 - *Paris*

Inima pământului. Babilonii!. Sentimentul unui om - care vede că e părtaşul unui neam care nu are nimic a face cu evoluţia universală. Senzaţia pe care-o ai când stai în faţa problemelor unui mare neam. Strămoşii cu binefacerile lor. Ei au făcut revoluţia mare. Sărăcia ta. Binefacerile asupra individului. Muzee. Artă. Legătura între orizonturile individuale şi raza geografică a neamului din care faci parte. Robinson - Spiritul de colonişti.

Shakespeare anunţă dominaţiunea engleză. Tolstoi cu pagina din *Război şi pace.* Cine-şi poate închipui pe Goethe sârb?

Resemnarea unui autor român.

Sărac în ţară săracă. (Otrava sigură pe care-o picură sttăinătatea. Cum primează problemele umane asupra micilor frământări de-acasă.)

5 - *Paris*

Rătăcirea în largul mării te individualizează. Devii tu oarecum un centru în univers. Ţi sc pun în faţă problemele umane — care te ridică deasupra frecărilor din microcosmosul tău de-acasă. Când îi vezi pe toţi din toată lumea rătăcind în jur - tu singur între ei - pipăi pământul şi ţi se pare că ori şi unde te-ai duce eşti frate cu luna, cu soarele... Câştigi o seriozitate în faţa morţii... Vezi că toate trec...

îmi vine în minte J. Orth.

Cum s-a topit el în univers.

Apoteoza acestei topiri fără nume... în faţa eternităţii.

Ce are a face că cei douăzeci de ani cât mai trăieşti te cheamă Arhiducele cutare sau J. Orth?

Un arhiduce din casa de Habsburg, care şi-a luat numele de Johann Orth, dispărând fără urmă.

FĂRÂMITURI

Carte de pribegie — carte de vorbe rupte din viforul unei tăceri — iar te-am luat cu mine... iat suntem tovarăşi... După o iarnă - cu aceleaşi goluri întretăiate de râuri de lavă - iar bat largul Europei... şi te duc cu mine...

De-ar vorbi filele tale, mult s-ar plânge pe urma lor...

Cât de subtilă e poezia populară... îşi dă seama că o pasiune îngropată în pământ e un strop de forţă nemuritoare, care nu se poare stinge şi trebuie să ceară cuvânt... De aceea ne spune că pe locul unde a fost îngropat un erou a răsărit un brad, iar unde a căzut Meşterul Manole a ţâşnit un izvor...

Cât de dragi îmi sunteţi voi scriitorii, umili drumeţi fără noroc, stele fată nume în largul cerului... Voi care vă dormiţi somnul de veci în rafturile neatinse ale anticarilor... Aşa în câte un amurg de toamnă mă gândesc la voi, mi-e dor de voi... In clipe de aceste mă tulbură seninătatea olimpiacă a artei eterne. Cu o pietate blândă privesc cărţile voastre şi deschizându-le mi se pare că am trecut pragul unor bisericuţe de la sate, cu păreţi înguşti, cu ferestile mohorâte. Sufletul vostru luminează ca o candelă sfioasă aprinsă la icoana Maicii Domnului... In astfel de lăcaşuri sărace şi părăsite se poate murmura o rugăciune...

Şi cine ştie dacă nu e mai curată, mai sfântă, decât orga măreaţă care răsună între zidurile dc marmură ale Sfântului Petru.:.

Poeţii când scriu proză se mişcă mai greu. Pare a fi prea largă hama asta. Gândiţi-vă la generalii îmbrăcaţi civil.

Sunt mulţi care ajunşi Ia un vârf de munte au ameţeli şi cad. Iertaţi-i pe parveniţi!

fa marginea oraşului un stâlp de telegraf în seara de Graaun. Prtn sârmele lui trec veştile unei lumi întregi. Cine se gândeşte la el: sărmanul poet.

Trec automobilele în goană sub fereastra mea... sirenele lor ţipă sinistru, parcă ar vrea să-mi anunţe de departe că nici prin gând nu le trece să se oprească la poartă...

Cele două turnuri ale domului din mijlocul oraşului ni se par două braţe ridicate spre cer în chip de blestem.

I bcttseala se lasă uneori asupra noastră ca un nor de praf pe hatna unui călător. In astfel de clipe bucuros ţi-ai rupe haina ca sa scapt. Praful n-ar fi tocmai aşa de neplăcut, dacă nu ,,-,, da seama că e de-ajuns ca să ia contactul cu câteva picături de apa pentru ca să devină noroi.

Proştii nu ştiu nici să râdă, nici să plângă. Când râd îşi arată dinţii, când plâng urlă. De-aceea adesea lacrimile lor trezesc de obicei zâmbete, râsul lor oftări de durere.

Vaca paşte florile pe cari noi le prindem la butonieră.

Pe coastele Vezuviului am văzut păscând măgari; erau liniştiţi şi-n calmul lor habar n-aveau ce clocoteşte sub ei... M-am uitat la ei şi nu ştiu cum mi-au trecut prin minte bărbaţii femeilor frumoase...

îmblânzitorii de fiare de obicei o sfârşesc rău: mor sfâşiaţi de bestiile pe cari ei înşişi le-au domesticit...

• Sărmanii Don-Juani!

Fot mai mult mă convinge viaţa de-un lucru simplu, de-un adevăr aproape banal, căruia eu totuşi am avut nenorocul de-a nu mă conforma încă: — lumea nu este aranjată pentru pasiuni mari. Cu deosebire, nu lumea bine îmbrăcată, a cărei conformaţie sufletească fuge de sentimentele elementare, puternice. Această societate, călăuzită de dogma bunului trai, nu vrea senzaţii violente. Nu le vrea în viaţa de toate zilele, nu le vrea în artă, în literarură, în muzică. Acestei societăţi îi trebuie plăceri care nu tulbură adânc, nu obosesc prea mult,, nu dor. Dragostea pentru astfel de suflete este o băutură picantă, din care însă otrava e eliminată cu desăvârşire. A descinde deci cu ce se cheamă o inimă în mijlocul acestei lumi, este o mare nepotrivire şi-un prilej de suferinţă, este aproape o rea creştere. Dilema astfel se pune simplă: cine nu e în stare să-şi facă

educaţia în sensul unei elasticităţi morale care să-l ferească de sacnhcu şt de surprize să pună o distanţă între el şi această lume, să se devoteze singurătăţii.

Cele mai multe femei sunt în stare să suporte cele mai puternice furtuni sufleteşti, fără a-şi deranja frizura.

*

De multe ori privind în sufletul tău - ţi se pare că stai în faţa unei case cu obloanele trase şi cu uşile încuiate. O mână necunoscută a scris pe-o hârtie în colţ la poartă: Plecat fără adresă...

Sunt seri calme de vară - dulci, moi... seri blânde - seri oneste... în astfel de clipe nu poţi simţi pasiuni violente. în astfel de seri îţi revizuieşti conştiinţa şi-ţi ierţi duşmanii... în astfel de seri se pot ceti şi cărţile autorilor mediocri...

H de nesuferit să iei baia într-un pârâiaş care nu-ţi ajunge decât până-n glezne. Mai nesuferită e numai dragostea unei femei care vrea să fie cuminte.

Dragostea cu program, scumpă prietenă, mi se pare tot atât de absurd ca şi ideea că ar exista undeva un vulcan ale cărui dezlănţuiri să fie determinate de un ceas regulator, cum s-ar zice la noi, de un ceas cu cuc.

Pnrn-f.t-,,1. i ortietu). necrologul unei clipe.

Nu mă mir că în sufletul nostru îşi fac cuib adese pasiuni josnice. Trăim doar şi ne hrănim din pământul care a înghiţit trupul atâtor păcătoşi. Cine ştie dacă în grâul din care s-a plămădit pâinea mea n-a rătăcit un bob a cărui sevă sc trage din ţeasta unui criminal?

O cameră proastă de hotel... Jur-împrejur aer mucegăit şi banalitate. Am însă o fereastră spre mare. O deschid, văd întinderea albastră, văd luna tremurând în pânza apelor... Şi cum mă gândesc aşa singur în scara de pribegie, camera asta mi se pare un simbol pentru întreaga mea viaţă... Doamne, ar fi să nebunesc, dacă n-aş avea fereastra spre largul cerului...

M-am întrebat de-atâtea ori: ce se alege de tainele pe care le ducem cu noi în groapă? Nimica nu moare, nimic nu se pierde în natută, aşa spun înţelepţii. Totul e numai o trecere, o prefacere eternă... Urmând acest adevăr, nu mor nici tainele noastre nespovedite. Ele îşi schimbă numai locul şi desfăcute în mii de părticele, se amestecă cu ţărâna care le primeşte, închise acolo, cine ştie, ele poate se frământă mai departe... Nu cumva dezlănţuirile vulcanice sunt explozia acestor mistere acumulate, pe care pământul nu le mai poate păstra în sânul lui? Nu e lava aprinsă a Vezuviului un fluid topit din pasiunile înmormântate, şi nu-i geamătul uriaş al adâncurilor un act de spovedanie cosmică, când se strigă cerului protestarea atâtor dureri înăbuşite?

Cel mai mare duşman al arrei a fost totdeauna viata. Doi duşmani implacabili: arta şi viata. Duc o luptă, se zbuciumă veşnic alături, despoindu-se, ruranclu-se unul pe altul...

E aceeaşi muzică.

E cam la fel povestea: Deasupra unui cadavru croncănesc corbii, deasupra unei iubiri moarte gurile femeilor.

Ce ciudată împărţire de roluri: în viată, veselia vorbeşte, suferinţa tace. - In artă e invers. Suferinţa strigă, veselia aproape nu arc cuvânt.

Trăgea din ţigară şi vorbea rar - apăsat - mai mult pentru el şi zicea aşa: Toate cărţile mele le-am scris cu cerneală - până într-o seară când nenorocul mi-a adus în cale dragostea; de-atunci scriu cu sânge...

h atât de penibil când dragostea nu se sfârşeşte cu un accent frumos; când capriciul sortii a plasa; o notă stridentă înainte de încheierea unei simfonii, te încearcă o senzaţie amară în fata acestei disonanţe. Simţi o depresiune subtilă de ordin moral-artistic. Ţi se pare câ într-o operă de artă a intervenit mâna unui nechemat. Destinul în acest caz are aparenţa unui diletant brutal şi nepriceput, a cărui contribuţie a venit ca să strice o superioară armonie de ansamblu.

Am o mulţime de cărţi pe cari nu le răsfoiesc decât când sunt bolnav si mi se abate gândul câ am să mor... Le citesc atunci ca să simt greutatea prostiei omeneşti — să mi se pară lumea mai brutală, mai insuportabilă... şi să mâ doară mai puţin ideea despărţirii...

Ce noapte moale - catifelată. Cum stau pe balcon, îmi desfac braţele şi parc-aş vrea să strâng la sân noaptea asta de vară - grea - parfumată — materială... îmi vine să întind mâna să-mi smulg un petec din cer — să mi-! aştern pe perină — să-mi sprijin capul... poate aş dormi atunci...

Mi-e sufletul biruit de tristeţâ şi-aş vrea să plâng — mi-a căzut în mână o carte de versuri ce-am publicat odinioară şi-am recitit-o întreagă... Nici nu-mi dau seama lămurit pe unde m-a plimbat această lectură... Am vizitat un ţintirim, ori o casă de nebuni?

Sunt trist...

Suferinţa noastră scade în măsură ce devine subiect literar.

Mi-e groază de poligrafi, ei sunt ca râurile fără matcă statornică, cari spală multe alvii, dar în valurile murdare desluşeşti coji de pepene stricat, şobolani morţi, şi câte-o gheată ruptă... Daţi-mi mie unda curată a râului de munte.

Niciodată nu mă vor interesa cărţile în care biografi cu ochelari se vor trudi să aşeze în lumina realităţii silueta unei femei ce-a trecut prin sufletul unui artist. Nu mă vor interesa, fiindcă orice sentinţă de degradare îmi inspiră dezgust — şi fiindcă a mă preta la această analiză brutală ar fi să nesocotesc misterul creaţiunii — să mă apropiu de om în perioada lui de lut, înainte de-a fi fost atins de suflarea lui Dumnezeu care l-a chemat la viaţă.

Un istoriograf a scris o mare carte plină de documente, ca să convingă lumea că Laura n-a meritat câtuşi de puţin dragostea lui Petrarca, că acest idol al atâtor sonete candide - era o fiinţă burgheză care dormea foarte bine în nopţile de insomnie crearoare a poetului. Istoriograful c prost - istoriograful e brutal... El nu-şi dă seama că lumea n-are nici o nevoie de toate cercetările lui... Lumea vrea pe Laura aşa cum a văzut-o Petrarca, aşa cum a denaturat-o, aşa cum a creat-o Petrarca... Fiindcă lumea nu vrea pe Laura, lumea vrea pe Pettarca...

*

O dragoste uitată e ca un inel aruncat în lac. Cea dintâi furtună care răscoleşte adâncurile - poate să-l scoată la suprafaţă... ca într-o clipă sâ-1 arunce mai la fund.

Aş vrea să-mi pot zidi o biserică de gheaţă, de unde sufletul dezlegat de toate patimile să poată privi spre cer!

*

O pasiune e primejdioasă numai până în clipa când se lasă prinsă în cătuşele artei. Din acest moment ea e o fiară domesticită pe cate o supunem şi-o chinuim în dragă voie.

Narura ne-a făcut o mare nedreptate când ne sileşte să cheltuim în copilărie toată comoara noasrră de lacrimi. Trebuia să ne grijească plânsul pentru zilele de mai târziu - când vin adevăratele dureri...

Sufletul unui artist se aseamănă cu capul lui Ianus din mitologie: două feţe, una de tânăr adolescent şi cealaltă de moşneag.

Una cete avânturi impetuoase, violente şi friguri tinereşti, simte chemările dragostei veşnic primenire, are naivităţi de copil, ori ştrengării de băiat alintat... Cealaltă îl îndrumă cu înţelepciunile bătrâneţii, îi dă sfaturi de patriarh albit din a cărui minte vorbeşte pravila veacurilor... Din nenorocire însă, lumea, - cu deosebire criticii - nu văd feţele amândouă şi de aceea judecăţile pe care le rostesc sunt de obicei nedrepte. Ca să poţi spune adevărul întreg ttebuie să înţelegi privilegiul frumos şi trist pe care arta slujitorilor ei îl acordă: darul cle-a fi totdeauna mai tineri şi mai bătrâni decât noi...

De ce mi te iveşti în drum, incertitudine, să-mi spui că te-ai plimbat cu fiinţa înfăşurată în lumina ce eu am aprins şi v-aţi înţeles aşa de bine...

Mulţimea care s-a obişnuit să te vadă plângând o viaţă întreagă durerile ei — n-are să-ţi ierte nici o clipă măcar lacrimile tale... De aceea, poeţi care aţi plâns cu poporul - înăbuşiţi plânsul patimilor voastre.

Râurile noastre de lacrimi se isprăvesc de obicei cu câţiva srropi de cerneală...

Amintirile, copii bastarzi ai clipelor moarte. Rătăcesc în gol şi bat noaptea la fereasrra noastră.

Aşa mor visele pe rând... Şi noi zâmbim şi ne uităm departe... Şi nu ştie nimeni că venim de la îngropăciune.

Picăturile de cerneală pe masa unui scriitor sunt ca stropii de sânge pe-un câmp de bătălie.

Poetul care a început să plângă cu mulţimea a pierdut dreptul la propriile lacrimi.

*

Poate n-am îmbătrâni niciodată dacă n-am avea un dar blestemat, moştenit din bătrâni: Inima. în ea îşi trimite viaţa săgeţile, acolo ţintesc toate loviturile... Drumul la inimă însă, duce prin carne... prin bietul trup... Cum nu s-ar frânge, cum nu s-ar slăbi, cum n-am îmbătrâni?

Ziua e pentru negustori, noaptea pentru poeţi.

Ce scurtă e viaţa şi cât de grozav de lungă ziua...

Singurătatea mea dc astăzi se aseamănă cu craterul unui vulcan care s-a stins. Prin toate colţurile trăiesc încă amintirile râurilor de lavă ce-au ars odinioară, trimiţându-şi flacăra spre cer.

Cei din jurul lui nu pot aprecia îndestul pe artist. Ca să vezi un vârf de munte, se cere perspecriva depărtării...

Ce cadru admirabil de potolire a mizeriilor omeneşti. Bei apa din care a băut Goethe şi te plimbi pe sub brazii care înaintea tuturor au cunoscut îndoielile lui Faust...

îmi plac în dragoste nesătutaţii - îi plâng şi-i admir. Au ceva din eroismul tragic al îndrăzneţilor care vor să treacă oceanul cu înotul.

*

în sufletul meu a murit dragostea, seva care dă tineteţă, focul care dă viaţă... Sufletul mi-e gol şi sunt înfăşurat în zădărnicii, cărbune rece purtând amintirea duteroasă şi crudă că odinioară a fost jăratec...

Artistul nu respectă terminele - el este ca vulcanul ale cărui erupţiuni nu se pot categotisi, izbucnirile vin atunci când le hotărăşte misterul focului sacru. I,ava este suverană, nu craterul.

Paris, 25.IIL1919

*

Numai sufletele vulgare îşi batjocoresc dragostile de odinioară. Oamenii de bun-simţ sădesc flori pe morminte.

Cei din urmă fi-vor cei dintâi, — aşa spune Biblia înţăleaptă şi Biblia are dreptate. La toate întâlnirile noastre, tu ai venit cea din urmă, eu cel dintâi. Vremea însă, sunt sigur, va face să triumfe adevărul Scripturii... Când vom fi departe unul de altul rolurile se vor schimba... în uirare eu voi fi cel din urmă, tu cea dintâi...

*

Adesea îmi vine să-mi aseamăn sufletul cu-o mare închisoare, în care patimile blastămâ în umbră şi scutură zăbrelele

ca nişte criminali zăvorâţi. Cu câtă mulţumire mă gândesc în astfel de clipe că lacătele sunt închise şi toată zbuciumarea asta e închisă...

*

O harfă în colţul uitat al unei taverne de anticar, între cronici mucegăite şi bronzuri pline de rugină... Pe singura strună ce i-a mai rămas rărăceşre o rază de soare... O iai în mână şi-i atingi coarda care suspină parcă ca un oftat al unei amante în agonie... Şi cu suspinul ăsta se desluşeşte o lume întreagă uitată... Câte mâini delicate n-au atins-o odinioară - câte romanţe de dragoste nu dorm în lemnul bătut de praf...

îmi vin lacrimi în ochi... şi nici nu ştiu dacă plâng povestea hatfei zdtobite... ori plâng povestea mea...

Adevăratele poezii încep acolo unde se isptăvesc pe hârtie.

Ce se alege din minciunile cate se duc în groapă cu autorul lor? Nu cumva din ele răsar atâtea buruieni vulgare care năpădesc câmpul... şi n-au nici un rost în gospodăria naturii: urzica, mătrăguna, laptele-câinelui...

Gândeşte-te, vremea trece, ni se înmulţesc firele cărunte, în inimă se fac goluri câte-o clipă şi ochii ni se tulbură mai des... Nu simţi aşa câteodată - n-o simţi cu răcoarea umedă - cum a trecut grozavă fâlfâind din depărtări - aripa morţii? Gândeşte-te... nu te înfioară gândul că s-ar putea să duci cu tine în pământ o taină? Tu ai putrezi acolo, te-ar mânca viermii şi jivinele, peste douăzeci de ani s-ar face cărămizi din lutul

tău... şi tot ce-ar mai rămânea pe urma ta - ce nu s-ar topi în fibrele pământului, ar fi numai taina... Gândeşte-te.

*

Sunt aşteptări goale — absurde şi nespus de triste... Sunt aşteptările unei fiinţe care ne-a părăsit. Ele ne înceatcă adese singurătatea şi reînvie din când în când, oricât le-ar alunga raţiunea. Ele se aseamănă cu senzaţia penibilă pe care ţi-o dă o gară într-un voiaj îndepărtat - când din fereastra unui tren accelerat ţi se pare c-ai desprins o clipă chipul unei iubite care doarme în ţintirim.

în mintea mea roţi au dreptul să pătrundă ca-n laborarorul unui medic: bogaţi şi săraci, distinşi şi bădătani - bolnavi care îşi cer leacul... Inima însă e salonul în care nu ajunge orice drumeţ profan. Numai cei poftiţi au dreptul să intre.

O femeie nu trebuie judecată nici după lacrimile clipelor de zbucium - nici după viforul clipelor de frenezie... Măsura justă de apreciere ţi-o poate da arta cu care ştie să pregătească o despărţire...

Poate singura, adevărata tragedie e cea greacă... M-a convins deunăzi Oedip al lui Sofocle... Povestea lui Oedip e un simbol al tuturor ttagediilor noastre. Destinul e în mâna zeilor... Dincolo de puterile noastte se hotărâşre totul... Cine a simţit vreodată în sufletul lui fiorul unei pasiuni - cine s-a luptat împotriva ei şi-a rămas biruit de puterea suverană — toţi înfrânţii, toţi înfriguraţii de visuri şi ideale - toţi fluturii arşi de para lumânării, toţi pe care îi cheamă pierzarea dulce a unei

patimi - toţi trebuie să-şi dee seama că Oedip care pleacă orb cu toiagul de cerşetor în mână e un strigăt din zbuciumul lor care se petrece în umbră...

Trecutul e noaptea - iar amintirile candele care cu vremea se sting.

^ înţeleg aşa de bine de ce nu-mi mai scrii de-atâta vreme. Înţeleg: Tăcerea c anticamera uitării.

Cuvinte... Voi urne care închideţi pariurile sufletelor ce s-au dus... Avem atâtea cadavre a căror cenuşă n-o puteţi cuprinde...

^ Sufletul nostru e o urnă în care închidem cenuşa patimii, stinse.

Stau la mal şi cum închid ochii nici nu mai ştiu de unde vine chiotul grozav din jurul meu? Strigă oceanul - ori strigă patimile mele?

Marea e perfidă pretutindeni, mai perfidă la Coasta de Azur... Ea mi-a vorbit de tine şi şoaptele ei m-au îndemnat să-ti trimit florile care râdeau într-un galantar... Bătrâna mincinoasă însă nu m-a făcut să înţeleg că iubirea noastră a murit şi că florile mele nu sunt decât o cunună pe-un sicriu.

Fiecare dragoste moartă ne scrie o creaţă pe obraz... Aşa se ţese clipă de clipă reţeaua bătrâneţii... Ce împletitură grozavă. .. Mă gândesc că privită cu-o lupă enormă masca noastră ar lua aspectul unui câmp pe care stau alături înşiruite cadavre lângă cadavre...

Sufletul unui artist e un receptacol al durerilor celor din jurul lui, numai până în momentul când se simte covârşit el însuşi de-o mare suferinţă... Din clipa asta, în opera lui nu se va mai desluşi plânsul altora, se ivesc lacrimile lui... Ca un ostaş în avântul luptei străpuns de-un glonte duşman rămâne pironit locului spunând, — luaţi-mi steagul din mână şi duceţi-1 voi la izbândă - pe mine lăsaţi-mă la marginea de şanţ, cu visul meu fulgerat şi cu rănile mele...

Bietul artist... Pasăre care zboară pe sus în înaltul Ceriului... Atinge aşa de rar pământul, că nu-i nici o mirare dacă îl vedeţi coborând pe-o clipă - a descins în noroi şi s-a murdărit.

Arta poate fi câteodată un sanatoriu pentru răniţi - pentru infirmi nu... Ea poate să vindece ca orice spital — dar poate să şi isprăvească cu moartea binefăcătoare durerea rănilor primite... M-am hotărât să-i trec pragul din nou... Să vedem unde duce de astă dată, când mă apropiu cu mai multă patimă ca oricând... Duce oare la ţintirimul cu care am început să mă împac, ori la una din culmile cari mi-au nălucit fugare de-atâtea ori pe dinaintea ochilor?

^ Patimă nebună şi fără frâu, în zadar mă trudesc să te strâng «n limitele raţiunii... Cal nebunatec de cursă, nimeni tiu te poate înhăma la tramvai.

Noaptea si marea... Amante perfide cari ne înşelaţi de-veşnicie.

Sufletul e un ţintirim - amintirile movile de pe-a căror cruce vremea şterge numele.

O dragoste apusă e un vulcan stins: niciodată nu pori zice c-a trecut cu totul pericolul de-a izbucni din nou.

*

De multe ori arta e un sanator în care se vindecă rănile pe cari ni le-a dat viata...

O lumină nouă, o lumină târzie răsărită în sufletul meu chinuit de-atâtea îndoieli ş. pustiit de-atâtea vifore.. Cum ai ma, putut-o aprinde tu, ca să ardă, ca să doară, asa cum o simt eu acum în singurătatea asta plină de toate amintirile tale' Cum?

Cand stau şt judec, nu găsesc altă justificare - decât iluzia nebună care m-a obsedat totdeauna că pe lume sunt si alte temei.. si că pe tine te-am socotit din ceata lor... Biata inimă îşi acordă pururea acest privilegiu, ideea de-a bate pentru o

fiinţă excepţională... Câtă dreptate avea Eminescu — „Lumea cum este e şi ca dânsa suntem noi"... „Sunteţi voi", trebuia să încheie poetul...

Arta c un duhovnic implacabil. Oricât am cerca să-i ascundem realitatea, ea ne smulge adevărul întreg. Oricât ne-am da silinţa — nu izbutim să ducem minciuni în templu... Ele rămân la poartă şi noi trecem pragul cu sufletul dezgolit... De aceea operele noasrre sunr singurele biografii adevărate...

Da, ai dreptate, draga mea. Dincolo de hotarul puterilor omeneşti e imperiul fatalităţii, şi de-acolo porneşte alvia sorţii noastre. înţeleg bine groaza ta de femeie cu care aştepţi porunca suverană a destinului. Ai s-o urmezi. Bine. Un lucru, însă, gândeşte-te. Fereşte-te de banalitate. Nu uita că dacă va fi să te îneci — cel puţin nu te îneca într-un lighean cu apă — azvârle-te în ocean...

Sufletele care nu-şi spovedesc tainele niciodată... sunt ca odăile cu ferestrele închise care nu se aerisesc.

Dacă mi-ar pune mâna pe umăr un zeu capricios şi m-ar întreba care din lucrurile neînsufleţite aş dori să prindă viaţă •sa vorbească si să-mi destăinuiască misterul lor - eu t-as zice: fă să vorbească perina dragii mele

Dragostea creşte în raport direct cu numărul chilometrilor ce fac doi îndrăgostiţi ca să se întâlnească.

O aşteptările... aşteptările... Peşteră întunecată în care bănuielile îşi dau întâlnire şi vin să ne strângă de gât...

O săptămână de singurătate şi părăsire. Am simţit cum îmi preludează eternitatea...

Cum stau la mal şi se uitau departe — înaintaţi pe ultima stâncă - deodată i-a năpădit refluxul şi când au privit înapoi - erau împrejmuiţi de apă... Voia, se vede, oceanul, să-i fure pământului... Avea atâta şi atâta dreptate...

Şi cum stau aşa la marginea mării, simt un îndemn să mă duc tot înainte - tot mai departe... lată-mă pe cea din urmă stâncă... Mă opresc şi mă simt mai senin, mai uşor...

Ceriul deparre mi se pare mai limpede, marea mai albastră... De ce înseninarea asta? Nu cumva pentru că am pierdut contactul cu pământul, mărturia implacabilă a atâtor amărăciuni de care n-as mai vrea să-mi aduc aminte...

Despărţirile pentru îndrăgostiţi nu sunt decât gările în care aşreaptă proximul tren...

In pragul plecării, sufletul meu plin de fiorii revederii viitoare - se aseamănă cu Lazăr din Scrip>rură, în clipele când, întins în sicriu, aşteaptă mâna lui Crist să-l învie din motţi...

Păstrează oare natura ceva din sufletul nostru? Un colţ de pământ care a fost mărturia fericirii sau nenorocului care nc-a ajuns - ţine el încătuşată pe veci taina de care s-a împărtăşit? Oare târziu cândva, — peste sute de ani, un trecător pribeag — rătăcind pe malul oceanului — pe pământul care a văzut dragostea noastră - n-are să rresară de-un fior nedesluşit şi dacă îi va flutura pe buze un zâmbet de fericire - nu va fi acesr zâmbet o proiecţiune postumă a îmbrăţoşerilor noastre?

Nu-i nimic mai greu de purtat ca o fericire nespovedită.

Nu cunosc un mai puternic legământ între două suflete pe pământ - ca taina aceluiaşi păcat...

Păcate mari: distanţe mari.

Suntem tributarii morţii... Fiecare ceas, fiecare clipă ne cere o fărâmitură de viaţă. Aşa ne topim pe nesimţite... Soarele cu apusul lui dc purpură e roşit din sângele nostru...

NOTE ŞI COMENTARII

POEZII (1905)

(p. 5) **RUGĂCIUNE**

Semnară *Octavian Goga,* **a apărut în „Luceafărul", an. IV, nr. 17, 1 septembrie 1905, p. 327, fiind reprodusă, cu o singură modificare, în volumul** *Poezii* **(1905):**

v. 31, în revistă: „Ci jalea unei lumi, *stăpâne";*
în edițiile 1905 și 1924: „Ci jalea unei lumi, *părinte".*
în ediția din 1924 poezia suferă unele modificări:
v. 8, în revistă și ediția 1905: *„Stăpâne,* **— orânduie-mi cărarea";**
în ediția 1924; *„Părinte,* **— orânduie-mi cărarea",**
v. 16, în revistă și ediția 1905; *„Stăpâne,* **văzul meu îndreaptă";**
în ediția 1924: *„Tu, Doamne,* **văzul meu îndreaptă",**
v. 19, în revistă și ediția 1905: „Sădește-n btațul meu, *stăpâne";*
în ediția 1924: „Sădește-n brațul meu *de-a pururi".*
v. 28, în revistă și ediția 1905: „Invață-mă, *stăpâne,-^* **plânge";**
în ediția 1924: „învață-mă*pe mine-z* **plânge".**

Despre această poezie, care este, de fapt, o vibrantă artă poetică realistă și militantă, Garabet Ibrăileanu spunea, în „Viața românească", nr. 4-5, 1 916, p. 167: „E cea mai frumoasă rugăciune pe care au scris-o vreodată poeții noștri".

Bătrânul losif Vulcan, comentând în articolul *Evenimentul literar,* **din „Familia", an. XLI, nr. 42, 16/20 octombrie 1905, p. 501, volumul** *Poezii* **de O. Goga, scria: „Toți cititorii vor zice: «După Coșbuc, iarăși un poet ardelean». Da, Goga este un poet ardelean. Liber de înrâurirea altui poet, de Eminescu sau de Coșbuc, el se afirmă ca un talent original, inspirat numai de sufletul poporului. Lira lui cântă viața acestuia și nu se ocupă de sentimente individuale. De acestea se ferește și adresează lui D-zeu rugăciunea: «Alungă patimile mele»".**

Iar Ioan Petrovici, în articolul *Bardul de la Rășinari,* **„Familia", 5-7/1943, p. 5-6, scria: „Goga nu a conceput oficiul poeziei ca un loc de refugiu pentru deziluziile vieții. Poezia pentru dânsul era un instrument de acțiune, o trâmbiță de raliere. De aici o statornică depășire a individualului, o preferință a temelor colective, a suferințelor obștești, așa de**

frumos exprimată în următoarea strofă gigantică, «Alunga patimile mele» etc. Glasul lui Goga a fost craterul prin care a izbucnit în afară pojarul din măruntaiele mulţimii, făcând-o să se mire singură de flacăra ce închidea într-însa şi sa înţeleagă datoria de a păşi vitejeşte la faptă".

Printre traducătorii cei mai de seamă ai versurilor lui O. Goga cităm pe Elena Văcărescu, Franyo Zoităn, Szemler Perene. Poezia ***Rugăciune*** a fost tradusă în limba maghiară dc Kibc'di Sandor, Cluj, 1938, împreună cu alte ***y)*** de poezii:

FOHASZ

Tevelygek, a szemem elborult,
Testemen az ut vett erot,
Eroticnul hullok Ic, Uram,
A Te ragyogasod elott.
Utamon szakadckok nyîlnak,
Vak kodot oh fel a tâvoi,
Terdemen kereslek Tegedet:
Aryâm osvenyemre gyamolj!

Vagyakkal haboros keblernet
Erzem, szaz kisertes âssa,
S amibol lelkem szomjat olt,
Zavart kot bensom forrasa.
Tepje! ki vilăguk ârjabol,
Bolcs kezed tam'tva intsen,
S kik vegilil maradtak, en Uram,
Szemem csak rajuk tekintsen.

Oldd megelmemnek szentsegedet,
A Ier. varăzsos titkait,
Karomnak add drok szerclmed
S izmos gyiilolet gyilkait.
Adjad eneked s vilâgodat,
Szereto letnek szep hiret
Es făradt pîllamnak add meg, add
A nydri napfeny mcleget.

Uzzed el minden szenvedelyem,
Kialtâsuk orokre szegd,
S minden szi'veknek fâjdalmah
Megsiratni ajkamra tedd.
Nem enyem, ki csupan martalek
Vagyok rossz, mostoha sorson,

De egy vilag gyâsza az, Atydm,
Hogy konnyemen si'rva sfrjon.

Megannyi vâgynak nincsen îrja:
Kcserviik, ki'njuk add nekem,
Add az orkânt is, melyben ordit
S nyog szazados, rab gyotrelem.
- Reg nyognek a megafazottak,
Vâlluk tehertol gornyedez...
Feleîmetes fele)muk ejet
Szallasd ala Te szivemhez.

Eelkembe iiltesd be viharod,
Erezzem dulo ozonet,
S fiogy minden keserv a borzongo
Hiîrokon hogyan omlik szet;
S hogy keklo villamok zomancan
Mikepen gyullad, eg ege
Es forrîk ossze zengo hangja:
Szcnvedesiînk nagy eneke.

(p. 7) PLUGARII

Semnată ***Octavian Goga,*** a apărut **în** „Luceafărul", an. **IV,** nr. 1, 1 ianuarie 1905, p. 10, număr consacrat pictorului Nicolae Grigorescu, **şi** a fosr reprodusă, cu câteva modificări, **în** volumul ***Poezii*** (1905).

v. 35, în revistă: „Stăpânul ***maşter vi*** loveşte";
în ediţiile 1905 **şi** 1924: „Stăpânul ***vitreg*** vă loveşte".
v. 42, în revistă: „In pacea ***sărilor*** de toamnă";
în ediţiile 1905 şi 1924: „In pacea *serilor* de toamnă".
In ediţia din 1924, poezia suferă unele modificări.
v. 4, în revistă şi ediţia 1905: „Nădejdii ***mele de*** mai bine"; în ediţia 1924: „Nădejdii *noastre* de mai bine".
v. 9, în revistă şi ediţia 1905: „Cu mila-i nesfârşită, ***ceriul";*** în ediţia 1924: „Cu mila-**i** nesfârşiră, ***cerut'.***
v. 13, în revistă şi ediţia 1905: ***„Şi*** v-a dat suflet să tresară";
în ediţia 1924: ***„El*** v-a dat suflet să tresară",
v. 30, în revistă şi ediţia 1905: „Doar bunul ***ceriului*** părinte";
în ediţia 1924: „Doar bunul ***cerului*** părinte",
v. 36, în revistă şi ediţia 1905: ***„Dar ceriul*** bine-vă-cuvântă";
în ediţia 1924: „G;Wce™/bine-vă-cuvântă".
v. 37, în revistă şi ediţia 1905: ***„Şi dacă-n*** schimbul **panii** voastre";
în ediţia 1924; ***„Dar dacă in*** schimbul **panii** voastre".

v. 48, în revistă şi ediţia 1905: ***„In bordeiaşul vost'dc*** paie"; în ediţia 1924: ***„In bietulbordeiaş*** de paie".

v. 51, în revistă si ediţia 1905: „Sfinţiţi cu ***lacrimi si sudoare";*** în ediţia 1924: „Sfinţiţi cu ***roua sujerinţii".***

v. 56, în revistă şi ediţia 1905: „Noroul ***nost'al*** tuturora"; în ediţia 1924: „Norocul ***nostru,*** - al tuturora".

Când a scris poezia, Goga se alia student la Betlin şi a trimis-o la cererea redacţiei pentru a însoţi reproducerile dm pânzele lui Grigorescu, inspirate dm viaţa ţărănimii.

O traducere în limba rusă a acestei poezii a apărut în „Revista română", nr. 4/1967, semnata de I. Gurovoi.

(p. 10) NOI

Semnată ***Nic. Otavă*** (anagrama lui Octavian), a apărut în „Luceafărul", an. III, 2, 15 ianuarie 1904, p. 51, reprodusă în volumul ***Poezii*** (1905), cu modificări:

v. 21, în tevistă: ***„Sidn*** ceriul nostru-nduioşat"; în ediţia 1905: ***„Sub*** ceriul nostru-nduioşat".

v. 24, în revistă: „Ş7 ochii tuturora"; în ediţiile 1905 şi 1924: ***„In*** ochii tuturora".

In ediţia din 1924 poezia suferă unele modificări:

v. 21, în ediţia 1905: „Sub ***ceriul*** nostru-nduioşat"; în ediţia 1924: „Sub ***cerul*** nostru-nduioşat".

v. 27, în revistă şi ediţia 1905: ***„Căci*** toua de pe trandafiri"; în ediţia 1924: ***„Doar*** roua de pe trandafiri",

v. 32, în revistă şi ediţia 1905: „Şi Oltul ***nost'*** bătrânul"; în ediţia 1924: „Şi Oltul, ***biet,*** bătrânul",

v. 37, în revistă şi ediţia 1905: „Din vremi ***bătrâne,*** de demult"; în ediţia 1924: „Din vremi ***uitate,*** de demult".

Poezia, scrisă cu o destinaţie mărunt ocazională, a depăşit repede intenţia directă a poetului, devenind un cântec îndrăgit.

în ***Mărturisirile literare*** făcute de Goga în 1932, poetul spunea: „Poezia ***Noi,*** cate a devenit aşa de cunoscută, a fost setisă pentru revista „Luceafărul", la început, în primul număr pe care i-1 adresam reginei Carmen Sylva... şi pentru ca să-i arătăm cine suntem noi, nenorociţii care veneam cu această revistă, am scris poezia ***Noi*** şi i-am trimis-o la Castelul Peleş".

Cititorii văzuseră tâlcul ei mult mai adânc, învestind-o cu un mare credit colectiv. Dacă poetul dorea iniţial, în chip subiectiv, doar să atragă atenţia reginei asupra celor năpăstuiţi de la revista „Luceafărul", talentul

său a spus în poezie mult mai mult, dându-ne una din cele mai sociale poezii ale lui Goga.

Observaţii subtile la această poezie face Ovidiu Papadima în ***Naturalism şi idealism in poezia lui O.*** Goga, „Familia", nr. 5-7/1943, p. 104-105:

„Din nişte versuri ce nu căutau să fie decât o carte de vizită a unui grup de tineri din Budapesta care voiau să atragă atenţia lumii asupra durerilor din satul lor ardelenesc apăsat de un jug străin, neamul acesta a făcut o poezie a întregului său suflet şi a păstrat-o ca atare chiar în anii când inexistenţa oricărei stăpâniri străine la noi părea că-i anulează însăşi raţiunea ei dc a fi. Dacă cercetăm mai de aproape destinul acestei poezii, el se va lămuri mult pe sine însuşi. Cercetătorul care va auzi vorbind despre ea, oameni cu totul nepteveniţi, va constata cu surpriză că mai niciodată nu i se zice ***Noi,*** ci ***La noi.*** Nu e numai influenţa primelor cuvinte ale poeziei, care se repetă apoi la începutul atâtor versuri din ea. Acest minuscul ***la*** adăugat în titlu de fiecare anonim reprezintă o întteagă atitudine faţă de această poezie, atitudine aproape total diferită de cea dc la început şi de moment a poetului. Acest ***la*** înseamnă hotărât o distanţă faţă de lumea poeziei acesteia. O distanţare tot atât de mică pe cât de minuscul e cuvântul, dar tot aşa de hotărâtă ca şi accentul care cade de la început, prin însăşi aşezarea lui, pe micul cuvânt. Cântăreţul anonim nu sc mai identifică total cu lumea poeziei — nu mai e ***noi;*** în acelaşi timp se mai simte încă tare legat de ea; ***la noi*** [...]. ***IM noi*** astfel a încetat de a mai fi cartea de vizită categorică a unor tineri ardeleni de dinaintea războiului mondial (primul - «.«.) şi a devenit artă populară, simbol impersonal al unui sentiment comunitar de desprindere fizică de lumea noastră rurală şi de nostalgică şi dureroasă permanenţă a legăturii sufleteşti cu ea".

„Ţara pe cate o înfăţişează această poezie - scrie G. Călinescu în a sa monumentală ***Istorie a literaturii române...,*** Bucureşti, 1941, p. 540, are un vădit aer hermetic. E un Purgatoriu în cate se petrec evenimente procesionale, în care lumea jeleşte misterios împinsă de o putere nerevelabilă, cu sentimentul unei catastrofe universale. De ce cresc aici numai fluturi şi câmpii sunt de inutilă mătase? De ce tot norodul cântă cotai? De ce apele au grai? De ce bocesc toţi ca într-un apocalips? Pentru ce această tutburătoate ceremonie? Mişcarea poeziei este dantescă şi jalea a rămas pură, desfăcută de conţinutul politic".

Renumitul romanist francez Mărio Roques, într-o conferinţă ţinută în 1934 la Universitatea din Oxford despre lirica românească, consideră poezia ***Noi,*** numită de el greşit ***La noi,*** esenţială penttu definirea lui Goga si traduce în limba franceză câteva sttofe:

JJI noi, iată ce stăpâneşte poezia lui Goga, iată ce constituie şi motivul uneia din poeziile sale cele mai cunoscute, din care traduc câteva strofe, cu un accent în acelaşi timp popular şi dureros:

CHEZNOUS

I

Chez nous, il y a de vertes lorets de sapins
Et de champs tont de soie;
Chez nous, îl y a tant de papillons
Et tant de dcuil â la matson.
Les **rossi'**gnols d'autres pays
Viennent ecouter nos complaintes.
Chez nous, il y a chansons et fleurs
Et des larmeţ, heaucoup, beaucoup.

II

Chez **nous,** Ies femmes en pleu ram
Chargent îenrs fuseaux de la gucnouîlfee
Et pleurent en s'embrassam;
Et Ie pere et le fils de meme.
Sous notre ciel apitoye
La ronde est moins ardente
Car nos chansons pleurent
Dans Ies yeux de tous.

III

Nous avons un reve inaccompli,
Fils de notre sourTrance,
Du deuil qu'ils en ont cu sont morts
Nos grands-parents et nos parents...
Des temps passes, de tant de temps,
Gemissant de nos lourdes peînes,
Norre beau reve inaccompJi
Nous, nous Tarrosons de nos larmes."

(Mărio Roques, ***Poezia românească de azi,*** traducere de Gheorghina Ghibănescu, Editura Eibrărîei Socec et **Co.** SA. Bucureşti, p. **23)**

„Cadrul acestei poezii - scrie Vasile Netea în articolul ***Octavian Goga,*** în „Familia", **5-7/1943,** p. **84** - sensul, cuvintele, ritmul, imaginile, accentele clocotesc cutremurător, cumplit, împotriva oprimării naţionale. «Avem un vis neîmplinit.» Deşertăciunea acestui vis, lacrimile acestea încrâncenate sunt izvorul poeziei lui Octavian Goga. Conştiinţa lor constituie elementul dinamic al poeziei sale şi tot ele vor constitui şi axa etică

a aprigului ziarist, a marelui luptăLor naţional..." Poezia a fose pusă pe note de A. Peteanu.

A fost tradusă în limba germană de Reinhold Scheibler în revista „Făt-Frumos", an. XII, nr. **9—12,** Cernăuţi, septembrie-deeembrie **1937,** p. **205-206:**

BF.I UNS (la noi)

Bei uns gîbt**'s** griinen Tannenwald
Und Auen, wie **von** Seiden;
Bei **uns** gibt**'s** hume Falterpracht
Und Häuser vollcr Leiden.
Die Nachtigall aus fremden Land
Eauscbt unsrem Doinaspiele;
Bei uns gîbt's Blumen und Gesang
Und Trănen vjele, vicle...

Am Himmelsbogen heisser brennt
Bei uns die alte Sonne,
Seitdem sie nicht mehr aut dem Hang
Erstrahit zu unsrer Wonne...
Bei uns erzählt's von Eeid und Weh
In tiefer Waldesnische,
Und Eeiden fuhrt dor Muresch mit,
Es flihren's die dtei Krische.

Bei uns die Weiber weinend stehn,
Wenn sie am Rocken spinnen;
Es weint der Vater und der Sohn,
Versenkt in schmerzlich Sinnen.
!n unsrem milden Himmelsstrich
Klingt sanfter unser Reigen,
Wenn unsre Eîeder wehmutsvoll
Uns **in** die Augen steigen,

Die Falter scheuer sich zum Flug
In blaue Weite dehnen;
Der Tau, der auf den Rosen blitzt,
Das sind **ja** unsere Trănen.
Der Wald, dem wir verbiudcrt sind.
Er regt des Mantels Falte
Und sagt, **aub** Trănen sei gemischt

Numele german al ***Oltului.***

Wir hegen unerfiillten Traum
Als Sorgenkind am Herzen;
Vor Leid ura ihn zur Grabesruh
Ging Alm undAhn mit Schmerzen...
Aus lăngstvergessnen Zeiten klingt
Der Sehnsucht dumpfes Stohnen:
Den leeren Wahn des Zukunftstraums
Benetzen wir mit Trănen.

(p. 12) OLTUL

Semnată ***Nic. Otavă,*** a apărut în „Luceafărul", an. III, nr. 4, 15 februarie 1904, p. 91-92; reprodusă în ***Poezii (\905), cu*** modificări:
v. 47 în revistă: „Strângând ***securi*** a ***subsuoară";***
în ediţiile 1905 şi 1924: „Strângând ***săcuri*** a ***subţioară".***

Despre geneza acesrei poezii Goga scrie în ***Fragmente autobiografice*** (volumul ***Discursuri,*** p. 25-26): „Poezia ***Oltul*** s-a născut la Budapesta şi vă pot spune, ca un element de curiozitate literară, că am scris-o înainte de a vedea Oltul. Am înjghebat-o având în faţă Dunărea şi în spate mişcarea haotică a unei capitale care voia să mă stranguleze. Subt stăpânirea acestui sentiment de protestare, în faţa apei care se ducea la vale, au răsărit strofele mele. Mai târziu, peste câţiva ani, după ce am trecut în Regat, am ajuns pe la Călimăneşti, într-o zi de iarnă, unde mă dusesem să stau o lună, pentru că pregăteam atunci cartea ***Ne cheamă pământul:*** atunci am văzut Oltul de aproape, pentru întâia oară, şi am stat lângă el o lună de zile. îmi aduc aminte de căsuţa de la Căciulata, unde stăteam adesea pe malul Oltului. Era iarnă, Oltul, îngheţat; trosnea gheaţa când se umflau apele ca nişte încheieturi care nu s-au întins de mult. Mă uitam spre drumul de la Cozia şi, de departe, [ie fondul alb de zăpadă, se desemna silueta unui popă sau călugăr care venea domol călare, ţăcănind în buestrul calului. In iama aceea am simţit câ e un trecut românesc care mai vorbeşte prin poveştile lui şi că sunt realmente în faţa tainei dc familie, a misterului de leagăn al acestui popor. Atunci am verificat această poezie silabă cu silabă, atunci vă pot spune că mi s-a părut că am înţeles-o mai bine şi că simţeam că vine de foarte departe".

Se pare că o sursă de inspiraţie pentru realizarea acestei poezii este şi cântecul popular cules de Pompiliu Popa din Veneţia (de lângă Făgăraş) şi publicat mai târziu în „Luceafărul", an. VIII, nr. 20, 15 octombrie 1909, p. 463, cu următoarea notă a redacţiei: „D-l Popa afirmă că aceste versuri le-a auzit de la Ion Stoica, zis şi Man din Veneţia (Făgăraş). Versurile au şi melodie. Ele sunt interesante, dacă există într-adevăr în popor,

întrucât au o asemănare surprinzătoare cu ideea din strofa ultimă a poeziei ***Oltul du*** d-l Goga". Iată textul cântecului:

Oltule, râu tulburat,
Ce vii aşa-nspăimântat
Şi cu sânge-amestecat,
Şi aduci mereu butuci
Şi căpestre de cai murgi?
Iar pe malurile tale
E atâra dor si jale.
Oltule, Oltuţule,
De ţi-oi mura apele,
Să râmâie pietrele,
Să pot trece muntele,
Să pot trece deal cu deal
Că sunt străin în Ardeal,
Să pot trece pe uscat,
Câ sunt tare-nstreinat.
Şi să pot rrece munţii,
Câ m-or mâncat streinii.
Oltule, mută-ţi matca,
Că-s străin în ţara mea.

Strânge-ţi toate apele
Şi toate izvoarele,
Să trecem hotarele
în ţara cu noi vecină,
Că suntem în cea străină,
Să trecem la cei vecini,
Că suntem între streini.

Nu e deloc exclusă posibilitatea influenţei unei asemenea poezii populare asupra lui Goga, ţinând seama de adânca înrâurire folclorică asupra sufletului poetului. „Dacă aş căuta să hotărăsc printr-un fel de analiză, uitându-mă foarte adânc în mine, de unde purced legăturile mele indestructibile cu viaţa populară, aş ajunge până acolo, la acele clipe ale serilor de vară când, împreună cu părinţii mei, acel preot de ţară, cu mama mea şi cu fraţii mei, toată familia, ne cufundam în marele suflet al ţăranului nostru", spune Goga în ***Mărturisiri autobiografice*** (voi. ***Discursuri,*** p. 12-13), precizând în alt pasaj: „Legătura sufletească cu ei (cu ţăranii ***- n.n)*** fiind luată, începea acel fluid să circule între noi, începeau cânreceie, şi eu mă înrorceam de la aceste întreprinderi încărcat de muzică şi povestiri,

venind de la aceste incursiuni cinegetice cu prada mea, care desigur că era substratul sufletesc al operelor mele".

Este evidentă o anume înrudire cu poezia lui Carducci ***Alte fonti del Clitumno,*** publicată în voi. ***Odi barbare*** (1878), cartea I:

Ancor dnl monte» che di foschi ondeggia
frassini al vento mortnoranti e lunge
per î'aure odora fresco di silvestri
salvie e di timi,

scendon nel vespero umido, o Clitumno,
a te Ie greggi: a te l'umbro fanciullo
la rilut.tante pecora ne l'onda
immerge, mentre

ver' lui dai seno de la madre adusta,
che scalza siede al casolare e cânta,
una poppante volgesi e dai viso
tondo sorride:

pensoso il padre, di caprine pelli
l'anche rawoko come i fauni antichi,
regge il dipinto plaustro e Ia forza
de' bei giovenchi,

de' bei giovenchi dai quadrato petto,
erte su' 1 capo le lunate corna,
doici ne glî ocehi, nivei, che il mite
Virgilio amava.

Oscure intanto fu mano le nubi
su lApennino: grande, austera, verde
da le montagne digradanti in cerehio
l'Umbria guarda.

Salve, Umbria verde, e tu del puro fonte
nume Clitumno! Sento in cuor 1'aritica
patria e aleggiarmi su Paccesa fronte
g'itali iddii.

Chi l'ombre îndusse del piangente salcio
su' rivi sacri? ti rapisca il veato
de VApennino, o molie pianta, amore,
d'umilî tem pi!

Qui pugni a' verni e arcane istorie frema
co'l palpitante maggio iliee nera
a cuî d'allegra giovinezza il tronco
l'edcra veste;

qui fol ti a torno l'emergente nume
stieno giganţi vigîli, i cipressi;
e tu fra l'ombre, tu fatali cânta
câ rmi, o Clitumno.

0 testimone di tre imperi, dinne
come il grave umbro ne' duelli atroce
cesse a l'astato velite e la forte
Etruria erebbe:

di' come sovra le congtunte viile
dai superato Cîmino a gran passi
calo Gradivo poi, piantando i segni
fieri di Roma.

Ma tu placavi, indigete comune
italo nume, i vincitoriaivinti,
e, quando tono Jl punico furore
da'l Trasimeno,

per gli antri tuoi săli grîdo, e la torta
10 ripercosse buccina da i monti;
- O tu che pasci i buoi presso Mevania
caliginosa,

e tu che i proni colii ari a la sponda
del Nar sinistra, e tu che i boschi abbatti
sovra Spoleto verdi o ne la marzia
Todi fai nozze,

lascia il bue grasso tra le canne, lascia
11 torel fulvo a mezzo solco, lascia
ne l'inelinata quercia il cuneo, lascia
la sposa a Para;

e corri, corri, corri! con la seu re
corri e co'dardi, eon la clava e Tasta!
corri! minaccia gl'itali penaţi
Annibal diro. -

Deh come rise d'alma luce il sole
per questa chiostra di bei monti, quando
urlanti vide e ruinând in fuga
Palta Spoleto

1 Mauri immani e i numidi cavalli
con mischia oscena, e, sovra loro, nembi
di ferro, flutti d'olio ardente, e i canti
de la vittoria!

Tiuto ora tace. Ncl sereno gorgo
la terme miro sal lente vena:
trema, e d'un lieve pullular Io specchio
segna de l'acquc.

Ridc sepolta a l'imo una foresta
breve, e rameggia îmmobile; i! diaspro
par ehe si mîschi in flessuosi amori
con l'ametisia.

E di zării ro i fior paiono, ed banno
de i'adamantc rigido i riflessi,
e splc-ndon hcddi e chiamano a i silenzi
del verde fondo.

A pie de i monti e de le queree a l'ombra
co' fauni, o Italia, *b* de' moi cârmi il fonte.
Visscr le ninfe, vissero: e un divino
talamo e questo.

Emergean lunghe ne' fluenţi veli
naiadi azzure, e per la cheta sera
chiamavan alto le sorelle brune
da le montagne,

e danze sotto l'imminente luna
guidavan, liete ricantando in coro
di Gîano eterno e quanto amor lo vinse
di Camesena.

Egli dai cielo, autoctona virago
elîa: fu letto l'Apennin fu mante:
velaro i nembi îl grande amplesso e nacque
l'itala gen te.

Tutto ora tace, e vedovo Clitumno,
tutto: de' vaghi tuoi delubri un solo
t'avanza, e dentro pretestato nume
tu non vi siedi.

Non piu perfusi del tuo faime sacro
menano i tori, vitrime orgogliose,
uofei romani a i lempli aviti: Roma
piu non trîonfa.

Piu non trîonfa, poi che un galileo
di rosse chiome il Campidoglio ascese,
gittolle in braccio una sua croce, e disse
- Portala, e servi. -

Fuggir le ninfe a piangere ne'flumi
occulte e dentro i cortici materni
od ululando dileguaron come
nuvole a i monti,

quando una strana compagnia, fra i bianchi
templi spogliatî e i colonnati infranti,
piocede lenta, in nerî sacchi awolta,
litania ndo,

e sovra i campi del lavoro umano
sonanti e i clivi memori d'irnpero
fcce deserto. et il deserto disse
regn o di Dîo

Strappar le turbe a i santi aratri a i veccbi
padri aspctumi, a le fiorcnti mogli;
ovunque ii divo sol benedicea,
maledicenti.

Maledicenti a i'opre de la vita
e dc Tamorc, ei deliraro atroci
congiugnimenti di dolor con Dio
su rupi e in grotte:
discesero ebri di dissolvimemo
a le cittadi, e in ridde paurose
al crocefisso supplicarouo, empi,
d'essere abietti.

Salve, o serena de l'Ilisso in riva,
o intera e dritta a i lidi almi del Tebro
anima umana! i foschi di passaro,
risorgi e regna.

E tu, pia madre di giovcnchi învitti
a franger glebe e rintegrar maggesi
e d'annitrenti in guerra aspri polledri
halia madre,

madre di biade e vi ti e leggi eterne
cd inclite arti a raddolcir la vita,
salve! a te i canti del'antica lode
io rinnovelJo.

Plaudono i monti al cârme e i boschi e l'aqque
de l'Umbria verde: in faccîa a noi fumando
ed anelando nu ove industrie in corsa
fischia il vapore.

Versurile lui Carducci au fost traduse de Tudor George în voi. ***Scrieri alese,*** E.P.L., Bucureşti, 1964, p. 139-145, ***IM Izvoarele Clitumnuhti.***

Poezia lui Goga a fost tradusă în limba italiană de Paolo Soldaţi. O reproducem după revista „Familia", an. LXXVIII, seria IV, nr. 5-7, mai-august, septembrie 1943, p. 140-142:

OLT

II iibro del tempo, riceo di scienza,
Non dice il momento pio
Che affratello per sempre il tuo dolore col nosrro
E la nostra gioia con la tua...
Glorificară sia la mattina
Che vide compiersî le nostre nozze,
Antico Olt! - Con labbra asetare
Noi bacciamo la tua onda canuta.

Nella tua liquida cittadella
Dorrnono tuttc Ie nostre canzoni
E ferve la celata amarezza
Dai sognî che non si awerarono.
Tu componi in arcobaleni
II tesoro delle nostre lacrime
E la piti care sabbia tu porţi
I ,â dove scorre il Danubio azzuro.

Al tuo seno vengono, al tramonto,
Timide, le fanciulle vergini,
E la mattina vengono le spose

Col grembîule raccolto alia cîntura.
E vengono pastori col cappuceio bianco,
Narrando sullo zufolo il toro struggimento,
E quante canzoni e lacrime
Non porta fonda che va...

Viatore afflitto da molti pensieri
Non ti rassegni a lascîarci,
Abbracciando la nostra piana
Ti volgi apresso a riguardare.
Cosi lento vai per tua natura,
Poiche reca, la tua onda pensosa,
Il dolore di un popolo, che attende
Da lungo tempo una festa legittima.
Anticamente, in tempî pili eroici,
Abehc tu, padre, foşti guerriero,

Quando perfid/ signori giuravan sulla spada
D'infrangere la nostra sânta legge:
Tu, fratello ai noştri pianti
E alia nostra rivolta fratello,
Urlavi ai cieli il tormento
Della tua collcra e del tuo terrore.

Come trasoiivano impietrati,
Nei loco giochi d'ambio,
Esereiti dagli el mi di rame
E sauri dalie cavezze dorate,
Quando al tuo grido paterno
Aceorrevano dalie selve ai prati
Sotobraecio recando Ie scuri
I figU della splendida Cosinzeana.

Pestato nella polvere il rame si frantumava,
Le voci del bosco eran grida guerriere,
E tu, fratello, grande maestro,
Trionfante rompevi gli argini
E imporporandoti in faccia
Scorrevi per valii profondc,
Incurvando caparbio
Ea tua superba cervice di onde.

Glorioşi framentî di storia,
Da lungo tempo vi abbiamo obliati...
Oggi anehe tu sempri esausto di forze,
E'Imperatore ti ha messo in catene.
Come la tua onde schiava, gemiamo
Anche noi, tuoi buoni compagni:
Ma se tutti dovremo soceombere
Vendicaci tu, Olt!

Versa, feroce, un diluvio d'aequa
Sulla distesa dei campi d'oro:
Sparisca la zolla che porta
Eo straniato nostro tesoro:
La polvere dei noştri corpi
Cacciala fuori della nostre sepolture,
E raccogli ***tuttc*** le uie acque
Per andarcene in un' altra terra!

Poezia ***Oltul*** a fost tradusă în limba maghiară de Kibedi Sandor în volumul Octavian Goga, ***Koltemenyek,*** apărut la Cluj în 1938:

AZOLT

A tudâs konyve nem mutat râ
Amaz ir gal mas os idore,
Mely oromiînket s banatunkat
Testverre tette rnîndorokrc...
Dicsoseg erje azt a reggek,
Mely egybekelesiink papja volt:
Szoke vized' cgo ajakkal
Megcsokoljuk ma - oreg Olt!

Dalaink mind ott aiszanak most
A te hullamzc5 varosodban,
l2s mcgsemmisult dlmainknak
Forro gyasza is rejtvc ott van.
Te szdvod szinlo szivârvannyă
Kdnnyeînk minden draga kincset,
S te viszed el a kek Dunaba
Az aranyero hantot înnet.

Alkonyidon tehozzad indul
Eeienken a szuzck serege,
S reggelcnkem oviikbe tiizott
Kotennyel a menyecskek szere —
Majd pâsztorok, feher gubasan,
Vagyukat szolatva furulyăn -
S meg mennyi sok dalt es konnyeket
Hordoz vized, futo hullămân.

Gondokkal terhclt vandor utas
Mily nchezen is hagysz el minket,
Gyakorta nezel ide vissza,
Mig atoleled mezeinket.
Csendesen, halkan flit folyâsod,
Elisz' melyiilt gond iii habod felctt:
Egy nep fajdalma, mely szdzadok
Ota var egy igaz iinnepet.

Lelekkel teltbb reg idokbcn
Ven apo, te is szălltal hadra,
Mikor letonii szent hitiinket
Alnok urak eskiidtek kardra.
Te a keserviink vere voi tal,
Testvere lâzadt kebelii nknek
S a nagyoknak, az eroseknek
Haragvon tartad duhodet meg.

Hogy riadtak fel dobbenettel
A rezes sisaku seregek,
S a ficankolo sârgăk fejen
Az- arany kotofek mint remeg,
Mikor dorgo atyai szodra
Honuk alatt fejszet szon'tva
Ozonlott a tiinderlegenyek
Hos csapatja ala a **si**'kra,

A sisakrezek porba hulltak,
S az erdo gyozon felkiâhott,
Mi'g te, baratunk, nagy varăzslo,
Ujjongva torted ât a gâtot,
S kipirult arccal, lângra gyultan
A mely volgycket âltal vâgtad,
Gorbcsztve nehol akaratos
Eenseggel biiszke bullam-vallad.

- Nagy idok dicso erossege,
£vcidet mar el tem et te in...
Az Uralkodo lancra fvizott —
Ma gyonge vagy mâr, tehetetlen.
Jo târsaid, mi îs csak nyogunk.
Mint hullamod, si'rjuk eronket,
S hogyha mindnyâjan elvesznenk:
Te, **az** Olt, majd bosszulj meg minket!

Ontsed el pogăny âradattal
Ai aranyhimcs ronasagot,
Vesszen a rog, mely hord idegcn
Kezekre birt român vilâgot:
Tiirjad fenekig s felkotorjad,
Hol foid porâba tort a testiink,
S omlaszd ra vized minden ârjât,
- Hogy mas hazâba koltozkodjiink!

O traducere în limba franceză a apărut în „Revue roumaine'
. 4/1967, semnată de Mircea E. Balaban:

L'OLT

La sagace ehronique des temps
ne nous devoile pas l'instant beni
ou dans la joie et dans la peine
nous fumes fraterneilement unis.

A jamais lotie soit le matin
ou notre union fut celebree
mon vieri Oh! Pieux, pleins de ferveur
nous baisons tes ondes venerees.
Toutes nos plus belles chansons dorment
dans ta citadelle d'eau retranchee
oii bouillonnc la douleur amerc
de nos reves ardents, effondres.
Toi seul, sais tresser des arcs-en-ciel
du tresor des larmes de nos ycux,
tu cliarries le sabie precieux
jusqu'au lit du beau Danube bleu.
Dans ton sein plongenr au crepuscule
Ies jeunes frUes timides et pures
et le matin vicnnent Ies fenimes mureş
retroussant leurs jupes â la ceinture.
I,es pâtres aussi, aux capuchons blancs,
dans leurs pipeaux cbantant leur peine,
et combien de larmes et de chants
Ies ondes qui s'ecoulent ne traînent'.
Voyageur assailli de pensees
c'est â regret quc tu nous quittes,
car etreignant dans tes bras nos champs
tu regardes eu ardere Ies sites.
Tes ondes s'ecoulent lentes et graves,
car depuis des siecles elles traînent
la douleur d'un peuple qui artend
que le jusuce brise ses chaînes.
Dans la grandeur des temps, naguere
vieillard, ru fus un hors la lot,
lorsque des voi'vodes felons jurerenr
d'aneantir nos saintes lois.
De notre rebellion aussi frcre,
toi, frere de nos complaintes, nos plcurs,
jusqu'aux cieux tu hurlais ta douleur
dans ton cpouvantable fureur.
Vaillantes armees aux casques de cuivrc,
preux chevaliers qui allaient l'amble
sur leurs alezans aux renes dor,

sondam tressaillenr, fremissent et tremblenr
car, entendant ton appel de pere,
devaîent Ies montagnes en couram,
armes de cognees, dans Ies clairieres,
Ies gars de la Bellc au Bois Dormant.

Kcrabouilles dans la boue gisaient
Ies cuivres, la joie, comme une fanfare
eclatait dans le bois, et toi, frcre,
victoricux. tu broyais Ies remparts,
et gonfle, cramoisi par Ic sang,
affluant dans Ies vallees profondes,
tu pliais opiniâtrement
ta majestueuse encolure d'ondes.

Glotieux vesuges du passe
revoiues, enterrees toutes vos heures!
Impuissant tu ^arais toi aussi,
enchaîne desormais par l'empereur.
Comme tes ondes opprimces, nous geignons
nous res viettx contpagnons affliges,
mais, si nous devons tous, tous perir,
c'est toi, vieil Olt, qui doit nous venger!

Deverse un barbare deluge d'eau
pour noyer nos belles recoltes d'or
er detruire certe tcrrc ou l'etranger
recele notre plus cher tresor.
Tu vas fouiller nos depouilles sacrees
gisant dans le sol dc la patrie,
er rassemblant tes flots, transporter
nos penates dans un autre pays.

Oltul2 fost una din acele poezii ale lui Goga care, prin marea lor forţă artistică, l-au obligat şi pe Titu Maiorescu să-şi schimbe unele din principiile sale estetice, scriind în ***Critice,*** voi. III, p. 300: „Patriotismul a devenit unul din izvoarele poeziei d-lui Goga. Dovada stă în aducerea şi descrierea unor figuri obişnuite din viaţa poporului, care însă câştigă deodată - pe lângă valoarea şi menirea lor normală - o însemnătate, am putea zice o iluminare şi sttălucire extraordinară, ce nu se poate explica decât din aprinderea luptei întru apărarea patrimoniului naţional".

Poezia i-a făcut lui Caragiale o impresie excepţională, lată cum e descris acest moment petrecut în restaurantul „Gambrmus" din Rucurcsu

în cartea lui O.C.Tăslăuanu, ***O. Goga (Amintiri),*** p. 170—171: „Ia o masă din fund juca şah Ion Gorun cu George Coşbuc, iar Caragiale chibiţa. Pe canapea, lângă Gorun, era un volum nou de poezii, cu foile netăiare, adus de Nerva Hodoş, care se aşezase şi el să chibiţeze. Nenea Iancu s-a chiorât de câteva ori la volum, pe urmă l-a luat în mână, descbizându-1 aşa, la întâmplare. A cetit câteva strofe. Şi-a dres ochelarii, s-a uitat Ia coperta volumului; autorul, un nume necunoscut. A tăiat câteva foi şi, cu vădită curiozitate, a cetit o poezie întreagă. A deschis volumul în altă parte şi a dat peste ***Oltul.*** Când l-a terminat, a mormăit: «Mă, al dracului!» A oprit pe jucători şi i-a silit să asculte poezia întreagă. «Da' cinc-i ăsta, bre?» întrebă maestrul Caragiale. «Un poet de ia noi din Ardeal», îl lămuri Gorun. «Mă, da' ştii că are talent!» «Ia să-1 luăm de la început», şi Caragiale a cetit cu glas tare poezie după poezie, aşa cum numai el ştia să cetească, subliniind frumuseţile şi comentând fiecare bucată. Se făcuse miezul nopţii când maestrul a închis volumul, entuziasmat de noul «ucenic al strunei». «Să bem câte o halbă în sănătatea Iui», propuse badea George. «Să bem, că-i vrednic», întăriră ceilalţi. Şi cei trei maeştri ai scrisului, împreună cu instruitul şi scăpărătorul Nerva Hodoş, au întârziat până în zorii zilei, reluând lectura volumului şi cântărind fiecare strofă. A fost cea mai strălucită consacrare a poetului Goga, pe care o povestea cu mult haz maestrul Caragiale, aducâitdti-şi aminte de «chiulul» pe care i l-a tras Goga la Berlin recomandându-se «arhitect»."

Izabela Sadoveanu-Evan remarca, în studiul ***Octavian Goga*** din volumul ***Impresii literare,*** Editura „Minerva", Bucureşti, 1908, p. 223: „Greşala împotriva artei şi-a formei ei neperitoare", „îmbinări de însuşiri ce nu se potrivesc prin firea lor, cum sunt, de pildă, versurile din ***Oltul:***

Cum tresăreau încremenite
In jocurile lor buestre...

ori:

I,a sânul tău vin în amurguri,
Sfioase, ***fetele fecioare..."***

Autoarea consideră însă că nici nu băgăm de seamă asemenea scăpări, deoarece suntem puternic dominaţi de lirismul autentic dm context.

(p. 15) CASA NOASTRĂ

Semnată ***Nic. Otavă,*** a apărut în „Luceafărul", an. II, nr. 14-15, 1 august 1903, p. 230-231, şi a fost reprodusă cu următoarele modificări în volumul ***Poezii*** (1905):

v. 19, în revistă: „Poveştile-nşirate ***seara';***
în ediţia 1905: „Poveştile-nşirate ***sara".***

v. 23, în revistă: ***„Din*** vraja ce le-a mai rămas";
în ediţia 1905: ***„De*** vraja ce le-a mai rămas",
v. 39, în revistă: „Zi «Tatăl nostru» ***seara,*** dragă";
în ediţia 1905: „Zi «Tatăl nostru» ***sara,*** dragă",
v. 43, în revistă: ***„Cum m-au lăsat la-nvăîături";***
în ediţiile 1905 şi 1924: ***„Oraşul înnegrit de fumuri".***
v. 44, în revistă: ***„Cu*** toate planşetele mele";
în ediţiile 1905 şi 1924: ***„Şi*** toate planşetele mele",
în ediţia din 1924 suferă modificări:
v. 17, în revistă şi ediţia 1905: „Cum dorm acum ***neputincioase";***
în ediţia 1924: „Cum dorm acum ***de mult pierdute".***
v. 18, în revistă şi ediţia 1905: ***Subt*** vreascurile stinse-a vetrii";
în ediţia 1924: ***„Sub*** vreascurile srinse-a vetrii".
v. 19, în ediţia 1905: „Poveştile-nşirate rara";
în ediţia 1924: „Poveştile-nşirate ***seara".***
v. 23, în ediţia 1905: „De vraja ***ce le-a mai rămas";***
în ediţia 1924: „De vraja ***care-o mai păstrară".***
v. 35, în revistă şi ediţia 1905: „O ***văd*** pe mama-n colţul şurii";
în ediţia 1924: „&wfmama-n colţul şurii",
v. 39, in ediţia 1905: „Zi «Tatăl nostru» ***sara,*** dragă";
în ediţia 1924: „Zi «Tatăl nostru» ***seara,*** dragă",
v. 49, în revistă şi ediţia 1905: „Şi câtor ***cântece*** Ia joc";
în ediţia 1924: „Şi câtor ***strigături*** la joc",
v. 52, în revistă şt ediţia 1905: „Lui ***Alisandm*** Machidon";
în ediţia 1924: „Lui ***Alexandru*** Machidon".
v. 62, în revistă şi ediţia 1905: „Pe varul ***vost'*** scobit de ploaie";
în ediţia 1 924: „Pe varul ***alb,*** scobit de ploaie".

Poezia a fost scrisă la Răşinari în timpul vacanţei de vară a anului 1903 şi trimisă la Budapesta.

De remarcat în versurile 51-52 faptul că, la fel ca şi la alţi scriitori români, Heliade Rădulescu, Grigore Alexandrcscu, M. Kogălniceanu, loan Slavici ş.a., romanul popular ***Alexandria*** inrră în fondul cel mai vechi de cultură al poetului: „De câte ori am spus povestea lui Alexandru Machidon..." Despre influenţa acestui roman în formarea scriitorilor din Transilvania vorbeşte loan Slavici în cartea sa ***Lumea prin care am trena,*** pomenind de un „bunic adoptiv din partea tatei, un cărbunar rămas din timpul lui Bonaparte", cu părul împletit şi prins în pieptâne, cu pălăria largă, pantofi cu cataramă mare şi băţ lung, cu mânerul de argint, bunic care i-a pus în mâini ***Apostolului Alexandria.***

Referiri la romanele populare ***Alexandria*** şi ***Esopia*** se întâlnesc **si** în alte poezii ale lui Goga, de unde se vede influenţa ce au exercitat-o asupra sa în anii copilăriei.

Poezia a fost tradusă în limba maghiară de Kibecii Sandor şi publicată în Octavian Goga, ***Kbltemenyek,*** Cluj, 1938:

A MIHÂZVNK

Harem halodo, sarjas szilvafa
Rezgeti esencvesz lombjait,
Hrgyukrc maroknyi sarjuszdlat
A szdmyalo szello kedve vitt.
Szcrte az udvar, biirokkel benott,
S zabtuvis ver ott sok gyokcret...
- Mi iett a hazbol, Miklos szomszed,
Ebbol a hazbol, nezd, mi leu!...
A sârgult falakrot rctcgekhen
Omladoz a mesz, a vakolat
S az egykor eros tolgy dcszkâja is
Korhad măr a ve'n kiiszob alatt;
S a zsindclytcton a napsugar ha
Magânak itt-ott utat keres,
Lâthat szapora pokhâlokat
S gyaszin nagyhamar vege lcsz.
Ime, măr regen pihen a rozse
Hamva alatt a tuzhely-roston
A mesek raja, mit hosszii estek
Soran szolt sogor s komaasszony;
Hogy rcszkct fm a hidegvett hamu,
A hoit szenen mi felelem eg,~
A varazst orzi, mely az osi
Mesekbol rajta lobog meg...

A mestergerendân, ime Idssad,
A juhnyajak rovâsos jele;
A vesetek keskeny, mely sora
Reânk oly szomorun tekint le.
Elragad clmem a mult idon
Ez î'râs magasztos mezejeu,
- Mintha teged lâtnalak, apâm,
A regi napok vig kuszoben.

£s mintha ostor pattogna itt,
S a beres szokott nogatâsa,

- A csur szogen anyâni az cteh
Mod ian rakja be a subaba,..
Majd enyhe banat tal ajkamon
S szoke hajamon csdkkal illet:
„Estere mondd a Miaţyânkot,
S tanulj kedves, forgasd a konyvet!'"...

Es iassan egyre, rendre-rendre
Minden egyeb is jo elombe:
Pckete fiistos vărosfalak
S a szemem minden jajos konnye.
- S Idtom: az ido haladtâval
Hogyan nottcm es okosodtam,
Mfg eszrcvetlen arra keltem,
A faiu mar î'gy szolît: - Uram...
Mennyi sok dncos kurjantasba
Vegyultem gyongc gyermekhangon,
S Nagy Nândorrol a mese boven
O hdnyszor oinlott az ajkamon...
Mint egy elhangzott edes enek,
Eîtunt a szep gyerm ki eden -
S a szerelem, mit ket nydron at
Ereztem egy paplany szemeben...

Az idok iramos arjaban
Mennyi sok szep dai messzi ment,
Az idok iramos arjaban
Mennyi sok szep dai elpîhent...
Megcsokolom az osi hazat
Eso-mosta, mâllado faldn...

Miklos szomszed, inged ujjaval
Mert torlod szemed... vagy sfrsz talan?.

(p. 18) APOSTOLUL

Semnată ***Nic. Otavă,*** a apărut în „Luceafărul", an. IR, nr. 9-11, 15 iunie 1904, p. 208, şi e reprodusă în volumul ***Poezii*** (1905), cu modificări:

v. 26, în revistă: ***„Drept grăitorului*** părinte";
în ediţiile 1905 şi 1924: ***„Cuvântătorului*** părinte",
v. 27, în revistă: „Ş-atâta dor ***s-aprinde-n*** inimi";
în ediţiile 1905 şi 1924: „Şi-atâta dor ***aprind în*** inimi",
v. 38, in revistă: ***„Căci dc*** prin văi purcede vântul";
în ediţiile 1905 si 1924: ***„Iar dc*** prin văi purcede vântul".

v. 42, în revistă: ***„Pogoară*** razele de lună";
în ediţiile 1905 şi 1924: „***Coboară*** razele de lună".

In ediţia din 1924 poezia suportă alte modificări:

v. 17, în revistă şi ediţia 1905: „întreg ***norodul*** ia aminte";
în ediţia 1924: „întreg***poporul*** ia aminte",

v. 18, în revistă şi ediţia 1905: „5/'-ascultă jalnica poveste";
în ediţia 1924: „Asculta jalnica poveste",

v. 31, în revistă şi ediţia 1905: „Din el va ***răsări*** norocul";
în ediţia 1924: „Din ei va ***lumina*** norocul",

v. 35, în revistă şi ediţia 1905: „Şi ***gemet*** înfioară **firea";**
in ediţia 1924: „Şi ***gemăt*** înfioară **firea",**

v. 39, în revistă şi ediţia 1905: „Prin largul ***multelor*** văzduhuri";
în ediţia 1924: „Prin largul ***albelor*** văzduhuri",

v. 40, în revistă şi ediţia 1905: „Să ducă ***ceriului*** cuvântul";
în ediţia 1924: „Să ducă ***cerului*** cuvântul";

v. 43. în revistă şi ediţia 1905: ***„Şipe argintul căruntetei";***
în ediţia 1924: ***„Pe-argintulfrunţii lui boltite".***

v. 46, în revistă şi ediţia 1905: „Cu harul ***ceriimHor*** ţie";
în ediţia 1924: „Cu harul ***cerurilor*** ţie".

E lesne de înţeles că modelul acestui „apostol" l-a constituit lungul şir de preoţi care se înscrie în ascendenţa poetului, urcând până dincolo de veacul al XVIII-lea. Se poate stabili în acest sens arborele genealogic al poetului: protopopul Coman Bârsan, hirotonit în Ţara Românească (1740), care a trăit peste 100 dc ani. Fiul său, Sava Bârsan Popovici (1768-1808), care se mai numea şi protopopul „cel bătrân", a avut doi copii, ambii preoţi: Sava „cel tânăr" şi Dan Popovici. Din Sava „cel tânăr" se naşte preotul Dan (1788-1876), apoi fiul acestuia, preot şi cărturar cu vază, Sava Popovoci-Barcianu (1814-1879), autor didactic şi scriitor. Din preotul Dan Popovici (al doilea băiat al bătrânului Sava Bârsan Popovici) coboară două fete, Opreana şi Stanca (căsătorită cu Dan Bratu). Din Dan Bratu s-a născut Ion Bratu (1819-1878), preot, bunicul după mamă al Ini Octavian Goga. însuşi tatăl poetului, losif Goga (1851-24.X1I. 1905), a fost preot.

A fost tradusă în limba maghiară dc Kibedi Sandor şi publicată în Octavian Goga, ***Koltemenyek,*** Cluj, 1938.

(P- ÷ °) DASCĂLUL

Semnată ***Octavian Goga,*** a apărut în „Luceafărul", an. IV, nr. 15-16, 15 august 1905, p. 306, şi a fost reprodusă cu modificări în volumul ***Poezii*** (1905):

v. 29, în revistă: „Dar sufletul ***şi azi*** îşi are cuibul";
în ediţiile 1905 si 1924: „Dar sufletul ***şi-acum*** îşi are cuibul",

v. 30, în revistă: „Acolo sus, în satul de ***sub*** munte";
în ediţia 1905: „Acolo sus, în satul de ***subt*** munte",

v. 33, în revistă: „Bucoavna ta, ***sub*** pravul de pe grindă";
în ediţia 1905: „Bucoavna ta, ***subt*** pravul de pe grindă",

în ediţia din 1924 poezia prezintă noi modificări:

v. 4, în revistă şi ediţia 1905: ***„în ochiul tău mai*** licăreşte-o rază";
în ediţia 1924: ***„Pefruntea ta*** mai licăreşte-o rază",

v. 13, în revistă şi ediţia 1905: „Cu ***lin' răsar*** atâtea nestemate";
în ediţia 1924: „Cu ***tine-aduci*** atâtea nestemate",

v. 30, in ediţia 1905: „Acolo sus, în satul de ***subt*** munte";
în ediţia 1924: „Acolo sus, în satul de ***sub*** munte",

v. 33, în ediţia 1905: „Bucoavna ta, subt ***pravul*** de pe grindă";
în ediţia 1924: „Bucoavna ta, ***subt pragul de*** pe grindă",

v. 37, în revistă şi ediţia 1905: „Pierdut ascult ***cântarea ta la*** strană";
în ediţia 1924: „Pierdut ascult ***troparul tău din*** strană".

Poezia venea să completeze galeria figurilor din monografia satului pe care tindea s-o realizeze poetul în primul său volum. „. . .Primul volum, pe care eu, dintr-un sentiment explicabil de modestie, l-am intitulat ***Poezii,*** pe când trebuia să poarte tidul ***Acasă,*** e monografia unui sat. Am luat toate figurile tipice ale satului şi le-am făcut să defileze înaintea mea" (O. Goga, ***Mărturisiri autobiografice,*** voi. ***Discursuri,*** p. 23).

E posibil ca prototipul „dascălului" să fie învăţătorul Fraţilă din Răşinari.

(p. 22) DĂSCĂLIŢA

Semnată ***Nic. Otavă,*** a apărut în „Luceafărul", an. III, nr. 7, 1 aprilie 1904, p. 151, şi a fost reprodusă în volumul ***Poezii*** (1905).

Faţă de revistă şi ediţia din 1905, în ediţia din 1924 întâlnim unele modificări:

v. 26, în revistă şi ediţia 1905: „Feciorii ***lor în slujba*** la-mpăratul";
în ediţia 1924: „Feciorii ***duşi în slujbă*** la-mpăratul".

v. 33, în revistă şi ediţia 1905: ***„Şi mângâind copiii*** altor mame";
în ediţia 1924: „...***Aşagrijind***copiii altor mame",

v. 35, în revistă şi ediţia 1905: „Iar căpătâiul somnului tău ***maşter";***
în ediţia 1924: „Iar căpătâiul somnului tău ***vitreg".***

v. 36, în revistă şi ediţia 1905: „De-un vis deşert ***zadarnic*** se-nfioară";
în ediţia 1924: „De-un vis deşert ***zadarnic*** se-nfioară".

v. 46, în revistă şi ediţia 1905: „La sânul tău s-a ***pogorât*** să moară";
în ediţia 1924: „La sânul tău s-a ***coborâta*** moară".

Poezia aceasta a izvorât din durerea pricinuită poetului de moartea surorii sale Victoria (15 septembrie 1884 - 3 martie 1904), care a fost învăţătoare şi s-a stins de tuberculoză.

Admiraţia pentru munca surorii se asocia, fireşte, şi cu stima pentru mama sa, Aurelia, ea însăşi învăţătoare, de la cate poetul învăţase primele slove.

(p. 24) BĂTRÂNI

Semnată ***Octavian,*** a apărut în „Luceafărul", an. I, nr. 11,1 decembrie 1902, p. 171, şi a fost reprodusă în volumul ***Poezii*** (1905), cu modificări".

v. 13, în revistă: ***„Avcare-dî*** azi şi dumneata":

în ediţia 1905: „/W^r-ai azi şi dumneata".

In revistă poezia are (a sfârşit o strofă în plus faţă dc volum:

„O cucuvaie trăgănat
Să vaieră pe şută,
Cc-o Pi făcând feciorul vost',
Câ-i dus la-nvăţătură>"

în ediţia 1924 au intervenit următoarele modificări faţă de ediţia din 1905:

v. 5, în revistă şi ediţia 1905: ***„Doar nici*** eu nu mai rătăceam";
în ediţia 1924: ***„Atunci cu*** nu mai rătăceam",
v. 9, în revistă şi ediţia 1905: ***„Că tnă-nsuram*** când isprăveam";
în ediţia 1924: ***„M-aş ji-nstirat*** când isprăveam",
v. II, în revistă şi ediţia 1905: ***„Doar casă-aveam in*** tând cu toţi";
în ediţia 1924: ***„Mi-arji azi casa-n*** rând cu toţi",
v. 13, în ediţia 1905: ***^Avere-ai azi fi*** dumneata*;
în ediţia 1924: ***„Câţi ai avea tizi*** dumneata",
v. 15, în revistă şi ediţia 1905: ***„Aveai cui spune hi*** poveşti";
în ediţia 1924: ***„Le-ai spune spuză de*** poveşti".

Dan Smântânescu, în volumul său Octavian Goga, ***Poezii,*** 1973, în note (p. 179), menţionează că poezia, în original, avea şapte strofe, fiind omisă strofa a cincea după ordinea iniţială:

„Şi parc-o văd - s-ar bucura
L)e-o noră biata mama,
Sâ-i dee sfaturi şi s-o certe
Când nu va lua sama".

Poezia s-a răspândit sub formă de cântec, purtând un titlu care e împrumutat versului de început ***{„De ce m-aţi dus de lângă voi").***

Şi în această poezie, ca şi în ***Noi,*** Goga tindea să exprime un sentiment comunitat. „Singurătăţii dureroase a părinţilor părăsiţi — observă Ovidiu Papadima în articolul ***Naturalism şi idealism in poezia lui Octavian Goga,*** „Familia", nr. 5-7/1943, p. 105-106 - poetul le-o opune pe a sa, nu ca o mustrare, cum s-ar părea, ci ca o scuză sfioasă tare, cu toată violenţa întrebării iniţiale: *de* ***ce?*** Titlul poeziei — ***Bătrâni -*** spune iarăşi ceva ce pare că ar contrazice această întrebare de început: pate a anunţa mai mult un portret decât o dezbatere. Şi strofa ultimă—«Aşa vă treceţi bieţi bătrâni» — arată că în adevăr aşa e. Toate întrebările din poezie, toată drama din ea nu sunt atât ale poetului, cât ale bătrânilor de acasă. Poetul şi le simte ca ale lui, le ia cu totul asupra sa, dar îţi dai seama că ele vin dc mai în adânc, ca ele răsună în el numai. în liniştea impersonală de gravură în aramă a strofei finale citeşti lămurit întreaga soartă de mai înainte şi dc inai târziu a poeziei. Voită poate ca un potttet obiectiv a! suferinţei bătrânilor părinţi dm sat, poezia a tins totuşi, prin forţa dramei ce o închide, să devină o dezbatere patetică a destinului fiului pierdut. Şi poezia a încremenit aşa ca o cumpănă între două lumi. Să urmărim şi cum a primit-o neamul, întâi de toate a dispărut titlul. Pe iubitorul ei anonim nu-1 mai interesează drama din sat, ci tristeţea lui interioară. Nu numai din comoditate, ci în primul rând din necesitatea acestei deplasări de accente, de la drama celor rămaşi la sate la zbuciumul celor plecaţi la oraş, titlul a fost uitat şi în locul Iui a rămas să denumească poezia versul întâi: ***De ce m-aţi dus de lângă voi.*** Şi chiar în acest vers se întâmplă o schi mbarc, ce ar părea la început pur şi simplu ridicolă. Majoritatea îl cântă. «De ce m-aţi dus de lângă /w». Faceţi verificarea punând să vi sc spună acest vers şi ascultând atent. Comunitatea naţională simplifică totul în sensul problemelor ce-i sunt ei esenţiale. ***Cântând*** regretul de a h plecat ***de lângă boi,*** comunitatea naţională îşi cântă păterea de rău de a se fi depărtat de viaţa obiectivă a satului, de munca lui, de ritmul lui — şi nu o nostalgie simplă de părinţi.

Şi acesta a fost şi ţelul către care tindea încordată toată fiinţa poetică a lui Octavian Goga."

Poezia a fost tradusă în limba germană la Berlm de Konrad Richrer, în anul 1939:

DIE AI .TEN

Warum habc ihr mich jung verbamu,
mich fortzugehn gezwungen?
Wic gem hätt' ich den Pflug geftifirt,
die Sep.se gern geschwungen!

Ich wäre nicht herumgeirrt
allein auf fernen Wegen
und konnte cucr Alter jetzt
auf eignem Grunde pflegen.
Aus Kaisers Diensten heimgekehrt,
bätt' ich cin Weib genommen;
wic. andre hätt' ich Haus und Herd
und war' im Dorf willkommen.
Du, Vater, hättcst Enkcl jetzt,
die dich als Ahn verehrten,
erzähhest ihncn Märchcn fromm,
dîc sic das Gruseln lehrten.

Nun, arme Eltern, seid ihr alt,
harrt im Gehet aufs Ende,
und Mutter weint ins Stundenbuch
und Vaier in die Hande.

(p. 25) REÎNTORS

Semnată ***Nic. Otavă,*** a apărut în „Luceafărul", an. II, nr. 19, 1 octombrie 1903, p. 302, şi a fost reprodusă cu modificări în volumul ***Poezii*** (1905):

v. 15, în revistă: „Şi-n Olt ***să*** oglindeau, din geam";
în ediţia 1905 şi 1924: „Şi-n Olt ***se*** oglindeau, din geam",
v. 35, în revistă: „O, rogu-te să-mi spui din frunză";
în ediţia 1905 şi 1924: ***„Azi,*** rogu-te să-mi spui din frunză",
înainte de ultima strofă, în revistă mai erau următoarele versuri:

„Primeşte-! tu-n împărăţie
Pribeagul ostenit de luptă,
Neputincios mă-ntorc acuma
Cu inima şi haina ruptă...
Îngenuncheat îţi cer iertare,
O, iartă-mă şi tu, şi Oltul!...
Amar şi-a ispăşit păcatul
Eeciorul lui losif preotul."

v. 57, în revistă: „O. lasă-ţi freamătul să-mi pară";
în ediţiile 1905 şi 1924: ***„Azi,*** lasă-ţi freamătul să-mi pară",
în ediţia din 1924 întâlnim modificări faţă de ediţia din 1905:
v. 9, în revistă si ediţia 1 905: ***„Stăpâne codru, erai bătrân";***
în ediţia 1924: ***„Părinte-al meu, din vremi de mult",***
v. 17, în revistă şi ediţia 1905: ***„Bătrâne crai, când mi-am luat";***
în ediţia 1924: ***„Cândmi-am luat într-un amurg".***

v. 30, în revistă şi ediţia 1905: „La zarea ***ceriului*** albastră";
în ediţia 192.4: „La zarea ***cerului*** albastră",
v. 33, în revistă şi ediţia 1905: „...Şi m-am întors, ***bătrâne crai";***
în ediţia 1924: „Şi m-am întors, ***stăpâne-almeu".***
v. 41, în ediţia 1905: ***„Bătrâne CIM\ A*** fost demult";
în ediţia 1924: ***„Cinstite*** crai! A fost demult".

Poezia aceasta inaugurează ciclul dc poezii in care se cântă sentimentul dezrădăcinării, una din temele caracteristice pentru poezia semănătoristâ.

(p. 30) DORINŢA

Semnată ***Octavian,*** a apărut în „Luceafărul", an. I, nr. 6, 15 seprem-brie 1902, p. 95, şi a fost reprodusă în volumul ***Poezii*** (1905), cu modificări:

v. 5, în revistă: „Să ne-aşezăm în ***satul nost'";***
în ediţiile 1905 şi 1924: „Să ne-aşezăm în ***sal Li noi".***
v. 17, în revistă: „Că ***sunt*** din neam împărătesc";
în ediţiile 1905 şi 1924: „Că ***sîntdm*** neam împărătesc",
v. 18, în revistă: „Din ţară ***depărtată";***
în ediţiile 1905 şi 1924: „Din ***vxA-ndepărtată".***
v. 19, în revistă: ***„Că doară şi pământul ăst";***
în ediţia 1905: ***„Că doar pământul ăst întreg".***
v. 32, în revistă: ***„Că*** Dumnezeu să-1 ierte";
în ediţiile 1905 şi 1924: ***„Un*** Dumnezeu să-1 ierte",
în ediţia din 1924 survin următoarele modificări faţă de ediţia din 1905:
v. 13, în revistă şi ediţia 1905: ***„Şi să trăim acolo-n munţi";***
în ediţia 1924: ***„Acolo să trăim în munţi".***
v. 15, în revistă şi ediţia 1905: ***„Eu sara să-mi adun sătenii";***
în ediţia 1924: ***„Sătenii seara să-i adun".***
v. 19, în ediţia 1905: ***„Că doar pământul ăst întreg";***
în ediţia 1924: ***„Că tot pământul rotogol".***
v. 23, in revistă şi ediţia 1905: ***„Un mare crai împărătesc";***
în ediţia 1924: ***„Un tânăr crai coborâtor".***
v. 24, în revistă şi ediţia 1905: ***„De*** legea româneasca";
în ediţia 1924: ***„Din*** legea românească",
v. 25, în revistă şi ediţia 1905: „Copiii noştri ***tu*** să-i înveţi";
în ediţia 1924: „Copiii noştri săi înveţi",
v. 26, în revistă şi ediţia 1905: ***„Credeul...*** Născătoarea";
în ediţia 1924: ***„Tu: Crezul...*** Născătoarea",
v. 33, în revistă şi ediţia 1905: ***„Şi*** popii ***nost'din întâmplare";***
în ediţia 1924: „for popii ***nostru-ntâmplător".***

Poezia e semnificativă pentru concepţiile poetului din jurul vârstei de 20 de ani, când, sub influenţa filosofiei rousseauiste, era mereu chinuit de gândul de a se reîntoarce în sat, în sânul naturii, unde credea el că omul îşi poare păstra sufletul nealterat. Ideea aceasta o exprimă Goga şi în poemul în proză ***în sânul nalurei,*** semnat ***Octavian*** şi publicat în „Familia", an. XXXV, nr. 8 din 21 ianuarie - 5 februarie 1899, p. 88, în care înalţă un elogiu simplităţii naturii, fireşte şi sub influenţa ideologiei sămănătoriste, spunând: „Nu-n zarva de negustori a oraşelor, nici după cortina zugrăvită cu îngeri goi şi sarbezi se desfăşoară viaţa adevărata, ci-n sânul dezvelit al naturei". Vezi strofa a patra.

In lucrarea ***Octavian Goga (Amintiri),*** colaboratorul său O.C. Tăslăuanu scrie în legătură cu această stare a poetului: „Goga îmi spunea că numai viaţa de la ţară e sănătoasă, că se va însura cu o ţărancă voinică şi frumoasă, ca să aibă copii rumeni şi dolofani, pe care nu-i va învăţa decât să citească şi să-şi iscălească numele. Pentru realizarea acestui plan vroia să se facă învăţător de sat" (p. 17).

Atari preocupări sufleteşti îşi găsesc expresia artistică în poezii ca ***Dorinţa, Bătrâni*** etc. Octavian Goga precizează în ***Fragmente autobiografice,*** volumul ***Discursuri,*** p. 24—25, că a scris această poezie sub influenţa lui Eminescu, dar ca o reacţie împotriva pesimismului schopenhauerian pe care-l propaga „Junimea": „De aceea mi-am zis câ e timpul să dispară din literatura noastră această atmosferă şi să intervie un curent de gândire care, în cugetul românesc, să producă o revoluţie creatoare. Din această concepţie s-au înfiripat poeziile mele.

în ***Dorinţa*** se vede influenţa lui Eminescu din «Vino-n codru la izvorul care tremură pe prunci», dar o influenţă manifestată prin contradicţie. Dc asemenea, Vlahtiţă are o poezie asemănătoare şi O. Carp. Poezia mea ***Dorinţa*** era o poezie burgheză." Asimilarea unei mari experienţe poetice naţionale, ca şi universale, relevă capacitatea poetului de a cristaliza giuvaerul proaspăt, fără nici o amprentă străină care să-i întunece raza.

„De la poezia populară la Eminescu, fenomenul poate fi urmărit pe toată întinderea ariei lirice a poetului răşinârcan, dar e nevoie, pentru separarea clemenţelor chimice, de o analiză avertizată, de structură: prezenţa eminesciană, spre pildă, potrivit expresiei lui G. Călinescu, e «astfel acoperită încât abia se bagă de seamă». Lava fierbinte ţâşneşte din adâncuri, acoperă întinse suprafeţe, topeşte rocile de dedesubt şi le duce cu sine, într-un torent de energii însoţit de o ploaie de scântei superbe. Spectacolul acestui lirism vulcanic era atât de nou în peisajul epocii, încât nimeni, atunci, nu se gândea să-i analizeze compoziţia, şi numai răcirea treptată a torentului, ogoirca Iui şi stingerea dureroasă din ultimele creaţii aveau să permită zelului istoricului literar stabilirea de filiaţii, identificarea de motive, de structuri şi «obsesii-, prozodice. Concluzia ce se degajă este totuşi că lirica lui Goga nu făcea, din asemenea contacte intime, decât să iasă mai limpede, mai pură, mai originală. Experienţele anterioare nu-i serveau decât drept catalizator" (Mircea Zaciu, ***Durata,*** „Gazeta literară", an. XIII, nr. 13, 31.III.1966, p. 7).

Prima strofă a acestei poezii a făcut obiectul unei uşoare ironii din partea lui G. Topîrccanu. în volumul ***Scrisori jiiră adresă:***

„Dar d-l Goga? In primul său volum de poezii găsim următoarea strofă:

Departe-aş vrea de-aici să vii,
în alte Junii senine,
în dimineaţa de Florii
Să mă cunun eu tine...

D-l Goga a pierdut din vedere că românul (creştin pravoslavnic) nu face niciodată nuntă în postul mare, necum în pragul Săptămânii Parimilor, când cad totdeauna Floriile, ***li*** un vechi obicei al pământului (cf. Vornicul Ureche, în ***Letopiseţe,*** I,p. 192, despre ***loan-voda Cumplitul:*** «De lege îşi râdea, că în postul mare s-au însurat...»)".

ZADARNIC

(p. 32)

Semnată ***Octavian,*** a fost scrisă la Răşinari şi a apărut mai întâi în „Tribuna", an. XIX, nr. 23, 6-19 februarie 1902, p. 89, în forma următoare:

Pribelnicei căi vreau capăt să-i fac,
Primiţi-mâ, rogu-vă, iarăş
Şi glumelor voastre mă faceţi părtaş,
Şi traiului vostru tovarăş...

Viaţa mea veche din nou s-o dezgrop,
începeţi zburdalnica horă,
Surora vieţii ce n-o mai trăiesc,
A clipelor moarte suroră.

Aşa închegându-se-n lant
Vântoasele braţe rotunde,
Şi tropotul vostru din greu apăsat
Pământul să stea să-1 scufunde.

Aşa, m-aşteptaţi! Vin şi eu cu voi!
Cămaşa răsfrâng-o de mâneci,
Să-ncepem alaiul, vrăjmaşul alai
De praznicul sfintei dumineci.

Un pas înainte şi doi înapoi,
Ea dreapta, la stânga,-naimc,
Un pas ....

Lăsaţi-mă! Mă duc. Cetesc
în ochii voştri ai tuturora:
Nu e de rândul cetei noastre
Cel ce-a uitat să joace hora.

A fost reprodusă apoi în „Luceafărul", an. II, nr. 21, 1 noiembrie 1903, p. 344, sub semnătura ***/Vie. Otavă,*** cu modificări structurale faţă de varianta dc mai sus, penttu ca în forma definitivă din volumul ***Poezii*** (1905) să mai sufere unele schimbări.

v. 7, în revistă: ***„Cârcitonarti*** te mint şi nu ştiu lăutarii";
în ediţia 1905: ***„Cârcimarii*** te mint şi nu ştiu lăutarii",

în ediţia din 1924 sunt modificări faţă de cea din 1905:

v. 5, în revistă şi ediţia 1905: „Departe-am fost ***cw,Jrăiâni,*** la oraş";
în ediţia 1924: „Departe-am fost eu, ***copii,*** în oraş",
v. 7, în ediţia 1905: ***„Cârcimarii*** te mint şi ***nu ştiu lăutarii";***
în ediţia 1924: ***„Cârciumarii*** te mint şi ***lăutarii nu ştiu"***
v. 9, în ediţia 1905: „De aceea ***venit-am să văd\nc-o*** dat"';
în ediţia 1924: „De aceea ***mă-ntorc să mai joc*** înc-o ***dată",***
v. 26, în revistă şi ediţia 1905: „în ochii ***voşli,*** ai tuturora";
în ediţia 1924: „în ochii ***voştri,*** ai tuturora",
v. 28, în revistă şi ediţia 1905: ***„Cel ce*** a uitat să joace hota";
în ediţia 1924: ***„Cine*** a uitat să joace hora".

Poezia răspunde aceloraşi preocupări ale poetului ca şi ***Dorinţa*** şi ***Bătrâni,*** în cate se exprimă sentimentul dorului de sat şi al dezrădăcinării şi este caracteristică ideologiei semănătoriste prin invocarea opoziţiei saf-oraş.

(p. 34) DE-O SĂ MOR

Semnată ***Nic. Otavă,*** a apărut în „Luceafărul", an, II, nr. 4,15 februarie 1903, p. 67, şi a fost reprodusă în volumul ***Poezii*** (1905), fără modificări.

în ediţia din 1924 au survenit unele schimbări faţade ediţia din 1905:

v. 5, în revistă şi ediţia 1905: „Nimeni altul nu ***mai plângă";***
în ediţia 1924: „Nimeni altul nu ***jelească".***
v. 9, în revistă şi ediţia 1905: ***„Să*** chemaţi pe popa Naie";
în ediţia 1924: ***„Să-l*** chemaţi pe popa Naie".

v. 17-18, în revistă şi ediţia 1905:
„Ştiu câ va-ntrisla lot satu/
Lucrul ăst, că lare-i jeime;
în ediţia 1924:
„Are să-nlristeze satul
Rostul meu atât de jelnic".

(p. 36) ÎN CODRU

Semnată ***Octavian Goqă,*** a apărut în „Luceafărul", an. IV, nr. 10,15 mai 1905, p. 207, şi a fost reprodusă în volumul ***Poezii*** (1905), fără modificări, în ediţia din 1924 au survenit schimbări:

v. 26, în revistă şi ediţia 1905: „Lovind în ***coastă*** ta năprasnic";
în ediţia 1924: „Lovind în ***creasta*** ta năprasnic",
v. 34, în revistă şi ediţia 1905: ***„Prelinge-şi*** razele curate";
în ediţia 1924: ***„Ui jrânge*** taz.ele curate".

(p. 38) DIMINEAŢA

Semnată ***Nic. Otavă,*** a apărut în „Luceafărul", an. III, nr. 8,15 aprilie 1904, p. 172, şi e reprodusă fără modificări în volumul ***Poezii*** (1905). în volumul din 1924 apar următoarele schimbări faţă de ediţia dm 1905:

v. 5, în revistă şi ediţia 1905: „Luceafărul bolnav ***din*** lumea de-ngheţ";
în ediţia 1924: „Luceafărul bolnav ***în*** lumea de-ngheţ".
v. 9, în revistă şi ediţia 1905: ***„Şi dorul in«gemet se-nalţă*** la cer";
în ediţia 1924: ***„în geamăt se-nă/ţă durerea*** la cer".
v. 10, în revistă şi ediţia 1905: „Câmpii de ***îngheţ*** să-nfioare";
în ediţia 1924: „Câmpii de ***lumini*** sâ-nfioare".
v. 34, în revistă şi ediţia 1905: ***„Şi-ascultă durerea*** cântării";
în ediţia 1924: ***„S-asculte amarul*** cântării".
v. 40, în revistă şi ediţia 1905: „O rază solie ***pogoară";***
în ediţia 1924: „O rază solie ***coboară".***

înrudirea de motive dintre pastelul acesta al iui Goga şi strofa a patra din balada poetului german Gerhart Hauptmann, pe care Goga a tradus-o, este evidentă:

IMNACHTZUG

Der Elfe, er spielte die Leier so schon,
die Grăslein mussten ihm lauschen,
der Mtihlbach im Sturze vemahm's und blieb stehn,
vergessend sein eigenes Rauschen.
MaiKIume und Rotklee weinecen Tau,

und wonnige Schauer durchbehren dic Au,
und Sânger lauschten im Haine.
Sie lauschten und lcrnten von FJfen gar viei
und stimmten îhr duftendes Saitenspiel
so zaubrisch und rein wie das seine.

(p. 40) PE ÎNSERATE

Semnară ***Nic. Ouwiu*** a apărut în „I .uccalătiil", an. III, nr. 1, 1 ianuarie 1904, p. 18; reprodusă fără modificări în volumul ***Poezii.*** (1905). în ediţia din 1924 survine o schimbare:

v. 15, în revistă şi ediţia 1905: „ŞV ***hodinesc*** pe iarbă micii";
în ediţia 1 924: „ŞV ***odihnesc*** pe iarbă mieii".

(p. 41) D E I A N O I

Semnată ***Nic. Otavă,*** a apărut în „Luceafărul", an. III, nr. 12-13, 1 iulie 1904, p. 277; reprodusă cu modificări în volumul ***Poezii*** (1905).

v. 31-32, în revistă:

„Mărit voievoade, străină-i ţărâna
Dc vise si fulgere moarte";

în ediţiile 1905 şi 1924:

„Mărit voievoade, în ţara ia azi
Şi vise şi fulgere-s moarte".

în ediţia dm 1924 survin unele schimbări faţă de ediţia din 1905:

v. 27, în revistă şi ediţia din 1905: „Şi luna, când trece, ***prelung se-njîoară";***
în ediţia 1924: „Şi luna, când trece, ***de milă tresare".***

Poezia aceasta cu o funcţie de generalizare atât de mare a fosr scrisă, ca şi altele, cu o ocazie precisă, destinată concret unui scop anume. In vara anului 1904, în amintirea marelui voievod al Moldovei, Ştefan cel Mare, de la a cărui moarre se împlineau 400 de ani. se pregătesc, la Putna, mari serbări naţionale. Studenţii români care studiau la Budapesta doresc să participe şi ei, dar oficialităţile maghiare îi împiedică. Studenţii din Bucureşti publică atunci un protest vehement, fără rezultate. Rusu Şirianu, care purtase o aprigă polemică cu JancscS Benedek, îi dă ultima replică, scoţând un deosebit de frumos număr din „Tribuna" (numărul din 2 iulie 1904), închinat Iui Ştefan cel Mare. „Luceafărul" face acelaşi lucru, închinând un număr întreg amintirii marelui voievod (nr. 12-13/1904).

In fruntea acestui număr apare „cea mai frumoasă poemă dm câte s-au scris despre Ştefan cel Mare în literatura noastră: ***De hi noi.*** Stau în cumpănă şi mă înrreb dacă nu cumva c şi cea mai izbutită realizare din

întreaga operă a poetului. într-o nespus de armonioasă fuziune se împletesc în această elegie dulcea şi tărăgănata vorbă arhaică, evlavia creştinească şi jelania simplă, ţărănească, a ardeleanului dezmoştenit. Gândul rapsodului, gând de grămătic cucernic, se îndreaptă smerit spre lăcaşul sfânt: «Acolo departe, spre soare-răsare etc.» Un suflu de maiestuoasă şi totuşi atât de intimă sfinţenie adie în aceste strofe, bătute parcă în aur vechi, şi acel vast freamăt de foi din dumbravă e ca un cântec de omagiu pe care însăşi firea îl aduce fiului ei slăvit. Faţă în faţă cu această solemnă atmosferă a amintirii, prezentul izbeşte prin sărăcia lui despoiată. Parcă am auzi un glas de târan obidit: «Măria-ta! Suntem bătuţi de nevoi» (...) Această elegie, ca şi ***Munţii*** **[...]**, arată în ce măsură Goga ştie să însufleţească natura, făcând-o părtaşe a gândurilor lui, adică a aspiraţiilor româneşri" (Ion Chinezu, ***O. Goga,*** în revista „Gând românesc", nr. 5-12/1938).

(p. 44) CÂNTĂREŢILOR DE LA ORAŞ

Semnată ***Octavian Goga,*** a apărut în „Sămănătorul", an. III, nr. 40, 3 octombrie 1904, p. 629-630; reprodusă în „Luceafărul", an. III, nr. 20, **15** octombrie 1904, p. 34.3 (semnată ***Octavian Goga)*** şi a fost introdusă cu următoarele modificări în volumul ***Poezii*** (1905):

v. 5, în revistă: „E frig la voi... ***pitică-i*** strălucirea";
în ediţia 1905: ***„V,*** frig la voi ***şi moartă-i*** strălucirea".
v. 47, în revistă: „în codrii verzi şi-n ***câmpuri de mătasă";***
în ediţiile 1905 şi 1924: „în codrii verzi şi-n ***negrele ogoare".***

în ediţia din 1924 au survenit următoarele schimbări faţă de cea din 1905:

v. 3, în revistă şi ediţia 1905: „Voi în ***deşert cerşiţi pe-a voastră strună ":***
în ediţia 1924: „Voi în ***zadar cerşiţi acolo-n uml/ră".***
v. 4, în revistă si ediţia 1 905: „Din ***ceriul*** sfânt o rază să coboare";
în ediţia 1924: „Din ***cerul*** sfânt o rază să coboare",
v. 5, în ediţia 1905: „Ii frig la voi ***şi moartă-i*** strălucirea";
în ediţia 1924: „E frig la voi ***şi-i moartă*** strălucirea",
v. 15-16, în revistă şi ediţia 1905:

„Şi să asculte sufletele noastre
Mult înţeleaptă fjrii îndrumare";

în ediţia 1924:

„Să pirişăoi iu mintea noastră picuri
Din înţeleaptă firii îndrumare",

v. 25, în revistă şi ediţia 1905: ***„Să ne-ntărească cântul şi lumina",***
în ediţia 1924: „S^ ***ne-nfrăţim cu zvonul şi viaţa".***

v. 27, în revistă şi ediţia 1905: ***„Şi-n pieptul nost's'adăpostim*** mândria";
în ediţia 1924: ***„S-adăpostim în suflete*** mândria",
v. 34, în revistă şi ediţia 1905: ***„Din curcubeul zărilor albastre";***
în ediţia 1924: ***„Din argintatul tort ai lunii pline".***
v. 36, în revistă şi ediţia 1905: „Să împletim noi ***cântecele noastre";***
în ediţia 1924: „Să împletim noi ***cântece senine".***
v. 37, în revistă şi ediţia 1905: ***„Şi*** trăsnetul, ce înfioarâ bolta";
în ediţia 1924: ***„Iar*** trăsnetul, ce înfioară bolta",
v. 42, în revistă şi ediţia 1905: „Ce-ntuneca ***cântarea noastră*** sfântă";
în ediţia 1924: „Ce-ntunecă o ***melodie*** sfântă",
v. 46, în tevistâ şi ediţia 1905: ***„Subt*** strălucirea mândrei bolţi albastre";
în ediţia 1924: ***„Sub*** strălucirea mândrei bolţi albastre",
v. 48, în revistă şi ediţia 1905: ***„A sămănal*** nădejdea vieţii noastre";
în ediţia 1924: „A ***semănat*** nădejdea vieţii noastre".

Poezia a fost excesiv elogiată de critica sămănătoristă pentru că opune sănătatea rurală oraşului decăzut şi îmbolnăvit. Pe baza ei Dan Smântânescu îl consideră pe Goga un poet tipic sămănătorist, în articolul ***Sămănătorismul lui Octavian Goga*** („Universul literar", an. XLII, nr. 13, 14 mai 1938, p. 3):

„în creaţi unea sa [Goga] a rămas un incorigibil sămănătorist, adăpân-du-se din lumea rurală şi din cadrul naturii pentru a da expresia atât de bogată şi de colorită stilului său artistic policromie. In ***Sămănătorul*** Goga n-a colaborat decât cu o smgută poezie: ***Cântăreţilor de la oraş.*** Versurile acestea unice, picurate într-o pagină de lumină, sunt ca o mătturisire a sentimentelot poetului faţă de acea adiete de poezie urbanistică, concepută de inspiraţii bolnave, venite de pe aiutea. Mai mult decât atâta, e un imn de slavă al naturei, a minunatei varietăţi de inspiraţie ce se oferă la fiecare colţ, dincolo de oraşe, dincolo de cetăţile cu turnuri de aramă. Oraşul învăluie totul în obscuritate, închide porţile de aur ale sufletultii:

«Voi n-aveţi flori, nici cântece, nici fluturi,
Căci soarele în ţara voastră moare».

Dimpotrivă, altceva este mulţumirea chemărilor livezilor ce-şi mlădie belşugul în care se primeşte «hirotonirea razelor de soare». Acolo e locul poeţilor [urmează un citat din poezia lui Goga]. Viaţa curată deci, viaţa plină de nesfârşite rezonanţe e viaţa petrecută liber, în mijlocul naturii, la sat, ia ţară, unde nimic din artificialitatea oraşului nu vine să tulbure liniştea şi măreţia în cate Dumnezeu «a semănat nădejdea vieţii noastre». Atât a dat ***Sămanătorului*** ditect Octavian Goga, dar în versurile

lui e un întreg ideal de viaţă, un simbol prin care cheamă spre orizonturile largi şi limpezi ale câmpurilor, acele inspiraţii căutate între zidurile cenuşii ale oraşelor."

(p. 46) SARA

Semnată Mc. ***Otavă,*** a apărut în „Luceafărul", an. III, nr. 17, 1 septembrie 1904, p. 291. A fost reprodusă cu o modificare în titlu în volumul /W/(1905).
în revistă: ***Seara;***
în ediţia 1905 şi 1924: ***Sara.***

în ediţia din 1924 au survenit următoarele modificări faţă de cea din 1905:
v. 12, în revistă şi ediţia 1905: ***„Subt*** o btazdă de otavă";
în ediţia 1924: ***„Sub*** o brazdă de otavă",
v. 17, în revistă şi ediţia 1905: „Doarme ***certul*** şi pământul";
în ediţia 1924: „Doarme ***cerul'*** şi pământul".

(p. 47) LĂUTARUL

Semnată ***Octavian Goga,*** a apătut în „Luceafărul", an. IV, nr. 2, 15 ianuarie 1905, p. 35- A fost teprodusă fără modificări, în volumul ***Poezii*** (1905).
în ediţia din 1924 au survenit schimbaţi:
v. 6, în revistă şi ediţia 1905: ***„Argintul*** visării deşarte";
în ediţia 1924: ***„Credinţa*** visării deşarte",
v. 11, în revistă şi ediţia 1905: „iVdouă mărgele, ca mirul de limpezi";
în ediţia 1924: „GiWdouă mărgele, ca mirul de limpezi",
v. 1 3, în revistă şi ediţia 1905: „.. .*Şi* cântă bătrânul... Cărunta pleoapă";
în ediţia 1924: ***„...Ne*** cântă bătrânul... Cătunta pleoapă"
v. 14, în revistă şi ediţia 1905: ***„In tremur*** povara-şi frământă";
în ediţia 1924: ***„O vezi cum*** povara-şi frământă",
v. 15. în revistă şi ediţia 1905: ***„Şi*** mâna lui cade... ***Alutiecâ-i*** arcul"
în ediţia 1924: ***„Cum*** mâna lui cade... ***l-alunecă*** arcul",
v. 22, în revistă şi ediţia 1905: ***„Durerea*** ta sfântă, moşnege";
în ediţia 1924: ***„Oftarea*** ta sfântă, moşnege".
v. 25, în revistă şi ediţia 1905: ***„Vot plânge*** pe plaiuri izvoarele-noapte";
în ediţia 1924: „Vor ***geme*** pe plaiuri izvoarele-n noapte".

v. 28, în revistă şi ediţia 1905: ***„Şi*** codrii cu glas vor răspunde";
în ediţia 1924: „for codrii cu glas vor răspunde",
v. 29. în revistă şi edjţia 1905: ***„Şi brazii în zbucium de mijloc s-or frânge";***
în ediţia 1924: ***„Pe rând vor începe sâ freamăte brazii".***
v. 34, în revistă şi ediţia 1905: ***„Al bolţii semn*** să-ntretaie";
în ediţia 1924: ***„Văzdubidsenin*** să-ntretaie".
v. 37, în revistă şi ediţia 1905: ***„Şi*** vifor năprasnic, cu braţe de flăcări";
în ediţia 1924: ***„Un*** vifor năprasnic, cu braţe de flăcări".

(p. 49) A MURIT...

Semnată MV. ***Otavă,*** a apărut în „Luceafărul", an. III, nr. 3, 1 februarie 1904, p. 74, şi a fost reprodusă în volumul ***Poezii*** (1905), cu următoarele modificări:

v. 16, în revistă: ***„Deodiit'*** scârţâie ţâţâna ***ostenită*** de la uşe";
în ediţiile 1905 şi 1924: ***„Leneş*** scârţâie ţâţâna ***ruginită*** dc la uşe".
v. 21, în revistă: „Nu mai plânge, ***lele Mură,*** zice fata lăcrămând";
în ediţiile 1905 şi 1924: „Nu mai plânge, ***Alură, leică,*** zice fata lăcrămând".

In ediţia din 1924 survin următoarele schimbări:

v. 5, în revistă si ediţia 1905: „L-a legat pe ***subt*** bărbie cu năframă de mătasă";
în ediţia 1924: „L-a legat pe ***sub*** bărbie cu năframă de mătasă".
v. 8, în revistă şi ediţia 1905: „5/ pe buzcle-nnegrite***pus-a*** Mura un creiţar";
in ediţia 1924: „forpe buzele-nnegrite ***apusNecsxz*** un creiţar".
v. 13, în revistă şi ediţia 1905: „Doi cărbuni sfiala-şi scapăt', adormind ***subt*** pirostrii";
în ediţia 1924: „Doi cărbuni sfiala-şi scapăt', adormind ***sub*** pirostrii".
v. 17, în revistă şi ediţia 1905: ***Jn prag se iveşte jata*** judelui Zăbun, cea mare";
în ediţia 1924: ***„Se iveşte-n prag copila*** judelui Zăbun, cea mare",
v. 23, în revistă şi ediţia 1905: „Ce ***zodie*** fără milă... lângă mort, la căpătâi";
în ediţia 1924: ***„Ce viaţă*** fără milă... 1 ,ângâ mort, la căpătâi".

(p. 50 IA GROAPA LUI LAIE

Semnată ***Nic. Otavă,*** a apărut în „Luceafărul", an. III, nr. 1,1 ianuarie 1904, p. 44, cu următorul moto:

„Colo-n sus, tot ntai in sus,
Şede Domnu cu Sâmpetru,
lumlc Doamne.
(Colindă)"

A fost reprodusă fără moro în volumul ***Poezii*** (1905), cu o singură modificare:

v. 33, în revistă: „Ni s-ar stânge atunci ***năcazul";***
în ediţia 1905: „Ni s-ar srânge atunci ***necazut.***
în ediţia din 1924 au survenit schimbări:
v. 16, în revistă şi ediţia 1905: ***„Tu să-ţi laşi*** domol obrazul";
în ediţia 1924: ***„Să-ţi apeşi*** domol obrazul",
v. 33, în ediţia 1905: „Ni s-ar ***slânge-axuna*** necazul";
în ediţia 1924: „Ni s-ar ***stinge-ztunci*** necazul"

Despre această poezie Titu Maiorcscu scria, în ***Critice,*** III, Editura „Socec", 1930, p. 303-304: „Şi aşa de firesc şi de puternic este aici simţământul poetului, încât el înalţă şi nobilează figuri şi expresii care în alre împrejurări s-ar împotrivi la orice încercare dc poezie în limba românească. Un lăutar poate fi poetic de la sine, şi ce simpatie duioasă deşteaptă Barbu Lăutarul, în cântecul lui Alecsandri!

Dar un lăutar ţigan, cu numele Nicolae, în prescurtate Laie - care-ţi aduce aminte de ţigan, de laie — şi încă un lăutar ţigan I ,aie căruia îi lipseşte un ochi, o asemenea figură, cu asemenea însuşiri şi cu asemenea metehne, ar părea imposibilă într-o poezie sentimentală. Şi totuşi, ascultaţi cum ştie să ne povestească autorul."

(p. 53) CÂNTECE, I

Semnată ***Nic. Otavă,*** a apărut în „Luceafărul", an. II, nr. 6, 15 martie 1903, p. 102, şi a fost reprodusă în volumul ***Poezii*** (1905). cu modificări:

v. 1, în revistă: „Sus la ***cârciumă-n*** Dealu-Mare";
în ediţia 1905: „Sus la ***cărcimă-n*** Dealu Mare",
v. 12, în revistă: „De-o Aniţă ***cârciumăriţă";***
în ediţiile 1905 şi 1924: „Dc-o Aniţă ***cârcimărită".***
v. 13, in revistă: ***„C-o trecut şt postu*** mare";
în ediţiile 1905 şi 1924: ***„C-a*** trecut şi ***postul*** mare".
v. 15, în revistă: „Şi ***cârciumaru-i*** dus la târguri";
în ediţia 1905: „Şi ***cârcirnaru-i*** dus la târguri",
v. 19, în revistă: „Tu c-un ochi nu vezi, ***mâi Laie";***

în ediţiile 1905 şi 1924: „Tu c-un ochi nu vezi, ***ţigane".***
In ediţia 1924 intervin câteva schimbări:
v. 1, în ediţia 1905: „Sus la ***cârcimă-n*** Dealu Mare";
în ediţia 1924: „Sus la ***cârciumă-n*** Dealu-Mate".
v. 15, în ediţia 1905: ..Şi ***cărciumaru-i*** dus la târguri";
în ediţia 1924: „Şi ***crâşmaru-'i*** dus la târguri".
Tradus în germană de ReinboSd Scheibler în revista „Făt-Frumos" Cernăuţi, an. XIII, nr. 3, mai-iunie 1938, p. 84.

I.1EDER (CÂNTECE)

I

In der Schenk' zu Dealu Mare
Halt' ich Sitzung seit drei Tagen;
Seir drei Tagen trink' und hor' ich
Niklas Einaugs Gcige klagen.

Seit deci Tagen, eh, mein junge!
Schwer das Weh, der Leidcn vielc!
Und ich lausche, sic zu lindern,
Niklas Einaugs Gcigenspiele.
Spiel doch, Niklas, noch ein Liedel
Vom gestickten Micderleibchen,
Vom dem kleinen Blauaugteufel,
Von Anitza, Schenkwins Weibchen.
Fastenzeit ist ja vortiber
Und mein Acker ist bereitet,
Und det Schenkwin fuhr zu Markte...
Hei, wie griines Blatt sich brei tet!
Spiel doch Niklas von der Blonden
Mit dem Wuchse schlank und hoch;
Blind auf einem Aug', Zigeuner,
Schliessc auch das andre noch!

(p. 54) CÂNTECE, II

Semnată ***Nic. Otavă,*** a apărut în „Luceafărul", an. II, nr. 9, 1 mai 1903, p. 158; a fost reprodusă în volumul ***Poezii*** (1905), cu modificări:
v. 1, în revistă: „Mâi ***cărcimare*** Niculaie";
în ediţiile 1905 şi 1924: „Măi ***crăşmare*** Niculaie".
în ediţia din 1924 apat modificări:
v. 6, în revistă şi ediţia 1905: ***„Ţi-i cam acru vinu,*** vere";
în ediţia 1924: ***„Băutura-i acră,*** vere".

v. 15, în revista şi ediţia 1905: ***„Din lăută două ştie";***
în ediţia 1924: ***„Ştie două din lăută".***
v. 19, în tevistă şi ediţia 1905: „Când de ***jele*** cântă Laie";
în ediţia 1924: „Când de ***jale*** cântă Laie",
v. 24, in revistă şi ediţia 1905: „Mâi ***căreiinare*** Niculaie";
în ediţia 1924: „Măi ***crâşmare*** Niculaie".
Tradus în germană de Reinhold Scheibler, în tevista ***Făt-Frumos,*** Cernăuţi, an. XIII, nr. 3, mai-iunie 1938, p. 84-85:

II

Nlkolaus, du aher Schenke,
Sag', was hältst du so vom Lebcn?
Mag dir Gott den Wein erhalten
Und dein Gliick, dein Weib daneben.
Und wie geht's denn mit dem Handel?
Griin und sauer ist's Getränke,
Doch dein Weiblein ist gar tuchtig, -
Hols der Teufel, alter Schenke!
Trink' auch du mit mir zusammen!
Will im Ttunk mein Sehnen kuhlen,
Denn mir scheint die Welt ganz anders,
Hor' ich Niklas Einaug spielen.
Niklas Einaug, - hol's der Henkerl -

Sieht nicht alles, ohne Frage;
Spielt zwei Lieder auf der Geige;
Eins ist Sehnsucht, eins ist Klage.

Wenn von Sehnsucht spielt der Niklas,
Bebt der Becher in den Händen.
Wenn von Klage spielt der Niklas,
Fliegt der Becher an die Wände.

Brand konnt' ich ins Dorflein werfen,
Dass es flammend drin ertränke...
Blaue Augen: Hol's der Teufel!
Nikolaus, du alter Schenke!

(p. 55) CÂNTECE, III

Semnată ***Nic. Otavă,*** a apărut în „Luceafărul", an. II, nr. 10-11, 1 iunie 1903, p. 188, introdusă în ediţia din 1905, cu o singură modificare:
v. 14, în revistă: „N-ar fi ***cârcimi*** atunci deloc";
în ediţia 1905: „N-ar fi craşme-atunci deloc".

Tradus în germană de Reinhold Schcibler, în revista „Făt-Frumos" Cernăuţi, an. XIII, nr. 3, mai-iunie 1938, p. 85:

III

Trinkt auch lhr, mein frommer Vater!
Mag Euch Gott dte Gunst bescheren,
Dass lhr konnt im Psaitcr icsen,
Dass lhr konnt dem Beeher leeren.
Denn ich trinke scit vier Tagcn
Mit dcm Schenkwirt - hol's der Gcier! -,
Trinke, Vater, wiezu Kana
Galiîaas HochzeUsfcier.

- Ei, wie war's auf dieser Erde
- Hort' ich einst den Nachbar streiten ~,
Konntc man wie dort zu Kana
Aus dem Wasser Wein bereiten!

- Gar nicbt gut war' das, GevatterS
Weim kein Wirtshaus konnt' bcitehen,
Nikolaus, der alte Schenke,
Konnte nicht zum jahrmarkt gehen.

Keinen Niklas Einaug gab' es,
- Heil'ge seien ihm Rcrater! -
Noch Am'tza, Schenkwirts Weiblein!
Und mir uns wăr's aus, mein Vater!

(p. 55) CÂNTECE, IV

Semnată ***Ion Codru,*** a apărut în „Luceafărul", an. III, nr. 6, 15 martie 1904, p. 140, cu titlul ***Cântec*** şi a fost inclusă în volumul ***Poezii*** (1905), fără modificări. în ediţia 1924 intervine o singură modificare:

v. 7, în revistă şi ediţia 1905: „Mi-au ***spus*** vântului oftatul";
în ediţia 1924: „Mi-au //«r vântului oftatul".

(p. 61) CADE-O LACRIMĂ...

Semnată ***Nic. Otavă,*** a apărut în revista „Luceafărul", an. III, nr. 5, 1 martie 1904, p. 119, şi a fost reprodusă fără modificări în volumul ***Poezii*** (1905). în ediţia din 1924 survin modificări:

v. 7, în revistă şi ediţia 1905: ***„Sporindglasul din tilingă";***
în ediţia 1924: ***„Din ungherul unei laviţi".***

Strofa a treia din revistă şi ediţia 1905:

„Doi feciori lovesc în grindă
De s-aude pe uliţă;
Aşezat ii domoleşte
Pristăvelul Niculiţă"

e înlocuită în ediţia din 1924 cu aceasta:

„Opăreche râde-n umbra
Nucului de la portiţă:
Stă de gât cu-o văduvioară
Pristăvelul Niculiţă".

Poezia aceasta, prin ultimele două strofe, a suscitat multe discuţii, lată o mărturie a lui Goga în legătură cu ea într-o însemnare intitulată ***Sărmana Ida:***

„într-un sat de pe Târnave, nu din Polonia, am văzut odată această solitudine a unei fete de evreu, care, în mijlocul veseliei ţăranilor, într-o zi de duminecă, neavând altceva de ispăşit decât vina de a fi copila odiosului Barbă-Puttcdă, cârciumarul din partea locului, a trezit în sufletul meu un sentiment viu de milă şi compătimire. O, e foarte mult de atunci! Eram şi eu abia un copilandru. De la această fragedă vârstă, însă, am putut face deosebirea între ovreiul cinstit, care suferă de pe urma unor condamnabile prejudecăţi, şi acaparatorul scârbos de la taraba unei câteitime sau a unei gazete. Pe fată o chema IcL:. Avea ochii verzi şi părul roşu. Culoarea Iui şi necesitatea rimei mi-au dat comparaţia fatală. Dar numai cetitorul meschin poate vedea aci cacofonia. Cetitorii oneşti şi inteligenţi au văzut simpatia mea pentru cei oropsiţi. Am numeroase scrisori din partea multor evrei care mi-au mulţumit pentru aceste strofe introduse dc-atunci încoace în mai multe antologii evreieşti. Vedeţi deci c-am avut şi unele satisfacţii de pe urma cacofoniilor mele!" („Ţara Noastră", an. IV, nr. 28, 15 iulie 1923, p. 911.)

Pornind de la ultimele sttofe ale acestei poezii, revista „Cuvântul liber", an. I, nr. 8, 15 III 1924, publică, în replică, o poezie semnată ***p. conf. Proletar.*** Poezia se cheamă ***„Fata jidovului, Ida" către O. Goga:***

„Ai avut o vorbă bună
Pentru mine, domnu Goga;
Mulţumesc... De-atunci cât sufăr
Ştie numai sinagoga.
(O, de mult, ca o creştină,
Ţi-am iertat cacofonia.)
Barbă-Putredă e bolnav
Şi-i închisă prăvălia.

într-o sară nişte pietre
Au sfărmat în praf fereastra,

Ştii, pe care se prelinse
Lacrima mea... După asta
Au intrat în casă mutre -
Tineri fără tic mustaţă -
L-au lovit în cap pe tata,
Mie mi-au scuipat în faţă.
Numai rafturi peste, rafturi,
Cu săpun, fitil şi perii,
Răsturnate stau prin casă...
N-am dreptate să ma sperii?
Când pe tata, cu batista
îl ştergeam la cap de sânge,
Auzeam doar vocea-i stinsă:
«lda tatei, nu mai plânge!»
Răsuna afară zarvă:
Ţipăt, huiduieli şi glume...
Dar se lămuream răstimpuri
Sub fereastra mea ***un*** nume.
Numele tău... «Să trăiască!»
Am simţit atunci o jale
Turbure şi fără margini
Pentru versul dumitale.
Dintr-un colţ de suflet singur
Numele ţi-l şterg cu crida
Ca pe-un cont de rău datornic
Fata jidovului, Ida.

Poezia a fost scrisă de M. Sevastos.

(p.63) SINGUR

Semnată ***Nic Otavă,*** a apărut în „Luceafărul", an. II, nr. 24, 15 decembrie 1903, p. 402, şi a fost reprodusă cu modificări în volumul ***Poezii*** (1905).

v. 2, în revrstâ; ***„îngeam moare-mi*** busuiocul'';
în ediţiile 1905 şi 1924: ***»Moare-n geam azi*** busuiocul",
v. 5, în revistă: „Şi grădina^ pustie";
în ediţia 1924: „Şi grădina ***mi-e*** pustie".

Singur este poezia cu care se încheie activitatea poetică a lui Goga din anul 1903.

(p. 65) RUGA MAMEI
(Eragment)

Semnată ***Octavian,*** a apărut în „Luceafărul", an. II, nr. 16-18, 15 septembrie 1903, p. 291, şi a fost reprodusă cu modificări în volumul 7W/'(1905).

în revistă poezia are următorul moto din volumul lui Vlabuţă, ***Icoane şterse: „Ce bună, cesjantă eşti tu, măiculiţăT***

v. 8, în revistă: „Şi mi-ai văzut ***năcazul";***
în ediţiile 1905 şi 1924: „Si mi-ai văzut ***necazul .***
v. .14, în revistă: ***„Deci,*** rogu-mă iar ţie";
în ediţiile 1905 şi 1924: ***„Azi,*** rogu-mă iar ţie",

în revistă poezia mai are, în final, următoarele versuri:

„Preasfânta mută stă-n icoană,
Şi mâna ei nu-i face semn,
Preasfânta mută stă-n icoană,
Şi nu plâng ochii ei dt lemn... "

(p. 67) ZADARNIC

Semnară ***Octavian,*** a apărut în „Luceafărul", an. II, nr. 8, 15 aprilie 1903, p. 152; reprodusă cu modificări în volumul ***Poezii*** (1905).

v. 1, în revistă: „Zadarnic plânge vântul şi ***plâng nucii,*** bâttânii";
în ediţiile 1905 şi 1924: „Zadarnic plânge vântul şi ***nucii plâng,*** bătrânii".
v. 3, în revistă: „Şi plânge mama biata... ***Zadarnic vre**** s-o-nşele";
în ediţiile 1905 şi 1924: „Şi plânge mama biata... şi ***cum ar*** vtea s-o-nşele".
v. 5-7, în revistă:

„Zadarnic vii cu cartea şi vrei să-mi dai canoane,
Zadarnic mă cumineci, părinte Sohnnoane,
Zadarnic faci agheasmă şi mâna ta, părinte...

în ediţiile 1905 şi 1924:

„La mine vii cu cartea, cu gând să-mi dai canoane,
Şi vrei să mă cumineci, părinte Solomoane,
Cucernic faci agheasmă, şi mâna ta, părinte... ".

v. 9, în revistă: ***„Za/lamic irtă învălui*** încet cu patrafirul";
în ediţiile 1905 si 1924: ***„Dar în zadar mă-nvălui*** încet cu patrafirul".

(p. 68) LA STÂNĂ

Semnată ***Nic. Otavă,*** a apărut în „Luceafărul", an. II, nr. 16-18, 15 septembrie 1903, p. 268, şi a fost reprodusă în volumul ***Poezii*** (1905). cu modificări.

v. 11, în revistă: „Nu ***să*** prinde-n hora mare";
în ediţiile 1905 şi 1924: „Nu ***se*** prinde-n hora mare",
v. 15, în revistă: „Schimbă hora-n cânt deje/f";
în ediţiile 1905 şi 1924: „Schimbă hora-n cânt de ***jale".***
18, în revistă: ***„Să*** opresc în joc ***jiciorii";***
în ediţiile 1905 şi 1924: ***„Se*** opresc în joc ***feciorii".***
21, în revistă: ***„Faţa îi*** arde vâlvătaie";
în ediţiile 1905 şi 1924: ***„Faţa-i*** arde vâlvătaie".

Faţă dc ediţia din 1905, în ediţia din 1924 au survenit schimbări:
v. 6, în revista şi ediţia 1905: ***„Ascult*** cântec de cimpoaie";
în ediţia 1924: ***„Cântă*** cântec de cimpoaie",
v. 9, în revistă şi ediţia 1905: „Cum ***s-au prins să-nvârtă*** hora";
în ediţia 1924: „Cum ***încep să-nvârte*** hora".
v. 12, în revisră şi ediţia 1905: „Cântă ***jelnică*** cântare";
în ediţia 1924: „Cântă ***jalnică*** cântare".

(p. 70) TOAMNA

Semnată ***Octavian,*** a apărut în revista „Luceafărul", an. I, nr. 8, 15 octombrie 1902, p. 114, în următoarea formă:

„Văl de brumă argintie
Smălţuitu-mi-a grădina,
Firelor de lămâiţă
Li să uscă rădăcina.
La apus spre Dcalu-Mare,
Norii suri îşi poartă plumbul,
în livadă trist îşi sună
Frunza veştedă porumbul.

Şi cum de la miazănoapte
Vine vântul fără milă,
De pe vârful şurii noastre
Smulge-n zbor câte-o şindrilă.
Şi de goana lui păgână
Să-ndoiesc nucii - bătrânii...
Plânge-un pui de ciocârlie
Sus, pe cumpăna fântânii.

Plânsul lui duios să zbate
- Tristă, veche psalmodie -
Vântul toamnei, vântul toamnei,
De-ai sti tu ce-mi spune inie!...

Parcă trece risipindu-mi
Stolul drag de albe vise,
Clipe dulci, mărunte clipe,
Câte firea-mi priîcjise...
îmi aduc de tine-amintc:
Spune-mi, tu ce faci acuma,
Când atâta plâns e-n aer
Şi pc frunze cade bruma?..."

A fost complet tefăcutâ şi reprodusă în volumul ***Poezii*** (1905). în ediţia din 1924 suferă modificări în prima strofă:

v. 2—3, în ediţia 1905: ***„Smălţuitu-mi-a*** grădina
Firelor de lămâiţă";
in ediţia 1924: ***„Mi-a împodobit*** grădina.
Firelor de lămâiţă".

(p. 71) COPIILOR
(I, II)

Semnată ***Octavian Goga,*** a apărut în „Luceafărul", an. III, nr. 18, 15 septembrie 1904, p. 310, şi e reprodusă în volumul ***Poezii*** (1905), cu următoarele modificări:

v. 3, în revistă: ***„In ochiul vost' trăieşte raza";***
în ediţiile 1905 şi 1924: ***„Veniţi să premeniţi izvorul'.***
v. 4, în revistă: ***„Credinţei*** mele de mai bine";
în ediţiile 1905 si 1924: ***„Nădejdii*** mele de mai bine",
v. 6, în revisră: ***„Ce străluce*** neştiutoare";
în ediţiile 1905 si 1924: „CV ***scânteie*** neştiutoare",
v. 9. în revistă: ***„Al vostru glas,*** un dulce clopot";
în ediţiile 1905 şi 1924: ***„Din glasul vostr-un*** dulce clopot".

Partea a Il-a a poeziei comportă următoarele schimbări faţă de revistă:
v. 15, în revistă: ***„Când mă gândesc că-n*** drumul vieţii";
în ediţiile 1905 şi 1924: ***„Rătăcitori, în*** drumul vieţii".

Faţă de ediţia din 1905, ediţia din 1924 comportă următoarele modificări în partea a Il-a a poeziei:
v. 9, în revistă şi ediţia 1905: ***„Şi când gândesc*** c-aceleaşi patimi";
în ediţia 1924: ***„Când înţeleg*** c-aceleaşi patimi",
v. 13, în revistă şi ediţia 1905: ***„Şi*** ochii voştri-n care arde";
în ediţia 1924: ***„Că*** ochii voştri-n care arde".

După o mărturisire **a** lui O.C. Tăslăuanu din ***O. Goga {Amintiri),*** p. 102-104, poetul a scris această poezie pentru **a** demonstra prietenelor sale, Adelina Olteanu Maior (care **a** şi publicat versuri în „Luceafărul") şi Lili Vincenz, care-l învinuiau că nu iubeşte copiii, că acuzaţia lor nu-i dreaptă. în vara anului 1904 Goga era îndrăgostit de amândouă fetele pomenite mai sus. Pentru ele **a** scris poeziile ***Sohis ero, Cântece,*** V ***[„Dorurile inele"....], Despărţire.***

(p. 74) PĂRĂSIT

Semnată ***Oct. Goga,*** aapărut. cu titlul ***Departe,*** în „Luceafărul", an. III, nr. 22-23, 1 decembrie 1904, p. 372; a lost reprodusă în volumul ***Poezii*** (1905), fără modificări. în ediţia din 1924 survin modificări:

v. 15, în revistă şi ediţia 1905: ***„Căci*** tu eşti atât de frumoasă";
în ediţia 1924: ***„Vai,*** tu eşti atât de frumoasă".

(p. 75) DESPĂRŢIRE

Semnată ***Octavian Goga,*** **a** apărut în „Luceafărul", an. III, nr. 21, 1 noiembrie 1904, p. 355, şi **a** fost reprodusă în volumul ***Poezii*** (1905), fără modificări. în ediţia din 1924 survin următoarele schimbări:

v. 9, în revistă şi ediţia 1905: „Mor fluturii din zare şi mor ***azi*** trandafirii";
în ediţia 1924: „Mot fluturii din zare şi mor ***toţi*** trandafirii",
v. 10, în revistă şi ediţia 1905: „îşi curmă înţelesul ***azi toată*** vraja firii";
în ediţia 1924: „îşi curmă înţelesul ***întreagă*** vraja firii".

(p. 76) ÎNVINS

Semnată ***O. G.,*** a apărut în „Luceafărul", an. IV, nr. 5, 1 martie 1905, p. 115; **a** fost reprodusă cu o singură modificare în volumul ***Poezii*** (1905).

v. 13, în revistă: **„Dar vifor** s-a pornit ***în*** noapte";
în ediţiile 1905 şi 1924: „Dar vifor s-**a** pornit ***prin*** noapte",
în ediţia din 1924 survin alte modificări:
v. 10, în revistă şi ediţia 1905: ***„Prinos de-atâta*** strălucire";
în ediţia 1924: ***„Lăcaş de mândră*** strălucire",
v. 14, în revistă şi ediţia 1905: ***„In*** goană ***maşteră*** şi crudă";
în ediţia 1924: ***„Şi-n*** goană ***vitregă*** şi crudă",
v. 15, în revistă şi ediţia 1905: ***„Şi-o*** clip-a sfărâmat nătângă";
în ediţia 1924: „O clip-a sfărâmat nătângă",
v. 20, în tevistă si ediţia 1905: ***„Şi moare*** bietul ***pe*** ruine";
în ediţia 1924: „Şi ***strigă*** bietul ***din*** ruine".

(p. 77) SOLUS ERO

Semnată Mc. ***Otavă,*** aapătutîn „Luceafărul", an. III, nr. 17, 1 septembrie 1904, p. 291; a fost reprodusă în volumul ***Poezii*** (1905).

între ediţia din 1905 şi cea din 1924 sunt următoarele deosebiri:

v. 21, în revistă şi ediţia 1905: „Cu***pravulsw*** al piettii îi înfrăţeşte rostul";
în ediţia 1924: „Cu ***prafitl*** sur al pietrii îi înfrăţeşte rostul",
v. 22, în tevistă şi ediţia 1905: „Zadatnic vrea să-şi cate-/? ***ceriuri*** adăpostul";
în ediţia 1924: „Zadatnic vrea să-şi cate ***în ceruri*** adăpostul",
v. 23, în revistă şi ediţia 1905: „Cu glas nebun el urlă şi ***blastămă*** şi ţipă";
în ediţia 1924: „Cu glas nebun el utlă şi ***blestemă*** şi ţipă",
v. 25, în revistă si ediţia 1905: „Si ***vecinie o*** să lupte, în patima-i păgână";
în ediţia 1924: „Şi *veşnica* să lupte, în patima-i păgână".

(p. 79) NOAPTE

Semnată ***Octavian Goga,*** a apărut în „Luceafărul", an. IV, nr. 18, 15 septembrie 1905, p. 347; a fost reprodusă în volumul ***Poezii*** (1905), cu o singură modificare:

v. 36, în revistă: ***„Sub*** tâmpla mea înfierbântată";
în ediţiile 1905 şi 1924: ***„Subt*** tâmpla mea înfierbântată".

Deosebiri mai mari şi mai multe intervin între ediţia din 1924 şi cea din 1905, astfel:

v. 2, în revistă şi ediţia 1905: ***„Deschide-ţi*** tainica ta carte";
în ediţia 1924: ***„Deschide*** tainica ta carte",
v. 19, în revistă şi ediţia 1905: „O fătmitură ***ce-mi întrupa";***
în ediţia 1924: „O fătmitută ***ce se smulge".***
v. 20, în tevistă şi ediţia 1905: ***„Păgânul***cântec de pierzare";
în ediţia 1924: ***„Ca dintr-ttn*** cântec de pierzare",
v. 23, în revistă şi ediţia 1905: „Şi jalea ***celor moarte-ntreaţă";***
în ediţia 1924: „Şi jalea ***trecerii eterne.***
v. 24, în revista şi ediţia 1905: ***„Apasă-mi*** plumbul pe pleoapă";
în ediţia 1924: ***„Mi-apasă*** plumbul pe pleoapă",
v. 29, în revistă şi ediţia 1905: ***„Atunci aducerea-aminte";***
în ediţia 1924: ***„Aducerea-aminte vine".***
v. 30, în tevistă şi ediţia 1905: ***„îmi dă*** oglinda-i ***blăstemată";***
în ediţia 1924: ***„Şi din*** oglinda-i ***blestemată".***

v. 31, în revistă şi ediţia 1905'. ***„Şi rostul celor vechi intrupă-l";***
în ediţia 1924: ***„învie rostul celor duse",***
v. 49, în revistă şi ediţia 1905: ***„Şi sujletu-şi avea*** altarul";
în ediţia 1924: ***„Eu mi-am zidit in nori*** altarul",
v. 50, în revistă şi ediţia 1905: ***Jar*** inima, smerita roabă";
în ediţia 1924: ***„Şi*** inima, smerita roabă",
v. 53, în revistă şi ediţia 1905: ***„Dar s-a sfărmat. Şi-atât mă doare";***
în ediţia 1924: ***„Azi nu mai este... Şi mă doare".***
v. 63, în revistă şi ediţia 1905: „Nemărginită bolt-a ***morţii";***
în ediţia 1924: „Nemărginită, bolt-a ***nopţii".***

(p. 82) CI.ĂCAŞII

Semnată ***Octavian Goga,*** a apărut în „Luceafărul", an. IV, nr. 19, 1 octombrie 1905, p. 367, şi a fost inclusă în volumul ***Poezii*** (1905), dc unde a fost reprodusă în ***CalendarulMinervei,*** 1906, p. 132-135.

In ediţia din 1924 survin unele modificări:

v. 14, în revistă şi ediţia 1905: ***Jar*** secerea-n trudită ei cărare";
în ediţia 1924: ***„Când*** secerea-n trudită ei cărare".
v. 31, în revista şi ediţia 1905: „De munca lungă, ***maşteră*** şi crudă";
în ediţia 1924: „De munca lungă, ***vitregă*** şi crudă".
v. 91, în revisră şi ediţia 1905: „Şi sufletul ***învijbratum*** spune";
în ediţia 1924: „Şi sufletul ***înviorat*** îmi spune".
v. 96, în revistă şi ediţia 1905: ***„Şi*** ochii lui ascund în adâncime";
în ediţia 1924: ***„Azi*** ochii lui ascund în adâncime".

„Geneza ***Clăcaşilor*** - scrie Horia Teculescu într-un extras din revista ***Tara Banei,*** Braşov, 1938, p. 4 - trebuie căutată aici, pe delniţele din marginea Crăciunelului (satul natal al tatălui lui Goga, unde poetul şi-a petrecut vacanţele, printre ţăranii exploataţi - n.n.), după mărturisirea făcută mie când am străbătut împreună Crăciunelul. Era amintirea unei femei bătrâne care, la clacă, topită de arşiţă, trecând pe lângă un izvor, a încercat să-şi potolească setea, iar «samtartăul» a lovit-o cu biciul."

Despre originile îndepărtate în copilărie ale ideii din această poezie vorbeşte Goga însuşi în ***Fragmente autobiografice,*** volumul ***Discursuri,*** p. 26: „Da, subiectul literar, el se plimbă, el vine cu noi, îl ducem în subconştientul nostru, el e un tovarăş cate din când în când înalţă capul său, se dă la o parte, ca să vie iarăşi. Vă pot spune câ aşa am plimbat eu imaginea clâcaşului român pretutindeni; am dus-o cu mine, m-a persecutat prin muzeele din Berlin şi am scris această poezie, ***C/ăcaşii,*** în grădina de la Charlottenburg. Am cântat simţirea mea cu atât mai veridic cu cât eu eram mai departe de ţară, fiindcă o duceam în sângele meu."

E probabil că scânteia inspiraţiei s-a iscat citind traducerile germane dm opera Adei Negri, căci e evidentă înrudirea dintre ***Clacaţii*** şi poezia ***Vaticinio (Profeţie)*** a poetei italiene, publicată în volumul ***Fatalitâ,*** Milano, 1901.

Pentru cei ce vor să confrunte raportul dintre cele două poezii, iată - în traducere brută - versurile Adei Negri:

PROEEŢIE

Adună seara umbrele ei grele
Peste culcuşul unde copilul odihneşte.
Apasă în somn o mândră tristeţe
Pe gura lui îndurerată.

Mult suavă şi scumpă cobora odată
Peste acest leagăn vocea unei mame
Şi, ca un cânt de dragoste, uşoară se înălţa,
Cu tril ,iri în vântul întunecos;

Plutind uşor prin camerele liniştite
Ale nopţii, pierdută printre înalte umbre,
Vorbea de surâsuri şi de speranţe...
Acum vocea aceea e mută.

Oh, biet copil fără mamă, odihneşte-te,
Odihneste-ţt mădularele pe aşternutul gol,
Mâine în zorii înzăpeziţi şi frignroşi
Te va trezi foamea.

Frumos, cu superbii tăi ochi mohorâţi,
Cu buzele strânse cu gravitate şi fruntea întunecată
Pe care sumbru, de neînduplecat, aspru, o pecetluieşte
Stigmatul nenorocului.

Predestinat durerii, vei trăi
Necunoscut de lume, cunoscut numai lui Dumnezeu,
Gânditor ridicând razele privirii
Către înaltul, imensul necunoscut.

Şi, singur, rătăcitor, măcinat, fremătând
De inconştient dispreţ, în veştmintele tale posomorâte,
Pe acel necunoscut îl vei întreba
Care este cauza groaznică a foamei rale...

Şi, totuşi, ca feciorelnicul palmier în pustiu,
Ca floarea care din desişul pădurii
înalţă suav către cerurile largi
Miresme aeriene,

Tu, hrănit cu durere şi părăsire,
Tu, condamnat de o soartă potrivnică,
îţi vei elibera spiritul în infinit
Pe aripile ideii.
Tu vei fi poet! Ca lumina
Incendiului ce izbucneşte într-o neagră tăcere,
Strălucitoare va ţâşni în mintea ta
Flacăra gândirii;
Căci, dacă surâsul frumuseţii se stinge,
Dacă toate redau pământului rămăşiţele lor,
Numai trista putere a geniului
Străluceşte-n furtună.
Tu vei **fi** poet - cu gravele incantaţii
Ale harfei ferme, bărbăteşti, suverane,
Vei evoca vegherile şi planşetele lungi
Ale copilăriei depărtate;
Şi frângerile rebele, şi neputincioase
Ea tinereţe, şi mizeria atroce,
Şi nostalgia tainică cc te mistuie
După vocea maternă.
Eîn aceasta plânsul mândru sau o tânguire
Dc undă care sc rupe, gureşe, lovită de ţărm,
Toată dureroasa voce a unui popor
Care se trudeşte şi plânge.
Pe tine, poet al sărmanilor, al celor care-au trăit
Necunoscuţi, în luptă cu destinul,
Al martirilor, al vitejilor şi al celor ce au căzut,
Te va saluta pământul.
O întreagă lume trecătoare ce suferă şi tace,
O întreagă lume de zdrenţuiţi şi înfrânţi,
Strigătul ei îndrăzneţ de supremă revoltă
Va afla în cânturile talc:

Pentru tine, cel înălţat din nimic până Ja biruinţă.
Pe povârnişul aspru şi fatal al luptei,
Cu dragoste îţi va păstra Gloria
Sărutul ei nemuritor.

Aşa cum arăta şi O.C. Tăslăuanu în ***O. Goga {Amintiri),*** p. **166,** „înrudirea clăcaşilor cu creaţi unea scriitoarei italiene nu scade întru nimic valoarea artistică a poeziei lui Goga. Dimpotrivă, talentul poetului ardelean

a îmbrăcat într-o formă superioară ideea versificată şi de Ada Negri şi a localizat-o..

Cu privire Ia influenţa literaturii italiene asupra sa, Octavian Goga declară în ***Fragmente autobiografice*** (volumul ***Discursuri,*** p. **22):** „O influenţă directă am resimţit-o pe urma contactului cu literatura italiană şi în special remarc o înrudire cu poezia Adei Negri, care însemnează o răscolire de frământări a sufletului italian, o răscolire a tuturor clementelor care reprezintă principiul de suferinţă şi de muncă: ***Tempesta*** şi ***Fatalită".***

Goga aprecia poezia ***Clăcaşii*** ca o nouă evoluţie a sa „în sensul încadrării în uncie principii ale eticii sociale". Nota răspicat socială a poeziei şi caracterul ei revoluţionar l-au făcut pe Duiliu Zamfircscu să spună despre ea în discursul de recepţie la Academie, ***Poporanismul în literatură,*** că este o „vinovată provocare la lupta de clasă".

In schimb, Ioan Slavici o socoteşte un fragment de epopee pentru caracterul ei naţional şi universal totodată:

„De când e lumea, puţinii nesăţioşi robiţi iubirii de sine au stors pretutindeni sudorile şi lăcrămile mulţimii neajutorate şi s-au întovărăşit ca să sc-ngraşe sugând măduva celor flămânzi, şi ceea ce Goga ne arată s-a petrecut totdeauna şi pretutindeni şi se petrece şi azi chiar mai cu vârf în România, Enghtera, în Africa, în America ori în Indii decât în Ardeal ori îndeosebi la Răşinari. Fondul poeziei ***Clăcaşii*** este iubirea de oameni în forma cea mai curată, iară concepţiunea e cu desăvârşire universală şi ar putea să facă parte din orişicare epopee de caracter universal. îndeosebi culminaţiunea poeziei, muma trudită, flămândă şi sleită de puteri, care-şi lasă codrul de pane şi se pleacă spre pământ ca să-şi ia copilul la sân, e «sfântă preacurata» nu numai pentru răşinăreni, ci pentru toţi oamenii încă nedezbrăcaţi de **firea** omenească şi poate să stea alăturea cu «Madonna dclla sedia». S-ar face, cum zice Eirdusi în prefaţa marei sale opere, nemuritor pentru toate timpurile pictorul care ar fi în stare să fixeze în colori amănuntele din ***Clăcaşii,*** ori sculptorul care, văzând-o pe mumă cum a văzut-o poetul, ar reuşi să o ciopleascâ cu destulă măiestrie dm piatră" (Ioan Slavici, ***Ce e local şt actual în conştiinţa clăcaşilor?*** din articolul ***Ce e naţional in artă?,*** „Sămănâtorul", an. V, nr. **4, 22** ianuarie **1906,** p. **61-64).**

Un critic prieten cu Octavian Goga şi susţinător înfocat al versurilor sale de Ia început, Ilarie Chendi, a apreciat poezia ***Clăcaşii,*** în volumul ***Impresii,*** Bucureşti, **1924,** p. **166,** ca o „grandioasă operă a literaturii române".

N. lorga în toate referirile sale la Octavian Goga apreciază cu entuziasm poezia. In ***Istoria literaturii româneşti,*** p. **107-108,** lorga

subliniază faptul că prin ***Clacaţii*** se accentuează nota socială, „cu încântătoarea icoană a femeii care-şi alăptează pruncul pe marginea truditei brazde, dar şi aici vederea «ceasului răsplătitor» aduce acelaşi amestec între simţirile pentru ingrata suferinţă umană şi aspiraţia către învierea neamului întreg, în frunte cu aceia care alcătuiesc cea mai mare parte dintr-însul". E. Lovinescu ţine să dovedească prin ***Clâcaşii (Critice,*** III, 1915, p. 115) că Octavian Goga a văzut în ţăran „funcţia lui socială de viitor instrument al revoluţiei naţionale". Ion Breazu mărturisea în „Daco-Romania", IX, 1936-1938, p. 643: „Ea îmi apare drept un fragment dintr-o epopee de amploare homerică a ţăranilor robi pământului, exploataţi de-a lungul veacurilor, dincoace de nemeşul ungur, iar dincolo de arendaşul ciocoi... Este o epopee a mizeriei ţărăneşti." Comparând poemul cu ***Noi vrem pământ*** de George Coşbuc, C. Stere scrie: „Din aceeaşi priveliște a unui seceriş, ***intelectualul*** Octavian Goga face ***un imn al muncii obidite...*** Şi versurile fioros răsunătoare, puternice, ca arse de fulgere în stânci de granit, ne cutremură apatia, nepăsarea leneşă în cele mai adânci ascunsuri ale sufletului. Ne ară păcatul cel dintâi şi cea dintâi datorie - ale noastre tuturora - faţă de masa anonimă, ce zideşte viaţa şi scrie cartea neamului, prin suferinţele-i mute... dacă solidaritatea fiilor aceluiaşi neam nu e un cuvânt de amăgire... Simţiţi cum acele de foc pătrund prin ţeasta arsă în creierii secaţi de pară, cum dogoarea aerului aprins strânge ca-ntr-tin cerc de fier fruntea înfierbântată; şi tâmplele zvâcnesc îndurerate, şi soarele nemilos aprinde câte un soare pe fiecare limbă de secere, şi «sclipirea-i neîndurată» străpunge ochii însângeraţi şi arde inima ostenită de atâta jar - şi în zadar cauţi în cer un petec de umbră, o adiere... O atmosferă de infern... E imnul muncii obidite... Şi ar trebui să-1 cânte coruri de arhangheli ai răzvrătirii, să se cutremure Carpaţii până în inima pământului, să dărâme şi să rostogolească în beznă zidurile de aramă ale cetăţii de mulţumire de sine, de care ne-am înconjurat, să sfarme în praf inimile împietrite şi să topească gheaţa nepăsării de Cain ce le învăluie, şi să-1 cânte coruri de serafimi ai ispăşirii, să se ridice valurile negre ale mării până în albastrul cerului, şi să spele toată tina de nimicuri grozave şi mizerii mici, în care ne-am înglodat sufletul, în viaţa molatică de aspiraţii uşoare şi frământări factice..." (p. 83-85). Şi mai departe, comentând două versuri ale poemului („Şi două lacrimi mi-au curmat vederea/ Căzând încet în bulgării ţărânii"), Stere scrie aprins şi polemic de pe o poziţie evident poporanistă, aceea a datoriei intelectualilor faţă de cei rămaşi în urmă: „Esteticieni severi vor găsi că aceste două lacrimi, ce întretaie şirul versurilor, strică rabloul din punct de vedere pictural... Dar noi îţi suntem recunoscători, cântăreţ al ţarinei robite şi-al mustrărilor noastre de cuget... Pace, armonie sufletească? Nu, nu! Cât timp aceste contrasturi (între

exploataţi şi exploaratori - ***n.n.)*** întunecă seninul albastru al cerului, «ca un blăstăm din vremuri înnoptate, ca o pedeapsă a veacuri de păcate» - e în deşert setea inimii noastre. Vinovaţi fără dc vină, vom răsplăti prin chinurile conştiinţei clipele de înălţare sufletească, şi orizonturile largi, şi comorile de gândire şi de ştiinţă, si fiecare zi de soare - toate ni le dă «nerăsplătita pâne» a gloatei fără nume, ce «duce războiul mare al tuturora». Si, cu cugetul împovărat de păcatul nostru al tuturora, al celor din «cetăţi cu turnul de aramă», poetul inspirat vede cum: «Din ceata lor grăbită se desprinde/ întreg lăsându-şi codrul de merinde,/ Cu chipul stins, o umbră de femeie» etc, etc. Şi cugetul îl îndeamnă pe el, intelectualul' pocăit: «Ca un proroc cu faţa-mbujorată,/ Să cad la poala mamei din ţărână»" etc, etc. (C. Stere, ***Cântarea pătimirii noastre,*** în voi. ***în literatură,*** Editura Viaţa Românească, Iaşi, 1921).

Clâcaşii e caracterizată de Ion Chinezu ca o „grandioasă frescă a robiei ţărăneşti. Ea impresionează mai întâi prin vastitatea cadrului. Sub soarele dogoriror, câmpia cu lanuri pare a se întinde la infinit. Si parcă toată această holdă nemărginită ar trebui să o secere clâcaşii. Deasupra soarele varsă neîndurător torenţi de arşiţă, de la spate urgia întrupată în moşierul «cu pasul greu de atâta sănătate» îl mână înainte. Cerul şi pământul conspiră împotriva acestor «oşteni fără nume, ce duc războiul mare al tuturora şi cad şi mor de cruda împovărare a tuturor durerilor din lume». Există un tragic al peisajului însorit, al căldurii toride până la înnebunite. în ***Clâcaşii*** el e admirabil realizat şi formează prin vasta lui dezolare un cadru măreţ pentru viziunea profetică din partea a doua a poemei. E, poate, retorică această parte a doua - dar ce retorism nobil, de neuitat şi deci de justificat pare pateticul botez în potopul de soare prin care poetul meneşte odraslei ţărăneşti voivodalul destin de reparator al tuturor durerilor străbune" (Ion Chinezu, ***Octavian Goga,*** în „Gând românesc", nr. 5-12/1938).

A fost tradusă în limba maghiară de Kibedi Sandor, în 1938; iar în limba franceză de Elena Văcărescu („Salonul literar", an. I, nr. 4-5, iunie-iulie 1925, p. 40-41):

LES OPRIMES

C'etait sous le midi flamboyant de l'ete,
Ou le soleil, lancant ses fleches de briilures,
Dcgrafant sa tunique et ses belles ceintures,
Les laisse choir en lambeau de clarte.
Le poudroiemenr du feu vermeil s'elance
Sur le sol roux que la fournaise immense,
En gresillanr, penetre â coups de lance,
Et je voyais, cortege interminable,
Aneanris aux sillons s'avancer,

Quetant au ciel, que I'azur fort accable,
Quelque petit nuage passager.
Et se taillant des sentiers par Ies masses.
Des grands epis tombes, de place en place,
Sous Ies faucilles ou l'abondance s'entasse.
Je Ies voyais, Ies gens de corvee et de taille:
Ees serfs et Ies vilains, combattants des batailles,
Unanimes, Ies gucrriers bâves, Ies pâleurs
Vagues et que l'oubli mure aux flots de vapeurs.
Je Ies voyais, Ies serfs, Ies moissonneurs,
Ecrases de deuils, d'ombre et de mornes douleurs
Pulluiant dans Ia lutte chaudc ct contre tcrrc,
1 ous condamncs â pleurer et se taire,
Vieillards etiques et portant sur leurs fronts bas
Des cheveux vainement blanchis... Et puis, lâ-bas,
E'homme abattu dans sa vigueur virile
Et râme morte et le ooeur qui s'exile
Amerement de tout espoir; enfin, la file,
Eonguc toujours, des femmes ecrasees,
Et sans regard, Ies mamelles brisees,
Marchant parmi l'enorme lassitude
Dans la sinistre eternelle hebetude.
Ah! comme il se traînait, le lent cortege d'ombrcs.
Ocean de funcrailles et de decombres,
Et l'implacablc ardeur se dardant, meurtiere;
E'eclair de la faucille aveuglait la lumiere,
Venu du fond obscur d'un âge extreme
Comme un desastre et comme un talion,
Humant l'odeur heureuse du sillon.
Ee maîtrc sans pitic; sans repos et sans hâte,
Ees yeux remplis d'une haine ecarlate,
Quand, par hasard, l'un d'eux, dans son labeur,
De sa manche qui tremble arretant la sueur
Eourdc âcrement qui sur sa barbe roulc
S'arrete une seconde. O, la lugubre foule!
O, comme il se traînait le long cortege d'ombres!
O, faiblesse! 6, douleurs! funerailles sans nombres!
Et quand vint de midi la lumiere aceree
Pour son acre repos, la dolente maree
Humanie, yeux perdus au fond des neeants mornes
Se courba sur le seigle amer des maux sans bornes.
Et devant ces martyrs de la glebe et du pain,
Devant ces fiances d'un monstrueux destin,
Dc grands pleurs comme un feu me barraient Ies prunelles.

Alors, je vis ceci, qu'une femme, un reflet
De femme, un lent fantome, aux humides aisselles
Eaissant la le pain sur, inquiete soudain,
Entr'ouvrant sa chemise â la place du sein,
Ecve en le caressant un fardeau de gueniles
Qui fremit, separam le gcrbe des faucilles,
Et tendre tout â coup, et penchee â demi;
A genoux, cile tend â l'cnfant sa mamelle.
Je frissonnai dc ferveur immortelle.
Et *Jc* voulus, d'un elan emporte,
Vers je ne sais quel deşir irite,
Vers quel appel, imperieux prophete
Ou je ne sais quelle ardente tcmpete,
Choir â genoux aussi dans l'argile et la flamme,
Et vous baiser, o mains rudes de femme!
O, vetements de sainte! 6, majeste!
Et de mes bras vers Ies brîilants rayons,
Sous cette pluie et d'azur et de braise,
Et faire avcc, au clair de la fournaise,
Queique aigle errant, fraterniser I'enfant,
Et l'adorer, et lui chanter le chant
De la foret et de mon coeur soufFrant,
Tirer pour lui Ies douleurs Jenouees,
Tous Ies tresors: desirs, frissons, buees;
Pour lui... l'horrcur de cette glebe esclave
En vous par lui bout, tourbillons de lave;
Par Iui, par Iui, perissent Ies tenebrcs
Et Ie vieux mal et Ies peches funebres;
Par lui, comprends mon âme refraîchie
Que celui-ci, fils de l'humble agonie
Des desirs morrs et de 1'atroce attente,
Est mcssager, roi dieu, justice haletante,
Vengeur, vcngeur, de |'ancestral tourment
Et que ses yeux recelent pulsamment
Tout Ie mystere înfini qui m'echappe,
Et qu'il est l'heure â qui l'on a dit: „Frappc!"
Pour abîmer l'effroyable avenir,
Juge, il tuera le deuil et le soupir,
Et de sa main robuste, orageuse, ivre,
Dcchirera Ies lois caduques, Ic vieux livre.
II sera lui, Ie verbe aile, le sel,
L'abri celeste aux souffles de 1'auteJ,
Ee temple de l'espoir, Ies cris, Ies cris

Furieux et berccurs que, des plaincs aux cimes,
Porteront, en tremblant d'amour, les vents surpris;
Et tressaillant jusques au fond de ses abîmes,
Ea terre, en s'eveillant, fendra I'borison bleu,
Et se cera le renouveau, la passîon
De te suivrc et te voir, 6, resurreetion!
O, joie! et tous eeux-ci, dos courbes, face bâves,
Scntiront sur leur front fuir miile avrils suaves
Et, se dressanc eux tous, les sentinelles
De rameitumc, eux dom les bras trop grelcs
PJoient au fardcau du fromcnt d'esclavage,
Eux, les courbes, les vaincus, d'âge en âge,
Se IcveroiH tous de Fargilc libre
Et ce sera, dans Petre et dans Pether qui vibre,
Quelque chose de pur et de renouvele,
Quelque chose de si change, si constelle
D'amour, de paix et d'ardeur si complete,
Que le jadis tom vermoulu, le mal fele.
Mourront dans la magnificenee de la fete.

(p. 87) AŞTEPTARE

Semnară ***Octavian Goga,*** a apărut în revista „Luceafărul", an. IV, nr. 8, 15 aprilie 1905, p- 167, şi a fost reprodusă în volumul ***Poezii*** (1905).

v. 26, în revistă: ***„împleteşte-ţi chipu-w*** apă";

în ediţiile 1905 şi 1924: ,***Chipu-şi împleteşte-n*** apă".

în ediţia din 1924 nu s-a făcut nici o modificare.

Poezia e publicată pe prima pagină a numărului închinat lui Coşbuc, având în centru fotografia poetului şi e evident inspirată de viaţa bardului de la Năsăud.

NE CHEAMĂ PĂMÂNTUL (1909)

(p. 91) FECUNDITAS

Semnată ***Octavian Goga,*** a apărut în „Viaţa românească", an. 11, nr. 10, octombrie 1907, p. 71-72. A fost reprodusă în „Luceafărul",

an. VI, nr. 21, 1 noiembrie 1907, p. 454, şi apoi inclusă în volumul ***Nc cheamă pământul*** (1 909) cu o singură modificare:

v. 5, în revistă: „Le văd în drum ***şireaguri*** aşternute";

în ediţiile 1909 şi 1924: „Le văd în drum ***şiraguri*** aşternute".

In ediţia dm 1924 sunt următoarele modificări faţă de volumul din 1909:

v. 2, în revistă şi ediţia 1 909: ***„Iar*** frunzele de-o nevăzută mână";

în ediţia 1924: ***„Gând***frunzele de-o nevâzură mână",

v. 6, în revistă şi ediţia 1909: „Un val de vânt ***le spulberă-c*** risipă";

în ediţia 1924: „Un val de vânt ***le-tivolbură-n*** risipă",

v. 15, în revistă şi ediţia 1909: „Şi, ***fărâmat*** pe drumuri nesfârşire";

în ediţia 1924: „Şi, ***călătorie*** drumuri nesfârşite".

(p. 93) PRĂPASTIE

Semnată ***Octavian Goga,*** apare în „Luceafărul", an. Vil, nr. 9-10. 1/15 mai 1908, p. 195-197. A fosr reprodusă, cu unele modificări, în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909).

v. 9, în revistă: „Un biet moşneag cu barba albă, frumos în ***portu-i*** de la tară";

în ediţiile 1909 şi 1924: „Un biet moşneag cu barba albă, frumos în ***portul Ae*** la ţară".

In ediţia din 1924 apare o singură schimbare faţă de volumul din 1909:

v. 10, in revistă si ediţia 1909: *„Şi* ochii-ntrebători, albaştri, mă cercetau în faţ'anume";

în ediţia 1924: ***„Când***ochii-ntrebători, albaştri, mă cercetau în faţ'anume".

(p. 97) CÂNTECEI,F. MEI,E

Publicată în „Luceafărul", an. VII, nr. 7, 1 aprilie 1908, p. 143, semnată ***Octavian Goga;*** inclusă în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909).

In volumul Octavian Goga, ***Poezii-*** Descoperire şi prezentate de Dan Smântânescu, în note (p. 178-179), se dau informaţii despre manuscrisul poeziei, menţionându-se modificările efectuate la publicarea poeziei.

în manuscris poezia are următoarea dedicaţie:

„Domnului AL Vlahuţâ. Nemaiavând ce mai scrie, mă închin cu sănătate al dumneavoastră fiu, Oct|avianl".

De asemenea, manuscrisul prezintă forme diferite, faţă de textul publicat, pentru:

v. 3, publicat: ***„Vă alint*** în taină";
manuscris: ***„Vă frământ In*** taină",
v. 21, publicat: ***„Rătăciţi*** departe";
manuscris: ***„Pribegiţi*** departe",
v. 25—30, publicat: „Bate-n ***streşini*** ploaia,
Cuibul vechi mă cheamă.
Părăsit şi singur,
Cuibul se destramă —
Fără ciripitul vostru, cuibul se destramă!"
manuscris: „Bate-n ***steiuri*** ploaia
Picături cad grele
Se destramă cuibul
Paserilor mele
Unde~i ciripitul vostru, pasările mele?.,. "

(p. 99) ÎNVIERE

Semnată ***Octavian Goga,*** a apărut în „Luceafărul", an. VII, nr. 16, 15 august 1908, p. 379-380; a fost reprodusă în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909), cu o modificare:

v. 48, în revistă: „Te-ascult, ***strivit*** ostaş fără hodină";
în ediţiile 1909 şi 1924: „Te-ascult, ***te-ascult,*** ostaş fără hodină".
în ediţia 1924 - nici o modificare.

(p. 102) COSAŞUL

Semnată ***Octavian Goga,*** a apărut în „Luceafărul", an. VII, nr. 18, 15 septembrie 1908, p. 431, şi a fost reprodusă în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909). Prin conţinutul ei social, poezia aceasta, alături de ***Graiul*** *panii* şi de altele cu un conţinut asemănător, a stârnit reacţii negative. Asfiel, în revista lui Ovid Densusianu, „Viaţa nouă", an. V, nr. 2, 1 martie 1909, p. 39, în articolul ***Mişcarea intelectuală*** se scria: „Unele (din poeziile lui O. Goga - ***n.n.)*** merg până la anarhism, aşa ***Graiul****panii* şi ***Cosaşul... "***

(p. 106) DE DEMULT...

Semnată ***Octavian Goga,*** a apărut în „Luceafărul", an. V, nr. 3, 1 februarie 1906, p. 51-52. A fost reprodusă în „Gazeta ele Transilvania", I 5 februarie 1906, p. 75. în anul 1909 a intrat în volumul ***Ne cheamă pământul.***

între ediţia din 1909 şi tea din 1924 este o singură deosebire:

v. 29, în revistă şi ediţia 1909: „El aşează-n sân ***scrisoarea*** şi sărută mâna popii";
în ediţia 1924: „El aşează-n sân ***răvaşul şi*** sărută mâna popii".

(p. 110) UN OM

Semnată ***Octavian Goga,*** a apărut în „Viaţa românească", an. II, nr. 3, 1 martie 1907, p. 460-463, şi a fost reprodusă în „Luceafărul", an. VI, nr. 8,15 aprilie 1907, p. 149 şi în organul sindicalist „Dezrobirea", an I, nr. 8, 24 aprilie 1907, p. 2-3. A fost introdusă fată modificări în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909).

între ediţia din 1909 şi cea din 1924 există o singută schimbate:
v. 8, în revistă şi ediţia 1909: „Tu vei găsi ***cumpănă*** dreaptă";
în ediţia 1924: „Tu vei găsi ***socoată*** dreaptă".

Referindu-se la destinul tragic al eroului liric, în atmosfera sumbră şi mizeria în care se stinge, criticul G. Ibrăileanu spunea că este „...simpla şi dureroasa poveste a ţăranului român care ar putea să aibă drept moto vorbele lui Glocestet din ***Regele Lear:*** «Totul e întunecime şi dezolare»" ***{Ţăranul în literatura românească,*** „Viaţa românească", nr. 3, martie 1907, p. 528).

în schimb, Mihail Dtagomirescu contestă valoarea poeziei şi o persiflează în ***Convorbiri,*** an. 1, nr. 8-10, voi. II, 15 aptilie - 15 mai 1907, p. 471-472:

„Poetul, ca să nu zicem bocitorul, jăleşte mai jalnic ca niciodată pe un mort sărac, care a avut trei feciori, unul căzut în tăzboi şi doi slugi departe, o fată care a murit de ruşine şi o nevastă care i-a murit de supărare, şi, jelindu-1, ni-1 arată păzit de o babă (care-i aduce tămâie, îl plânge, îi pune un ban în mână şi adoarme), apoi de lună, care [urmează citat din poezia lui Goga] şi-n fine şi-l închipuie dus la gtoapă, neplâns de nimeni (nici chiat de baba care-l plânsese) şi prohodit de o sapă care de ar avea grai ar spune un fel de oraţie funebră plină de sentimente nobile, dm care e peste poate să lipsească «glia» şi pe care ne-o comunică poetul.

Această bucată cu multe versuri greşite («Tu vei găsi cumpăna dreaptă») şi pe lângă unele imagini poetice [...] cuprinde imagini repulsive şi cadaverice, care, nefiind destul de catacteristice, dau întregii poezii un aer bolnăvicios. Astfel, primele versuri [citat strofa I] sunt oribile, fiindcă ***asudarea*** mâinilor e greţoasă şi nu e caracteristică, deoarece omului muncitor nu-i asudă mâinile, ci fruntea.

Si mai respingătoare e imaginea «feţei strânsă sub bărbie» [...]

Extrema sărăcie a celui mort putea fi arătată prin altă imagine. Ceea ce e mai grav e că arătatea acestei extreme sărăcii, care este esenţială

concepţiei poetului, trece peste intenţiunea lui: face pe om antipatic, căci nu se poate ca un om atât de sărac să nu fie într-un fc! şi un netrebnic.

Dar glorificarea netrebniciei prin astfel de jălanii bolnăvicioase sunt la modă azi. De altminteri, poezia e monotonă şi lipsită de avânt, cum trebuie să fie un bocet - nu însă şi o poezie, drept care se dă."

(p. 115) GRAIUL PANII

Semnată ***Octavian Goga,*** a apărut în „Luceafărul", an. V, nr. 21—24, 15 decembrie 1906, p. 433, şi a fost reprodusă de „Viaţa românească", an. II, nr. 1, ianuarie 1906, p. 206, la rubrica „Revista revistelor"; apare apoi, cu modificări, în „Ţara Noastră", an. III, nr. 7, 15/28 februarie 1909, p. 50. In aceasră formă este introdusă în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909).

v. 19-21, în „Luceafărul":

,. Drumeţi ncrăsplătiţi si vrednici
Ai vremii vitrege si rele.
Câte dureri neînţelese";

în „Ţara Noastră", ediţiile 1909 şi 1924:

„ (Saci nu vor ochii să nul mintă,
Nu. vrea urechea să mă-nşele.
Simt câte doruri nenţelese".

v. 25-26, în „Luceafărul":

„Al vostru neam cu umeri gârbovi
Dintru-nceputul vremii plânge";

in „Ţara Noastră", ediţiile 1909 şi 1924:

„Aci împletit atâta jale
hi doina voastră care pL'inge".

v. 27, în „Luceafărul": ***„Şi*** holdele cu spice grele";

în „Ţara Noastră", ediţiile 1909 şi 1924: ***„Doar*** holdele cu spice grele".

v. 29, în „Luceafărul": ***„Păcate grele dorm subt*** glie";

în „Tara Noastră", ediţiile 1909 si 1924: ***„Dureriăti zăvorât sub*** glie".

v. 33, în „Luceafărul": ***O groază*** minrea mea o sapă";

în „Ţara Noastră", ediţiile 1909 si 1924: ***„Mustrarea*** mintea mea o sapă".

v. 34, în „Luceafărul": „Şi ***jalea*** sufletu-mi apasă";

în „Ţara Noastră", ediţiile 1909 şi 1924: „Şi ***groaza*** sufletu-mi apasă".

La apariţe, poezia a fost comentată de Mihail Dragomirescu în ***Convorbiri,*** nr. 3/1907, p. 147, în termeni foarre aspri:

„Deşi într-o notă sentimentală exagerată, abuzul de cuvinte ca «plânge», «plânsoare», «jale», «durere» şi «dureri», «îndurerat», «geamăt», «lacrămi», «negru», «întunecat», deşi siluind prea mult înţelesul metaforic al cuvintelor («strigarea strunii», «aş vrea să ferec plânsoarea», «groaza sapă mintea»), şi deşi cu o armonic monotonă şi cu o mişcare de desfăşurare a ideii neclară şi fără gradaţie (strofa din urmă fiind mai slabă şi mai puţin poetică decât penultima), poetul a înnemerit câteva versuri frumoase, dar pe care parcă le ştim din alte poezii ale sale. In această poezie, poetul, ca şi în alte lucrări, caută să-şi exprime mila pentru poporul de jos, «dătătorii de pâne», a cărui înăbuşită mişcare de răzvrătire o îndreptăţeşte, dar o aşteaptă cu teamă. Cu un fond sentimental atât de înduios şi cu nişte accente atât de tânjite, e greu să fii poet al deşteptării unui popor.

Şi desigur Goga nu este".

De subliniat că la publicarea în volum Goga va ţmc seama dc unele observaţii stilistice.

(Vezi, pentru felul cum a reacţionat critica la această poezie, şi nota la ***Cosaşul.)***

(p. 119) O ŢARA ŞTIU
- 1907-

Semnată ***Octavian Goga,*** cu titlul ***Rugăciune,*** a apărut în „Luceafărul", an. VI, nr. 7, 1 aprilie 1907, p. 119.

Reprodusă în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909).

Poezia i-a smuls lui M. Dragomirescu în ***Convorbiri,*** an. I, nr. 12, 1907, p. 465-466, următorul comentariu:

„In această bucată lirică, poetul mişcat de răscoalele noastre ţărăneşti, cu un glas monoton şi jalnic, ca într-o litanie bisericească bizantină, se roagă de Dumnezeu-Tatăl («Părinte bun al neamurilor toate»!), pe care apoi îl confundă cu Fiul (.Ascultă, Doamne, glasul rugii mele - când trupul tău lângă altar (?) s-a frânge»), ca «cu sufletele grele dc păcate» să coboare, «pentru totdeauna, fiorul sfânt al dragostei de frate».

Deşi având unele versuri frumoase ca:

«Curând veni-vor pluguri în ogoare
Şi-or rupe brazde negre de ruşine,
Sfios cădea-va bobul de sămânţă
Şi sub pământ s-a furişa mai bine!
Mai rodnică va fi îmbrăţişarea
Grăuntelui cu firul de ţărână,

Mai des vor curge lacrimile tale
Pe nou sfinţita ţarină bătrână.

Pe câmpul larg să strângă sporul verii...»

Această poezie pentru ca să fie pricepută impune cititorului să ştie mai dinainte nu numai unele împrejurări ale răscoalelor, ci şi tendinţa ce arc poetul îu alte poezii anterioate.

Numai având cunoştinţă de democratismul lui şi de multul sânge ţărănesc vărsat, putem să punem oarecare legătură între rodnicia neobicinuită a inevitabilei «glii» şi între durerea mută a seccrătorilor, al căror sânge ar fi îngrăşat în primăvară pământul. Toată poezia în această apropiere stă, dar legătura dintre cele două idei (care numai sc juxtapun, iar nu se presupun, una pe alta) este făcută fără nici un relief. Ceea ce e mai grav e că poezia cuprinde imagini false şi manierate (de altminteri, bine sunătoare), care aduc aminte apucăturile gongorismului, manierismului, eufuismului şi preţiozităţii, boale ce au bântuit mai acum două-trei sute de ani literaturile occidentale.

A zice lui Dumnezeu-.

«Fageana ta de milă să tresară»,

a arăta ploaia ca «lacrămile» dumnezeirii, ***ce,*** în urma răscoalelor, vor curge mai des pe pământ şi mai cu seamă a zice de seceratul gtâului că:

«...oştirile de seceri
îi vor culege cuminecătura»

este, pe de o parte, a împinge sentimentalismul dincolo de matginile permise, iar pe de alta, a strica rostul sănătos al limbii române, făcând-o să poarte asemenea imagini căutate şi nefireşti. Unde e sănătatea şi frăgezimea lui Coşbuc şi delicateţea naturală a lui losif? Cu de aceste daturi ne învăţaseră ardelenii, nu cu jelanii bolnăvicioase întortocheate".

(p. 123) PRIMA LUX

Semnata ***Octavian Goga,*** a apărut în „Luceafărul", an. VII, nr. 19, 1 octombrie 1908, p. 455. A fost reprodusă în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909), cu o modificare:

v. 28, în revistă: ***„Vedeam*** în cale licuricii, cum luminau în şanţ otava";
în ediţiile 1909 şi 1924: ***„Zăream*** în cale licuricii, cum luminau în şanţ otava".

în ediţia din 1924 e o singură modificare faţă de cea din 1909:
v. 36, în revistă şi ediţia 1909: ***„Şi*** tata mi-a răspuns pe gânduri";
în ediţia 1924: „Gi«//tata mi-a răspuns pe gânduri".

(p. 127) STRĂINUL

Semnată ***Octavian Goga,*** a apărut în „Luceafărul", an. VI, nr. 12, 15 iunie 1907, p. 136.

Reprodusă în volumul ***Ne cheamă pământul (XW)).***

Poezia, atât de simplă şi de directă în aparenţă, se caracterizează printr-un „ton liniştit, de povestire. în toată întmdetea epică a poeziei nu se întâmplă nici un fapt din cele pe cate le-ai putea numi tragice. Sunt toate fapte mici — care capătă o adâncă şi teribilă semnificaţie, tocmai prin felul cum se proiectează şi cum răsună în liniştea blândă şi înţelegătoate a acelui ***noi*** al povestirii, care, repetat în fiecare strofă de mai multe ori, alcătuieşte planul vieţii comune a satului. Să urmărim întâi această proiectare la modul ei aparent direct. Faţă de liniştea contemplativă a satului, prima notă care îl diferenţiază ttagic pe sttăin e totalul lui anonimat. Denumit de la început ***un om*** doar, el rămâne iremediabil în acest anonimat, până la sfârşit, când tocmai un gest al lui păţea că ar putea duce la o identificare: s-a închinat noaptea în ţintitm lângă o cruce — dar nu s-a putut afla a cui a fost. In acest anonimat însă dutează o mare durere. Sobrietatea cu care o indică poetul prin însemnarea gesturilor ei rare, abia câte unul în fiecare sttofă, îi contutează mati dimensiuni tocmai prin contrastul cu liniştea aparentă a întâmplărilor şi a povestirii. Străinul apare grăbindu-şi paşii largi, încât învolburează praful. Stă lângă biserică cu capul gol «în ploaia razelor fierbinţi», privind-o ca într-o regăsire dorită cu sete. Deşi votbea domol, parc-avea lacrimi pe obraz. S-a uitat cu atâta jale «când a trecut tm cat cu boi». Ii «ttemuta cuvântul» vorbind cu grai blând, înainte dc a dispare a stat un ceas de noapte în ţintirim...

Atât. Şi totuşi, în fiecare cuvânt aproape simţi că stă ascunsă o lacrimă. Nu numai în urma ritmului adânc descendent până la depresiune, cu mai toate verbele la începutul versului. Pättunzându-te adânc de tot tragismul latent al poeziei, îţi dai seama că poetul nu ttăieşte decât în cuvinte şi chiar mai puţin decât în ele: ***în forma de povestire numai,*** viaţa sufletească a satului. în realitate, poetul trăieşte viaţa sufletească a străinului. Aceasta nu reiese numai din ritmul adânc depresiv al poeziei, care nu e astfel decât ritmul din sufletul pribeagului; nu numai din sentimentul de singurătate tragică din poezie, care nu are nimic comun cu liniştea impersonală a povestirii. Ci şi din toată nuanţarea vieţii sufleteşti a străinului, care, cu toată sobrietatea cu care e creionată, e infinit de complexă pe lângă cea a comunităţii satului, care pur şi simplu în poezie nu există. Pe când toate gesturile din poezie ale străinului sunt nuanţate atent cu o mulţime de împliniţi de puternică tonalitate afectivă: se închină ***adânc,*** priveşte ***îndelung,*** la vecernie stă ***cucernic*** şi ***supus,*** sărută ***duios*** icoana..., gesturile

satului sunt pur şi simplu exterioare, amorfe: stam, îl văzurăm, ne uitam... Ooat o clipă altfel: ***lăcrimam ton ascultând,*** dar asta nu e decât ecoul durerii străinului -, ca şi sclipătul ci târziu din ultima strofă: ***Ne era jale.*** Din tot— simţi orbitor de puternic: în realitatea poeziei, poetul nu e ***noi*** al satului, ci e străinul. Din acest tragic subiectiv, care e cu atât mai puternic cu cât e mai în adânc disimulat, în contrast cu aparenta linişte obiectivă a acelui ***noi epic.*** vine toată fotţa extraordinară a acestei poezii, atât de simplă în aparenţă" (Ovidiu Papadima, ***Naturalism ţi idealism in poezia lui Octavian Goga,*** „Eamilia", nr. 5-7, 1943, p. 113-114).

(p. 129) MI-A BĂTUT UN MOŞ LA POARTĂ...

Semnată ***Octavian Goga,*** a apărut în „Luceafărul", an. VIU, nr. 1, 1 ianuarie 1909, p. 6, şi a fost reprodusă in volumul ***Ne cheamă pământul***(1909), cu o modificare:

v. 8, în revistă: „Zâmbitor ***venea*** moşneagul";
în ediţiile 1909 şi 1924: „Zâmbitor ***păşea*** moşneagul".

(p. 133) lACAŞ STRĂBUN...

Semnată ***Octavian Goga,*** a apărut în „Luceafărul", an. V, nr. 2, 15 ianuarie 1906, p. 30, cu titlul ***înviere,*** şi a fost reprodusă cu modificări în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909):

v. 20-30, în revistă:

„La. orice pas se sfarmă o verigă
Ce-mi ferecase îngrădita minte",

în ediţiile 1909 şi 1924:

Jn inimă ohezile se sfarmă
Se dezrobesc aducerile-aminte".

Faţă dc ediţia din 1909, în 1924 survine o modificare:

v. 51, în revistă şi ediţia 1 909: „Că-n drumul ci a răsărit un ***mugur";***
în ediţia 1924: „Câ-n drumul ei a răsărit un ***picur".***

(p. 136) ION CRÂŞMARUL

Semnată ***Octavian Goga,*** a apărut în „Luceafărul", an. VI, nr. 4-5, 1 martie 1907, p. 74; a fost reprodusă cu o singură modificare în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909).

v. 1, în revistă: „Ga ***multe păcate";***
în ediţiile 1909 şi 1924: ***„Vezi,*** multe păcate".

(p. 138) ACASĂ

Semnată ***Octavian Goga,*** cu titlul ***Acasă 1. Revedere —*** a apărut în „Luceafărul", an. I, nr. 2, 15 iulie 1902, p. 6, având ca moto: ***„Erai rău când erai copil, auzi, rău, lucru mare. Cum de eşti bun azi, dragul mamii, Dumnezeu să te ţie".*** Reprodusă cu modificări în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909).

v. 7, în revistă: ***„O, Doamne, rău erai atunci";***
în ediţiile 1909 şi 1924: ***„Fără astâmpăr îmi erai".***
v. 9, în revistă: „Nu m-ascultai, ***ştii c-ai păţit-o";***
în ediţiile 1909 şi 1924: „Nu m-ascultai... ***Ştii ce-ai păţit".***
v. 13-16, în revistă:

„Nu te-ar cunoaşte, ieşi la poartă,
Să tc-ntâlnească-odat' vecinii.
Stâi-le-u cale şi le zi:
Măi. ştiţi cei Fus feciorul Finii";

în ediţiile 1909 şi 1924:

„Nu te-ar cunoaşte nicidecum
Să te-ntâlnească-n drum vecinii.
Vezi, ieşi în poartă şi le zi:
Măi, ştiţi, eu sunt feciorul Linii".

v. 17, în revistă: ***„Ar râde toii, dar nu te-ar crede";***
în ediţiile 1909 şi 1924: ***„Te-ar râde jar ă crezăinânt".***
v. 19, în revistă: ***„Ar*** zice: Uite-un domn aici";
în ediţiile 1909 şi 1924: ***„Şi-ar zice:*** Uite-un domn aici",
v. 23, în revistă: „Eu îmi întorc ***pe-o*** clipă faţa";
în ediţiile 1909 şi 1924: „F.u îmi întorc ***o*** clipă faţa".

Înaintea ultimei strofe, în „Luceafărul" mai erau tirmăroarele versuri:

„Dar tu să-1 prinzi, râzând, pe untr.
Nn mai vezi, batic, eşti bătrân.
Nu ştii, doar eu la gura vaii
Ti-am răsturnat un cat cu fân..."

(p. 145) O RAZĂ

Semnată ***Octavian Goga,*** a apărut în „Viaţa românească", an. I, voi. II, nr. 6, iunie 1906, p. 421—424, reprodusă în „Luceafărul", an. V, nr. 17-18, 15 octombrie 1906, p. 388, cu dedicaţia: „Miresei mele"; reprodusă în „Tribuna" (Arad), nr. 239, 25 decembrie 1906, p. 22. A fost inclusă în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909). Poezia a fost scrisă cu prilejul căsătoriei poetului cu Hortensia Cosma din Sibiu.

(p. 152) RAPSODIE

Semnată ***Othmar,*** a apărut în „Luceafărul", an. I, 1 iulie 1902, p. 2, cu subtitlul: „Fără rimă". A fost reprodusă în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909), cu modificări:

v. 4, în revistă: „Şi-şi tremură ispita lor ***albastră";***
în ediţiile 1909 şi 1924: „Şi-şi ttemură ispita lor ***aprinsă".***
v. 8, în revistă: ***„Ucizătorai*** minţii înţelepte";
în ediţiile 1909 şi 1924: ***„Un ucigaş ai*** minţii înţelepte",
v. 9, în revistă: „Stăpân tiran al ***vrerilor păgâne";***
în ediţiile 1909 şi 1924: „Stăpân titan al ***patimilor mele".***
v. 12, în tevistă: „O undă doar din ***râul tău de aur";***
în ediţiile 1909 şi 1924: „O undă doar din ***valurile negre".***
v. 24, în revistă: „înmărmurită-n marmură ***de Păros";***
în ediţiile 1909 şi 1924: „înmărmurită-n marmură ***curată".***
v. 36: „Eu, răzvrătitul călător al nopţii" (din ediţia 1909) lipseşte din revistă.

In tevistă, poezia mai are trei versuri, în final, care lipsesc din volum:

„Copilul pal al lumilor albastre,
Când şi-a închis pe-o veşnicie ochii,
Zâmbea..."

Rapsodie e prima poezie a lui Goga publicată în tevistă „Luceafărul", înainte de apariţie i-a cicit-o lui A.P. Bănuţ - în locuinţa acestuia de la Budapesta din strada Ulhoi 21 - care consemnează momentul în articolul ***Cum l-am cunoscut pe Octavian Goga,*** în „Pagini literare", an. V, noiembrie-decembrie, nr. 11-12/1938, în felul următor: „Am rămas covârşit de emoţie! El mă privea melancolic... buzele întredeschise i se arcuiră într-un trist accent citconflex.

- Ce crezi? mă întrebă într-un târziu cu un glas stins, venind parcă din altă lume.

- Că eşti un mate poet, dragă Goga! şi-i strânsei mâna în tăcere...

Ochii lui mari sclipeau într-o lumină stranie:

- Hm!... să vedem!

S-a ridicat brusc de lângă mine. S-a dus la geam. Se uita în gol. Pesemne îl tulbura lectura poeziei... mă gândeam. L-am privit o vreme fără să scot o vorbă... îmi părea foarte trist!"

Poezia e încă vădit sub influenţa expresiei eminesciene, dar anunţă şi note proprii foarte distincte. „Dacă în aceste versuri de tinereţe ale lui Goga se găsesc şi sonuri eminesciene - se scria în revista lui Cezar Petrescu, ***România,*** an. I, nr. 197, 15decembrie 1938 - ele mai marchează totodată, embrionar, linia pe care se va dezvolta lirica poetului răşinărean."

(p. 156) SUFLETUL

Semnată ***Octavian Goga,*** a apătut în „Luceafărul", an. V, nr. 8, 15 aprilie 1906, p. 167, şi apoi a fost introdusă în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909), cu următoarea modificare:

v. 18, în revistă: „Nisipul le rămâne uscat şi ***sec*** în urmă";
în ediţiile 1909 şi 1924: „Nisipul le rămâne uscat şi ***sterp*** în urmă".

(p. 158) A FOST ODAT'...

Semnată ***Octavian*** şi cu titlul ***Ostenit...,*** a apărut mai întâi în „Tribuna literară", nr. 32, 1901, p. 29.

„Te du... mai tasă patima iubirii!...
Mi-e greu viaţa prea de tot trăită...
De-abia-mi ridic pleoapa ostenită
Şi-aş vrea un ceas etern al adormirii...
Să dorm!... Să uit iubirea ta pripită
Şi chipul tău, vecin păcătuirii...
Să dorm!... S-arunc broboada amăgirii
Pe viaţa-mi moartă, stoarsă şi răcită...
Să dorm, să-mi văd viaţa-ntreagă scoasă
Din al uitării vioriu noian...
Să te visez: o fată sănătoasă,
Cu gând senin, curat ca de mărgean,
Cai adormit cu coatele pe masă,
După cetirea primului roman..."

Versiunea aceasta primă e sttuctural refăcută în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909).

(p. 169) E SĂRBĂTOARE

Semnată ***Octavian Goga,*** şi cu titlul ***Înviere,*** a apărut în „Luceafărul", an. VI, nr. 9, 1 mai 1907, p. 178. A fost introdusă cu titlul ***Esărbătoare*** în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909), cu o modificare:

v. 4, în revistă: „Clopotniţa-şi îndoaie ***spornic*** încheieturile uscate";
în ediţiile 1909 şi 1924: „Clopotniţa-şi îndoaie ***trudnic*** încheieturile uscate".

(p. 171) TEMPORA...

Semnată ***Sanherib,*** a apărut în „Luceafărul", an. III, nr. 1, 1 ianuarie 1904, p. 42, cu titlul O, ***tempora, temporal...*** A fost reprodusă în „Ţara Noastră", an. II, nr. 52, 21 decembrie 1908, sub semnătura ***Octavian Goga,*** cu următoarele modificări: titlul simplificat la ***Tempora...***

v. 9, în „Luceafărul": ***„Şi multe*** nopţi purces-au cale";
în „Ţara Noastră": ***„Şirag de*** nopţi purces-au cale",

v. 29, în „Luceafărul".' „Azi de s-ar naşte alt ***Isus";***
in „Ţara Noastră": „Azi de s-ar naşte alt ***Mesia".***

v. 30, în „Luceafărul": „Şi-o altă stea ***s-arete*** locul";
în „Ţara Noastră": „Şi-o altă stea ***s-arate*** locul".

Forma din „Ţara Noastră" a fost reprodusă în volumul ***Ne cheamă pământul*** 1909.

(p. 173) FRUMOASA CEA DIN URMĂ

Semnată ***Octavian Goga,*** a apărur în „Luceafărul", an. III, nr. 1, 1 ianuarie 1904, p. 6-7, cu titlul ***Mortua est (Rapsodie. Fără rimă).*** A fost reprodusă în volumul ***cheamă pământul*** (1909), cu următoarele modificări:

v. 4, în revistă: ***„I'loau-şi jalea*** -nduioşaţi cireşii";
în ediţiile 1909 şi 1924: ***„Ningeau podoabă-ae\ \ \ \oşM*** cireşii",

v. 15, în revistă: „S-a-ntunecat ***şi in adânc*** de mare";
în ediţiile 1909 şi 1924: „S-a-ntunecat ***şi-n adâncimi*** de mare",

v. 16, în revistă: ***„Muiutu-şi-a*** pleoapa tremurând";
în ediţiile 1909 şi 1924: ***„Elşi-a muiat*** pleoapa tremurând",

v. 18, în revistă: „Şi ***gemet*** lung pornitu-s-a prin codri";
în ediţiile 1909 şi 1924: „Şi ***geamăt*** lung pornitu-s-a prin codri",

v. 23, în revistă: ***„Gemea*** nebun din tulnice de-aramă";
în ediţiile 1909 şi 1924: ***„Vria*** nebun din tulnice de-aramă".

v. 38, în revistă: „Şi-1 freamătă, forcalca-i se opreşte";
în ediţiile 1909 şi 1924: „Şi-1 freamătă, câw/calea-i se opreşte",

v. 40, în revistă: „Şi-n ***gemet*** lung ea foc aprinde, mare";
în ediţiile 1909 şi 1924: „Şi-n ***geamăt*** lung ea foc aprinde, mare",

v. 70, în revistă: „for genele le strălucesc de lacrimi";
in ediţiile 1909 şi 1924: ***„Şi*** genele le strălucesc dc lacrimi",

v. 71, în revistă: ***„Şigemet lung*** răzbatc-le făptura";
în ediţiile 1909 şi 1924: ***„Amar nespus*** râzbate-le făptura",

v. 79, în revistă: ***„Desprinde-se un*** cântec fără seamăn";
în ediţiile 1909 şi 1924: ***„Se înfirip-un*** cântec fără seamăn".

După versul 130 din volum, în „Luceafărul" mai era versul:

„Cea mai curată, cea mai sfântă jertfă".

v. 139, în revistă: ***„De-un*** val răzleţ din sânul ei recit";
în ediţiile 1909 şi 1924: ***„Un*** val răzleţ din sânul ei recit".

Din mărturiile lui O.C. Tăslăuanu în ***O. Goga (Amintiri),*** p. 63, ştim că poetul ţinea foarte mult la această poezie, pe care a şi semnat-o cu numele propriu. Poezia e vădit inspirată din ***Tragedia omului*** a lui Emcrich Madâch (cf. tabloul XII şi XIV), pe care Goga a tradus-o în limba română într-un chip magistral.

Despre această poezie N. Iorga scria în ***Istoria literaturii româneşti contemporane, In căutarea fondului,*** voi. II, p. 106-107:

„Dar, din tot ce a dat fericitul poet tânăr în întâia epocă a vieţii lui, **nimic** nu atinge rara frumuseţe, ţesută pe o pânză de adâncă simţire, din cele mai sclipitoare icoane noi, în «rapsodia fără rimă» ***Mortua est.*** Dc la Eminescu încoace, în formidabilele lui clădiri de imaginaţie, literatura noastră nu mai avusese o astfel de viziune."

DIN UMBRA ZIDURILOR (1913)

(p. 183) OASPE VECHI

Semnată ***Octavian Goga,*** a apărut în „Viaţa românească", an. IV, nr. 10 (octombrie) 1909, p. 51; a fost reprodusă în „Luceafărul", an. VIII, nr. 23,1 decembrie 1909, p. 531, şi introdusă apoi în volumul ***Din umbra zidurilor*** (1913), cu modificări:

v. 9, în reviste: „Cum cobora stăpâna ***mamă,*** făclie-n casă să-mi aprindă";
în ediţiile 1913 şi 1924: „Cum cobora stăpâna ***blândă,*** făclie-n casă să-mi aprindă",

v. 20, în reviste: „îmi deştepta un zvon de frunze, un ***zvon*** de cântec de la ţară";
în ediţiile 1913 si 1924: „îmi deştepta un zvon de frunze, un ***glas*** dc cântec de la ţară",

v. 22, în reviste: „De mână mă ducea copilul în ţări cu ***zmei*** şi cosânzene";
în ediţiile 1913 şi 1924: „De mână mâ ducea copilul în ţări cu ***feţi*** şi cosânzene".

v. 26, în revisre: ***„Fu stau strivit*** ş-aud aievea cum toate-n juru-mi prind să tacă";
în ediţiile 191.3 şi 1924: ***„Stau singur şi*** aud aievea cum toate-n juru-mi prind să tacă".

în ediţia 1924 intervin alte modificări:

v. 25, în ediţia 1913: ***„F, largă casa mea acuma,*** dar noaptea-i mută şi săracă";

în ediţia 1924: ***„Azi încăperea mea elargă,*** dar noaptea-i mută şi sătacă".

(p. 185) AGONIE

Semnată ***Octavian Goga,*** a apărut în „Luceafărul", an. XII, nr. 7. 1 aprilie 191 3, p. 212, şi 3 fost introdusă cu modificări în volumul ***Din umbra zidurilor*** (1913):

v. 5, în revistă: „Un ***biet pribeag,*** cu rostul de Ia ţară";

în ediţiile 1913 şi 1924: „Un ***cântăreţ,*** cu rostul de la ţară".

După versul 16, în „Luceafărul" mai erau versurile:

„Tc-ai dus aşa, o luntre fără cârmă,
Conind deparie-o dungă dc lumină..."

v. 19, în revistă: ***„La*** orice colt mi te pândea o sârmă";

în ediţiile 1913 şi 1924: ***„Din*** orice cok mi te pândea o sârmă",

în ediţia 1924 intervin modificări:

v. 31, în revistă şi ediţia 191 3: ***„Un nou-venit în casa solitară";***

în ediţia 1924: ***„încetişor în casă se strecoară".***

(p. 188) ZIUA

Publicată în „Luceafărul", an. XI, nr. 29, 1 octombrie 1912, p. 575, semnată ***Octavian Goga;*** reprodusă în volumul ***Din umbra zidurilor*** (1913).

O variantă a poeziei a fost publicată de Dan Smântânescu în volumul Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de -, p. 111-112. în nota asupra poeziei, Dan Smântânescu menţionează existenţa manuscrisului original în două variante, scrise la Sibiu în 1912.

De asemenea, indică trei versuri tăiate în manuscris, diferite de cele publicate:

v. 1: „Când te cobori, senină dimineaţă";
v. 6: „Şi-n geana lui vârtejul de viaţă";
v. 7: „Din mii de guri minciuna lui te-nvaţă".

(p. 210) IACUL

Semnată ***Octavian Goga,*** a apărut în „Luceafărul", an. XI, nr. 8, 19 februarie 1912, p. 163, având după strofa a doua următoarele versuri:

„Le-ascult de sara când încep
în tremur să trăsaie,
Le-ascult şi nu le mai pricep
Năvalnica bătaie.

Poezia a apărut fătă această strofă în volumul ***Din umbra zidurilor*** (1913).

(p. 213) - EU STAU LA MAL...

Publicată în volumul ***Din umbra zidurilor*** (1913), ciclul ***Cântă apele.***

Redăm, după Dan Smântânescu (Octavian Goga, ***Poezii,*** p. 180-181) următoatele variante din manuscris faţă de textul publicat:

v. 3, manuscris: ***„Ducându-se*** spre lumi nebănuite";
publicat: ***„Cu ele te duci*** spre lumi nebănuite",
v. 4, manuscris: ***„Frumuseţe,*** tu, pe veci necunoscută";
publicat: ***„Femeie,*** tu, pe veci necunoscută",
v. 6, manuscris: ***„Mi-apariîntâi*** [indescifrabil] ***şi tăcută";***
publicat: ***„le văd - de-acuma pururi nevăzută —".***
v. 8, manuscris: „Când zarea albâ-n ***ceaţa*** ei te-nghite";
publicat: „Când zarea albă-n ***purpură*** te-nghite".
v. 10, manuscris: ***„Te urmăresc*** cât ochii pot să vadă";
publicat: ***„Mă uit în larg*** cât ochii pot să vadă",
v. 12, manuscris: „O taină ***mare*** simt că m-a legat de locul";
publicat: „O taină simt că m-a legat de locul",
v. 14, manuscris: ***„Pesemne-acolo n-a*** murit norocul";
publicat: „Pesemne***-acuma mi-a*** murit norocul".

(p. 214) SCRISOAREA TA...

Semnată ***Othmar,*** a apărut în „Luceafărul", an. XI, nr. 1, 1 ianuarie 1912, p. 20, şi a fost reprodusă în volumul ***Din umbra zidurilor*** (1913).

De relevat că în „Luceafărul", an. XI, nr. 5, 29 ianuarie 1912, p. 106, Goga va publica, tot cu pseudonimul ***Olbmar,*** poezia ***Pace....*** în care strofa a doua e foarte asemănătoare cu strofa a doua din ***Scrisoarea ta. ..:***

„Cu slova ta vin anii toţi,
Şi-n vraja lor mă fură...
în rostul ei mărunt cum poţi
Să-nchizi atâta ură?..."

{Scrisoarea ta...)

„Cu slova ta vin anii toţi,
Şi-un zâmbet trist îmi fură...
în scrisul tău mărunt cum poţi
Să-nchizi atâta ură?..."

{Pace)

în volumul Octavian Goga, ***Poezii,*** 1973, Dan Smântânescu, la note, p. 180, transcrie următoarea variantă din manuscris pentru strofa a doua (v. 5-8) a poeziei:

„Acum când plânge-n depărtări
Neţărmurita apă,
Din slova ta s-aleg mustrări
Şi patimi cari mă sapă."

(p. 215) GANDESTE-TE..

Publicată în volumul ***Din umbra zidurilor*** (1913), ciclul ***Cântă apele.***

După manuscris, Dan Smântânescu (Octavian Goga, ***Poezii,*** p. 180) dă următoarea variantă pentru versurile 9-10:

v. 9, manuscris: ***„Noi*** stăm ***învinşi*** cu ochii duşi în stele";
publicat: ***„Cum*** stăm ***aşa*** cu ochii duşi în stele",
v. 10, manuscris: „Şi-n inimă ***arzându-ne*** veninul";
publicat: ***„In*** inimă ***simţindu-ne*** veninul".

(p. 217) POET

Semnată ***Octavian Goga,*** cu indicaţia ***Seghedin*** - a apărut în „Luceafărul", an. XI, nr. 10, 4 martie 1912, p. 196, şi a fost reprodusă în volumul ***Din umbra zidurilor*** (1913), cu titlul ***Poet.***

Poezia aceasta, ca şi ***Eu ştiu un basm,*** cu indicaţia ***Seghedin, februarie.*** apărută în „Luceafărul", an. XI, nr. 9, 26 februarie 1912, p. 117, a fost scrisă în temniţa din Seghedin. Nu numai indicaţia ***Seghedin,*** care o însoţeşte, ne indică acest lucru, ci şi următoarea însemnare cu titlul ***Goga în temniţă,*** publicată în „Luceafărul", nr. 7 din 12 februarie 1912: „în sfârşit, după multe amânări din cauza hărţuielilor cu d-l Yaida, poetul Goga a intrat în temniţa Seghedinului pentru a-şi împlini pedeapsa dc o lună. A plecat în tăcere, fără alai şi fără să-1 însoţească strigătele de durere şi de indignare ale poporului, a cărui pătimire a înveşnicit-o în poeziile lui".

O. Goga a fost închis pentru un articol publicat în revista „Tara Noastră" „în care scria răspicat - se spune în însemnarea respectivă - despre mizeriile noastre interne şi despre asupririle feudale din Ungaria".

(p. 230) SCRISOARE

Contesei de Noailles, născ. principesa Brâncoveanu

Semnată ***Octavian Goga,*** a apărut în „Luceafărul", an. XI, nr. 16, 15 aprilie 1912, p. 297. Reprodusă în volumul ***Din umbra zidurilor*** (1913).

Poezia are un evident caracter polemic. într-o scrisoare adresată revistei ***l.es Annales,*** contesa de Noailles a declarat iresponsabil că nu e romånca şi nu Cunoaşte câtuşi de puţin România, în care a fost numai o dată, în drum spre Constantinopol. O ultimă lucrare asupra Annei de Noailles, scrisă de Edmee de la Rochefoueauld, în colecţia „Classtques du XX-e siccle", Editions Universitaires, Paris, 1956, precizează că Anna-Elisabeth de Brancovan s-a născut la 15 noiembrie 1876 la Paris şi că ***„son pere Hait prince roumain. Les Brancovan avaient regne sur la Valachte, le dernier hospo/Ltr avânt ete le grand-pere d'Anna".*** E vorba de principele Gheorghe Bibescu, domn al Ţării Româneşti între 20 decembrie 1842 şi 1.3/14 iunie 1848. Sub influenţa mamei sale, o admirabilă cântăreaţă la pian, Anna începe să compună muzică. Ut 13 ani renunţă, fiind ispitită de arta versului. începu cariera poetică imitând un sonet de Alfred de Musset: ***„Un sonnet d'Alfred de Musset me servit d'exemple".*** Va cunoaşte marile personalităţi poetice şi muzicale ale epocii, Va călători mult şi va uita complet patria sa. în 1913, cu cartea ***Les vivants et les morţş,*** cunoaşte apogeul gloriei sale literare. ***Le Times*** considera pe Anna de Noailles cea mai mare poetă a secolului a! XX-lca din Franţa, şi poate chiar din Fiuropa. E aleasă în comitetul Femina, în 1921 devine membră a Academiei Belgiene, cu care prilej ţine un discurs acoperit de glorie. Marcel Proust o felicită într-o telegramă de 1S0 de cuvinte. A murit la Paris, la 30 aprilie 1933, făcându-i-se funeralii oficiale. Corpul i-a fost depus în cimitirul Pere-lachaise, în cavoul familiei Bibescu-Brâncoveanu. Au rămas de la ea mai multe volume dc versuri şi nuvele: ***Le coeur innombrable*** (1901), ***L'ombre des jours*** (1902), ***Ia nouvelle esperance*** (1903), ***Le visage emerveille*** (1904), ***La domination*** (1905), ***Les eblouissements*** (1905), ***Les vivants et les morts*** (1913), ***Les jbrces eternelles*** (1920), ***Le poeme de l'amour*** (1924), ***Poemes d'enfances*** (1928), ***Le livre de mă*** w> (1932) etc.

în faţa unei asemenea glorii europene, e de remarcat curajul lui Octavian Goga de a deschide o polemică publică. Dacă ţinem seama şi de scrisoarea adresată lui Duiliu Zamfirescu tot pentru apărarea obârşiei şi a strămoşilor, poezia aceasta trebuie încadrată într-o coordonată esenţială si statornică a liricii iui Goga.

(p. 234) EU ŞTIU UN BASM...

Publicată în „Luceafărul", an. XI, nr. 9, 26 februarie 1912, p. 177, semnată ***Octavian Goga;*** reprodusă în volumul ***Din umbra zidurilor*** (1913), ciclul ***Coarde vechi.***

Faţă de textul publicat, Dan Smântânescu în volumul Octavian Goga, ***Poezii,*** 1973, menţionează, la note, p. 185, o strofă din manuscris ce nu a fost publicată:

„Cu ochii el i-a petrecut
El asculta al lor cuvânt
Cu ochii trişti i-a petrecut
Că-n tot sălbaticu-i avânt
Străine doruri I-au durut
Şi pururi fără crezământ".

In realitate, textul publicat a suferit modificări, versurile respective devenind strofa a cincea (v. 25-30). De asemenea, poezia publicată în revistă în februarie 1912 nu putea fi scrisă în decembrie 1912 în închisoarea Seghedin.

(p. 238) POETUL

Semnată ***Octavian Goga*** şi datată Paris- decembrie, a apărut în „Tribuna", Arad, an. XV, 1910, şi a fost reprodusă în voi. ***Din umbra zidurilor*** (1913) cu următoarele modificări, care s-au păstrat şi în ediţia noastră de bază (1924):

v. 7, în revistă: „O ***clipă-i*** fulgeră armura şi zboru-i întretaie cerul";
în ediţiile 1913 şi 1924: ***„în soare-i*** fulgeră armura şi zboru-i întretaie cerul".

v. 14, în revistă: „Şi nestemate fără număr culege ***mâna-i*** fermecată";
în ediţiile 1913 şi 1924: „Şi nestemate fără număr culege ***mâna*** fermecată".

v. 16, în revistă: ***„Răpeşte-un*** vis ***ce doarme*** tainic pe căpătâiul de fecioară";
în ediţiile 1913 şi 1924: ***„Elfur-un*** vis ***dormit azi-noapte*** pe căpătâiul de fecioară",

v. 18, în revistă: „Şi când amurgu-ncinge bolta ***cu cingătoarea*** lui ***de*** aut";
în ediţiile 1913 şi 1924: „Şi când amurgu-ncinge bolta ***în brăul*** lui ***tivit cu*** aur".

v. 23, în revistă: „O clipă ***se mai uită-n*** urmă ***cu ochii osteniţi de cale";***
în ediţiile 1913 şi 1924: „O clipă ***nudpriveşie-n*** urmă ***spre ceaţa risipitâ-n vale".***

v. 27, în revistă: „îşi frânge de zăgazuri mintea — de veci ***neräsplătită*** roabă";
în ediţiile 1913 şi 1924; „îşi frânge de zăgazuri mintea de veci ***neadormită*** roabă".

v. 32, în revistă: „Dar manile nu-i dau odihnă, căci ***vreau altarul de*** închinare";
în ediţia 1913 şi 1924: „Dar manile nu-i dau odihnă, căci ***vor altar*** de închinare".

(p. 263) CUM ZBORI CU TRENUL

Publicata în „Tribuna", Arad, an. XV, nr. 121, 18 iunie 1911, p. 2, semnată ***Octavian Goga;*** reprodusă în volumul ***Din umbra zidurilor*** (1913), ciclul ***Clipe.***

Varianta din manuscrisul original a fost publicată de Dan Smântânescu în volumul Octavian Goga, ***Poezii.*** Descopetite şi prezentate de -, p. 184-185, inclusă de noi ca atare în ediţia de faţă.

(p. 272) PE-UN ALBUM

Semnată ***Sylex,*** a apărut în „Ţara Noastră", an. III, nr. 39, 27 septenvbrie/10 octombrie 1909, p. 2, sub forma următoare:

Petrec cu ochii-***ntreg albumul,***
Şi cu privirea mea umilă
Gândiri şi îndrumări şi sfaturi
Culeg din fiecare filă.
Cum văd atâtea rânduri pline
Cu-nţelepciune de viaţă,
hm zic pe gânduri dus: „Sărmane,

Tu nu poţi da nici o povară!"
Tu doar cu cântece şi lacrimi
îţi duci a traiului con'adă,
Copac plăpând, bătut de soartă,
E floarea singura ta roadă!...

Poezia a fost reprodusă cu modificări substanţiale în volumul ***Din umbra zidurilor*** (1913):

Petrec cu ***ochn-ntreaga carte***
Şi cu privirea mea umila
Comorile eternei arte
Le văd pe fiecare filă...
Cum se strecor atâtea rânduri
Cu-nţelepcîune de viaţă,
Le recitesc şi-mi zic pe gânduri:
„Tu nu poţi da nici opovaţăL...
Un cântec doar de s-a alege
Din lunga ta corvadă,

Copac bătut de-a firii lege,
E floarea singura ta roadă!..

DIN LARG (1939)

(p. 340) STEJARUL

Semnată ***Octavian Goga,*** a apărut în „Ţara Noastră", an. IV, nr. I, 7 ianuarie 1923, p. 1; reprodusă în volumul ***Din Larg*** (1939). în manuscrisul aflat la Muzeul „Octavian Goga" de la Ciucea era intitulată: ***Datorie*** şi datată ***Ciucea, 1.1.1922.***

v. 9, manuscris: *£* m u t şi blând, stă fără să sc-ncbine.
în revistă: ***El,*** mut şi blând, stă fără să se-nchine.

(p. 341) PACE

Semnată ***Octavian Goga,*** a apărut în revista, condusă de el, „Ţara Noastră", Cluj, an. V, nr. 38, 21 septembrie 1924, p. 37, cu titlul ***Acelaşi zâmbet. A*** fost reprodusă în volumul postum ***Din*** *Lrg* ***(1959),*** sub titlul ***Pace*** şi cu utmătoatele modificări de text:

v. 6, în revistă: „Şi-ar vrea să frângă ***tainice*** zăvoare"...;
în volum: „Şi-ar vrea să frângă ***vechile*** zăvoare"...
v. 13. în revistă: „Şi-n urma ei ***pe buze-mi*** reapare";
în volum: „Şi-n urma ei ***în sujlet*** reapare",
v. 14, în revistă: ***„Acelaşi zâmbet de-mpăcare*** mută"...;
în volum: ***„Aceeaşi pace veştedă şi*** mută.

(p. 363) STRIGOII

Semnată ***Octavian Goga,*** a apărut în „Ţara Noasttă", an. IV, nr. 10, 11 martie 1923, p. 309. A fost reprodusă în volumul ***Din larg*** (1939).

A fost tradusă în limba italiană de Paolo Soldaţi şi tipărită în ***Familia,*** nr. 5-7/1943, p. 146:

GL1 SPETTRI

Case putride, decrepite
Di vergogna e di peccati
Case nere diroccote,
Cosa resta di voi?

Restat gli spettri del possato
Fatti calce e mattoni
Di scacciatli, di ucciderli,
Non e capace nessuno...

Alitando odio,
Digrignando famelici,
Si allineano in agguato
Dietro tutti i cantoni.

Per quanio avanti noi mandiamo
II carro della vita,
l.oro schizzano polvere di scpolcri
Negii occhi di chi passo.

Mettete innanzi tutt'e due le mani,
Difendetevi, gtandi atchitetti,
Perche gli spettri, tutti insieme
Voglion guastare la casa nuova...

(p. 369) CĂRBUNII

Scrisă la 23 noiembrie 1916, la finalul însemnărilor din perioada 17 noiembrie-26 decembrie 1916 (manuscris din arhiva autorului ediţiei, semnat ***G.),*** poezia a fost publicată în „Ţaţa Noasttă", an. III, nr. 2, 22 octombrie 1922, p. 59, cu titlul ***Să ştii...*** şi semnată ***Aegrotus.*** în volumul ***Din larg*** (1939) a fost reprodusă cu titlul ***Cărbunii.***

Variantă:
v. 2, manuscris: „în ***nopţi*** de ani târzii şi goi";
publicat: „în ***seri*** de ani târzii şi goi".

(p. 383) MARE AETERNUM

Publicată în „Universul literar", nr. 14, 21 mai 1938, p. 3 şi reprodusă în volumul ***Din larg.*** Poezia se chema iniţial ***Sonet*** şi era datată ***Veneţia, 14ian. 1937.*** A fost dată spre publicare în revistă, împreună cu facsimilul, de către, d-na Olga Cruşevan-Elorescu, care o însoţeşte de următoarea relatate:

„Prezenta poezie a fost concepută de defunct pe malul Mării Adriatice. la Veneţia. A scris-o la I.ido, în cursul unui ospăţ de seară. Textul de atunci mi-a fost încredinţat de autot în vedetea traducerii franceze şi-apoi oferit definitiv. Trebuia să fie reprodus în luctarea mea ***Antologie de la poesie roumaine,*** pe care o pregăteam pentru tipar, sub auspiciile defunctului. Dar tragicul deznodământ s-a precipitat. Cu vreo două

săptămâni înaintea morţii, citindu-i câteva bucăţi, Octavian Goga mi-a spus, între altele, râzând: «Poezia din Italia e mai mult a ta decât a mea. Nu posed dublul şi nici nu o mai ştiu pe de rost»."

Nu ştim dacă s-a realizat traducerea franceză. Cunoaştem însă o corectă traducere în limba maghiară, datorată lui Szabd Istvan în ***Pâsztortuz:***

O/.etve, hajrva, ime, most ujra mcgăllok
Partjaidon, nyugtalan es hatdrtalan tenger,
Izgatommal tclten, s orok szcrelemmei
Kerdezlek es valaszodra vârok.

V'tzdd, ha csobban, tiikrod ba hosszan
Borzong es râm mutatva ismer engem remit,
Nyilo sebekre villantja âdâz fenyit,
S a lelkemben fâjo uszok regi ttize lobban.

Mintha si'ppal, dobbai hirdetue'k, hogy tâmad
Hajdani hatalmunk, az elfetejtctt, s erted
En csak erted vetek rendre gâtat.

Bâr azt sem tudom, mi ki'noz itt jobban
Hogy parttalan mes6d mert nem ernckveget,
S ehem mclyseges rejteken milyen titok dobban...

(p. 395) CÂNTĂ MOARTEA

Semnată ***Octavian Goga,*** a apărut în revista „Făt-Frumos", Cernăuţi, an. XIII, nr. 3, mai-iunie 1938. p. 83, cu precizarea într-o notă: „Ultima stîhuire a lui Goga, scrisă Ia Ciucea câteva zile înaintea morţii sale". A fost reprodusă în mai multe ziare şi reviste şi apoi în voi. ***Din Lirg*** (1939). A fost imediat tradusă în limba germană de Sever Bumbac: ***Es singt der Tod*** (revista „Făt-Frumos", Cernăuţi, an. XIII, nr. 3, mai-iunie 1938, p. 89) şi de Reinhold Scheibler: ***Mir geigt der Tod*** (revista „Făt-Frumos", Cernăuţi, an. XIII, nr. 3, mai-iunie 1938, p. 157).

MIR GEIGTDER TOD

Mir geigt der Tod ein Lied am Fenster,
Wie Abendmesse klingt's gedampft,
Er zeigt mir unsres Votkes Măre,
Ein Spiel, drin Eicht und Schattcn kămpft.

Ich lausche ihm in nacht'gem Schweigen,
Aus tiefem Innren wăchst hervor
Mein ganzes hingegang'nes Eeben
Und stcigt zu Hăupten mir empor.
Ich funie hinter heisser Schlăfe
Die alten Welten sich erneun; —

Nicht, was da war, kommt mir zu Sinnen,
Doch was da hătte konnen sein.

Poezia a fost tradusă în limba germană şi Ia Berlin, de Konrad Richter, în anul 1939:

DER TOD SPIEL T A UF

Wie ferne Abendmesse kiîngt es:
am **Ftnster** spieit der Tod die Weise;
von uns, von meinern Volke, singt **es;**
jetzt jubelt's hell, nun klagţ es leise.
Die Nacht und ich, wir lausehen, schweigen,
des Spielmanns Schattcn wăchst im Dunkel;
verklungnen Eebens Bilder steigen
uni mich empor wie Sterngefunke!.
Ich fiebre, scheint's. Gedanken send' ich,
Erinnerungen suchen, saumen:
nicht, **was** gewesen, wird lebendig,
nein, was sein konnte, muss ich trăumen.

(p. **399)** TRECEA UN OM

Semnată ***Octavian Goga,*** a apărut în revista „Ţara Noastră", an. V, 29, 20 iulie 1924, p. 896. A fost reprodusă în volumul ***Din Iarg(\939)-***

A fost tradusă în italiană de Paolo Soldaţi şi tipărită în „Familia", 5-7, 1943, p. 145:

PASSAVA UNUOMO

Sotto la finestra della mia casa,
Dove la strada si allarga fra i campi,
Sotto un potverio di steile nel nitore de! cieîo,
Passava un uomo, cantando, ier sera.
Era un canto che raeconrava
I dolori accumulati dagli anni,
Triste come un lamento funebre,
Come soltanto loro la sanno, i contandîni.

Di dove mai quel viatore
E'avevo recato a me nel villaggio,
Da che mistero nascevo quel brivido?
Da che profonditâ, da che rovine?
Io sentivo la sua dolcezza amara
EïTondersi aleggiando sopra le valii
Accorata e tenera
Come una lontana querela.

E mcntre avanzando si dilegiiava
II suo dolente sospiro,
Mi rammenrai per un attiino
Chc una volta ho cantato anch' io...

(p. 400) BISERICUŢA DIN AI.BAC

Scrisă în 1908, poezia este inclusă în volumul ***Din larg*** (1 939).

Ion I. C. Brătianu, călătorind prin Ardeal şi aflând despre demolarea bisericuţei din lemn de la Albac pentru a face loc alteia mai trainice, ca să evite dispariţia acesteia, cumpără bârnele desfăcute, pe care reuşeşte să le ducă la moşia lui de la Flotica. Ziarele vremii informează că ţăranii din Albac, legaţi dc ea cu atâtea amintiri, au petrecut-o cu ochii înlăcrămaţi. Autorităţile maghiare au încercat fără succes să împiedice trecerea acestui monument-simbol în Vechiul Regat. Se pate că, printre altele, poezia lui Goga ttebuia să fie aşezată ca o pisanie patriotică în bisetica aceasta, remontată la Plorica.

(p. 401) VÂNT DE SEARĂ

Scrisă la Paris, 2 noiembrie 1918, cu titlul ***în nopţi de pribegie.*** Publicată în „România nouă", an. II, nr. 195, sâmbătă, 20 octombrie 1918. Reprodusă în volumul ***Din larg*** (1939), ciclul ***în sat.***

Variantele:

v. 2, „România nouă": ***„Sub muche*** verde-a unui deal";
volum: ***„Subt culmea*** verde-a unui deal",
v. 6, „România nouă": „Ce ***umbră mută*** călătoare";
volum: „Ce ***val de umbre*** călătoare",
v. 11, „România nouă": „Pesemne ***unguri*** te prădară";
volum: „Pesemne ***duşmani*** te prădară".
v. 12, „România nouă": „Pesemne ***nemţii*** ţi-au ***pus*** foc";
volum: „Pesemne ***duşmani*** ţi-au ***dat*** foc",
v. 14. „România nouă": ***„Mi-aduce azi un*** vânt de seară";
volum: „ ***Tu mi-ai trimis pe*** vânt de seară".

(p. 402) ÎN ŢINTIRIM

Semnată ***Octavian Goga,*** a apărut în „România Mare", an. II, nr. 27, 14 ianuarie 1919; „Luceafărul", an. XVII, nr. 1, 1920, p. 3. Reprodusă în volumul ***Din larg*** **(1** 9.39).

Variante:

v. 4, „România Mare": „/.if-apasă greu ca un păcat";
volum: „7'f-apasă gtcu ca un păcat".

v. 17, „România Mare": „în ţintirim, ***in fapt*** de seară";
volum: „în ţintirim, ***pe vânt*** de seară",
v. 21, „România Mare": ***„Tăcută*** oaste de schelete";
volum: ***„Grozavă*** oaste de schelete",
v. 27, „România Mare": „Răsună ***plângerile*** noastre";
volum: „Răsună ***planşetele*** noastre".

A fost tradusa în limba italiana de Paolo Soldaţi şi publicată în „Familia", nr. 5-7, 1943, p. 144-145:

/A' CAMPOSANTO

In camposanto, nel nostro paese
Ci son tumuli per lungo e per largo
Una pace muta, funerea,
Incombe greve comme un peceato.
Loggiii il mistero del nulla
Ha segregato sotto pio serrame
Tutti ejuelli che morsero coi denti
Alia zolla del loro dolotc.

In camposanto, sotto le lapidi,
Covano monti di lava,
Un focolaio d'odio e di veleno
E' in ogni grumo di terra.
La terţa palpita e rivive,
Perche in ciascuna delle sue molecole
Ce forza d'une bufera
Che imperverso in un' anima...

In camposanto, col vento della seta,
Scendono larve in lunghe file,
Sono i morţi che giungono furtivi
E stano a conciliabolo negii angoli bui.
Tremenda falange di scheletti,
Indomiti, inarrestabili,
Essi communicano al viandante che passa
La loro sânta bramosia di vendetta.

In camposanto nelle notti serene,
Quando il cielo s'illumina di stelle,
Risuonano i noştri pianti
E invadono lo spazio immenso.
II bosco geme paurosamente
Del desolato clamoie di feminine
Che proferiscono imprecazioni
Portando alle tombe dei fiori di bucancve.

In composanto ci son pure dei branchi
Di famelici bovi randagi
Che ruminano pigramente
Pestando un morto ad ogni passo.
E mentre noi, consumi dai tempo,
Ci lamcntiamo accanto alic croci,
Quelli brucano i fiori sulle tombe,
Quelli ingrassano nel nostro camposanto.

(p. 404) PRIVIGHETORI ŞI CIOCÂRLII
(după Petofi)

Semnată *Octavian Goga,* a apătut în „Luceafărul", an. VI, nr. 1, 1 ianuarie 1907, p. 3-4; cu următoatea notă de subsol a autorului: „Am tradus aceste rânduri ale cântăteţului maghiar Petofi; le-am dat în româneşte pentru că furtuna de patimi şi nădejdi care se zbuciumă pe strunele acestui vestitor al neamului său trebuie să găsească răsunet şi în sufletele noastre, care aşteaptă împlinirea aceloraşi aşteptări".

Mihail Dragomircscu („Convorbiri", an. I, nr. 5, 1907, p. 262) apreciază traducerea în felul următor:

„E o traducere frumoasă ca limbă şi chiar ca stil, dar absolut neizbutită din punctul de vedere al armoniei şi energiei rimei. Frazele sunr astfel construite că citindu-le nu ştim care sunt cuvintele pe care trebuie să le pronunţăm mai cu putete spre a scoate în relief ideea."

(p. 407) NOAPTE
(după Carducci)

Semnată *G.,* a apărut în „Luceafărul", an. VI, nr. 4-5, 1 martie 1907, p. 65. A fost reprodusă în volumul *Din larg* (1939).

Este o prelucrare liberă a poeziei lui Giosue Carducci (18-19), *Projbnda, solitaria, immensa notte,* publicată în 1853 în *vo\.Juvenalia,* VIII, cartea I:

Profonda, solitaria, immensa notte;
Visibil sonno del divin creato
Su le montagne gia dai fulmin rotte,
Su le terre che l'uomo ha seminato;

Alta da i casti lumi ombre interrocte;
Cielo vasto, pacifico stellato;
Lucide forme belle, al vostro fatto,
Equabilmente, arenamente, addote;

Luna, e tu che i sereni e freddi argent
Antica peregrina a i petti mesti
Ed a' lietti dispensi indifferenti:

Che misteri, che orro, dite, son questi?
Che siam, poveta razza de i viventi?
Ma tu, bruta quiete, immobil resti.
Agosto 1852

Profundă, solitară, imensă noapte;
Somn vizibil al creaturii cereşti,
Pe munţi de fulger despicaţi
Pe ogoatele ce omul)e-a semănat;

înalte umbre de castele, lumini întrerupte;
Cer vast, paşnic, înstelat;
Sttălucitoare forme frumoase, sorţii voastre
în mod egal, secret, supuse;

Lună, şi tu cate seninele şi recile argintuti
Antică peregrină la piepturile îndurerate
Şi la cele bucuroase nu gândeşti, eşti indiferentă;

Ce mistere, ce orori, spuneţi, sunt acestea?
Că suntem o biată rasă de muritori?
Dar tu, brutală linişte, rămâi nemişcată.

ÎN PERIODICE

(p. 430) ÎMPĂCARE

Publicată în „Familia", an. XXXVI, nr. 4, 23 ianuarie / 4 februarie 1900, p. 38-39, sub semnătura *Octavian.*

Primele pattu versuri sunt publicate de Dan Smântânescu în Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi publicate de p. 79, însoţite de următoarea notă: „în caietul de limba latină, p. 88, din 1901. Pare a fi începutul unei «meditaţii» de proporţii mai mart, deoarece poetul a tezervat două pagini albe."

(p. 455) TU DORMI...

Publicată în „Tribuna literară", an. XVIII, nr. 37, 25 februarie/ 10 martie 1901, p. 33, semnată *Octavian.*

Manuscrisul original din caietul dc limba latină, f. 31, are o ultimă strofă nepublicată:

„M-ai râde-amar de-ai şti vr'odat
Că zăminat de patul tău
O noapte-am stat îngenunchiat
Şi m-am rugat lui Dumnezeu".

(Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p. 177)

(p. 473) IRONIE

Publicata în „Tribuna literară", an. XVII/, nr. 98, 27 mai/9 iunie 1901, p. 87, semnată ***Octavian.***

In manuscrisul original se află următoarea strofă de început nepublicată:

„L-am întrebat cum de-a ajuns
Băiat cu cap în aşa hal:
«Am cap, băiatul mi-a răspuns,
Dar nu dispun de capital»

(Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite ***şi*** prezentate de Dan Smântânescu, p. 178)

(p. 475) RÂS PRINTRE IACRĂM1

Publicată în „Tribunaliterară", an. XVIII, nr. 103, 3/16 iunie 1901, p. 92. semnată ***Octavian.***

în manuscrisul original din caietul de limba latină, ultima strofă (v. 17-20) are următoarele două variante:

„Şi dacă n-ai fi Domnişoară
Să fii Lina, nu Nina
Şi dacă nu m-ai înţelege
Atunci n-ai purta vina!"
„Şi daci azi port părul lung
Şi par un Carilina
Fără manşete, fără bani.
Tu singură porţi vina".

(Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p. 177)

(p. 509) AŞTEPTARE

Semnată ***Octavian Goga,*** a apărut în „Viaţa literară" dm 18 iunie 1906. N-a fost reprodusa în nici un volum.

în 1906 „Astra" a organizat Ia Sibtu o expoziţie de artă şi literatură naţională. „Catalogul" original al expoziţiei, compus dintr-un album cu cusături şi tesătun româneşti, se deschidea cu o poezie scrisă de Octavian Goga sub formă de dedicaţie simbolică. Versurile au rămas aproape necunoscute. „Viaţa literară", revista lui Coşbuc şi Chendi, le-a reprodus cu literă măruntă, la rubrica ***Notiţe şi informaţii.***

Poezia, în tonul modei de atunci, nu e la nivelul celor publicate în 1905 şi strânse în primul său volum; explicaţia este susţinută de caracterul poemei şi de destinaţia ei. Goga a mai transcris poeme întregi pe albumele timpului, dar le-a reprodus pe unele în reviste sau chiar în volume[1].

Aşteptarea un poem mai puţin însemnat, cu un simbol la modă în epocă. Fata din poezia lui Goga trudeşte ca şi cea din ***Viaţa*** lui Eminescu, dar sufletul ei se consumă într-o dramă mai optimistă, cusându-şi în pânza albă „lacrimi şi nădejdi". Peisajul ce formează decorul pe care se profilează lucrătoarca este un peisaj lunar, comun şi poeziei lui Coşbuc. Deşi „fata" lui Goga e identică cu „fata cu zestre" din tabloul lui Grigorcscu, pare mai visătoare, cusându-şi în firul de in „nădejdile ei mute".

Fie simbolul brodat pe motive folclorice ca o explicaţie mai elevată a elementelor de artizanat din album, fie un simbol major, extins la idealurile populare ale momentului, poema lui Goga, cu toate elementele ei de romanţă, reprezintă totuşi un fragment dintr-o activitate poetică încă nestudiată îndeajuns.

(p. 515) PERDITA

Semnată ***Octavian,*** a rămas nepublicată până în 1966, când Dan Smântânescu o tipăreşte în revista „Argeş", an. I, nr. 7, decembrie 1966, p. 11. Poezia se află într-un caiet de limba latină al elevului Goga, folosit de poet şi pentru notarea poeziilor sale. Caietul conţine 76 poezii şi două bucăţi în proză. Acelaşi lucru trebuie spus despre poezia imediat următoare [***Trecutul s-a ivit în prag).***

(p. 528) ÎN TREN

(după Gerhart Hauptmann)

Semnată ***Octavian Goga,*** a apărut în „Luceafărul", an. IV, nr. 4, 15 februarie 1905, p. 93. Prin această traducere Goga înglobează în universul său de preocupări, pe coordonata poeziei muncii, şi pe muncitorul de Ia oraş, cu a cărui viaţă amară s-a simţit solidar şi pe care Hauptmann îl cântă cu pasiune în poezia sa ***Im Nachtzug,*** pe care o reproducem pentru o mai uşoară confruntare cu versiunea românească.

Es poltert der Zug dutch die Mondscheinnacht,
die Räder drohnen tind rasen.

' Biblioteca Academiei Române, Manuscrise, cota .3.307/1955; poezia ***Feliruirul,*** datată 1912 şi publicată în 1913, în volumul ***Din umbra zidurilor.***

Stil! sitz' ich im Polster und halte die Wacht
unter sieben schnarchenden Nasen.
Die Lampc flackert und zittert und zuckt,
und der Wagen rasselt und riittelt und ruckt,
und weit, wie ins Reich der Gespenster,
weit blick' ich hinaus in das dammrigc Licht,
und schcmenhaft sch.au' ich mein blasses Gesicht
im lampenbeschienen Fenster.

Da rast es **nun** hin mit dem brausenden Zug
an Wiesen und Wäldern voriiber,
Liber Mauern, Stakete und Bäume im Elug,
und truber blickt es und truber,
und jctzo, wahrhaftig, ich täusche mich nicht,
jetzt rollen iiber mein Schattengesicht
zwei schwere und leuchtende Tränen.
Und tief in der Brust mir klingt es und singt's,
und fiebernd das Herz und die Puise durchdringt's,
etn wildes, eîn brennendes Sehnen.

Ein Sehnen hinaus in das Mondscheinreich,
das fiiegend die Drähte durchschneiden.
Sie tauchen hernieder und steigen zugleich,
vom Zauber der Nacht mich zu scheiden.
Doch ich blicke hinaus, und das Herz wird mir weit,
und ich Iulie mich ein in die selige Zeît,
wo nächtlich tanzte am Weiher
auf Mondlichstrahien die Elfenmaid,
dazu ihr vom minniger Wonne und Eeid
der Elfe spiel te die Eeier.

Der Elfe, er spiel te die Eeier so schon,
die Gräslein mussten ihm lauschen,
der Miihlbach im Sturzc vernahm's und blieb stehn,
vergessend sein eigenes Rauschen.
Maiblume und Rotklee weineten Tau,
und wonnige Schauer durchbebten die Au,
und Sânger lausehten "mi Haine.
Sie lausehten und lernten vom Elfen gar viei
und stimmten ihr duftendes Saitenspiel
so zaubrisch und rein wie das seine.

Voriiber, voriiber im sausenden Takt!
Kein Zaubet nimmt dich gefangen,
der du schwindelhoch iiber dem Katarakt

und tief durch die Berge gegangen.
Du rasender Pulsschlag der fiebernden Weit,
du Därnon, der in den Armen mich halt
und trägt zu entlegener Ferne!
Ich bliebe so gerne im Mondenschein
und lauschte so gerne verschwiegen allein
Der Zwiesprach' seliger Sterne!
Rauchwolken verhullen das dämmernde Bild
und schlingen weisswogende Reigen.
Doch unter mir stampft es und schmettert es wild,
und unter mir will es nicht schweigen.
Es klingt wie ein Achzen, es rieselt wie Schweiss,
als schleppten Zyklopen hin iiber das Gleis
den Zug auf ehernen Armen.
Und wie ich noch lausche beklommen und bang,
da wird aus dem Chaos ein Donnergesang,
zum Grauen zugleich und Erbarmen:
„Wir tragen euch hin durch die duftende Nacht,
mit keuchenden Kehlen und Briisten.
Wir haben euch giildene Häuser gemacht,
indessen wîe Geier wir nisten.
Wir schafTen euch Kieider, Wir backen euch Brot.
Ihr schaft uns den grinsenden, winselnden Tod.
Wir wollen die Ketten zerbrechen.
Uns dvirstet, uns diirstet nach eurem Gut!
Uns diirstet, uns diirstet nach eurem Blut!
Wir wollen uns rächen, uns rächen!
Wohl sind wir ein rauhes, blutdiirstend Geschlecht,
mit schwieligen Händen und Herzen.
Doch gebt uns zum Eeben, zum Strcben ein Recht
und nehrnt uns die East unsrer Schmerzen!
Ia, konnten wir atmen, im keuchenden Eauf,
nur einmal erquickend, tief innethch auf,
so, weil du den Elfen bewundert,
so sängen wir dîr mit Donnergeton
das Lied, so finster und doch so schon,
das Lied von unserm jahrhundert!
Willst ternen, Poetlein, das heilige Lied,
so lausche dem Rasseln der Schienen,
so meide das sehläfrige, tändelnde Ried
und folge dem Gang der Maschinen;

beachtc den Punken im singcnden Draht,
des SchifTcs schwindelnden Wolkenpfad,
und weîter, o heugc dich nieder
zum Herzen der Armen, mitleidig und mild,
und was **es** dir zitternd und wcinend enthullt,
ersteh' es in Toncn dir wîeder!"

Es poltert der Zug durcb die Mondscheinnacht,
die Rader drohnen und rasen.
Scill sicz' ich im Polster und halte die Waeht
unter sieben schnarchenden Nasen.
Die lampe rlaekert und zittert und zuckt,
und der Wageu rasselr und ruttelt und ruckt,
und tief aus dem Chaos der Tone,
da quiilt es, da drăngt es, da perlt es empor
wie Hymnengesänge, bezaubernd mein Ohr,
in erdenverklărendcr Schone.

Und leise auf sehwîllt es, und ebbend verhailt's
im schmetternden Eisengeklirre.
Und wieder **ei** waeht es, und himmclauf wallt**'s**
hervor aus dem Tonegewirre.
Und immer von neuem versinkt es und steigt.
Und endlich verweht's im Tumuhe und schwcigt
und lässt mir ein heisses Begehren,
das sinneberuckende Zaubcrgeton
von himmlischen Lenzen auf irdischen Hohn
zu Ende, zu Ende zu horeu.

Goga s-a arătat intens preocupat de continua perfectare a traducerii sale; un manuscris găsit de Olimpiu Boitoş la Tipografia „Dacia Traianâ" din Sibiu atestă acest lucru.

Cum ii era obiceiul, poetul a făcut serioase intervenţii după publicarea ei în „Luceafărul", chiar pe o pagină tipărită a revistei, cum se poate vedea din numărul reprodus după O. Boitoş: ***Din laboratorul literar al lui O. Goga — cazul poeziei „In tren",*** Sibiu, 1942. E neîndoios că poezia aceasta l-a atras pe Goga în primul rând prin puternicul ei caracter social. Poezia ***In tren*** a fost şi este considerată o piesă antologică pentru preocupările sociale ale literaturii naturaliste. A se vedea, de pddă, lucrarea ***Vom Naturali sinus zur neuen Volksdichtung,*** voi. I, din colecţia „Deutsche Literatur in Entwicklungsreiben" (Leipzig, 1936, Ph. Reclam jun.).

în ***Dichtung und Dichter der Zeit*** (Leipzig, 1911), Albert Soergel stabileşte o paralelă intre ***lm Nachlzugât;*** G. Hauptmann şi ***Bucb der Zeit*** (1885, ***Gartea timpului)*** de Arno Holz, fruntaşa! naturalismului german.

El relevă discrepanţa dintre „Dichrertraum" (visul poetului) şi „Erdenwirklichkeit" (realitate terestră), două noţiuni care stau şi la baza analizei lui O. Boitoş. Tematica socială se conturează mai precis la G. Hauprmann. Poezia lui G. Hauptmann, simptomatică pentru vremea aceea, fără să fie deosebit de valoroasă, este paradoxală în sensul câ ea conţine diferite acumulări culturale, provenite mai ales dm literatura romantică şi realista a secolului al XlXdea. Distribuirea armonioasă a elementelor epice, dramatice şi lirice ne face să afirmăm că ***lm Naehtzug*** este o baladă în care substanţa epică este puternic lirizată.

Traducerea lui Goga este excelentă. Soluţiile stilistice sunt foarte apropiate de original.

Metrul originalului este iambic-anapestic, cel al traducerii la fel, ceea ce conferă întregii poezii un ritm vioi, dinamic.

Finalul poeziei este în spiritul „ironici romantice", categorie estetică subiectivistă a romantismului german, care recunoaşte supremaţia ficţiunii, a fanteziei. Traducerea lui Goga dovedeşte o cunoaştere aprofundată a limbii germane, a diferitelor tradiţii stilistice, de la stilul ecleziastic luteran, iniţiat dc strălucita pană a lui Luther, până la stilul diferitelor curente literare, dinrre care mai cu seamă acela a) romantismului şi „realismului poetic" din secolul al XlX-lea ***(„poetiseber Realismus").***

„Poezia ***în tren,*** pe care Goga o publică în «Luceafărul» cu subtitlul «după Gerhart Hauptmann», sugerând părerea unei anumite libertăţi în tălmăcirea originalului, este – zice O. Boitoş în studiu) citat - în realitate o traducere destul de scrupuloasă. Nu numai concepţia poeziei şi structura ei prozodică sunt respectate, dar chiar şi anume figuri de stil sunt redate, ceea ce dovedeşte o apreciere din partea poetului român a operei alese şi un efort susţinut pentru cucerirea valorilor ei estetice pe scara literaturii române. Hauptmann întrebuinţează de câteva ori aliteraţia ca mijloc de sugestie, pentru potenţatea efectului unei descrieri. Procedeul se găseşte şi în traducere, şl anume o dată chiar la acelaşi vers. Vrând să sugereze zgomotul produs de goana trenului, poetul german spune:

Es poltert der Zug durch die Mondscheinnacht.
Dic Răder driihnen und rasen.

In traducerea lui Goga ideea e exprimată prin următoarele versuri:

în goană sălbatic câmpiei s-aşterne
Şi tropotă trenul în noapte.

Acelaşi efect îl obţine Hauptmann uneori prin repetare, figură care, de asemenea, se găseşte şi în traducerea lui Goga:

Fugarul sălbatec s-avântă-nainte
Şi urlă şi geme şi tună.

Aceste două versuri frumoase exprimă acelaşi obsedant moment într-o versiune care este superioară originalului ca putere de sugestie. Nu lipsesc însă nici deosebirile faţă de original. Însuşi titlul poeziei nu este redat exact, în loc să spună ***In trenul de noapte,*** cum ar fi pretins o traducere fidelă, Goga s-a mulţumit cu un titlu mai scurt - ***In tren*** - lipsit de oarecare profunzime. I.a fel, când e vorba să caractetizeze noaptea, Hauptmann spune dintr-o dată că era o «noapte cu lună» ***{Mondscheinnacht),*** pe când la poetul român amănuntul se iveşte numai mai târziu, atunci când apar efectele de vraje ale poeticului astru. Mai sunt şi alte deosebiri de felul acesta, dar ele nu sunt atât de mari încât să diferenţieze cele două texte ca sens, şi lucrarea lui Goga tot o traducere rămâne. Totuşi, deosebirile sunt cât se poate de semnificative pentru stilurile celor doi poeţi. Preciziunea pe care am constatat-o în cele două cazuri semnalate acum stăruie la poetul german în fiecare moment. El caută anunţe trăsături caracteristice şi nu ezită să le redea chiar şi atunci când sunt vulgare, ceea ce Goga evită. [...] Avem aici un exemplu tipic de stil naturalist, pe care Goga nu şi l-a însuşit pentru că naturalismul nu era o formulă potrivită cu structura lui sufletească".

Iată acum deosebirile dintre cele două variante ale traducerii lui Goga:

v. 1, în revistă: „în goană ***sălbatic*** câmpiei s-aşterne";
în versiunea revăzută: „In goană ***vrăjmaşe*** câmpiei s-aşterne",

v. 7, în revistă: „Departe în ***noaptea*** albastră";
în versiunea revăzută: „Departe în ***zarea*** albastră",

v. 8, în revistă: ***„Privirea-mi colindă*** lumina râzleaţă";
în versiunea revăzută: ***„Mă fură pe câmpuri*** lumina răzleaţă",

v. 16, în revistă: „Un ***picur răsare-rni*** genele grele";
în versiunea revăzută: „Un ***strop mi se scurte din*** genele gtele".

v. 17, în revistă: ***„Şi-n tremur*** obrazu-mi prelinge";
în versiunea revăzută: ***„Alene*** obrazu-mi prelinge",

v. 18, în revistă: ***„Şi lacrirna-n pieptu-mi un cântec*** învie";
în versiunea revăzută: ***„Se strecură-n suflet şi acolo-mi*** învie",

v. 19, în revistă: ***„Şi înima-ntreagă îi cade-n*** robie";
în versiunea revăzută: ***„Un glas care tainic mă prindc-n*** robie",

v. 20, în revistă: ***„Sălbatic*** un dor ***mă încinge";***
în versiunea revăzută: ***„In inim-un*** dor ***mi se-ncinge".***

v. 26, în revistă: ***„Vrăjindu-mi icoană*** din vremuri uitate";
în versiunea revăzută: ***„Dezgroapă icoane*** din vremuri uitate",

v. 31, în revistă: ***„Cântarea măiastră*** în noapte pătrunde";
în versiunea revăzută: ***„Doinirea lor parcă*** în noapte pătrunde",

v. 38, în revistă: „Ascultă şi-nvaţă ***cântarea*** măiastră";
în versiunea revăzută: „Ascultă şi-nvaţă ***doinirea*** măiastră".

v. 43, în revistă: ***„le-avânţi*** peste ape cu repezi răsfrângeri";
în versiunea revăzută: ***„Te-azvârli*** peste ape cu repezi răsfrângeri".

v. 45, în revistă: „Tu, ***tremur*** sălbatic al lumii pripite";
în versiunea revăzută: „Tu, ***chiot*** sălbatic al lumii pripite",

v. 53, în revistă: ***„Fugarul sălbatic s-avântă-mimt";***
în versiunea revăzută: ***„Fugaru-ndărătnic goneşte-na\nzc".***

v. 55, în tevistă: „Şi trupu-i asudă - cu ***braţe vrăjmaşe";***
în versiunea revăzută: „Şi trupu-i asudă - cu ***mâini uriaşe".***

v. 56, în tevistă: ***„lini*** pare că zmeii îl duc pe ogaşe";
în versiunea revăzută: ***„Se*** pare că zmeii il duc pe ogaşe".

v. 58, în revistă: ***„Şi cum ţinpri veghi ulMpsii*** de repaos";
în versiunea revăzută: ***„Aşa stând de veghe*** lipsit de repaos".

v. 59, în revistă: ***„Aud cum un*** cântec purcese din haos";
în versiunea revăzută: ***„Deodată alt*** cântec purcese din haos"

v. 63, în revistă: „Noi n-avem bordeie şi ***manile*** noastte";
în versiunea revăzută: „Noi n-avem bordeie şi ***palmele*** noastre"

v. 74, în revistă: ***„Vor*** bietele inimi trudite";
în versiunea revăzută: ***„Cer*** bietele inimi trudite",

v. 76, în revistă: ***„Un tremur*** din vaierul nosttu din suflet";
în versiunea revăzută: ***„Unpicur*** din vaierul nostru din suflet"

v. 78, în revistă: ***„Zdrobire-ar*** a ielelor horă răzleaţă";
în versiunea revăzută: ***„Ar frânge*** a ielelor horă răzleaţă".

v. 81, în revistă: „Poete, ***cântarea de vrei tu să-nveţi";***
în versiunea revăzută: „Poete, ***tu hora de vrei să ne-o-nveţi'***

v. 82, în revistă: „Ascultâ-1 ***al*** ocnei sobol";
în versiunea revăzută: „Ascultă-I ***pe-alocnei*** sobol",

v. 84. în revistă: ***„Grăbeşte Am*** crângul domol";
în versiunea revăzută: ***„Tu du-te*** din crângul domol",

v. 87, în revistă: „ŞV-apleacă-ţi utechea cu jale";
în versiunea revăzută: „Apleacă-ţi urechea cu jale",

v. 89, în revistă: ***„Şi toate ce-n tremur,*** plângând, cl ţi-a spus";
în versiunea revăzută: ***„Şi câte-n sughiţuri,*** plângând, el ţi-a spus'

v. 96, în revistă „Când roata s-avântă şi-n ***vaiet*** tresare";
în versiunea revăzută: „Când roata s-avântă şi-n ***vaier*** tresare'

v. 98, în tevistă: ***„Cântare de slavă şi-ntrupă-se-n*** pripă";
în versiunea revăzută: ***„Cântarea cea nouă mă-nvăluie-n*** pripă

v. 99, în revistă: ***„Cu tremura-i dulce*** vrăjindu-mi ***o*** clipă";
în versiunea revăzută: ***„Cu glasul ei proaspăt vtăjindu-mi pe*** clipă".

Varianta a doua e mai corectă şi mai atrăgătoare, scoate mai mult in evidenţă simţul armoniei, asigură frazelor o structură mai omogenă, le precizează mai bine sensurile (pentru aceasta poetul îşi ia libertăţi mai mari decât în prima variantă), evită monotonia repetării unor cuvinte, asperităţile de limbă şi neclarităţile de conţinut. In ediţia noastră publicăm această a doua variantă.

(p. 542) TRAGEDIE
(de Richatd Delmel)

A fost tradusă pentru a o publica în finalul articolului ***Scrisoare deschisă către dl. Alexandru Vaida*** din voi. ***Ce e „Tribuna"zilelor noastre?,*** Arad, 1911, p. 93-94.

POEZII (1973)

(p. 546) CÂT DE CERESC E VALSUL LIN

Semnată „Octavian Goga student", poezia, datată: „Sibiu, 2 martie 1898", reprezintă o improvizaţie pe un album de amintiri, din perioada studiilor liceale la Sibiu (Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1973, p. 48).

(p. 547) ANA SI LIARAPUL

Scrisă în 1900 cu cerneală în caietul de limba latină, f. 10-11. Se remarcă influenţa folclorului sau a baladelor lui D. Bolintineanu din ***Florile Bosforului*** şi a lui V. Alecsandri ***(Ibidem,*** p. 49).

(p. 550) BUFEI

Scrisă cu cerneală pe când era elev în clasa ultimă la „Gimnaziul român greco-ortodox" din Braşov, la începutul anului 1900. Manuscrisul original, semnat ***Octavian,*** se află în caietul de limba latină al lui Octavian Goga, f. 13 ***[Ibidem,*** p. 52).

(p. 552) E PACE. - MIEZUL NOPŢEI BATE

Din caietul de limba latină, din 1900, f. 34. Semnat ***Octavian Goga.*** Poetul a mai scris încă două poezii cu acest titlu, ambele publicate ***(Ibidem,*** P- 54).

(p. 553) TE VAIET PIEPTUL MEU USCAT!

în manuscrisul original (filă volantă), datând din 1900, între strofele 1-2 se află următoarele patru versuri tăiate cu creionul:

Ce milă ar încremeni
în ochiul vost' îngândurat
Din muta voastră tresărire
Din ochiul vost' îngândurat.

(Vezi, Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite si prezentate de Dan Smântânescu, P- 54)

(p. 554) DIN VREMURI VECHI

Scrisă în .1900 cu creionul în caietul de limba latină, f. *36-37.* „Cântată muză" poate fi efemera iubită Icnită Cernea din Braşov ***{Ibidem,*** p. 57).

(p. 556) POVESTEA MEA

Datată 2 aprilie [1900], este scrisă cu creionul în caietul de limba latină, f, 49-50. A fost publicată de Dan Smântânescu, fără strofele 3 şi 5, în revista ,Astra" (Braşov), II, nr. 8 (15), august 1967, p. 9. Variantă la strofa 3:

Când cu mintea cumpătată
As pune-o la cumpănit
Mi s-ar părea-mpestriţată
Ca un chip de cari s-arată
Unui creer bolnăvit

La finalul manuscrisului se aflau următoarele versuri, şterse însă de poet;

Tu ştii că povestea-ntreagă
E trecutul tău în zbor
Ce nu-1 spui în chip de şagă,
Ba din el la tine' se-ncheagă
Un vis pentru viitor.

(Vezi, Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p.60)

(p. 557) [VESEL, IUBITA MEA]

Improvizaţie în ritm de horă, scrisă în 1900, pe caietul de limba latină, cu creionul, f. 58 ***(Ibidem,*** p. 61).

(p. 558) [VESELCEATA NOASTR'...]

Scrisă în 1900 cu creionul pe aceeaşi f. 58 a caietului de limba latină. Acelaşi ritm de horă ***(Ibidem,*** p. 62). "

(p. 559) INIMA...

începutul unei poezii meditative, rămasă în forma incipientă. Octavian Goga, de tânăr, a manifestat o vie predilecţie spre filozofare. Multe din poeziile sale cuprind secvenţe dc originală şi chiar scânteietoare gândire. Meditaţia filosofică l-a îndemnat să aştearnă scurte speculaţii axiomatice, unele risipite versificat în manuscrise, altele redactate în ptoză; au fost publicate în diferite periodice şi adunate de ***Veturta Goga*** în valorosul ***Octavian Goga: Pagini noi,*** E)ucureşti,1966, Editura Tineretului, p. 57-84, sub titlul ***Fărâmiţări*** (Cf. Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p. 63).

Vezi şi poezia ***huma,*** din volumul ***Din umbra zidurilor*** (1913).

(p. 560) ÎDE-AŞ SPUNE.

Scrisă în 1900 cu creionul, f. 80 a caietului de limba latină. Să fie tot inspiraţie din iubirea penttu Lenita Cernea?

«Câte-un moment, câte-o întâmplate
neprevăzută... naşte - versul.»

(Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p. 64)

(p. 561) DOMNIŞOAREI L.

Scrisă în 1900 cu creionul, f. 81-82, în caietul de limba latină. Tânărul (avea 19 ani), împătimit de făptura plină de senzualitate a Ixnitei, simte fiorul inspiraţiei ori de câte ori îi apare silueta legănătoare, plină de un evocator farmec, a iubitei. O mărturiseşte în „moto-ul" pus la începutul poeziei ***{Ibidem,*** p. 65).

(p. 568) [MÂINE-S ROSALE]

Improvizaţie cu creionul pe verso-ul notelor originale (1900) ale cântecului Matgarctei Bruch, op. 86, nr. 5 - *In* ***valea Muzei.*** Probabil, concepută la o berărie din Sibiu, ca o parodie după cântecul care are următoarele versuri:

Şade-o fată plângând lâng-o cale
In haină cârpită, în rupte sandale.
Mâne-s Rosale... mâne-s Rosale!
In mâini are fiori şi vântul o bate
Bălaicle-i plete sunt tău încurcate.
Mâne-s Rosale... mâne-s Rosale!
Arde-un soare cumplit
De stânci s-a lovit
Prin spin s-a rănit

Ea plânge cumplit,
Şi mâne-s Rosale... mâne-s Rosale!

Cârpeşte-ţi curând
Săracul vestmânt
Spală ochi zglobiu
Căci e vara, să ştiu
Mâne-s Rosale... Mâne-s Rosale!

(Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p. 73)

(p. 569) [AZI AM CUPE LINIŞTITE]

Din caietul de limba latină, f. 7, scrisă în [1900], cu creionul, pe o schiţă ce conturează o clepsidră. Jumătate din pagină, pe care probabil era scrisă continuarea acestor versuri, a fost tuptă. Pe verso-ul filei, O. Goga a consemnat: ***„2Măiu.*** — O zi memorabilă. Primul act din comedia vieţii mele, act care s-a anunţat, în loc de clopoţel, cu o tuşă strajntcă şi-n loc de cottină mi s-au ridicat plămânii în sus scoţându-mi la iveală ceva cât se poate de rar: ***«sânge».—*** Te salut, «madame Oftica». Din câte acte îţi va consta «comedia»? Mai ai mult? - Perfect comic - să tot râzi."

„3 ***Maiu.*** Comedia mea se apropie de sfârşit. Cel puţin aşa se atată. E bună - să tot râzi!..." (Cf. Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p. 74).

(p. 570) ADEVĂR...
(variantă)

Obsedat de problemele majore puse în această poezie, O. Goga a puttat-o în minte şi a lucrat-o întâi în varianta pe cate o publicăm după manuscrisul original. în „Familia", XXXVI, nr. 51-52, 24 dec. 1900/ 6 ianuarie 1901, p. 604, a apărut cu versurile 16-44 complet diferite faţă de prima variantă pe cate o redăm acum. Deoatece varianta din „Familia" a fost inclusă şi în ediţia „Scriitori români", reproducem integral textul manuscris menţionând că cea mai mare parte (v.16—44) este inedită.

Ca o dovada a intensei pteocupări acordate închegaţii poeziei ***Adevăr,*** vin creionările grăbite prin care O. Goga notează, la diferite pagini din caietul de limba latină, fragmente de versuri survenite în minte ulterior, sub impulsul inspiraţiei. Pe fila 31 din caiet se află varianta următoare la versurile 18-20:

„Te strecori lângă noi, în nopţile-nstelate
De legi la ochi băiatul cu-n văl trandafiriu
Şi smulgi putetea minţel şi-n alte lumi visate
'L-arunci..."

Pe marginea filei 51a caietului, sărind peste alte poezii, revine cu varianta următoare la versurile 29-32:

„O minte-ncărunţită şi-o inimă-nsetată
Din vechea ta comoară - atât ţi-a mai rămas.
La groapa lor in taină te tângui câteodată
Dar ani sădesc în tine o pace idioată."

De asemenea, poetul a compus variante, şterse apoi, pentru următoarele versuri:

22: „Pe cele nc-nţelese, ai vrea să le-nţelegi"
25: „Te freci la ochi şi-ţi pare minciună adevărul"
33: „Dm anii srrecuraţi mai smulge câte-un cias!"

(Cf. Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p. 76-77). Vezi poezia ***Adevăr...,*** în periodice. ***Poezii originale.***

(p. 573) DESPĂRŢIRE... I.ENITEI

Poezia ***Despărţire... Lenitei*** nu trebuie confundată cu poezia ***Despărţire,*** publicată în „Familia", XXXVII, nr. 12, 25 martie/7 aprilie 1901, p. 135. Această poezie a fost scrisă în Răşinari, la 9 iulie 1901, iar în manuscrisul original, caietul de limba latina, f. 38-39, a purtat iniţial titlul: ***Un vis. — Dedicaţie D-rei Lenita.*** Sub acest prim titlu, scris cu creionul, poetul a adăugat: „Tu cate eşti fericirea". Versurile 31-35 au fost adăugate ulterior cu creionul (Cf. Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p. 82).

(p. 575) [PRINTR-O RĂREŞTE DE PALTINI...]

Scrisă în 1901 cu cerneală şi creion, în caietul de limba latină, f. 69-76, tratează, oarecum, tema populară a ***Sburătorului,*** dar se aseamănă în conţinut si cu poemul feeric ***Călin*** al lui Mihai Eminescu (Cf. Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p. 90).

(p- 581) [O STEA ÎŢI LUMINEAZĂ-..

Poezia este din anul 1903, scrisă cu cerneală şi creion pe o foaie volantă. Intre versurile 11 şi 13 este intercalat turnătorul distih, cu acelaşi număr de silabe ca în primele două strofe:

O stea îţi luminează-odată-n viaţă
O clipă şi se pierd' apoi în ciaţâ.

(Cf. Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu P- 93).

(p. 582) [CÂND FRĂMÂNTAT... 1

Versuri scrise pe pagina albă a unei scrisori primite de la prietenul săuT. Bratu din Charlottenburg.(Berlin), la 17 aprilie 1905 (Cf. Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p. 94).

(p. 583) [ÎN OCHII VERZI...]

Poezia este scrisă cu creionul pe verso unui facsimil al „Gazetei Transilvaniei" din Braşov, număr festiv la 50 de ani de la apariţie. Se presupune a fi fost compusă în 1905, cu trimitere la Octavian C. Tăslăuanu, faţade care nutrea resentimente din cauza căsătoriei acestuia cu Adelina Olteanu-Maior, fiinţă pe care O. Goga o iubise profund, propunându-i chiar a o lua de soţie. în corespondenţa dintre poet şi Uarie Chendi, apar tot mai vehemente resentimentele sale faţă de vechiul tovarăş de luptă de la ***Luceafărul.*** Un timp despărţiţi, s-au împăcat după căsătoria Iui O. Goga cu Hortensia Cosma (1906), ca mai târziu drumurile lor să se despartă iarăşi (Cf. Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p. 96).

(p. 585) [DĂ-MI MÂNATĂ...]

Scrisă în 1905 cu creionul pe verso aceleiaşi coperte a revistei „Gazeta Transilvaniei". Expresia: *„Dă-mi* ***mâna***' o foloseşte adesea în scrisorile personale către viiroarea soţie, Tanî (Hortensia Cosma), sau către O.O Tăslăuanu, căruia, în 1915, după o lungă despărţire, la întoarcerea acestuia de pe frontul austriac, i se adresează cu cuvintele: „Dă-mi mâna ta să tăcem laolaltă şi să aşteptăm mai departe" (Octavian Goga, ***Strigăte în pustiu,*** Bucureşti, 1915, p. 81, ***aptul*** Octavian ***Goga., Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p. 97).

(p. 586) SOSPIRI

Poezia este scrisă (a 26 mai 1906 pe două pagini ale unei scrisori trimise cumnatei sale Lucia Cosma, la Timişoara, în timpul grevelor muncitoreşti de acolo. Scrisoarea este semnată Octavian Goga. Poezia, însă, este semnată ***Ottavio.*** Faţă de răzvrătirea glumeaţă a lui Octavian Goga şi de finalul patetic, Lucia Cosma i-a răspuns prin următoarele versuri, parafrazându-l:

„Don Ottavio, Don Ottavio,
A fost scurtă bucuria.
Felinarele le-aprinse
larâş maica poliţia.

Don Ottavio, Don Ottavio,
Fluturaş cum eşti matale
Te compătimesc clin suflet
Ea procesele-verbale.

Don Ottavio, Don Ottavio.
Şi-aici cântă Filomele
Dar şi ele sunt burgheze
Nu prea ştiu arii rebele."

în scrisoare face aluzie la ***„consistoriut*** de la Asociaţia „Astta" din Sibiu, al cărei secretar era poetul, trebuind deci să se ocupe de plicticoase probleme administrative, redactând procesele-verbale.

Sub urmi, marele şi încântătorul parc din Sibiu. îndată după căsătoria cu Hortensia (Tani) Cosma, Goga a locuit într-o vilă la marginea acestui parc (Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite si prezentate de Dan Smântânescu, p. 99-100).

(p- 588) [PE BOLTA CERIULUI...]

Poezia, din 1902, este scrisă cu creionul pe o filă volantă. „Copăcele" era, în Răşinari, locul unde flăcăii şi fetele se adunau duminica în Postul Mare, când nu se putea merge la horă în sat (Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p. 101).

(p- 589) [CÂND VIN DIN LUMEA.

Poezia este scrisă cu creionul pe verso unei scrisori adresate lui Octavian Goga de D.A. Teodorii la 25 iulie 1909 (Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p. 102).

(p. 591) [ÎN ZORI DE ZI...]

Improvizaţie din 1911 pe spaţiile albe ale unei scrisori cuprinzând o poemă germană, fără menţionarea autorului acesteia, intitulată ***Schon Gretlein.*** Poezia trimite la climatul psihologic al ***Sburăiorului\u*** Hcliade Rădulescu (Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p. 104).

(p. 592) [DRĂCUŞOR ROTUND ŞI RUMEN]

Poezie improvizată în 1911 de Oct. Goga pentru fetiţa lui liane Chendi - Lctiţia. Goga iubea copiii, de care nu a avut parte; asa cum mărturisea pr. Vasile Popovici din Oradea, prima Iui soţie, Hortensia, a născut doi gemeni morţi. Sentimentele sale duioase s-au revărsat în aceste

gingaşe versuri închinate copilei bunului său prieten Ilarie Chendi. (Vezi şi Vasile Netea, ***Ilarie Chendi, pagini de critici..*** Editura pentru Literatură, 1969, p. XXVIII; Radu A. Stetescu, ***De vorbă cu d-na Ana Chendi,*** în „Universul literar", 3 decembrie 1938; ***apud,*** Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p. 105-106.)

(p. 593) [VERSURI RĂZLEŢE]

Aceste versuri, independente unele de altele, au fost scrise pe verso unei scrisori trimise poetului de cătte Camil Cosmin din Bucureşti, cate, la 26 iunie 1911, îi solicita aprobarea şi sprijinul de a traduce în limba germană „una din osebitele Dumneavoastră poezii", fără a indica titlul poeziei (Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p. 108).

(p 594) [DE CÂND TE-AI DUS...]

Scrisă pc un plic care poartă ştampila: „Sibiu, 17 iulie 1911" (unde e aproape ilizibilă), poezia a fost ttanscrisă mai clar pe o foaie separată. Versurile sunt scrise sub impresia morţii premature a surorii lui Victoria (Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate dc Dan Smântânescu, p. 110).

(p. 596) VATRA

Este scrisă pe o filă dintr-un caiet de amintiri al Fatmei, a doua soţie a lui O.C. Tăslăuanu. Sub semnătură poetul a scris luna: „Ianuarie", probabil 1919; comunicată lui Dan Smântânescu de fiica Fatmei, Dafnta Voiculescu (Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p. 113).

(p. 597) [UN BASM DE MULT...]

Semnată Octavian Goga, poezia este scrisă pe acelaşi caiet dc amintiri al Fatmei. Poartă data „sfârşit de toamnă" 1919; comunicată lui Dan Smântânescu de Dafina Voiculescu (Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p. 114).

(p. 598) TOAMNĂ

Publicată prima oară de Gh. Bulgăr, în revista „Argeş", Piteşti, an Hi, nr. 4 (23), aprilie 1968. în nota explicativă Gh. Bulgăr menţionează: „Posesorul anonim al unui volum din postumele lui [O. Goga] - ***Din larg,*** mi-a ttimis-o pe o foaie lipită pe coperta cârtii". Cuvântul în paranteze

I

drepte (versul 5) a fost ilizibil şi ca atare, prin asociaţie cu sensul contextului, a fost presupus. Pornind de la versul 8 în care e vorba de „firele cărunte", Dan Smântânescu o datează după 1925 (Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p. 115).

(p. 599) |A FOST DEMULT...J

Face parte din poeziile pe care Octavian Goga le-a compus în timpul idilei sale de dragoste cu învăţătoarea Aurelia Rusu (anii 1900-1901). Au fost descoperite de către Victor Ilieşiu la Aurelia Rusu, stabilită în comuna Bontăeni (Maramureş), şi publicate în studiul său O ***etapă necunoscută a vieţii şi operei lui Octavian Goga,*** în ***Pimbă şi literatură,*** voi. XVII, Bucureşti, 1968, p. 133—146 (Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p. 119).

(p. 600) [TREMURA EIN...]

Face parte din seria poeziilor scrise în anii 1900-1901. A fost publicată dc Victor Ilieşiu, O ***etapă necunoscută a vieţii şi operei lui Octavian Goga, loc. cit.,*** p. 140, cu titlul: ***Un cânt pribeag (Octavian*** Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p. 120).

(p. 601) [CÂND PRIVESC...]

Poezie din 1900; publicată de Victor Ilieşiu în ***O etapă necunoscută a vieţii şi operei lui Octavian Goga. loc. cit.***, p. 141 (Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p. 121).

(p. 602) [CA CELE VECHI SĂ NU LE UIŢI]

Catren scris în 1900, publicat de Victor Ilieşiu, O ***etapă necunoscută a vieţii şi operei lui Octavian Goga, loc. cit.,*** p. 141 (Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şt prezentate de Dan Smântânescu, p. 122).

(p. 603) [DIN TOIUL VREMILOR...]

Poezie din anii 1900-1901, publicată de Victor Ilieşiu, ***O etapă necunoscută a vieţii şi operei lui Octavian Goga, loc. cit.,*** p. 141 (Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p. 123).

(p. 604) [E-ATÂT DE MARE...]

Scrisă în anii 1900-1901, poezia a fost publicată de Victor Ilieşiu, O ***etapă necunoscută a vieţii şi operei lui Octavian Goga, loc. cil.,*** p. 142

(Ocravian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p. 124).

(p. 605) [CÂND ÎMI APARE...]

Poezie din anii 1900-1901, a fost publicată, cu titlul ***Icoana vremilor trecute,*** de Victor Ilieşiu, O ***etapă necunoscută a vieţii şi operei lui Octavian Goga, loc. cit.,*** p. 142 (Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p. 125).

(p. 606) [DIN STELELE DE PE AZUR]

Scrisă în 1900-1901; publicată de Victor Ilieşiu, O ***etapă necunoscută a vieţii şi operei lui Octavian Goga, loc. cit.,*** p. 142. Poetul face aluzie la talentul Aureliei Rusu pentru pictură. Ea îi trimitea, din când în când, câte un mic desen, o acuarelă etc. (Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate dc Dan Smântânescu, p. 126).

(p. 607) [DIN VALUL VREMII...]

Scrisă în 1900—1901: publicată de Victor Ilieşiu, O ***etapă necunoscută a vieţii şi operei lui Octavian Goga, loc. cit.,*** p. 142 (Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p. 127).

(p. 608) [ŞI DACĂ...]

Scrisă în 1900-1901; publicată de Victor Ilieşiu, O ***etapă necunoscută a vieţii şi operei lui Octavian Goga, loc. cil.,*** p. 143. Influenţată de poezia lui Mibai Eminescu: ***Şi clacă ramuri bal in geam*** (Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite si prezentate de Dan Smântânescu, p. 128).

(p. 609) [PE DRUM M-OPRESC...]

Poezie din 1901, publicată dc Victor Ilieşiu, ***O etapă necunoscută a vieţii şi operei lui Octavian Goga, loc. cit.,*** p. 143—144 (Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p. 129).

(p. 614) POVESTE DE ANUL NOU

Publicată în „Luceafărul", an II, nr. 2, 15 ianuarie 1903, p. 22-23.

Despre această poezie, Oct. C. Tăslăuanu dă importante informaţii: „Goga a dat expresie, în versuri, nesfârşitelor noastre discuţii. Era un articol politic versificat, în care se punea problema liberării noastre de sub jugul strein. Pentru mine această poezie a fost o dovadă ce comori ascunde talentul lui Goga. A fost cea dintâi poezie care m-a convins de ce e în stare

să scrie Goga, dacă se hotărăşte să îmbrăţişeze inspiraţia naţională în creaţiunile sale. Pe atunci stătea încă la răspântie de drumuri!..." Varianta la partea a doua a poeziei după facsimilul lui O.C. Tăslăuanu;

„Să va întinde o horă, horă mare
S-a prinde-atunci si Cosânzeana-n horă
Şi cântăreţ va fi bătrânul codru
Şi blândul glas al fetelor fecioare.
De sub zăvor ieşi-va mândra Doină
l.u'i Făt-Frumos cunună aducându-i.
Şi va nunti întreg-întregul ostrov
Şi călăreţi s-or aduna în cete
Toţi doritori să vadă buzduganul
Şi moşi bătrâni cu barba de zăpadă
în lung şireag, venî-vor patru sate,
Aducători de pânc şi de sare
Pe Făt-Frumos sâ-1 puie
Mare Vornic.

Voioşi zâmbi-vor trandafirii galb>eni
in bjetul ostrov-mândrul tai mic ostrov..

Acum te du bătrâne neputincios
Cuvântul nost' de rugăciune spune-l!"
Octavian

Se vădeşte pu
Goga expri
coperite şi prezentate de Dan Smantanescu, p. (39-140)

(p. 618)

CANTORUL CIMPOI
(variantă)

Publicată în „Luceafărul", II, nr. 3, februarie 1903, p. 46, sub semnătura ***Octavian.*** Forma aceasta este anterioară cu cinci ani celei definitive, din volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909) reprodusă aproape concomitent şi în „Luceafărul", an II, nr. 6, 16 martie 1909, p. 128, după ce mai întâi apăruse în „Ţara Noasrră", an II, nr. 38, septembrie 1908, p. 412 (Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p. 142). Ultimele trei strofe din variantă sunt identice cu cele din forma definitivă.

(p. 620)

SĂRBĂTOARE

Publicată în „Luceafărul", II, nr. 3, 15 ianuarie 1903, p. 59, sub pseudonimul ***NICU.*** In nota de ia ***Poşta rerktcţiei*** a aceluiaşi număr,

O. Goga scria: „Poesia ***Sărbătoare*** să publică cu unele înlocuiri de cuvinte. Genul acestor poesii merită să-1 cultivăm cât mai mult!" (Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p. 143-144).

(p. 621)

ÎN ZADAR

Publicată în „Luceafărul", II, nr. 4, 15 februarie 1903, p. 74, sub pseudonimul ***LIA*** (Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p. 145).

(p. 623)

CÂNTECE (I—II)

Publicate în „Luceafărul", II, nr, 5, 1 martie 1903, p. 83, sub semnătura ***Nic. Otavă.*** O particularitate prozodică a acestor versuri, demnă de subliniat, este folosirea aceleiaşi rime pentru fiecare grupă de cinci versuri, ceea ce dă originalitate şi muzicalitate. Scrise în factură populară, confirmă înclinarea pe care poerul a avut-o permanent pentru versul popular (Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p. 147).

(p. 627)

AM PLÂNS

Publicată în „Luceafărul", an II, nr. 6, 15 martie 1903, p. 109; semnată cu trei steluţe, motiv pentru care editorii s-au ferit a o insera printre creaţiile lui Octavian Goga. O.C. Tăslăuanu atribuie în mod ferm această poezie lui Octavian Goga. însuşi Goga îşi declară paternitatea în polemica ce-a purtat-o în jurul poeziei ***De-aş fi*** („Luceafărul", an II, nr. 12-13, 1 aprilie 1903, p. 211), semnată, ca şi ***Amplăns,*** cu trei steluţe, dar ambele trecute la tabla de materii sub pseudonimul ***Sirius.*** Prin lămuririle de la ***Poşta redacţiei*** (p. 260) se confirmă că, deşi menţionate sub pseudonimul ***Sirius,*** aceste poezii aparţin lui O. Goga. Deci o nouă confirmare că O. Goga a semnat şi cu pseudonimul ***Sirius*** (Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p. 151).

(p. 631)

DE-AŞ FI...

Ia apariţia ei, în „Luceafărul", II, nr. 12—13, I aprilie 1903, p. 211 poezia a provocat o reacţie puternică, în contextul disputei pasivism-activism din mişcarea naţională a românilor din Transilvania. Deşi în loc de semnătură au apărut trei steluţe, totuşi cititorii au identificat lesne pe autor: ***Octavian Goga.*** O.C. Tăslăuanu, în ***Amintiri de la Luceafărul,*** Bucureşti (1936), p. 111-112, arată: „Poezia era semnată cu trei steluţe

şi a fâcut vâlvă în Ardeal. Era mărturisirea de credinţă a unui răzvrătit, pe care lumea patriarhală a satelor cu preoţi în frunte, nu o putea lăsa neobservată. Ne-am pomenit cu numere tefuzate, iar băttâna ***Gazeta Transilvaniei de*** la Btaşov atribuia poezia unui «deseteierat din generaţia tânără»». Autorul poeziei era Octavian Goga, cate toată viaţa lui a fost un tăzvrătit". In „Luceafărul", an IF, nr. 14-15, spre a înlătura atacurile absurde, însuşi poetul, sub semnătura Othmar, răspundea la ***Posta redacţiei*** nedumeririlor: „Dacă poezia ar ceti-o încă o dată, d-nealor de la ***Gazeta Transilvaniei,*** s-ar putea convinge că poezia ***De-asji...*** nu conţine decât: dispreţ pentru spiritele umilite de cerşitor şi admiraţie pentru luptătorii îndrăzneţi, conştii de forţele proprii. Gât pentru ***formă,*** înţelegem să facă cineva obiecţiuni, fondul însă, bineînţeles dacă cetitorul îl înţelege, esprimă de-a dreptul un ascendent moral. Şi, făcând aplicare la poporul nostru, credem că o doză cât dc minimală de încredere proprie, i-ar folosi mai mult ca veacurile dc slugărnicie şi umilinţă. Clara pacta!..." (Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p. 156-1 57).

(p. 6.32) RĂMÂI...

Publicata în „Luceafărul", an II, nr. 12, 1 iulie 1903. Poezia ***Rămâi...,*** setisă la Blaj (iunie—iulic 1903), este legată de despăttţitea poetului de învăţătoarea Aurelia Rusu. Interesantă este imaginea obsedată a „trandafirilor galbeni" care apar şi aici ca şi în poezia ***Poveste de Anul Nou*** („Luceafărul", an II, nr. 1, 1 ianuarie 1903, p. 22-23) (Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p. 155).

(p. 639) COPILUL MEU

(după Carmen Sylva)

A fost publicată în „Luceafărul", an III, nr. 2, mai 1904, p. 67. In poezie, regina EJisabeta (Carmen Sylva) îşi plânge jalea şi însingurarea resimţite după moartea unicei fiice Măria (27 septembrie 1870-28 martie 1874) a perechii regale a României.

(P- 640) DIN VIAŢĂ

(Primăvara am vâ/ut-o)

A fost publicată în „Luceafărul", an III, nr. 14-16, 15 august 1904 p. 287, la ***Posta redacţiei;*** semnată ***Stsifus*** (Octavian Goga, ***Poezii*** Descoperite si prezentate de Dan Smântânescu, p. 162)

(p. 643) LICURICIUL

în anul 1908 revista „Ţara Noastră" devine ţinta unor atacuri, mai ales la adresa lui Octavian Goga, din partea „Revistei teologice" din Sibiu, cate acuza tedacţia că batjocoreşte „biserica şi pe Dumnezeu". împotriva unei atari atitudini, Octavian Goga, sub pseudonimul ***Styx,*** substituindu-se unui presupus „amic al nostru", scrie in „Ţara Noastră", Sibiu, an II, nr. 24, 8/12 iunie 1908, articolul ***Morala fabulei,*** urmat de poezia alegorică ***Licuriciul***

Reproducem articolul introductiv la fabulă pentru a se vedea spiritul polemic şi subtil ironic al lui Octavian Goga, tot atât de talentat polemist ca si poet:

„E cunoscută ingratitudinea întrecerii cu individul care nu asudă nici la deal, nici la vale. Nu ne trece prin minte, deci, să servim cu nouă lămuriri în chestia micilor infamii care se debitează cu toată tegularitatea la adresa noasttă în aşa-zisa ***Revistă teologică.*** Această epistolie, cu ridicolul bizantinism provincial care o călăuzeşte, a pierdut de mult dreptul de-a fi luată în serios. Cu deosebire tipicul «nunquam ridens»-ului de pe copertă ne îndeamnă să aşezăm în tolbă săgeţile. Ce rost ar mai avea să lungeşti vorba cu individul care îţi umflă vorbele şi le dă o interpretate mincinoasă, iar când îi spui pe nume se face niznai şi strigă în guta mate că ai batjocorit biserica şi pe Dumnezeu din cet? Ce să mai sporeşti rânduri de tipar penttu astfel de creaturi? Cetitorii noştri îşi dau singuri seama de direcţia ce urmăreşte ***Ţara Noastră*** şi întru cât c «împotriva bisericii» această revistă în jurul căreia sunt grupaţi oamenii care stau în fruntea bisericii noastre. Cum poate fi împotriva bisericii un om, când cei mai dc ftunte conducători ai acestei biserici îl spnjinesc prin colaborarea lor? Tot atât de temeinice au fost toate acuzele cari au văzut lumina în rândurile numitei epistolii. Dc aceea, neputând lua în senos îngâimănle acestui ridicol savonarolism de câmp, vom da cititorilor noştri o fabulă ale câtei învăţăminte vor înfăţişa într-o formă mai plastică nota reală a situaţiei: Fabula a fost trimisă de un amic al nostru **[...]"** (Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezentate de Dan Smântânescu, p. 170-171).

[AM RÂTÂCIT DEPARTE-...]

(variantă)

Poezia, al cărei manuscris original e redactat cu creionul, întf-o variantă substanţială, a fost publicată în ediţia „Scriitori români", voi. I, p. 243, cu titlul: ***Mă-ntorc din nou...***

Variantă în manuscrisul original:

v. 1, manuscris: „Robit dc-un chin ***ce-abea acum*** se curmă";
publicat: „Robit de-un chin ***care-n curând se*** curmă".

O altă variantă pe verso-ul unei hărţi, scrisă, de asemenea, cu creionul, a fost intitulată de autor ***Rime,*** care prezintă următoarele diferenţe faţă de textul publicat:

v. 2, manuscris: ***„Să nu mai ştiu*** de-a patimii prigoană";
publicat: ***„Curândsă scap*** de-a patimii prigoană",
v. 3, manuscris: ***„Vrând inimii ce mi-am rănit în*** goană";
publicat: ***„Că-n sufletul meu însetat de*** goană",
v. 4, manuscris: ***„Să-i caut un nou altar să se închine";***
publicar: ***„Mai poate creşte-o floare pe tuirie".***
v. 9, manuscris: „Nu te mira câ ***dup-atăta*** cale";
publicat: „Nu te mira că ***azi înfrânt de*** cale",
v. 10, manuscris: ***„Tu, cea de-acum pe veci biruitoare";***
publicat: ***„Robit de-un chin care-n curând se curma.***

Vezi, Octavian Goga, ***Poezii.*** Descoperite şi prezenrate de Dan Smântânescu, p. 182-183; vezi si poezia ***Mă-ntorc din nou,..,*** publicată în volumul ***Din umbra zidurilor*** (1913), ciclul ***Clipe.***

II. TEATRU

(p. 653) DOMNUL NOTAR

Opera dramatică a lui Octavian Goga nu e rodul unei simple ambiţii literare; ea a izvorât din aceleaşi necesităţi sociale şi naţionale ca şi poezia sa, deşi e posibil ca tradiţia scriitorilor din Transilvania, conjugată cu preocuparea insistentă a „Astrei" de a realiza un repertoriu dramatic original, să-şi fi spus şi ea, într-o oarecare măsură, cuvântul. E un fapt evident acela că aproape toţi scriitorii ardeleni, indiferent dc genul în care s-au realizat, n-au putut rezista ispitei zeităţii Tbalia. De la bătrânul losif Vulcan, la loan Slavici, St. O. losif, Liviu Rebreanu, Emil Isac, Horia Petra Petrescu, Constanţa Hodoş, Zaharia Bârsan şi până la Lucian Blaga şi Beniuc, aproape toţi elevii muzelot din Transilvania au simţit o chemare arzătoare spre teatru. Nu pot fi uitaţi animatorii mişcării teatrale: Timotei Cipariu, loan Alexi şi Gh. Bariţiu, care scria încă în 1853 în cunoscuta sa ***Gazetă...*** că „neapărat să facem un lucru serios pentru teatru".

Victor Ion Popa observa într-un articol consacrat dramaturgiei lui Goga[1] că pasiunea pentru teatru la aceşti scriitori era „însăşi porunca temperamentului regional înclinat spre acţiune şi neastâmpărul mişcării. Această poruncă, atunci când s-a dus direct la piesa de teatru propriu-zisă, a cheltuit acţiunea cu caracter apropiat. Ce sunt cele mai multe din versurile lui Coşbuc decât excelente monoloage! Ce-i fiorul dramatic în proza lui Rebreanu, Agârbiceanu sau Pavel Dan? Chiar în losif, cel împănat de lirism precumpăneşte versul bun de recitat". Observaţia atât de dens formulată corespunde unei indiscutabile realităţi obiective, care se cere, însă, înţeleasă mai nuanţat. Este, fireşte, şi o poruncă a temperamentului regional, dar e vorba mai întâi de o necesitate de ordin istoric. Teatrul este prin excelenţă un gen răspicat social, pretabil la comunicarea directă a mesajului, a ideilor şi sentimentelor care frământau epoca. Ca şi oratoria, teatrul era o tribună de luptă, era o necesitate vitală

[1] Victor Ion Popa, ***Goga autor dramatic,*** în „Familia", an. 78, seria IV, mai—august, septembrie 1943, p. 47—48.

pentru comunicarea cu publicul. Din această perspectivă, dramaturgia a solicitat condeiul celor mai reprezentativi scriitori romani din Transilvania. „Teatrul lui O. Goga — scria G. Călinescu - e onorabil, dar nu e în vocaţia poetului" ***(Ist. Ut. rom. de la origini până în prezent,*** p. 541). Că nu e în vocaţia poetului e mai greu de acceptat, dar că e vizibil sub nivelul poeziei, acesta e un fapt de necontestat.

Goga s-a afirmat ca om de teatru' prin piesele ***Domnul notar, Meşterul Manole*** şi prin traducerea remarcabilă a ***Tragediei omului*** de Madâch. Intenţiile sale par să nu se fi redus numai la atât; o pagină din ziatul „Cosânzeana"[2], tipărită la Orăştie, ne informează că „imediat ce a terminat ***Domnul notar,*** Octavian Goga lucta la alte două piese într-un act: ***Sonata Iurtei şi Lttpul,*** pe care le scrie la poalele Pirineilor, în orăşelul Saint Jean dc Euz". Aceste piese au fost scrise sau nu? Nu ştim. Ele nu se găsesc între manuscrisele sale şi niciodată Goga n-a mai pomenit de soarta lor. De asemenea, nici un exeget nu le mai aminteşte. într-un fel sau altul, şi nici un bibliograf nu le-a înregistrat.

Piesa ***Domnul notar*** a fost terminată în 1913 - precizează Goga, explicându-i geneza şi rosturile sociale. Unele fragmente au apărut în presă, precum scena intitulată ***Mitruţ jitarul,*** în „Tribuna", Arad, an. XV, nr. 1 1/14 ian. 1911, p. 1-4. „Candidat de deputat în judeţul Arad, trei luni de propagandă electorală mi-au dat prilejul să văd multe taine. Am crezut că sunt datot să dau acest tablou de frământare interioară a noastră, sub apăsarea unei idei de stat străin. Din aceste preocupări a ieşit ***Domnul notar"*.*** Goga candidase în luna iunie 1910 la Chişineu (Arad) pentru a intra în parlamentul din Budapesta. Nu reuşeşte însă, căci baronul Wenkhein cheltuieşte 300 000 de coroane, pe lângă teroarea dezlănţuită de administraţie, şi-i smulge scaunul dc deputat. Mâhnirea şi experienţa tristă le găsim în piesa ***Domnul notar,*** care s-a tipărit într-un singur an în patru ediţii şi s-a jucat prima dată la 16 februarie 1914 pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti, într-o excelentă distribuţie.

Pe drumul misiunii sale, pe care o simte ca o poruncă la care nu se poate împotrivi, Octavian Goga trece graniţa blestemată la fraţii liberi, în Regat, in inima lui, în Bucureşti, şi aici, ca o provocare a realităţilor ce Ie-a lăsat în urmă şi pe care Ic simţea şubtede, gata să se prăbuşească,

[1] ***Goga scriitor dramatic,*** în „Luceafărul", nr. 13-14, 1 iulie 1913 p. 454.

[2] „Cosânzeana", an. III, nr. 34, 1913, p. 496.

[3] O. Goga, ***Fragmente autobiografice,*** în volumul ***Discursuri,*** Editura Cartea Românească, p. 26.

lasă să i se ptezinte pe scena Teatrului Naţional ***Domnul notar.*** El, care în răstimp, ca membru activ în Comitetul Naţional al românilor din Ardeal, cunoştea legiuirile ţării şi era părtaş la luptele naţionale, ştia că după reprezentarea acestei lucrări, nu mai are ce căuta în Ardeal. Goga stăruie totuşi ca piesa lui să fie reprezentată. Nu pentru că ar fi putut gândi că va putea trăi restul zilelor departe de Ardealul pe care-1 iubea cu atâta înfocare, „ci pentru că era sigur că exilul său nu va fi de lungă durată, ci realizarea idealului naţional e foarte aproape" (Ion Agârbiceanu, ***Octavian Goga,*** în „Pagini literare", an. VI, nr. 1-2, 1939).

Ecourile în conştiinţa marelui public au fost de nedescris. „Succesul ***Domnului notar*** - scria Eugen Lovinescu[1] — a amintit succesul întâiului volum de versuri al poetului. Entuziasm în sală. ***t.a arme!şi Deşteaptă-te, române,*** sus, în galeria înflăcărată; mişcare în presa de aici şi de dincolo; banchete la Bucureşti şi la Sibiu; intetvenţia unei puteţi străine; frica dezlipirii României de la politica Triplei Alianţe; serbări în folosul Ligii culturale; cununi de laur...; în scurt, toate vânturile prielnice, ce suflaserâ in pânzele întâiului volum, au suflat şi de data aceasta, şi cu drept cuvânt, şi asupra ***Domnului notar,*** cate, punând o ptoblemă naţională înainte de a pune una estetică, trebuia să întâmpine un succes naţional. Presa i-a dat deci sprijinul; Liga l-a dat pe al ei; publicul mate pe al lui; scriitorii pe al lor. Din convergenţa atâtor bunevoinţi a ieşit o apoteoză". Ziarele vremii precizează că autorul a fost aplaudat o jumătate de oră, că după fiecare act sala athiplină ovaţiona şi cortina s-a ridicat de zeci de ori. Cronicarii dramatici ai diverselor ziare se întteceau a doua zi în elogii. „Dacă muzele Plymie şi Calliope au fost pentru o clipă îndurerate fiindcă li s-a răpit poetul lor răsfăţat, d-l O. Goga, în schimb Patnasul - se scrie în ziarul ***Universul-*** trebuie să fi răsunat de strigătele de bucurie ale surorei lor Thalia, pentru că a văzut închinându-se Ia altarul ei un nou, dar vrednic slujitor al artei dramatice." Iar revista de specialitate, „Rampa", scrie cu înflăcărare: „Cea mai caldă şi cea mai entuziastă seara de teattu pe cate am pomenit-o până acum. ***Domnul notar*** n-a câştigat un succes, a câştigat un adevărat triumf." Succesul de la Bucureşti stârneşte mânia autorităţilor cezaro-crăieşti şi Goga e condamnat la un an şi jumătate închisoare, pe care n-o execută, căci, dm martie 1913, se afla când pe coastele dalmatine, când prin Gtecia şi Egipt, iar în iunie 1914 izbucneşte războiul mondial care va duce Ia destrămarea statului asupritot. în revista „Transilvania" (anul 1914, p. 198) întâlnim următorul anunţ cu privire la ***Domnul notar:*** „Piesa d-lui Octavian Goga, care a avut un succes aşa

[1] E. Lovinescu, ***Critice,*** voi. I, ediţie definitivă. Editura Ancora, Bucureşti, 1925, p. 138.

dc marc pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti, a fost confiscată de poliţia din Ungaria'. Parchetul a intentat proces autorului pentru agitaţie." Piesa lui Goga are in centrul ei o problemă fundamentală pentru epoca respectivă, când o parte dintre fruntaşii românilor din Transilvania se orientau spre activismul parlamentar. într-o atare împrejurare concret-istoncă, poetul „pătimirii noastre" se arată preocupat de probleme deosebit de grave: deznaţionalizarea laşă, vinderea conştiinţei naţionale pe un blid de linte, pactizarea unor renegaţi cu asupritorii. Piesa n-are nici o nota naţionalista. Afară de jandarmi cu baionetă, simbol al statului cezaro-crăiesc, asupritor, mei un personaj de altă naţionalitate nu apare în piesă zugrăvit în mod critic. Acţiunea piesei se petrece în satul Lunca (al cărui model este un sat din preajma Crăciunelului, unde s-a născut losif Goga, tatăl autorului), în ajunul alegerilor, momentul cel mai potrivit pentru o desfăşurare dinamică şi pentru caracterizarea adâncă a personajelor. Actul întâi se desfăşoară în biroul domnului notar, fiind de faţă şi candidatul guvernului şi şeful jandarmilor unguri, strajameşterul Gal. Cei trei pun la cale prigonirea alegătorilor care doreau să sprijine pe contracandidatul Ioniţă Florian. tânăr destoinic şi bun patriot. Tot din primul act cunoaştem şi viaţa notarului Traian VaJcanu, care venise în comuna românească numai cu peana (condeiul) la ureche. Tip de arivist, acesta ademeneşte fata unui om harnic din sat, Nicolae Borza, şi o ia de soţie, odată cu o zestre bogată, de care va dispune după bunul-plac. Decorul este evident simbolic. Masa din mijlocul camerei, încărcată cu registre roşii şi verzi personifică, desigur, dominaţia administraţiei austro-ungare, supravegheată de pe perete de portretul împăratului Franz Iosef. La perete, retrase - ca în poveştile cu cenuşăreasa — laviţele, scoarţele româneşti şi o icoană a Sfântului Nicolae din interioarele rurale, reprezintă lumea în care, tăcută şi supusă, doar în amintire, mai dăinuie viaţa simplă a ţărănimii noastre. în acest decor simbolic, la ridicarea cortinei apare notatul şi candidatul guvernului, Ieromm Blezu. In casa notarului, care trăieşte cu o destrăbălată (Otilia Sfetescu, fata lui Oprea din Spini), nevasta sa Ana, rămasă cu sufletul neîntinat lângă compatrioţii ei, îndură o teroare cumplită. Ea trăieşte în umbră, prin colţuri, ca laviţele, îmbărbătată de servitoarea Lina, care simte la fel ca ea şi ca oamenii cinstiţi ai satului, ce „nu-şi lasă legea sâ-i ajungă blăstămul, să nu le putrezească oasele în copârşeu". Conflictul se petrece în sânul unei familii româneşti, în casa notarului Traian Văleanu, care, în calitate de slujbaş al statului austro-ungar, sprijină candidatura doctorului Ieronim Blezu, funcţionar

[1] ***Domnul notar-*** cu privire la confiscarea piesei de către guvernul maghiar, în „Luceafărul", nr. 7, 1 aprilie 1914, p. 219.

în minister la Budapesta, utilizând mijloacele cele mai venale. Bătrânul Bora, socrul notarului, e. un patriot cinstit, un om integru, un ţăran dârz, dc* lege veche, dar ruinat economiceşte de propriul său ginere încât „prin hambarele goale... s-a cuibărit şorecâria... cântă greieruşii în cămară..." După ce nu se mai văzuseră de doi ani, notarul îl cheamă la el şi-i propune sâ-1 sprijine în alegeri pe Blezu: ***„Notarul:*** Ştii ce, facem pace... închidem tot. Dă votul lui Blezu... Aşa-i că dai?" în jurul acestor două personaje se strânge, de fapt, toată acţiunea piesei. Ele sunt şi cele mai bine conturate, fiindcă celelalte sunt îndeajuns dc liniare. Tensiunea dintre ei creşte odată cu desfăşurarea evenimentelor până când, în fata satului răsculat, Borza îl ucide pe Văleanu. Deznodământul acesta este de un efect dramatic remarcabil, căci cititorul, sau respectiv spectatorul, rămâne cu senzaţia că Borza doar execută gestul, voinţa fiind a satului. El este un mandatar al colectivului. Dialogul dramatic, dinamic şi vijelios dintre Văleanu şi Borza, răfuiala oarecum personală, sunt înecate dc strigatele mulţimii, de mânia obştii, care creşte ca o furtună, ca o apa ce vine vertiginos de departe, ajunge la ferestrele casei notarului şi le sparge în momentul suprem de criză. Protagonistul piesei, notarul Traian Văleanu, este un român renegat. Arivismul său l-a condus către o completă detaşare de masa ţărănească şi de luptătorii români, solidarizându-1 cu reprezentanţii statului asupritor. Dar prezentarea lui sub un aspect exclusiv negativ dăunează într-o oarecare măsură realizării estetice. De aceea, el are o psihologie cam sumară, nu e chinuit dc nici o îndoială, nu suferă pe urma faptei sale. „Văleanu - scria Lovinescu, ***loc. cit.*** - e un erou dintr-o bucată; o pată de umbră fără nici o lumină." Goga l-a încadrat cu toate defectele, căci un trădător de neam e un soţ infidel, un ginere escroc, un linguşitor faţă de cei mari, un zbir faţă dc cei mici, un hoţ însuşindu-şi banii ce nu-i aparţineau. Tot un renegat pictat cu o singură culoare, negru puternic, este şi Ieronim Blezu, propus de autorităţile de stat a fi candidat în judeţul Ataci. Alegerea Iui varsă sângele compatrioţilor săi. Blezu e o figură pedantă, o lichea politică de cea mai joasă speţă, care dispreţuieşte poporul într-un limbaj latinizant şi se reazemă, în atingerea scopului, pe bani şi pe violenţă. Când notatul Văleanu îi aminteşte că adversarii lor politici se sprijină pe popor, el răspunde cinic şi ridicol: „— Lasă-mă, domnule Traian, cu poporul... lasă-mă... Poporul să-şi vază de treabă, ***sapristi... ergu*** să-şi ţie gura... scurt... Să se facă cucuruzul, înţelegi, cucuruzul... Să aibă ce bâga-n gură, înţelegi, să-şi zică ocinaşele sara, să se întoarcă cu faţa către pârete... da... poporul... na... Iar domnişorii ăştia cu părul vâlvoi, cari umblă de smintesc oamenii şi ***quaşi*** se iau de gât cu baronii din casina magnaţilor, ăştia trebuiesc scuturaţi, o bătaie ***prima classis, caniş mater,*** să le treacă metricea... ***na...*** " O altă figură care inspiră dispreţul, un renegat, la o scară

mai mică, dar la fel de odios, este şi Stan Hopârtean, omul de încredere al celor doi, „fost zupaş la honvezi", cate cumpără voturi pentru Blezu cu zece zloţi, reţinând şi pentru sine doi „de fiecare căciulă". Acestor arivişti şi acoliţilor lor, li se opun figuri obişnuite din rândurile poporului, care capătă însă o semnificaţie extraordinară, în lupta pentru apătarea patrimoniului naţional. Din petspectiva acestor personaje, a colectivităţii satului, sc poate stabili un raport strâns, organic, între piesele lui Goga şt mai cu seamă primele sale două volume de versuri.

Pricinile dramelor sociale si naţionale sunt aceleaşi şi într-o parte şi în alta. Atmosfera de apăsare şi împilare e aproape identică, realizând şi aici, ca şi în volumele ***Poezii*** şi ***Ne cheamă pământul,*** fundalul social-istoric. E şi în ***Domnul notar aceeaşi*** lume, şi aceeaşi problematică, tratată, fireşte, după legile genului dramatic. E aceiaşi sar românesc, tradiţional şi patriarhal, cu case care păstrează răbojul după grindă, cu preoţi şi dascăli luminoşi şi patrioţi, purtând acelaşi nume ca şi în poezii, cu cantori şi cu pristavi, cu căprari isteţi, foşti „în slujbă la împătatu", cum c Stoia în piesă sau Radu Roată, cel din poezia ***De demult,*** cu bătrâni cititori ai ***Ceaslovului,*** precum în poezia ***Bătrâni;*** e un sat care are un acut sentiment al destinului său istoric. Ţăranii, cu acelaşi limbaj arhaic şi regional, se conduc după aceleaşi legi nescrise, ca şi cei din poeziile sale, legi ale tradiţiei populate, legea veche, dtntte care supremă este cea a omeniei. Borza acţionează în numele omeniei: ptistavul satului pătâseşte postul său modest în numele omeniei; şi preotul î! apreciază ca atate: „Mitruţ e un om de omenie... el a plecat". Ideea etică e asemănătoare cu aceea din poezia ***Dorinţa:***

„Iar popii nostru-mâmpiător
Vteun oaspe atunci să-i vie:
Pe cine-ngtopi, părinte, azi?
"S'e un om dc omenie!»".

In spiritul sămănătorismului, prezent uneori în crezul artistic al lui Goga, el distinge net între „haine albe" şi „haine negre". Eroii ţărani sunt potoliţi, cu sufletul mocnind sub cenuşa durerilor, răbdător până ţâşneşte scânteia revoltei, şi atunci se dezlănţuie ca tm uragan. Mânia colectivă — acumulată până la pragul de sus, dar care nu se declanşează niciodată în poezia lui, rămânând ca o ameninţare apocaliptică, misterioasă — aici o întâlnim revărsată. Se realizează astfel o împlinite a universului lui Octavian Goga din prima perioadă a activităţii sale. Trecerea din domeniul liricii în acela al dramei, Goga o realizează cu acelaşi suflet răscolit de patimi şi cu aceeaşi vibraţie lirică. Continuitatea e perfectă. Figurile conturate în poezie trec pe scenă. Numeroase replici ale

personajelor ţărani refac atmosfera unor „poezii", sau utilizează aceleaşi amănunte caracteristice. Comentariul lui Borza la moartea căprarului Stoia, care avea medalii, „bani de la-mpăratu", ca şi preotul din ***Apostolul,*** aminteşte nemijlocit, prin viziunea dramatică şi înţeleaptă asupta vieţii si a morţii, poeziile ***Un om*** şi ***A murit...***

„Borza: Ce păcat? Om sărac, tu copilă, om necăjit... Ehei, draga badei... Moartea pe seama omului sărac nu vine cu coasa... îl ia cu moale, îl oblojcşte-n ţol. Culcâ-te bine şi tu o dată, om de omenie... Pune capu pe perină de mătase... Aşa-I ia..." Şi personajele celor două poezii dorm prima dată tihnit, omeneşte, doar cu prilejul morţii. Pentru întâia oară bordeiul lor are aspectul unei modeste locuinţe umane:

„Rămas bun, biete mâini de trudă,
Atâta vteme-mpovărate,
Ce staţi pe pieptul slab acuma
întâia dată-netucişate.
Azi nu mai e, îngust bordeiul
Să-ncapă jalea ta amară"...

(Un om)

„Ce viaţă fără milă... I.ângâ moir la căpătâi,
I-a fost dat să ardâ-n casă lumânarea cea dintâi".

(A murit)

în atari împrejurări social-istorice, omul sărac şi de omenie se poate întâlni numai prin moarte cu repausul. De aceea moartea îi apare ca o uşurare a duterilor.

Pentru ilustrarea ideii noastre ni se pare important nu atât identificarea unor corespondenţe de amănunt, cât stabilirea unităţii de ansamblu a universului artistic, orgatiicitatea viziunii, care ne determină să privim mai nuanţat şi mai dinamic problema personalităţii complexe a lui Goga, specificul creaţiei sale.

Dacă există o corespondenţă între virtuţile creatoare ale lui Octavian Goga în diversele genuri, există şi o corespondenţă întte limitele gândirii sale artistice şi ideologice.

Cultul pentru patriarhalitate, pentru o lume de „lege veche", tendinţa de idealizate a unor relaţii anacronice, opoziţia sămănătoristă sat-oraş, din poezia sa, se fac simţite şi în piesa ***Domnul notar,*** a cărei idee dominantă rămâne, însă generoasă din punct de vedere social si patriotica din punct de vedere naţional, corespunzând organic ideilor fundamentale care sttăbat volumele ***Poezii şi Ne cheamă pământul.***

Originalitatea şi virtuţile artistice ale piesei sunt de netăgăduit, deşi în actul al doilea care se petrece în ograda lui Optea Sfetescu, unde notatul

se află împreună cu ibovnica, se resimt puternic influenţe caragialiene. „In ***Domnul notar*** - scria G. Călinescu în ***Ist. lit. rom.,*** p. 541 — luptele electorale clin vechiul Ardeal cu concurenţii între candidaţii din partida naţională şi partizanii guvernului sunt reprezentate în chip absolut pitoresc, cu mijloace caragialiene." Exagerarea lui Călinescu este evidentă, căci sunt scene care n-au absolut nimic comun cu teatrul lui Caragiale. Dacă s-ar fi referit numai la această scenă de amor ar fi avut, desigur, perfectă dreptate. Partenerii sunt profund ridicoli în scena de dragoste cu leşinuri, cu „ochi daţi peste cap" şi cu sentimente exprimate într-un limbaj caragialesc. Otilia, care cunoscuse desfrâul în periferiile bucureştene, îi votbeşte cu „bibicule" .„dragă pisule", „Titi puiule", „să moară cine minte", „sanfazon", „parol doncr" etc. Iar notarul rigid, neîndemântatic, îi răspunde într-un grai arhaizant, latinizant, uşor administrativ: „Nu dragă, ***placă*** (în sens de pofteşte - ***n.n.)*** şi nu te supăra, da' vezi, omu... bănuiala... de câţi spui tu... câţi ai cunoscut acolo în familie...", „să mă pardonezi" etc. Stilul are un viu nerv dramatic. Replica e cel mai adesea eliptică, fraza tuturor personajelor se frânge şi se articulează pe suspensii interioare. Cât de dramatică, de sugestivă e o replică a unui personaj secundar, ce efect scenic pot avea punctele interioare de suspensie: „Ei... lasă... Parcă dacă stai-nchisâ-n casă lumea-i surdă... lumea-i oarbă... tot cu ochii roşii... se cunoaşte... N-ai ce-i face... O dată duci mâneca la ei... Săraca lelea Saveta... Prostii... toate-s prostii... parastas prostii..., lumină-n progadie prostii... numa dumnealui... cum mai rabdă Maica Precista..."

în 1920,- ne informează Paul I. Prodan în lucrarea ***Teatrul românesc contemporan (1920-1937)*** —, drama ***Domnul notar*** se reia la Teatrul Naţional din Bucureşti, cu sentimentul câ „nu se mai poate prezenta decât ca un document al unei epoci de tristă memorie, păstrându-şi intactă valoarea artistică, sociala şi politică. Ca o amintire tristă a unor vremuri trecute şi dureroase ***Domnul notar ş *** astăzi trezeşte în inimi indignarea dc altădată" (p. 99). Perenitatea piesei rezidă în capacitatea de a exprima calvarul luptei pentru unitate naţională, în veridicitatea imaginii pe care ne-o dă despre un anume moment istoric: ***„Domnulnotar*** este o pildă vie, bine prinsă, a moravurilor de pe vremea habsburgilor" (p. 99). Cronicarti) elogiază din acest spectacol „decorurile frumoase şi în nota locului unde se petrece acţiunea" (p. 100). Despre roluri spune că au fost date la actori de mâna întâi. „în frunte ***Iancu Brezeanu,*** marele actor Brezeanu, care povesteşte de minune şi, cu un joc sobru, emoţionează până la lacrimi. ***Iancu Petrescu*** apare într-un rol de predilecţie, dând viaţă cinstit românească bătrânului Nicolae Borza. Ţi se pare o figură legendară care

se coboară diotr-o ramă pentru a se înfierbânta şi a se revolta în faţa noasttă, în slujba unei cauze sfinte şi mare. D-l ***Bulfinsky*** interpretează rolul personajului antipatic din piesă, al d-lui notar şi cu toate acestea nu repugnă, datorită unei artistice creaţiuni. Impunător şi emoţionant d-l ***Ciprian*** în rolul preotului Nicoară. în cea mai justă notă d-na ***Ana Luca;*** plină de umor d-na ***Măria Ciucurescu Bulfinsky.*** D-l ***Mânu*** aminteşte ca ovreiul decât ungureanul. D-l ***Duţulescu*** redă o imitaţie a unui candidat guvernamental cu o căznită conştiinciozitate. D-na ***Soma*** apare în rolul unei servitoare ardelene. Restul interpretării bine iniţiat de sfaturile şi indicaţiunilc unui bun director de scenă" ***(p.*** 100).

Manuscrisul acestei piese, nr. 6.082, f. 1—102, se află la Biblioteca Academiei Române.

(p. 779) MEŞTERUL MANOLE

Piesa ***Meşterul Manole*** a fost scrisă în 1927, s-a jucat la Bucureşti în 1927-1928, şi a fost tipărită prima oară în 1928. Cu prilejul punerii ei în scenă, Tudor Arghezi scria o cronică elogioasă în ***Bilete de papagal,*** miercuri, 28 martie 1928, nr.48: „Diagonala generală a piesei, ideea care constituie speteaza dreapră a lucrării dramatice, scoasă din evenimente, izolată de roman şi fabulă şi concentrată în sensibilitatea spectatorului ca o noţiune, noutatea ei te opreşte. Dintr-o legendă care a putut să ademenească superficial prin frumuseţea ci episodică o serie de scriitori, unii jucaţi şi alţii nu, d. O. Goga extrage o frumuseţe subiectivă nouă, veche cât şi piesa, însă secretă şi nedescoperită, simbolica legendei.

Meşterul Manole nu e un arhitect care asigură temelia catedralei zidindu-si în dânsa, definitiv, nevasta. Meşterul Manole este fiecare creator de artă şi de acţiune, fiecare zămislitor şi întemeietor, care trebuie să îngroape în efortul lui tot ce are mai scump: nu se poate viaţă nouă fără jertfă. Arta e o muncă de invenţiuni şi de lupte, o revoltă, un război; trebuie să moară ceva ca să renască viaţa, înăbuşită aiurea, în opera săvârşită. Cine concepe meşteşugurile de frumuseţe şi de născociri ca nişte simple agremente şi ca nişte mijloace de parvenitism poate să aibă dreptate în sensul minor de industria lucrativă a epocii, în care însă elitele adevărate duc luptă neîmpăcată cu preţul căreia biruiesc în ordinul absttacr şi cad. Artistul, ca şi omu) de ştiinţă, e un brigand, un devastator, un tulburător de linii, pe care îl nelinişteşte, îl agită, îl frământă, cu singura nevoie de diavol sau de sfânt, de a-l primeni: această atitudine trebuie plătită cu sacrificiul.

Artistul e un monah şi arta o pustnicie. Isus Hristos, predecesorul Meşterului Manole, e categoric: cel ce-şi iubeşte fratele, averea şi soţia mai mult decât pe mine, este nevrednic de mine.

E o idee, caracterizată de către un prieten din redacţia ibseniană, ca şi ideea puterii singurătăţii. Ea se găsea întreagă şi sugestiv exprimată în literarura românească cea mai adevărată, a ţăranilor. Insă, ce! ce a găsit-o după ce toţi dascălii i-au interpretat înfăţişarea externă e d. Octavian Goga. Era nevoie de corespondenţă mistica şi de potenţialul sufletesc al deprinderii cu sensurile esenţiale"[1].

în stagiunea 1931—1932 drama lui Goga se găseşte în repertoriul Teatrului Naţional din Cluj. Premiera are loc la 14 februarie 1932. în stagiunea 1931-1932 sc dau cu ea patru spectacole. Va fi reluată în stagiunea 1938-1939, în 3 spectacole. Direcţia de scenă: Z. Bârsan; regia: E. Josan; sufleur: St. Constantinescu. ***Distribuţia:*** Iancu Balteş: N. Dimitriu; Vlad: N. Neamţu-Ottonel; Ana: Atena Dumitrescu; Elena: V. Dimitriu; Andrei Galea: Zaharia Bârsan; Emil: I. Tâlvan; Colonelul: D. Constantinescu; Prinţul: I. Vanciu; Goldman: C. Potcoavă; Rainer: M. Mateescu; Adolf: H. Cristea;ŢaţaIlinca:Nat. Ştefănescu; Gheorghe: T. Lapteş; Un ministru: I.S. Văleanu.

în ***Teatru românesc din Ardeal şi Banat,*** volum editat de Teatrul Naţional din Cluj, întocmit de A. Buteanu în 1946 (?), la p. 241 se spune cu privire la jocul actorilor: „în ***Meşterul Manole,*** realizări meritorii au făcut d-nii Zaharia Bârsan, Neamţu-Ottonel, Nae Dimitriu, Atena Dumitrescu etc..." în aceeaşi lucrare se precizează că: „în timpul stagiunii (din 1938-39), Teatrul a întreprins în 20 diverse oraşe din Ardea! mici turnee, reprezentând următoarele piese: ***Trandafirii roşii, Meşterul Manole, Avarul, Finul coniţei'[1], Cârceii[2], Ruy Blas, Mansarda[3]*** şi ***Importanţa de a fi serios[4].*** Ecourile din presă din această stagiune sunt nesemnificative, nu aduc nimic nou.

în 1967, la 26 mai, ***Meşterul Manole*** a fost pus în scenă la Teatrul Nottara din Bucureşti, în următoarea distribuţie:

Iancu Balteş	George Demetru (artist emerit)
Vlad Brăneanu	Dan Nicolae
	Grigore Anghel-Seceleanu

[1] Piesă în 3 acte de Maurice Hennequin şi H. de Gorse.
[2] Comedie în 3 acte, localizare de Edgar Aslan.
[3] Piesă în 3 acte (9 tablouri) de Alfred Gehri.
[4] Comedie în 3 acte de Oscat Wilde

Ana	Camelia Zorlescu
Elena Caramfil	Eugenia Bădulescu
Andrei Galea	Dorin Varga
Emil Scarlat	Radu Dunărcanu
Colonelul Dabija	Cornel Elefterescu
Prinţul Bibi Muşat	Emil Giuan
Goldman	Constantin Guriţă
Rainer	George Ţurcanu
Ţaţa Ilinca	Getta Cibolini
Gheorghe	Ion Porsilă

Sufleut: V. Tonescu
Regia tehnică: Lucian Constantinescu
Ilustraţia muzicală şi sonorizarea: Getta Hânceanu
Regizor secund: Dan Dinulescu Scenografia: I.idia Radia
Direcţia de scenă: Ion Olteanu (artist emerit)

Gu acest prilej cronicarul dramatic Radu Popescu a exprimat în ***România liberă,*** nr. 7 029 din 25.V.1967, p. 2, în chip exagerat, o atitudine plictisită, plină de tezerve, nejustificată, atât despre piesă, cât şi despre regizor şi actori: ... „Cu vreo doisprezece ani după ***Domnul notar*** (dar în două epoci, şi în două faze ale evoluţiei sale, tadical deosebite), ***Meşterul Manole*** este fructul acestei voinţe, şi reprezintă o explicaţie a structurii artistului adânc legată de însuşi destinul scriitorului. Goga nu va fi avut poate conştiinţa deplină că, din străfunduri, el încerca să-şi dea o scuză şi să ofere o justificare confortabilă unei opţiuni care îl confrunta cu o judecata foarte severă, judecată, pe care, o presimţea, şi chiar o simţea, a «cazului Goga». Astăzi, dtama sa ***Meşterul Manole*** ne-a interesat, mai ales, din punct de vedete al pătrunderii unei psihologii tulburi.

Care este teoria lui Goga asupra artistului, care este interpretarea pe care o dă el temei Meştetului Manole? în primul rând, să observăm că el restrânge problema, net, la semnificaţia sacrificării Anei de către Manole, interpretând mitul cât se poate de restrictiv, refuzând orice extensiune spre misiunea generală a artei, spre rolul artistului în lume etc, aşa cum au făcut, sau cel puţin au încercat să facă, mulţi alţi scriitori (şi mai ales cel din urmă, Horia Lovinescu). Mă rog, fie şi atât! Arta, creaţia, spune Goga prin exemplul eroului său, sculptorul Andrei Galea, nu este sacrificiu, este transfer, este sublimare a sentimentefot omeneşti, de toate felurile, în opera dc artă. *iMo* ***sensu,*** teoria ar fi exactă, dacă ca n-ar implica eliberarea artistului de orice răspundere morală, şi dacă nu i-ar da situaţia comodă a unui pasiv factor de tranziţie între momentul vieţii şi momentul artei. Căci Galea nu o sacrifică pe Ana iubita sa, ci pur şi simplu nu o iubeşte, indiferent de patima care l-a purtat, un moment, spte ea. Gând

intervenţia soţului pune capăt, prin scandal socialo-monden legăturii dintre cei doi, Galea nu acceptă, nici nu se împotriveşte, el trece în artă întreaga sa dramă sentimentală, şi declară calm fostei sale iubite, care rămâne credincioasă dragostei, că o consideră moartă, şi înmormântată în ultima sa operă, statuia Atlantidei (despre care autorul nu ne şopteşte nici măcar o vorbă). Deci, dacă nu există iubire, nu există sacrificiu, artistul justificându-se oarecum prin el însuşi, în afară de sfera conştiinţei şi a voinţei, si dincolo de comandamentul tăsptmdcrii morale. Pentru Octavian Goga, care-şi asumase răspunderile de cântăreţ al idealurilor unui popor întreg, si făcuse faţă acestei răspunderi, cu 20 de ani înainte, în chip atât de superb, concluziile Meşterului Manole sunt destul de întristătoare...

Astfel, drama - loarte simplă cu implicaţii foarte restrânse, plină de personaje fără nici o acţiune dramatică şi cel mult o vagă acţiune simbolică (arhitectul Scarlal pentru care arta e o simplă aplicare a geometriei) sau cu accentuate funcţiuni de raisonneur, ca bătrânul scriitor Iancu Balteş, causeur fermecător (dar mult mai puţin fermecător decât era, în viaţă, Goga însuşi, aşa cum mărturisesc toţi contemporanii săi) şi ca Elena Caramfil, sau ca simple funcţiuni de figuraţie (Brăneanu, prinţul Muşat, colonelul Dabija, bancherul Goldman) - este o dramă burgheză destul de obişnuită, strict «onorabilă», cum spune Călinescu, faţă de splendida vocaţie a poetului şi în care se simte foarte rareori «gheara leului».

Spectacolul realizat de Ion Olteanu este cuminte cum nu se mai poate, aşa cum însăşi opera îi cere să fie. Regizorul nu avea în faţa sa nici o problemă a unuia sau altuia dintre croi, dar a ţinut neapărat să-şi creeze una, din abia sugerata, de către autor, problemă a lui Andrei Galea, din care a vrut neapărat să facă un erou deosebit, frământat, colţuros, exploziv, plămadă artistic-ţărănească diferită de a tuturor celorlalţi, ceea ce a reuşit, deşi, uneori prin contraste nejustificate, care au avut o repercutare aproape comică.

Interpretarea a fost foarte corectă, foarte îngrijită şi pusă Ia punct. în rolul bătrânului şi salonardului scriitor Iancu Baltes, George Demetru a pus toată capacitatea sa de seducţie, fiind convingător şi simpatic, şi vorbind, sărmanul, căci altceva nu avea dc făcut! în rolul soţului înşelat, moşier şi politician, Dan Nicolae, cu abia câteva replici, s-a achitat foarte mulţumitor de o sarcină ingrată. In rolul principal feminin, a! Anei, am văzut o tânără debutantă, sau încă debutantă, pe Camelia Zorlescu, pe care nu avem încă dreptul s-o judecăm, căci poate că, rolul însuşi fiind cam inconsistent, interpreta nu putea depăşi o anumită fixitate şi frecventă lipsă de exteriorizare a emoţiei. în rolul principal masculin. Andrei Galea, l-am revăzut pe Dorin Varga, mult, mult mai bun decât

în mitropolitul Roşea (este vorba de un rol dm ***Petru Rareş*** de Horia Lovinescu — ***n.n.)*** şi aproape bun ca Andrei Galea, şi putând fi foarte bun, dacă ar pune mai multă substanţă, mai multă motivaţie în diversele sale salturi psihologice, în atitudinile contrastante, pe care le indică autorul, dar pe care le inspiră regizorul si le execută actorul. în rolul Elenei Caramfil, sortită a simboliza plata fericire burgheză, Eugenia Bădulescu a pus mult farmec, sinceritate şi simplitate de bun efect. Foarte satisfăcător şi Radu Dunâreanu, în rolul arhitectului Scarlat, dar cu pieptănătura şi cu barba nu ştiu cărui boier din ***Petru Rareş".***

Octavian Goga a început să scrie piesa ***Meşterul Manole*** la 10 septembrie 1927 într-un caiet mare, tip registru, pe când se afla în vacanţă la Cannes şi a terminat-o tot acolo într-un timp record, 11 zile. Actul I era gata la 14 septembrie, actul al Il-lea Ia 18 septembrie şi actul al III-Iea la 21 septembrie 1927. Manuscrisul piesei se găseşte în Muzeul „Octavian Goga" de la Ciucea.

Pe pagina cu personajele piesei, Goga notează sus, în colţul din dreapta: „în figura criticului modelul trebuie să fie Caragiale".

După prima listă a personajelor e evident că Goga s-a văzut pe sine în rolul scriitorului, căci a scris Goga, apoi şters şi pus Iancu Balteş.

Prima dată persoanele erau mai puţine şi deosebite, pe ici pe colo, de cele din vetsiunea ultimă. Dar pagina transcrisă şi confruntată cu cea tipărită va vorbi de Ia sine:

PERSOANELE

1. ***Andrei Galea,*** sculptor (trecut dc treizeci de ani).
2. ***Vlad Brăneanu*** (patruzeci de ani).

[Chiar în versiunea aceasta, era scris în loc de Vlad Cosma şi nu era precizarea de ***proprietar).***

3. ***Ana,*** nevasta lui (douăzeci si doi de ani).
4. ***D-na Elena Caramfil,*** prietena.
6. ***Iancu Baltes,*** scriitor critic (cincizeci ani).

[Iniţial fusese scris Goga, apoi şters discret cu o linie, încât numele lui se vede foarte bine.]

6. ***Adrian Scărlătescu,*** inginer (treizeci şi cinci ani).
7. ***Trei prieteni.*** [Deci nu-s individualizaţi ca în versiunea ultimă.]
8. ***halatul dc la hotel.***
9. ***Fata în casă.***

Tot pe prima pagină mai găsim indicaţii cu privire la locul unde urma să se petreacă acţiunea. Autorul nu era foarte decis pentru că scrie:

„Acrul I. ***în hallulunui hotel Sinaia",*** apoi ***„la o staţiune balneara'*** şi şterge cu o linie precizarea din urmă.

„Actul II. ***La ţară în"*** şi şterge cu o linie acest început de propoziţie pentru a scrie: „La conacul moşiei lui Brăneanu".

„Actul III. ***In atelierul sculptorului".***

După această primă încercare, Goga scrie din nou personajele, cu altă cerneală de un negru intens, aducând modificări care nici ele nu reprezintă forma ultimă, tipărită. Iată cum arată noua listă a personajelor:

Andrei Calea, sculptor.
Vlad Brăneanu, proprietar.
Ana, nevasta lui.
D-na Elena Cara/nfil.
lancu Balteş, scriitor.
Etnii Scarlat, arhitect.
Colonel Dabija.
Prinţul Bibi Muşat.
Goldman, bancher.
Rainer, administra torul.
Adolf, chelner Ia hotel.
Ţaţa Ilinca.
Gheorghe.
lin -ministru.

Precizarea aceasta din urmă c adâugaiă pe margine. Indicaţiile scenice de la începutul primului act sunt scrise cu creionul. Restul manuscrisului e redactat cu cerneală. E un manuscris muncit, cu multe ştetsituri, cu zeci de notaţii şi încercări pe contrapagină.

Pe pagina întâi a manuscrisului se mai găsesc nişte încercări de versuri, precum: „Eu când mă uit în mine-arare". Pe ultima pagină, de asemenea, două strofe singulare, nepublicate în vreo poezie.

De observat că în varianta tipărită pe locul întâi, al lui Galea, trece Iancu Balteş, şi că la primele şase personaje li se precizează vârsta; la Rainer se adaugă că e administratorul lui Brăneanu.

O altă versiune manuscrisâ a piesei, Ia Biblioteca Academiei Române, ms. rom. 5 934, f. 1-82.

Acţiunea e simplă şi urmează, pe coordonatele ei esenţiale, semnificaţia mitului popular. în holul unui hotel de la Sinaia, la ridicarea cortinei, Ana Brăneanu termină, la pian, ultima frază din ***Moartea holdei.*** O ascultă d-na Caramftl, scriitorul Balteş şi arhitectul Scatlat. în partea dreaptă, la o masă de cărţi, nişte oameni cu alte preocupări, aparţinând parcă altei lumi: Brăneanu, prinţul Bibi Muşat, colonelul Dabija şi Goldman. După câteva replici scurte de agrement, la care participă aproape toţi, Ana intervine eu o întrebare gravă, a cărei esenţă

va sta tot timpul în centrul piesei. Ii cerc lui Balteş să-i mătturisească „patronul" artistic. Acesta îl numeşte pe Meşterul Manole.

„Ana: D-ta, pozitivul, fugi de mister, crezi numai în var şi cărămidă. Ce nu înţeleg eu în povestea Meşterului Manole e ideea sacrificiului dusă la absurd, nene Iancule. De ce duhurile rele i-au cetut tocmai dragostea în schimb, de ce a primit Manole acest tâtg ingrat, de ce n-a cobotât de pe schelă cu tovarăşii lui nouă, sâ lase zidurile în ruine şi să-si mângâie nevasta? Dc ce opera dc artă să sugrume o viaţă şi să se ridice pe o îngropăciune?" (Act. I.).

Ana va ajunge să înţeleagă sensul baladei prin drama propriei ei vieţi. De mai multă vreme îi face bustul în piatră sculptorul Andrei Galea, neacceptând, deocamdată, mitul lui Manole şi „ciudata teorie a compensaţiei", care devorează şi învie. El gândeşte în piatră şi se crede un „manual nu un cerebral". „. . .Nu-1 accept pe Manole, nu-1 accept fiindcă nu-1 pricep... L-aş fi priceput atunci când ar fi îngropat între zidurile lui o fiinţă fără devotament... O răzbunare, asa da... dat, încă o dată, sunt pasiuni mai mari". El crede în alt mit: mitul afirmării vitale, care nu se dă îndărăt să jertfească orice misiune pentru a-şi împlini îmboldirile originale. Acesta e mitul popii Onofrei din Mestecăniş, un haiduc de popă văduv, căruia ţăranii i-au dărâmat casa pentru că „s-a încurcat" cu Rafira, cârciumăreasa de la Momeşti, 'ţăranii habotnici i-au năruit casa fiindcă popa nu şi-a zidit în ea o iubite, preferând sâ trăiască fericit într-o pivniţă părăginită. Evocarea acestei întâmplări e tulburătoare şi echivalează cu crearea unui alt mit, opus Meşterului Manole. E în ea o neîntrecută putete de sugestie, e o lume a pasiunilot, surprinsă cu o excepţională forţă plastică, într-o zi, pe când era copil, Galea îl vizitează împreună cu tatăl său pe popa din Mestecăniş:

„... Am ajuns la casa popii, nene Iancule... Eta o jale, zidurile sparte, grinzile căzute, coperişul de şindrilă în mijlocul curţii... Tata a oprit, pare-că-l văd cum se încruntase: - Părinte Onufrei! A ieşit din gârliciul pivniţei încadrat în muşchi şi buruiene ca un triton. Rău ai ajuns, părinte! i-a aruncat vorba tata. Popa s-a uitat o clipă întunecat la noi şi şi-a întors capul spre pivniţă: - Rafiro! Ge să vă spun? Doi ochi negri s-au ivit peste umerii haiducului care a ridicat ftuntea şi ne-a sfidat: - Bine-am ajuns, domnule Costică, bine-am ajuns! Tata n-a răspuns nimic şi a dat bici cailor... Eu din coşul trăsurii m-am uitat pe furiş înapoi. Doamnă, apunea soarele pe ruine, pe barba albă şi pe basmaua roşie... N-am văzut de atunci un tablou mai impresionant... Ei, vedeţi câ nu mai râdeţi... Pe mine m-a mişcat, doamnă Brăneanu, eu sunt cu popa din Mestecăniş".

Andrei crede în puterea nemărginită a pasiunilor care sunt pretutindeni, în toate Firile omeneşti şi-n toate mediile sociale: „într-un sat de ţărani uscăţivi şi aţoşi găsiţi toată galeria marilor chinuiţi... şi pe Hamlet şi pe Polonius, şi pe Ofelia, pe toţi... Sunt îmbrăcaţi în iţari, sau în cămaşe cu altiţă, mai bărbaţi, poate, dar sunt ei. aşa cum trăiesc în toate minţile". Acum două credinţe, două mituri, două concepţii asupra artei şi vieţii, doi eroi simbolici stau faţă-n faţă: Meşterul Manole şi popa din Mestecăniş. Fiecare din ei a iubit o femeie. Şi unuia şi altuia i s-a cerut s-o sacrifice. Primul a sacrificat-o, al doilea nu! Care din ei o iubea mai mult? Iată o întrebare căreia îi va răspunde concret numai viaţa. Viaţa sculptorului Andrei Galea, care se va îndrăgosti de Ana Brăneanu, dar nu va avea tăria popii din Mestecăniş. E surprins într-o îmbrăţişare cu Ana de soţul acesteia.

In lumea iui Andrei, zbuciumată de chinurile creaţiei, mâinile şi fiecare moleculă a fiinţei sale se luptă cu piatra; aici nu se poate realiza gimnastica adulterului, nici iubirea. Degetele lui ca nişte cleşti drăceşti, sâpând în piatră, vor smulge necontenit din el, din Ana, din cântecul lor de dragoste şi vor sădi viaţa în piatră. Ana va muri cu visul ei real dar va învia în artă, în marmura nepieritoare. Concluzia piesei o rosteşte scriitorul Ion Balteş care a pus şi premisa, socotind că talentul „e o zestre grozavă şi trebuie să o plătim scump cu toţii... fie că ne cheamă doctorul Faustus, Meşterul Manole, Ion Balteş sau sculptorul Galea".

In poezia de tinereţe a Iui Goga era dezbătută cu predilecţie menirea socială a creatorului, mesianismul acestuia. In versurile de mai târziu domină zbaterea interioară, confruntarea tragică şi sfâşietoare cu sine însuşi, cu ceea ce trebuia să fie şi n-a fost. în ***Meşterul Manole*** e pusă problema creatorului pe un plan mai larg, urmărindu-se locul lui în viaţă, destinul său propriu, nu dintr-un unghi îngust, egoist, ci într-o continuitate cu aceea a poetului mesianic. Drama lui Andrei Galea e drama poetului „pătimirii noastre", dar nu c străină de ea nici povestea popii din Mestecăniş. Nu putem oare întrezări în gestul popii care refuză idealul misiunii sale pentru mărunte patimi omeneşti şi drama lui Goga care începea atunci, prin părăsirea unor idealuri luminoase din tinereţe şi apropierea de vâltoarea politicii practice?

Meşterul Manole punctează un mare şi semnificativ circuit sufletesc. De la ***Domnul notar*** la ***Meşterul Manole*** linia directoare e aceeaşi ca de la volumul de poezii, cu o pronunţată notă socială, ***Ne cheamă pământul,*** la ***în umbra zidttrilor,*** unde vibraţia lirică răspunde unor probleme mai personale.

Personajele dramei sunt profund poetice prin structura lor intimă, şi mai cu seamă prin limbaj. Uneori, parcă se vorbeşte chiar prea frumos, prea poetic, încetinindu-se, astfel, dinamica acţiunii. Piesa se impune printr-o mare vigoare, atribut caracteristic şi dramaturgului şi poetului Octavian Goga, al cărui univers artistic este admirabil structurat pe câteva imagini cheie şi pe câteva idei artistice fundamentale.

Drama ***Meşterul Manole*** a fost tradusă şi publicata la Bratislava în 1935- Iată conţinutul copertei:

„O. Goga: ***MistrManole,*** Hra o trecb jednânîcb, se svolenim autora prelozil Hclena Eangovâ a Jindra Huskova — Flajshansovâ".

FRUNTAŞUL

(p. 885)

N-am putea omite din perimetrul dramaturgiei Iui Goga un articol dramatic, de fapt o savuroasă scenetă, ***Fruntaşul,*** publicată în volumul ***Însemnările unui trecător,*** Arad, 1911, p. 126-130, fie şi numai pentru faptul că este, după părerea noasrrâ, întâia încercare dramatică a autorului, poate fără să vrea. Sceneta aceasta anunţă, într-un fel, unele aspecte din ***Domnul notar,*** demagogia unor politicieni faţă de masa oropsita a ţăranilor. Simţul dramatic ai autorului se impune din capul locului. Dialogul viu, forţa de portretizare, capacitatea de evocare, acţiunea dinamică sunt câteva din calităţile incontestabile ale scenetei. „Fruntaşul", adică politicianul local, avocatul Traian Hurmuzău, „naţionalist înfocat, membru al mai multor corporaţii", om peste patruzeci de ani, grasuliu, oacheş, cu barbete „pocânbart" şi cu ochelari „ţvicări" prinşi în aur, stă la biroul său, dintr-un orăşel din nordul Transilvaniei. îşi pregăteşte un discurs sforăitor, trădând ignoranţă, cu „domnilor şi fraţilor, cum a zis poetul nostru Mureşan, unde-i unul nu-i putere la nevoi şl la durere, noi trebuie să fim cu poporul, talpa ţării, noi cu ei şi ei cu noi, în iubire şi dragoste, căci din opincă ne tragem şi aceasta este caracterisriconul nostru"... în timpul acesta un ţăran necăjit vrea să intre la el în birou, dar e dat afara. Până la urmă izbuteşte, dar avocatul, descoperind în el un datornic, îi cere insistent banii pe care i-i datora. în felul acesta se demască nota demagogică a retorului politic.

Fireşte, nu e vorba de o operă dramatică amplă, bine închegată, ci de un embrion în care descifrăm virtuţile de dramaturg ale lui Goga şi unele trăsături ale viitoarei sale opere: ***Domnul notar.***

(p. 895) III. MĂRTURISIRI. ÎNSEMNĂRI. JURNALE

Deşi multă vreme lucrul nu a fost cunoscut de marele public şi nici chiar de specialişti, Octavian Goga a încercat de câteva ori să ţină un ***jurnal*** intim, dat zbuciumata lui viaţă, aflată mereu pe drumurile sinuoase si în bătaia vânturilor istoriei, nu i-a îngăduit să-şi îndeplinească dorinţa. Credinţa mea este că asemenea tentative s-au manifestat în momentele istorice în care Goga avea senzaţia unei înfundături, a unui dezastru iminent, ***jurnalul*** intim era pentru omul politic un fel de retragere din lume, o izolare, o sihăstrie în care încerca să se măsoare cu lumea înconjurătoare, să o judece fără convenţii de circumstanţă, într-un moment de ***„faliment moral"*** al oamenilor politici[1]. Şi ***Jurnalul politic*** din 1931 este început şi scris tot într-o astfel de atmosferă apăsătoare, dezastruoasă din punctul de vedere al lui Goga, o situaţie echivalentă cu primejdia unei catastrofe sociale.

Jurnalul, în intenţia lui O. Goga, trebuia sâ fie un dosar, o mărturie despre vremurile trăite, despre responsabilităţi, asumate sau nu, ce se vor etala de către istorie în judecata ei implacabilă.

Sunt explicaţii potrivite şi pentru geneza ***Jurnalului*** din 1916. Caracterul intim a! „însemnărilor zilnice" nu-1 mulţumea însă nici la acea dată şi Goga îl părăseşte după o scurtă vreme, penttu a se revărsa ca un taifun în publicistică. La 50 de ani, î sc pare însă că nu mai arc vigoarea de altădată şi continua să-şi reverse amarul în paginile caietului intim, veştejind cu lacrimi de durere, dar şi cu venin, figuri politice care au jucat un toi deosebit în istotia modernă a ţării.

în afara unor ***Note de călătorie*** prin Spania, Franţa şi Italia, însemnări mai mult sau mai puţin zilnice, adunate de Veturia Goga, alături de alte pagini de „jurnal" sau dintr-o autobiografie, în volumul ***Pagini noi*** (1966), de la Octavian Goga ne-au tămas, practic, două jurnale

[1] Vezi, în acest sens, observaţiile noastre din monografia ***Octavian Goga.,*** Editura Minerva, 1971, p. 132, 136 şi urm.

Fărămituri dintr-o prăbuşire, Iaşi, 17 noiembrie 26 decembrie 1916 şi ***Jurnal politic.*** Bucureşti, 21 martie-16 mai 1931.

Caractetul intim al „însemnărilor zilnice", discreţia pe care contează, stătea de tensiune morală ii dau autorului o mare libertate de gândite şi de expresie, libertate convertită într-o atitudine necenzurată, aprig polemică şi pamfletară în suita de portrete executate în *ai/**ua forte,*** catacterizări uneori nimicitoare. Nimic reţinut sau nuanţat teoretic. Sinceritatea ţâşneşte ca o fântână arteziană, iar expresiile par adesea ca scăpate din praştie. Nimeni şi nimic nu este cruţat, ceea cc, evident, împinge judecata obiectivă către subiectivism şi intoleranţă. Dat, trebuie să recunoaştem că mânia nu face numai versuri, ci şi o mare literatură subiectivă, care se citeşte cu folos, cu plăcere, chiar dacă uneori plăcerea estetică este însoţită de o indignare morală: eroii nu sunt aici, ca şi în publicistică, fictivi, şi nu populează situaţii fictive, ci sunt oameni cu identitate concretă, despre care avem judecăţi (sau prejudecăţi) şi verdicte de mult formate şi formulate, la care ne vine greu să renunţăm. La adăpostul ***notei***lor intime, la gândul că-i vor servi exclusiv autorului şi că, în orice caz, vor fi cunoscute mult mai târziu, francheţea excesivă, sinceritatea neverificabilâ de multe ori prin date obiective alunecă uneori în fals, în denigrare. Dar dacă astfel valoatea documentată scade, poate, în orice caz, valoarea psihologică rămâne intactă.

GLOSAR

cafană, s.f. - restaurant, casină.

cilindru (ţilindru), s.n. — pălărie înaltă, cilindrică, cu borurile înguste; joben.

copărseu, s.n. - sicriu.

docsnlogie, s.f. — cântate liturgică dc laudă şi de pteamărite a Sfintei Treimi.

edenic, s.f — şir de rugăciuni scurte tostite de pteot sau de diacon în cursul serviciului religios.

ferdelă, s.f. — baniţă.

honved, s.m. — nume purtat de soldaţii din infanteria ungară în evul mediu şi de soldaţii din armata pedesttă ungară sub monarhia austto-ungară.

rnanegură, s.f. — manevră militară.

oarzăn, adj. — văratic, timpuriu (penttu fructe).

ocinaş, s.n. — rugăciunea ***Tatăl nostru;*** rugăciuni care se spun dimineaţa.

podmol, s.n. - prispă.

pristav, s.m. — cel care anunţa poporului ştirile oficiale; ispravnic, vătaf.

procov, s.n. — văl, pânză cu cate se acopetă diverse lucruri; pătură, postav.

progadie, s.f. — cimitir.

strajameşter, s.m. - plutonier-major în armata austro-ungară.

tutoi, s.n. - bucium mic făcut din scoarţă de alun.

varmeghie, s.f. - comitat.

REPERE CRITICE

TITU MAIORESCU

Poeziile d-lui Octavian Goga au avut darul să deştepte o deosebită luarc-aminte a publicului român. Mai toate ziarele şi revistele noastre le-au consacrat dări de seamă amănunţite, şi unele din ele văd în apariţia noului volum „evenimentul literat" al anului din urmă.

Efectul produs asupra marelui număr de cititori credem că provine mai întâi din forma frumoasă în care autorul a ştiut să exprime cuprinsul „patriotic" ai multora din versurile sale. In adevăr, emoţi-unile ce le simte şi ce ni le transmite tânărul poet sunt izvorâte din viaţa naţionali a acelei părţi a României în care s-a născut şi în mijlocul căreia a trăit, din viaţa românilor transilvăneni în faza ei de astăzi, caracterizată prin lupta împotriva tendinţelor de asuprire etnică predominatoare în statul lot.

Ce c drept, patriotismul, ca element de acţiune politică, nu este materie de artă, oricâte abateţi s-au comis şi se mai comit în contra unei regulc aşa de simple. Mai ales cei ce n-au destul talent literar caută să-şi acopere lipsa prin provocarea unor dispoziţii sufleteşti foarte importante în alte priviri, dar nu în cele estetice.

Cu toate acestea, patriotismul este în limitele sincere, în afară de orice tendinţă politică, un simţământ adevărat şi adânc, şi întrucât este astfel, poate fi, în certe împrejurări, născător de poezie.

Şi în asemenea împrejurări excepţionale ne pare a se afla autorul nostru când, într-o parte a poeziilor sale, reprezintă şi rezumă iubirea şi ura, durerile şi speranţele unui neam ameninţat în existenţa sa. [...]

Am citat atâtea exemple din volumul de care ne ocupăm pentru a lămuri precât ne este cu putinţă cele zise despre elementul „patrio-tic" al multora din poeziile d-lui Goga, despre simţimântnl de cate sunt purtate şi despre forma în care sunt plăsmuite.

Ceea ce ne întăreşte impresia câ în tânărul autor avem un poet dintre cei chemaţi şi aleşi este şi alt şir de poezii, care n-au a face cu

patriotismul, ci sunt din veşnicul tezaur al emoţiunilor omeneşti, poeziile de veselie, de amor, de întristare intimă. [...]

Nota populară este cu atât mai bine venită în poeziile d-lui Goga cu cât autorul se arată, de altminteri, înzestrat cu acea cultură generală mai înaltă, care distingea şi pe Eminescu şi a cărei lipsă se simte din îngustimea de vederi şi din prematura lâncezirc a unora din poeţii cei mat lăudaţi ai literatutci noastre actuale. [...]

Pe când la poeziile vesele autorul lasă expresiilor frâul mai liber, la cele triste, ca şi la cele patriotice.cste mai cumpătat în manifestare. Căci dc nota tristeţei şi dc nora patriotismului s-a cam abuzat în literatura noastră. Cei ce râvnesc la muze cred că trebuie să pară numaidecât melancolici şi dezamăgiţi, şi, privind veselia ca ceva inferior, vor sâ arare cu orice pteţ suferinţe sentimentale şi dureri patriotice. De aici multă simulare şi declamaţie. în aceste împrejurări exuberanţa d-lui Goga la veselie esrc o reacţiune salutară, iar înfrânarca la tristeţe, un merir deosebit: corediiiciostil, la sfiala lui. se teme de profanarea celor sfinte.

Dacă din testamentul lui Năsturel-Herescu, în puterea căruia suntem chemaţi a da astăzi premiul pc anul 1906, sc constată că răposatul întru fericire fondator avea mai cu seamă „în vedete scrieri de pură literatură română, în proză şi în versuri, precum poeme, drame şi comedii serioase - mai ales subiecte naţionale - şi orice alte opere dc înaltă literatură", atunci Academia Română în cazul de fată nu-şi poate îndeplini mai bine daroria de a executa voinţa testatorului şi misiunea dc a încuraja literatura româna decât acordând pentru acest au premiul Năsturel-Herescu volumului de poezii al d-lui Octavian Goga.

Fevruurie, 1906

(Raport cetit în Academia Rotnână pentru acordarea unui premiu, 1906;
Critice, voi. II, Ed. Minerva, Bucureşti, 1973, p. 39.3-406)

NICOIAE IORGA

Oriunde aţi deschide volumul lui Octavian Goga veţi găsi pretutindeni această siguranţă în orice observaţie şi în orice cuvânt, această precizie în amănunte, până la firul de izmă creaţă ce tremură în vânt

pe marginea Oltului, până la „cei doi pui de nevăstuică" ce se strâng pentru somn la căderea sfântă a serii. Si veţi găsi aceeaşi mărginire şi intimitate a iubirii, aceeaşi îmbrăţişare strânsă şi caldă, care prinde cutare râu, cutare dascăl şchiop şi glumeţ, cutare lăutar, pe care-l cheamă Lae Chiorul şi a fost un ţigan asupra sfârşitului căruia se poate plânge, cutare căprar, cutare vecin. Până şi când răsună în strune de aramă un cântec de mărire pentru Vodă Ştefan bătrânul, nu e vorba de Moldova lui, de Suceava lui, de luptele lui cu tutcii, de câmpia cu Podul-înalt şi de Valea Alba a Războienilor, ci simţul dc respect şi iubite al poetului se întoarce de la locurile de străbună slavă românească spre cele dc lunga şi cumplită robie a aceluiaşi neam, unde se frânge de neputinţa de a da fapte mântuitoare sufletului poetului:

Măria Ta, suntem bătuţi de nevoi,
Ta noi în zădar ară plugul,
Căci holdelor noastre cu spicul de aur
Străinul îi fură bielsugul...

Şi e ardelenească, caracteristic şi apriat ardelenească şi această pornire vijelioasă în care se pare că rremură zale şi săbii se ciocnesc de scuturi, acest mare avânt pătimaş şi sălbatec pe câmpiile idealului, în care şi un poer tinerel poate învinge pe duşman şi câştiga de acele biruinţe care pregătesc mântuirea poporului său. Aici nu c nimic din căldura patriotică de acum douăzeci—treizeci de ani care făcea pe un Alecsandri să făurească în răgaz, înaintea unor privitori câştigaţi dinainte, cântările de mărire ale României nouă. Nu, ci e revăisarea, in forme create năprasnic, a unei dureri care s-a grămădit clipă de clipă într-un suflet neobişnuit de simţitor la sângeroasele jigniri ale dreptăţii şi mândriei neamului său, e strigătul de agonie al pieptului pe catc-1 sfărâmă o stâncă. [...]

30 octornbre 1905

(O luptă literară. Articole din ***Sămanălorul.***
voi. II, [iulie 1905-aprilic 1906],
Vălenii dc Munte, 1916, p. 125-129)

Nu există un om de bun gust care să nu recunoască faptul că d. Octavian Goga este cel mai însemnat reprezentant al poeziei româneşti de la începutul secolului în care trăim.

(Discurs rostit în Adunarea Deputaţilor,
cu prilejul sărbătoririi poetului la 50 ani de viaţă, 1931)

CONSTANTIN STERE

[...] Din aceeaşi privelişte a unui seceriş, ***intelectualul***Octavian Goga face ***un imn al muncii obidite...***

Şi versurile fioros răsunătoare, puternice, ca arse de fulgere in stânci de granit, ne cutremură apatia, nepăsarea leneşă în cele mai adânci ascunsuri ale sufletului; ne arată păcatul cel dintâi şi cea dinţii datorie, - ale noastre, tuturora, - faţă dc masa anonimă, ce zideşte viata şi scrie cartea neamului, prin suferinţele-i mute... dacă solidaritatea fiilor aceluiaşi neam nu c un cuvânt de amăgire... [...]

Simţi cum acele de foc pătrund prin ţeasta arsă în creerii secaţi dc pară, cum dogoarea aerului aprins strânge ca-ntr-un cerc de fiet fruntea înfierbântată; şi tâmplele zvâcnesc îndurerate, şi soarele nemilos aprinde câte un soaţe pe fiecare limbă dc secere, şi „sclipirea-i neîndurată" străpunge ochii însângeraţi şi arde inima ostenită de atâta jar f...].

Aceasta-i cântatca pătimirii noastre... pătimirea unui neam înstrăinat şi a ţarinei robite...

1906

(Viaţa românească, an. I, voi. I [martie, 1906]; ***în literatură.***
Iaşi, Editura „Viaţa Românească", 1921, p. 82-84, 85-90)

IZABELA SADOVEANU

[...] Suflarea aceasta de dragoste arzătoare, sinceritatea accentului, puterea neînfrânată a pornirii lăuntrice, toate aceste nu puteau să nu mişte pc cititot, să nu-1 zguduie şi să nu-1 trezească din lâncezeala versului uşor şi superficial obişnuit în poeziile revistelor. Şi publicul a răspuns cu entuziasm acestei cântaţi impetuoase, acestui suflet generos plin de durerile altora, pătruns de dragostea celor ce duc pc umeri povara muncii fără preget şi păstrează în suflet comoara nepreţuită a neamului, sufletul poporului român, puterea noastră dc viaţi şi nădejdea reînvierii. [...]

Şi niciodată nu a ajuns suferinţa celor de peste munţi până la noi în accente mai adevărate şi mai mişcătoare decât în versurile lui Octavian Goga:

Sub cerul nostru-nduioşat
E ?nai domoală hora
Căci eăntecile noastre plâng
hi ochii tuturora

Din vremi bătrâne de demult
Gemând din grele patimi:
Deşertăciunea unui vis
Noi o stropim cu lacrămi.

(Noi)

Visul său e ecoul munţilor, freamătul codtilot, glasul apelor din Ardeal, în care se tânguie duterea nesfârşită a unui neam robit, a unui popor înlănţuit, în care geme „viforul înfricoşat al vremilor răzbunătoare" şi clocoteşte neînduplecat dorul de libertate. [...]

Nu e artă, nu e meşteşug în aceste versuri, ele sunt strigăte de durere, clocotiri înăbuşite de mânie şi dc răzvrătire, suspine de nădejde arzătoare a răsplătirei, accente adevărate şi vibrante a unor simţiri viforoase izvorâte din sufletul unui popor întreg şi revărsate în glasul poetului, apostol al libertăţii, prooroc al vremilor ce vor să fie!

Dc aceea răsuni versurile sale adânc în sufletele noastre şi ne cutremurăm la sunetul lor ca la glasul izvorât din inima fraţilor de lege în suferinţă şi nu judecăm (nici nu putem să judecăm) versurile lui Octavian Goga cu măsura cu care judecăm alte opere de literatură. Nu băgăm în seamă lungimea unora din poezii, care reiau aceeaşi idee în alte strofe şi-i slăbesc putetea, căci e destul o imagine puternică, sau unul din acele accente pătrunzătoare ca un vaier, izvorât din suferinţa însăşi a unui neam robit, pentru ca să uităm greşelile împotriva artei şi a formei ei nepieritoare. Nu băgăm în seamă împerecheri ciudate de vorbe ce sună puternic dar nu spun nimic sufletului sau îmbinări de însuşiri ce nu se potrivesc prin firea lor cum sunt de pildă versurile din *Oltul. [...]*

Nu e tot astfel cu poeziile în care se oglindesc simţirile personale ale autorului şi o putem spune cu atât mai uşor cu cât avem a face cu o personalitate puternică, cu un talent pe cate-1 admirăm fără rezerva în unele poezii. în poeziile aceste nu mai e glasul firii răzvrătite, gemetul unui popor înlănţuit ce se avântă spre dezrobire şi nimic nu mai poate atenua în unele versuri greşelile peste care în celelalte poezii treceai fără să le iei în seamă.

Aceasta dm cauză că simţirile aceste sunt slabe şi arareori mai întâlneşte poetul în exprimarea lor acele imagini fericite, acele izbucniri impetuoase ce ne subjugă în celelalte poezii. [...]

(***Impresii literare,*** „Minerva", Bucureşti, 1908, p. 213-228)

SEXTIL PUŞCAR1U

[...] La locul întâi trebuie pomenite ***Poeziile*** d-lui O. Goga (Budapesta, „Luceafărul"), amintite şi mai naime, premiate unanim de Academia Română. Volumul începe cu o ***Rugăciune*** foarte caracteristică, în ea se roagă lui Dumnezeu să-1 facă să-şi uite durerile sale, pentru ca să-şi poată vătsa toate lacrimile pentru suferinţele celot mulţi, să-i elibereze sufletul de preocupările subiective şi să i-1 umple cu amărăciunea chinurilor poporului său. Cu aceste sentimente de uitare de sine se întoarce feciorul preotului tle sat acasă, în mintea lui se desluşesc amintiţi din copilărie. Nu reţine însă acele note care-i sunt scumpe lui personal, nici nu descrie figurile care ar putea da un subiect potrivit artistului, ci înaintea ochilot săi sufleteşti se aleg acele persoane care nu se deosebesc de semenii lot numai prin exteriorul lor, ci sunt nişte factori determinanţi în viaţa ţăranului român, trăsăturile concrete se pierd făcând loc abstracţiunii, omul dispare pentru ca să apară tipul, satul devine însuşi tipic pentru toate satele din Ardeal. Poetul ştie să desluşească minunat trăsăturile caracteristice de cele accesorii, un amănunt ce i se pare evocativ e primit, un gest marcant, o vorbă apăsată, spusă în momentul potrivit, sunt liniile prin care el schiţează imaginea; prin sentimentele sale de sinceră admiraţiune el dă suflet tipurilor descrise. Poetul e cuprins la început de duioşie, descriind teîntoarcetea fostului ţăran la casa părintească pe care o găseşte aproape năruită, iar în ea pe cei ce l-au ţinut la învătătufâ, pe părinţii săi, ruinaţi materialiceşte. Cu acelaşi sentiment e descrisă ***Dăscăliţa,*** această fiinţă care duce o viaţă resemnată, şi stearpă, vărsând pe ascuns lacrămi în scrisorile ce le scrie flăcăilor din cătănie, pentru mamele lor, neştiutoare de carte. Două poezii foarte frumoase sunt dedicate ţiganului lăutar, purtătorului de cântece populare. Numai pentru această însuşite a sa, e numărat ţiganul între figurile satului

şi admitaţia poetului pentm poezia poporului său se manifestă în rolul deosebit cc-1 dă acestui lăutar, ridicându-1 la înălţimi ameţitoare atunci când, după moarte, îl pune să cânte doina înaintea tronului dumnezeiesc. Apoi gândurile sale ttec la „codrul", atât de strâns legat de viaţa românului şi la *Oltul* ce cutreieră Ardealul. Şi iată că lira poetului se cutremură de un avânt putetnic şi plin de bărbăţie când râul e conjurat să devină răzbunătorul neamului românesc. Cucernic îşi aminteşte pe „dascălul", proverbul vieţuitor al satului, şi înalţă un imn preotului, acestui „apostol", care în tinereţe a purtat sabie pentru liberarea naţiunei sale, iar la bătrâneţe tace, prin vorbele sale, să alunece mâna flăcăilor la cuţitul din cingătoare. Când, în sfârşit, se îndreaptă spte ţătanul însuşi, spre cel ce-i osândit să ducă toată povara nedreptăţilor, care însă poartă, ca marea liniştită, furtuna răzbunării în sine, atunci se dezlănţuie deodată toată puterea acestui viguros şi pasionat poet. Fără a fi vreodată elegie sau sentimental, d. Goga e cântăreţul durerilor poporului său, fără să degenereze nicicând în retorică patriotică, e cântăreţul nădejdilor lui. Imaginile sale sunt vii, limba are un parfum arhaic-bisericesc. E atâta simţire în aceste poezii, cate, prin conţinutul lor chiar, se potrivesc minunat în epoca aceasta de lupte pentru naţionalizarea spiritului public, încât ele au făcut pe poetul foarte tânăr încă, de pe-o zi pe alta, copilul răsfăţat al tuturor.

(***Cinci ani de mişcare literară (1902-1906),***
Col. „Biblioteca Minervei", nr. 49,
Bucureşti, 1909, p. 48-49, 62-65)

ION TRIVAI.E

Din sfere transcendente, Goga ş-a primit cu umilinţă misiunea lui poetică, de a fi cântăreţul durerilor neamului său, şi îngenunchiând s-a legat să o împlinească:

Nu rostul *meu,* de-a pururi pradă,
Ursitei maştere şi rele,
Ci jalea unei lumi, părinte,
Să plângă-n lacrimile mele.

(Rugăciune)

Şi câtă vreme, mâbuş'mdu-şi durerea proprie, el a fost glasul pătimirii obşteşti, cântarea lui Goga a fost măreaţă ca şi durerea mulţimii fără nume, cate vibra într-însa, puternică şi profundă ca şi seculara tragedie naţională, care gemea înfricoşat în versurile ei. Profetică şi înfiorătoare, ea închidea în sine toare potentele explozive ale masei apăsate şi scăpata în fulgere albastre prevestirea furtunii iminente. Sufletul uriaş, supranatural străbătea poezia lui generoasă; dar ameninţarea aceluiaşi blestem ce lovise pe fecioara din Orleatis plana asupra ei.

Deodată poetul celor mulţi simţi abisul deschizându-se tot mai adânc între el şi marele mediu anonim şi secular, din care el îşi supsese toată puterea. Cântăreţul din *Ne cheamă pământul* simţi cum sufletul său, urmând chemărilor bolnave, rupe legăturile ce-1 uneau cu lumea sfântă a satului şi cum, sfâşiat de urmările acestei înstrăinări, se aruncă în valurile deznădejdii. El trăi toată ttagedia dezrădăcinării, cu intensitatea cu care numai poeţii ardeleni au putut-o simţi, cu care trebuia s-o simtă îndeosebi fostul rapsod al „pământului". Cel care-şi topise durerea lui în pătimirea tuturora si trăsese din nădejdea sacră, ce nu părăseşte niciodată durerile obşteşti, puterea sa elementară, îşi văzu acum gândurile, cari îşi pierduseră patria firească, emigrând spre interior, spre a hrăni acolo focul mistuitor şi deznădejdea suferinţei izolate. Simţirile lumeşti îi cotropiră sufletul bolnav cu toată a lor deşertăciune, sfântul freamăt adânc al mulţimii, al pâinii şi al pământului nu mai găsi ecou într-insul, misiunea lui cetească era trădată. [...]

Dezrădăcinat din lumea lui ereditară, zadarnic încearcă rapsodul gliei să prindă rădăcini în lumea simţirilor lâncede şi dizolvante. în mijlocul Gomorei moderne, al cărei vuiet infernal îl ameţeşte, el se simte străinul, care nu poate înţelege atâta corupţie şi atâta rafinare şi „se visează Ia el acasă", în satul lui, de care însă iarăşi s-a înstrăinat pe veci; în faţa unui tablou de înaltă artă, al lui Tizian, înfăţişând pe Măria la poalele crucii lut Isus, el nu încearcă altă emoţie decar aceasta:

Ce-o fi făcând acum o mamă
Acolo-ri satul din Ardeal?

(Mama)

Tragică oscilare între o lume pierdută şi o lume imposibil de câştigat - şovăire graţie căreia poezia lui devine o jălanie incoloră, neavând nici farmecul naivităţii primitive, nici subtilitatea emoţiei rafinate. [...]

Nemaitegâsindu-şi nicăieri razămul sufletesc pierdut, dezolarea neagră îl coprinde, dar când ea încearcă „a se face vers" nu poate smulge nici o armonic nouă dintr-un suflet care nu era menit să se complacă în deznădejde. E jalnic să-l vezi urcând toată gama negrelor simţiri eminesciene şi negăsind totuşi, niciodată, în durere acel deliciu superior care o preface în cântec dumnezeiesc, acel deliciu care face pe toţi marii poeţi ai suferii) ţii. [...]

1913

(„Din umbra zidurilor", în ***Noua revistă română,*** 17 nov.1913; ***Cronici literare,*** Ediţie şi prefaţă de Margareta Feraru, Minerva, 1971, p. 117-123)

G. IBRĂILEANU

[...] După AJecsandri, care cântase pe ţăranul pitoresc şi patriarhal când nu cânrase pe râranul-decor sau chiar pe ţăranul-bibelou, veni Coşbuc care cânrâ viaţa idilică, idealizată a unei ţărăninii fericite, iat după Coşbuc veni d. Goga, cate introduse în poezia noastră pe ţăranul oprimat, aşa cum se încercase altădată să ni-] zugrăvească, în treacăt şi fără succes, Cezar Bolliac, sau, în timpurile mai nouă, cu un succes discutabil, N. Beldiceanu.

Dar d. Goga în deosebire de aceşti înaintaşi, nu se mărginea numai la zugrăvirea vieţii ţărăneşti, într-un sens sau altul. dreptul vorbind, nici nu era în intenţia lui să dea scene, idilice sau tragice, din viaţa ţărănească.

Natură pasionala, subiectivă şi revoluţionară, d. Goga redă numai atât din aspectele vieţii de la ţară cât îi era necesar spre a exprima mila pentru desmoşteniţi, ura pentru asupritori şi speranţa într-un viitor de răzbunate şi de reparaţie. (...]

(Viaţa românească, an. XI, nr. 4-5, aprilie-mai 1916, p. 166-175; ***Note si impresii,*** Iaşi, Ed. V.R., 1920, p. 85-100)

ION PETROVICI

Octavian Goga a fost un marc poet, dar n-a fost un contemplativ, aşa cum erau poeţii îndeobşte.

Regiunea poeziei nu a fost pentru dânsul un loc de refugiu, care să-1 depărteze de mizeriile vieţii, ci un loc de împrospătare al unor năzuind realizabile, potrivit cărora omul dc acţiune se va strădui să preschimbe forma imperfectă a realităţii.

Că Goga era o fire de luptător o dovedesc şi celelalte două daruri spirituale, care se înmănunchiau în sufletul său cu talentul poetic: acel al ziaristicii şi acel al elocvenţei, ambele dinamice şi ofensive.

Căci Goga n-a fost omul unui singur talent, ceea ce ar fi fost suficient de altfel să-1 ridice deasupra oamenilor care nu aveau nici unul.

In sufletul său bogat, se împreunau astfel cele trei mari aptitudini spirituale, care de obicei se asociază de ajuns de rar.

Sunt poeţi, lipsiţi de darul elocinţei sau otatori înflăcăraţi care îşi pierd inspiraţia atunci când iau condeiul în mână.

Poet şi oratot în acelaşi timp a fost de pildă la francezi: Eamartinc, iar la noi înainte de Goga: Delavrancea şi Nicolae Iorga, iar Eminescu a întrunit în mod supetlativ geniul poetic cu viguroase articole dc ziar.

Goga (de altfel ca şi Delavrancea sau Iorga) le-a avut pe toate trei.

Acest lucru exprimă nu numai bogata lui înzestrare, dar şi *caracterul* înfăţişării sale spirituale: acela de luptător, care nu se izolează de acţiunea practică, mai ales că şi talentul de poet liric nu se migălea în strofe chinuite, cu atât mai puţin etmetice, ci se revărsa impetuos şi limpede, în cadenţe care nu aminteau nici de harpă, nici de liră, dar de buciumul care face să răsune văile şi cheamă la luptă.

Poeziile sale pline de suflu şi de sentiment naţional, nu se închideau deci în strofe excesiv cizelate, ci se încadrau spontan într-o limbă neaoşa, aşa de corespunzătoare cu fondul lot românesc, rămânând ca grija stilizării să funcţioneze nevăzută, - fiindcă desigur absentă nu era.

De asemeni, este de apreciat un simţ al echilibrului şi măsură prezent în toate manifestările sale spirituale.

Chiar în oratorie, unde excita mulţimea cu o înflăcărare comunicativă, chiar şi în acest domeniu unde valul vorbitei se dezlănţuie abundent, Goga, fără a fi fost desigur „apolinic" ca Ti tu Maiorescu, nu era însă nici „dionisiac" ca Iorga, ci apărea ca o sinteză echilibtată a amândorura, fiindcă frâna stăpânirii de sine controla în permanenţă rânduiala ideilor şi rotunzimea frazelor, oricât ar fi fost cuvântarea de însufleţită şi de avântată. [...]

1923

(Prin meandrele trecutului, Editura Cartea Românească, 1979, p. 225-226, 227-235)

E. I.OVINESCU

Rar s-ar putea găsi în cadrele literaturii noastre o vocaţie mai precis exprimată chiar de la început, o activitate mai consecventă şi o operă mai realizată în limite trase dinainte, ca vocaţia, activitatea şi opera bardului ardelean.

Ea o vârstă în care scriitorii se caută încă, el s-a afirmat cu o siguranţă nedesminţiti de nimic apoi; la o vârsta în care poeţii nu se văd decât pe dânşii, el s-a considerat de la primul vers ca o expresie a unei colectivităţi şi şi-a fixat o misiune socială. Caracteristică şi impresionantă prin energia neşovăitoate a tonului, această convingere mesianică se identifică cu întteaga mişcare de redeşteptare a energiei naţionale de la începutul veacului nostru.

(Istoria literaturii romane contetnporane, voi. II, Bucureşti, 1927, p. 16)

[...] într-un cuvânt, ceea ce nu i se întâmplase lui Eminescu la zenitul gloriei, i se întâmpla acum d-lui Goga, chiat din începuturile sale, punând în mişcare inerţia estetică a societăţii înalte şi ajungând să fie citat în discursurile parlamentare ale lui Marghiloman! Scurt, bine legat, blond, cu mărgelele albastre ale ochilor mobile, cu fruntea bombată de încordarea unei inteligenţe vizibile, tânărul fiu al popci din Răşinari se simţea în largul lui în saloanele bucureştene, inspirând încrederea, pe **caie** el însuşi o avea în sine — singurul mijloc pentru a o obţine, întrucât în conştiinţa altora nu ne proiectăm decât sub forma imaginii noastre interioare. [...]

Peste talentul său incontestabil, peste o inteligenţă atât de precisă în administrarea Iui, peste instinctul de adaptare în toate mediile străbătute, fără a exclude şi pe cel a) Parisului, tinde nemulţumirea de a nu fi în planul atenţiei publice poetul a luat-o drept

dezrădăcinare, peste toate aceste însuşiri reunite la el şi separate la alţii, ceea ce stăpâneşte într-însul e instinctul de dominaţie, voinţa de putere şi, deci, fără nici o reticenţă, ca la toţi cei ce domină, pe căi spiririiale sau materiale, egoismul: în faţa lui, nimic nu există, instinctiv şi fără calcul, decât ceea cei poate fi util şi atât cât îi poate fi util, puţin sau mult, indiferent; de îndată ce acest mobil dispare, toate cântecele de sirenă tac, toate tentaculele de ademenire se retrag; absenţi, ochii nu mai văd în afară, ci se adâncesc înăuntru sau îşi lungesc raza viziunii lor, departe, la pândă penttu teducerea tuturot valorilor străine la unitatea propriului său destin de „/oon poiitikon". [...]

Ca poet, Octavian Goga a scris o pagină în literatura română cu o sensibilitate, un accent şi o invenţie verbala personale. [...]

(Memorii, 1900-1916, Editura „Cugetarea", București [1931], p. 118-124)

Pornită la Bucureşti, cu **fotţe** de altfel mai mult moldoveneşti şi ardeleneşti, acţiunea sămănătorismului s-a realizat din începuturile sale în poezia lui Octavian Goga (n. **1881)** ptin turalism, întoarcere la brazdă, ură faţă de oraş şi chiar de civilizaţie, naţionalism, dar s-a şi particularizat prin seva solului crearor până a deveni excluziv ardeleana. Ea ttebuie cercerati în sânul ideologiei sămănătorismului şi în particularităţile ei regionale ***(Poezii,*** **1905).**

Conştiinţa solidarităţii naţionale e la baza întregii activităţi a bardului ardelean, în poezii, în teatru, în publicistică, în oratorie parriotică şi, în urmă, în politică chiar; nu e vorba de o solidarirate oarecare, ci de conştiinţa mistică a unei misiuni determinate. Vechea concepţie romantică a rolului social sau naţional al scriitotului devine şi mai energică prin concursul împrejurărilor istorice: pe când mesianismul bucureştean nu putea înflori decât în sânul unei activităţi culturale şi sc zbătea în scepticism şi indiferenţă, ţâşnit din înseşi fibrele existenţei naţionale ameninţare, mesianismul ardelean s-a dezvoltar în domenii fără contestare posibilă. Condiriile locului i-au impus, ce e dreptul, anumite norme şi rezerve formale: neptitându-se exprima liber, el a trebuit să se retracteze adesea în formule vagi şi misterioase, ocolind cuvântul propriu, într-un amestec de bărbăţie şi de jelanie, şi, mai ales, de vaticinaţie, vrednică de vechii profeţi în aşteptarea frenetică a „mântuitorului", „a dezrobitorului", ce va răzbuna milenara nedreptate:

Crai tânăr, crai mândru, crai nou.

Principiul generaror al acestei poezii fiind posibilitatea contopirii cu aspiraţiile colectivităţii etnice, urmează ca o consecinţă ruralismul ei. fără de ţărani, Ardealul nu putea oferi decât un material rural. In centtul creaţiunii păşeşte deci ţăranul, nu sub fotma motivului decotativ, ca la Alecsandti, şi nici al celui idilic ca la Coşbuc, ci în realitatea lui socială; el nu c idealist, sentimental şi erotic, ci c un tob al pământului şi instrumentul răzbunării viitoare:

Din casa voastră, unde în umbră,
Plâng doinele, şi râde hora
Va străluci odată vremii
Norocul nostru al tuturora.
(Plugarii)

El e „înfricoşatul crainic, izbăvitor durerilor străbune", adică făptuitorul revoluţiei sociale.

Trecută prin preocuparea socială a poetului şi natura e considerată în solidaritatea ci cu durerea omenească. [...]

Unitara, rotundă şi închegata, se poate, totuşi, stabili în sânul poeziei lui Octavian Goga curba unei evoluţii. Poet al revoluţiei naţionale, în primul său volum, el îşi păstrează tonul mesianic şi în ***Ne cheamă pământul*** **(1909),** din naţională, mistica lui devine socială; existentă, de altfel, şi în ***CLicaşii,*** ca se amplifică acum în ***Graiul panii*** sau în ***Cosaşul,*** până la lupta de clasă: in realirate însă, din pricina structurii etnice a Ardealului, revoluţie socială înseamnă tot revoluţie naţională.

Obiectiv în primele volume atât prin materialul poeric întrebuinţat cât şi prin atitudine fată de el, - în *Din umbra zidurilor* (1913), poetul coreşte spre subiectivism şi, din cântăreţul revoluţiei sociale, devine cântăreţul propriei sale dezrădăcinări. [...]

Unitatea temperamentală, originalitate de expresie, ştiinţă arhitectonică, observaţie a amănuntului topic, discernământ psihologic - toate la un loc îi destină operei poetului ardelean un loc propriu în evoluţia poeziei române.

(Istoria literaturii contemporane, 1900-1937, Bucuteşti, Socec, ***Poezia sămănătoristă ardeleană,*** p. 75-81)

MIHAIL SADOVEANU

[...] în versurile lui Goga s-au desăvârşit profeţiile. Aurul lor, de şapte ori lămurit prin foc, a sunat la timp, precedând era supremă. Dar, domnilor senatori, acele vetsuri ale tineteţii explică şi pe cugetătorul politic de astăzi şi înţelegem prin politică, aici si acum, problemele maţi, naţionale, în jurul cărora gravitează toate conştiinţele româneşti. In bărbatul matur de astăzi, disciplina gândirii se substituie elanului tineteţii şi versurile şi argumentele pornesc, domnilor, din acelaşi substrat: unele au fost flori splendide, altele sunt seminţe fecunde.

In împrejurările care au urmat războiului, păcii şi reîntregirii, Octavian Goga a văzut limpede conflictele fatal legate de ttecut. Atitudinea lui a apărut, la un moment dat, violentă. Evenimentele cate s-au desfăşurat, agtavate de criza europeană şi ameninţări anarhice, îi aduc însă o verificare neîndoioasă şi o confirmare care se generalizează în întreaga naţiune conştientă. Unitca totală şi desăvârşită în cuget şi simţite devine postulatul generaţiei caic se ridică. Poetul râsfrângea odinioară sentimentul obştesc, înturnându-1 către ai săi într-o formă divină. Astăzi, cugetătonil face neamului său aceleaşi servicii, interpretându-i instinctul de conservare, mai mult, intetpretându-i legea vieţii.

*{**Discurs rostit în Senat,*** în „Monitorul oficial",
partea a M-a, nr. 22, 1931)

L1VIU REBREANU

In ziua în care ai descălecat Ia Buctiteşti cu volumul de poezii, care rămâne un stâlp de flăcări în literatura româneasca, ai provocat aici cea dintâi mate revoluţie sufletească. Ai cucerit dintt-o dată şi pe cei puţini şi pe cei mulţi, ai devenit poetul providenţial prin glasul căruia vorbeşte sufletul unui popor întreg.

De aceea aici, în casa scriitorilor, vom dărui toate elogiile noastre şi toată închinăciunea poetului, cate fiind o mândrie fără pereche a neamului, c şi mai mare mândrie a breslei noastre scriitoriceşti.

(Discurs la sărbătorirea lui O. Goga
de către Societatea Scriitorilor Români . 1931)

ION CHINEZU

[...] Personalitatea lui Octavian Goga nu poate h prinsă într-o singură formula. In ea se îmbină, dintt-o rară graţie a sorţii, însuşiri caic într-un suflet mai puţin rezistent se stânjenesc şi se neutralizează. Poetul şi luptătorul de obicei nu sunt de aceeaşi esenţă, artistul şi omul politic nu se acordă totdeauna. în sufletul lui Octavian Goga aceste înclinări atât de felurite se înfrăţesc, se întăresc şi se luminează reciproc şi vânjoasa lor împletire ne-a hărăzit una din cele mai complexe vieţi româneşti din câte ne-a fost dat să avem în cursul zbuciumatei noastre istorii. [...]

Scrisul lui Octavian Goga e ziditor dc istorie. Poetul a fost un om al timpului său în toată puterea cuvântului. Dar timpul nu l-a surpat ca pc atâţia alţii, ci l-a ridicat pe piscurile sale. Acest timp, răscruce între două lumi, e momentul cel mai reprezentativ şi rezumativ din istoria noasttâ. Octavian Goga l-a prevăzut, i-a înţeles sensul multiplu şi l-a exprimat larg, cutezător, cu deplină autoritate. Şi drumul a urcat spre culmi şi vremea s-a împlinit în biruinţă pe urma dârei dc foc n cuvântului lui...

(„Gând românesc", 5-12, 1938)

TUDOR V1ANU

[...] Vot ttece ani în scurgerea neistovită, vor apărea mereu copii cari vor creşte si tineri cari vor îmbătrâni şi undele acestui fluviu fără sfârşit vor purta de-a pururi imaginea lui Octavian Goga, aşa cum în nopţile senine, valurile Oltului duc pe ctestele lor chipul strălucitor al lunii. Sunt rari scriitorii cari să merite, în aceeaşi măsură cu Octavian

Goga, omagiul mereu împrospătat şi amintirea de lungă durată a viitorimei. Viaţa şi poezia lui au fosr ca nişte daruri cari trebuiesc întoarse. Le vor întoarce şirurile de oameni cari, în timp de ani numeroşi, vot recunoaşte în versurile lui Goga o expresie generală a sensibilităţii româneşti. [...]

Cine citeşte vetsutilc lui, cu preocuparea de a găsi ceea ce alcătuieşte caracteristica lor statornică, nu poate să nu observe în ce măsură se ascunde în ele omul individual, penttu a face loc exponentului colectiv. Sentimentele şi teacţiile pe care el le notează sunt acele ale întregei lui obşti. Energia individuală a simţirii sale nu se asociază acestor expresii generale decât pentru a le da mai multă viaţă şi adâncime. Izvoarele unor astfel de cântece stau în afară de poet şi glasul acestuia nu se împărtăşeşte mulţimilor decât după ce Ie-a primit în sine, dupa ce le-a transformat în sânge şi carne de-a sa prin miracolul unei adevărate eucharistii poetice. [...]

Poetul va ttâi. Va trăi pentru tot ce a reprezentat şi va trăi pentru rot ce a ştiut să facă din instrumentul delicat al limbei, pe care a adus-o să răsune cu accente noi. Căci despre Octavian Goga se poare rosti, fără nici o teamă, cuvântul preţuirii care se acordă celor mai aleşi dintre poeţi. Goga esre crearorul unei armonii noi, în care capătă expresie arristică graiul oamenilor din Ardeal, tonalirăţile şi inflexiunile lor. Niciodată limba poeziei n-a sunat în acelaşi fel înainte de Goga şi niciodată nu va răsuna aidoma în viitor, fără ca mintea să nu ni se ducă înspre sorginrea acestor ecouri. [...]

(***Studii şi portrete literare,*** Editura Ramuri, Craiova, 1938, p. 36-48)

B. MUNTEANO

Dacă există pe lume un poet care a influenţat evoluţia unui popor în srrânsă legărută cu destinul său şi a cărui operă se aseamănă cu explozia unei idei forţă - acest poet este ***Goga.***

(B. Munteano, ***Litterature roumaine,***
Edition du Sagitaire.Paris, 1938, p. 130)

G. CĂLINESCU

La Goga jelania esre reală ca şi melancolia eminesciană, fără a fi dulceagă. Plângerea, bocerul, sunt aici gratuite ca nişte rituri misterioase şi tulburătoare. Octavian Goga este după Eminescu cel mai mare crearor de ceremonii noi, cel mai adânc născocitot de fiotuti inedite şi durabile.

(***Viaţa românească,*** nr.6/1938, p. 91)

Izbitor de Ia început în poezia lui O. Goga este tonul proferic, messianismul. Poetul înalţă „cântarea pătimirii noastre" şi cade în genunchi în faţa lui Dumnezeu:

Rătăcitor cu ochii tulburi,
Cu trupul istovit de cale,
Eu cad neputincios, stăpâne,
In făta strălucirii tale. [...]
în drum mi se desfac prăpăstii
Şi-n negură se-mbracă zarea,
Eu în genunchi spre tine caut:
Părinte-orânduie-mi cărarea!

Fără îndoială că „pătimirea" nu-i decât robirea sub unguri, iar mântuirea, unitatea politică a neamului. Dat poetul se ridică cu mult deasupra simplei compoziţii conspirative. Ca la lectura blestemelor şi profeţiilor din *Biblie*, oricine se simte cutremurat de vestirea unor bucurii şi răzbunări fără nume:

Din casa voastră, unde-n umbră
Plâng doinele şi râde hora,
Va străluci odată vremii
Norocul nostru-al tuturora...
Ci-n pacea obidiţii voastre,
Ca-ntr-un întins adânc de mare,
Trăieşte-nfricoşatul vifor
Al vremilor răzbunătoare...

Poetul e un „apostol" cu o auteolă în jurul frunţii, care merge să vestească ziua cea mare:

[...]— Cuvirie-se hirotonirea
Cu harul cerurilor ţie,
Drept vestilorule apostol
Al unei vremi ce va să vie!

Strania convertire a tendinţei naţionale în poezie pură culminează în ***Noi:***

hi noi sunt codri verzi de brad
Şi câmpuri de mătasă;
Pa noi atâţia jluturi sunt
Şi-atâta jale-n casă.
Privighetori din alte ţări
Vin doina să ne-asculte;
La noi sunt cântece si flori
Şi lacrămi multe, multe... [...]

Ţara pe care o înfăţişează această poezie are un vădit aer hermetic. E un Purgatoriu în care se petrec evenimente procesionale, în care lumea jeleşte misterios împinsă de o putete nerelevabilă, cu sentimentul unei catastrofe universale. De ce cresc aici numai fluturi şi câmpii sunt de inutilă mătase? De ce tot norodul cântă coral? De ce apele au grai? Dc ce bocesc toţi ca într-un apocalips? Pentru ce această tulburătoare ceremonie? Mişcarea poeziei este dantescă şi jalea a tâmas pură, desfăcută dc conţinutul ei politic. Voluptatea de moarte stăpâneşte pe O. Goga ca pe otice om de societate veche şi îngustă, în care viaţa se măsoară prin morminte. [...]

In poezia lui Goga dăm de structura poeziei lui Eminescu, dar astfel acoperită încât abia se bagă de seamă. Goga a intuit mai bine decât oricare genul poetului ***Doinei*** şi a ştiut să-1 continue cu materie nouă. Şi Eminescu şi Goga cântă un inefabil de origine metafizică, o jale neniotivată, de popor străvechi, îmbătrânit în experienţa crudă a vieţii, ajuns la bocetul ritual, transmis fără explicarea sensului. De aceea poezia lui Goga este greu de comentat, fiind cu mult deasupra goalelor cuvinte, de un farmec tot atât de straniu şi zguduitor. După Eminescu şi Macedouskj, Goga e întâiul poet marc din epoca modernă, sortit prin simplitatea aparentă a liricii lui să pătrundă tot mai adânc în sufletul mulţimii, poet naţional totdeodată şi pur ca şi Eminescu.

Cu toate acestea, el nu e străin de simbolismul ce începe să orchestreze în jurul său, pe care ca şi losil îl transpune la experienţe sufleteşti rurale. Anxietatea, nostalgia de migraţie, sentimentul de oscilare, condensate în cuvinte simbolice „om fără ţară", „mag", „pribeag" sunt în spiritul poeziei noi. [...]

Satul ţine locul, la Goga, „cetăţii moarte" a poeţilor flamanzi, însetaţi de linişte şi monotonie. Cât de gteu se poate deplasa poetul spre valori ce depăşesc propria-i experienţă sc vede din aceea câ înfiorarea produsă de vederea mării nu-i deşteaptă decât imaginea de „crăiasă" şi dorinţa de a se băga „slugă" la ca.

Teatrul lui O. Goga ***(DomnulNour, Meşterul Manole)*** c onorabil, dat nu e în vocaţia poetului. In ***Domnul Notar*** luptele electorale din vechiul Ardeal cu concurenţa între candidaţii din partida naţională şi partizanii guvernului sunt reprezentate în chip exclusiv pitoresc, cu mijloace caragialiene. Vibrante de simpatie, lără mult deseu portretistic, dar rotunde sunt amintirile din ***Precursori.*** în schimb, Goga era un foarte bun orator de mase, ştiind să stârnească toate instinctele populare fără a deveni comun, un adevătat demagog academic. El începea cu câte o votbă memorabilă („Şi eu am fost în Arcadia, d-lor studenţi!..."), trecea la amintiri personale şi din când în când puncta cuvântarea cu câte o poantă, făcând în acelaşi timp o mică fandate pe incintă. Ideile lui sunt naţionaliste, tradiţionaliste, în genere foarte juste. Antisemit moderat. în antipatia lui pentru dadaism, rabindranath-tagorisme se poate bănui o simplă depărtare de literatură. Jurnalistica lui Goga ***(Mustul care jierbe)*** are calităţi literare si rezistă la apăsarea timpului.

(*Istoria literaturii române de Ls origini până în prezent,* Bucureşti, Editura Fundaţiilor Regale, 1941, p. 539-542)

ŞERBAN CIOCULESCU

în literatura noasttă, cu numeroase interferenţe ale politicei cu arta, nici un scriitor nu sc caracterizează parcă mai bine ca om de acţiune decât Octavian Goga. într-adevăr, fiecare din culegerile sale de poezii reprezintă câte o etapă dintr-un program de înfăptuiri. Astfel,

cu ***Poezii*** (Budapesta, 1905), foarte tânărul poet îşi propunea sâ deştepte interesul intelectualităţii conducătoare din Regar, răscolind suferinţele provinciei robite. Puţine căţţi şi-au realizat cu atâta exactitate meni tea: însuşi Titu Maiorescu, aproape retras din mişcarea literară, se face susţinătorul cărţii pentru obţinerea unui premiu academic, derogând pentru prima dată de la severele sale principii estetice, care respingeau nora naţionala şi socială. Cântăreţul durerilor Ardealului repurtase din primul ceas o izbândă răsunătoare, care avea sâ-i netezească etapele succesive ale ascensiunii politice. Cu prilejul recepţiei sale la Academie, întâmpinătorul său, G. Bogdan-Dnică denumea acest prim volum de versuri, o monografie a satului ardelenesc. [...] A doua culegere, ***Ne cheamă pământul*** (1909), urmăreşte aceeaşi voinţă programatică, în tonuri tot aşa de sumbre şi cu un patetism de aceeaşi intensitate. Octavian Goga intrase în conştiinţa publică, pentru care chestiunea românilor de pesre munţi nu era o problemă de actualitate, ca poet al iredentismului. Evenimentele ce aveau sâ se grăbească găseau sentimentul obştesc în mare măsură modificat prin apelul mesajului său răsunător. ***Din umbra zidurilor*** este cartea de popas între cele două trâmbiţări repetate şi evenimentele războinice. Exponentul social al ţărănimii îşi pâsrra crezul, în vigurosul imn ***Carmen laboris,*** de uneori gnomică factură:

E răzimată lumea toată
Pe palme aspre de plugari!

In noul decor al vieţii urbane, recunoaştem perspectiva normativă, atât de scumpă semănătorismului, care postula oarecum axiomatic superioritatea eticii turale ***(Cântăreţilorde la oraş). [...]***

Pe cât este de interesant a urmări impresiile pe care Ic produce un centru de civilizaţie mai înaintată asupra indivizilor proveniţi din dezvoltări sociale întârziate, impresii mai adesea de eficace covârşire, pe atât de remarcabile sunt reacţiunile de refuz ale structurilor închise. Dintr-o astfel de alcătuire sufletească, Octavian Goga a opus un deliberat ***non possumus*** polarităţii urbane a Apusului, desigur din voinţa militantului de a păstta necorupte realităţile noastre morale de structura ţărănească. [...]

Adeseori, omul public - fie el chiar poet, însă de răsunet social - nu corespunde în întregime imaginii pe care şi-o transmite cu bună ştiinţă, spre a se întipări audienţei publice; omul de acţiune este, prin definiţie, un om de atitudine care îşi ştirbeşte din complexitatea sa tot ce s-ar putea interpreta ca o şovăire sau o oscilare: numai prin identitate, el îşi păsrrează autoritatea. Sub acest unghi trebuie privire anumite rcacţiuni din poezia lui Octavian Goga, sortite sâ-i confirme personalitatea de luptător. Poate că din această constrângere disciplinară a avut să sufere poezia sa intimă, din care îşi nutrise începuturile poetice. De câte ori retorul pătimirilor obşteşti şi-a întors plivirile în interior ca să-şi scruteze neliniştile subiective, nu mai găsea accentul major al retoricei pasionale. Neutralitatea, cu nehotărârile ce exasperau pe intervenţionist, i-a prilejuit poetului naţional un alt moment de acţiune asupra publicului. Alternându-şi clocotitoarele îndemnuri publicistice şi oratorice cu cele lirice, omul de acţiune nu s-a sfiit să proclame caracterul ocazional al versurilor sale. [...]

Poezia sa, chiar când îşi scade temperarura profetică, după ***Poezii*** şi ***Ne cheamă pământul*** nu încetează de a-şi uita rostul public: ea este rând pe rând un apel sau o musrrare.

Odată cu neutralitatea şi războiul, dar mai ales după întregire, omul public e purrat cătte primele locuri de conducere, strămurându-şi vigoarea temperamentala în activitatea politică. In vicisitudinile vieţii publice, adversarii, oricând irităţi de provenienţa literară a conducătorilor, îi aruncă din când în când în faţă barjocura de „fost poet". în realitate însă, Octavian Goga a compus poezii până la sfârşit; nu era dintre acei scriitori ocazionali, ajunşi prin politică şi care aveau să se lepede de „păcatele tinereţii"; dimpotrivă, blazonul său rămâne poezia şi omul politic aduce în acţiunile sale publice stilul dc viaţă al omului de litere. [...]

Poezia sa testamentară, aşa cum a fost prezentată cu prilejul primei publicări, esre deosebit de semnificativă pentru descifrarea mâhnirilor omului de acţiune, care nu şi-a găsit satisfacţia în realizare, păstrând regrerul neîmplinirilor:

[...] Şi cum sub tâmpla mea fierbinte,
O lume veche-mi reînvie,
Nu căte-au fost îmi vin în minte,
Ci câte-ar fi putut să fie.

(Cântă moartea)

Cu volumul ***Din latg*** se reconstituie fizionomia morală a lui Octavian Goga, în trăsăturile esenţiale, verificându-sc portretul clocotitorului poet al Ardealului, care arc capitolul său în istoria literaturii noastre. încredinţând versului, cu o nestrămutată credinţă, fiecare din simţirile sale, marele dispărut şi-a învederat totodată pasiunea literară, care l-a însufleţit totdeauna. Editorii nu şi-au împlinit numai o datorie pioasă, ci au contribuit la restaurarea unei figuri, intrată în istorie.

(Aspecte lirice contemporane. **Casa Şcoalelor, 1942, p. 144-155)**

OVIDIU PAPAD1MA

Fireşte, asa cum sunt - legate în primul rând de amintirea micii lumi familiale, grupând-o doar în jurul ei pe cea a satului - nostalgiile poetice ale lui Octavian Goga arareori sc puteaţi dilata până la pticeperea şi zugtăvirea ordinilor cosmice prin perspectiva satului.

Numai arareori firea vădeşte la el rânduieli umane, - aşa cum i-ar sta bine unei naturi cate participă mereu la destinul uman, la fel ca în folclor [...].

In viziunea de aici a poetului, natura se îndepărtează şi se ascunde fată de sufletul satului, fiindcă acest suflet, - zdrobit şi fărâmat de ciocanul soartei de a fi sub jug străin fără milă, - nu se mai poate dilata şi limpezi pe măsurile ei clate şi grandioase. E o viziune fără nădejdi, ce ar părea că dezminte cu totul optimismul care mai stăruia totuşi în cea tic altădată, a ***Plugarilor.*** După cum nu c o simpla întâmplare că acest moment depresiv a luat haina adormitoarei armonii a expresiei eminesciene. [...j

lotuşi există odată în opera lui Goga un moment de largă şi deplin omenească viaţă a naturii, cu totul pe liniile de familiaritate între om şi fire ale folclorului. E poezia *Asfinţit.* Parcă nici n-ar fi de Goga, - dacă n-ar stărui totuşi sub lumina ei hăzoasă şi suculentă tristeţea acelui sentiment de rămânere în singurătate specific lui Goga.

Poezia teia îndrăzneţ mitul popular al despărţirii soarelui şi-a lunii. Tot ca şi în el, despărţirea creşte din pricini etice. Insă nu din vini tragice, ca în balada populară, ci vini de poznă şi de idilă.

Poemul se deschide printr-un tablou de o măreaţă gravitate voievodală [...]. Spiritul e al lumii folclorice însă realitatea poetică e aici cu totul alta: firea nu duce viaţa satului, ci a curţii domneşti. Nu-mi aduc aminte nici din poezia noastră cultă despre o astfel de înfăţişare a naturii printr-o severă perspectivă voievodală. Şi e un creion de maestru. Totul, joc de lumini şi umbre, de colori, de gesturi şi de nuanţe sufleteşti, converge minunat către finalitatea strofei: sublinierea tristeţii auguste a asfinţitului de fiecare zi într-o severă si totuşi robustă mâhnire de voievod patriarhal.

Ordinile satului, lărgite câteodată în toată viaţa cosmică, îşi vădesc astfel în lirica lui Octavian Goga o realitate autonomă, strâns legată de destinul său poetic, - la fel ca şi lumea tipurilor satului.

Prin lămurirea lor, am încheiat conturuţile acelei realităţi în sine care e ***satul*** în poezia lui Goga.

[Neam, sat oraş în poezia lui Octavian Goga, **Rucurcşti, Editura Fundaţiilor Regale, 1942, p. 57-62)**

ION PILLAT

Poezia lui Goga trăieşte în noi astăzi cum a ttăit ieri şi va trăi mâine, fiindcă nu c numai crezul unui luptător, ci fiindcă înainte de toate e cântecul unui poet adevărat, de o bărbătească putere de expresie şi dc o rară putere de sugestie, într-un ritm şi o melodie proprie, într-un grai poetic plin de sevă şi de autentică savoate populară, valabil pentru un neam întreg.

{Tradiţieşi literatură, **FLditura Casa Şcoalelor, Bucureşti, 1943, art.** ***Octavian Goga)***

GALA GALACTION

în controversa de mult pornită şi nesecată dintre luptătorii Artei pentru Artă şi luptătorii Artei generoase, închinate patriei, fraţilor şi durerilor obşteşti, matele Octavian Goga se aşează cu strălucire printre poeţii înaltelor tendinţe.

Lamarrine mărturisea, înrr-o pagină din vremea maturităţii lui, câ-l vede şi-1 concepe pe poet: aprins, clocotitor, dăruit frumuseţilor pământului: florilor, codrilor şi iubirii - în prima epocă a tinereţii şi a încântărilor.

Il vede şi-1 concepe, după aceea, luprător şi cetăţean, devotat inteteselor publice, pasionat pentru discuţiile din agora şi prezent, în chip hotărâtor, acolo unde se dezbat destinele neamului şi ale patriei. II vede şi-1 concepe, în a treia şi ultima lui epocă: poet încununat de plete albe .şi de slavă, încovoiat pe Marta psalmisrului şi preamărind, la Porţile Sanctuarului, pe dătătorul de viaţă, împăratul a toate câte sunt.

Octavian Goga înfăţişează un amestec continuu şi zbuciumat al acestor anotimpuri pe cari l.amartine le hărăzea unei vieţi de poet. Adolescentul grăbit să treacă de pe băncile şcoalei în rândurile luptătorilor de-abia dacă are timpul să vadă cât de măreaţă este arhitectura lumei lui carpatine şi româneşti, sau dacă o vede, el o ştie, cu jale, zâlogită dc vitregia istorici şi legată cu hrisoave nedrepte altot neamuri decât neamului valah.

De aceea, la priveliştea - pentru alţii senină şi aproape biblică — a unei mame care, între spicele de grâu copt, alăptează un prunc flămând, Octavian Goga simte şi scrie:

Inima-mi purcede să-mi dezgroape
Comoara ei de duriiri neîmplinite.
Şi simt amarul ţarinei robite
Şi simt ruşinea neagră cum mă îneacă.
Simt cum lumină începe să se facă,
Cum moare bezna vechilor păcate;
Şi sufletul înfiorat îmi spune
Că fătul ăsta al patimei amare
Si-al dorului ce moare-n aşteptare
E solul sfânt! ...înfricoşatul crainic
Izbăvitor durerilor străbune!

încântările tinereţii şi, această minunată creaţiune a lui Dumnezeu cate apleacă până la ferestrele vârstei noastre de douăzeci de ani, atâtea lanuri de flori şi printre lanuri apariţii de îngeri: pentru Octavian Goga stăteau sub vama unor dureri, nemuritor tălmăcite inimii poporului. Precum, de multe ori, în zile capricioase de primăvară, când pământul începe să se îmbrace în podoaba dumbrăvilor reînviate, din necunoscutul orizontului, porneşte iureşul de ploaie rece, amesrecată cu omâr, aşa peste simţirea şi peste cântările poetului nostru - chiar în primăvara Iui — au bătut, în stihuri dc jale grea, viforul prelungitei noastre ierni isrorice.

Este prea înţeles că din aceasră vistierie, de viaţă, de lupte, de eroism şi de poezie reală, scrisă şi lăsată moştenite neamului românesc, nu ne este cu putinţă să scoatem în această otă închinată pomenirii lui, decât pe ici pe colo, câteva bucăţi de aur...

Cine plivеşte, pe de altă parte, peste această viată atât de dramatică, atât de nobil prididită de bogăţia evenimentelor contemporane, esre necontenit în cumpăna nedometirii: încotro se apleacă mai mult admiraţia noastră: spre frumuseţea unei opete vaste - diverse, tumultuoase, risipite, pe care abia după ani de zile vom avea-o reconstruită, sub ochii cercetătorului - sau spre măreţia acestei vieţi de apostolat naţional, desfăşurată în tot lungul şi în tot latul pământului strămoşesc? [...]

(***Familia,*** an. 78, nr. 5-7,
mai-august, septembrie 1943, p. 17-18)

ION LUPAŞ

[...] S-a încercat în piesa din capitală o explicaţie puţin verosimilă cu privire la caracterul dinamic al poeziei sale, afirmându-sc că fulgetele din cuprinsul ei ar fi venit ***„de la modelul străin*** care i-a stat un timp înainte" şi că în versurile lui de la început ar fi fost numai o notă ***de duios lirism*** nescânteind „acolo săbii ascuţite, gata să taie".

Eie-mi îngăduit să caut a contribui la lămurirea acestei chestiuni arătând prin careva amintiri personale, în cc împrejurări şi sub ce fel de înrâuriri hotărâtoare s-a putut forma, chiar din vârsta copilăriei fragede, un suflet aprig de luptător cum s-a afirmat - cu graiul, cu scrisul şi cu fapta - timp de peste patru decenii adânc regretatul meu prieten Octavian Goga. [...]

Când l-am cunoscut pe Octavian Goga, la vârsta dc 15 ani, personalitatea lui era aproape deplin formată în orice caz direcţia, în care urma să se desfăşoare activitatea lui, se putea întrezări de pe arunci.

Factorii mai importanţi, cari au contribuit la fixarea acestei direcţii, îi putem descoperi în mediul sătesc al locului natal, în cel rcligios-cultur.il al bisericii, în slujba căreia ostenisersă străbunicii, bunicii şi părinţii lui, în cel artistic-litetar al familiei şi în frământările de ordin naţional-politic, în care fierbea Sibiul românesc în anii când şi-a început Octavian Goga studiile secundare Ia liceul unguresc din acest oraş. [...]

Mişcat de jalea şi de suferinţele poporului îngenuncheat sub povara cârmuirii străine, cutremurat de vraja mistică a cuvântului biblic, Octavian Goga s-a simţit încă de la vârsta de 21 de ani îndemnat să-şi exprime dorinţa de a schimba lupta cu condeiul într-o ***luptă cu spada.*** In poezia ***Domnului să ne runfvm,*** se îndrepta, ***lă 1902,*** către poporul în suferinţă cu versuri ca acestea:

[...] Ceresc Părinte, veşnic Tată,
Cărtti durerile ne pUingetn
Adtt-ne vremea aşteptată
Să ne-aritneăm peana o/Lită
Şi spada lată s-o încingem!

Deci pentru clipa răsăririi
Acelui soare ce-aşteptăm
Şi pentru ceasul răsplătirii
Obezile înlănţuirii
Noi Domnului să ne rugăm.

Rugăciunea pe care o eternizase în aceste versuri, aflând răsunet adânc în milioanele de suflete obidite, s-a înălţat spre tronul Cerescului Părinte ca fumul jertfei lui Avei.

(***Familia,*** an. 78, nr. 5-7, mai-august,
septembrie 1943, p. 49-55)

ADRIAN MANIU

Prin cântec a pornit gânduri la faptă. Lacrimile multe ale pătimirilor le-a dat tărie de diamant.

A îndreptăţit dureri de mii de ani printt-un vers. îi văd şi acum privirile limpezi întocmai celor mai albastte flori, iar zâmbetul fermecătot avea atâta bunătate încât fermeca atunci când povestitea lua viaţă sau în tarele clipe când deschizând sufletul spunea o doină, cum nu am să mai aud pe nimeni. Atunci era feciorul preotului din Răşinari, cel care, cu mulţi ani înainte de naşterea poetului, găzduise pe un pribeag visător o noapte întteagă de balade şi îl dăruise ca să poată porni mai departe; pe Mihail Eminescu.

Atunci în Octavian Goga ttăla harul celui mai marc — şi înţelegea ca o sfinţenie înaltă, arta.

Sunt frumuseţi pornite în cale fără întoarcere, când clopotele tânguind pornesc drum ceresc înaripatului suflet. Din satul unde un pui de mierlă plângea pe cumpăna fântânii, iar fuiorul mamei, susurând în nopţi lungi de singurătate, chema dorul flăcăului plecat de lângă glie, în lupta aprigă a vieţii, a izbutit să dea făptura duioaselor cântece de ţară. Freamătul lor trece acum deasupra codrilor întunecaţi de brad, deasupra mătăsoaselor poieni, prin luncile unde suspinele Oltului se îngână cu duioasele privighetori.

E de neînchipuit câtă bunătate păstta inima lui Octavian Goga, şi cum în credinţa lui măreaţă, în însăşi vălmăşagul cumplit al luptelor dârze, nu urmărea nimicirea nimănui, ci o dreptate pentru cei obidiţi.

Oricând la otice ceas din zori în noapte tâtzie, casa lui aduna mulţimi ce aşteptau, fie că eta sau nu la cârma ţării, să le dea un ajutor peste cuvântul de îmbărbătare.

Poetul Octavian Goga a fost nu numai un prim-ministru în vremi vittege, ci întâiul ministru al artelor, întâiul om politic ce făcea culturei loc între străduinţele de viaţă ale ţătii.

O strună de harpă s-a frânt, vaerul dureros pluteşte în văzduh peste întteagă primăvara ţării. Fruntea străluminătoate e acum străvezie ca şi ceata lumânărilor din bisericuţa de sat, unde părintele preot îşi săvârşea slujba întru alinarea năpăstuiţilor. Cântecul însă a fost rostit întreg şi răsună învingând pe muritor. [...]

(***Familia,*** an. 78, nr. 5-7, mai—august,
septembrie 1943, p. 39-40)

CLAUDIA MILIAN

[...] Am senzaţia că mă aflu în faţa mării albastre şi fără de sfârşit minunată, când vreau să fiu fată în faţă cu amintirea Iui Octavian Goga.

E o trezire cu senzaţii de culoare şi de tumult. Şi e un ecou prelungit de sonorităţi fluide, cari dorm în adâncul scoicilot şi se deşteaptă în apropierea urechii, ca un îndepărtat cântec de sitenă.

L-am cunoscut la mate, în una din vacanţele mele (prin 1914, poate) petrecute cu prietenele Delavrancea, la plaja Eforiei. De mult... Sau poate de ieri... Timpul nu se marchează, decât cu sentimente sau cu acte măreţe, cu dureri ucigătoare sau cu bucurii suprafireşti. încolo, văzduhul şi înaltul cerului înghit toate noţiunile şi datele ornicului universal.

Octavian Goga venea din Ardeal, să poposească năvala poeziei, pe plaja mării, acolo, unde se confundă oamenii cu zeii.

Acolo venea de dincolo de linişte, din frământare şi din surghiun.

Era şi Rcbs, fecioara senină, cu rochie albastră şi învăţătură.

Ne plimbam noaptea împreună, pe falezele sălbatece, străbătute de vuiet şi de ţipătul întunecat al apelor.

Poveşrile lui Octavian Goga, smulse din poezie şi reîntoarse în poezie, ne învăluiau cu misterul vrăjilor din basme. Aşa creştea, lângă noi, în nopţile înalte cu stele câzâtoate, povesrea Răşinarilor cu dăscăliţa cuminte, cu poporul îngenuncheat la icoane. Acolo a reînviat, întruparea fericirii himerice:

Mireasa mea albă cu chipul bălai,
Ascultă a nopţii povală —
Minuni spune glia-n poveştile ei
Şi tainele vieţii ne-nvată.

Poveşti, minuni, taine... în adevăr, tot ce cuprind sensurile vieţii pământeşti şi apoi, mai târziu, toate se preschimbă, în aduceri-aminre. Dar deasupra lor, dăinuieşte *Ceva* - invulnerabil, nepieritor, supraomenesc: Nemurirea idealului!

Şi astăzi, când îmi întregesc în gânduri, imaginea lui Octavian Goga. îl văd, parcă, ţinând în mâini o făclie de nuntă. Nunta sufletului românesc cu mireasa pământului nostru... Aşa îl văd, părtaş al luminii şi al nunţii cu vecinicia. Şi deasupra lui, cerul cu tulburătoarea lui apă înstelată, singur neclintit şi mereu acelaşi: Adevărul! [...]

L-am văzut pe Octavian Goga, ultima oară, îmbrăcat în materia albă a marmorei.

Pribeagul, sus, pe soclul rece, îşi sprijinea fruntea pe înaltul senin al Cerului.

Dar eu vedeam la picioarele lui, tălăzuind matea şi corăbii albe vedeam, cum se legănau pe întinsul apelor, legând punţi de poezie, pentru întâlnirea celor veciniei.

Apoi, dincolo de concrer, mai departe, în grădinile suspendate ale visului, îl întâlnesc, în spaţii, acolo, unde nu se ajunge decât cu aripi.

(***Familia,*** an. 78, nr. 5-7, mai—august, septembrie 1943, p. 21-22)

GRIGORE POPA

Născut, după propria sa mărturisire, cu pumnii strânşi de ură, Ocravian Goga a fost, de-a lungul zbuciumatei sale vieţi de cântăreţ al pătimirii noastte şi de vijelios luptător politic, expresia incandescentă a protestărilor româneşti, sttăduindu-se necontenit a le da sensuri înalte şi edificatoare. Sensibilitatea lui de plop tremurător înregistra, cu preciziunea seismografului, cele mai sfioase vibraţii ale sufletului românesc. Era atât de identificat acesr patetic vizionar cu durerile şi bucuriile neamului, încât acum cinci ani, când doliul ţării, încă întreagă şi rotundă, îl petrecea pe drumul fără întoarcere al veşniciei, aveam impresia, cutremurătoarea impresie, că fără Octavian Goga România e singură. Şi într-adevăr, această copleşitoare personalitate militantă a îngropat atâta pasiune şi atâţia nervi la temeliile României Maţi, încât ţi se părea o absurditate a ursitei ca să dispară sub otrava uneltirilor şt a duşmanilor neamului nostm. Şi nu ştiu de ce am ctezut aruncia, în acel rrisr 7 Mai al anului 1938, precum credem şi acuma, că odată cu moartea lui Goga un duh rău uzurpa temeliile României Mari. [...]

Pe lângă dreptatea cauzei lui, cate nu era decât însăşi dreptatea cauzei româneşti, pe care o apăra cu intransigenţă aprigă de arhanghel, nu trebuie să uităm acest luciu, Goga arunca în balanţă şi darurile fermecătoarei sale personalităţi şi marele lui prestigiu de plenipotenţiar al vrerilor româneşti. [...]

Goga n-a murit; nu poate **sa** moara un munte al vrerilor protestatare româneşti. Goga astăzi abia e uluitor, profetic, îngrozitor de mustrător şi vijelios, Goga e sublim în revoltă şi veşnic în protestare. Gândul lui este foc, verbul lui este ftdger, blestem şi urgie răzbunătoare cântecul lui. [...]

{***Familia,*** an. 78, nr. 5-7, mai-august, septembrie 1943, p. 63-65)

1. SIMIONESCU

A fost consecvent până la moarte, în tot ce a scris şi a înfăptuit prin lupte; ce a cântat o viaţă i-a servit drept călăuză în vâltoatea zbuciumului său spre realizare.

Din majoritatea pasagiilor sale răsare, vijelios uneori, durerea, izvorâtă din suferinţele poporului, care n-a cunoscut prea multe zile senine şi de linişte.

Chiar în faza mijjrii talentului său, când predomină sentimentalismul inerent tinereţii, străbat tot mai adesea amintirile satului în care s-a născut, a tovarăşilor săi de joacă, a plaiurilor blânde din preajma casei părinteşti şi mai ales icoana vredniciei femeieşti, a mamei sale dragi.

Nu le uită nici în forfota ademenitoare a Parisului, de unde scrie:

Ce-o fi jucând acum o marnă
Acolo-n satul din Ardeal?

Figura-i aspră la prima vedete, osoasă, dar cu sfredelitori ochi albaştri ca seninul cerului, trăda energie şi hotărâre în toate.

Cu cât îşi desăvârşeşte structura învăţăturii, începută la Sibiu şi Braşov, continuată la Budapesta, Viena, Berlin ori Paris, cu atât se înteţeşte sufletul firii sale sensibile, focul mistuitor al dragostei de neam. Ea îl domină în tot ce săvârşeşte. Nu e suspinul îndurerat al genunelor din poeziile lui Eminescu, nici numai evocarea fondului complex din sufletul poporului ca la Coşbuc. Pe Goga îl stăpâneşte răzvrătirea împotriva soartci acestui popor blând, cu însuşiri atât de alese şi dorinţa nestrămutată de a-1 chema spre acţiune.

Linişte nu afla; înfrigurarea-i firească se prinde şi din desele drumuri ce le face prin ţară. Ca şi Avram Iancu, îşi strânge pumnii până

la însângerarc din cele ce vede, ce aude. Purtarea din ce în ce mai vrăjmaşă a stăpânitorilor îl preocupă tot mai biciuitot.

Din „poetul pătimirilor noastte", cum l-a botezat fostu-i ptofesot de la Braşov, V. Goldiş, devine înflăcăratul tăscolitor al altor energii.

Glasul Iui răsună în cuprinsul Ardealului. E) trâmbiţa care deşteaptă, stârneşte fiorii năzuinţelor generale.

El ajunge însă ascultat, simţit şi în noul mediu de libertate în cate propovâduieşte.

Se frământă neogoit. Rar îşi mai aduce aminte că e poet. Scrie articole din cari răzbesc fulgere. Cuvântările sale, în parlament ori întruniri, deşteaptă din amorţire. îndeamnă către acţiune.

Poettd Ardealului devine Arhanghelul Românimii.

Evenimentele de la 1916 în bună pane sunt urmarea şi a vijelioasei sale interveniri, care conving prin sinceritate ori asprime, dar mai ales prin chemarea către o nouă viaţă.

în această fază a activităţii sale înfrigurate, l-am cunoscut mai îndeaproape şi ***în*** afara atmosferei de relativă linişte, de sub cupola Academiei Române.

Scânteierile ochilor săi altfel blânzi, ce întovărăşeau impetuozitatea votbelor convingătoare, captivau pe oricine. Indiferenţa era biruită. Calvarul unui neam întreg apărea evident. Prin cl realitatea milenară cerea acţiune grabnică.

A cunoscut răsplata trudei neclintite, în mulţumirea trăită prin împlinirea visului atâtor generaţii de luptători, al căror reprezentant vijelios era.

încercarea de a contribui şi Ia aşezarea lăuntrică, dc a stârpi ceea ce el socotea drept cauza dezorientării contemporanilor săi, n-a ţinut mult.

Frământările de o viaţă, clocotişul neslăbit în cate şi-a dus zilele, poate şi dezamăgirea ultimei sale lupte, l-au istovit.

Odihneşte la Ciucea, ca un nou simbol. Răscolitoarele lui versuri, devenite de actualitate, nu rămân legate, numai de un trecut ce părea apus pe veci. Trezesc încă fiorii nerăbdării de a face din mormântul său loc de pelerinaj sfânt, pentru românii de pretutindeni.

Pentru ei s-a mistuit flacăta vieţii sale. Pentru dragostea cauzei lor drepte s-a ostenit atâta.

Numele său va rămâne în veşnicia neamului pentru care a ttăit.

(***Familia,*** an. 78, nr. 5-7, mai—august, septembrie 1943, p. 3-4)

PAMFIL ŞEICARU

Un nume răscoleşte până în adâncurile fiinţei noastre amintiri în care se împletesc primele tresăriri ale activităţii noastre, primele vibraţii ale sensibilităţii noastre naţionaliste. Ocravian Goga rezumă înrreaga evoluţie a ideii naţionale: prezent, activ, animator, — sinteză a unei mari afirmări istorice -, el a dat liricei elocvenţă politică şi politicii o patetică inspiraţie.

încerc să desprind, din ceaţa anilor, prima dată când am citit versurile lui Octavian Goga; vreau să le dau cadrul amintirilor, să refac acea primă fuziune a unui adolescent cu poezia aceea ce aducea în ritmul ci un accent atât de nou şi de cuceritor.. Era prin iarna lui 1908, la gimnaziul din Tecuci: se prepara, - dacă nu mă înşeală memoria - serbarea şcolară de ziua Unirii. Un profesor ne-a recomandat să alegem o poezie din Octavian Goga.

Auzeam pentru prima oară acest nume.

Şi l-am citit poeziile, cu tot ce eram deprinşi să ne încânte în lirica lui Eminescu, în acea molâie melancolie a lui A1. Vlahuţă, sau în tristeţea delicată a lui Traian Demetrescu. Erau versuri de o altă factură, cu un vocabular proaspăt, o cadenţă robustă, ce nu eta decar foarte vag înrudiră cu versurile din *Balade şi idile* ale lui Coşbuc.

în locul unei nosralgii erorice, în locul unei afectivităţi de un romantism convenţional, - o sugestie, o chemate a vieţii, o închinare pământului românesc pe care nu o mai întâlnisem decât în fulgerarea *Doinii* lui Eminescu. Acea tăinuire a unui adolescent cu un poet, acea invazie a unei sugestii în efectivitatea unui tânăr, acea transfigurare a lumii prin magia versului, - tot ce formează alchimia liricei, am încercat-o în acea noapte de Decembrie când mi s-a revelat sensul existenţei mele româneşti, acea predestinare a generaţiei mele, rezumară într-un singur cuvânt: Ardealul.

Marele modelator al afectivităţii româneşti, marele creator al acelui curenr irezistibil - pentru Ardeal - a fost Octavian Goga. [...] Când hotarele s-au prăbuşit, când unitatea românească şi-a aflat unitatea politica şi în cuprinsul aceluiaşi Stat ca în ocrotitorul cuprins al casei părinteşti, ne-am găsit laolaltă, - Octavian Goga a continuat aceeaşi luptă împotriva celor ce se simţeau stingheri, a celor ce voiau să păstreze în fiinţa lor, amintirile rrecutului, ce nu se puteau smulge

dintr-o formaţie spirituală străină. în lupta pe care a dat-o împotriva regionalismului, cu o înverşunate niciodată ostenita, zvâcnea aceeaşi pasiune de unitate a Naţiei. în cârcoraşii casei părinteşti, Octavian Goga regăsea urmele unei retranşâri ipocrite a inadaptabililor.

Chiar în exagerările unei porniri, respira aceeaşi pasiune a unităţii româneşti pe care nu o vrea ştirbită, - aşa cum un cuvânt nepotrivit, o silabă greşită poate strica armonia ritmică a unui vers.

O luptă începută la 1918, din primele zile ale Unirii: o luptă începută chiar din cuprinsul afirmării dc la Alba-lulia, - a fost dusă cu o mereu împrospătată vigoare de Ocravian Goga. El a continuat chiat atunci când s-ar fi crezut că lupta s-a încheiat. Şi dacă în unitatea noastră politică, în comunitatea noastră sufletească nu mai există nici o notă stingheră, dacă suntem înmănuncheaţi într-o unitare de voinţă statală, - lui Octavian Goga i se datoteşte.

A atacat şi a fost atacat: armura unei credinţe l-a dus în vârtejul inimiciţiilor, dar pesre prejudecăţi comode nu s-a sfiit să zvârle noi lozinci de luptă.

Atunci când ideea privilegiului românesc în structura statului apărea ca o erezie faţă de dogma democrată, - Octavian Goga nu s-a sfiit să zvâtle provocator un principiu, sfidând omagiul popularităţilor facile, acceptând larma pornirilor de ură, pe care le asmuţea cu o arisrocratică voluptate. Dar în lupta aceasta politică se risipea într-o generoasă dăruire tot ceea ce forma inspiraţia, talentul, puterea lui de creaţie literară. Pasiunea luptei îl smulgea acelei interiorizări în care poezia se înfiripă sfioasă din contemplatea vieţii; omul politic ţintuia inactivităţii pe omul de creaţie literară, vâltoatea cotidianului zădărnicită într-o pulbere de victorii efemere, victoriile culturii.

Nu o dată surprindeai, în acei ochi albaşrri ce păreau că oglindesc cerul, umbrele regretelor pentru toată inspiraţia sugrumată sub ispita irezistibilă a forului. Era încântat când putea sâ evadeze întt-o discuţie literară: neîntrecutul lui dar de povestitor se complăcea să schiţeze conturul unor opere sortite sâ rămână doar nostalgii ale unor chemări fără răspuns. Şi la capătul acestor spovedanii literate urma o tăcere, grea de tegrete, ce nu se mărturiseau, — o tăcere în care stăruiau sentimentul acelui dramatic prizonierat într-o politică ce mutilează toate posibilităţile de creaţie, ce opreşte germinaţia operei literare.

O autochinuite neştiută, un /.bucium continuu, acoperit de o seninătate în are se reflecta delicata discreţie a unei sensibilităţi definea această dedublate a lui Octavian Goga. Preţuitor a tot ce este frumos, el rămânea în furtuna luptelor, în acea violentă încleştare a pasiunilor, mereu credincios uimi ideal de artă spte care năzuia întreaga lui fiinţă. De câte ori nu vor fi defilat în muta lor mustrare, orele în cari singurătatea îi şoptea frânturi de poeme, ritmuri disperate, cadenţe lirice ale unei meditaţii ce nu afla acel răgaz al exteriorizării!... Peste risipa vană a vieţii politice, omul de cteaţie zvârlea priviri de negrăită tristeţă. Cât îl urmări imaginea lui Prometcu, ţintuit dc stâncă şi sfâşiat de vulturii unei maştere ursiri.

înverşunarea pe care o aducea în luptele politice, acea virulentă polemică în care intransigenţa unei doctrine forma o armură redutabilă, nu cobora în sufletul lui în ecouri de ură loviturile nedrepte pe care le primea. De aci, o rară bunătate, o nesfârşită capacitate de uitate: eta respiraţia fireasca a sufletului lui Octavian Goga, eta organica spovedanie a unei structuri motale de o strivitoare superioritate. Nu socotea uitarea nedreptăţilor ce i s-a făcut, nu socotea ca un act de slăbiciune. Era firesc în acea bunătate spontană, francă, totală. Nimic socotir, - nici în gestul de revoltă nici în mâna prietenească pe care o întindea fără să-şi mai amintească în clipa aceea nimic din trecutul unei adversităţi; avea totdeauna, în asemenea împrejurări, în întreaga lui înfăţişare ceva din tresărirea de bucurie a unei regăsiri după o lungă despărţire. In aceasră covârşitoare capacitate de uitare a adversităţilor, eu am citit acea însuşire de înălţare peste efemer, de depăşire lirică a prăfuiţii cotidiane. Ura, — o socotea ca un atribut al inferiorităţii, ca un defect organic, ca mărturisirea unei neputinţe bătăioase, dincolo de vijelia polemică, de asprimea cuvântului, de cadenţa năpraznică a unui articol, — srăruia caldă şi înţelegătoare o rară sensibilitate umană.

Spirit critic dc o neîntrecută ascuţime, — nu o dată se delecta să zugrăvească cu o sprintenă spontaneitate tot ridicolul pe care îl vânase întt-o zi. Avea, în acele şarje de intimitate, o ironie plină de culoare: un desen atât de expresiv, imaginile comice surprinse te stăpâneau aşa dc puternic, încât multă vreme nu mai puteai întâlni vânatul fără să-i vezi profilul caricatural.

Dar în toate aceste prezentări înveselitoare, nu regăseai nici o umbră de răutate: etau divertismentele unui spirit critic, cate nu izbutea totuşi să dizolve bunătatea fundamentală a omului. Probabil că acea bunătate totală se desprindea din întteaga lui fiinţă, radia în comunicativitatea privirii, a gestului, a verbului înmânunchind fidelităţi, seducând şi confiscând amiciţii.

Erau, în întreaga lui fiinţă, reminiscenţe de pe ţărmuri însorite, era o splendidă armonie umană. [...]

Iubea linia majestuoasă, iubea armonia, — instinctiv sc simţea străin de tot ce ar fi putut să însemne o păcătoşite a existenţei printr-o mediocră trăire, totdeauna simţindu-se soldat al gândului românesc, santinelă de veghe. Era prezent în punctul unde îşi simţea Neamul ameninţat; se smulgea contemplaţiei, spre a se azvârli curajos în vâltoarea luptei, — se dăruia zorit ca şi când presimţea că umbra morţii îi este aproape...

Duhovnic al naţiei lui, - cu sufletul lui făcut punte peste Carpaţi, cuvântul lui trâmbiţă de deşteptate -, Octavian Goga s-a mistuit în tăria unei lupte, neclintit în tranşeea unei idei. Tot în armura crezului din tinereţe, l-a surprins neîndurata dătătoate de linişte, - ca peste cadenţele efemerului, să regăsească ritmica infinitului.

Acum, va rămâne numai al poeziei: nimic din zbuciumul nostru nu-i va mai rulbura contemplaţia. Dar noi nu vom mai afla, - niciodată nu ne vor mai încânta ecourile acestei confruntări eterne a poetului cu nefiinţa...

(Familia, an. 78, nr. 5-7, mai-august, septembrie 1943, p. 34-37)

MIHAI BENIUC

Chiar de la început, prin ceea ce tipăreşte în ***Luceafărul d\u*** 1902 şi următorii, apoi, prin întâiul volum, cu titlul ***Poezii,*** din 1905, bine selectat, Goga se afirmă ca un poet de mare ţinută artistică, cu o atitudine şi o concepţie socială bine definită. Nu întâlnim la el şovăielile, căutările, subordonările artistice ale debutantului. Drept care, ca personalitate poerică Goga se impune dintr-o dată, cu o

contribuţie din cele mai substanţiale în dezvoltarea genetală a poeziei noastre.

Fenomenul ciudat, însă, care se petrece cu Octavian Goga este că la el căutările, şi nu prea rodnice, încep cu volumele următoare: *Ne cheamă pământul, Din umbra zidurilor, Cântece fără ţară, Din hirg.* Intre aceste volume, întâiul se înalţă ca o coloană de marmoră printre pereţi şi chirpici cu pretenţii de palat. Ai impresia câ poetul s-a pierdut pe sine şi sc caută, revenind mereu asupra aceloraşi teme, fără prospeţimea iniţială, sau atacând altele, fată elanul şi vigoarea din primii ani de creaţie. Se simte oboseala, dezrădăcinarea, epuizarea, dorinţa nerealizată de a fi „modern", urmată de o decepţie ce sporeşte, în versurile sale. îndepărtarea de leagănul primelor poezii în care satul şi oamenii din el deveniseră simbolul Ardealului robit, al ţărănimii jefuite, tulbură izvorul inspiraţiei. De fapt nu este, însă, vorba numai dc o îndepărtare fizică, prin plecarea în străinătate, apoi în România, ci de o înstrăinare sufletească. Elementul greu al poeziei lui Goga, răzvrătirea socială, cade la fiind şi iese la suprafaţă tot mai mult aspectul ei naţionalist, îngustându-i dimensiunile umanitare. [...]

Desigur, poezii de bună calitate continuă să iasă mereu de sub pana poetului, dar el însuşi pare obosit, revenirile şi repetiţiile denotă o secătuire a experienţei primare, nu convinge destul şi cucereşte tot mai puţin din punct de vedere artistic, pe măsură ce se distanţează de viguroasele luări de atitudine sociale anterioate. [...]

Nu s-a mai întors spre culmile de odinioară, nici n-a plecat în pustie. Iat dacă se simţea câteodată un stejat singuratic pe o culme, cu golul, frigul şi groaza în jur de sine, dar visând, „înfăşurat în vechea lui mândrie", „primăvara", mai aproape de adevăr pare a fi poetul când îşi simte sufletul ca o închisoare plină de rebeli, „flămânzi de aet şi de soare", ce ar vrea „să frângă vechile zăvoare". [...]

Poate unele aspecte ale poeziei sale vor apărea vetuste, cum este un anumit ton bisericesc formal, deşi arhaismele au un osebit farmec în poezia sa. De asemenea, s-ar putea ca retorismul său să pată, pattial, neconform cu gustul multor cititori. Apoi mai există la Goga o tendinţă de folosire exagerată de concepte neintuitive, precum şi de comparaţii ale concretului cu ceva abstract. Nici prea frecventele întoarceri la tema copilăriei şi a satului în chip manierist nu sunt întotdeauna atrăgătoare la el, ca să nu mai vorbim de unele ieşiri rasiste sau şovine ale lui. Dat pe lângă toate acestea şi deasupra tuturor deficienţelor sale, poezia sa reflectă pregnant şi stfălucitot o epocă din viaţa poporului nostru, îndeosebi înaintea primului război mondial, cu tot ce are ea şi perisabil şi pereniu. [...]

Poetul însuşi era cuprins de păreri de rău, gândindu-se la câte ai fi putut să fie altfel, dacă el însuşi ar fi mers pe alt drum.

17 februarie 1957

(***Octavian Goga, poetul.*** Prefaţă la Octavian Goga, ***Versuri,*** E.S.P.L.A., 1957, p. 13-21)

AL. PIRU

întocmai ca şi Eminescu, unde cele câteva traduceţi sunt, ca să zicem aşa, înghiţite de opera originală, tălmăcirile lui Goga sunt abia petceptibile şi dacă n-ar purta indicaţia ca atare ar putea fi uşor considerate creaţie proprie. Personalitatea traducătorului e indiscutabilă, fie că avem în vedere identificarea cu autorul tradus, fie că ne gândim la absorbirea lui. [...] Sunt rare cazurile când un mare poet îsi sacrifică timpul necesar propriei creaţii penttu tălmăcirea unui lung poem străin. Spunând tot ce avea de spus în cele patru volume de poezii publicate până în 1916, poet exigent totodată cu el însuşi, care nu tipăreşte absolut tot ce scrie, Goga se putea consacra, după primul război mondial, muncii de inteipretare în limba română a unei capodopere. Şi după cum s-a recunoscut unanim, a făcut-o în chip impecabil, nu numai egalând, dar uneori chiar depăşind expresia originalului, în versuri de o perfectă acurateţa, menite să înfrunte timpul fată a se ofili. Literatura română s-a îmbogăţit efectiv ia capitolul tălmăcirilor artistice. [...]

1966

(***Gazeta literară,*** 31 martie 1966, p. 7; ***Varia. Previziuni si controverse,*** Editura Eminescu, 1972, p. 244-248)

CONSTANTIN CIOPRAGA

Vatră milenară, satul din *Poezjic* o sinteză a satului transilvănean sub dominaţie străină, la confluenţa secolului trecut cu secolul al douăzecilea. Nu reprezentarea plastică, ci viaţa motală, cu impulsuri specifice, îi dă substanţă. Nu e satul lui Blaga, căzut în încremenire ireală, sursă de mituri; la Goga salul apare ca succesiune concretă pe fundalul unei existente tragice. Viziunea fiind istorică şi etică, generaţiile contemporane ţintesc, toate, spre idealul de libertate şi demnitate naţională. Ochiului i sc oferă autentice *scene de <ţen.* întâi ambianţa familială: casa de ţară, „răvaşul turmelor de oi înfipt în grindă", copilul plecând la şcoală cu sfatul matern: „Şi să te porţi la-nvăţâtură!" *[Casa noastră).* Decorul general include figuri tipice: clâcaşi gravi, ermetici chiar, dascăli exemplari, dăscăliţe scriind (în numele „nevestelor") mesaje „feciorilor duşi la slujbă la-mpăratul". I.i se alătură „cantorul", ingenios „tâlcuitor" din Esop, Aniţa crâşmăriţa, Eaie Chiorul „cântăreţ din patru strune". Fragmente de biografie colectivă din care emană „jalea pătimirii", aceasta coexistând cu revolta. Câte un accent erotic mai energic, în nota Coşbuc *(„Şi-aş aprinde atuncea sătuliSă-l văd pară vâlvătaie...")*, se epuizează btusc, peste *cântece* aşezându-se elegiac „dorul".

Sub latura erotică, Goga se roteşte în zbor planat, el nefiind iniţial un interpret al dragostei. Pilonii şi stelele satului acestea sunt. Un sat amplificat până la dimensiunile Transilvaniei întregi. Goga e „un poet local, în cel mai înalt şi mai adânc înţeles al cuvântului", observă N. Iorga, şi prin aceasta „unul din poeţii naţionali, nu plecând de la teorii sau de la sentimente generale"...*(Sămdnătorul,* 1905, nr. 44).

Herald şi profet, însă la nivelul marii arte, era normal ca mijloacele poeziei lui să fie ale unui rapsod cvi fraza limpede, potenţând prin repetiţie adevăruri evidente, văzând ţăranul într-un „amestec de observaţie realistă şi de ptoiecţie simbolică" (E. Eovinescu). Identificându-se până la extrema limită cu destinul celor „osândiţi să plângă şi sa tacă", verbul cu rezonanţe de bronz comunică direct, narativ, drama mulţimilor: *„Sunt cântăreţul celor fără nume" (O raza).* Ideea logică ttage după sine, afectiv, adeziunea inimii, într-un acotd desăvârşit. Jalea din magistrala confesiune patetică *Noi* emană polifonie din toate zările arcului carpatin, din mii dc glasuri, într-o imensă mişcare corală. Este esenţa unei multitudini de conştiinţe ce se exprimă în unitatea unui eveniment. Ca în tragedia antică, pe fundalul murmurat al *Corului* pare a se distinge *Anti-Corul,* fiecare propoziţie fiind scandată, simbolic parcă, de alt recitator Element-cheie, tristeţea face legătura cu „moşii şi părinţii", pauzele dintre propoziţii având o savantă vibraţie psihologică [...].

Se produce, ca în lirica populată, un fel de contaminare etică, însă nu de la natură către oameni, ci invers. Neistovită suferinţă se revarsă, inundând mediul, încât *„jale* duce Mutâşul şi duc tustrele Crişuri", „fluturii sunt mai sfioşi", „roua trandafirilor" se converteşte în lacrimi. Miracol al attei, din propoziţiile de o simplitate primară emană fluidul unei melancolii extraordinare. în transparenţele viziunii lui Goga, istoria împrumută misterul apelor adânci, în a căror oglindă iluzorie oamenii se revăd dincolo, transfiguraţi, pe un tărâm straniu. Situaţia istorică schimbându-se, capodopera subzistă în latura pur estetică. *Noi* e o doină indimenticabilâ.

Dar jalea, oricât de persistentă, nu sfârşeşte în dolorism şi pasivitate absolută; doina de jale insinuează compensator revolta. Liniştea, resemnarea sunt numai o ipostază, căci sub masca lor dc înfrânţi se pregăteşte furtuna. Jalea tăcuţilor *mucenici* stă pe aproape de mâhnirea ţăranilor sadovenieni, purtători de *„dureri înăbuşite".* Asistăm la un fenomen psihologic de o natură specială: jalea şi revolta se întrepătrund, într-o unduitoare ambivalenţă. îndoita oprimare naţională şi sociala care a fost partea românilor transilvăneni determină atitudinea militantă, dar militantismul poartă în el cenuşa vechilor decepţii. Relaţia de la jale Ia speranţă, de la linişte Ia explozie corespunde psihologiei maselor. [...]

Lângă umărul lui Goga stă efigia lui Dante. Evident, jalea fiind a mediului, ne-am înşela văzând în poetul „pătimirii" o structură elegiacă. Goga-militantul poartă armură. Insistând în descripţia tragicului colectiv, scopul e redresarea etică. Ugo Foscolo, poet al Risorgimentultii, chema la bravură, trimiţând pe contemporani să cerceteze mormintele umbrite de chiparoşi; gloriile Italiei ofereau o perpetuă lecţie de comportament. Tulburătorul *lamento* transilvan al lui Goga presupune la celălalt pol energie comprimată, gata să erupă. Rapsodul îşi compune un limbaj profetic, când luminos, când încărcat de lavă, degajând din marea durere semnele viitotului. Tehnica

potenţării prin repetiţie merge la ţintă, ***furtuna, fulgerele, viforul*** fiindu-i necesare ca unui ***Jupiter tonans. [...]***

Insă dincolo de zboruri joase, primul volum include tot ce e mare în Goga. Vestitor al „unei vremi ce va să fie", poetul impresiona pe Maiorescu prin „forma frumoasă în care a ştiut sâ exprime cuprinsul patriotic". Fapt revelator, „descrierea unor figuri obişnuite din viaţa poporului (...) câştigă deodată - pe lângă valoatea şi menirea lor normală - o însemnătate, am putea zice o iluminare şi strălucite extraordinară, ce nu se poate explica decât prin aprinderea luptei întru apărarea patrimoniului naţional" ***(Critice,*** III). într-o altă optică, C. Stere îi consacră un articol entuziast: ***Cântarea pătimirii noastre.*** Rezervele, câte sunt, se pierd în masa elogiilor.

Consonanta cu zbaterile sociale şi naţionale îi dăduse lui Octavian Goga o subliniată claritate a scopului, ceea ce pentru un poet militant e decisiv. Volumele următoare nu mai au siguranţa tonului iniţial, ***Ne cheamă pământul*** (1909), onorabil în ansamblu, fiind cel puţin cu o treaptă mai jos. [...]

(*Literatura română între 1900 şi 1918,*
Editura Junimea, 1970, p. 220)

DUMITRU MICU

Sfătuitori şi îndrumători ai ţăranilor, intelectualii satelor erau şi în concepţia semânâtorisră. Deosebirea srâ în aceea că, pe când semânâtorismul exclude din propaganda culturală elementul subversiv, în literatura lui Goga (poezie şi publicistică) e folosit cu stăruinţă (subtextual sau făţiş) tocmai acest element. Poporanismul funciar al poetului ***Clăcaşilor*** tinde, precum se vede, să iasă din propriile margini, evoluând spre un vizionarism utopic, punctat de anumite note de anarhism. [...]

Prin conţinutul poeziilor sale de inspiraţie rurală, Goga se situează la polul opus literaturii idilizanre, promovată de sămănătorism, depăşind, în acelaşi timp, şi poziţiile poporaniste de pe care milita în publicistică. Uneori, abordând teme frecvenre în poezia de orientate semănătoristă, Goga le tratează altfel, descifrează în anumite scene rurale stereotipe cu totul alte sensuri decât poeţii idilizanţi.

Sărbăroarea Paştelui, de pildă, nu este pentru poet un motiv de extaziere în faţa costttmelot şi pomilor în floare; cea mai mare sărbăroare creştinească îi inspiră stihuri de atitudine civică. [...]

Chiar şi atunci când - în singura poezie publicată în ***Semănătorul: Cântăreţilor de la oraş*** - îşi cheamă confraţii să părăsească lumea urbană (lume mohorâtă, bolnavă, în viziunea lui, ca şi în aceea a semănătoriştilor şi poporaniştilor) şi să se îndrepte spre sat, chiar arunci când opune artificial satul oraşului, aprophndu-se prin aceasta de semănătotism şi poporanism, Goga îl zugrăveşre altfel decât apare în cromolirografiile semănărorisre. [...]

Ardealul lui Goga e un tărâm mitic, asemănător cu Moldova lui Cantemir şi a lui Sadoveanu, cu Dacia mifificâ a lui Emincscu, fiind însă o ţară încătuşată, cu eden captiv. Vorbind despre ţara sa cu „codrii verzi de brad", poetul „pătimirii" o face într-un grai rainic, aluziv cifrat, folosind ziceri pe cât de nelămurire, pe atât de tulburător-sugestive. Peste tot dăm de aluzii transparenre şi totuşi învăluite într-un abur de mister, „norocul nostru-al tuturora", „înfricoşatul vifor al vremilor răzbunătoare", „un vis neîmplinit, copil a! suferinţii", de jalea căruia „au răposat şi moşii şi părinţii", „durerea unui neam ce-aşteaptă de mult o dreapta sărbăroare", „norocul acestui neam sfârşit de jale", „nădejdea vişinilor noastre", o vteme „ce va sa vie", „înfricoşata clipă-a primenirii", „judeţul ceasului de mâine"... Asemenea aluzii, exptesii care spun ceva, dat mai mult lasă ascuns, subînţeles, conferă versurilor ceva misterios, fac din ele un fel de hieroglife, formule magice. Poetul vorbeşte cu acrul de a se adresa unor iniţiaţi, fraţilor de aceeaşi credinţă. Ca în timpul când ritualurile cultice se oficiau în catacombe şi „cei nechemaţi" erau inviraţi la un moment dat să iasă, revelarea misterelor fiind rezervată doar „credincioşilor", autorul poeziei ***Noi*** îşi asumă rolul unui sacerdot ce-şi instruieşte ascultătorii în taină, le comunică mesaje numai de ei înţelese. De aci, o anume solemnitate hietatică, un aet liturgic. Inspirată din realităţile particulare ale „înstrăinatului Ardeal", opera lui Octavian Goga se ridică, prin gravitatea accentului, la înălţimea valorilor general-omeneşri, putând trezi vibraţii în sufletele cititorilor din orice ţară şi epocă. Pe vioara poerului e îngrămădită toată suferinţa milenară a Ardealului. Nu durerea particulată a cutătuia, ci esenţa tuturor durerilor ttăite de această provincie românească în decursul

zbuciumatei sale istorii. Proiectând concretul istoric, redus prin ttansfigurare la schemă, la elementat, ca în pictura bizantină, pe ecranul eternităţii, poetul pomeneşte „visul neîmplinit" al celor „osândiţi în umbră", visul „stropit cu lacrimi" o mie de ani, cu aceeaşi înfiorare cu cate cântăreţi şi prooroci din vechime aminteau de „ţara Domnului", de „pământul făgăduinţei". El vesteşte clipa aşteptata a „primenirii", „înfricoşatul vifor al vremilor răzbunătoare", ziua când se va arăta „norocul acestui neam secat de jale" în acel limbaj făcut din cuvinte aureolate, în care cărţile sacre prezic venirea lui Mesia sau învierea din morţi. In viziunea lui Goga, poporul român oprimat din Transilvania devine un exponent al umanităţii sufetitoare, erou de tragedie, jalea lui capătă dimensiuni metafizice. Poetul extrage ceea ce e mai adânc şi universal în suferinţă şi uneşte această esenţă a durerii cu credinţa în izbăvire. Poezia lui Goga nu esre o plângere adresară cuiva, nu e poezie revendicativă - precum, de pildă, ***Noi vrem pământ'.*** - ci o jeluire sfâşietoare şi calmă, srăpânită, în faţa lumii întregi, în faţa universului. Goga a înălţat durerea milenară a poporului român - alrădată subjugat - în empireul artei nepieritoare. De pe Mureş şi Olt, de pe cele trei Crişuri, poetul pătimirii ardelene vorbeşre nu doar înrregii sale naţiuni, ci umanităţii - în eternitate.

(Începui de secol. 1900-1916. Cur enle şi scriitorii, Minetva, Bucureşti, 1970, p. 263-264, 272-274)

TEODOR VÂRGOLIC1

După Emincscu, pe alte coordonate decât Coşbuc şi Macedonski, Octavian Goga a fost cel care a deschis porţi noi, nebănuire, în climatul liricii româneşti. El a adus nu numai un suflu nou, de nobilă esenţă patriotică şi socială, ci şi o attă proprie, cu calităţi de netă superioritate faţă de cea a conremporanilor lui. Octavian Goga este deţinătorul unei deosebite puteri de exprimare poerică, având darul de a evoca pregnant şi plastic, prin imagini, stări afecrive, idei şi realităţi concrete. El are respiraţia largă, sufletul tumultuos, scrutează viaţa şi lumea la dimensiuni macrocosmice. Adresându-se dascălului, poetul vorbeşte de „soarele copilăriei", din care o rază vine acum să-i sfarme „neguta" din suflet şi să-i topească din inimă „cetatea de gheaţă". Dragostea de patrie a luminat mereu „prin potopul veacurilor negre"; plugarii sunt copii „ai mândrei bolţi albastte"; viforul vremilor răzbunătoare trăieşte „ca-ntr-un întins adânc de mare"; geamătul îndureraţilor „înfioarâ firea".

Suferinţa naţională şi socială este încadrată într-o viziune cosmică, poetul stabilind corespondenţe şi raporturi de acţiuni reciproce între lumea terestră şi cea astrală. Imaginile, deşi construire simplu, dau sentimentul grandiosului, al unor acţiuni care evoluează în zonele tainice ale lumii, întrecând elementatele legi ale firii. Glasul durerii şi al suferinţei oamenilor este atât de puternic, atât de impresionant, încât [...] capătă amploare, se transformă într-o sfâşieroare doină de jale, de parima căreia „şi umbrele mor" şi „codrul prelung se-nfioară" şi pe care, ascultând-o tăria cerului, „cu lacrimi plâng genele zării". Glasul doinei găseşte răsunet în împărăţia bolţii îusorire, de jalea ei se cutremură înaltul, trimiţând jos, pe pământ, mângâierea şi nădejdea de mai bine [...].

Stingerea naturii o dată cu iubirea este văzută şi ea sub raport cosmic, prin prisma întrepătrunderii dintre reresrru şi asttal. Plângându-şi despărţirea de „domniţa bălaie", poetul simte în jurul său un dezastru apocaliptic, o frângere a tuturor clementelor luminoase şi fermecătoate [...].

în poezia lui Octavian Goga, elementele din natură au o prezenţă continuă, se integtează desăvârşit în ansamblul imaginilor. Meraforele şi comparaţiile construite cu elementele naturii n-au nimic artificios. Elementele din natură servesc creării atmosferei şi, mai ales, luate ca simboluri, sugerează, concrerizează şi lărgesc semnificaţiile versurilor. [..,]

Datorită puterii sale de sugerare, Goga reuşeşte ca, printr-un singur cuvânt, printr-o singură noţiune să dezvăluie o realitate, o întreagă stare de lucruri, cu sensuri majore. Cuvântul sau noţiunea respectivă are capacitate generalizaroare, degajând semnificaţii largi, în Moldova, în mormântul lui Ştefan cel Mare „dorm clipele noastre de slavă". Vorbind despre „clipele" slavei srrămoşeşri, pocnii afirmă o idee dominantă în lirica sa, şi anume aceea că numai în trecutul îndepărtat, pentru puţină vreme, a strălucit gloria şi biruinţa, în timpul următor şi mai ales în cel în care rrăieşre el venind pusriitoare

durerea şl pătimirea. Comprimând gloria sttăbună numai la dimensiunea de „clipe", poetul tindea să reliefeze pregnant ideea, repetată în versurile sale, că pătimirea se perpetua de veacuri. [...]

Destăinuirea zbuciumului, credinţelor şi năzuinţelor sale este făcută adesea patetic, insă fără retorism. Aparent, unele versuri sunt retorice. Nu trebuie însă confundat pateticul cu retoricul. Goga e sacerdotal, tonul său e solemn, are vibraţia tulburătoate a unei participări sufleteşti totale [...].

Poetul cântă cu gravitate, în acorduri şi rezonanţe de orgă, mărturisind dramatic pătimirea semenilor săi şi vestind ptofetic seninul şi bucuria unei vremi ce va să vie. Aici, departe de a fi retoric, vorbeşte ca un tribun, are sentimentul că se adresează mulţimilor. E o atitudine specifică Transilvaniei, unde domina ttadiţia marilor adunări populare, pe întinderi câmpeneşti, în mijlocul cărora răsuna glasul avântat al făuritorilor de bine.

In poeziile care cântă pătimirea oamenilor sau vestesc vremea izbăvirii, versurile au o anume rezonanţă lăuntrică, o dinamică proprie, în sonorităţile ritmice răsunând parcă glasul grav al durerii, zăngănitul lanţurilor şi sfărâmarea lot, cum remarcă G. Ibrâileanu. [...]

Puterea de emoţionate a poeziilor lui Octavian Goga izvotăşte şi din modul specific de distribuire a ideilor şi sentimentelor în sttofe. Acestea urmează o linie ascendentă, sunt dezvoltate treptat, culminând in strofa finală. In unele poezii, de altfel destul de numeroase, Goga îşi înstrunează lira discret, în strofa iniţială, cântecul său amplificându-se gradat în strofele următoare, în cea ultimă răsunând deodată lovitura de timpan încadrată în acordurile maiestuoase ale unui final orchestral impunător. Pornind iniţial discret, poetul operează cu elemente care nu servesc decât cteătii atmosferei, pregătind astfel pe cititot să se pătrundă mai adânc de vibraţia ideii esenţiale a poeziei respective, afumată cu plenitudine în strofa ultimă. [...]

Octavian Goga operează cu o sumă de elemente lexicale pe care le ia ca simboluri în toată poezia sa. Atitudinea fundamentala a sa e aceea a poetului care e copleşit de jalea unei lumi, cate tiâieşte durerea şi zbuciumul mulţimii şi care năzuieşte către o viaţă echitabilă de dreptate şi libertate. Ctistalizatea lirică a acestei atitudini se realizează prin cuvinte, expresii şi imagini cu valoare de simbol, printr-un stil

figurat. Astfel, poetul este drumeţ „cu ochii tulburi", patima îl „sugrumă", în drumul lui „se desfac prăpăstii", zarea „în negură se-mbracă", inima şi ochii aşteaptă „cântecul şi lumina", în vifor „urlă şi gem" toate „robiile de veacuri", lumea să fie străbătută de „svonul fitii-ndtăgostite", pe fruntea poetului să se aşeze „o fază" de soare.

Ca poet al satului, al suferinţei ţărănimii, Goga îşi extrage materialul lexical al stilului său din vorbirea curentă în această lume. Versurile sunt alcătuite din cuvinte elementare, comune, pe care le toaniâ însă îţi imagini de mare profunzime lirică, cum reiese din citatele cu cate am încercat până acum să definim poezia lui Goga. Transpunerea lectorului în mediul ardelenesc, căci Octavian Goga este în primul rând un poet al Ardealului, se realizează, sub raport lexical, prin câteva provincialisme presărare echilibrat şi armonios în cuprinsul poeziilor, ca: frăgar, podmol, făgădău etc.

Poet de latgă exptesivitate, înzestrat cu un autentic talent de evocare şi sugerare, Octavian Goga reuşeşte ca, prin lexic, să reînvie vremile de odinioară în poeziile cu conţinut adecvat, să imprime versurilor un iz arhaic, de cronică. [...]

în prima perioadă a activităţii sale creatoare, Octavian Goga avea o aversiune mărturisită public faţă de neologisme, simţindu-se receptiv numai la modurile de exprimare ale limbii simple, populare, pe care o cultiva cu atenţie, ridicând-o la treapta attistică. In partea a doua a activităţii sale, îndeosebi în ***Cântece fără tară,*** poetul deschide anumite portiţe neologismelor. La dimensiunile operei lui Octavian Goga acestea rămân însă cantitate neglijabilă, pierzându-sc sub farmecul şi bogăţia stilului hrănit cu seva limbii populate.

Poezia lui Octavian Goga este o mărturie emoţionanta a suferinţelor poporului nostru în trecutele vremuri. In inima poetului şi-au aflat ecoul jalea celor oprimaţi, durerea truditorilor pământului apăsaţi de forţa puţinilor stăpâni. Octavian Goga a cântat pătimirea acestora, năzuind către o lume nouă, cătte o lume de senin şi bucurie [...].

In cadrul literaturii noastre, poezia lui Octavian Goga se apropie de zona înaltă în care domină, unice, peste vreme, culmile eminesciene.

(***Retrospective literare,*** E.P.L., 1970, p. 236-250)

MIRCEA ZACIU

Fixarea valorică a operei lui Goga în conştiinţa epocii este rezultatul actului categoric al câtorva mari personalităţi - începând cu N. lorga şi 'Titu Maiotescir, continuând cu Eugen Lovinescu şi George Călinescu -, adică tocmai al acelot „style leaders" sau „taste makers" de prim tang pentru momentul istoric dat. în impunerea definitivă a valorii lui Goga în conştiinţa critică a primei sale etape de receptare, gestul decisiv mi se pate a fi nu atitudinea lui N. lorga, cu toată priza ideologica şi afinităţile ce-şi revendică în teoriile poeziei tânărului de peste munţi, ci acela al lui Maiorescu prin chiar modificările operate în poziţiile sale estetice în urma apariţiei lui Goga. După cum pentru erapa următoare, când rezerve tot mai serioase aveau să se formuleze, reacţia, maiorescianâ în esenţă, a lui George Călinescu aduce clarificările necesare. Căci deparre de a fi egal şi uniform, procesul receptării poeziei lui Goga a întâmpinat din primul moment ferme opoziţii, venite din tabăra simbolistă, apoi estetizanta. Generate la început de un vehement antagonism estetic funcţional (la O. Densusianu, G. Caracostea, M. Dragomrrescu), ele capătă nuanţări diferite la un Eugen Lovinescu, I. Trivale şi la Pompiliu Constantinescu, cate aveau să ţină seama şi de evoluţia internă, pe bună dreptate amendabilă, a liricii în discuţie. Dacă acceptatea necondiţionata a acesteia conduce spre formele de pscudoctitică, elogiu amorf, nediferenţiat **[...]**, nu e mai puţin adevărat că inaderenţa critică la structura liricii lui Goga se cete reexaminată. Rostite în focul polemicilor şi în climatul de înfruntare a câtorva curente ce-şi disputau supremaţia literară, o seamă de obiecţii aduse odinioară pot fi privite astăzi cu mai mult sânge rece. Nu este vorba, fireşte, de a primi rezerve cc ţin de ideea unui interes „limitat local, mărginit la pătura ţărănească din Ardeal" (Caracostea), nici de acceptarea unei căderi în desuetudine (Pompiliu Constantinescu).

Dar intuiţii ca acelea, oricât de drastic formulate, ale lui Ixivinesctt n-au fost ratificate de istoria literară însăşi? „Cât timp Goga a avut originalitatea fondului, a avut şi pe cea a formei - scria criticul în 1913. Când a voit însă să fie poettrl «nevrozei», Eminescu l-a copleşit, impunându-i odată cu sensibilitatea şi limba şi armonia". [...]

Poezia lui Goga ttece astfel prin două eclipse ale receptării sale critice: una, conjugată, în perioada interbelică, exprimată atât prin contestarea modernistă (acuzele de „caducitate" şi „desuetudine"), cât si prin supralicitarea, în mediile tradiţionaliste de dreapta, a accentelor de naţionalism, transpuse în alr climat istoric, social şi ideologic. După 1944, căutările diferite spre care se orientează noua literatură postbelică, părăsirea categorică a unui epigonism tradiţionalist (în componenţa căruia elemente ale liricii lui Goga intraseră prin dilatări de sensuri şi „adaptări" ale motivelor), cât şi amintirea proaspără a vinilor omului politic aveau să suspende încă o dată interesul pentru poezia lui Goga. O redresare se produce după 1955-1957, marcată şi de succesiunea rapidă a ediţiilor: din 1939 (apariţia volumului postum ***Din larg)*** poeziile fuseseră reeditate doar în 1941 şi 1942; în schimb, din 1957 - în tiraje fără precedent -, ele sc succed astfel: 1963, 1964, 1965, 1966, culminând cu seria de ***Opere*** începută în 1967. [...] Permanenţele poeziei româneşti arârau că supravieţuieşte acel lirism care-şi leagă destinele de un ideal istoric major, care ştie să exprime sufletul unei epoci şi bătăliile ei.

O a treia cale de receptare a poeziei lui Goga ttebuie căinată în evoluţia însăşi a liricii autohtone. [...]

Vorbind odată despre mult discutatul său „eminescianism", poetul Oltului preciza, nu fără tâlc, ca influenţa lui Eminescu este în poezia sa „o influenţă manifestată prin contradicţie". E ceea ce s-a petrecut ulterior cu penetraţia lui Goga însuşi în poezia românească modernă. E o redescoperire criricâ şi lucida, care deschide un ciclu nou în existenţa însăşi a acestei poezii de chemări de tulnice şi de focuri. Astăzi - o cred, o simt - înţelegem mai exact şi mai adevărat pc nonagenarul Goga, tocmai fiindcă el a învins vârsta şi s-a reîntors în Timp, ca un zvon de valuri într-o scoică. în fond, un poet dispare numai atunci când moaie şi în noi.

1971

(Octavian Goga interpretat dc: Ediţie 1. I). Bălan, Editura Eminescu, Bucureşti, 1974, p. 243-247)

MIRCEA GHIŢULESCU

Poezia lui Goga a luat naştete dintt-o mare concentrare lexicală, iar registrul său tematic este testrâns la câteva maţi idei-obsesii care trec de la un poem la altul doar cu o altă intensitate afectivă şi cu altă înălţime a timbrului. Octavian Goga s-a exprimat tematic pc de-a întregul încă de la primul volum. [...] Poetul de douăzeci şi patru de ani îşi pune pc umeri povara istoriei milenare a neamului şi se aşează în fruntea unei mulţimi mute de nedreptăţi pentru a **fi** purtătorul ei de cuvânt. Din această situare şi din această temeritate, din această identificate cu strămoşii rezulta efectele panoramice ale mesianismului poetic al lui Octavian Goga.

(Goga la Ciucea, Cluj, 1975)

MIRCEA POPA

[...] Goga a fost un adevărat cetăţean al patriei sale, un cetăţean de onoare al poeziei acesteia. „A locui poetic lumea", cum spune Hblderlin, a însemnat pentru poet a nu dezerta niciodată din faţa marilor probleme ale timpului şi neamului tău, a te bate pentru ele până la capăt. De aceea a fost un mare poet şi un mare luptător, fără de acţiunea şi lupta căruia nu se poate concepe nici Marea Unire, nici lupta de solidarizare naţională de mai târziu. Şi nici înflotitea spectaculară a poeziei româneşti din perioada interbelică, necurmatul efort de înnobilare a expresiei şi a limbii româneşti, acea direcţie protestatară din lirica lui Cotruş, Beniuc, Giurgiuca, Th. Uea. Căci în toate domeniile pe cate le-a ilustrat, el a pus pasiunea aleasă a unui suflet superior, a unei nobile idealităţi. „Destin măreţ de poet cate a prins în cântecul său vast şi sonor vuietul nemărginit din sufletul unui popor în momentul hotătâtor al istoriei sale", cum l-a caracterizat Ion Chinezu.

(Octavian Goga intre colectivitate ii solitudine,
Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1981, p. 244-247)

ILIE GUŢAN

Atta devine o apoteoză a zbuciumului maselor. O confirmare a acestui adevăr universal este descopetită de Goga în devenirea artei româneşti, nu fătă a semnala câteva inerente accente particulare, între care elementul cel mai caracteristic şi decisiv consideră a fi ***ţărănimea,*** al cărei rol este relevat în consens cu prestigioşi ideologi şi sociologi ai vtemii. Dintr-un excurs rezumativ, rezultă că literatura română exprimă o atitudine demofilă, iar scriitorul, pătruns de chemarea lui socială, şi-a înţeles vocaţia ca apostolat, având drept ţel dezrobirea semenilor săi. O altă menire nu-i înttevede Goga decât o atare învestitură socială („artistul nu rămâne izolat; dimpotrivă, el merge înainte"), fiind dator să accepte imperativele şi „povara vremii", fatalitate căreia poetul însuşi i s-a supus cu devotament fanatic. Nu va abandona nici mai târziu convingerea câ „apostolatul" e „cea mai elementara datorie" a artistului. [...] Deşi perspectiva spaţial-temporalâ are extensie europeană, privirea nu se îndepărtează o clipă de prezent şi de local, de necesităţile momentului, cum erau cele din Transilvania. Funcţia socială a artei nu e contemplată în absolut, ci prin corelare cu cerinţele actualităţii, ele însele fiind altele, faţă de cate artistul nu poate rămâne indiferent. Angajarea presupune adecvare, identificare. [...]

Raportată la social, arta este implicit cotelatâ cu factorul naţional. Ţărănimii, ca reazem de existenţă, i se recunoaşte o însemnătate istorică încă decisivă. Interesul pentru soarta ei avea, aşadar, o justificare supremă. De aceea, Goga pleda pentru o literatuiă „înfrăţită cu marile dtireri vii, **caic** frământă sufletul neamului", pentru „apostolatul prin care se propagă credinţa mântuirii unui popot". Ca şi în poezia acelor ani, cei doi factori — social şi naţional - sunt mereu îngemănaţi.

De fiecare dată când în raza reflecţiei e aşezată ***literatura,*** autorul nu face disocieri de ordin estetic (specificitatea ei fiind subînteleasă). Dimensiunea etnic-socială este prevalentă. Ca „exptesie sufletească" a unui popor, literatuta încorporează valori psiho-spirituale ce-i asigută individualitatea şi fiinţa în timp. Goga relevă contribuţia ei la cristalizarea, permanentizarea şi transmiterea acelui patrimoniu sufletesc inalterabil care reprezintă matricea specificităţii etnice. [...] Fie că viza prezentul imediat, fie că evoca o istorie eroică, Octavian Goga privea înainte, se abandona astfel, conştient, unei tensiuni al cărei obiect e plasat într-un timp ipotetic, cu neputinţă de prefigurat. Aceeaşi aspiraţie care insuflă elan creator artistului şi-i propulsează gândurile

spre ideal poate fi sădită în inimile semenilor săi pentru a-i îndemna la faptă. Artistul nu e numai „un luptător", „un răscolitor de mase", ci şi „un deschizător dc drumuri", „un mate pedagog". Afirmaţia câ Vasile Alecsandri „luptător şi proroc a fost" constituia pecetea indeniabtlă şi a altot precursori, a lui Goga însuşi. Deci, artistul e vizionarul, profetul, iat arta are o funcţie mesianică, fiind chemată să deschidă şi să arate tuturor calea primenirii şi a izbânzii. Convingerea aceasta e nervul vital al poeziei şi publicisticii sale, sub presiunea căruia scriitorul a rcftizat „lozinca izolaţii" şi s-a dedicat misiunii de apostolat.

(Octavian Goga — argumentul operei,
Editura Minerva, Bucureşti, 1987, p. 34-37)

ION DODU BĂLAN

Nu numai prin împrejurările biografice, care-1 fac să escaladeze graniţa dintre două veacuri, dar chiar prin structura intimă a poeziei sale, Goga este un poet de tranziţie, în sensul cel mai propriu al cuvântului. El leagă, într-o sinteză originală, gusturile estetice şi atitudinile lirice a două veacuri, cu el se încheie şirul dc poeţi romantici-vaticinari şi dominaţia unui anumit tip de poezie tradiţională; după el, şi prin el, se deschide tot mai larg calea poeziei moderne, inaugurată de Macedonski şi continuată de Atghezi, Blaga, Minulescu, Bacovia, Alexandru Philippide. Personalitate creatoare puternică şi prodigioasă, Goga va determina însă, el însuşi, o direcţie nouă în poezia românească, ilustrată de nume ca Aton Coiruş, Mihai Bcniuc, Emil Giurgiuca, Al. Andriţoiu şi atâţia alţii. Poetul de la Răşinari a fosr un continuator al marilor rradiţii ale Şcolii Ardelene, ale mişcării paşoptiste şi ale lui Eminescu ştiind a le da dimensiunile proprii şi nervul specific epocii sale frământate şi traumatizate de adevătatc cataclisme sociale. [...]

Opera lui, ca şi a tuturor scriitorilor mari, nu încape întt-o singură formulă estetică. Poezia lui nu e numai sămănătoristă, nici numai poporanistă, nici numai romantică. Ea e în primul rând creaţie valoroasă cu un pronunţat specific naţional. Ea urmează complexiratea epocii pe care o exprimă şi meandrele atât de întortocheate ale biografiei poetului. [...1

O anume filozofie a destinului, înţeles ca o lege veche a neamului, alimentează tragismul poeziei lui Goga. în poezia lui, s-a spus pe bună dreptate, adeseori, omul anume dispare pentru ca să apară *tipul* şi astfel satul însuşi devine *tipic* pentru toate satele din Ardeal. Nu e vorba desigur de o cronică, ci dc transfigurarea poetică a unei anume realităţi sufleteşti, în ultimă instanţă **[... | .**

Poet naţional în toată puterea cuvântului, Goga s-a arărat totodată receptiv la contactul cu orizonturile largi ale culturii universale, introducând în poezia sa un sistem de referinţe intelectuale, care e asmiliat organic în atitudinile lirice, în valorile stilistice ce depăşesc mult stricta atic românească, deşi structura limbajului său poetic se sprijină pe graiul local şi pe stilul cărţilor vechi, religioase. Ceea ce trebuie subliniat este faptul că în zarea spiritului uman universal, Goga exprimă experienţa sa ptoprie, personală şi naţională, impunând o sensibilitate nouă şi originală, cate este şi a poporului căruia îi aparţine. El ştie că în împărăţia universalităţii nu se poate intra decât pe poarta naţiunii talc, pe uşa ta proprie. [...]

(Octavian Go<ţa. Viaţa şi opera,
Editura Biblioteca Bucureştilor, 1999, p. 321-324)

BIBLIOGRAFIE

I. PRINCIPALELE EDIŢII

1. ***POEZII,*** Budapesta, Institutul tipografic şi de editură „Luceafărul", 1906, 126 p. Pe copertă, anul 1906; volumul acesta a fost reeditat apoi de „Minerva", Bucureşti, 1907, în „Biblioteca pentru toţi", nr. 286, Sibiu, 1910, şi în primul volum antologic tipărit de „Cultura Naţională", Bucureşti, 1924, care cuprinde şi volumele: ***Ne cheamă pământul*** (1909), ***Din umbra zidurilor*** (1913), ***Cântece fără ţară*** (1916). A fost apoi introdus în toate ediţiile ce au urmat. Cuprinde 48 de poezii: ***Rugăciune, Plugarii, Noi, Oltul, Casa noastră, Apostolul, Dascălul, Dăscăliţa, Bătrâni, Reîntors, Departe, Dorinţa, Zadarnic, De-o să mor, în codru. Dimineaţa, Pe înserate, De la noi, Cântăreţilor de la oraş, Sara, Lăutartd, A murit..., La groapa lui Laie, Cântece, I, LI, III, IV, V, VI, VII, Pribeag, Pace, Cade-o lacrimă, Singur, Părăsiţi, Ruga mamei, Zadarnic, La stână, Toamna, Copiilor, I, II, Părăsit, Despărţire, învins, Solus ero, Noapte, Clâcaşii, Aşteptare.***

2. ***NE CHEAMĂ PĂMÂNTUL.*** Poezii, Bucureşti, Editura „Minerva", 1909, 147 p. A fost retipărit în volumul antologic de ***Poezii*** din 1924, precum şi în toate ediţiile ce au urmat.
Cuprinde 49 de poezii: ***Fecunditas, Prăpastie, Cântecele mele, înviere, Cosaşul, Portret, De demidt..., Colindă, Un om, Zik rele, Graiul panii, Cain, O ţară ştiu, în munţi, Prima lux, Cantorul Cimpoi, Străinul, Mi-a bătut un moş la poartă..., Scrisoare, Lăcaş străbun..., Ion Crâşmarul, Acasă, Nepotrivire, Asfinţit, Carmen, O raza, Lubirea mea, Fior, Noi ne-ntâlnim, Rapsodie, Trandafiri, Eşti singură, Sufletul, A fost odat'. ••, Revedere, Răsună toaca..., Cântecel, II, III, IV, V, VI, Moş Crăciun, Sonet, Sonet, Esărbătoare, Tempora... Frumoasa cea din urmă, Poezie.***

3. ***DIN UMBRA ZIDURILOR,*** Bucureşti, Editura „Minerva", 1913, 171 p. A fost introdus în volumul ***Poezii,*** 1924 şi în toate ediţiile ce au urmat.

Cuprinde poezia ***Revedere*** şi alte **62** de poezii, împărţite în patru cicluri: a) ***DIN UMBRA ZIDURILOR: Oaspe vechi, Agonie, Paris, Ziua, Nolre Dame, Felinarul, In Muzeu, Cincjueceulo, Marna, Măsuţa mea, Oameni;*** b) ***CÂNTĂ AI'FLF: Di mal, Aeleruiias, Furtuna, Mare moartă, De profundis, Lacul, Mama Venerei eterne, Eu stau la mal, Scrisoarea la..., Gândeşte-ie, Scirocco;*** c) ***COARDE VECHI: Poet, Vorbeau az.i-noapte două ape. Doina, Voi veniţi cu mine. Inima, Strămoşii..., Carmen laboris.- Scrisoare, Mos Crăciun, Lu ştiu un basm...;*** d) ***CLIPE: Trage-ii oblonul..., Cântecele mele. Poetul, Mi-am lacul un cântec, l tn trandafir se stinge, Păcat, lai na, Toamna nouă, Mă-ntorc din nou, Lacrimi, Cântece, 1, II, III, IV, V, VI, VII, 1 ăcerea ta..., Singurătate, Coboară toamna. •., Singur, Sonet, Amurg, In brazi, Blestem, O lacrimă, La moarte, Cum zbori cu trenul, In drum, Moştenire, O clipă, Aşteptare, Noapte, Apus, Pe-un album, Mors magna.***

4. ***CÂNTECE FÂRÂ TARA,*** Bucureşti, Editura „C. Sfctea", **1916, 1 54** p. A fost retipărit în volumul de ***Poezii,*** **1 924** şt în toate ediţiile ce au urmat.

Cuprinde **uit** cuvânt introductiv al autorului, din care redăm paragraful următor: „Recitesc aceste pagini întunecate înainte de a le da Ia tipar. Ele s-au desprins pe rând din frigurile naturalităţii, din aşteptarea zadarnică de un an şi jumătate în oraşul vesel al Bucureştilor. Credeam că nu vor mai vedea lumina zilei şi că, dezminţite de realitate, vor rămâne în sertar pe veci, certificate intime ale unui zbucium care s-a stins- ***«testament deiperir mio lento»*** **-** cum spune atât dc frumos poetul italian. Acum însă, când atmosfera de moleşeală a inacţiunii se lasă tot mai grea peste capetele noastre, când dintr-o datorie de sânge sc face o socoteală rece de câştig ieftin, acum mi se pare un act de pictate să ne îngropăm morţii în văzul tuturora. Iară de ce public aceste versuri..."

Cuprinde **35** de poezii: ***l'ără ţară, Aşteptare, Pajurei cu două capete. Ţara mea de sujlet, Sângele, In pacea mută, 10 Mai 1915, Atunci, Portretul, Trenurile, Apostolul, Plamma muncii. In mormânt lu Argeş, Bal la palat, Pribeag străin, Latinitatea strigă din tranşee, Neutralul, Unui orb, Lupul, Bobotează, Trecea convoiul mortuar, Aducerile-aminte, In sujlet simt o teamă cum s-aşterne, Lui Petofi, Unui scriitor vândut, Noapte (I, 11, 111), Doi fraţi, Pribeag, Hora valurilor (I, II), Poveste, Sufletul, Dies illa.***

5- ***DINI.ARC*** (Poeme postume). Bucureşti, Fundaţia pentru Literatură şi Artă, **1939, 114** p. într-o ***Lămurire Az*** la sfârşitul volumului, poetul D. Ciurezu, care a îngrijit ediţia, împreună cu d-na Vetuna Goga, precizează: .Apariţia acestui volum de versuri a preocupat în mod insistent multipla gândire a lui Octavian Goga. Intimilor săi le-a comunicat adeseori această intenţie şi unora chiar lc-a împărtăşit planul după care ar **Ii** dorit să-si grupeze materialul [...j. Noi n-am făcut decât să urmăm cu deosebită grijă manuscrisul poetului. Fot ceea ce este cuprins în acest volum a fost rânduit de mintea şi mâna lui O. Goga". Titlul l-a ales tot Goga.

Cuprinde **60** de poezii împărţite în şase cicluri: a) ***DIN LARG: Din larg, Profetul, Isus pe va/uri, Poetul, Stejarul, Pace, Regina Elisabeta la 70 de ani;*** b) ***RĂZBOI: Deprofundis, Poveste veche, Pământ şi cer, I, IL III, Ceahlilul. Afară trece moartea, Vorbesc tăcerile. In bivuac la Akerman, Hora morţii;*** c) ***NOI: înviere, Vita nuova, 'Tovarăşi, Pustiu, In noapte, Strigoii, Eristici, Breve sogno, Departe, Cântec, Sufletul, Cărbunii, Chemare, Munţii, Paris, Aşteptare, O ramură întârziată. Trecutul, Apus, Din viaţă, Resurectio, l'ibi mare. Ljeprofundis, La mal, Mare aeternum. Frec clipele, Pax nobis;*** d) ***AS CAZI: Am fost..., Post bellum, Cetind pe Baudelaire, Ascultând „Messias"de HăncL'l, Karlsbad, Marienbad, Franzensbad, Cântă moartea;*** e) ***ÎN SAT: Cântecul cămăşii, In mine câteodată, Trecea un om. Bisericuţa din Albac, Vânt de seară, In ţintirim;*** f) ***TRADUCERI: Privighetori şi ciocârlii*** (după Petofi), ***Noapte*** (după Carducci), ***Poezii*** (după Ady).

6. ***POEZII,*** Editura „Cugetarea", Bucureşti, **1939.**
7. ***POEZIL,*** colecţia „Darul soldatului, Bucureşti, **1941.**
8. ***VERSURI.*** Cu o prefaţă de M. Beniuc. E.S.P.L.A., **1957.**
9. ***POEZII.*** Text ales şi stabilit, prefaţă, note bibliografice de I.D. Bălan, E.P.L., Bucureşti, **1963.**
10. I. ***POEZII,*** Prefaţă, tabel cronologic, ediţie îngrijită de I.D. Bălan, Editura Tineretului, Bucureşti, **1964,** „Biblioteca şcolarului".
11. **I.** ***NE CHEAMĂ PĂMÂNTUL şi*** **II.** ***CÂNTECE FĂRĂ IARĂ.*** Ediţie prefaţată şi îngrijită de **I**.D. Bălan, E.P.L., Buctircşri, **1965,** Colecţia „B.P.T."; ediţia a Il-a, Editura Minerva, Bucureşti, **1970.**
12. ***VERSURI.*** îngrijire de ediţie şi prelată de Mihai Beniuc. Editura Tineretului, Bucureşti, **1 96(3,** Colecţia „Cele mai frumoase poezii".
13. ***OPERE,*** voi. I, IL Ediţie îngrijită, prefaţă, note, bibliografie, indici de I.D. Bălan. E.P.L., **1967,** Colecţia „Scriitori români".
14. ***POEZII.*** Antologie şi prefaţă de Mircea Popa, Editura Minerva, **1972.**
15. ***POEZIL*** Descoperire şi prezentate de Dan Smântânescu. Editura Cartea Românească, Bucureşri, **1 973.**
16. ***POES1ES.*** Traducere de Olga Gălâteanu. Prefaţă de Ion Dodu Bălan, Editura Minerva, **1985.**
17. ***POEZII.*** Antologie sumară în sprijinul elevilor. Editura Prometeu, **1992.**

II. ÎN PERIODICE

ATUNCI ŞI ACUM* - *Tribuna, an. XIV, nr. 275, 12/24 dec. 1897, p. 1098; semnată ***Tavi.***

NU-1 FERICIRE PE PĂMÂNT- Revista ilustrată, an. I, nr. 5-6, mai-iunie 1898, p. 107; semnată ***Octavian.***

AŞA A FOST SĂ FIE... - Familia, an. XXXIV, nr. 44, 1 /13 noiembrie 1898, p. 523; semnată Octavian.

AZI ŞI MÂNE...-Familia, XXXV, ni. 2, 10/22 ianuarie 1899, p. 18; semnată ***Octavian.***

DRAGOSTE Şl GÂNDURI-Familia, an. XXXV, nr. 18,2/14 mai 1899, p. 21; semnată ***Octavian.***

IN TAINA SĂRII - Familia, an. XXXV, nr. 33, 15/27 august 1899, p. 390; semnată ***Octavian.***

ADEVĂRURI TRISTE... - Familia, an. XXXV, nr. 45, 7/19 noiembrie 1899, p. 530; semnată ***Octavian.***

STANA - Tribuna, an. XVI, nr. 255, 19 noiembrie/l decembrie 1899, p. 1020; semnată ***Octavian.***

INCALUMNIATORES- Tribuna, an. XVII, nr. I, 1/13ianuarie 1900, p. 2; semnată O.

ÎMPĂCARE- Familia, an. XXXVI, nr. 4, 23 ianuarie/4 februarie 1900, p. 38-39; semnată ***Octavian.***

IACRĂMI... - Familia, an. XXXVI, nr. 16, 16/29 aprilie 1900, p. 187; semnată ***Octavian.***

PE ULIŢĂ - Familia, an. XXXVI, nr. 21, 21 mai/ 3 iunie 1900, p. 243; semnată ***Octavian.***

MAI RĂMÂI... - Familia, an. XXXVI, nr. 26, 25 iunie/8 iulie 1900, p. 304; semnată ***Octavian.***

MĂGDĂI.INA - Tribuna, an. XVII, nr. 139, 16/29 iulie 1900, p. 554; semnată ***Octavian.***

PE GÂNDURI-Familia, an. XXXVI, nr. 1 3/26 august 1900, p. 388; semnată ***Octavian.***

TE-A1DUS...- Tribuna, an. XVII, nr. 160, 17/30 august 1900, p. 638; semnată ***Octavian.***

AŞ VREA...- Tribuna, an. XVII, nr. 201, 18/31 octombrie 1900, p. 801; semnată ***Octavian.***

DACĂ... - Tribuna, an. XVII, nr. 204, 22 octombrie/4 noiembrie 1900, p. 814; semnată ***Octavian.***

BLONDINEI - Tribuna, an. XVII, nr. 236, 10/23 decembrie 1900, p. 942; semnată ***Octavian.***

ADEVĂR...-Familia, an. XXXVI, nr. 51-52. 24 decembrie/6 ianuarie 1900, p. 604; semnată ***Octavian.***

OSTENIT...- Tribuna literară, nr. 32, 18 februane/3 martie 1901, p. 29; semnată ***Octavian.*** Republicată cu titlul ***A fost odat'...*** în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909).

TU DORMI... - 'Tribuna literară, nr. 37, 25 februarie/10 martie 1901, p. 33; semnată ***Octavian.***

TE-A1DUS. ..-Familia, an. XXXVII, nr. S, 25 februarie/10 martie 1901, p. 88; semnată ***Octavian.***

DRAGOSTE BARBARĂ - Tribuna literară, nr. 47, 11/24 martie 1901, p. 42; semnată ***Sfinx.***

DESPĂRŢIRE-Familia, an. XXXVII, nr. 12, 25 martie/7 aprilie 1901, p. 135; semnată ***Octavian.***

NOI ŞI ELE- Tribuna literară, nr. 57, 25 martie/7 aprilie 1901, p. 49; semnată ***Octavian.***

CÂNTEC- Tribuna literară, nr. 65, 8/21 aprilie 1901, p. 59; semnată ***Octavian.***

CÂNTEC MODERN - Tribuna literară, nr. 65, 8/21 aprilie 1901, p. 60; semnată ***Octavian.***

ABĂTUT... - Familia, an. XXXVII, nr. 15, 15/28 aprilie 1901, p. 174; semnată ***Octavian.***

NECESSITAS FACIT VERSUM - Tribuna literară, nr. 75, 22 aprilie/ 5 mai 1901, p. 67; semnată ***Octavian.***

VARIETAS... - Familia, an. XXXVII, nr. 19, 13/26 mai 1901, p. 222; semnară ***Octavian.***

ZÂMBET TRIST... - Tribuna literară, nr. 94, 20 mai/ 2 iunie 1901, p. 83; semnată ***Octavian.***

IRONIE - Tribuna literară, nr. 98, 27 mai/9 iunie 1901, p. 87; semnată ***Octavian.***

RUGĂMINTE... - Familia, an. XXXVII, nr. 21, 27 mai/9 iunie 1901, p. 246; semnată ***Octavian.***

RÂS PRINTRE LACRĂMI- Tribuna literară, nr. 103, 3/16 iunie 1901, p. 92; semnată ***Octavian.***

PE PAT- Tribuna literară, nr. 108, 10/23 iunie 1901, p. 95; semnată ***Octavian.***

FII PE PACE!- Tribuna literară, nr. 127, 8/21 iulie 1901, p. 112.

SONET- Tribuna literară, nr. 132, 15/28 iulie 1901, p. 115; semnată ***Octavian.*** Reprodusă în „Luceafărul", an. VIII, nr. 3, 1 februarie 1909, p. 53; semnată ***Octavian Goga.***

SĂ TAC?... - Tribuna literara, nr. 149, 12/25 august 1901, p. 131; semnată ***Octavian.***

'ŢIE!... - 'Tribuna literară, nr. 158, 26 august/8 septembrie 1901, p. 139; semnată ***Octavian.***

RĂMAS BUN- Tribuna literară, nr. 167, 11/24 septembrie 1901, p. 148; semnată ***Octavian.***

DIN VIAŢĂ - Tribuna literară, nr. 180, 30 septembrie/13 octombrie 1901, p. 157; semnată ***Octavian.***

DOMNULUI SA NE RUGĂM - Tribuna, an. XVIII, nr. 209, 11/24 noiembrie 1901, p. S33; semnată ***Octavian.***

DIN VIAŢĂ -Familia, an. XXXVII, nr. 2, 14/27 ianuarie 1901, p. 13; semnată ***Octavian.***

CLIPE SENINE... - Familia, an.XXXVII, nr. 5, 4/17 februarie 1901, p. 54; semnată ***Octavian.***

PRIETENEI- Tribuna, an. XIX, nr. 16, 24 ianuarie/6 februarie 1902, p. 61; semnată ***Octavian.***

UNUI PRIETEN - Tribuna, an. XIX, nr. 16, 24 ianuaric/6 februarie 1902, p. 61; semnată ***Octavian.***

CURÂND - Tribuna, an. XIX, nr. 16, 24 ianuaric/6 februarie 1902, p. 61; semnată ***Octavian.***

DE PE STRADĂ-Tribuna, an. XIX, nr. 16, 24 ianuarie/6 februarie 1902, p. 61; semnată ***Octavian.***

CARMEN MISERABII.E - Tribuna, an. XIX. nr. 16, 24 ianuarie/6 februarie 1902, p. 61; semnată ***Octavian.***

ZADARNIC - Tribuna, an. XIX, nr. 23, 6/19 februarie 1902, p. 89; semnată ***Octavian.*** Reprodusă în ***Lucealarul,*** an. II, nr. 21, 1 noiembrie 1903, p. 344; semnată ***Nic. Otavă.*** Retipărită în volumul ***Poezii*** (1905).

FRyîGMENT - Tribuna, an. XIX, nr. 24, 7/20 februarie 1902, p. 93; semnată ***Octavian.***

ACASĂ - Tribumi, an. XIX, nr. 26, 10/28 februarie 1902, p. 101; semnată ***Octavian.*** Reprodusă în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909).

VIS MAIOR, I, II - Tribuna, an. XIX, nr. 28, 13/26 februarie 1902, p. 109; semnată ***Octavian.***

NOI - Tribuna, an. XIX, nr. 31, 17 februarie/2 martie 1902, p. 121; semnată ***Octavian.***

SĂ PLEC... - Tribuna, an. XIX, nr. 33, 20 februarie/5 martie 1902, p. 129; semnată ***Octavian.***

RAPSODIE (Fără rima) - ***Luceafărul,*** an. 1, nr. 1, I iulie 1902, p. 2; semnată ***Othmar.*** Reprodusă în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909).

ACASĂ, I REVEDERE - Luceafărul, an. I, nr. 2, 15 iulie 1902, p. 6; semnată ***Octavian.*** Reprodusă în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909).

PRIMĂVARA - Luceafărul, an. I, nr. 2, 15 iulie 1902, p. 16, la „Poşta redacţiei"; semnată ***Lia.***

IAR CÂND VEI DORMI... (HeineJ - ***Luceafărul,*** an. I, nr. 3, 1 august 1902, p. 40; semnată ***Octavian.***

DORINŢA - Luceafărul, an. I, nr. 6, 1 5 septembrie 1902, p. 95; semnată ***Octavian;*** reprodusă în volumul ***Poezii*** (1905).

TOAMNĂ - Luceafărul, an. I, nr. 6, 15 septembrie 1902, Ia „Poşta redacţiei"; semnată ***!ygrnalion.***

TOAMNA - luceafărul, an. 1, nr. 8, 15 octombrie 1902, p. 114; semnată ***Octavian.*** Reptodusă în volumul ***Poezii*** (1905).

BĂTRÂNI— Luceafărul, an. I, nr. 11,1 decembrie 1902, p. 171; semnată ***Octavian.*** Reprodusă în volumul ***Poezii*** (1905).

DE MULT...-Luceafărul, an. II, nr. 1, 1 ianuarie 1903, p. .3; semnată ***Octavian.***

ŞIIAPĂSI VA SĂ VIE...?- Luceafărul, an. II, nr. 2, 15 ianuarie 1903, p. 6; semnată ***Agog.***

POVESTE DE ANUL NOU - Luceafărul, an. II, nr. 2, 15 ianuarie 1903, p. 22-23; semnată ***Octavian.***

I-A LUAT DUMNEZEU-Luceafărul, an. II, nr. 2, 15 ianuarie 1903, p. 26; semnată ***Nic. Otavă.***

CANTORUL CIMPOI-Luceafărul, an. II, ut. 3, 1 februarie 1903, p. 46; semnată ***Octavian.*** Reprodusă în ***Ţara Noastră,*** an. II, nr. 38, 1908, p. 412; semnată ***Octavian Goga. Luceafărul,*** an. VIII, nr. 6, 16 martie 1909, p. 128. Introdusă în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909).

SÂRBĂ TOA RE - Luceafărul, an. II, nr. 3, 1 februarie 1903, p. 54; semnată ***Nicu.***

DE-O SĂ MOR - Luceafărul, an. II, nr. 4, 15 februarie 1903, p. 67; semnată ***Nic. Otavă.*** Reprodusă în volumul ***Poezii*** (1905).

CÂNTECE, I, II-Luceafărul, an. II, nr. 5, 1 martie 1903, p. 85; semnată ***Nic. Otavă.***

PLÂNGI, COPILĂ!...- Luceafărul, an. II, nr. 5, 1 martie 1903, p. 85; semnată ***Octavian.***

DE CE?... - Luceafărul, an. II, nr. 5, 1 martie 1903, p. 97; semnată ***Lia.***

CÂNTECE, I - Luceafărul, an. II, nr. 6, 15 martie 1903, p. 102; semnată **Nic. Otavă.** Reprodusă în volumul **Poezii** (1905).

NOAPTE - Luceafărul, an. II, nr. 7, 1 aprilie 1903, p. 133; semnată **Octavian.**

ZADARNIC'-Luceafărul, an. II, nr. 8, 15 aprilie 1903, p. 152; semnată **Octavian.** Reprodusă în volumul **Poezii** (1905).

CÂNTECE, II - luceafărul, an. II, nr. 9, 1 mai 1903, p. 158; semnată **Nic. Otavă.** Reprodusă în volumul **Poezii** (1905).

CÂNTECE, III-Luceafărul an. 11, nr. 10-11, 1 iunie 1903, p. 180-181; semnară **Nic. Otavă.** Reprodusă în volumul **Poezii** (1905).

RĂMÂI- Luceafărul, an. II, nr. 12-13, 1 iulie 1903, p. 199; semnată **Octavian.**

CASA NOASTRĂ - Luceafărul, an. II, nr. 14-15, 1 august 1903, p. 230-231; semnată **Nic. Otavă.** Reprodusă în volumul **Poezii** (1905).

IUBIREA MEA - Luceafărul, an. II, nr. 14-15, 1 august 1903, p. 235; semnată **Octavian.**

NEPOTRIVIRE - Luceafărul, an. II, nr. 14-15, 1 august 1903, p. 240; semnată **Ion Codru.**

LA STÂNĂ - Luceafărul, an. II, nr. 16-18, 15 septembrie 1903, p. 268; semnată **Nic. Otavă.** Reprodusă în volumul **Poezii** (1905).

SFÂRŞIT DE SEPTEMBRIE (Petofi) - **Luceafărul,** an. II, nr. 16-18, 15 septembrie 1903, p. 278; semnată **Octavian Goţii.**

RUGA MAMEI (Fragment) - **Luceafărul,** an. II, nr. 16-18, 15 septembrie 1903, p. 261; semnată **Octavian.** Reprodusă în volumul **Poezii** (1905).

REÎNTORS - Luceafărul, an. II, nr. 19, 1 octombrie 1903, p. 302; semnată **Nic. Otavă.** Reprodusă în volumul **Poezii** (1905).

CÂNTEC - Luceafărul, an. II, nr. 23, 1 decembrie 1903, p. 38.3; semnată **Octavian.** Reprodusă în volumul **l'oezii** (1905), cu titlul **Cântece,** VI.

SINGUR-Luceafărul, an. II, nr. 24, 15 decembrie 1903, p. 402; semnată **Nic. Otavă.** Reprodusă în volumul **Poezii** (1905).

DESPĂRŢIRE - Luceafărul, an. II, nr. 24, 15 decembrie 1903, p. 399; semnată **Octavian.** Reprodusă în volumul **Poezii** (1905).

MORTUA EST (Rapsodie, Fără rimă) - **Luceafărul,** an. III, nr. 1, l ianuarie 1904, p. 6—7; semnată **Octavian Goga.** Reprodusă cu titlul **Frumoasa cea din urmă,** în volumul **Ne cheamă pământul** (1909)•

PE INSERATE - Luceafărul, an. III, nr. 1, 1 ianuarie 1904, p. 18; semnată **Nic. Otavă.** Reprodusă în volumul **Poezii** (1905).

IA GROAPA LUI LAIE-Luceafărul, an. III, nr. I, 1 ianuarie 1904, p. 44; semnată **Nic. Otavă.** Reprodusă în volumul **Poezii** (1905).

O, TEMPORA, TEMPORAL.. - Luceafărul, an. III, nr. 1, 1 ianuarie 1904, p. 44; semnată **Sanherib.** Reprodusă în **Ţara Noastră,** an. II, nr. 52, 21 decembrie 1908, cu modificări, sub semnătura **Octavian Goga.** Inclusă în volumul **Ne cheamă pământul** (1909).

NOI - Luceafărul, an. III, nr. 2, 15 ianuarie 1904, p. 51; semnată Mc. **Otavă.** Reprodusă în volumul **Poezii** (1905).

MOARA (de Carmen Sylva) - **Luceafărul,** an. III, nr. 2, 15 ianuarie 1904, p. 57; semnată **Octavian Goga.**

COPILUL MEU (de Carmen Sylvaj - **Luceafărul,** an. III, nr. 2, 15 ianuarie 1904, p. 67; semnată **Octavian Goga.**

A MURIT... - luceafărul, an. III, nr. 3, 1 februarie 1904, p. 74; semnată **Nic. Otavă.** Reprodusă în volumul **Poezii** (1905).

TU ESTE.. - Luceafărul, an. III, nr. 3, 1 februarie 1904, p. 88, la „Poşta redacţiei"; semnată **Sisijus.**

OLTUL - Luceafărul, an. III, nr. 4, 15 februarie 1904, p. 91-92; semnară **Nic. Otavă.** Reprodusă în volumul **Poezii** (1905).

CADE O LACRIMĂ... - Luceafărul, an. IILnr. 5, 1 martie 1904, p. 119; semnată **Nic. Otavă.** Reprodusă în volumul **L'oezii** (1905).

CÂNTEC - Luceafărul, an. III, nr. 6, 15 martie 1904, p. 140; semnată **Ion Codru.** Reprodusă în volumul **Poezii** (1905).

DĂSCĂLIŢA - Luceafărul, an. III, nr. 7, 1 aprilie 1904, p. 151; semnată **Nic. Otavă.** Reprodusă în volumul **Poezii** (1905).

DIMINEAŢA- Luceafărul, an. III, nr. 8,15 aprilie 1904, p. 172; semnată **Nic. Otavă.** Reprodusă în volumul **Poezii** (1905).

APOSTOLUL - Luceafărul, an. III, nr. 9-11, 15 iunie 1904, p. 208; semnată **Nic Otavă.** Reprodusă în volumul **Poezii** (1905).

DURA EEX-Luceafărul, an. III, nr. 9-11, 4/5 iunie 1904, p. 224, la „Poşta redacţiei"; semnată **Sisifiis.**

DE LA NOI -Luceafărul, an. III, nr. 12-13, 1 iulie 1904, p. 277; semnată **Nic. Otavă.** Reprodusă în volumul **Poezii** (1905).

IUBIREA MEA (Manyosu) (traducere din poezia japoneză) - **luceafărul,** an. III, nr. 14-16, 15 august 1904, p. 264; semnată **Othmar.**

NESTATORNICIE (Manyosu) (ttaducerc din poezia japoneză) - **Luceafărul,** an. III, nr. 14-16, 15 august 1904, p. 264; semnată **Othmar.**

IA GROAPA IUBITEI (M. Ugeda) (traducere din poezia japoneză) - **Luceafărul,** an. III, nr. 14-16, 15 august 1904, p. 264; semnată **Othmar.**

HORA CÂINILOR (de A. Petofi) - **Luceafărul,** an. III, nr. 14-16, 15 august 1904, p. 272; semnată **O. Goga**

HORA LUPILOR (de A. Petofi) - ***Luceafărul,*** an. (II, nr. 14-16, 15 august 1904, p. 27.3; semnată ***O. Goga.***

SEARA - Luceafărul, an. III, nr. 17, 1 septembrie 1904, p. 291; semnată ***Nic. Otavă.*** Reprodusă, cu titlul ***Sara,*** în volumul ***Poezii*** (1905).

SOLUS ERO - Luceafărul, au. III, nr. 17, 1 septembrie 1904, p. 291; semnată ***Nic. Otava.*** Reprodusă în volumul ***Loezii*** (1905).

CÂNTEC- Luceafărul, an. III, nr. 17, 1 septembrie 1904, p. 300; semnată ***Octavian Goga.***

COPIILOR (i, II) - Luceafărul, an. III, nr. 18, 15 septembrie 1904, p. 310; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Poezii*** (1905).

CÂNTĂREŢILOR DE LA ORAŞ - Sămănâtorul, an. III, nr. 40, 3 octombrie 1904, p. 629—630: semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în ***Luceafărul*** an. III, nr. 20, 15 octombrie 1904, p. 343; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Poezii*** (1905).

CÂNTEC- Luceafărul, an. III, nr. 20, 15 octombrie 1904, p. 352, la „Poşta redacţiei"; semnată ***Sisifus.***

DESPĂRŢIRE - Luceafărul, an. 111, nr. 21, 1 noiembrie 1904, p. 355; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Poezii*** (1905).

PRIBEAG - Luceafărul, an. III, nr. 22-23, 1 decembrie 1904, p. 384; semnată ***Nic. Otavă.*** Reprodusă în volumul ***Poezii*** (1905).

IN SUFLET SIMT O TEAMĂ CUM S-AŞTERNE, (de A. Petofi) - ***Luceafărul,*** an. III, nr. 24, 15 decembrie 1904, p. 404; semnată ***Octavian Goga.*** Retipărită în ***Luceafărul,*** an. XI, nr. 31, 16 noiembrie 1912, p. 676; semnată ***Octavian Goga.*** Reptodusă în volumul ***Din larg*** (1939).

PACE - Luceafărul, an. IV, nr. 1, 1 ianuarie 1905, p. 5; semnată ***Nic. Otavă.*** Reprodusă în volumul ***Poezii*** (1905).

PLUGARII - Luceafărul, an. IV, nr. 2, 15 ianuarie 1905, p. 35, semnată ***Octavian Goga.*** Reptodusă în volumul ***Poezii*** (1905).

LĂUTARUL. - Luceafărul, an. IV, nr. 2, 15 ianuarie 1905, p. 35, semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Poezii*** (1905).

ÎNGROPAM (I, II)-Luceafărul, an. IV, nr. 4, 15 februarie 1905, p. 83; semnata ***O.G.***

ÎN TREN (după G. Hauptmann) - ***Luceafărul,*** an. IV, nr. 4, 15 februarie 1905, p. 9.3; semnată ***Octavian Goga.***

ÎNVINS-Luceafărul, an. IV, nr. 5, 1 martie 1905, p. 115; semnată ***O. G.*** Reprodusă în volumul ***Poezii*** (1905).

PĂRĂSIŢI-Luceafărul, an. IV, nr. 6, 15 martie 1905, p. 1.38; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Poezii*** (1905).

AŞTEPTARE-Luceafărul, an. IV, nr. 8, 15 aprilie 1905, p. 167; semnată ***Octavian Goga.*** Reptodusă în volumul ***Poezii*** (1905).

ÎN CODRU- Luceafărul, an. IV, nr. 10, 15 mai 1905, p. 267; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Poezii*** (1905).

DASCĂLUL -Luceafărul, an. IV, nr. 15-16, 15 august 1905, p. 306; semnată ***Octavian Goga.*** Reptodusă în volumul ***Poezii*** (1905).

RUGĂCIUNE - Luceafărul, an. IV, nr. 17, 1 septembrie 1905, p. .327; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Poezii*** (1905).

NOAPTE - luceafărul, an. IV, nr. 18, 15 septembrie 1905, p. 347; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Poezii*** (1905).

CLĂCAŞII - Luceafărul, an. IV, nr. 19, 1 octombrie 1905, p. .367; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Poezii*** (1905), apoi în ***Calendarul Minervei,*** 1906, p. 132-135-

ÎNVIERE - Luceafărul, an. V, nr. 2, 15 ianuarie 1906, p. 30; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă - cu titlul ***Lăcaş străbun... —*** în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909).

DE DEMULT... - Luceafărul, an. V, nr. 3, 1 febrtrarie 1906, p. 51-52. Retipărită în ***Gazeta de Transilvania,*** 15 februarie 1906, p. 75. Reptodusă în volumul ***Ne cheamă pământul (] 909) •***

SCRISOARE-Luceafărul, an. V, nr. 4, 15 februarie 1906, p. 75; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909).

SUFLETUL (după Ada Negri) ***-Luceafărul*** an. V, nr. 5, 1 martie 1906, p. 102; semnată ***Octavian Goga.*** Reluată în ***Flacăra,*** an. IV, nr. 28, 25 aprilie 1915, p. 265, cu aceeaşi semnătură. Reprodusă în volumul ***Cântece fără ţară*** (1916).

SINGURI (după Ada Negri) - ***Luceafărul,*** an. V, nr. 6,15 martie 1906, p. 123; semnată ***Octavian Goga.***

SUFLETUL - Luceafărul, an. V, nr. 8, 15 aprilie 1906, p. 167; semnată ***Octavian Goga.*** Inclusă în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909).

CARMEN - Viaţa românească, an. I, nr. 4, 1 iunie 1906, p. 79-80; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în ***Luceafărul,*** an. V, nr. 11-12, 15 iunie 1906, p. 249. Inclusă în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909).

ÎN MUNil-Luceafărul, an. V, nr. 13-16, 1 iulie 1906, p. 263; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în ***Viaţa românească,*** an. I, nr. 7, septembrie 1906, p. 145. Inclusă în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909).

O RAZĂ - Viaţa românească, an. I, m\'"6, august 1906, p. 121-124; semnată ***Octaviaif Goga,*** Retipărită în ***Luceafărul,*** an. V, nr. 17-18,

15 octombrie 1906, p. 388; ***Tribuna,*** nr. 2.39, 25 decembrie 1906, p. 22. Inclusă în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909).

GRAIUL PANII - Luceafărul, an. V, nr. 21-24, 15 decembrie 1906, p. 4.33; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în ***Viaţa românească,*** an. II, nr. 1, ianuarie 1906, p. 206, şi în ***'ŢarăNoastră,*** an. III, nr. 7, 15/28 februarie 1909, p. 50. Republicată în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909).

AŞTEPTARE- Viaţa literară, 18 iunie 1906; semnată ***O. Goga.***

COPIILOR-Luceafărul, an. V, nr. 21-24, 15 decembrie 1906, p. 463; semnară ***Ion Bratu.*** Reprodusă, sub titlul ***Moş Crăciun,*** în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909).

PRIVLGLIETOIU Şl CIOCÂRLII (după Petofi) - ***Luceafărul,*** an. VI, nr. 1, 1 ianuarie 1907, p. .3-4; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Din larg*** (1939).

NOAPTE(după Carducci) - ***Luceafărul,*** an. VI, nr. 4-5, 1 martie 1907, p. 65; semnată ***G.*** Reprodusă în ***Flacăra,*** an. IV, nr. 30, 9 mai 1915, p. 291; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Din larg*** (1939).

ION CRÂŞMARUL - Luceafărul, an. VI, nr. 4-5, 1 martie 1907, p. 74; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909).

EU VĂD IN VIS (după Al. Petofi) - ***Luceafărul,*** an. VI, nr. 6, 15 martie 1907, p. 97; semnată ***Octavian Goga.***

RUGĂCIUNE-Luceafărul, an. VI, nr. 7, 1 aprilie 1907, p. 119; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă, cu titlul ***O ţară ştiu - 1907,*** în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909).

ZILE RELE- Convorbiri literare, an. XLI, nr. 3, martie 1907, p. 261; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în ***Luceafărul,*** an. VI, nr. 8, 15 aprilie 1907, p. 149. Inclusă în volumul ***Ne cheamă pământul [VW).***

UN OM - Viaţa românească, an. II, nr. 3, I martie 1907, p. 460-463; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în ***Luceafărul,*** an. VI, nr. 8, 15 aprilie 1907, p. 149; ***Dezrobirea,*** an. I, nr. 8, 23 aprilie 1907, p. 2-3. Inclusă în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909).

ÎNVIERE - Luceafărul, an. VI, nr. 9, 1 mai 1907, p. 178; semnată ***Octavian Goga.*** Cu titlul ***E sărbătoare,*** inclusă în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909).

STRĂINUL — Luceafărul, an. VI, nr. 12, 15 iunie 1907; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909).

EECUNDITAS - Viaţa românească, an. II, nr. 10, octombrie 1907, p. 71-72; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în ***Luceafărul,*** an. VI, nr. 21, 1 noiembrie 1907, p. 454. Inclusă în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909).

ASFINŢIT - Luceafărul, an. VI, nr. 21, 1 noiembrie 1907, p. 447; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909).

POEZIA VIEŢII (de Fr. v. Scbiller) - ***Luceafărul,*** an. VI, nr. 22, 15 noiembrie 1907, p. 481; semnată ***Octavian Goga.***

IUDTTA (după I. Kiss) - ***Luceafărul,*** an. VI, nr. 23-24, 15 decembrie 1907, p. 512; semnată ***Octavian Goga.***

FIOR - Viaţa românească, an. III, nr. 1, 1 ianuarie 1908; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în ***Luceafărul,*** an. VII, nr. 6, 15 martie 1908, p. 120. Inclusă în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909).

ÎN LINIŞTEA AMURGULUI (după Al. Petofi) - ***Luceafărul,*** an. VII, nr. 3, 1 februarie 1908, p. 48; semnată ***Octavian Goga.***

POEZIE-Luceafărul, an. VII, nr. 1-2, 15 ianuarie 1908, p. .3; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909).

CÂNTECELE MELE- Luceafărul, an. VII, nr. 7, 1 aprilie 1908, p. 143; semnată ***Octavian Gona.*** Reprodusă în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909).

SONET - 'Ţara Noastră, an. II, nr. 18, 27 aprilie 1908, p. 2; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Ne cheamă pământul***

PRĂPASTIE-luceafărul, an. VII, nr. 9-10, 1-15 mai 1908, p. 195-197; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909).

TR,1NDAFIRI- Luceafărul, an. VII, nr. 11-12, 1-15 iunie 1908, p. 247; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909).

CÂNTEC -Luceafărul, an. VII, nr. 11-12, 1-15 iunie 1908, p. 247; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Ne cheamă pământul*** cu titlul ***Cântece,*** I (1909).

SONET-Luceafărul, an. VII, nr. 11-12,1-5 iunie 1908, p. 247; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909).

CAIN(1907), I, II, III - ***Luceafărul,*** an. VII, nr. 17, 1 septembrie 1908, p. 406; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909).

COSAŞUL - Luceafărul, an. VII, nr. 18, 15 septembrie 1908, p. 431; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Ne cheamă pământul*** (1909).

PRIMA LUX-Luceafărul, an. VII, nr. 19, 1 octombrie 1908, p. 455; semnată **Octavian Goga.** Reprodusă în volumul **Ne cheamă pământul** (1909).

RĂSUNĂ TOACA - Luceafărul, an. VII, nr. 19, 1 octombrie 1908, p. 460; semnată **Octavian Goga.** Reptodusă în volumul **Ne cheamă pământul** (1909).

PORTRET (Unui parvenit) - **Luceafărul,** an. VII, nr. 24, 15 decembrie 1908, p. 584; semnată **Octavian Goga.** Reptodusă în volumul **Ne cheamă pătnântul** (1909).

MTA BĂTUT UNMOS LA POARTĂ... -Luceafărul, an. VIII, nr. 1, 1 ianuarie 1909, p. 6; semnată **Octavian Goga.** Reprodusă în volumul **Ne cheamă pământul** (I 909).

EŞTI SINGURĂ... - Luceafărul, an. VIII, nr. 1, 1 ianuarie 1909, p. 7; semnată **Octavian Goga.** Reprodusă în volumul **Ne cheamă pământul** (1909).

NOI NE-NTÂI.NÎM - Luceafărul, an. Vili, nr. 2, 16 ianuarie 1909, p. 27; semnată **Octavian Goga.** Reprodusă în volumul **Ne cheamă pământul** (1909).

LACUL MORŢII (după A. Ady) - **Luceafărul,** an. VII, nr. 5, 1 martie 1909, p. 106; semnată **G.**

MARTIRUL CRISTOŞILOR (A. Ady) - **Luceafărul,** an. VIII, nr. 5, 1 martie 1909, p. 190; semnată **G.**

GRAIUL APELOR, LA MAI, DE PROFUNDIS- Luceafărul, an. VIII, nr. 12, 16 iunie 1909, p. 266; semnate **Octavian Goga.** Reproduse în volumul **Din umbra zidurilor** (191.3).

STRĂMOŞII- Tara Noastră, an. III, nr. 27, 5/18 iulie 1909, p. 219; semnată **Octavian Goga.** Reprodusă în **Viaţa românească,** IV, nr. 7, iulie 1909, p. 13 si în **Tribuna,** Arad, nr. 260, 5 august 1911, p. 1. Inclusă în volumul **Din umbra zidurilor** (1913).

REVEDERE - Tara Noastră, an. 111, nr. 36, 6-19 septembrie 1909, p. 219; semnată **Aegrotus.** Reprodusă în volumul **Ne cheamă pământul** (1909).

PE UN ALBUM - Ţara Noastră, an. III, nr. 39, 27 septembrie/ 10 octombrie 1909, p. 286; semnată **Sylex.** Reptodusă în volumul **LYm umbra zidurilor** (1913).

CARMEN LABORIS - Tara Noastră, an. III, nr. 47, 27 noiembrie/ 5 decembrie 1909, p. 374. Reprodusă în **Calendarul muneei pe anul 1913,** p. 2-3, cu titlul **Cântecul muncii.** Inclusă în volumul **Din umbra zidurilor** (1913).

OASPE VECHI - Viaţa românească, an. IV, nr. 10, octombrie 1909, p. 51; semnată **Octavian Goga.** Reprodusă în **Luceafărul,** an. VIII, nr. 23, 1 decembrie 1909, p. 531. Inclusă în volumul **Din umbra zidurilor** (1913).

UN TRANDAFIR SE STINGE - Luceafărul, an. IX, nr. 6, 16 martie 1910, p. 149; semnată **Octavian Goga.** Reprodusă în volumul **Din umbra zidurilor** (1913).

POETUL - Tribuna, Arad, an. XV, decembrie 1910, p. 3; semnată **Octavian Goga.** Reprodusă în volumul **Din umbra zidurilor** (1913).

CUM ZBORI CU TRENUL - Tribuna, Arad, an. XV, nr. 121, 18 iunie 1911, p. 2; semnată **Octavian Goga.** Reprodusă în volumul **Din umbra zidurilor** (1913).

TRAGEDIE (de Richard Dehmel) - **Tribuna,** Arad, an. XV, nr. 126, 23 iunie 1911, p. 4. A fost citată integral într-un articol semnat **Octavian Goga.**

SCRISOAREA TA...- Luceafărul, an. XI, nr. 1, 1 ianuarie 1912, p. 20; semnată **Othmar.** Reprodusă în volumul **Din umbra zidurilor** (1913).

CRONICA MEA - Luceafărul, an. XI, nr. 1, 1 ianuarie 1912, p. 40; semnată **Yorik.**

PĂCAT - Luceafărul, an. XI, nr. 2, 7 ianuarie 1912, p. 47; semnată **Octavian Goga.** Reptodusă în volumul **Din umbra zidurilor** (191.3).

GOMORA - Luceafărul, an. XI, nr. 4, 22 ianuarie 1912, p. 83; semnată **Octavian Goga.** Reprodusă, cu titlul **Notre Dame,** în volumul **Din umbra zidurilor** (1913).

PACE... - Luceafărul, an. XI, nr. 5, 29 ianuarie 1912, p. 106; semnată **Othmar.** Reprodusă cu modificări, sub titlul **Cântece,** V, în volumul **Din umbra zidurilor** (1913).

LACUL - Luceafărul, an. XI, nr. 8, 19 februarie 1912, p. 163; semnată **Octavian Goga.** Reptodusă în volumul **Din umbra zidurilor** (1913).

EU ŞTIU UN BASM...- Luceafărul, an. XI, ut. 9, 26 februarie 1912, p. 177; semnată **Octavian Goga.** Reprodusă în volumul **Din umbra zidurilor** (1913).

POETUL — Luceafărul, an. XI, nr. 10, 4 martie 1912, p. 196; semnată **Octavian Goga.** Reprodusă în volumul **Din umbra zidurilor** (1913).

OAMENI... - Luceafărul, an. XI, nr. 11, 11 martie 1912, p. 219; semnată **Octavian Goga.** Reprodusă în volumul **Din umbra zidurilor** (1913).

SCRISOARE (Contesei de Noailles, născ. principesa Brâncoveanu) — **Luceafărul,** an. XI, nr. 16, 15 aprilie 1912; p. 297; semnată **Octavian Goga.** Reprodusă în volumul **Din umbra zidurilor** (1913).

TĂCEREA TA... - Luceafărul, an. XI, nr. 19, 6 mai 1912, p. 348; semnată ***O.G.*** Reprodusă în volumul ***Din umbra zidurilor*** (1913).

ÎNDRUM... - Luceafărul, an. X!, nr. 20, 13 mai 1912, p. 267, semnată ***Othmar.*** Reprodusă în volumul ***Din umbra zidurilor*** (1913).

TE DU... - Luceafărul, an. XI, nr. 20, 13 mai 1912, p. 370; semnată ***O. G.*** Reprodusă, eu titlul ***Cântece,*** VI, în volumul ***Din umbra zidurilor*** (1913).

VORBEAU AZI-NOAPTE DOUĂ APE... - Luceafărul, an. XI, nr. 22, 27 mai 1912, p. 393; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Din umbra zidurilor*** (1913).

MARE MOARTĂ-Luceafărul, an. XI, nr. 28, 1 septembrie 1912, p. 549; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Din umbra zidurilor*** (1913).

ZIUA - Luceafărul, an. XI, nr. 29, 1 octombrie 1912, p. 575; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Din umbra zidurilor*** (1913).

MAMA - Luceafărul, an. XI, nr. 29, I octombrie 1912, p. 575-576; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Din umbra zidurilor*** (1913).

C1NQUECENTO - Luceafărul, an. XI, nr. 29. 1 octombrie 1912, p. 576; semnata ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Din umbra zidurilor*** (1913).

TOAMNĂ NOUĂ... - Luceafărul, an. XI, nr. 32, 1 decembrie 1912, p. 715; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Din umbra zidurilor*** (1913).

CÂNTEC(e\c Heine) - ***Luceafărul,*** an. XII, nr. 3, 1 februarie 1913, p. 89; semnată ***Othmar.***

Ml-AM FĂCUT UN CÂNTEC-Luceafărul, an. XII, nr. 3, 1 februarie 1913, p. 90; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Din umbra zidurilor*** (191 3).

AGONIE— Luceafărul, an. XII, nr. 7, 1 aprilie 1913, p. 212; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Din umbra zidurilor*** (1913).

VOI VENIŢI CU MINE...- Luceafărul, an. XII, nr. 8, 16 aprilie 1913, p. 241; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Din umbra zidurilor*** (1913).

E SĂRBĂTOAREA BĂTRÂNEŢII - Luceafărul, an. XII, nr. 24, 16 decembrie 1913, p. 769; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Din larg*** (19.39).

INIMA - Ilustraţiunea română, an. IV, februarie 1914, p. 22; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Din umbra zidurilor*** (1913).

POVESTEA ARDEALULUI (\9\A) Calendarul Minerva, 1915, p. 171; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă cu titlul ***Poveste*** (1914) în volumul ***Cântece fără ţară*** (1916).

PE O RAMURĂ ÎNTÂRZIATĂ - Flacăra, an. IV, nr. 21,7 martie 1915, p. 177; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Din larg*** (1939).

DE MI TE CUNOŞTEAM PE TINE - Flacăra, an. IV, nr. 29, 2 mai 1915, p. 277; semnară ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Cântece fără ţară*** (1916) cu titlul ***Trecea convoiul mortuar.***

10 MAI - Epoca, an. XXII, nr. 127, 11 mai 1915, p. 1; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Cântece fără ţară*** (1916).

LATINITATEA STRIGA DIN TRANŞEE-Epoca, an. XXII, nr. 190, 13 iulie 1915, p. 1; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în ***Flacăra,*** an. IV, nr. 41, 25 iulie 1915, p. 422. Inclusă în volumul ***Cântece fără tară (\9\G).***

PAJUREI CU DOUĂ CAPETE - Flacăra, an. V, nr. 19, 20 februarie 1916, p. 213; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Cântece fără ţară*** (1916).

LA CURTEA DE ARGEŞ - România, an. I, nr. 270, 17 noiembrie 1917, p. 1; semnată ***Octavian Goga.***

VORBESC TĂCERILE - România nouă, 8 aprilie 1918; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Din larg*** (1939).

CIORILE - România, an. I, nr. 10, 11 februarie 1917, p. 1; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă în acelaşi ziar, an. III, nr. 3, 18 ianuarie 1919, p. I; semnată ***Octavian Goga.***

ÎN ŢINTIRIM - Luceafărul, an. XVII, nr. 1,1920, p. 3; semnată ***Octavian. Goga.*** Reprodusă în volumul ***Din btrg*** (1939).

LA AKERMAN - Luceafărul, an. XVII, nr. 4-5, 1920, p. 58; semnată ***Octavian Goga.*** Reprodusă, sub titlul ***In bivuac la Akerman,*** în volumul ***Din larg*** (1939).

DIN LARG - Ţara Noastră, an. III. nr. 1, 15 octombrie 1922, p. 3; semnară ***Octavian Goga.*** Reprodusă în volumul ***Din larg*** (1939).

MARTIR (traducere din Andrei Ady) - ***Ţara Noastră,*** an. III, nr. 1, 15 octombrie 1922, p. 9; semnată ***Styx.***

OGORUL UNGURESC (traducere din Andrei Ady) - ***Ţara Noastră,*** an. III, nr. 2, 22 octombrie 1922, p. 50; semnată ***Styx.*** Reprodusă, cu titlul ***Poezii,*** III, în volumul ***Din larg*** (1939).

SĂ ŞTII... - Ţara Noastră, an. III, nr. 2, 22 octombrie 1922, p. 59; semnată ***Aegrotus.*** Reprodusă, cu titlul ***Cărbunii,*** în volumul ***Din lari?*** (1939).

VITA NUOVA - *Ţara Noastră,* an. III, nr. 3, 29 octombrie 1922, p. 73; semnata **Octavian Goga.** Reprodusă în volumul **Din larg** (1939).

ISUS PE VALURI - *Ţara Noastră,* an. III, nr. 4, 5 noiembrie 1922, p. 93; semnată **Octavian Goga.** Reprodusă în volumul **Din larg** (1939).

KARLSBAD - *Ţara Noastră,* an. III, nr. 5, 12 noiembrie 1922, p. 142; semnată **Octavian Goga.** Reprodusă în volumul **Din larg** (1939).

MAR1F.NBAD- *'Ţara Noastră,* an. 111, nr. 5, 12 noiembrie 1922, p. 142; semnată **Octavian Goga.** Reprodusă în volumul **Din larg** (1939).

FRANZENSBAD - *Ţara Noastră,* an. III, nr. 5, 12 noiembrie 1922, p. 142; semnată **Octavian Goga.** Reprodusă în volumul **Din larg** (1939).

APUS - *Ţara Noastră,* an. III, nr. 9, 10 decembrie 1922, p. 268; semnată **Octavian Goga.** Reprodusă în volumul **Din larg** (1939).

AMFOST...- *Ţara Noastră,* an. III, nr. 10, 17 decembrie 1922, p. 297; semnată **Octavian Goga.** Reprodusă în volumul **Din larg** (1939).

STEJARUL - *Ţara Noastră,* an. IV, nr. 1, 7 ianuarie 1923, p. 1; semnată **Octavian Goga.** Reprodusă în volumul **Din larg** (1939).

POSTBELLUM - *J'ara Noastră,* an. IV, nr. 1, 7 ianuarie 1923, p. 86; semnată **Octavian Goga.** Reprodusă în volumul **Din larg** (1939).

POVESTE VECHE - *Ţara Noastră,* an. IV, nr. 5, 4 februarie 1923, p. 148; semnata **Octavian Goga.** Reprodusă în volumul **Din larii** (1939).

STRIGOII-*ŢaraNoastră,* an. IV, nr. 10, 11 martie 1923, p. .309; semnată **Octavian Goga.** Reprodusă în volumul **Din larg** (1939).

TRECU'PUl. -*Ţara Noastră,* an. IV, nr. 12, 25 martie 1923, p. 373; semnată **Octavian Goga.** Reprodusă în volumul **Din larg** (1939).

DE PROFUNDIS - *Ţara Noastră,* an. IV, nr. 14, 8 aprilie 1923, p. 436-437; semnată **Octavian Goga.** Reprodusă în volumul **Din lan?** (1939).

CETIND PE BAUDELAIRE- *Ţara Noastră,* an. IV, nr. 18, 6 mai 1923, p. 564; semnată **Aegrotns.** Reprodusă în volumul **Din larg** (1939).

PĂMÂNT SI CER (7, *II, III)* - *România,* an. I, nr. 184, 9 august 1917, p. 1; semnată **Octavian Goga.** Reprodusă în *Ţara Noastră,* an. IV, nr. 21, 27 mai 1923, p. 660-661; semnată **Aegrotns.** Cuprinsă în volumul **Din larg** (1939).

SUFLETUL - *Ţara Noastră,* an. IV, nr. 29, 22 iulie 1923, p. 916; semnată **Octavian Goga.** Reprodusă în volumul **Din larg** (1939).

TÂRZIU (de A. Ady) - *Cultura,* an. I, nr. 1, ianuarie 1934, p. 26; semnată **Octavian Goga.**

POET (de A. Ady) - *Cultura,* an. I, nr. 1, ianuarie 1924, p. 27; semnată **Octavian Goga.**

MAREEI (dc A. Ady) - *Cultura,* an. I, nr. 1, ianuarie 1924, p. 27; semnată **Octavian Goga.**

OGORUL UNGURESC (de A. Ady) - *Cultura,* an. 1, nr. 1, ianuarie 1924, p. 28; semnată **Octavian Goga.**

CE CAUT [dc A. Ady) - *Cultura,* an. I, nr. 1, ianuarie 1924, p. 28; semnată **Octavian Goga.**

ACELAŞIZĂMBET- *'ŢaraNoastră,* an. V, nr. 2, 13 ianuarie 1924, p. 37; semnată **Octavian Goga.** Reprodusă, cu titlul **Pace,** în volumul **Din larg** (19.39).

POETUL- *Ţara Noastră,* an. V, nr. 8, 24 februarie 1924, p. 229; semnată **Octavian Goga.** Reprodusă în volumul **Din larg** (1939).

TRECEA UN OM... - *'Ţara Noastră,* an. V, nr. 29, 20 iulie 1924, p. 896; semnară **Octavian Goga.** Reprodusă în volumul **Din larg** (1939).

CÂNTA MOARTEA - *Făt-Frumos,* an. XIII, nr. 3, mai-iunie 1938, p. 83.

MARE AETERNUM - *Universul literar,* nr. 14, 21 mai 1938, p. 3.

IUI AVRAM IANCU-*Steaua,* nr. 3, (194), martie 1966, p. 23.

PERDITA - *Argeş,* an. I, nr. 7, decembrie 1966, p. 11; semnată **Octavian.**

[TRECUTUL S-A IVIT IN PRAG] - *Argeş,* an. I, nr. 7, decembrie 1966, p. 11.

IUI DUNDEL (închinată Veturiei Goga) - semnată **T.** Manuscrisul se află la Muzeul „Octavian Goga" dc la Ciucea.

III. REFERINŢE CRITICE

1. Apostolescu, N.I., ***Despre „Poezii"de O. Goga,*** în ***Literatură şi artă română,*** 1905.
2. Bălan, Ion Dodu, ***Octavian Goga.*** Micromonografie, Editura Tineretului, 1966.
3. Bălan, I.D., ***Octavian Goga. Monografie,*** Bucureşti, Editura Minerva, 1971; ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Editura Minerva, 1975.
4. Bălan, Ion Dodu (realizatorul antologiei), ***Octavian Goga interpretat de...,*** E.ditura Eminescu, 1974.
5. Bălan, Ion Dodu, ***Momente ale liricii româneşti in secolul XX,*** Editura Fundaţiei „România de mâine", Bucureşti, 2000. ***Octavian Go<?a. Universul poetic,*** p. 38-70.
6. Beniuc, Mihai, ***Octavian Goga, poetul,*** în volumul ***Meşterul Manole,*** Bucureşti, E.S.P.L.A., 1957.

7. Bulgăr, Gh., ***Limba poetică a lui Octavian Goga,*** în ***Limba română,*** an. VI, nr. 3, mai-iunie 1957.
8. Călinescu, G., ***Istoria literaturii române de la origini până în prezent.*** București, „Fundaţia penttu Literatură şi Artă", 194).
9. Cioculescu, Şerban, ***Octavian Goga: „Din larg" — poeme postume,*** în ***Aspecte lirice contemporane,*** București, „Casa Şcoalelor", 1942.
10. Ciopraga, Constantin, ***Arta lui Octavian Goga,*** în ***Cronica,*** an. I, nr. 10, 16 aprilie 1966.
11. Ciopraga, Constantin, ***Literatura română între 1900-1918,*** Editura Junimea, Iaşi, 1970.
12. Drumaru, D., [D. Vatamaniuc], ***Poezia lui Octavian Go*ţa,*** în ***Steaua,*** an. VIII, nr. 1, ianuarie 1957, p. 78-88; nr. 2, februarie 1957, p. 61-83.
13. Gâldi, L., ***Introducere în istoria versului românesc,*** București, Editura Minerva, 1971.
14. Ghiţulescu, Mircea (coordonatot), ***Goga la Ciucea,*** Cluj, 1975.
15. Ibtăileanu, G., ***Note şi impresii,*** Iaşi, Editura „Viaţa Românească", 1920.
16. lorga, N., ***Poeziile lui Octavian Goga,*** în ***Sămănătorul,*** an. IV, nr. 44, 30 octombrie 1905.
17. Lovinescu, E., ***Critice,*** voi. I, Ediţia definitivă, București, Editura .Ancora", 1925.
18. Lovinescu, E., ***Istoria literaturii române contemporane, 1900—1937,*** București, Editura „Socec", 1937.
19. Maiorescu, Titu, ***Poeziile d-lui O. Goga,*** în ***Critice,*** voi. III., E.P.L., 1966.
20. Micu, Dumitru, ***Literatura română la începutul secolului al XX-lea,*** București, E.P.L., 1964.
21. Papadima, Ovidiu, ***Octavian Goga,*** București, „Fundaţia pentru Literatură şi Artă", 1944.
22. Papadima, Ovidiu, ***Căile omului şi ale naturii în poezia lui Goga,*** în ***Steaua,*** an. XVII, nr. 3 (194), martie 1966.
23. Piru, Al., ***Goga şi literatura universală,*** în ***Gazeta literară,*** an. XIII, nr. 13 (699), 31 martie 1966.
24. Puşcariu, Sextil, ***Poeziile lui Octavian Goga,*** în ***Cercetări şi studii.*** Ediţie îngrijită de llie Dan şi prefaţată de G. Istrate, București, Editura Minerva, București, 1974.
25. Rău, Aurel, ***Poetul vocaţiilor multiple,*** în ***Steaua,*** an. XVII, nr. 3 (194), martie 1966.
26. „Revista noastră", an. X, nr. 76—77-78, aprilie-iunie 1981.

27. Streinii, Vladimir, ***Versificaţia modernă. Studiu istoric şi teoretic asupra versului liber.*** București, E.P.L., 1966.
28. Streinii, Vladimir, ***O. Goga — poetul,*** în ***Pagini de critică,*** voi. IV, București, Editura Minerva, 1976.
29. S'/emlc'r, Ferenc, ***Goga în limba tnaghiară,*** în ***Steaua,*** an. XVII, nr. 3 (194), martie 1966.'
30. Vianu, Tudor, ***Octavian Goga,*** în ***Universul literar,*** an. XLVII, nr. 13, 14 mai 1938.
31. Vianu, Tudor, ***Arta prozatorilor români,*** București, Editura Contemporana, 1941.
32. Vârgolici, Teodor, ***Arta poetică a lui Octavian Goga,*** în volumul ***Retrospective literare,*** București, E.P.L., 1969-
33. Zaciu, Mitcea, ***Evoluţia receptării poeziei lui Octavian Goga,*** în ***Lupta de clasă,*** seria a V-a, an. LI, noiembrie 1971.

INDICE

INDICE ALFABETIC AL POEZIILOR DUPÂ TITLU

B

C

D

E

H

I

î

K

L

M

N

O

P

Ş

T

U

V

INDICE ALFABETIC AL POEZIILOR DUPĂ PRIMUL VERS

A

B

F

G

H

I

Î

Ţ

U

V

Z

CUPRINSUL

I. POEZII

ÎN VOLUME

POEZII (1905)

NE CHEAMĂ PĂMÂNTUL (1909)

DIN UMBRA ZIDURILOR (1913)

Din umbra zidurilor

Cântă apele

Coarde vechi

Clipe

CÂNTECE FĂRĂ ŢARĂ (1916)

DIN LARG (1939)

Din larg

Război

Noi

Astăzi

în sat

Traduceri

ÎN PERIODICE

Poezii originale

Traduceri

POEZII (1973)

I. Poezii inedite

II. Poezii apărute în periodice

II. TEATRU

III. MĂRTURISIRI. ÎNSEMNĂRI. JURNALE

NOTE ȘI COMENTARII